

Հավելված
ՀՀ կառավարության 2017 թվականի
հուլիսի -ի N - Ն որոշման

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ
ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ**

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒԹ Յ ՈՒ Ն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	9
Նպատակը և խնդիրները.....	9
Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները.....	11
ՀՀ 2018 – 2020թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը.....	11
Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման բարելավմանն ուղղված բարեփոխումները.....	12
ՄԱՍ Ա. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	14
ԳԼՈՒԽ 1. ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ.....	15
1.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	15
1.2 ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ.....	16
1.3 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ	16
1.3.1 Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ.....	16
1.3.2 Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները	16
ԳԼՈՒԽ 2. ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ	18
2.1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ և ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ.....	18
2.1.1. Ներածություն.....	18
2.1.2. Համախառն առաջարկ	19
2.1.3. Համախառն պահանջարկ.....	27
2.1.4. Գնային փոփոխականներ	30
2.1.5. Ֆինանսական շուկա	32
2.1.6. Վճարային հաշվեկշիռ.....	35
2.1.7. Պետական հատված.....	43
2.2. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՌԻՍԿԵՐԸ ԵՎ ԻՐԱԿԱՆ ՀՆԱ-Ի ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՎԱՆԱԿԱՆԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ	47
2.3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ.....	53
2.3.1. 2018-2020 թվականներին ՄԺԾԾ հարկային եկամուտների վրա ազդող մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը.....	53
2.3.2. Պետական բյուջեի վրա կանխատեսված մակրոտնտեսական ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության ընդհանուր գնահատականը և դրանց մեղմման հնարավորությունները.....	59
ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2018–2020թթ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ	61
ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ.....	69

4.1 ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ.....	69
4.2 ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2018-2020ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....	71
4.3 2018-2020ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ	73
4.4 ՀՀ 2018-2020ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ	80
ՄԱՍ Բ. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	82
ԳԼՈՒԽ 5. ՀՀ 2018-2020ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....	83
ԳԼՈՒԽ 6. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ.....	85
6.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	85
6.1.1. Իրավիճակի նկարագրությունը	85
6.1.2. Հիմնական խնդիրներ	87
6.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	92
6.2.1. Գերակայությունները	92
6.2.2. Նպատակները.....	93
6.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները.....	95
6.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	97
ԳԼՈՒԽ 7. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	103
7.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ.....	103
7.1.1 Կրթութան ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	103
7.1.2 Կրթութան ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	147
ԳԼՈՒԽ 8. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	187
8.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	187
8.1.1 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	187
8.1.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ	199
8.1.3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	221
8.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	224
8.2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ	224
8.2.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	229

8.3 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	232
8.4 ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻՑ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԽՈՂՈՎԱԿՆԵՐՈՎ ՍՏԱՑՎՈՂ ՎԱՐԿԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐԻ ՀԱՇՎԻՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾՐԱԳՐԵՐ	239
ԳԼՈՒԽ 9. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	242
9.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	242
9.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	261
9.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	266
ԳԼՈՒԽ 10. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	282
10.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ	282
10.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	282
10.1.2. ՈԼՈՐՏԻ (ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ) ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	329
10.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	332
10.2. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՄԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ	337
10.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	337
10.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	361
10.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	364
10.2.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ	366
10.3. ՀԱՆԳՍՏԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ	368
10.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	368
10.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	377
10.3.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	378
10.4. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ	380
10.4.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	380
10.4.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	384
10.4.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	386
ԳԼՈՒԽ 11. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	387
11.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	387
11.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020թթ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	393
ԳԼՈՒԽ 12. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	411
12.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	411
12. 1.1. Ոլորտի (համակարգի) ընդհանուր նկարագիրը	411
12.1.2. Վերջին երկու տարիներին ոլորտի (համակարգի) զարգացման միտումները	412

12.2. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	422
12.2.1. Ոլորտի (համակարգի) նպատակները /գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ...	422
12.2.1.1. Նպատակները	422
12.2.1.2. Գերակայությունները	422
12.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում (համակարգում) իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	423
12.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները).....	423
ԳԼՈՒԽ 13. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ, ԿԱՊ ԵՎ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ	429
13.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	429
13.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.....	429
13.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները	433
13.1.3. Հիմնական խնդիրները	441
13.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	442
13.2.1 Նպատակները	442
13.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	446
ԳԼՈՒԽ 14. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ	461
14.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	461
14.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը	461
14.1.2 Հիմնական խնդիրները.....	466
14.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020թթ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	467
14.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	468
ԳԼՈՒԽ 15. ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐ	477
15.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	477
15.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	486
15.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)	488
ԳԼՈՒԽ 16. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՈԼՈՐՏՆԵՐ	495
16.1 ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	495
16.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.	495
16.1.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	509
16.1.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	510
16.2 «ԶԲՈՍԱԾՐՋՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ» ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	510

16.2.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.....	510
16.2.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	525
16.2.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	528
16.3 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԿՈՂՄԻՑ ԻՐԱՎԱՆԱՑՈՂ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	533
16.3.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը	533
16.3.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	540
16.3.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	542
16.7.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	563
16.8.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	569
16.9 ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՆԵՐՔՈ ԳՈՐԾՈՂ ՏԵՍԶԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	570
16.9.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը	570
16.9.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները	576
16.9.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	578
16.10. «ՀԻԴՐՈՕԴԵՐԵՎՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԵՐԵՎՈՒՅԹՆԵՐԻ ՎՐԱ ԱԿՏԻՎ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	579
16.10.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում.....	584
16.10.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	585
16.11 «ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳՄԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	586
16.11.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.....	586
16.11.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	587
16.11.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	588
16.12 «ՍԵՅՍՄԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	588
16.12.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.	588

16.12.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	590
16.12.3 ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	591
16.15 ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	593
16.15.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները	593
16.15.2. Վիճակագրության ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	596
16.15.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը	599
16.15.4. Արտաքին ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրեր	599
16.16. «ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԱՆՕԹԵՎԱՆ ՄՆԱՑԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ» ԾՐԱԳԻՐ	601
16.16.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	601
16.16.2. ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ	602
16.16.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ	603
17.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում	609
17.3. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)	610
ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ	612
18.1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	Error! Bookmark not defined.
18.1.2 Հումանիտար ականագերծման և փորձագիտական ծառայությունների կազմակերպում	Error! Bookmark not defined.
18.2. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ	Error! Bookmark not defined.
18.2.1 Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում, ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանում և պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում	Error! Bookmark not defined.
18.2.2 Ազգային անվտանգության ապահովում և պետական պահպանության ապահովում	Error! Bookmark not defined.
Ազգային անվտանգության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն	Error! Bookmark not defined.
18.2.3 Կալանավայրեր	Error! Bookmark not defined.
18.2.4 ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայություն	Error! Bookmark not defined.
18.2.5 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները	Error! Bookmark not defined.
ԳԼՈՒԽ 19. 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐԸ	637
19.1. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման հիմնադրույթները	637
19.2. 2014-2017 թվականների հիմնական զարգացումները	640

19.3. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը	642
19.4 Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման սկզբունքները	643
19.5. 2018-2020 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը.....	644
19.6. 2018-2020 թվականների պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ըստ ոլորտների	646
19.6.1. Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ.....	647
19.6.2. Սոցիալական ծառայություններ	648
19.6.3. Տնտեսական ծառայություններ	653
ԳԼՈՒԽ 20. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2018-2020	
ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ	665
Հավելված N 1	691
ՀԱՎԵԼՎԱԾ N 1 - Ե	709
Հավելված N2	728
Հավելված N3	734
Հավելված N4	840

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսությունում արձանագրված դրական տեղաշարժերը պայմանավորված են հիմնականում ՀՀ կառավարության (այսուհետ՝ Կառավարություն) տնտեսական գործառույթների իրականացմամբ:

Ինչպես և նախկինում առաջիկա տարիներին նույնպես Կառավարությունը կշարունակի տնտեսական միջոցառումների իրականացումը՝ պետական միջամտությունն ուղղելով ինչպես շուկայի «բացերի» մեղմմանը, այնպես էլ՝ եկամուտների և այլ ռեսուրսների վերաբաշխմանն ու տնտեսության կայունացմանը: Կառավարության այսպիսի ծավալուն սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության արդյունավետության և ամբողջականության ապահովման գրավականը գերակա խնդիրների հստակեցումն ու դրանք միջնաժամկետ (նաև երկարաժամկետ) ռազմավարական ծրագրերի հենքի վրա լուծելն է: Մասնավորապես, ներկայումս ՀՀ իշխանությունների գերակա խնդիրներից մեկը երկրում բնակչության բարեկեցության աճն ու աղքատության հաղթահարումն է:

ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման գործընթացն օրենքով հանդիսանում է ընդհանուր բյուջետային գործընթացի բաղկացուցիչ մաս և իրականացվում է օրենքով սահմանված ընթացակարգով: ՀՀ բյուջետային գործընթացում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի կազմման փուլի առանձնացումը պայմանավորված է այդ փաստաթղթի քաղաքական կարևորությամբ: Հարկ է նշել նաև, որ համապարփակ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրն այն ռազմավարական հենքն է, որի շրջանակներում վարվում են նաև միջազգային ֆինանսական օժանդակության ներգրավման հիմնահարցերին առնչվող բանակցությունները:

Նպատակը և խնդիրները

Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային գործընթացի պրակտիկայում պետական բյուջեի նախագիծը մշակվում է մեկ տարվա կտրվածքով: Պետական ծախսերի կառավարման առումով մեկ տարվա կտրվածքով մշակվող և իրականացվող պետական բյուջեներն ունեն որոշակի սահմանափակումներ: Մասնավորապես, տարեկան ծրագրերի հիմքում դրվում են կարճաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներ, իրականացվող քաղաքականությունների և տարեկան բյուջետային ծախսերի միջև կապը ժամանակային անհամապատասխանության պատճառով հստակ չէ: Այդ պատճառով, որպես կանոն, վերահսկման առարկա է հանդիսանում ծախսերի չափը և ոչ թե ակնկալվող արդյունքը (նաև մատուցվող ծառայության որակը): Պետական ծախսերի քաղաքականությունը հստակ ձևակերպելու և իրականացնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել պետական ծախսերի ծրագրային պահանջները միջնաժամկետ (ինարավորության դեպքում՝ նաև երկարաժամ-

կետ) հեռանկարում, որն իր հերթին ենթադրում է մակրոտնտեսական միջավայրի ակնկալվող զարգացումների և հասանելի բյուջետային միջոցների ծավալի կանխատեսելիություն:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական նպատակը պետական ծախսերի կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացումն է:

Ըստ էության, պետական ծախսերի կառավարման արդյունավետությունը գնահատվում է հետևյալ երեք հայտանիշների հիման վրա՝

(i) Համընդհանուր հարկաբյուջետային կարգապահություն. բյուջետային ռեսուրսների փաթեթը պետք է լինի հստակ և համապարփակ ձևակերպված, ձևավորվի նախքան ըստ առանձին ուղղությունների ծախսերի բաշխումը և հիմնավորված լինի միջնաժամկետ մակրոտնտեսական կանխատեսումներով: Ծախսերի բաշխումը հստակորեն պետք է իրականացվի վերը նշված բյուջետային ռեսուրսների շրջանակներում, իսկ դրանց հետագա կատարումը՝ սահմանված ծախսային գերակայություններին համապատասխան ընտրված ծրագրերի գծով նախատեսված բյուջետային հատկացումների սահմանաքանակների շրջանակներում:

(ii) Տեղաբաշխման արդյունավետություն. պետական ծախսերը պետք է համահունչ լինեն պետական քաղաքականության գերակայություններին, և համակարգը պետք է հնարավորություն ընձեռի իրականացնել միջոցների միջոլորտային և ներոլորտային վերաբաշխում՝ նվազ գերակայություններից դեպի առավել կարևորները և ցածր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերից դեպի բարձր արդյունավետություն ունեցող ծրագրերը:

(iii) Տեխնիկական (արտադրական) արդյունավետություն. ճյուղային նախարարությունները (գերատեսչությունները) պետք է ապահովեն արդյունավետության առավելագույն հասանելի մակարդակ, որը պետք է համադրելի լինի մասնավոր հատվածի համապատասխան ցուցանիշների հետ:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման համակարգի ներդրումը նպատակ է հետապնդում լուծել հետևյալ խնդիրները՝

(i) բարելավել մակրոտնտեսական հաշվեկշռվածությունը՝ ի հաշիվ ռեսուրսների իրատեսական և համապարփակ փաթեթի ձևավորման,

(ii) նպաստել պետական ֆինանսական միջոցների հաշվին կատարվող բյուջետային հատկացումների միջոլորտային և ներոլորտային արդյունավետ վերաբաշխմանը՝ ըստ գերակա ուղղությունների,

(iii) հնարավորինս նվազեցնել քաղաքականությունների և դրանց ֆինանսավորման միջև առկա անորոշությունները՝ նպաստելով ծրագրերի մշակման որակի բարձրացմանը,

(iv) ըստ ոլորտների սահմանել կոշտ բյուջետային սահմանափակումներ՝ ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) համար պայմաններ և խթաններ ստեղծելով հասանելի միջոցների նպատակային և արդյունավետ օգտագործման համար,

(v) բարելավել բյուջետային ծրագրերի գնահատման համակարգը և մեծացնել պետական ֆինանսների կառավարման թափանցիկության աստիճանը:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրման մոտեցումները

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը շարունակական գործընթաց է և, ըստ էության, իրենից ներկայացնում է «քաղաքականությունների ձևակերպում - պլանավորում - բյուջետավորում» տրամաբանական ամբողջական շղթա: Այն հնարավորություն է ընձեռում մեղմել հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի միջև հնարավոր անհամապատասխանությունը, ինչպես նաև պետական ծախսերում կատարել առանձին բնագավառներում իրականացվող պետական քաղաքականության փոփոխություններին համարժեք փոփոխություններ: Այս առումով արդարացված է, որ ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի (այսուհետ՝ նաև ՄԺԾԾ) մշակումը (և/կամ վերանայումը), ըստ ժամանակի, նախորդում է տարեկան պետական բյուջեի նախագծի մշակմանը՝ դառնալով տարեկան պետական բյուջեների կազմման ուղեցույց:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ենթադրում է՝

(i) մակրոտնտեսական կայուն միջավայրին համապատասխանող բյուջետային ռեսուրսների (մուտքերի) համապարփակ և իրատեսական գնահատում,

(ii) քաղաքականությունների իրականացման նպատակով կատարվող ծախսերի՝ վարից վեր մոտեցմամբ գնահատում,

(iii) հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի ներդաշնակության ապահովում համապատասխան մեխանիզմների օգնությամբ:

2018-2020թթ պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ներառում է նաև ծրագրավորման հիմքում դրված կանխատեսումների իրականացման հետ կապված ռիսկերի բացահայտման և ներկայացման գործընթացը: Վերը նշված ռիսկերը հանգամանալի ձևով ներկայացված են սույն ծրագրի մակրոտնտեսական, հարկաբյուջետային կանխատեսումներին, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման ռազմավարությանը վերաբերող գլուխներում (համապատասխանաբար 2-րդ, 4-րդ և 20-րդ գլուխների համապատասխան մասերում), իսկ ռիսկերի համառոտագիրը ներկայացված է սույն ծրագրի N 1 հավելվածում:

ՀՀ 2018 – 2020թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման կազմակերպչական հիմքերը

ՀՀ 2018 – 2020թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման գործընթացը կանոնակարգվել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով, ՀՀ վարչապետի 2016 թվականի դեկ-

տեմբերի 29-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2018 թվականի բյուջետային գործընթացն սկսելու մասին» N 1256-Ա որոշմամբ սահմանված ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից մշակված մեթոդական ցուցումներով:

Ըստ էության, նման մոտեցումը խնդրին վկայում է այն մասին, որ Կառավարությունը պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը որպես բյուջետային գործընթացի բաղկացուցիչ մաս դիտելով, կարևորում է նաև վերջինիս քաղաքական նշանակությունը:

Ինչպես նախորդ տարիներին ընթացիկ տարում ևս ՄԺԾԾ – ի մշակման գործընթացը կառավարվել, վերահսկվել և համակարգվել է ՀՀ վարչապետի որոշմամբ ստեղծված ստորև նշված երկու մարմինների կողմից.

(i) Հայաստանի Հանրապետությունում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշտապես գործող բարձրագույն խորհուրդ (խորհրդի նախագահ՝ ՀՀ վարչապետ), որն ապահովվել է ռազմավարական որոշումների կայացումը և մշակման գործընթացի վերահսկողությունը,

(ii) Հայաստանի Հանրապետությունում պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշակման աշխատանքները համակարգող՝ մշտապես գործող խումբ (խմբի ղեկավար՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարի առաջին տեղակալ), որը ապահովել է ՄԺԾԾ – ի մշակման աշխատանքների համակարգումը:

Նման մոտեցումը ընդգծում է բյուջետային գործընթացում ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) մասնակցության դերը, որը նպաստել է ճյուղային մակարդակում բյուջետային ծրագրման բարելավմանը և ռազմավարական հիմնավոր որոշումների կայացմանը՝ հնարավորինս ապահովելով նախանշված քաղաքականությունների և հասանելի ֆինանսական միջոցների համապատասխանությունը: Այս համատեքստում կարևորվում է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ու ճյուղային նախարարությունների (գերատեսչությունների) գործողությունների փոխհամաձայնեցումը, որից մեծապես կախված է ոչ միայն ՄԺԾԾ-ի և պետական բյուջեի նախագծերի մշակման որակը, այլ նաև դրանց կատարումը:

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրավորման բարելավմանն ուղղված բարեփոխումները

Ծրագրի նպատակների իրագործումն ապահովելու համար ՀՀ կառավարությունն իրականացնում է բարեփոխումներ նաև ծրագրային բյուջետավորումը հանրապետությունում ներդնելու ուղղությամբ: Ծրագրային բյուջետավորման բարեփոխման գերակա նպատակը պետական ծախսերի տնտեսական արդյունավետության բարձրացումն է՝ ռեսուրսներն առաջնահերթ ծախսային ծրագրերին ուղղելու համար Կառավարությանն աջակցելու միջոցով: Ծրագրային բյուջետավորման շրջանակնե-

րում այդ աջակցությունն իրականացվում է Կառավարությանը (և հանրությանը) պետական ֆինանսավորման դիմաց տրամադրվող ծառայությունների կամ անմիջական արդյունքների վերաբերյալ ավելի ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու միջոցով: Հետևաբար, ծրագրային բյուջետավորումը հանդիսանում է գործիք սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության առանձին օղակները շաղկապելու համար: Նշվածը կօգնի հասկանալ ծախսերի վերաբերյալ կայացված որոշումների նպատակաուղղվածությունը և ծախսային քաղաքականությունն ամբողջությամբ ուղղել Կառավարության ընդհանուր նպատակների իրագործմանը:

2013 թվականի ապրիլի 30-ին ՀՀ կառավարության ներկայացմամբ ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, որով ծրագրային բյուջետավորումը դարձել է բյուջետային գործընթացի անբաժանելի մաս, մասնավորապես, Կառավարության կողմից ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացվելիք պետական բյուջեի նախագծի կազմում այսուհետ ներկայացվում է նաև պետական բյուջեի մասին ՀՀ օրենքի նախագծով նախատեսված բյուջետային ելքերը ծրագրային ձևաչափով ներկայացնող փաստաթուղթը:

2015 թվականին Կառավարությունն ընդունել է Ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ներդրման ռազմավարությունը և գործողությունների ծրագիրը, որի իրագործումը հնարավորություն կընձեռի համակարգված ձևով փոխկապակցել հանրային ֆինանսների կառավարման զանազան ոլորտներում Ծրագրային բյուջետավորման տարրերի ներդրման ուղղությամբ իրականացվող քայլերը:

ՄԱՍ Ա. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

1.1 ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կառավարության հիմնական ռազմավարական գերակայությունները սահմանված են 2017 թվականի հունիսին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած՝ Կառավարության ծրագրով և Կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարության ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 442-Ն որոշմամբ: Վերը նշված փաստաթղթերի համաձայն Կառավարությունն առաջիկա տարիներին առավել կարևորում է պետական բյուջեի ծախսային հետևյալ գերակայությունները (սույն ծրագրի իմաստով գերակայություն են համարվում այն ոլորտները, որոնց հատկացվում են լրացուցիչ բյուջետային ռեսուրսների զգալի մասը կամ որոնց ֆինանսավորման համար ներգրավում են վարկային ռեսուրսներ):

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

Դրա հետ մեկտեղ, հարկ է նշել, որ ինչպես կարճաժամկետ, այնպես էլ միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում կապահպանվի վերը նշված գերակայությունների համաձայն իրականացվելիք ծրագրերի ֆինանսավորման համար բյուջետային ռեսուրսները համալրելու պահանջը այլ՝ հիմնականում արտաքին աղբյուրներից պաշտոնական դրամաշնորհների և փոխառու միջոցների ներգրավման միջոցով: Վերը նշվածը, հաշվի առնելով նաև պետական պարտքի ցուցանիշները խելա-

միտ սահմաններում պահելու խնդիրը, էականորեն սահմանափակում է Կառավարության հնարավորությունները:

1.2 ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

ՄԺԾԾ-ն Կառավարության նպատակների իրագործման հիմնական գործիքներից մեկն է: Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը ներկայացնող այս փաստաթուղթը, ոլորտների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հետ միասին, կազմում է Կառավարության պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմնական բովանդակությունը:

Սույն ծրագրի հարկաբյուջետային քաղաքականությունը շարադրող մասը ներկայացնում է Կառավարության ընդհանուր երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքները, միջնաժամկետ և կարճաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները և ռազմավարական ծախսային գերակայությունները: Դրանք տնտեսական և հարկաբյուջետային այն չափանիշներն են, որոնք դրվելու են ՀՀ 2018 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման հիմքում:

1.3 ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ

1.3.1 Երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքներ

Ընդունելով կայուն հարկաբյուջետային քաղաքականության անհրաժեշտությունը՝ Կառավարությունը ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման ընթացքում առաջնորդվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2017 թվականի հունիսին հավանության արժանացած Կառավարության գործունեության և Կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարության ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 442-Ն որոշմամբ: Քանի որ բյուջետային մուտքերի սղությունը և ելքերի վրա ազդող գործոնները սահմանափակում են կարճաժամկետ հեռանկարում այդ սկզբունքների իրագործման հնարավորությունները, Կառավարությունը մտադիր է շարունակել այդ սկզբունքների կիրառումը երկարաժամկետ հեռանկարում: Դրանք հիմք կծառայեն ընթացիկ քաղաքականությունների և Կառավարության երկարաժամկետ նպատակների համաձայնեցվածությունը գնահատելու համար:

1.3.2 Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հարկաբյուջետային ցուցանիշները

Կառավարությունը առկա ծախսային գերակայությունները համադրել է երկարաժամկետ հարկաբյուջետային սկզբունքների հետ՝ հաջորդ 3 տարիների ընդհանուր ծախսերի մակարդակը որոշելու համար:

Համախառն ներքին արդյունքի (այսուհետև՝ ՀՆԱ-ի) նկատմամբ պետական բյուջեի եկամուտների հարաբերության ցուցանիշը 2018-2020թթ կտատանվի 23.4%-23,6 %-ի սահմաններում, իսկ ներքին ռեսուրսների հաշվին ձևավորվող եկամուտների դեպքում՝ 22,8% – 23,3 %-ի սահմաններում: Հիմք ընդունելով պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումային իրական ծավալները, Կառավարությունը ծրագրում է 2018-2020թթ ծախսերի միջին տարեկան մակարդակը պահպանել ՀՆԱ-ի 26.1% -25.7%-ի սահմաններում:

ԳԼՈՒԽ 2. ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

2.1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ և ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

2.1.1. Ներածություն

Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի այս հատվածը ներկայացնում է ընթացիկ տնտեսական իրավիճակը հանրապետությունում, ինչպես նաև 2018-2020 թվականների մակրոտնտեսական հեռանկարները:

Տնտեսական կանխատեսումների նպատակը

Հայաստանի տնտեսության իրավիճակի միջնաժամկետ կանխատեսումները նկարագրում են այն միջավայրը, որի պայմաններում գործելու է կառավարությունը: Կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականությունն իր հերթին ազդում է մակրոտնտեսական միջավայրի վրա, հետևաբար մակրոտնտեսական կանխատեսումները հնարավորություն են տալիս հասկանալու, թե կառավարության որդեգրած միջնաժամկետ հարկաբյուջետային քաղաքականությունը որքանով է համահունչ տնտեսության այլ հատվածների զարգացման միտումներին:

Տնտեսական կանխատեսումների իրականացումը կարևոր է նաև այն տեսանկյունից, որ ազգային տնտեսության իրավիճակը մեծ ազդեցություն ունի կառավարության ֆինանսական ռեսուրսների վրա: Տնտեսական բարձր աճն ապահովում է գործարարների ավելի մեծ եկամուտներ, որոնք իրենց հերթին ապահովում են ավելի մեծ հարկային եկամուտներ: Եվ հակառակը, տնտեսական աճի ցածր մակարդակը բերում է հարկերի ավելի ցածր մակարդակի և կառավարության կողմից տրամադրվող սոցիալական աջակցության և օժանդակության ավելի մեծ պահանջարկի: Մակրոտնտեսական կանխատեսումները նաև հիմք են հանդիսանում ապագայում բյուջեի վրա հնարավոր ծանրաբեռնվածության մեծացման հետ կապված ռիսկերի գնահատման համար:

Տնտեսության նկարագրություն

Տնտեսությունը կարելի է նկարագրել ցուցանիշների հետևյալ հիմնական խմբերով.

- Համախառն առաջարկ (չափվում է տնտեսության առանձին ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների իրական աճերով և համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) իրական աճով),
- Համախառն պահանջարկ (չափվում է պետական, մասնավոր հատվածների և արտաքին աշխարհի կողմից ապրանքների և ծառայությունների վրա կատարվող ծախսումներով (սպառում/ՀՆԱ, ներդրում/ՀՆԱ, զուտ արտահանում/ՀՆԱ)),

- Գնային փոփոխականներ (ՀՆԱ դեֆլյատոր, որն իրենից ներկայացնում է տնտեսությունում ստեղծված ՀՆԱ-ի գների փոփոխությունը և գնաճ, որը չափվում է սպառողական գների (ներառյալ սպառողական, ներմուծված ապրանքների գները) ինդեքսով (ՍԳԻ)),
- Ֆինանսական համակարգի խորությունը (չափվում է փողի ագրեգատներ/ՀՆԱ, վարկեր/ՀՆԱ, ավանդներ/ՀՆԱ ցուցանիշներով և ցույց է տալիս, թե բանկային համակարգը որքանով է ներգրավված երկրի տնտեսական կյանքում),
- Արտաքին աշխարհի հետ տնտեսական հարաբերություններ (չափվում է հիմնականում երկրի ընթացիկ հաշվի հաշվեկշռով),
- Պետական հատվածի դիրքը տնտեսությունում (չափվում է հիմնականում պետական հատվածի ծախսերի և եկամուտների ծավալով (պետական ծախսեր/ՀՆԱ, հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ)):

Աղյուսակում ներկայացված են տնտեսության ներկայիս և միջնաժամկետ հեռանկարային իրավիճակի հիմնական ցուցանիշները՝ ըստ վերը նշված գլխավոր տնտեսական բնութագրիչների: Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրի այս հատվածում նկարագրված են նաև այն հիմնական գործոններն ու միտումները, որոնք պայմանավորում են աղյուսակ 1-ում նշված ցուցանիշերը և տնտեսության զարգացման հեռանկարները:

Աղյուսակ 1. Վերջին տարիների միտումները և ՄԺԾԾ-ի հիմքում դրված հիմնական տնտեսական չափորոշիչները, տոկոս

Չափորոշիչ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Փաստ	Փաստ	Փաստ	Կանխ.	Կանխ.	Կանխ.	Կանխ.
Տնտեսական աճ (ՀՆԱ-ի իրական աճ)	3.6	3.2	0.2	3.3	4.7	5.4	5.7
Սպառման մակարդակ (Սպառում/ՀՆԱ)	97.6	91.2	90.9	89.7	90.1	89.4	88.9
Ներդրումների մակարդակ (Ներդրում/ՀՆԱ)	20.9	20.7	18.4	18.7	19.7	20.8	21.7
ՀՆԱ դեֆլյատոր	102.3	101.2	100.5	102.1	103.1	104.0	104.0
12-ամսյա գնաճ	4.6	-0.1	-1.1	2.4	4.0	4.0	4.0
Ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ	-7.6	-2.6	-2.7	-2.8	-3.4	-3.8	-4.2

2.1.2. Համախառն առաջարկ

Երկրի համախառն առաջարկն իրական արտահայտությամբ չափվում է տնտեսության առանձին ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների հանրագումարով: Դրա փոփոխությունը

նախորդ տարվա համեմատ գնահատվում է ՀՆԱ-ի իրական աճի¹ միջոցով: Ուստի այս բաժնում կներկայացվի տնտեսության հիմնական ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքների փոփոխության դինամիկան վերջին տարիներին և ապագա ակնկալվող զարգացումները:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2014-2016 թվականներին տնտեսության զարգացումը շարունակվել է հիմնականում ծառայությունների և գյուղատնտեսության հաշվին: Համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) 2014-2016 թվականների միջին աճը 2011-2013 թվականների նկատմամբ կազմեց շուրջ 2.4%: Ընդ որում, 2014-2016 թվականներին միջինում աճ է արձանագրվել տնտեսության բոլոր ճյուղերում, բացառությամբ շինարարության²: Նշված ժամանակահատվածում ծառայությունների հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 1.9 տոկոսային կետը, իսկ իրական աճը կազմել է 4.1%, արդյունաբերության հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 0.5 տոկոսային կետը՝ 3.4% իրական աճի պայմաններում, իսկ գյուղատնտեսության հաշվին ապահովվել է տնտեսական աճի 0.8 տոկոսային կետը՝ 4.5% իրական աճի պայմաններում: Շինարարությունը միջինում նվազել է 6.1%-ով՝ 0.6 տոկոսային կետով բացասաբար նպաստում ունենալով տնտեսական աճին:

2017 թվականի հունվար-մայիսին տնտեսական ակտիվության (ՏԱՑ)³ աճի տեմպն արագացել է: ՏԱՑ-ը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ իրական արտահայտությամբ աճել է 6.4%-ով, որը գերազանցում է նախորդ տարվա ցուցանիշը 0.3 տոկոսային կետով: Տնտեսական ակտիվությանը նպաստել են ծառայությունների (4.3 տոկոսային կետ), արդյունաբերության (2.4 տոկոսային կետ) և առևտրի (1.2 տոկոսային կետ⁴) ճյուղերի համախառն թողարկումների իրական աճերը: Շինարարությունը և գյուղատնտեսությունը բացասաբար են ազդել տնտեսական ակտիվությանը (համապատասխանաբար՝ 1.0 և 0.6 տոկոսային կետ):

Կանխատեսում. Միջնաժամկետում ՀՆԱ-ի միջին 5.3% կանխատեսվող աճը հիմնականում պայմանավորված կլինի ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերով: 2017 թվականի համար կանխատեսվում է 3.3%, իսկ 2018-2020 թվականներին՝ համապատասխանաբար 4.7, 5.4 և 5.7% տնտեսական աճ: Ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերի նպաստումը ՀՆԱ-ի միջին աճին կկազմի համապատասխանաբար 2.3 և 1.4 տոկոսային կետ: Միջնաժամկետ կանխատեսումները հիմնվում են տնտեսության զարգացման արձանագրված միտումների ու առանձնահատ-

¹ՀՆԱ-ի իրական աճ ասելով՝ հասկանում ենք տնտեսությունում ստեղծված ՀՆԱ-ի ծավալային աճը՝ առանց գնային փոփոխության:

²Սույն պարբերության ցուցանիշները վերաբերում են տնտեսության ճյուղերում ստեղծված ավելացված արժեքին:

³2011 թվականից ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայությունը ամսական ՀՆԱ-ից անցում է կատարել ՏԱՑ-ի հաշվարկմանը: Ի տարբերություն Ազգային հաշիվների մեթոդաբանությամբ հաշվարկվող ՀՆԱ ցուցանիշի (որն ունի եռամսյակային և տարեկան պարբերականություն) ամսական ՏԱՑ-ը բնութագրում է տնտեսությունում ապրանքների և ծառայությունների թողարկման ծավալների փոփոխությունը, այլ ոչ թե ավելացված արժեքի փոփոխությունը: Բացի այդ, ամսական ՏԱՑ-ը չի ընդգրկում արտադրանքի զուտ հարկերը և ֆինանսական միջնորդության անուղղակիորեն չափվող ծառայությունները (ՖՄԱԶԾ), որոնք ներառվում են եռամսյակային և տարեկան ՀՆԱ-ի արտադրական եղանակով հաշվարկներում:

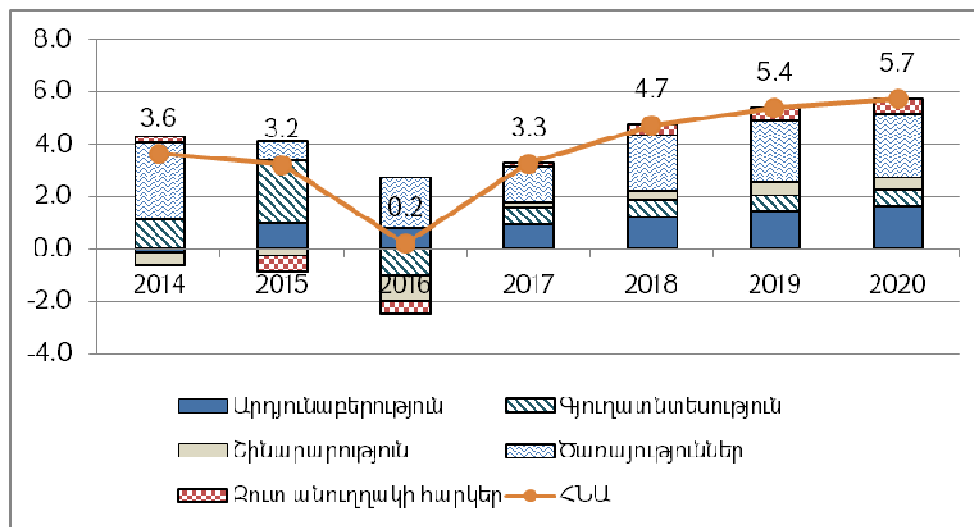
⁴ՏԱՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են:

կությունների, միջազգային կազմակերպությունների կողմից ներկայացված համաշխարհային տնտեսության վերաբերյալ սպասումների (տես՝ Ներդիր 1-ը) ու վերլուծությունների, ինչպես նաև ճյուղային նախարարությունների կողմից ներկայացված միջնաժամկետ պետական քաղաքականության ուղղությունների վրա:

Աղյուսակ 2. ՀՆԱ-ի իրական աճն ըստ տնտեսության ճյուղերի, %

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Փաստ	Փաստ	Փաստ	Կանխ.	Կանխ.	Կանխ.	Կանխ.
Ընդամենը ՀՆԱ	3.6	3.2	0.2	3.3	4.7	5.4	5.7
Արդյունաբերություն	-0.9	6.2	4.8	5.5	7.0	8.0	9.0
Գյուղատնտեսություն	6.1	13.2	-5.8	4.0	4.0	4.0	4.0
Շինարարություն	-4.5	-3.1	-10.8	2.5	4.5	6.0	6.6
Ծառայություններ	6.7	1.6	4.1	2.8	4.3	4.8	5.0
Զուտ անուղղակի հարկեր	1.8	-5.1	-4.3	1.3	4.3	5.3	5.5

Գծապարկեր 1. Տնտեսության առանձին ճյուղերում արձանագրված և կանխատեսվող իրական աճին նպաստման չափերը

Արդյունաբերություն

2014-2016 թվականներին արդյունաբերության ճյուղը ՀՆԱ-ի աճին իր ունեցած նպաստումով զիջել է գյուղատնտեսության ու ծառայությունների ճյուղերին, իսկ ճյուղի աճը պայմանավորվել է գլխավորապես հանքագործական և մշակող արդյունաբերության աճերով: 2014-2016 թվականներին նախորդ համապատասխան ժամանակահատվածի նկատմամբ արդյունաբերության ճյուղում գրանցվել է ավելացված արժեքի միջին հաշվով 3.4% իրական աճ: Հատկանշական է, որ ճգնաժամից հետո արդյունաբերության ճյուղը շատ արագ է վերականգնվել: Արդյունաբերության նշված աճը էապես պայմանավորված է ճգնաժամից հետո համաշխարհային պահանջարկի վերականգնմամբ, ինչպես նաև արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական նոր քաղաքականությամբ: Ընդ որում՝ արդյունաբերության աճին ամենամեծ նպաստումն են ունեցել հանքագործական և մշակող արդյունաբերությունները, համապատասխանաբար՝ 2.7 և 1.1 տոկոսային կետերով, միջինում աճելով համապատասխանաբար՝ 20.7% և 1.8%: Էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը միջինում նվազել է 3.3%-ով, որը պայմանավորված էր 2014 թվականի էլեկտրաէներգիայի արտադրության ծավալների խոշոր անկմամբ: Վերջինս իր հերթին բացատրվում է 2014 թվականին էլեկտրաէներգիայի զուտ արտահանման նվազմամբ: Վերջին տարիներին արդյունաբերության աճից առաջանցիկ աճ է ունեցել արդյունաբերության՝ ջրամատակարարում, կոյուղի, թափոնների կառավարում և վերամշակում ենթաճյուղը, որի միջին աճը կազմել է 23.2%:

2017 թվականի հունվար-մայիսին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ արդյունաբերության ճյուղն աճել է՝ հիմնականում պայմանավորված մշակող և հանքագործական արդյունաբերության աճերով, ինչն իր հերթին պայմանավորված է եղել հիմնականում արտաքին պահանջարկով: Արձանագրվել է արդյունաբերական արտադրանքի թողարկման ծավալի 14.4% իրական աճ: Վերջինիս հիմնականում նպաստել են մշակող արդյունաբերության 20.0% և հանքագործական արդյունաբերության 12.5% աճերը: Մշակող արդյունաբերության աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել հիմնային մետաղների արտադրության 24.8%, սննդամթերքի արտադրության 12.7%, ծխախոտային արտադրատեսակների արտադրության 21.6%, խմիչքների արտադրության 23.4%, ինչպես նաև ոսկերչական արտադրատեսակների արտադրության 49.6% աճերով: Իսկ հանքագործական արդյունաբերության աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել մետաղական հանքաքարի արդյունահանման 12.0% աճով: Հատկանշական է, որ նշված ժամանակահատվածում արդյունաբերության աճը պայմանավորված է եղել հիմնականում արտաքին պահանջարկով. արդյունաբերության արտահանումն աճել է շուրջ 18.3%-ով նպաստելով մոտ 8 տոկոսային կետով:

Կանխատեսում. 2017 թվականին և միջնաժամկետում կանխատեսվում է արդյունաբերության առաջանցիկ աճ՝ պայմանավորված արտաքին աշխարհից եկող ռիսկերի նվազմամբ, ինչպես նաև ոլորտում ներդրումների սպասվող աճով: 2017 թվականին արդյունաբերության իրական աճը կլինի շուրջ 5.5%, իսկ 2018-2020 թվականներին՝ միջինում 8.0%: Նշված կանխատեսումները հիմնված են գործընկեր երկրների պահանջարկի աճի և հումքային ապրանքների գների վերաբերյալ միջազգային կազմակերպությունների, ինչպես նաև ներքին պահանջարկի վերաբերյալ ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականների վրա:

Գյուղատնտեսություն

2014-2016 թվականներին գյուղատնտեսության աճը մոտ է եղել ճյուղի պատմական զարգացումներին: Ճյուղում 2014-2016 թվականներին նախորդ երեք տարիների նկատմամբ արձանագրվել է միջինում 4.5% աճ: Գյուղատնտեսության ճյուղի աճին հիմնականում նպաստել են անասնաբուծության և բուսաբուծության աճերը (համախառն թողարկման աճերը միջինում կազմել են համապատասխանաբար՝ 6.2% և 3.5%):

Գյուղատնտեսության նվազման 2016 թվականի սեպտեմբերից սկսված միտումը շարունակվել է նաև 2017 թվականի հունվար-մայիսին՝ գյուղատնտեսության և ձկնորսության համախառն արտադրանքը իրական արտահայտությամբ նվազել է 3.2%-ով⁵ (նախորդ տարվա հունվար-մայիսի 4.5% աճի դիմաց), ինչը պայմանավորված է եղել բուսաբուծության 16.8% նվազմամբ: Անասնաբուծության 1.3% աճը փոքր-ինչ հակազդել է գյուղատնտեսության նվազմանը:

Կանխատեսում. Միջնաժամկետում գյուղատնտեսության աճը կանխատեսվում է պատմական ներուժային մակարդակին համահունչ: 2017 թվականին, ինչպես նաև 2018-2020 թվականներին ճյուղի միջին աճը կլինի 4.0%-ի շրջակայքում: Կանխատեսման համար հիմք են հանդիսացել ճյուղի զարգացմանն ուղղված կառավարության կողմից իրականացվող⁶ ծրագրերից ակնկալվող արդյունքներն ու նախորդ տարիներին դրսևորած զարգացման միտումները:

Շինարարություն

2014-2016 թվականներին 2011-2013 թվականների նկատմամբ գրանցվել է շինարարության ծավալների նվազում: Շինարարության ավելացված արժեքի նվազումը 2014-2016 թվականներին միջինում կազմել է 6.1%-ով: Շինարարության նվազումը հիմնականում պայմանավորված է եղել բնակչության (9.7%) և պետական բյուջեի միջոցների հաշվին (17%) իրականացված շինարարության

⁵Ենթաճյուղերի նպաստումների ցուցանիշները այս և հաջորդ ճյուղերի համար հաշվարկվել են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից՝ ՀՀ ԱՎԾ ամսական ցուցանիշների պաշտոնական հրապարակումների հիման վրա:

⁶Վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման, սերմնաբուծության և սերմնարտադրության, տոհմաբուծության, ձկնաբուծության, օրգանական գյուղատնտեսության զարգացման, տեղական կենսապարարատնյութերի զարգացման, գյուղատնտեսական տեխնիկայի վերազինման ծրագրեր:

նվազմամբ, իսկ միջազգային վարկերի միջոցների հաշվին իրականացված շինարարությունը հակազդել է ճյուղի նվազմանը՝ միջինում աճելով 18.8%-ով:

Ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների նախորդ երեք տարիներին շինարարությանը հիմնականում բացասաբար են ազդել մշակող արդյունաբերության ոլորտում իրականացված շինարարության նվազումը (պայմանավորված 2015 թվականին 72.7% նվազմամբ), տրանսպորտի ոլորտում՝ 4.7%, կրթության ոլորտում՝ 20.5%, ինչպես նաև հանքագործական արդյունաբերություն և բացահանքերի շահագործում ոլորտում միջինում 0.3% նվազումները: Շինարարության նվազմանը հակազդել են հիմնականում մշակույթ, զվարճություններ և հանգիստ ճյուղի 47.4%, առողջապահություն և բնակչության սոցիալական սպասարկում ճյուղի 65.2% և սպասարկման այլ ծառայությունների 15.4% միջին աճերը:

2017 թվականի հունվար-մայիսին շինարարության նվազման միտումը շարունակվել է:

Շինարարության ծավալները իրական արտահայտությամբ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել են 12.1%-ով 2016 թվականի հունվար-մայիսի 7.9% նվազման դիմաց, ինչը հիմնականում պայմանավորված է եղել միջազգային վարկերի հաշվին իրականացված շինարարության 39.5% նվազմամբ: Չնայած դրան՝ զգալի են եղել նաև պետական բյուջեի, բնակչության, ինչպես նաև կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարությունների բացասական նպաստումները (նվազելով համապատասխանաբար՝ 23.1%, 6.4% և 2.8%): Շինարարության նվազմանը փոքր-ինչ հակազդել են համայնքների և մարդասիրական օգնության միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության աճերը:

Ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների շինարարության նվազումը հիմնականում պայմանավորված է եղել տրանսպորտի, առողջապահություն և բնակչության սոցիալական սպասարկում, ինչպես նաև մշակող արդյունաբերության ենթաճյուղերում շինարարության նվազումներով: Շինարարության նվազմանը հիմնականում հակազդել է անշարժ գույքի հետ կապված գործունեության ոլորտում շինարարության աճը⁷:

Կանխատեսում. Միջնաժամկետում շինարարության ճյուղը աճի միտում կդրսևորի՝ պայմանավորված տնտեսությունում ներդրումների սպասվող աճով: Շինարարության ճյուղի ավելացված արժեքը 2017 թվականին կաճի 2.5%-ով, իսկ միջնաժամկետում միջինում՝ 5.7%-ով: Շինարարության աճի տեմպերը ՀՆԱ-ի աճից կլինեն առաջանցիկ:

Ծառայություններ

⁷ Ըստ տնտեսական գործունեության տեսակների շինարարության ծավալների վերլուծությունը ներկայացված է 2017 թվականի հունվար-մարտի ցուցանիշներով:

2014-2016 թվականներին նախորդ երեք տարիների նկատմամբ ծառայություններն աճել են, ինչը պայմանավորված է եղել մշակույթ, զվարճություններ և հանգիստ ենթաճյուղի աճով: Ճյուղի ավելացված արժեքի 2014-2016 թվականների աճը նախորդող երեք տարիների նկատմամբ միջինում կազմել է 4.1%:

2017 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին ծառայությունները շարունակել են աճել նախորդ տարվա համեմատ արագացող տեմպերով: Մատուցված ծառայությունների ծավալը 2016 թվականի համապատասխան ժամանակահատվածի նկատմամբ իրական արտահայտությամբ աճել է 11.0%-ով նախորդ տարվա հունվար-մայիսի 9.1% աճի դիմաց, ինչին հիմնականում նպաստել են ֆինանսական և ապահովագրական գործունեության՝ 19.2%, մշակույթ, զվարճություններ և հանգիստ ենթաճյուղի՝ 8.9%, տրանսպորտ ենթաճյուղի՝ 13.0 %, ինչպես նաև կացության և հանրային սննդի կազմակերպում ենթաճյուղի՝ 19.8% աճերը:

2016 թվականի վերջին առևտրի ծավալները վերականգնվեցին, իսկ 2017 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին առևտրի ճյուղում արձանագրվեց աճի բարձր մակարդակ: Առևտրի շրջանառության նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ 12.8% աճը (2016 թվականի 0.4% աճի դիմաց) հիմնականում պայմանավորված է եղել մեծածախ և մանրածախ առևտրի աճերով (համապատասխանաբար՝ 19.6% և 6.9%): Աճել է նաև ավտոմեքենաների առևտուրը 26.6%-ով:

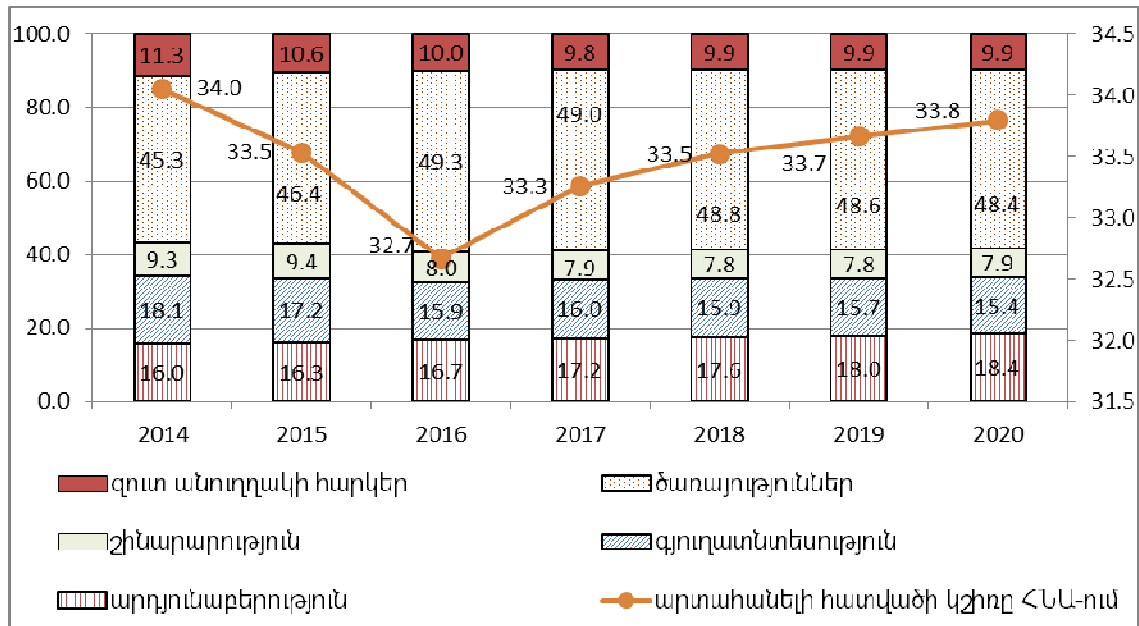
Կանխատեսում. Ծառայությունների աճը միջնաժամկետում մի փոքր ցածր կլինի ՀՆԱ-ի աճից: 2017 թվականին ճյուղի աճը կկազմի 2.8%, իսկ 2018-2020 թվականներին՝ միջինում 4.7%: Ծառայությունների կանխատեսման հիմքում ընկած է այն ենթադրությունը, որ ծառայությունների աճը պետք է համահունչ լինի ՀՆԱ-ի աճին, քանի որ Հայաստանի տնտեսական զարգացման մոդելը նպատակադրում է առավելապես ծառայությունների դիվերսիֆիկացում և աճ⁸:

Ամփոփելով նշենք, որ միջնաժամկետում տնտեսությունում կաճի արտահանելի հատվածի⁹ մասնաբաժինը: Ամբողջական առաջարկի ճյուղային կառուցվածքում ետճգնաժամային տարիներին մեծացել է արտահանելի հատվածի մասնաբաժինը՝ կազմելով 2014-2016 թվականներին միջինում ՀՆԱ-ի 33.4%-ը: 2016 թվականին արտաքին պահանջարկով պայմանավորված արտահանելի հատվածի մասնաբաժինը նվազեց մինչև 32.7%: Միջնաժամկետում տնտեսությունը կշարունակի ընթանալ ետճգնաժամային տարիներին նախանշած ճանապարհով և տնտեսության արտահանելի հատվածը կկազմի ՀՆԱ-ի 33.7%-ը: (տես Գծապատկեր 2):

⁸Աշխարհի զարգացած երկրներն իրենց տնտեսական զարգացման ճանապարհին աստիճանաբար մեծացրել են հատկապես ծառայությունների մասնաբաժինը:

⁹Արտահանելի հատվածի մեջ դիտարկվել են արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը:

Գծապատկեր 2. Տնտեսության ճյուղերի տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ում

Աշխատանքի շուկա

2014-2016 թվականներին գործազրկության մակարդակն աճի միտում է ցուցաբերել:

Նշված ժամանակաշրջանում այն միջինում կազմել է 18.0%: Համեմատության համար նշենք, որ 2011-2013 թվականներին գործազրկության մակարդակը միջինում կազմել է 17.3%: Երևույթը պայմանավորված է եղել տարբեր պատճառներով, որոնց շարքում առանձնանում է իրական ՀՆԱ-ի աճի տեմպի դանդաղումը:

2014-2016 թվականներին աշխատավարձի մակարդակն աճել է: Այսպես՝ միջին ամսական անվանական աշխատավարձը այդ տարիներին միջինում աճել է 6.2%-ով¹⁰, որն ուղեկցվել է արտադրողականության և իրական աշխատավարձի աճով: Իրական արտադրողականությունը միջինում աճել է 7.5%-ով, իսկ իրական աշխատավարձը՝ 4.4%-ով, ինչը նպաստել է միավոր աշխատուժի ծախսի կրճատմանը: Միաժամանակ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ արտադրողականության աճը առավելապես պայմանավորված է եղել զբաղվածների թվի կրճատմամբ, քանի որ վերջինս ավելի արագ տեմպով է նվազել:

¹⁰ 2016թ. աշխատավարձի տվյալները նախնական են: Ներառված չեն փոքր և գերփոքր կազմակերպությունների ցուցանիշները:

2017 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ միջին ամսական անվանական աշխատավարձն աճել է 1.9%-ով՝ կազմելով 186,730 դրամ: Սպառողական գների ինդեքսի 0.4% աճի պարագայում իրական աշխատավարձն աճել է 1.5%-ով: Պետական հատվածում միջին ամսական անվանական աշխատավարձը կրճատվել է 0.4%-ով՝ կազմելով 156,578 դրամ, իսկ մասնավոր հատվածում՝ աճել է 2.4%-ով՝ կազմելով 224,203 դրամ:

2.1.3. Համախառն պահանջարկ

Համախառն պահանջարկը պատկերացում է տալիս տնտեսությունում եկամուտների ծախսման ուղղությունների վերաբերյալ: Համախառն պահանջարկը կազմված է ներքին և արտաքին պահանջարկներից: Ներքին պահանջարկը տեղեկատվություն է տալիս, թե ձևավորված եկամուտները ուղղվելու են սպառմանը, թե ներդրվելու են տնտեսության մեջ: Նշվածը հիմնականում բնութագրվում է պետական և մասնավոր հատվածների կողմից ստեղծված ընդհանուր եկամտում սպառման և ներդրումների մասնաբաժիններով, որոնք արտացոլվում են սպառում/ՀՆԱ և ներդրումներ/ՀՆԱ ցուցանիշներով: Իսկ արտաքին պահանջարկը տեղեկատվություն է տալիս գործընկեր երկրների կողմից հայրենական արտադրության ապրանքների և ծառայությունների վրա կատարված ծախսումների մասին:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2014-2016 թվականների տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորվել է արտաքին պահանջարկի աճով: Վերջին երեք տարիների տնտեսական աճը որակապես տարբերվում է տնտեսության նախաճգնաժամային և հետճգնաժամային (2010-2012 թվականների) զարգացումներից՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ եթե նախկինում տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորված է եղել ներքին պահանջարկով, ապա 2014-2016 թվականներին՝ արտաքին պահանջարկով:

Համախառն սպառում

2014-2016 թվականների վերջնական սպառման նվազումը համահունչ է եղել տնօրինվող եկամտի իրական աճի միտումներին: 2014 և 2016 թվականներին վերջնական սպառումը իրական արտահայտությամբ միջինում մնացել է նույն մակարդակում, սակայն 2015 թվականին նվազել է 6.2%-ով՝ կրելով ներհոսող դրամական փոխանցումների նվազմամբ պայմանավորված մասնավոր հատվածի տնօրինվող եկամտի նվազման ազդեցությունը, որին կառավարությունն արձագանքել է

խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ: Արդյունքում՝ 2014-2016 թվականներին վերջնական սպառումը միջինում նվազելով 1.3%-ով՝ ՀՆԱ-ի միջինում 2.4% աճի պայմաններում, համախառն պահանջարկի կառուցվածքում սպառման մասնաբաժինը նվազել է՝ միջինում կազմելով 93.2%: Սպառման կառուցվածքում պետական սպառման տեսակարար կշիռն աճել է՝ 2014 թվականի 12.1%-ից 2016 թվականին հասնելով 13.9%-ի, իսկ մասնավոր սպառման տեսակարար կշիռը նվազել է 85.5%-ից 77.0%-ի:

2017 թվականի առաջին եռամսյակում իրական տնօրինվող եկամտի շուրջ 12% իրական աճի պայմաններում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ սպառումն իրական արտահայտությամբ աճել է 5.4%-ով, ինչը պայմանավորված է եղել հիմնականում մասնավոր սպառման 6.1% աճով, 1.9%-ով աճել է նաև պետական սպառումը:

Կանխատեսում. 2017 թվականին և միջնաժամկետում կանխատեսվում է վերջնական սպառման աճ: 2017 թվականին սպասվում է մասնավոր հատվածի տնօրինվող եկամտի աճ՝ պայմանավորված տնտեսական աճի տեմպերի արագացմամբ և ՌԴ-ից ներհոսող տրանսֆերտների աստիճանական վերականգնմամբ: Այս պայմաններում տնտեսությունում վերջնական սպառումն իրական արտահայտությամբ կաճի 4.3%-ով՝ պայմանավորվելով մասնավոր հատվածի սպառման աճով: 2018-2020 թվականներին տնտեսության աճի տեմպերի արագացման, արտաքին աշխարհից տրանսֆերտների աճի վերականգնման պայմաններում սպառման աճը աստիճանաբար կարագանա՝ կազմելով միջինում շուրջ 5.1%:

Համախառն ներդրումներ

2014-2016 թվականներին կապիտալ ներդրումները իրական արտահայտությամբ շարունակել են նվազել, ինչին կառավարությունը արձագանքել է պետական կապիտալ ծախսերի աճով, ինչպես նաև արտահանմանն ու ներդրումների խթանմանն ուղղված կառավարության կողմից վարվող քաղաքականությամբ: Վերջին երեք տարիների ընթացքում կապիտալ ներդրումները միջինում նվազել են 4.3%-ով: Ընդ որում՝ նվազումը պայմանավորված է եղել մասնավոր ներդրումների միջինում 6.3% նվազմամբ: Մասնավոր ներդրումների նվազմանը հակազդելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը ավելացրել է պետական կապիտալ ծախսերը, ինչպես նաև մշակվել են արտահանմանն ու ներդրումների խթանմանն ուղղված կառավարության մի շարք ծրագրեր, ինչի արդյունքում պետական ներդրումները միջինում աճել են 6.2%-ով:

2017 թվականի հունվար-մարտ ամիսներին կապիտալ ներդրումներն աճել են 8.4%-ով, ինչը պայմանավորված է եղել հիմնականում պետության կողմից կատարված կապիտալ ծախսերի աճով:

Կանխատեսում. 2017 թվականին, ինչպես նաև միջնաժամկետ հորիզոնում ներդրումների աճի միտումները կարագանան՝ պայմանավորված հիմնականում պետական հատվածում

ներդրումների բարձր աճով, ինչը՝ ուղեկցվելով որդեգրված ներդրումային միջավայրը խթանող քաղաքականությամբ, կհանգեցնի նաև մասնավոր հատվածում ներդրումների աճին: 2017 թվականին կապիտալ ներդրումները կաճեն 5.6%-ով: Պետական ներդրումների 7.8% աճի և իրական հատվածում ներդրումային ակտիվության աճի պայմաններում սպասվում է մասնավոր ներդրումների 5.0% աճ: Միջնաժամկետում ներդրումների աճի միտումները կարագանան՝ կազմելով միջինում շուրջ 10.8%՝ պայմանավորված լինելով հիմնականում պետական հատվածում ներդրումների միջինում 25.2% աճով. կրելով << կառավարության կողմից իրականացվող կառուցվածքային բարեփոխումների, որդեգրված ներդրումային միջավայրը խթանող քաղաքականության և հարկաբյուջետային խթանների աստիճանական վերականգնման ազդեցությունը:

Չուտ արտահանում

2014-2016 թվականներին արտահանման աճի միտումներն արագացել են, իսկ ներմուծման նվազման միտումը ժամանակաշրջանի վերջում փոխոխվել է՝ արձանագրելով աճի միտում: Վերջին երեք տարիներին արտահանման իրական ծավալներն աճել են միջինում 10.2%-ով: Արտահանման աճը պայմանավորված է եղել հանքավայրերի շահագործմամբ, արտահանելի որոշ ոլորտներում ներդրումների աճով, ինչպես նաև արտահանման խրախուսմանն ուղղված՝ կառավարության կողմից վարվող քաղաքականությամբ: Իսկ ներմուծումը 2014-2016 թվականներին իրական արտահայտությամբ միջինում նվազել է 2.4%-ով, ինչը պայմանավորված է եղել բնակչության տնօրինվող եկամտի 2014-2016 թվականներին իրական աճի դանդաղմամբ, ինչպես նաև 2016 թվականին տնտեսական ակտիվության ցածր մակարդակով:

2017 թվականի առաջին երեք ամիսների ընթացքում զուտ արտահանումը բարելավվել է, ինչը պայմանավորված է եղել արտահանման՝ ներմուծման նկատմամբ առաջանցիկ աճով:

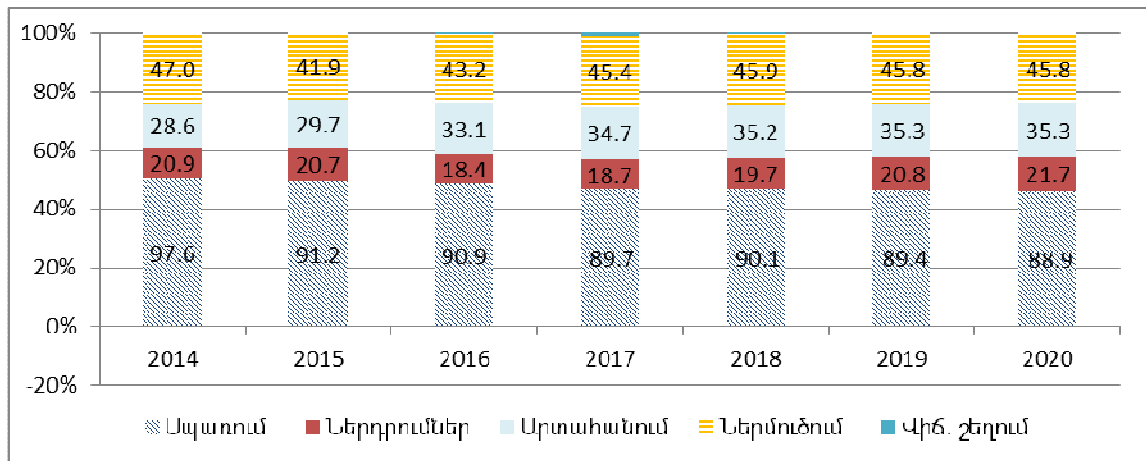
Կանխատեսում. Միջնաժամկետ հորիզոնում ակնկալվում է արտահանման առաջանցիկ աճ: 2017 թվականին կանխատեսվում է արտահանման 5.9% իրական աճ: Տնօրինվող եկամտի աճի պայմաններում՝ ներմուծումը նույնպես կաճի 5.9%-ով: 2018-2020 թվականներին, պայմանավորված արտահանելի հատվածում ներդրումների ավելացմամբ, Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցությամբ, համաշխարհային տնտեսության զարգացումներով (ինչը կարտահայտվի հայրենական արտադրանքի նկատմամբ արտաքին պահանջարկի աստիճանական մեծացմամբ), կանխատեսվում է արտահանման ծավալների միջինում 8.6% իրական աճ, իսկ տնօրինվող եկամտի աճի պայմաններում՝ ներմուծման ծավալների միջինում 8.3% իրական աճ:

Աղյուսակ 3. ՀՆԱ-ի ծախսային քաղաքրիչների իրական աճերը, (%)

	2014	2015	2016	2017*	2018*	2019*	2020*
Սպառում	0.7	-6.2	1.5	4.3	4.7	5.1	5.5

Ներդրում	-3.0	-1.2	-8.7	5.6	10.8	11.6	10.1
Արտահանում	6.4	4.9	19.2	5.9	8.0	8.7	9.1
Ներմուծում	-1.0	-15.1	8.8	5.9	7.8	8.2	9.0
Ընդամենը ՀՆԱ	3.6	3.2	0.2	3.3	4.7	5.4	5.7

Գծապատկեր 3. Ծախսային բաղադրիչների տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ի կազմում

Ամփոփելով նշենք, որ միջնաժամկետ հորիզոնում ամբողջական պահանջարկի աճը պայմանավորված կլինի ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին պահանջարկի աճերով:

2.1.4. Գնային փոփոխականներ

Գների մակարդակը տնտեսության մեջ բնութագրվում է սպառողական գների ինդեքսով (ՍԳԻ) կամ ՀՆԱ դեֆլատորով, իսկ դրանց փոփոխությունները ցույց են տալիս տնտեսությունում նկատվող գնաճի կամ գնանկման միտումները: ՍԳԻ-ն ցույց է տալիս ՀՀ սպառողական շուկայում որոշակի քանակությամբ ապրանքների (ներառյալ՝ ներմուծված) և ծառայությունների գների վարքագիծը, իսկ ՀՆԱ դեֆլատորը՝ միայն մեր տնտեսությունում ստեղծված ապրանքների և ծառայությունների գների վարքագիծը:

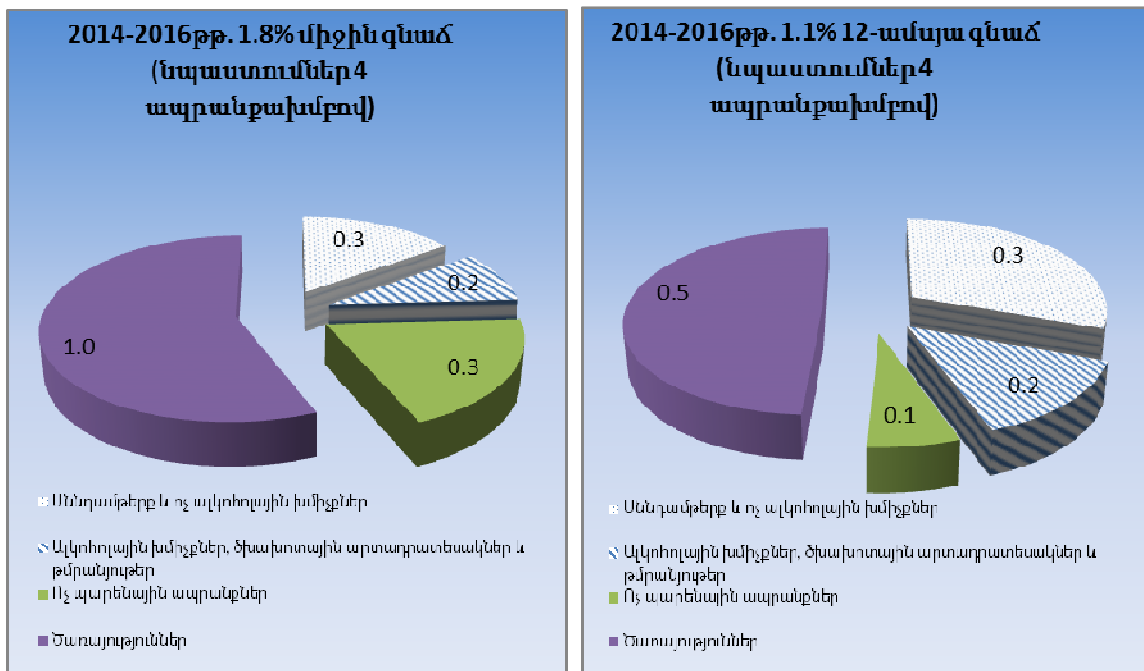
Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

2014-2016 թվականներին ՀՀ ԿԲ կողմից վարվող դրամավարկային քաղաքականությունը բնութագրվում է ընդլայնող ուղղվածությամբ, եթե չենք դիտարկում 2014թ. վերջում ձևավորված ֆինանսական և արժույթային շուկաներում լարվածության ժամանակահատվածը: ՀՀ ԿԲ-ն այս ժամանակահատվածում, ընդհանուր առմամբ, թուլացրել է դրամավարկային պայմանները՝

ակնկալելով նպաստել գնաճի ցուցանիշի կայունացմանն (4 ± 1.5) ու համախառն պահանջարկի ընդլայնմանը: Սակայն 2014 թվականի տարեվերջը կարելի է առանձնացնել որպես ֆինանսական և արժույթային շուկաներում ձևավորված լարվածության ժամանակահատված, որին ՀՀ ԿԲ-ն արձագանքեց ճշգրտելով դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունը ընդլայնողից դեպի զսպողի՝ նախ կտրուկ բարձրացնելով լոմբարդային ռեպո տոկոսադրույքը մինչև 21 տոկոս. ապա, աստիճանաբար, վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը՝ մինչև 10.5 տոկոսի: 2014-2016 թվականներին միջին գնաճը միջինում կազմել 1.8 տոկոս, իսկ 12-ամսյան՝ 1.1 տոկոս: ՀՀ սպառողական շուկայում 2015 թվականի կեսից մինչև 2016 թվականի տարեվերջ միջավայրը եղել է գնանկումային: Գնանկմանը հիմնականում նպաստել են ներքին թույլ պահանջարկը, միջազգային շուկաներում որոշ ապրանքների գծով ձևավորված ցածր գների մակարդակը, ինչպես նաև գյուղատնտեսության ճյուղի զարգացումներով պայմանավորված՝ պարենային ապրանքների ցածր գների ձևավորումը:

Կանխատեսում. 2017 թվականին մինչև տարեվերջ գնաճը կշարունակի ընդլայնվել՝ ձևավորվելով տատանման թույլատրելի միջակայքի ստորին հատվածում, իսկ միջնաժամկետ հատվածում կկայունանա նպատակային ցուցանիշի շուրջ:¹¹

Գծապատկեր 4. 2014-2016 թվականներին միջին և 12-ամսյա գնաճի նպաստումները 4 խոշոր ապրանքախմբերով, տոկոսային կերպ

Դեֆլատոր

¹¹ Տես ՀՀ ԿԲ-ի "Դրամավարկային քաղաքականության 2017թ. երկրորդ եռամսյակի ծրագրում"

2014-2016 թվականներին ՀՆԱ ինդեքս դեֆլատորը բավականին ցածր է եղել: Այն միջինում աճել է 1.3%-ով: Դեֆլատորի աճին հիմնականում նպաստել է ծառայությունների գների ինդեքսը, որն աճել է միջինում 3.7%-ով: Արդյունաբերության և շինարարության գների ինդեքսները համեմատաբար փոքր նպաստում են ունեցել և աճել են միջինում համապատասխանաբար 1.4% և 1.2%: Գյուղատնտեսության գները բացասական նպաստում են ունեցել դեֆլատորի աճին՝ միջինում նվազելով 5.1%-ով:

Կանխատեսում. 2017 թվականին կանխատեսվում է ՀՆԱ-ի դեֆլատորի աճ 2.1%-ի չափով: Միջնաժամկետում դեֆլատորը նույնպես կաճի և միջին աճը կկազմի շուրջ 3.7%: Դեֆլատորի աճի կանխատեսման հիմքում ընկած է հումքային ապրանքների միջազգային գների, ՍԳԻ-ի և դեֆլատորի իներցիայի վերաբերյալ գնահատականները:

2.1.5. Ֆինանսական շուկա

Այս բաժնում կներկայացվեն ֆինանսական շուկաները բնութագրող երկու հիմնական ցուցանիշներ՝ առաջինը ֆինանսական միջնորդության խորությունը և երկրորդը՝ ֆինանսական շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքները:

Ֆինանսական միջնորդության խորության ցուցանիշը բնութագրում է ֆինանսական ինստիտուտների (բանկեր, վարկային կազմակերպություններ, ներդրումային ընկերություններ և այլն) տնտեսության մեջ ներգրավվածությունը:

Ֆինանսական շուկայում ձևավորված տոկոսադրույքներն ազատ մրցակցության պայմաններում ցույց են տալիս փողի գինը՝ հաշվի առած ֆինանսական շուկայի մասնակիցների կողմից գնահատվող տարբեր ռիսկերի աստիճանը: Գնաճի տրված մակարդակի պայմաններում, եթե տոկոսադրույքները բարձր են, ապա ռիսկայնության աստիճանը բարձր է կամ հակառակը:

Այսինքն՝ ֆինանսական շուկայի միջոցով կարգավորվում է փողի նկատմամբ առաջարկը և պահանջարկը (փողի զանգված, փողի բազա) և դրա գինը (բանկային տոկոսադրույք) տնտեսական գործունեություն ծավալողների համար:

Վերջին տարիների միտումները, ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

Դրամավարկային հատված և ֆինանսական շուկա

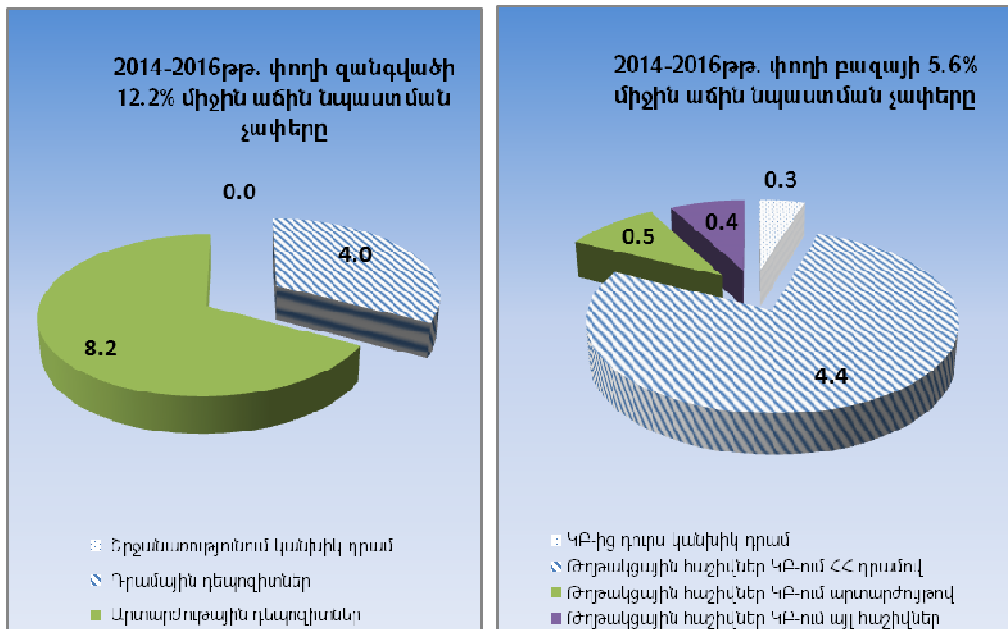
2014-2016 թվականներին փողի զանգվածի միջին աճը կազմել է 12.2%: Ընդ որում, զուտ արտաքին ակտիվների աճը կազմել է 55.5%, իսկ զուտ ներքին ակտիվներինը՝ 12.6%:

Փողի զանգվածի աճը պայմանավորվել է հիմնականում արտարժույթային դեպոզիտների աճով: Փողի զանգվածի աճին բանկային համակարգից դուրս կանխիկը նպաստում չի ունեցել, իսկ

դրամային և արտարժույթով ավանդների նպաստում կազմել է համապատասխանաբար 4 և 8.2 տոկոսային կետեր:

2014-2016 թվականներին փողի բազայի միջին աճը կազմել է 5.6%: Ընդ որում՝ ԿԲ-ից դուրս կանխիկ դրամը միջինում աճել է 0.9%-ով (նպաստումը փողի բազայի աճին կազմել է 0.3 տոկոսային կետ), ՀՀ դրամով պարտադիր պահուստները՝ 20.8%-ով, իսկ արտարժույթով պարտադիր պահուստները՝ 10.5%-ով (նպաստումը փողի բազայում կազմել է համապատասխանաբար 4.4 և 0.5 տոկոսային կետ):

Գծապատկեր 5. 2014-2016 թվականին փողի բազայի և փողի զանգվածի աճին նպաստումները, տոկոսային կետ

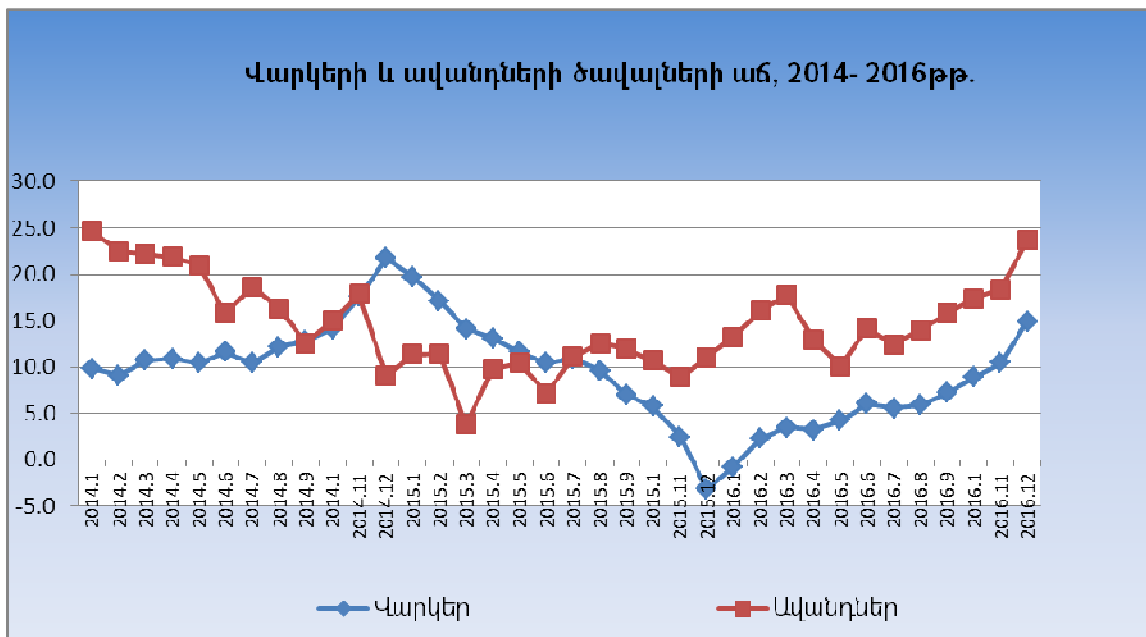
2016 թվականի ընթացքում դոլարայնացման մակարդակը նվազել է՝ ի տարբերություն 2014 թվականին արձանագրված աճի: Արտարժույթային ավանդներ/Ընդհամենը ավանդներ հարաբերակցությունը 2014 թվականի նկատմամբ նվազել է 7 տոկոսային կետով՝ կազմելով 65%:

2014-2016 թվականին ավանդների ծավալների աճը կազմել է 14.6%, որին 6.7 տոկոսային կետով նպաստել է դրամային ավանդների, 7.9 տոկոսային կետով՝ արտարժույթային ավանդների աճը:

2014-2016 թվականին վարկերի միջին աճը կազմել է 11.2%-ով, որին 3.6 տոկոսային կետով նպաստել է դրամով վարկերի, 7.6 տոկոսային կետով՝ արտարժույթային վարկերի աճը: Վարկերի աճին հիմնականում դրականորեն են նպաստել արդյունաբերության, սպասարկման ոլորտի և

սպառողական վարկերի աճերը, իսկ շինարարության և առևտրի ոլորտին տրամադրված վարկերը նվազել են՝ բացասաբար նպաստելով վարկերի աճին: Նշենք որ, 2015 թվականի ընթացքում վարկեր ծավալների նվազում է գրանցվել, ինչը պայմանավորված էր ինչպես ներքին թույլ պահանջարկով, այնպես էլ բիզնես և հիփոթեքային վարկավորման ընթացակարգերի խստացմամբ (ըստ ՀՀ բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող վարկերի պայմանների վերաբերյալ 2015 թ. չորրորդ եռամսյակի հարցման արդյունքների): Մասնավորապես խստացվել են գրավի պահանջի, վարկարժանության գնահատման, վարկ/արժեք հարաբերակցության պայմանները:¹²

Գծապատկեր 6. 2014-2016 թվականներին վարկերի և ավանդների ծավալների աճը, (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ, %)

2016 թվականին ավանդների և վարկերի տոկոսադրույքները նվազման միտումներ են դրսևորել: ՀՀ դրամային ավանդների (մինչև մեկ տարի ժամկետով) միջին տարեկան տոկոսադրույքը կազմել է 11.6%՝ նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 2.5 տոկոսային կետով: ՀՀ դրամով վարկավորման (մինչև մեկ տարի ժամկետով) միջին տարեկան տոկոսադրույքը կազմել է 17.4%՝ նվազելով 0.2 տոկոսային կետով: Արտարժույթով ավանդների (մինչև մեկ տարի ժամկետով) միջին տարեկան տոկոսադրույքը 2016 թվականին կազմել է 5.3%՝ նախորդ տարվա համեմատ նվազելով 0.4 տոկոսային կետով: Արտարժույթով վարկավորման (մինչև մեկ տարի ժամկետով) միջին տարեկան տոկոսադրույքը կազմել է 9%՝ նվազելով 1.3 տոկոսային կետով: 2015 թվականին ավանդների և վարկերի տոկոսադրույքները աճ էին արձանագրել, ինչը 2014 թվականի

¹² Տես ՀՀ ԿԲ-ի "Դրամավարկային քաղաքականության 2016թ. առաջին եռամսյակի ծրագրում"

տարեվերջից սկիզբ առած ֆինանսական և արժույթային շուկաներում ձևավորված լարվածության հետևանք էր:

Ֆինանսական շուկայում արտարժույթով և դրամով միջին կշռված մինչև 1 տարի ժամկետով տոկոսադրույքների միջև սպրեդը 2016 թվականին 2014 թվականի համեմատ նվազել է՝ կազմելով շուրջ 4.5 տոկոսային կետ: Ընդ որում դրամով վարկերի և ավանդների միջև տոկոսադրույքների սպրեդն նվազել է 0.2 տոկոսային կետով (կազմելով 5.7 տոկոսային կետ), իսկ արտարժույթով սպրեդը նվազել է 0.6 տոկոսային կետով (կազմելով 3.7 տոկոսային կետ):

2.1.6. Վճարային հաշվեկշիռ

Հայաստանի արտաքին տնտեսական գործունեության արդյունքում տեղի են ունենում տնտեսական հոսքեր դեպի հանրապետություն և հակառակ ուղղությամբ: Այդ հոսքերը արտացոլվում են երկրի վճարային հաշվեկշռում: Վճարային հաշվեկշիռը բաղկացած է երկու հիմնական բաժիններից.

- Ընթացիկ հաշիվ (հիմնականում ցույց է տալիս արտահանման և ներմուծման հետ կապված հոսքերը),
- Կապիտալի և ֆինանսական հաշիվ (ցույց է տալիս կապիտալի ներհոսքն ու արտահոսքը):

Տնտեսության արտաքին կայունության տեսանկյունից կարևոր ցուցանիշ է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը ՀՆԱ-ի նկատմամբ: Միաժամանակ պետք է նշել, որ արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններում Հայաստանը համարվում է փոքր և բաց տնտեսություն ունեցող երկիր, ինչը նշանակում է, որ տնտեսական հոսքերի շարժը դեպի երկիր և երկրից դուրս հնարավորինս ազատականացված է:

Վերջին տարիների միտումները. ընթացիկ իրավիճակը և կանխատեսումները

Ընթացիկ հաշիվ

2014-2016 թվականներին արձանագրել է վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի պատմական միջինից ցածր մակարդակ: Արտաքին անհաշվեկշռվածությունը շարունակել է կրճատվել. 2014-2016 թվականներին ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կազմել է ՀՆԱ-ի միջինում 4.3%-ը՝ 2016 թվականին հասնելով 2.7%-ի: Ընթացիկ հաշվի բարելավումը հիմնականում պայմանավորված է եղել համախառն ազգային տնօրինվող եկամտի իրական աճի դանդաղման հետևանքով ներմուծման նշանակալի անկմամբ: Մյուս կողմից, ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատմանը հակազդել է տրանսֆերտների և աշխատողների վարձատրության հաշվին Հայաստան ներհոսող փոխանցումների նվազումը, ինչը մեծ մասամբ պայմանավորված է եղել հիմնական

գործընկեր երկիր՝ Ռուսաստանի տնտեսական զարգացումներով: Գծապատկեր 5-ում ներկայացված են ընթացիկ հաշվի միտումները և սպասումները:

Արտաքին առևտուր¹³

Ցուցաբերելով նվազման միտում արտաքին ապրանքաշրջանառությունը 2014-2016 թվականներին կրճատվել է միջինում 3.9%-ով՝ հիմնականում 2015 թվականի երկնիշ անկման հաշվին: 2016 թվականի արտաքին ապրանքաշրջանառությունը վերականգնվել է՝ արձանագրելով 7.2% աճ, ընդ որում՝ տեղի է ունեցել ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման դոլարային արտահայտությամբ ծավալների աճ. արտահանումը 2016 թվականին աճել է 20.6%-ով (1791.7 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ ներմուծումը՝ 1.1%-ով (3273.5 մլն ԱՄՆ դոլար):

Ընթացիկ տարվա հունվար-մայիսի տվյալներով արտաքին ապրանքաշրջանառության աճի միտումները պահպանվել են. նախորդ տարվա համեմատ աճը կազմել է 23.1% (2286.2 մլն ԱՄՆ դոլար)՝ հիմնականում ներմուծման ծավալների 24.4% աճի հաշվին, իսկ արտահանման ծավալներն աճել են 20.9%-ով:

Ներմուծում

2014-2016 թվականներին ներմուծման ծավալները դրսևորել են նվազման միտում՝ միջինում կրճատվելով 8.3%-ով: Ընդ որում՝ 2014 թվականի համեմատ աճից հետո 2015 թվականին տեղի է ունեցել ներմուծման անկում, երբ այն դոլարային արտահայտությամբ կրճատվել է 26.8%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է եղել աշխատողների դրամական փոխանցումների կրճատման հաշվին բնակչության իրական տնօրինվող եկամուտների և սպառողական պահանջարկի որոշակի անկմամբ:

Ներքին թույլ պահանջարկի և հումքային ապրանքների գների նվազման պայմաններում 2016 թվականին արձանագրվել է ներմուծման ծավալների թույլ աճ: 2016 թվականի ներմուծման 1.1% աճի ամենաբարձր՝ 1.9 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Մանածագործական իրեր», 1.7 տոկոսային կետը՝ «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» և 1.3 տոկոսային կետը՝ «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբերի ներմուծման աճով: Ներմուծման կառուցվածքում ամենամեծ (մոտ 18%) կշիռ ունեցող «Հանքահումքային

¹³Այսուհետ՝ ներկայացված են արտահանումը ՖՕԲ և ներմուծումը ՍԻՖ գներով, ինչը թույլ է տալիս կատարել հնարավորինս մանրամասն վերլուծություն:

արտադրանք» ապրանքախմբի հաշվին ներմուծվող ծավալները կրճատվել են 1.7 տոկոսային կետով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է եղել հումքային ապրանքների գների նվազմամբ:

Ըստ ապրանքների լայն տնտեսական դասակարգման¹⁴ 2016 թվականին ներմուծման աճին նպաստել են. «Վերջնական սպառման ապրանքները»՝ 2.1 տոկոսային կետով և «Կապիտալ ապրանքները»՝ 0.3 տոկոսային կետով, իսկ «Մարդատար ավտոմեքենաները» և «Միջանկյալ սպառման ապրանքները» հակազդել են ներմուծման աճին, համապատասխանաբար՝ 0.9 և 0.4 տոկոսային կետերով:

2017 թվականի հունվար-մայիսին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ներմուծման ծավալները (դոլարային արտահայտությամբ) աճել են 24.4%-ով (1482.3 մլն ԱՄՆ դոլար)՝ բոլոր ապրանքախմբերով արձանագրվելով ներմուծման աճ: «Քիմիայի և դրա հետ կապված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք» ապրանքախմբի մոտ 55.2% աճի հաշվին ապահովվել է ներմուծման աճի 5.9 տոկոսային կետը: Ներմուծման աճին զգալի են նպաստել նաև «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր», «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ», «Հանքահումքային արտադրանք», «Պատրաստի սննդի արտադրանք» և «Մանածագործական իրեր» ապրանքախմբերը, համապատասխանաբար՝ 3.2, 3.0, 2.0, 1.6 և 1.4 տոկոսային կետերով:

Կանխատեսում. 2017 թվականին սպասվում է ապրանքների ներմուծման 10.7% աճ (դոլարային արտահայտությամբ), ինչը հիմնականում պայմանավորված կլինի բնակչության տնօրինվող եկամուտների վերականգնմամբ: 2018-2020 թվականներին ներմուծման աճի տեմպը կկայունանա, միջին տարեկան աճը կկազմի շուրջ 10%՝ պայմանավորված հիմնականում դրամական փոխանցումների աստիճանական վերականգնմամբ, ներքին տնտեսության զարգացումներով և բնակչության պահանջարկի աճով, իսկ ապրանքների և ծառայությունների համար՝ շուրջ 9%:

Արտահանում

Ետճգնաժամային տարիների երկնիշ միջին աճի համեմատ 2014-2016 թվականներին արտահանման միջին աճը դանդաղել է՝ կազմելով 7.1%՝ հիմնականում 2015 թվականի անկման հաշվին: Հիմնականում պայմանավորված տարածաշրջանային երկրներում պահանջարկի վերականգնմամբ, տնտեսության արտահանելի հատվածում կատարված ներդրումներով, ինչպես նաև արտահանման խրախուսմանն ուղղված՝ կառավարության կողմից վարվող քաղաքականությամբ 2016 թվականին արձանագրվել է արտահանման երկնիշ աճ՝ 20.6%: Աճի ամենաբարձր՝ 9.6 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք

¹⁴ Ապրանքների լայն տնտեսական դասակարգմամբ (BEC) խմբավորումները՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են:

մետաղներ և դրանցից իրեր» և 6.1 տոկոսային կետը՝ «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբերի աճի հաշվին: Վերջին տարիներին արտահանվող ծավալների կայուն աճի միտում է դրսևորել «Մանածագործական իրեր» ապրանքախումբը, որի դրական նպաստումը կազմել է 1.9 տոկոսային կետ: «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» և «Հանքահումքային արտադրանք» ապրանքախմբերը 0.8 տոկոսային կետով զսպել են արտահանման աճը, ինչը մասամբ պայմանավորվել է միջազգային շուկաներում մետաղների գների նվազմամբ:

2017 թվականի առաջին հինգ ամիսների ընթացքում նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ արտահանումն աճել է 20.9%-ով (803.9մլն ԱՄՆ դոլար): Արտահանման աճին 7.5 տոկոսային կետով նպաստել է «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբերը: Համապատասխանաբար՝ 8.3 և 3.4 տոկոսային կետերով դրական են նպաստել նաև «Հանքահումքային արտադրանք» և «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբերը, ինչը մասամբ պայմանավորվել է միջազգային շուկաներում մետաղների գների որոշակի վերականգնմամբ:

Կանխատեսում. Հիմնական գործընկեր երկրների զարգացումների (տե՛ս Ներդիր 1-ը) և միջազգային շուկայում մետաղների գների աճով պայմանավորված 2016 թվականին սպասվում է շուրջ 11.5% արտահանման աճ (դոլարային արտահայտությամբ): Միջնաժամկետում համաշխարհային թողարկման աճի և ՀՀ կառավարության կողմից վարվող ներդրումների ներգրավման և տնտեսության արտահանելի ճյուղերի խթանման քաղաքականությանը համահունչ ակնկալվում է ապրանքների արտահանման միջին տարեկան 12% աճ: Նույն ցուցանիշը ապրանքների և ծառայությունների համար կկազմի շուրջ 10%:

Գործընկեր երկրներ

Հայաստանը, լինելով փոքր և բաց տնտեսություն, արագ է արձագանքում գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներին. համաշխարհային տնտեսությունում նկատվող միտումներով (մասնավորապես, զարգացած երկրների քաղաքականության վերակողմնորոշումը դեպի ներքին տնտեսության զարգացում և պրոտեկցիոնիզմ) և տարածաշրջանային զարգացումներով (հիմնականում՝ Ռուսաստանի տնտեսական անկում) պայմանավորված արտարժույթի ներհոսքը դեպի հանրապետություն 2014-2016 թվականներին դանդաղել է՝ նպաստելով նաև տնօրինվող եկամուտների նվազմանը և ՀՀ տնտեսական աճի որոշակի զսպմանը:

2014-2016 թվականներին արտահանման միջին աճը կազմել է 7.1%՝ զիջելով նախորդ երեք տարիների միջին ցուցանիշին: Հայաստանյան ապրանքների նկատմամբ ներկայացնելով հիմնական պահանջարկը՝ 2014-2016 թվականների ՀՀ արտահանման 7.1% միջին աճի միջինում շուրջ 8 տոկոսային կետը ապահովել են. Իրաքը՝ 2.0, Վրաստանը՝ 1.3 Գերմանիան՝ 1.2, ԱՄԷ-ը՝ 1.2,

Կանադան՝ 1.2 և Շվեդարիան՝ 1.1 տոկոսային կետ: Արտահանման ամենաբարձր՝ միջինում 19.1% կշիռ ունեցող Ռուսաստանի հաշվին ապահովվել է աճի միջինում մեկ տոկոսային կետը (տե՛ս ստորև ներկայացված աղյուսակը): Նշված երկրներ արտահանվող հիմնական ապրանքատեսակներն են՝ հանքաքար, խարամ, մոխիր, ծխախոտ, ոգոլից խմիչքներ, թանկարժեք կամ կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ, ոչ թանկարժեք մետաղներ, մետաղակերամիկա, ապրանքներ դրանցից (տե՛ս ստորև ներկայացված աղյուսակը):

Աղյուսակ 5. Արտահանման աշխարհագրական կառուցվածքը

	2011	2012	2013	2011-2013 միջին	2014	2015	2016	2014- 2016 միջին	Հիմնական ապրանքատեսակները ¹⁵
Ընդամենը արտահանման աճ	28.2	3.4	7.1	12.9	4.6	-4.0	20.6	7.1	
Ռուսաստանի Դաշնություն									Ոգելից և ոչ ոգելից լմպելիքներ, բնական կամ արհեստական մարգարիտ, թանկարժեք կամ կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	16,7	20,2	22,6	19,8	19,9	16,5	20,9	19,1	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	5,9	4,3	4,0	4,7	-1,7	-4,1	8,7	1,0	
Չինաստան									Հանքաքար, խարամ և մոխիր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	1,2	2,3	4,7	2,7	11,0	11,1	5,4	9,2	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	-1,4	1,1	2,7	0,8	6,9	-0,4	-4,6	0,6	
Գերմանիա									Մետաղներ, այլ ոչ թանկարժեք մետաղներ, մետաղակերամիկա, ապրանքներ դրանցից
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	11,8	7,6	5,8	8,4	10,2	9,4	7,8	9,1	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	2,4	-4,0	-1,4	-1,0	4,9	-1,2	-0,1	1,2	
Բուլղարիա									Հանքաքար, խարամ և մոխիր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	11,4	9,4	10,3	10,4	5,5	5,3	8,5	6,5	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	-0,4	-1,7	1,7	-0,2	-4,5	-0,4	4,9	0,004	
Վրաստան									Հանքաքար, խարամ և մոխիր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	4,6	5,1	5,8	5,2	5,5	8,4	8,2	7,4	

¹⁵Առանձին երկրներով հիմնական պահանջարկը հայաստանյան ապրանքների նկատմամբ որոշվել է ըստ երկիր-ապրանք կտրվածքի ՀՀ ԱՎԾ-ի վերջին պաշտոնական հրապարակման (տվյալ դեպքում՝ 2015թ. տվյալների կառուցվածքով):

Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	1,2	0,7	1,0	1,0	-0,1	2,6	1,5	1,3	
Կանադա									Բնական կամ արհեստական մարգարիտ, թանկարժեք կամ կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	5,3	6,2	5,9	5,8	6,0	7,3	7,8	7,0	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	3,9	1,1	0,2	1,7	0,4	1,0	2,1	1,2	
Իրանի Իսլամական Հանրապետություն									Հանքային վառելանյութեր, բիտումային միջոցներ, մոմանյութեր, կենդանի կենդանիներ
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	8,0	7,9	6,4	7,4	5,5	5,5	4,2	5,1	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	2,1	0,2	-1,0	0,4	-0,7	-0,2	-0,4	-0,4	
Իրաք									Ծխախոտ և ծխախոտի արդյունաբերական փոխարինողներ, մոմանյութեր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	0,4	1,1	3,3	1,6	5,2	8,8	7,7	7,2	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	0,4	0,8	2,4	1,2	2,2	3,2	0,5	2,0	
Բելգիա									Բնական կամ արհեստական մարգարիտ, թանկարժեք կամ կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ, հանքաքար, խարամ և մոխիր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	5,3	9,2	8,9	7,8	4,0	2,9	2,3	3,1	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	-0,2	4,2	0,3	1,4	-4,6	-1,3	-0,1	-2,0	
Միացյալ Նահանգներ									Ալյումին և իրեր դրանից
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	7,5	6,3	6,0	6,6	4,8	3,2	2,8	3,6	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	1,7	-1,0	0,1	0,3	0,2	-2,5	-1,0	-1,1	
Նիդերլանդներ									Սև մետաղներ, հանքաքար, խարամ և մոխիր
Երկրի մասնաբաժինը ՀՀ արտահանման մեջ, %	8,8	5,8	4,5	6,4	4,8	3,2	2,8	3,6	
Երկրի նպաստումը ՀՀ արտահանման աճին, տոկոսային կետ	1,8	-2,8	-1,0	-0,7	0,5	-1,8	0,2	-0,3	

2014-2016 թվականներին ներմուծվող ապրանքների նկատմամբ երկրի սպառողական պահանջարկը բավարարվել է մեծ մասամբ Ռուսաստանի հաշվին. Ռուսաստանի մասնաբաժինը միջինում կազմել է ներմուծման 28.2% (հիմնականում ներմուծվում է. հանքային վառելանյութեր, նավթ և նավթամթերք, գազ, հացահատիկներ և ալյումին): Նշանակալի են նաև Չինաստանից,

Գերմանիայից, Իտալիայից, ԻհՀ-ից ներմուծման մասնաբաժինները (կաթսաներ, սարքավորումներ, էլեկտրական մեքենաներ, ձայնագրող ապարատներ, կահույք, անկողնային պարագաներ, վերգետնյա տրանսպորտային միջոցներ, դրանց մասեր, քիմիական թելեր):

Արտահանման և ներմուծման նշված միտումների արդյունքում հիմնական գործընկերակրների կազմը գրեթե չի փոփոխվել, մինչդեռ ըստ աշխարհագրական կառուցվածքի՝ արտաքին առևտրի կշիռները փոխվել են՝ ի օգուտ ԵԱՏՄ երկրների: Արտաքին առևտրի աշխարհագրական կառուցվածքի փոփոխության արդյունքում 2014-2016 թվականներին ՀՀ արտաքին առևտրաշրջանառության միջինում շուրջ 29.4%-ը բաժին է ընկել ԱՊՀ (որից 26.1%-ը՝ ԵԱՏՄ), 25.4%-ը՝ ԵՄ երկրներին և 45.3%-ը՝ այլ երկրներին՝ նախորդ երեք տարիների միջինում 28.3, 29.9 և 41.8%-ի դիմաց: ՀՀ արտաքին առևտրաշրջանառության մեջ ԵԱՏՄ երկրների միջին կշիռը նախորդ երեք տարիների միջինի նկատմամբ աճել է 2.7 տոկոսային կետով, ինչը հիմնականում պայմանավորվել է դեպի այդ երկրներ արտահանման նշանակալի աճով (հիմնականում՝ Ռուսաստան):

Դրամական փոխանցումներ¹⁶

2014-2016 թվականներին դեպի ՀՀ դրամական փոխանցումները նախորդ երեք տարիների համեմատ միջինում կրճատվել են մոտ 17.9%-ով: 2016 թվականին դրամական փոխանցումները կազմել են 1331.3 մլն ԱՄՆ դոլար և տարվա ընթացքում կրճատվել են 6.9%-ով՝ պահպանելով նախորդ երկու տարիների նվազման միտումները և նպաստելով բնակչության տնօրինվող եկամուտների կրճատմանը, տնտեսական ակտիվության և տնտեսական աճի հիմնական շարժիչ ճյուղերի պասիվացմանը: Ընդ որում՝ անձնական (մասնավոր) տրանսֆերտները տարվա ընթացքում նվազել են 6.2%-ով (մոտ 41 մլն ԱՄՆ դոլարով), սեզոնային աշխատողների կողմից ստացված զուտ աշխատավարձը՝ 8%-ով (շուրջ 51.2 մլն ԱՄՆ դոլարով), իսկ որպես ծառայություն դասակարգված սեզոնային աշխատանքների դիմաց ստացված եկամուտները՝ 7.1%-ով (11.7 մլն ԱՄՆ դոլարով):

Մասնավոր տրանսֆերտների և աշխատողների դրամական փոխանցումների հիմնական աղբյուր է հանդիսանում գործընկեր երկրների տնտեսական աճը. Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի միջին աճերը 2014-2016 թվականներին համապատասխանաբար կազմել են -1.1 և 2.1% (տես՝ Ներդիր 1-ը): 2016 թվականին դրամական փոխանցումների¹⁷ զուտ ներհոսքի կառուցվածքում այդ երկրների կշիռները համապատասխանաբար կազմել են 78.8 և 12.9%՝ վկայելով հատկապես Ռուսաստանի տնտեսության զարգացումներից Հայաստան ներհոսող դրամական փոխանցումների մեծ

¹⁶ ՀՀ դրամական փոխանցումներն ըստ վճարային հաշվեկշռի (<https://www.cba.am/am/SitePages/statexternalsector.aspx>)

¹⁷ Դրամական փոխանցումների կառուցվածքը դիտարկվել է «ՀՀ բանկերի միջոցով ֆիզիկական անձանց անունով արտերկրներից մուտք եղած և ՀՀ-ից ֆիզիկական անձանց կողմից արտերկիր կատարված ընդամենը տարեկան փոխանցումներ» ՀՀ ԿԲ տվյալներով:

կախվածության մասին: Դրամական փոխանցումների վրա մեծ է եղել նաև փոխարժեքի ազդեցությունը, հատկապես 2015 թվականին, երբ դոլարի նկատմամբ ռուսական ռուբլու ավելի խորը արժեզրկումը հանգեցրել է դոլարային արտահայտությամբ փոխանցումների էական կրճատման (ռուսական ռուբլով արտահայտված դրամական փոխանցումների կրճատումը համեմատաբար ավելի քիչ էր):

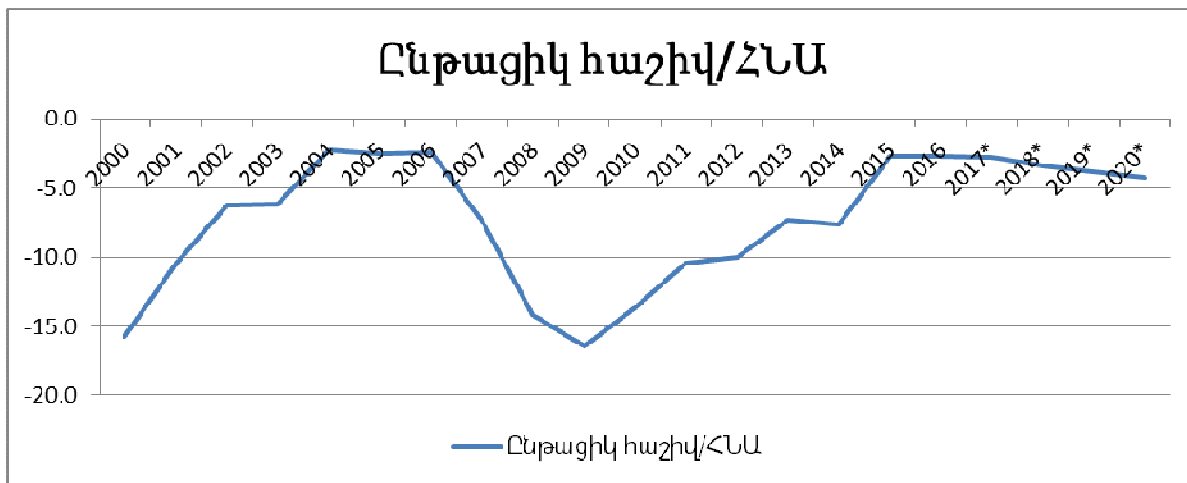
Փոխարժեք

2014-2016 թվականներին ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ շարունակաբար արժեզրկվել է՝ միջինում շուրջ 5%-ով: 2016 թվականի նախորդ տարվա միջինի նկատմամբ գրանցվել ՀՀ դրամի անվանական արժեքի 0.5% արժեզրկում, ինչին մասամբ նպաստել է կապիտալի ներհոսքի (հիմնականում դրամական փոխանցումների տեսքով) զգալի կրճատումը:

2017 թվականի առաջին հինգ ամսիներին ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի վարքագիծը հարաբերականորեն կայուն է: 2017 թվականի առաջին հինգ ամիսներին միջին փոխարժեքը կազմել է 485.18 ՀՀ դրամ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց (2016 թվականի առաջին հինգ ամիսներին՝ 485.13)՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի միջինի նկատմամբ արժեզրկվելով 0.01%-ով: Փոխարժեքի նման վարքագիծը համաշխարհային տնտեսության և տարածաշրջանային զարգացումների արդյունք է:

Ամփոփելով նշենք, որ միջնաժամկետ հորիզոնում վերը նշված միտումների արդյունքում 2017 թվականին ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կկազմի ՀՆԱ-ի 2.8%-ը, իսկ 2018-2020 թվականներին այն կհասնի միջինը 3.8% մակարդակի: Ընթացիկ հաշվի բացասական մնացորդի կրճատմանը էապես կնպաստի նաև պարտքի մակարդակի կրճատման անհրաժեշտությամբ պայմանավորված կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականության աստիճանական խստացումը՝ պետական հատվածի պակասուրդի աստիճանական կրճատման միջոցով:

Գծապատկեր 7. Ընթացիկ հաշվի պակասուրդ/ՀՆԱ, տոկոս

2.1.7. Պետական հատված

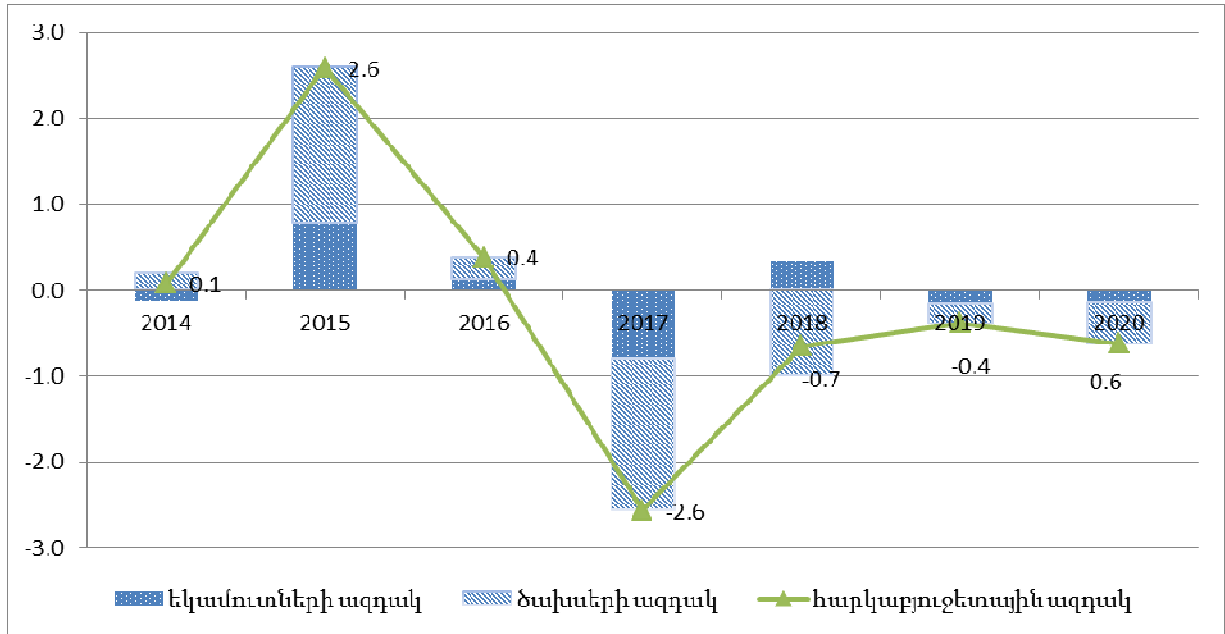
Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը 2014-2016 թվականներին տնտեսության վրա բնութագրվել է խթանող ուղղվածությամբ: Ընդ որում, հատկանշական է 2015-2016 թվականները՝ հատկապես 2015 թվականին ծախսային առավելապես ընդլայնող քաղաքականությամբ քանի որ նպատակ էր դրվել նպաստել տնտեսական աճի վերականգնմանը և մակրոտնտեսական կայունության ապահովմանը՝ զուգահեռաբար ուշադրության կենտրոնում պահելով ՀՀ կառավարության պարտքի կայուն մակարդակի պահպանումը:

2014-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ում միջինը կազմել են 23.3%: 2015 և 2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ի մեջ կազմել են համապատասխանաբար՝ 23.2 և 23.1%, իսկ հարկային եկամուտներ և տուրքերը՝ համապատասխանաբար 21.2 և 21.3%: 2016 թվականի արդյունքներով նախորդ տարվա նկատմամբ պետական բյուջեի եկամուտների անվանական աճը կազմել է 0.3%, իսկ հարկային եկամուտներ և տուրքերինը՝ 1.1%:

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը ՀՆԱ-ի մեջ 2015 և 2016 թվականներին կազմել են համապատասխանաբար՝ 27.9 և 28.5%, որից կապիտալ ծախսերը նշված ժամանակահատվածներում կազմել են ՀՆԱ-ի 3.4%-ը:

ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը 2014 թվականին կազմել է ՀՆԱ-ի 1.9%-ը, իսկ 2015-2016 թվականներին առավել խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունքում ավելացել՝ կազմելով համապատասխանաբար 4.8% և 5.5%:

Գծապատկեր 6. Հարկաբյուջետային ազդակը¹⁸

Կանխատեսում. Կանխատեսվող միջնաժամկետ հորիզոնում, հաշվի առնելով հարկաբյուջետային և պարտքային կայուն միջավայր ձևավորելու համար պետական բյուջեի դեֆիցիտի սահուն կրճատման անհրաժեշտությունը, հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա հիմնականում բնութագրվելու է զսպող ազդեցությամբ:

2017 թվականին ակնկալվում է, որ ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը կկազմի ՀՆԱ-ի 2.9%-ը, իսկ միջնաժամկետ հորիզոնում կիրականացվի դեֆիցիտի աստիճանական կրճատում, մինչև ՀՀ կառավարության պարտքի կայուն մակարդակի ապահովման անհրաժեշտ մակարդակ (2.1%):

Այս միջավայրում 2017 թվականի համար կանխատեսվում է ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների 22.3% մակարդակի ապահովում: Իսկ 2018-2020 թվականներն ընդգրկող հարկաբյուջետային քաղաքականության կանխատեսումները հիմնված են այն սկզբունքների վրա, որ ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների բարելավումը կկազմի 0.2-0.3 տոկոսային կետ:

Հավելված. Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ

Ցուցանիշներ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	փաստ	փաստ	փաստ	ծրագիր	կանխ.	կանխ.	կանխ.
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	4828.6	5043.6	5079.9	5358.3	5785.6	6341.1	6974.3
Իրական ՀՆԱ ինդեքս	103.6	103.2	100.2	103.3	104.7	105.4	105.7
ՀՆԱ-ի ինդեքս դեֆլատոր	102.3	101.2	100.5	102.1	103.1	104.0	104.0
Գնաճ (ժամանակաշրջանի վերջ), տոկոս	4.6	-0.1	-1.1	2.4	4.0	4.0	4.0

¹⁸ Հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա գնահատելու համար օգտագործվել է հարկաբյուջետային ազդակի ցուցանիշը, որը բյուջեի եկամուտների ազդակի և ծախսերի ազդակի հանրագումարն է:

Գնաճ (միջին, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ), տոկոս	3.0	3.7	-1.4	0.7	4.0	4.0	4.0
<u>ՀՆԱ իրական աճն ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքների, տոկոս</u>							
ՀՆԱ	3.6	3.2	0.2	3.3	4.7	5.4	5.7
Արդյունաբերություն	-0.9	6.2	4.8	5.5	7.0	8.0	9.0
Գյուղատնտեսություն	6.1	13.2	-5.8	4.0	4.0	4.0	4.0
Շինարարություն	-4.5	-3.1	-10.8	2.5	4.5	6.0	6.6
Ծառայություններ	6.7	1.6	4.1	2.8	4.3	4.8	5.0
Զուտ հարկեր	1.8	-5.1	-4.3	1.3	4.3	5.3	5.5
<u>ՀՆԱ ծախսային բաղադրիչների իրական աճերը, տոկոս</u>							
Վերջնական սպառում	0.7	-6.2	1.5	4.3	4.7	5.1	5.5
Պետական	-1.2	4.7	4.2	0.3	1.8	2.2	2.0
Մասնավոր	1.0	-7.7	1.0	5.0	5.2	5.5	6.0
Կապիտալի համախառն կուտակում	-3.0	-1.2	-8.7	5.6	10.8	11.6	10.1
Պետական	3.8	5.8	9.0	7.8	29.4	27.9	18.2
Մասնավոր	-4.2	-2.5	-12.3	5.0	6.0	6.5	7.0
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	6.4	4.9	19.2	5.9	8.0	8.7	9.1
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	-1.0	-15.1	8.8	5.9	7.8	8.2	9.0
<u>Արտաքին հատված (մլն ԱՄՆ դոլարով)</u>							
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	3318.9	3136.6	3500.7	3814.7	4159.5	4568.2	5032.8
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում	5487.3	4417.6	4569.0	4985.0	5428.2	5931.4	6530.6
Ապրանքների արտահանում	1698.1	1623.9	1890.7	2108.1	2350.6	2632.6	2961.7
Ապրանքների ներմուծում	3753.6	2810.3	2835.1	3138.4	3452.2	3797.5	4215.2
Ապրանքների արտահանման աճ, տոկոս	3.8	-4.4	16.4	11.5	11.5	12.0	12.5
Ապրանքների ներմուծման աճ, տոկոս	-2.0	-25.1	0.9	10.7	10.0	10.0	11.0
Ընթացիկ հաշիվ	-883.1	-279.1	-285.5	-302.6	-403.2	-488.9	-604.6
<u>ՀՆԱ-ի նկատմամբ տոկոսով</u>							
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-18.7	-12.1	-10.1	-10.7	-10.7	-10.5	-10.5
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	28.6	29.7	33.1	34.7	35.2	35.3	35.3
Ապրանքների և	47.3	41.9	43.2	45.4	45.9	45.8	45.8

ծառայությունների ներմուծում							
Առևտրային հաշիվ	-17.7	-11.2	-8.9	-9.4	-9.3	-9.0	-8.8
Ընթացիկ հաշիվ (ներառյալ պաշտոնական տրանսֆերտները)	-7.6	-2.6	-2.7	-2.8	-3.4	-3.8	-4.2
Ներմուծման ծածկույթը (ամիսներով)	3.4	4.9	5.9	5.7	5.8	5.0	4.7

2.2. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՌԻՍԿԵՐԸ ԵՎ ԻՐԱԿԱՆ ՀՆԱ-Ի ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՎԱՆԱԿԱՆԱՅԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Ենթադրությունները, որոնք ընկած են տնտեսական կանխատեսումների հիմքում

- Հայաստանը, որպես փոքր և բաց տնտեսություն ունեցող երկիր, շատ արագ է արձագանքում համաշխարհային տնտեսական զարգացումներին: Դրանով էլ պայմանավորված ենթադրվում է, որ ՀՀ տնտեսության զարգացումը կլինի հիմնական գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումների ուղղվածությանը համահունչ՝ պահպանելով ՀՀ տնտեսության աճի միտումները նաև միջնաժամկետ հատվածում: Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կանխատեսումներով (տես՝ Ներդիր 1-ը) Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրներում, այդ թվում՝ ԱՄՆ-ում և Եվրոպայում միջնաժամկետ հատվածում կանխատեսվում է տնտեսությունների հետագա զարգացում, թեև մյուս երկրների համեմատ Եվրոգոտու տնտեսական աճը կընթանա ավելի դանդաղ տեմպերով: Բացառություն չի կազմում Ռուսաստանը, որի տնտեսական դժվարությունները կարծես թե ավարտվել են, իսկ նավթի գների աճը նպաստում է տնտեսության վերականգնմանը:
- Գործընկեր երկրներում ակնկալվող տնտեսական աճի տեմպերի և Ռուսաստանի տնտեսական զարգացումներով պայմանավորված՝ միջնաժամկետում դեպի Հայաստան դրամական փոխանցումները կաճեն՝ խթանելով համախառն պահանջարկը:
- Արտաքին միջավայրով, մասնավորապես, Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրներում տնտեսական զարգացումներով, նոր շուկաների ձեռքբերման, ներդրումների ներգրավման և կառավարության կողմից որդեգրված արդյունաբերական արտահանման խթանման քաղաքականության ազդեցությամբ պայմանավորված՝ արտահանումը ներմուծման համեմատ առաջանցիկ տեմպեր կունենա, ինչով էլ կպայմանավորվեն 2018-2020 թվականների արտաքին առևտրի զարգացումները:
- Ներքին տնտեսությունում տնտեսվարող սուբյեկտների գործունեության հեշտացմանն ու պարզեցմանն ուղղված բազմակողմ ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները լազավորված դրական ազդեցություն կունենան տնտեսության աշխուժացման վրա: Ակնկալվում է, որ 2018-2020 թվականներին տնտեսական աճի հիմնական շարժիչ ուժ են լինելու արդյունաբերությունը և ծառայությունների ոլորտը:

Կանխատեսումներում առկա ռիսկերը

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ:

Միաժամանակ, Հայաստանի մեծ կախվածությունը գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումներից ընդգծում է, որ հիմնական կանխատեսումների ռիսկերը մեծապես կախված կլինեն համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարներից:

ՀՆԱ-ի աճի ուղղությամբ նպաստող ռիսկեր.

Արտաքին միջավայր.

- Եթե գործընկեր երկրների հետագա զարգացումները լինեն ավելի բարենպաստ, քան կանխատեսումներն են, ապա ՀՀ տնտեսական աճը կլինի ավելի բարձր: Այս իրավիճակի դրսևորումն ավելի հավանական կլինի, հատկապես, եթե Ռուսաստանի տնտեսությունը վերականգնվի ավելի արագ, քան ակնկալվում է:
- Նավթի միջազգային գների ակնկալվածից ավելի բարձր մակարդակը և հումքային այլ ապրանքների գների աճը կազդեն մեր երկրի ՀՆԱ-ի կանխատեսվածից ավելի բարձր աճի վրա հիմնականում երկու ճանապարհներով. ուղղակի՝ հումքի արտահանմամբ պայմանավորված արտադրության ծավալների աճի միջոցով (մետաղների գների ավելի բարձր մակարդակի դրսևորման դեպքերում) և անուղղակի՝ Ռուսաստանից ստացվելիք մասնավոր տրանսֆերտների աճի միջոցով (վառելիքի գների աճի դեպքում):
- Կառավարության կողմից վարվող ներդրումների ներգրավման քաղաքականության ազդեցությամբ պայմանավորված և Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցության արդյունքում սպասվածից ավելի օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման և արտահանման շուկաների ավելի արագ ընդլայնման արդյունքում տնտեսական աճի մակարդակը նույնպես կարող է կանխատեսվածից ավելի բարձր լինել:
- Արտաքին ցնցումներով պայմանավորված պարենային և ոչ պարենային ապրանքների գնային միջավայրի նվազումը կարող է նպաստել տեղական արտադրության աճին՝ արտադրության ցածր ծախսերի միջոցով: Բացի դրանից, ցածր գնաճային միջավայրը կարող է էականորեն խնայել սպառմանն ուղղված մասնավոր հատվածի դրամական եկամուտները, մեծացնելով ներդրումային ծախսերը, ինչը բազմարկիչի արդյունք կունենա հետագա տնտեսական աճի արագացման ուղղությամբ:

Ներքին միջավայր.

- Եթե ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող տնտեսական բարեփոխումների՝ հատկապես գործարար միջավայրի, ինչպես նաև արդյունաբերական ապրանքների արտահանման խթանման և ներդրումների ներգրավման ուղղությամբ կառավարության կողմից իրականացվող քաղաքականության արդյունքները արտահայտվեն ավելի արագ, քան ակնկալվում էր, ապա տնտեսական աճի մակարդակը կլինի կանխատեսվածից ավելի բարձր:
- Կառավարության կողմից իրականացվող հարկաբյուջետային քաղաքականության, մասնավորապես՝ կապիտալ ծախսերի ժամանականիւն և ամբողջությամբ կատարումը կարող է էական ազդեցություն ունենալ միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի տեմպերի վրա:
- Միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի տեմպերի վրա նշանակալի ազդեցություն կարող է ունենալ նաև կենսաթոշակային համակարգի ամբողջական ներդրումը, որը նպաստելու է Հայաստանում ֆինանսական միջնորդության մակարդակի բարձրացմանը, հետևաբար նաև տնտեսության իրական հատվածի համար վարկային խոշոր, երկարաժամկետ և մատչելի ռեսուրսների հասանելիության ապահովմանը: Ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների առավել հարթ և արդյունավետ ընթացքը կարող է հանգեցնել միջնաժամկետ հատվածում տնտեսական աճի առավել բարձր տեմպերի ձեռքբերման:
- Հիմնականում վարկավորման պայմանների դյուրինացմամբ պայմանավորված 2016 թվականին և 2017 թվականի առաջին ամիսներին նկատվում է վարկավորման աճի արագացում: Նշված միտումի պահպանումը դրական ազդեցություն կունենա նաև տնտեսության ակտիվացման վրա և տնտեսական աճի մակարդակը կլինի կանխատեսվածից ավելի բարձր:

ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսումները նվազեցնող ռիսկերը կպայմանավորվեն ստորև ներկայացված և՛ արտաքին, և՛ ներքին միջավայրի զարգացումներով:

Արտաքին միջավայր.

- Աշխարհաքաղաքական իրավիճակը, այդ թվում՝ տարածաշրջանային ռազմական հակամարտությունները, ներքաղաքական անկայունությունները, ինչպես նաև հարևան պետությունների հետ քաղաքական հակադրությունները էական ռիսկեր են առաջացնում տնտեսական աճի ապահովման տեսանկյունից, որն ավելի է սրվում Ռուսաստանի տնտեսական խնդիրներով պայմանավորված:
- Չնայած համաշխարհային տնտեսական զարգացման վերաբերյալ դրական սպասումներին, այնուհանդերձ, տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերը գերակշռող են,

հատկապես՝ միջնաժամկետ հատվածում առկա է ավելի ցածր աճի սցենարի հավանականություն և ներառական աճի անհրաժեշտություն: Եվրոգոտու և ԱՄՆ-ի տնտեսական աճի տեմպերի հնարավոր դանդաղումը կհանգեցնի մեր երկրից արտահանվող ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի շարունակական անկման, ինչպես նաև մետաղների գների նվազման՝ հանգեցնելով Հայաստանից ապրանքների արտահանման նվազմանը, արտահանման հաշվին արտարժույթի ներհոսքի կրճատմանը, հետևաբար և ՀՆԱ-ի աճի տեմպերի դանդաղմանը:

- Միջազգային ապրանքային շուկաներում գների անկայունությունը բացասաբար կազդի ՀՀ հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականություններով ամրագրված նպատակադրումների արդյունավետ իրականացման վրա:
- Մետաղների գների հնարավոր նվազման հետ կապված միջնաժամկետում ուղղակի օտարերկրյա ներդրումների ներհոսքի նվազումը կարող է զսպող ազդեցություն ունենալ թողարկման ծավալների՝ հետևաբար ՀՆԱ-ի աճի տեմպերի վրա:
- Ռուսաստանի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցների և նավթի գների ցածր մակարդակի դեպքում Ռուսաստանի վերականգնման տեմպերի դանդաղումը ռիսկ է առաջացնում ՀՀ ներհոսող տրանսֆերտների, արտահանման ծավալների, հետևաբար նաև Հայաստանի տնտեսական աճի տեմպի դանդաղման ուղղությամբ:
- Համաշխարհային տնտեսության զարգացման ներկա փուլում առկա են որոշ խնդիրներ՝ աճող պրոտեկցիոնիզմի, միջազգային տնտեսական հարաբերությունների համակարգի լուրջ խնդիրների և մակրոտնտեսական քաղաքականության վրա դրանց ազդեցության ռիսկի հետ կապված: Միջնաժամկետում, եթե վերոնշյալ ռիսկերը շարունակվեն, դա կանդրադառնա գլոբալ տնտեսության հետագա աշխուժացման վրա: Արդյունքում, գլոբալ պահանջարկի աճը կլինի ավելի դանդաղ, քան ակնկալվում է, որն էլ իր բացասական ազդեցությունը կունենա Հայաստանի տնտեսական աճի վրա:

Ներքին միջավայր.

- Ներքին միջավայրից բխող հիմնական ռիսկը բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանների շարունակական դրսևորման հետևանքով գյուղատնտեսության ճյուղում հնարավոր ավելի ցածր աճի արձանագրումն է: Կանխատեսվող հորիզոնում կառավարությունը շարունակելու է գյուղատնտեսության օժանդակությանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, սակայն բնակլիմայական անբարենպաստ պայմանները

կարող են լրացուցիչ ռեսուրսների ներդրման պահանջ առաջացնել՝ դանդաղեցնելով կառավարության բարեփոխումները¹⁹, որի պայմաններում տնտեսական աճի մակարդակը կարող է կանխատեսվածից ավելի ցածր լինել:

- Մակրոտնտեսական քաղաքականության արդյունքների սպասվածից ավելի ուշ արտահայտման դեպքում տնտեսական աճի նվազման ռիսկ կարող է առաջանալ:
- ՀՀ կառավարության կողմից վարվող ներդրումների ներգրավման քաղաքականության ակնկալվող արդյունքների սպասվածից ավելի ուշ արտահայտման դեպքում կարող է առաջանալ տնտեսական աճի նվազման ռիսկ:

ՀՆԱ-ի աճի ուղղությամբ նպաստող ներքին և արտաքին միջավայրերի ռիսկերը կարող են հանգեցնել տնտեսության ներուժի վերականգնմանը: Սակայն գնահատվում է, որ կանխատեսվող հորիզոնում առավել բարձր են տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ ռիսկերը՝ պայմանավորված հիմնականում համաշխարհային տնտեսության զարգացման հեռանկարների, հումքայի ապրանքների գների բարենպաստ ճշգրտման և տնտեսության զարգացման ներուժի ակնկալվողից ցածր մակարդակով:

Իրական տնտեսական աճի կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ վերոնշյալ միտումների ազդեցության քանակական գնահատականներն իրենց արտացոլում են գտել ստորև ներկայացվող տնտեսական աճի հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 7 և Աղյուսակ 6):

Գծապատկեր 7. Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը²⁰

¹⁹Սա հիմնականում աշխատում է այն տրամաբանությամբ, որ անբարենպաստ բնակլիմայական պայմանների արդյունքում սոցիալական և տնտեսական բացասական հետևանքները վերացնելու համար կառավարությունը պարտադրված է լինելու ռեսուրսների սահմանափակվածության պայմաններում այլ ծրագրից միջոցները վերաուղղել վերոնշյալ խնդիրների լուծմանը, ինչի արդյունքում կարտամղվեն բարեփոխումների ծրագրերի համար հատկացված միջոցները:

²⁰Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է «2.3.1. 2018-2020 թվականներին ՄԺԾԾ հարկային եկամուտների վրա ազդող մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը» բաժնում:

Ինչպես տեսնում ենք, 2018-2020 թվականներին տնտեսական աճի ձևավորման հավանականությունն ամենաբարձրն է 3-5% միջակայքում (Գծապատկեր 7-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 6-ում՝ հոծ նշումով): Ուստի, ծրագրի «Համախառն առաջարկ» հատվածում ներկայացված տնտեսական աճի բազային կանխատեսման սցենարը դուրս է մնում ամենահավանական միջակայքից, ինչը նույնպես վկայում է այն մասին, որ մեր կանխատեսման ռիսկերը առավել բարձր են տնտեսական աճի նվազման ուղղությամբ:

Վերը նկարագրված ռիսկերը կարող են շեղումներ մտցնել 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի սցենարի հիմքում ընկած կանխատեսումներում և ենթադրություններում, ինչն էլ կարող է անդրադառնալ հարկային եկամուտների նախատեսված հոսքերի վրա: Ստորև ներկայացվում են կանխատեսումների և ենթադրությունների հետ կապված ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատականները:

2.3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏԵՍԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

2.3.1. 2018-2020 թվականներին ՄԺԾԾ հարկային եկամուտների վրա ազդող մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը

Միջնաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է ստորև նկարագրված կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի վրա:

1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներ իրականացնելիս ի հայտ են գալիս հանգամանքներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից²¹, նոր երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի հարթ իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի

²¹Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

մեծությամբ: ՀՆԱ-ի գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է նախաճանաչամային և ետճանաչամային 12 տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ-ի կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա: Մասնավորապես, ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները նախաճանաչամային 2003-2008թթ. ժամանակահատվածի համար եղել են 7.1-9.0 տոկոսային կետ, իսկ ետճանաչամային 2010-2016թթ. համար 1.0-2.0 տոկոսային կետ: Այս պարագայում, հաշվի առնելով կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ-ի ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ-ի կանխատեսված մակարդակից 1.2 տոկոսային կետով ավելի ցածր մակարդակի ձևավորումը 2018 թվականին, 1.6 տոկոսային կետով ցածր 2019 թվականին և 2.0 տոկոսային կետով ցածր 2020 թվականին:

2. Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են արտաքին գործոններից (օրինակ, ներքին տնտեսության գնաճը՝ միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի համաշխարհային գների հնարավոր փոփոխությունները):

Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ է ԵՏՄ անդամ պետությունների տնտեսական զարգացումները: Միաժամանակ, ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը կարող է փոփոխվել նոր պետությունների ԵՏՄ-ին անդամակցությունից:

2.1. Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Գնաճի ցուցանիշի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ՀՀ ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի նպատակային ցուցանիշի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը:

ՀՀ ԿԲ-ի կողմից միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում է գնաճի կայունացում նպատակային ցուցանիշի շուրջ: Հարկ է նկատել, որ 2016 թվականի տարեսկզբից ՀՀ սպառողական շուկայում արձանագրվել է գնանկումային միջավայր, սակայն ՀՀ ԿԲ կողմից իրականացվող հետևողական դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի ցուցանիշը աստիճանաբար կմոտենա նպատակային կենտրոնական արժեքին: Կանխատեսված ցուցանիշից գնաճի շեղման ռիսկերը միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում են հավասարակշռված՝ գնաճի կենտրոնական արժեքից **դեպի ներքև՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով**

(այսինքն՝ գնաճի ներքին սահմանը 2.5 տոկոս է) և **դեպի վերև շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը 5.5 տոկոս է):

Գնաճի շեղման ռիսկը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ պետական բյուջեի և՛ եկամտային, և՛ ծախսային կատարողականների վրա՝ անուղղակի հարկերի, ինչպես նաև ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի ուղղությամբ: Գնանկումային պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն և ընդհակառակը:

Արդյունքում, գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2018, 2019 և 2020 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 1.9, 2.0 և 2.3 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2. Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

ՀՀ ԿԲ-ն և ՀՀ ՖՆ-ն փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում և մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, ընդ որում, յուրաքանչյուր տարվա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակ: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն ներմուծումից ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրվող հարկային եկամուտների վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 5.0 տոկոսը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի առավելագույնը 5 տոկոս արժեզրկումը:

Արդյունքում, փոխարժեքի 5 տոկոսով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում, այլ հավասար պայմաններում, 2018, 2019 և 2020 թվականներին կարելի է ապահովել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 11.7, 12.4 և 13.9 մլրդ ՀՀ դրամ լրացուցիչ մուտք:

2.3. Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ ունեն պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2015 թվականից Հայաստանը ԵՏՄ անդամ պետություն է հանդիսանում, գնահատականներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը հանվել է ընդհանուր հարկային եկամուտներից, որպեսզի ավելի ճշգրիտ լինեն ներքին տնտեսությունից եկող ռիսկերը:

Հետզհետեամային տարիներին ՄԺԾԾ-ում ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը սահմանվում է 8.7-17.6%-ի միջակայքում, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2018, 2019 և 2020 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 8.7, 13.0 և 17.6% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 13.2, 21.7 և 31.8 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով վերը նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** գնահատականները, միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի ազդեցության քանակական ամփոփ գնահատականները ներկայացվում են ստորև.

Աղյուսակ 7. Հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների ռիսկերի ազդեցությունը²²

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ ՀՀ դրամ		
	2018	2019	2020
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 1.2-2.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-5.6	-7.9	-11.0
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-1.9	-2.0	-2.3
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	11.7	12.4	13.9
4. Ներմուծման 8.7-17.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-13.2	-21.7	-31.8
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	-11.8	-21.9	-33.7

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 11.8 մլրդ ՀՀ դրամ 2018 թվականին, 21.9 մլրդ ՀՀ դրամ 2019 թվականին և 33.7 մլրդ ՀՀ դրամ 2020 թվականին:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների աճի վրա ազդող գործոնների աճերի 1%

²²ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

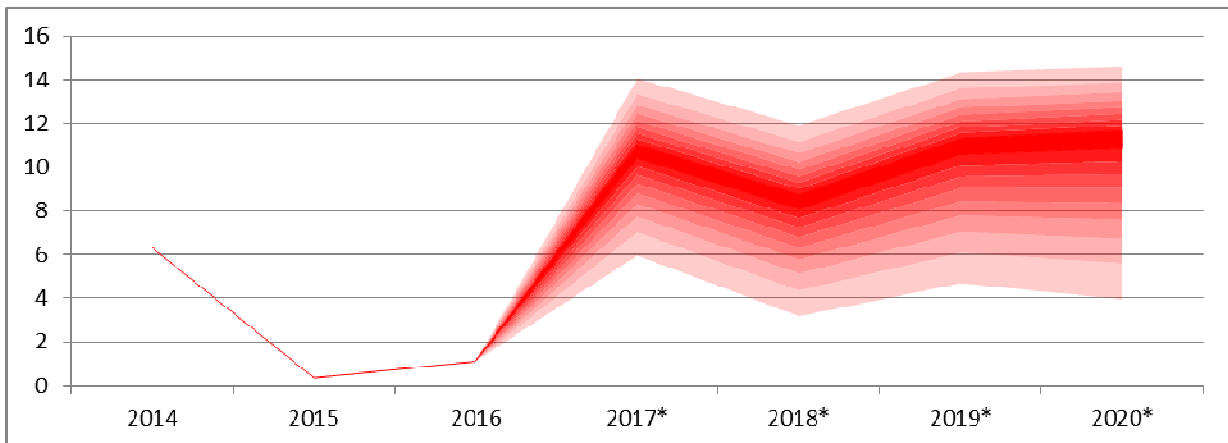
Աղյուսակ 8. Հարկային եկամուտների զգայունությունը հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ, տոկոս

	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժեք	Ներմուծում
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.26	0.09	0.18	0.08

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում ՀՆԱ-ի և փոխարժեքի փոփոխությունները:

Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականներն իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 8 և Աղյուսակ 9)²³: Հավանականային բաշխման գրաֆիկի կառուցման ժամանակ օգտագործվել է աղյուսակ 7-ում գնահատված ամբողջական ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում ի հայտ եկող բացասական ռիսկերը:

Գծապատկեր 8. Հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը²⁴, տոկոս

Կանխատեսումների բաշխման հավանականություններն առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

²³Հարկային եկամուտների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատականը կառուցվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ռիսկերի գնահատման համակարգի ներքո կառուցված մոդելի հիման վրա:

²⁴Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է Ներդիր 2-ում:

Աղյուսակ 9. Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը

Հարկային եկամուտների աճի միջակայքը	Հարկային եկամուտների աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը		
	2018	2019	2020
4-8 տոկոս	0.43	0.24	0.24
8-12 տոկոս	0.43	0.50	0.46
12-16 տոկոս	0.04	0.21	0.22

Աղյուսակ 9-ի առաջին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյունները՝ նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Ակնհայտ է, որ 2018-2020 թվականների համար վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 8-12% միջակայքում հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 8-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 9-ում՝ հոծ նշումով):

Ներդիր 2

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցումը

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը ներկայացնող գծապատկերները ցույց են տալիս տնտեսության զարգացման ապագա ընթացքի վերաբերյալ կառավարության գնահատականները՝ տնտեսական աճի ծրագրային ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման կանխատեսվող ընթացքը:

Կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ բոլոր կանխատեսումները ինչ-որ չափով անորոշ են: Կարևոր է հաշվի առնել ոչ միայն կոնկրետ կանխատեսված արժեքները, այլ նաև բոլոր այն վերոնշյալ ռիսկերը, որոնց արդյունքում կարող են շեղումներ առաջանալ իրական ՀՆԱ-ի կանխատեսումների և հարկերի կանխատեսումների կենտրոնական արժեքներից: Հիմնվելով միայն կետային կանխատեսումների վրա հնարավոր չէ բավարար չափով տեղեկատվություն ներկայացնել դրանց հետ կապված անորոշությունների և դրանց աղբյուրների վերաբերյալ: Այդ պատճառով կարևորվում է որոշակի վստահության միջակայքի կառուցման խնդիրը, որը թույլ կտա գնահատել իրադարձությունների զարգացման հավանական ընթացքը: Իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման ներկայացված գծապատկերները հիմնվում են Անգլիայի բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանության վրա և հաշվի է առնում կանխատեսումների հավանականային բաշխման ասիմետրիկության առկայությունը:

Հայաստանի համար իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի աճի կանխատեսումների բաշխման գծապատկերները կառուցվել են երեք չափորոշիչների հիման վրա.

1. կենտրոնական արժեքները, 2. անորոշության չափը (դիսպերսիան), որը ստանալու համար հիմք են հանդիսացել փաստացի պատմական շարքերի կանխատեսումային սխալները և 3. ռիսկերի հարաբերական հաշվեկշիռը՝ անհամաչափության գործակցի գնահատման նպատակով:

Ունենալով կանխատեսված կենտրոնական արժեքները, անորոշության չափը (ցրվածքը) և ռիսկերի հաշվեկշիռը՝ կառուցվել են իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկները 2018-2020 թվականների համար (տես՝ Գծապատկերներ 7 և 8):

ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսման գծապատկերներում կենտրոնական մուգ (կարմիր) ավելի նեղ միջակայքը ներառում է նաև կանխատեսման կենտրոնական սցենարը (կանխատեսված արժեքները): Որքան հավանականային կանխատեսումները հեռանում են կենտրոնական սցենարից, այնքան ավելի ցածր է դառնում դրանց իրագործման հավանականությունը, ինչը գծապատկերում արտահայտվում է ավելի թույլ

գունավորմամբ: Ներկայացված բաշխումը սիմետրիկ չէ, քանի որ ապագայի համար առկա են տնտեսական աճի և հարկերի կենտրոնական կանխատեսումից ավելի ցածր մակարդակների ձևավորման ռիսկեր:

2.3.2. Պետական բյուջեի վրա կանխատեսված մակրոտնտեսական ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության ընդհանուր գնահատականը և դրանց մեղմման հնարավորությունները

Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին (հարկային եկամուտների պլանավորված մակարդակից փաստացի ցածր մակարդակ, արտաքին ֆինանսական միջոցների չստացում), որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման:

Աղյուսակ 10. ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցությունը²⁵.

(Ֆինանսավորման պահանջ՝ - պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում), մլրդ ՀՀ դրամ

Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող ռիսկեր	2018	2019	2020
1. Կանխատեսածից 1.2-2.0%-ով ավելի ցածր ՀՆԱ ձևավորում	-5.6	-7.9	-11.0
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	3.8	5.1	6.1
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5%-ով արժեզրկման ռիսկ	4.8	4.7	3.0
4. Ներմուծման 8.7-17.6%-ով նվազման ռիսկ	-13.2	-21.7	-31.8
5. Արտաքին ֆինանսական միջոցների չստացման ռիսկեր	-8.9	-9.6	-13.3
Ընդամենը	-19.0	-29.4	-47.1

Աղյուսակ 10-ում ցույց են տրված գնահատված լրացուցիչ ռիսկերը, որոնք կհանգեցնեն լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: Ակնհայտորեն երևում է, որ գնաճի և փոխարժեքի գնահատված տատանումների հետևանքով կնվազի նախատեսված ֆինանսավորման պահանջը և համապատասխանաբար կփոփոխվեն նաև պետական բյուջեի ծախսերը՝ նվազման ուղղությամբ: Հարկ է առանձնացնել փոխարժեքի առավելագույնը 5%-ով արժեզրկման ռիսկի ազդեցության գնահատականը: Եթե այս ռիսկի առարկայացման պայմաններում միջնաժամկետում առաջանում է միջինում լրացուցիչ շուրջ 12.5 մլրդ ՀՀ դրամ հարկային եկամուտ (Աղյուսակ 7), ապա նույն ռիսկի ազդեցությամբ առաջանում են նաև լրացուցիչ ծախսեր (ապրանքների և ծառայությունների գծով): Արդյունքում, այս ռիսկի ընդհանուր ազդեցությունը պետական բյուջեի վրա գնահատվում է դրական, որի ռիսկը միջնաժամկետում նվազում է մինչև 2020 թվականին 3.0 մլրդ ՀՀ դրամի չափով (ֆինանսավորման պահանջի նվազում):

²⁵Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա:

Հաշվի առնելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող մակարդակից վերոնշյալ հնարավոր շեղումների ռիսկերի գնահատականները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2018-2020 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 19.0 - 47.0 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.3-0.7%-ը: Ընդ որում՝ ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը լինելու է սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը:

Այս պարագայում 2018-2020 թվականների համար լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավման պայմաններում ՀՀ կառավարության պարտքի նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը գերազանցում է 50% շեմը²⁶, ինչը նշանակում է, որ պետական բյուջեի պակասուրդը պետք է սահմանափակվի վերջին երեք տարիների ՀՆԱ-ի միջին մակարդակի 3%-ով: Հետևաբար, միջնաժամկետ ֆինանսավորման պահանջի ռիսկերի նյութականացման պարագայում հնարավոր չի լինի այն չեզոքացնել լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավմամբ, այլ անհրաժեշտ կլինի նաև իրականացնել ծախսերի կասեցում՝ օրենսդրությամբ ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասությունների շրջանակներում:

Ընդ որում, 2018-2020 թվականներին ֆինանսական հնարավոր պահանջն ամբողջությամբ պետք է չեզոքացվի ծախսերի կասեցմամբ՝ առավելագույնը 2018 թվականին նախատեսված ծախսերի ընդհանուր ծավալի 5%-ի կամ շուրջ 75.5 մլրդ ՀՀ դրամի (ՀՆԱ-ի շուրջ 1.3%-ը)²⁷ չափով, իսկ հետագա տարիներին աստիճանաբար հնարավոր կլինի այն բավարարել նաև պակասուրդի հաշվին:

²⁶ Համաձայն «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի, եթե կառավարության պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50 տոկոսը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3 տոկոսը:

²⁷ Հակաճգնաժամային միջոցառումների շրջանակներում 2009 թվականին հնարավոր է եղել կասեցնել բյուջեով ծրագրավորված ծախսերի ընդհանուր գումարի մոտ 5 տոկոսը (ոչ գերակա համարվող ծախսեր):

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2018–2020ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

ՄԺԾԾ առանցքային հարցերից են պետական եկամուտների քաղաքականության ուղղվածությունը և դրանց կանխատեսելիությունը միջնաժամկետ հեռանկարում: Պետական ծախսերը ներքին ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովելու պահանջը, ինչպես և նախորդ տարիներին, պետական եկամուտների քաղաքականության հիմնական խնդիրն է, որի լուծումը հնարավորություն է ընձեռում ՀՀ կառավարությանն ի հաշիվ սեփական ռեսուրսների իրականացնել արդյունավետ ծախսային քաղաքականություն: Այս թիրախի հասանելիության տեսանկյունից առավել ընդգծվում է հարկային քաղաքականության դերը:

Հարկային եկամուտների հավաքագրումը մեծապես կախվածության մեջ կլինի մի կողմից մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանությունից, իսկ մյուս կողմից՝ դրանց հավաքագրման բնագավառում ՀՀ կառավարության վարչարարական միջոցառումների և օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման արդյունավետությունից:

2018-2020թթ պետական եկամուտների քաղաքականությունը կիրականացվի 2017 թվականի հունիսին ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարության ծրագրով ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան: ՀՀ կառավարությունը բյուջետային քաղաքականության առավել կարևոր ուղղություն է համարում հիմնականում ներքին ռեսուրսների օգտագործման վրա հիմնված հարկաբյուջետային քաղաքականության վարումը և դրամավարկային քաղաքականության հետ արդյունավետ կոորդինացման միջոցով թիրախային արդյունքների ապահովումը: Մասնավորապես, շարունակվելու է պետական եկամուտների հավաքագրման վարչարարության արդյունավետության բարձրացումը և օրենսդրական բարեփոխումների իրականացումը:

Առաջիկայում ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի գործունեությունն ուղղված է լինելու ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների թիրախային ցուցանիշների ապահովմանը, ինչի նպատակով շարունակվելու են պետական եկամուտների հավաքագրման արդյունավետության բարձրացման, հարկային և մաքսային վարչարարության կատարելագործմանն ուղղված աշխատանքները:

Այդ նպատակով, ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի հիմնական խնդիրներն են լինելու հարկային եկամուտների կայունության ապահովումը (հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերակցության շարունակական ավելացման միջոցով), հարկային մարմնի կողմից իրականացվող տեսչական ընթացիկ հսկողությունը էլեկտրոնային հսկողությունով փոխարինումը, հարկ վճարողներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը, հարկային և մաքսային համակարգերի օպտիմալ կառուցվածքի սահմանումը, մաքսային հսկողության կատարելագործումը: Նշված աշխատանքներին զուգահեռ կիրականացվեն համապատասխան միջոցառումներ հարկային և մաքսային իրավախախտումների կանխարգելման, դրանց խափանման և բացահայտման ցուցանիշների, ինչպես նաև պատասխանատվության կիրառման թափանցիկության բարձրացման ուղղությամբ:

ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի գործունեությունը երկարաժամկետ հեռանկարում ուղղված է լինելու հարկային և մաքսային համակարգերի կատարելագործմանը, որի արդյունքում կաշխուժանա հանրային հսկողությունը և կբարձրանա վստահությունը հարկային և մաքսային համակարգերի նկատմամբ:

Այս առումով հարկային և մաքսային համակարգերի կատարելագործման համար առաջիկայում կարևորվելու են հետևյալ վարչարարական ուղղությունները.

Հարկային և մաքսային հսկողության արդյունավետության բարձրացում

Վերջնական արդյունքներ

Հարկային և մաքսային մարմինների կողմից իրականացվող հսկողության մեխանիզմների կատարելագործում՝ տեսչական ընթացիկ հսկողությունը տեղափոխելով էլեկտրոնային դաշտ:

Արդյունքում, նախատեսվում է կրճատել արտագնա ստուգումների քանակի և հարկ վճարողների թվաքանակի հարաբերակցությունը, բարձրացնել մեկ ստուգման և ուսումնասիրության արդյունավետությունը, ապահովել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության աճ:

Հիմնական մարտահրավերներ

Ռիսկերի գնահատման համակարգերի հիման վրա հարկային և մաքսային հսկողության հասցեականության ապահովում և արդյունավետության բարձրացում, թիրախավորված ընթացիկ հսկողության իրականացում, վերլուծական կարողությունների զարգացում:

Ձեռնարկվելիք քայլեր

1) ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի համակարգում իրականացվող վերլուծությունների կատարելագործում և կենտրոնացում մոնիտորինգային կենտրոնում՝ ընդլայնելով վերլուծությունների շրջանակները և ապահովելով դրանց առավելագույն ավտոմատացում: Նշված աշխատանքների շրջանակներում, մասնավորապես՝ նախատեսվում է հսկիչ-դրամարկղային մեքենաներով և հաշվարկային փաստաթղթերով կատարվող գործարքների մոնիտորինգի, ինչպես նաև կամերալ ուսումնասիրությունների արդյունքներով դիսկային հարկ վճարողներին էլեկտրոնային եղանակով ծանուցումների տրամադրման ապահովում:

- 2) ռիսկերի կառավարման և ստուգման ենթակա հարկ վճարողների ընտրողականության էլեկտրոնային ավտոմատ կառավարման համակարգի ռիսկային չափանիշների վերանայում, գործող չափանիշներն առավել արդյունավետ չափանիշներով փոխարինում՝ հարկային մարմնի կողմից հրապարակվող ստուգման ենթակա հարկ վճարողների ցանկում առավել ռիսկային հարկ վճարողներ ընդգրկելու և ստուգումների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով,
- 3) երրորդ անձանցից ստացվող տեղեկությունների շրջանակի ընդլայնում և որակի բարելավում, դրանց փոխանակման և մշակման էլեկտրոնային համակարգերի կատարելագործում,
- 4) մաքսային հսկողության համակարգի կատարելագործման աշխատանքների շրջանակներում՝ ռիսկերի գնահատման համակարգերի արդյունավետության բարձրացում, սահմանային հսկողության աստիճանական տեղափոխում հետբացթողումային փուլ:

Հարկ վճարողներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավում, վարչարարական բեռի կրճատում

Վերջնական արդյունքներ

Հարկային մարմնի կողմից մատուցվող էլեկտրոնային ծառայությունների ծավալների ավելացում, հարկային մարմնի էլեկտրոնային կառավարման համակարգի կարողությունների զարգացում, էլեկտրոնային վճարումների համակարգի ներդրում:

Հիմնական մարտահրավերներ

Հարկային մարմնի կողմից հարկ վճարողներին բարձրորակ ծառայությունների մատուցում, հարկ վճարողների վարչարարական բեռի կրճատմանն ուղղված էլեկտրոնային համակարգերի ներդրում, վարչարարական ընթացակարգերի պարզեցում, հարկերի վճարման վրա ծախսվող ժամանակի կրճատում:

Ձեռնարկվելիք քայլեր

- 5) հարկային մարմին ներկայացվող բոլոր հաշվարկների, հաշվետվությունների, հայտարարությունների, դիմումների, այլ փաստաթղթերի էլեկտրոնային եղանակով ներկայացման հնարավորության ապահովում,
- 6) մեկ միասնական գանձապետական հաշվի համակարգի գործարկումից բխող ընթացիկ խնդիրների վերհանում, համակարգի հետագա կատարելագործում,
- 7) հարկերի վճարման էլեկտրոնային համակարգի գործարկում,
- 8) հարկ վճարողի հարկային պարտավորությունների վերաբերյալ վերջինիս տեղեկացման էլեկտրոնային համակարգի ներդրում:

Արտաքին տնտեսական գործունեության իրականացման դյուրինացում

Վերջնական արդյունքներ

Արտաքին տնտեսական գործունեության մասնակիցների համար ապրանքների սահմանահատման, ձևակերպման և բացթողման գործընթացների պարզեցման ու դյուրինացման ապահովում: Կատարելագործված ռիսկերի կառավարման էլեկտրոնային համակարգի աշխատանքի միջոցով մաքսային հսկողության արդյունավետության բարձրացում:

Հիմնական մարտահրավերներ

Մաքսային մարմնի կողմից մաքսային հսկողության իրականացման ընթացակարգերի կատարելագործում, օպտիմալացում, արտաքին տնտեսական գործունեության մասնակիցների համար էլեկտրոնային հարթակի ստեղծում:

Ձեռնարկվելիք քայլեր

- 9) մաքսային մարմիններում էլեկտրոնային կառավարման և հսկողության համակարգի համապատասխանեցում (այդ թվում նոր ենթահամակարգերի գործարկում) ԵԱՏՄ մաքսային օրենսգրքին և դրա կիրարկումն ապահովող իրավական այլ ակտերին,
- 10) մաքսային ձևակերպումների վրա ծախսվող ժամանակի կրճատում, սահմանային հսկողության աստիճանական տեղափոխում հետբացթողումային փուլ,
- 11) այլ երկրների մաքսային մարմինների հետ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների վերաբերյալ նախնական տվյալների փոխանակման համակարգի ներդրում:

Հարկային և մաքսային ծառայողների կերպարի վերափոխում, հարկային և մաքսային մարմինների գործունեության թափանցիկության ապահովում

Վերջնական արդյունքներ

Հարկային և մաքսային ծառայողների կերպարի վերափոխմանը, օրինապահ հարկ վճարողների գործունեության համար առավել բարենպաստ պայմանների ստեղծմանը, հարկային և մաքսային մարմինների գործունեության թափանցիկության բարձրացմանն ուղղված մեխանիզմների սահմանում:

Հիմնական մարտահրավերներ

Հարկային և մաքսային համակարգերի նկատմամբ վստահելի վերաբերմունքի ձևավորում, կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցում, հարկային և մաքսային մարմինների գործունեության վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում, հարկ վճարողների, հասարակական կառույցների ներգրավում հարկային և մաքսային վարչարարության կազմակերպման գործընթացներում:

Ձեռնարկվելիք քայլեր

- 12) «Հարկային ծառայության մասին» և «Մաքսային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքներում և այլ իրավական ակտերում փոփոխությունների իրականացում.
- 13) հարկային և մաքսային ծառայողների վարքագծի կանոնների վերանայում.

14) օրինապահ հարկ վճարողների գործունեության համար առավել բարենպաստ պայմանների ստեղծման նպատակով՝ օրինապահ հարկ վճարողների համար հարկային և մաքսային ոլորտներում մատուցվող ծառայությունների մասով լրացուցիչ արտոնյալ պայմանների սահմանում,

15) հարկային և մաքսային մարմիններում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցման նպատակով՝ ռիսկերի բացահայտում և ընթացակարգերի վերանայում:

ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի համակարգում կատարվող փոփոխությունները, որոնք աջակցում են հիմնական գերակա վերջնական արդյունքների նվաճմանը

16) շարունակվելու են էլեկտրոնային կառավարման համակարգի կատարելագործման աշխատանքները, կընդլայնվեն ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ կողմից մատուցվող էլեկտրոնային ծառայությունները.

17) կընդլայնվեն հարկային և մաքսային մարմինների պաշտոնական ինտերնետային կայքերի կարողությունները.

18) կմշակվեն բոլոր անհրաժեշտ ընթացակարգերը, կիրականացվեն անհրաժեշտ ծրագրավորման աշխատանքները՝ ՀՀ հարկային օրենսգրքի ամբողջական կիրառության համար.

19) շարունակվելու են ԵԱՏՄ մաքսային օրենսգրքից բխող ազգային օրենսդրության կիրարկումն ապահովող նորմերի մշակման աշխատանքները, մաքսային մարմիններում էլեկտրոնային կառավարման և հսկողության համակարգերը համապատասխանեցվելու են ԵԱՏՄ մաքսային օրենսգրքին և դրա կիրարկումն ապահովող իրավական այլ ակտերին.

20) շարունակվելու են հարկ վճարողների համար բարենպաստ հարկային և մաքսային միջավայրի ստեղծման և հարկ վճարողների հետ գործընկերային հարաբերությունների ձևավորմանն ուղղված աշխատանքները.

21) կսահմանվի հարկային և մաքսային մարմինների օպտիմալ կառուցվածքը՝ կարողությունների գնահատման, ռեսուրսների արդյունավետ բաշխման, գործառույթների հստակեցման և կրկնությունների բացառման միջոցով.

22) կշարունակվեն մարդկային ռեսուրսների կառավարման համակարգի կատարելագործման աշխատանքները՝ անձնակազմի վերապատրաստման, հարկային և մաքսային ծառայողների ուսումնական կարիքների մոդելի ներդրման, մարդկային ռեսուրսների կառավարման ավտոմատ տեղեկատվական համակարգի ներդրման միջոցով:

3.2. ՀՀ 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

ՀՀ 2018-2020 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 1,353.5, 1,489.6 և 1,643.8 մլրդ. դրամի չափով: Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն հիմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների:

Աղյուսակ 3.1 2018-2020 թթ համար ծրագրված բյուջետային եկամուտները (մլրդ. դրամներով)

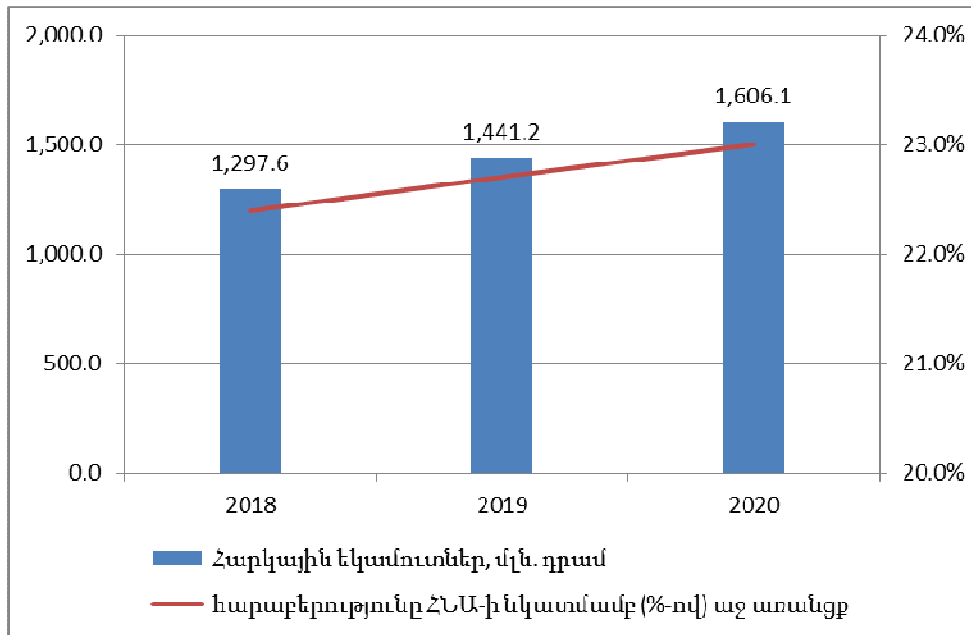
Եկամտատեսակը	2018	2019	2020
	կանխատեսում		
Պետական բյուջեի եկամուտներ, որից՝	1,353.5	1,489.6	1,643.8
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	23.4%	23.5%	23.6%
1. Հարկային եկամուտներ	1,297.6	1,441.2	1,606.1
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	22.4%	22.7%	23.0%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	95.9%	96.8%	97.7%
2. Այլ եկամուտներ	23.7	22.3	21.6
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	0.4%	0.4%	0.3%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	1.8%	1.5%	1.3%
3. Պաշտոնական դրամաշնորհներ	32.2	26.0	16.1
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	0.6%	0.4%	0.2%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	2.4%	1.7%	1.0%

ՀՀ 2018-2020 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա: Առանձին դեպքերում հաշվի են առնվել նաև պայմանագրային հարաբերություններով կարգավորվող ցուցանիշները:

Հարկային եկամուտների գծով 2018-2020թթ բյուջետային մուտքերը ծրագրվել են՝ հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի տարեկան 0.3 տոկոսային կետ աճ ապահովելու սկզբունքի հիման վրա:

Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկերի գծով 2017 թվականի համար ծրագրված հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի ծրագրային մակարդակը ապահովելու համար բավարար հիմքեր կստեղծեն առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական զարգացումները:

Գծապատկեր 3.1 ՀՀ 2018-2020թթ հարկային եկամուտները մլն. դրամով և կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ

Պաշտոնական դրամաշնորհները 2018-2020թթ համար ծրագրվել են՝ հաշվի առնելով առկա պայմանագրերը, դոնորների հետ ձեռքբերված նախնական համաձայնությունները և Եվրամիությունից ակնկալվող դրամաշնորհների դեպքում՝ սպասումները:

Աղյուսակ 3.2 2017-2020թթ հաստատված/ծրագրված պաշտոնական դրամաշնորհները (մլրդ. դրամներով)

Ցուցանիշներ	2018թ	2019թ	2020թ
	Կանխատեսում		
Ընդամենը պաշտոնական դրամաշնորհներ, այդ թվում՝	32,23	26,02	16,13
ԵՄ (Եվրոպական հարևանության շրջանակներում ՀՀ-ԵՄ գործողությունների ծրագրով նախատեսված դրամաշնորհային ծրագրեր)	5,94	8,25	7,48
Այլ նպատակային դրամաշնորհներ	26,29	17,77	8,65

Այլ եկամուտները ներառում են բանկերում և ֆինանսավարկային հաստատություններում պետական բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների տեղաբաշխումից և դեպոզիտներից ստացվող տոկոսավճարները, իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահաբաժինները, պետական ձեռնարկությունների գույքի օգտագործման վճարները, պետության կողմից տրված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տոկոսավճարները), իրավախախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամի-

ջոցներից ստացվող մուտքերը, պետական մարմինների կողմից ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից մուտքերը և այլ եկամուտները:

Այլ եկամուտները 2018-2020թթ համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 23.7 մլրդ դրամի, 22.3 մլրդ դրամի և 21.6 մլրդ դրամի չափով, հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ՀՀ 2018 թվականի բյուջետային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված հավաքագրման միտումները:

Այլ եկամուտների ՄԺԾԾ կանխատեսումների ընդհանուր պատկերն ըստ եկամտի հիմնական աղբյուրների հետևյալն է.

Աղյուսակ 3.3 Այլ եկամուտների կազմում հաշվառվող եկամտատեսակների գծով ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ շրջանակներում կատարված կանխատեսումները (մլրդ դրամներով)

Եկամտատեսակը	2018թ	2019թ	2020թ
Այլ եկամուտներ, այդ թվում՝	23.7	22.3	21.6
1. Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	2.3	3.1	3.9
2. Տոկոսավճարների և շահաբաժինների տեսքով ստացվող եկամուտներ	13.8	11.6	10.1
3. Իրավախախտումների համար գործադիր, դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	2.5	2.5	2.5
4. Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ, որից՝	4.1	4.1	4.1
4.1 ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի ստորաբաժանումների կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց ստացվող վճարներ	3.6	3.6	3.6
4.2 Այլ ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ	0.5	0.5	0.5
5. Օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտներ	1.0	1.0	1.0

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

4.1 ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Պետական բյուջեի ձևավորումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ, ընդ որում՝ բյուջետային դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար միջոցների ներգրավումն իրականացվելու է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից:

Ստորև ներկայացվում են ՀՀ 2017-2020 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (տե՛ս Աղյուսակ 4.1):

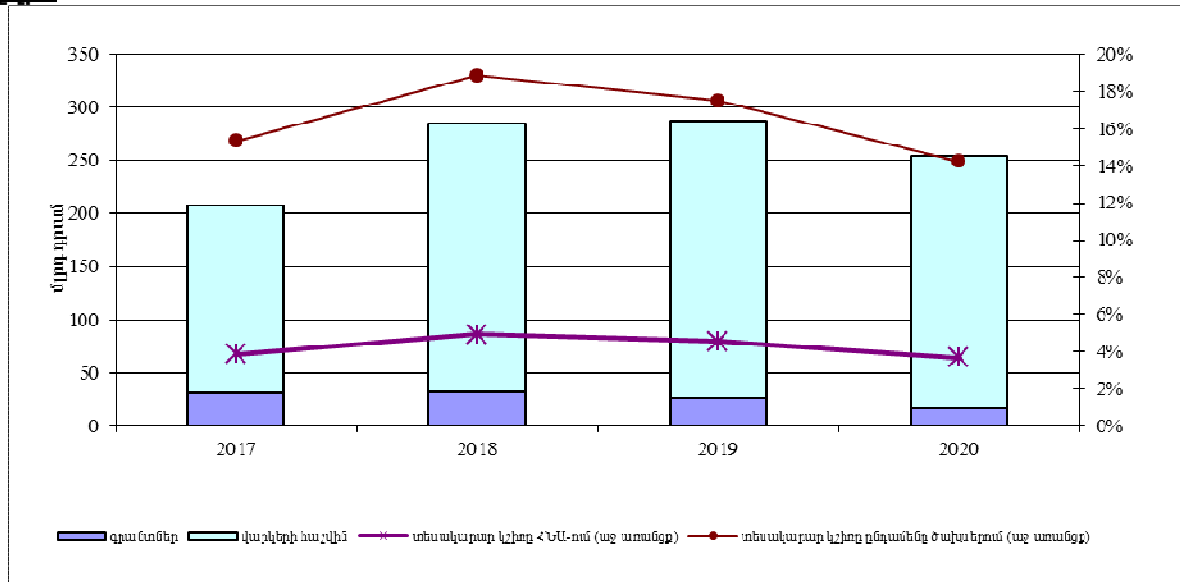
Աղյուսակ 4.1. ՀՀ 2017-2020թթ. պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2017	2018	2019	2020
	հաստատված	ծրագիր		
Դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներ՝ ընդամենը	150,100.0	156,883.0	152,187.0	146,461.0
այդ թվում՝				
1. Ներքին աղբյուրներ	69,387.4	25,973.9	31,273.8	92,195.3
որից՝				
Փոխառու զուտ միջոցներ	44,997.8	45,986.8	47,250.0	49,250.0
ֆինանսական զուտ ակտիվներ	24,378.9	(20,012.9)	(15,976.2)	42,945.3
2. Արտաքին աղբյուրներ	80,712.6	130,909.1	120,913.2	54,265.7
որից՝				
Փոխառու զուտ միջոցներ	129,519.5	184,799.9	179,260.2	117,604.2
ֆինանսական զուտ ակտիվներ	(48,806.9)	(53,890.8)	(58,347.0)	(63,338.6)
3. Ֆինանսավորման այլ աղբյուրներ				

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2017 թվականի համար ծրագրավորված 2.8%-ի դիմաց 2018-2020 թվականին կտատանվի ՀՆԱ-ի 2.7 - %-ից 2.1% միջակայքում: Ինչպես նախորդ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում, ՀՀ 2018-2020 թթ. ՄԺԾԾ-ում նույնպես պահպանվել է ՀՀ պետական բյուջեի կախվածությունն արտաքին ֆինանսավորման աղբյուր-

ներից (արտասահմանյան վարկերից և պաշտոնական դրամաշնորհներից), որը կպահպանվի նաև առաջիկա տարիներին (տե՛ս Գծանկար 4.1):

Գծանկար 4.1 ՀՀ 2017-2020թթ պետական բյուջեների ֆինանսավորումը արտաքին աղբյուրների հաշվին

Տարբեր մեթոդներով հաշվարկված դեֆիցիտների համեմատական վերլուծությունները նույնպես հաստատում են այդ փաստը (տե՛ս Աղյուսակ 4.2):

Աղյուսակ 4.2. Ընդհանուր, ընթացիկ և առաջնային դեֆիցիտները (%-ով ՀՆԱ-ի նկատմամբ) 2017-2020թթ

Ցուցանիշներ	2017 հաստատված պետական բյուջե	2018 ծրագիր	2019 ծրագիր	2020 ծրագիր
Ընդհանուր դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը	2.8	2.7	2.4	2.1
Առաջնային դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի (առանց տոկոսավճարների) տարբերությունը	0.6	0.6	0.5	0.4

Քանի որ պետական բյուջեի դեֆիցիտի զգալի մասը ֆինանսավորվում է փոխառու միջոցների հաշվին, ապա դրա մեծությունը և կառուցվածքը էապես առնչվում են պետական ներքին և արտաքին պարտքը բնութագրող ցուցանիշների հետ:

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության կանխատեսումներում առկա ռիսկը.

Սույն ծրագրով բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակի ձևավորման պարագայում՝ առաջացած ֆինանսական ճեղքվածքը լրացնելու նպատակով օրենքով սահմանված կարգով ողջամիտ չափով փոխառու և դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուր հանդիսացող այլ միջոցների ներգրավման հնարավորության դեպքում 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են գերազանցել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերը: Դրան հակառակ, բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից բարձր մակարդակի ձևավորման և/կամ ծախսերում տնտեսումների կամ թերակատարումների առաջացման պարագայում՝ 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են պակաս լինել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերից:

Բացի այդ, անկախ 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրների առկայության հանգամանքից, պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության վրա կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը: Մասնավորապես, խոսքը գնում է այնպիսի հանգամանքների մասին, որոնց առկայությամբ պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության նկատմամբ գործողության մեջ կդրվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը՝ այն է.

«Եթե կառավարության պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50%-ը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3%-ը»:

4.2 ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՈՒՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2018-2020ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՀ 2018-2020 թվականների պետական բյուջեների կանխատեսվող մուտքերի վերլուծությունից երևում է, որ 2017 թվականի ծրագրային մակարդակի համեմատ, 2018 թվականի անվանական ՀՆԱ-ի շուրջ 7.0% աճի պայմաններում, ՀՀ 2018 թվականի պետական բյուջեի մուտքերի ծավալը ծրագրավորվում է շուրջ 150.3 մլրդ դրամով ավելացում: Միաժամանակ 2018 թվականի մակարդակի համեմատ պետական բյուջեի մուտքերի ծավալի 8.7 % աճ է կանխատեսվում 2019 թվականին (անվանական ՀՆԱ-ի 9.6% կանխատեսվող աճի պայմաններում) և 2019 թվականի մակարդակի

համեմատ՝ 2010 թվականին՝ 9.0 %-ով (անվանական ՀՆԱ-ի 10.0 % կանխատեսվող աճի պայմաններում):

Աղյուսակ 4.3. Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում 2018-2020թթ կանխատեսվող փոփոխությունները (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
1. Եկամուտներ	1,353,527.3	1,489,590.9	1,643,806.9
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	23.4	23.5	23.6
2. Դեֆիցիտի ֆինանսավորման զուտ աղբյուրներ	156,883.0	152,187.0	146,461.0
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.7	2.4	2.1
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄՈՒՏՔԵՐ	1,510,410.3	1,641,777.9	1,790,267.9
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	26.1	25.9	25.7
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2017-2019ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	1,402,707.0	1,498,985.4	x
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	23.7	23.5	x
3. ՄՈՒՏՔԵՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ (նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ մլն դրամ)	150,297.9	131,367.6	148,490.0
նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ %	11.1	8.7	9.0
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2017-2019ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	131,367.6	148,490.0	x
նախորդ տարվա մուտքերի մակարդակի նկատմամբ՝ %	3.8	6.9	x
4. Ոլորտային կտրվածքով նախորդ տարվա մակարդակի նկատմամբ ազատված զուտ միջոցներ (մլն դրամ)	19,313.4	10,594.2	6,728.2
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՀԱՎԵԼՅԱԼ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ (նախորդ տարվա ռեսուրսների մակարդակի նկատմամբ՝ մլն դրամ)	169,611.3	141,961.9	155,218.2
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.9	2.2	2.2
Հավելյալ բյուջետային ռեսուրսների կանխատեսվող բաշխումը 2018-2020թթ՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)	169,611.4	141,961.9	155,218.2
այդ թվում՝			
1. Սոցիալ – մշակութային ճյուղեր և գիտություն	2,662.9	11,218.7	4,935.4
2. Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և փրկարար ծառայության համակարգեր	30,913.7	28,694.3	45,647.5
3. Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային	111,371.7	85,315.1	49,272.9

Ցուցանիշներ	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ			
4. Պետական կառավարում	7,462.8	1,754.2	21,785.9
5. Պետական պարտքի սպասարկման ծախսեր (տոկոսավճարներ)	16,407.2	9,959.6	29,483.3
7. Այլ ոլորտներ	163.7	5,020.0	819.9

2018-2020 թվականներին, նախորդ տարվա համեմատ ստացվելիք լրացուցիչ մուտքերի զգալի մասը՝ 268.7 մլրդ դրամը կամ ընդհանուրի 57.6%-ը նախատեսվում է ուղղել սոցիալ-մշակութային ճյուղերի ու գիտության, ինչպես նաև տնտեսության ճյուղերի ֆինանսավորմանը: Ի տարբերություն նախորդ տարիների 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում նախատեսվում է լրացուցիչ մուտքերի շուրջ 52.3%-ը ուղղել տնտեսության զարգացմանը: Ընդ որում 2019 և 2020 թվականներին նախատեսվում է տնտեսության ենթակառուցվածքների զարգացմանն ուղղել համապատասխանաբար լրացուցիչ 79.7 և 4.6 մլրդ դրամ:

Սոցիալ-մշակութային ճյուղերին և գիտությանը հատկացված հավելյալ միջոցների շուրջ 82.8 %-ը կտրամադրվի սոցիալական պաշտպանության բնագավառին:

Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության համակարգերի պահպանման և փրկարար ծառայության համակարգի ծախսերին կուղղվի հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի շուրջ 22.6%-ը, որը պայմանավորված է վերոհիշյալ համակարգի մարմինների կենսագործունեության ապահովման համար համապատասխան միջոցների հատկացման անհրաժեշտությամբ:

Պետական պարտքի սպասարկմանը (տոկոսավճարների կատարման համար) նախատեսվում է հատկացնել հավելյալ միջոցների ընդհանուր գումարի շուրջ 12.0 %-ը:

4.3 2018-2020ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ

ՀՀ 2018-2020 թվականների պետական բյուջեների ծախսերի կանխատեսումները՝ ըստ ոլորտների բնութագրվում են ստորև ներկայացված աղյուսակի ցուցանիշներով²⁸:

Աղյուսակ 4.4. ՀՀ 2017-2020թթ պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)

²⁸ Այսուհետև սույն գլխում «Սոցիալ-մշակութային ճյուղեր», «Տնտեսության ճյուղեր» և «Այլ ոլորտներ» խմբերը ներկայացվում են առանց պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային մարմինների ապարատների պահպանման ծախսերի, որոնք միավորված են «Պետական կառավարում» խմբում

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	1,360,112.3	1,510,410.3	1,641,777.9	1,790,267.9
Նույնը ըստ 2016-2018թթ ՄԺԾԾ-ի	1,351,496.0	1,402,707.0	1,498,985.4	X
1. Սոցիալ – մշակութային ճյուղեր և գիտություն	654,077.0	650,262.9	656,635.0	662,540.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.10	11.24	10.36	9.50
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	48.09	43.05	40.00	37.01
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	653,383.2	669,293.6	692,195.4	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.77	11.31	10.86	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	48.35	47.71	46.18	x
2. Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և արտակարգ իրավիճակների համակարգեր	287,206.0	318,119.7	346,813.9	392,461.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	5.31	5.50	5.47	5.63
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	21.12	21.06	21.12	21.92
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	286,266.7	300,357.3	314,290.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	5.16	5.07	4.93	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	21.18	21.41	20.97	x
3. Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	110,633.3	222,005.0	301,664.7	346,593.2
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.05	3.84	4.76	4.97
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.13	14.70	18.37	19.36
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	110,072.8	123,058.4	165,320.3	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.98	2.08	2.59	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.14	8.77	11.03	x
4. Պետական կառավարում	90,915.1	98,377.9	100,132.2	121,918.1
- տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում (%)	1.68	1.70	1.58	1.75
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.68	6.51	6.10	6.81
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	92,473.8	93,079.7	97,239.2	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.67	1.57	1.53	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.84	6.64	6.49	x
5. Պետական պարտքի սպասարկում (տոկոսավճարներ)	120,321.8	136,729.0	146,688.5	176,171.8

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.23	2.36	2.31	2.53
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.85	9.05	8.93	9.84
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	108,156.0	118,237.1	127,086.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.95	2.00	1.99	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8,00	8,43	8,48	x
6. Այլ ոլորտներ	96,959.2	84,915.9	89,843.5	90,583.3
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.79	1.47	1.42	1.30
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	7.13	5.62	5.47	5.06
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	101,143.5	98,680.7	102,852.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.82	1.67	1.61	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ավալում (%)	7.48	7.04	6.86	x

Սոցիալ-մշակութային ճյուղերի և գիտության խմբում 2018-2020 թվականներին ևս կարևորվելու է հատկապես կրթության, առողջապահության և սոցիալական ապահովության բնագավառների զարգացման ռազմավարական ծրագրերի իրականացումը:

Աղյուսակ 4.5. Սոցիալ-մշակութային ճյուղերի և գիտության ոլորտի 2017-2020թթ բյուջետային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (առանց կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՃՅՈՒՂԵՐ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	654,077.0	650,262.9	656,635.0	662,540.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.10	11.24	10.36	9.50
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	48.09	43.05	40.00	37.01
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	653,383.2	669,293.6	692,195.4	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	11.77	11.31	10.86	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	48.35	47.71	46.18	x
այդ թվում՝				
1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	126,571.0	126,069.4	125,980.8	129,203.3
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.34	2.18	1.99	1.85
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	9.31	8.35	7.67	7.22
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	133,269.2	137,494.9	145,216.7	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.40	2.32	2.28	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	9.86	9.80	9.69	x
2. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	404,036.8	406,699.7	417,918.4	422,853.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.48	7.03	6.59	6.06
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	29.71	26.93	25.46	23.62

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	394,839.1	408,145.1	423,323.0	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.11	6.90	6.64	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	29.21	29.10	28.24	x
3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	84,043.6	78,377.4	75,903.6	73,599.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.55	1.35	1.20	1.06
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.18	5.19	4.62	4.11
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	86,392.5	83,575.8	82,287.6	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.56	1.41	1.29	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.39	5.96	5.49	x
4. ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԿՐՈՆ	25,148.8	25,778.2	23,494.2	23,545.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.47	0.45	0.37	0.34
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.85	1.71	1.43	1.32
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	24,617.6	24,735.7	24,792.2	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.44	0.42	0.39	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.82	1.76	1.65	x
5. ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	14,276.8	13,338.1	13,338.1	13,338.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.26	0.23	0.21	0.19
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.05	0.88	0.81	0.75
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	14,264.8	15,342.2	16,575.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.26	0.26	0.26	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.06	1.09	1.11	x

2018-2020 թվականների ժամանակահատվածում կրթության ոլորտում՝ համակարգի բարեփոխումների ուղղությամբ իրականացվող միջոցառումները դիտվում են որպես կրթության որակի բարձրացման գրավական: Հանրակրթության ոլորտում ծրագրային ժամանակահատվածում կշարունակվեն բարեփոխումները, որոնք նպատակ են հետապնդում լրիվ միջնակարգ կրթության որակի բարձրացումը, բնակչության բոլոր խավերի համար որակյալ լրիվ միջնակարգ կրթության հավասար մատչելիության ապահովումը միջնակարգ դպրոցի բոլոր և համակարգի արդյունավետության շարունակական բարձրացումը:

Առողջապահության բնագավառում 2018-2020 թվականներին բյուջետային միջոցները կնպատակաուղղվեն ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակների իրականացմանը այն է՝ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումը, կանխարգելումը, ախտորոշումը և բուժումը, բուժօգնության մատչելիության բարձրացումը և որակի ապահովումը:

Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում առաջիկա տարիներին նույնպես շեշտը կդրվի ընտանեկան նպաստների համակարգի կատարելագործմանը:

2014թ ներդրված «Կենսաթոշակային ապահովություն (պարտադիր կուտակային համակարգ)» ծրագրի ծախսը կազմում է 2018 թվականին՝ 42.6 մլրդ դրամ, 2019 թվականին՝ 56,8 մլրդ դրամ և 2020 թվականին՝ 64.1 մլրդ դրամ: Ծրագրի նպատակը Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատանքային գործունեության ընթացքում կուտակային կենսաթոշակային վճար կատարած անձանց կենսաթոշակային տարիքում պետական կենսաթոշակից զատ կենսաթոշակային եկամուտների ստացման հնարավորության ստեղծումն է՝ ապահովելով կատարված կենսաթոշակային վճարների և ստացվող կենսաթոշակի չափի միջև ուղղակի կապը: Կուտակային կենսաթոշակային վճար կատարած անձանց հնարավորություն կընձեռնվի ազդել կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա՝ ընտրելով իր կուտակած միջոցները կառավարող անձին և այդ միջոցների կառավարման քաղաքականությունը:

Տնտեսության ճյուղերի 2018-2020 թվականների ծախսերը նպատակաուղղված են լինելու արտադրական ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրերին:

Աղյուսակ 4.6. Տնտեսության ճյուղերի 2018-2020թթ բյուջետային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2017թ նաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
Տնտեսական հարաբերություններ, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ	110,633.3	222,005.0	301,664.7	346,593.2
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.05	3.84	4.76	4.97
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.13	14.70	18.37	19.36
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	110,072.8	123,058.4	165,320.3	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.98	2.08	2.59	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.14	8.77	11.03	x
այդ թվում՝				
1. Բնապահպանություն, էներգետիկա և բնական պաշարներ	19,085.1	41,114.7	43,698.4	52,877.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.35	0.71	0.69	0.76
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.62	3.11	2.99	3.25
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	14,927.5	16,739.3	24,425.0	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.27	0.28	0.38	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.10	1.19	1.63	x
2. Գյուղատնտեսություն և անտառային տնտեսություն	11,998.2	18,929.7	16,797.2	15,820.7
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.22	0.33	0.26	0.23
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.88	1.25	1.02	0.88
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	11,467.9	12,397.6	19,174.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.21	0.21	0.30	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.85	0.88	1.28	x
3. Տրանսպորտ, ճանապարհային տնտեսություն և կապ	45,991.8	96,046.6	104,521.9	122,747.9
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.85	1.66	1.65	1.76
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.38	6.36	6.37	6.86

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	45,563.4	55,106.3	77,804.5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.82	0.93	1.22	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.37	3.93	5.19	x
4. Բնակարանային-կոմունալ տնտեսություն	13,135.3	21,377.4	19,814.5	16,446.6
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.11	1.62	1.35	1.01
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.97	1.42	1.21	0.92
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	17,417.7	19,225.1	18,142.6	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.31	0.32	0.28	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.29	1.37	1.21	x
5. Ջրային տնտեսություն	11,839.1	31,551.2	29,591.2	35,181.6
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.22	0.55	0.47	0.50
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.87	2.09	1.80	1.97
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	13,408.0	11,703.8	18,600.3	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.24	0.20	0.29	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.99	0.83	1.24	x
6. Տնտեսության այլ ճյուղեր	8,583.8	12,985.3	87,241.4	103,518.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.16	0.22	1.38	1.48
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.63	0.86	5.31	5.78
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	7,288.3	7,886.2	7,173.1	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.13	0.13	0.11	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.54	0.56	0.48	x

Պետության կողմից հատկապես կկարևորվեն գյուղատնտեսության, էներգետիկայի, տրանսպորտի, ճանապարհային, ջրային և բնակարանային-կոմունալ տնտեսության զարգացմանն ուղղված ծախսերը, որոնց զգալի մասը նախատեսվում է իրականացնել արտաքին ֆինանսական աջակցությամբ:

Պաշտպանության, ազգային անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանության, քրեակատարողական և փրկարար ծառայության համակարգերի պահպանման ծախսերի աճը պայմանավորված է լինելու նշված կառույցների կենսագործունեության ապահովման համար բավարար պայմանների ստեղծման և դրա շնորհիվ այդ կառույցների պատրաստականության բարձր մակարդակի պահպանման անհրաժեշտությամբ:

Պետական կառավարման բնագավառում ծախսերը, 2017 թվականի համեմատությամբ, 2018-2020 թվականներին կունենան որոշակի աճ՝ պայմանավորված պետական կառավարման համակարգում իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովման անհրաժեշտությամբ:

Այլ ոլորտներ խմբի համար 2018-2020 թվականներին նախատեսվող ծախսերի գերակշիռ մասը բաժին կընկնի պետական պարտքի սպասարկման և վերը չնշված այլ բնագավառներին:

Աղյուսակ 4.7. Այլ ոլորտների 2017-2020թթ բյուջետային ծախսերը՝ ճյուղային կտրվածքով (մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	217,281.0	221,644.9	236,532.0	266,755.1
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	4.02	3.83	3.73	3.82
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	16.0	14.7	14.4	14.9
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	209,299.5	216,917.9	229,939.8	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.77	3.66	3.61	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	15.49	15.46	15.34	x
այդ թվում՝				
1. ՀՀ պետական պարտքի սպասարկում (տոկոսավճարներ)	120,321.8	136,729.0	146,688.5	176,171.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.23%	2.36%	2.31%	2.53%
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.85%	9.05%	8.93%	9.84%
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	108,156.0	118,237.1	127,086.9	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.95	2.00	1.99	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.00	8.43	8.48	x
2. Պետական աջակցություն համայնքներին՝ ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ	48,997.2	49,160.9	54,180.9	55,000.8
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.91	0.85	0.85	0.79
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.6	3.3	3.3	3.1
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	49,002.1	49,134.6	50,362.4	
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.88	0.83	0.79	
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.63	3.50	3.36	
3. Այլ	47,962.0	35,755.0	35,662.6	35,582.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.89	0.62	0.56	0.51
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.53	2.37	2.17	1.99
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	52,141.4	49,546.1	52,490.4	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.94	0.84	0.82	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	3.86	3.53	3.50	x

Ինչպես արդեն նշվեց, 2018-2020թթ ժամանակահատվածում ևս պետական բյուջեների ծախսերի ընդհանուր ծավալն որոշ կախվածության մեջ կլինի արտաքին հոսքերից:

Աղյուսակ 4.8. Արտաքին աղբյուրներից 2017-2020թթ ստացվելիք միջոցների (վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհների) հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերը

Ցուցանիշներ	2016թ հաստատված պետական բյուջե	2017թ ծրագիր	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր
Արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերի ծավալը (մլրդ դրամ)	208.44	284.76	287.53	254.69
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.86	4.92	4.53	3.65
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	15.33	18.85	17.51	14.23
Նույնը ըստ 2017-2019թթ ՄԺԾԾ-ի	215.0	176.3	227.5	x
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	4.37	3.33	3.97	x
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	15.91	12.57	15.18	x

Արտաքին աղբյուրներից վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհների տեսքով ստացվելիք միջոցների հաշվին կանխատեսվող 2018-2020 թվականների ծախսերի միջին տարեկան տեսակարար կշիռը բյուջետային ծախսերի ամբողջ ծավալում կազմում է 16,7 % և ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ 4.3%:

4.4 ՀՀ 2018-2020ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ

Դիտարկվող 2018-2020 թվականների ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի 22.4%-ից 21.0%-ի միջակայքում: Նույն ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի հարաբերակցությունները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի համապատասխանաբար 2.0%-ից 2.5% միջակայքում:

Աղյուսակ 4.9. 2017-2020թթ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միտումները

Ցուցանիշներ	2017թ հաստատված պետական բյուջե	2018թ ծրագիր	2019թ ծրագիր	2020թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ, (մլն դրամ)	1,360,112.3	1,510,410.3	1,641,777.9	1,790,267.9
այդ թվում՝				
- ընթացիկ ծախսեր, (մլն դրամ)	1,261,548.7	1,290,179.0	1,336,525.9	1,407,489.7
- %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	23.34	22.30	21.08	20.18
- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսեր, (մլն դրամ)	98,563.6	220,231.3	305,252.0	382,778.1
- %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	1.82	3.81	4.81	5.49

2018-2020 թվականների ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 81,8 %-ը կկազմեն ընթացիկ ծախսերը, (2017 թվականին այդ ցուցանիշը նույնպես ծրագրվել է 92.8 %):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում **ընթացիկ ծախսերի** մեծ մասի կատարումը ուղղված կլինի պետական կարիքների համար ապրանքների և ծառայությունների գնումներին, բնակչությանը տարբեր տեսակի նպաստների և կենսաթոշակների վճարմանը, ՀՀ պետական ներքին և արտաքին պարտքի սպասարկմանը (տոկոսավճարների), տնտեսության որոշ ճյուղերում բնակչությանը ջրամատակարարման, ոռոգման և փոխադրումների բնագավառում ծառայություններ մատուցող առանձին ընկերությունների սուբսիդավորմանը, պետական ավտոճանապարհների պահպանությանը և շահագործմանը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական աջակցության տրամադրմանը և պետական կառավարման մարմինների աշխատակիցների աշխատանքի վարձատրությանը:

2018-2020 թվականների ընթացքում կանխատեսվող 380,8 մլրդ դրամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ընդհանուր ծավալի շուրջ 66 %-ը (252,57 մլրդ դրամ) նախատեսվում է ֆինանսավորվել արտաքին աղբյուրների հաշվին: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի իրականացման գերակայությունները լինելու են ճանապարհային, տրանսպորտային, ջրային տնտեսության, գյուղատնտեսության, բնակչինարարության և դպրոցաշինության ոլորտները:

ՄԱՍ Բ. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 5. ՀՀ 2018-2020ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող փաստաթղթում ընդհանուր գծերով ներկայացվում են 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ ոլորտների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են Կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից (Կառավարության ծրագիր, տարբեր ոլորտներում Կառավարության կողմից ընդունված մի շարք միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրեր և այլն) և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ՀՀ 2018թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր Կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառներում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

Գծապատկեր 5.1. ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի փաթեթում 2018-2020թթ կանխատեսվող հատկացումները՝ ըստ խոշորացված ոլորտների (մլն դրամ)

ԳԼՈՒԽ 6. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

6.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

6.1.1. Իրավիճակի նկարագրությունը

ՀՀ Նախագահի 2013 թվականի սեպտեմբերի 4-ի ՆՀ-207-Ն հրամանագրով Հայաստանի Հանրապետությունում նախաձեռնվեց ՀՀ սահմանադրական բարեփոխումների գործընթացի կազմակերպումը:

Սահմանադրական բարեփոխումների առանցքային խնդիրներից էր կառավարման համակարգի բարեփոխումը: Նոր Սահմանադրության ընդունմամբ անցում կատարվեց խորհրդարանական կառավարման համակարգին, ինչը նշանակում է պետական իշխանության մարմինների դերի ու լիազորությունների փոփոխություններ:

ՀՀ սահմանադրության փոփոխություններն ընդունվեցին 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ին անցկացված հանրաքվեով: 2016 թվականի մայիսի 25-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության նոր ընտրական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան 2017 թվականի ապրիլի 2-ին Հայաստանի Հանրապետությունում անցկացվեցին ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունները, որը 2015 թվականի սահմանադրության փոփոխությունից հետո խորհրդարանական առաջին ընտրությունն էր: Այս ընտրություններով Հայաստանն անցում կատարեց կառավարման խորհրդարանական համակարգին: Հանրապետության նախագահը կշարունակի լինել պետության գլուխը, սակայն կնվազեն նրա լիազորությունները, և փոխարենը կավելանան հանրապետության վարչապետի և Ազգային ժողովի լիազորությունները:

Խորհրդարանական ընտրություններից հետո ձևավորված ՀՀ կառավարությունը 2017 թվականի հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հավանություն տվեց Հայաստանի Հանրապետության կառավարության՝ 2017-2022 թթ. ծրագրին, որը նաև արժանացավ ՀՀ Ազգային ժողովի հավանությանը:

Ծրագիրը նպատակ ունի համապատասխան ոլորտային բարեփոխումների միջոցով հանրապետությունում ստեղծել գործուն իրավական համակարգ, որի ներքո հնարավոր կլինի ապահովել քաղաքացու բարեկեցիկ կյանքով ապրելու իրավունքը և երաշխավորել կարողություններն անընդհատ ընդլայնելու հնարավորությունները:

ՀՀ կառավարության 2017-2022թթ. ծրագրում առանցքային նշանակություն է տրվում խորհրդարանական համակարգում պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը,

հանրության առջև իշխանության պատասխանատվությունը և հաշվետվողականությունը բարձրացնելու սկզբունքին, իրավունքի գերակայությունն ապահովող օրենսդրական հիմքերի ստեղծմանը:

Կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ արդիականացումը և բարեփոխումը սահմանվել է որպես ՀՀ կառավարության հիմնական գերակայություն դեռևս ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թվականների Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով:

Ընդհանուր առմամբ, պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում ՀՀ կառավարության կողմից իրականացված գործողությունները հիմնված են եղել Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով առաջադրված նպատակների վրա, այդ թվում՝ պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների ճանապարհով կոռուպցիոն երևույթների նվազեցմանն ու հնարավորինս բացառմանը: Այդ ուղղությամբ տարբեր օրենսդրական կարգավորումներ ուղղված են եղել պետական իշխանության մարմինների գործունեության թափանցիկության, պետական կառավարման գործընթացներին քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցության աստիճանի բարձրացմանը, կառավարման համակարգում տարբեր հանրային ու հասարակական խորհուրդների մասնակցության ապահովմանը և այլն:

Պետական կառավարման ոլորտում ներդրվել է հանրային ծառայության համակարգը, որը հնարավորություն է տալիս դասակարգել պետական ծառայության պաշտոնները ըստ տարբեր մակարդակների և ոլորտային առանձնահատկությունների:

Հանրային ծառայության ոլորտում աշխատանքի վարձատրության համակարգի կարգավորման նպատակով 2013 թվականին ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ եղավ հանրային ծառայությունների ոլորտում ընդգրկված աշխատողների աշխատանքի վարձատրության գործող համակարգի արմատական բարեփոխմանը և ներդրվեց վարձատրության միասնական և կանոնակարգված համակարգ:

ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից 2008թ. ընդունվել է «ՀՀ կառավարության կառուցվածքի մասին» ՀՀ օրենքը, որին համապատասխան ձևավորվում են ՀՀ կառավարության կազմում ներառվող գործադիր իշխանության մարմինները՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով ՀՀ կառավարությանը վերապահված լիազորությունների լիարժեք իրականացման նպատակով:

Նախարարությունները ներկայումս իրականացնում են իրենց բնագավառի քաղաքականության մշակման, մոնիտորինգի և համակարգման գործառույթները, իսկ ծառայությունների մատուցման, կանոնակարգման, վերահսկողական ու տեսչական գործառույթների իրականացման իրավասությունները հիմնականում փոխանցվել են նախարարություններում առանձնացված ստորաբաժանման կարգավիճակով ստեղծված գործակալություններին և տեսչություններին:

Սահմանադրական բարեփոխումների իրացման այս փուլում կարևորվում է կառավարման արդյունավետ համակարգի մշակման համար օրենսդրական պատշաճ հիմքերի նախատեսումը, և այդ նպատակով ՀՀ կառավարությունը մշակելու է «Կառավարության մասին» և հարակից օրենքների նախագծերի փաթեթ: ՀՀ կառավարությունը նաև շարունակելու է սահմանադրական բարեփոխումների օրենսդրական ապահովման աշխատանքները՝ մշակելով ՀՀ Սահմանադրությունից բխող օրենքների և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը:

6.1.2. Հիմնական խնդիրներ

Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման համակարգի արդիականացումը եղել է և շարունակում է մնալ ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում: Այն պայմանավորված է ինչպես սահմանադրական բարեփոխումներով, այնպես էլ այսօրվա մարտահրավերներին այդ համակարգի՝ ժամանակին և արդյունավետ արձագանքելու հնարավորության բարձրացմամբ: Ժամանակակից զարգացումները միտված են պետական կառավարումը դարձնելու ավելի ճկուն, արդյունավետ, նվազ ծախսատար և մարդակենտրոն, ինչպես նաև պետական կառավարման որոշ ոլորտներում ներդրվում են ծրագրի կառավարման մեխանիզմներ ու տեխնոլոգիաներ: ՀՀ կառավարությունն արդեն ակտիվորեն սկսել է պետական կառավարման համակարգի օպտիմալացման և աշխատանքի մեթոդների փոփոխության ուղղությամբ աշխատանքների իրականացումը, որը լինելու է ՀՀ կառավարության առաջիկա հինգ տարվա գործունեության թիրախներից մեկը:

Տեսչական համակարգի բարեփոխումներ.

Կոռուպցիայի դեմ պայքարի շրջանակներում ՀՀ կառավարությունը ստանձնել է տեսչական համակարգի բարեփոխումների գործընթացը՝ նպատակ ունենալով բարելավել գործող տեսչական համակարգը, կարգավորել տեսչական ստուգումների ծրագրավորման և իրականացման գործընթացները, որը միտված է վերացնելու հաճախակի և ոչ տեղին ստուգումները, ոչ թափանցիկ տեսչական գործընթացները, վարչական կոռուպցիան և տեսչական գործընթացում գործառույթների կրկնորոգումները՝ անցում կատարելով ռիսկի գնահատման վրա հիմնված ստուգումների համակարգի:

2014 թվականի դեկտեմբերի 17-ին ընդունվել և 2015 թվականի հունվարի 9-ից գործում է «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքը: Օրենքը կարգավորում է ՀՀ գործադիր իշխանության համակարգում գործող տեսչական մարմինների իրավական կարգավիճակը, դրանց ստեղծման, գործունեության կազմակերպման և ղեկավարման առանձնահատկությունները, վերակազմակերպման և գործունեության դադարեցման կարգը, ինչպես նաև դրանց հետ կապված այլ հարաբերություններ:

Այս բարեփոխման համատեքստում առաջնային կարևորություն ունի վերահսկողության գործառույթ ունեցող, ինչպես նաև ստուգում իրականացնող մարմինների համար կառավարման նոր համակարգի ներդրումը, համաձայն որի տեսչական մարմինը ղեկավարում է տեսչական մարմնի ղեկավարը, մինչդեռ տեսչական մարմնի կառավարումն իրականացվում է կառավարման խորհրդի կողմից, որն իրենից ներկայացնում է տեսչական մարմնի կառավարման համակարգում գործող կոլեգիալ մարմին և որի կազմում օրենքով սահմանված կարգով, բացի համապատասխան ոլորտների համար պատասխանատու պետական կառավարման լիազոր մարմինների պաշտոնյաներից, ընդգրկվում են նաև տվյալ տեսչական մարմնի իրավասության բնագավառում գործող հանրային հատվածի ներկայացուցիչները:

Բացի այդ, նույն գործընթացի շրջանակներում ստեղծվել է տեսչական մարմինների միասնական բողոքարկման հանձնաժողով, որը հանդիսանում է բողոքներ քննող միասնական հանձնաժողով:

Տեսչական համակարգում ներդրվել է որակի ապահովման համակարգը: Օրենքով նախատեսվում է, որ Տեսչական մարմնի կառուցվածքում գործում է որակի ապահովման առանձին ստորաբաժանում, որի գործունեությունն ուղղված է ապահովելու տեսչական մարմնի գործունեության շարունակական կատարելագործումը՝ տեսչական մարմնի կողմից իր նպատակների ու խնդիրների իրականացման և օրենքով սահմանված սկզբունքների ամբողջական իրագործման նպատակով:

Դեռևս շարունակվում են այս համակարգի բարեփոխմանն ուղղված միջոցառումները, այդ թվում՝ տեսչական մարմնի կարգավիճակի, ենթակայության, որոշումների կայացման լիազորությունների տարանջատման, և, միաժամանակ, անկախության ապահովման և կոռուպցիոն ռիսկերի բացառման ուղղությամբ: Օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն, նախատեսվում է ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ներքո ստեղծել միասնական էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգ՝ վերահսկողություն իրականացնող մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակման արդյունավետության ապահովման և վերահսկողության հետ կապված տեղեկատվությունը տնտեսավարող սուբյեկտներին և հանրությանը մեկ տեղում հասանելի դարձնելու նպատակով, որը կապահովի վերահսկողություն իրականացնող մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակումը, կբարձրացնի այդ մարմինների գործունեության թափանցիկությունը, կնպաստի տեսչական ստուգումների առավել արդյունավետ պլանավորմանն ու իրականացմանը, կբացահայտի առավել ռիսկային ոլորտները:

Այս գործընթացի շրջանակներում 2015 թվականի սեպտեմբերի 10-ի N 1063-Ն որոշմամբ ստեղծվել է ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության Շուկայի վերահսկողության տեսչական մարմինը, որի

պահպանման ծախսերը օրենքով սահմանված կարգով, սկսած 2016 թվականից, արտացոլվում են ՀՀ պետական բյուջեում առանձին տողով:

2017 թվականի ընթացքում գոյություն ունեցող տեսչությունների հիմքի վրա ստեղծվել են ՀՀ բնապահպանության նախարարության բնապահպանական տեսչական մարմինը՝ ՀՀ ԲՆ բնապահպանական պետական տեսչության և ՀՀ ԷԵԲՊ նախարարության ընդերքի պետական տեսչության հիմքի վրա (ՀՀ կառավարության 27.04.2017թ. N 444-Ն որոշում) և ՀՀ առողջապահության նախարարության առողջապահական տեսչական մարմինը՝ ՀՀ ԱՆ առողջապահության պետական տեսչության հիմքի վրա (ՀՀ կառավարության 27.04.2017թ. N 445-Ն որոշում):

Այս գործընթացի շրջանակներում այժմ նախատեսվում է նաև նոր տեսչական մարմինների ստեղծում, մասնավորապես.

ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության տեխնիկական և հրդեհային անվտանգության տեսչական մարմին՝ ՀՀ ԱԻՆ պետական հրդեհային և տեխնիկական անվտանգության տեսչության, ՀՀ ԷԵԲՊ նախարարության էներգետիկայի պետական տեսչության, ՀՀ ՏԿՏՏ տրանսպորտային տեսչության և ՀՀ ԿԱ քաղաքաշինության պետական կոմիտեի քաղաքաշինական պետական տեսչության հիմքի վրա,

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կրթության տեսչական մարմին՝ ՀՀ ԿԳՆ կրթության պետական տեսչության հիմքի վրա: Միաժամանակ, ելնելով այն հանգամանքից, որ այս նախարարության համակարգում գործող Լեզվի պետական տեսչությունը չունի տեսչական մարմնի գործառույթներ, ուստի առաջարկվել է լեզվական հարցերի համակարգման համար ստեղծել կազմակերպատիրական այլ ձև ունեցող մարմին:

Էլեկտրոնային կառավարման համակարգի զարգացում.

Հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրում որպես գերակայություն առանձին ուշադրություն է դարձվում էլեկտրոնային կառավարման համակարգի ներդրմանն ու զարգացմանը, ինչը պետական կառավարման համակարգի բարեփոխման ու արդիականացման կարևորագույն բաղկացուցիչ է:

Էլեկտրոնային կառավարման, մասնավորապես՝ էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության և դրանց փոխանակման հնարավորության ստեղծումը զգալիորեն դյուրացնում է ծանրաբեռնված թղթատարությունը՝ նպաստելով աշխատաժամանակի տնտեսմանը, պետական ծառայողների թվաքանակի օպտիմալացմանն ու նրանց որակավորման բարձրացմանը:

Բացի այդ, էլեկտրոնային համակարգի ներդրումը մի կողմից բարձրացնում է պետական կառավարման համակարգի գործունեության հրապարակայնությունը, հաշվետվողականությունը և թա-

փանցիկությունը, իսկ մյուս կողմից նվազեցնում կոռուպցիոն ռիսկերը՝ պետական ծառայողների և մասնավոր հատվածի միջև ուղղակի և անձնավորված շփումների էական կրճատման ճանապարհով:

Այս ուղղությամբ պետական կառավարման մարմիններում արդեն իսկ ներդրվել ու արդյունավետորեն գործում են բազմաթիվ էլեկտրոնային ծրագրեր ու համակարգեր, որոնք թե ժամանակային և թե աշխատանքային իմաստով առավել արդյունավետ են դարձնում պետական կառավարման համակարգի աշխատանքը, իսկ ընդհանուր առմամբ՝ ավելի մատչելի ու հրապարակային են դարձնում պետական կառավարմանն առնչվող տեղեկատվությունը հանրության համար:

Մասնավորապես, պետական կառավարման մարմիններում ներդրվել են էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության համակարգը, հաշվապահական հաշվառման ծրագրերը, մարդկային ռեսուրսների կառավարման տեղեկատվական համակարգը, ֆինանսների կառավարման և գնումների գործընթացի հետ կապված ծրագրերն ու համակարգերը, ինչպես նաև առանձին մարմիններում ըստ անհրաժեշտության ներդրվել են տվյալների մշակման ու ամփոփման բազմաթիվ էլեկտրոնային ծրագրեր: Անհամեմատ բարձրացել է պետական կառավարման համակարգում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման մակարդակը:

ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հունիսի 18-ի N 678-Ն որոշմամբ սահմանվել է տեսչական մարմինների միասնական էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգի ստեղծման, օգտագործման և վերահսկողություն իրականացնող մարմինների միջև տեղեկատվության փոխանակման, ինչպես նաև հանրությանը տեղեկատվություն տրամադրելու կարգը, իսկ 2018 թվականի ընթացքում նախատեսվում է այդ համակարգի ստեղծումը և գործարկումը:

Էլեկտրոնային կառավարման ընդլայնմանն ուղղված բարեփոխումները իրենց արտացոլումն ու զարգացումն են գտել նաև ՀՀ կառավարության 2017-2022թթ. գործունեության ծրագրում :

«Մեկ պատուհանի» սկզբունքով ծառայությունների մատուցում.

Պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման գրավականներից է էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրումը և «մեկ պատուհանի» սկզբունքով բնակչությանը ծառայությունների մատուցումը:

Էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրման շրջանակներում ներդրվել են մի շարք լայնածավալ էլեկտրոնային կառավարման ծրագրեր, ինչը հնարավորություն է ընձեռնել շրջանառության մեջ դնել «մեկ պատուհանի» սկզբունքը, որը զգալիորեն կրճատել է ծառայությունների մատուցման ժամկետները, նպաստել ծառայությունների մատուցման որակի բարձրացմանը, ինչպես նաև կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանը:

Սոցիալական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովման նպատակով ծրագրվում է ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի ամբողջական և լիարժեք ներդրում՝ «մեկ պատուհանի» սկզբունքով սոցիալական համալիր ծառայությունների

տրամադրում: ՀՀ կառավարության 2012 թվականի հուլիսի 26-ի N 952-Ն որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետությունում ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգ ներդնելու ծրագիրը:

Ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի ներդրումը նշանակում է նոր որակի ծառայությունների տրամադրում, հաճախորդի սոցիալական վիճակի վրա ներազդելու սկզբունքորեն նոր մեթոդների և մեխանիզմների կիրառում: Այսպիսով նախատեսվում է սոցիալական պաշտպանության ոլորտում անցում կատարել դեպի ակտիվ, նախաձեռնողական քաղաքականության իրականացմանը, որի շրջանակներում ընդլայնվում են այն ծրագրերը, որոնք միտված կլինեն սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտություն ծնող պատճառները վերացնելուն և կանխարգելելուն:

Հանրային ծառայության համակարգ.

Պետական կառավարման համակարգում իրականացվող պետական ծառայության իրավական կարգավորումների սկիզբը դրվեց «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի և հարակից ենթաօրենսդրական իրավական ակտերի միջոցով քաղաքացիական ծառայության համակարգի ներդրմամբ:

Պետական ծառայության մյուս խմբերի համար համապատասխան օրենսդրական հենքի ստեղծման, այդ ծառայությունների ներդաշնակեցման, միասնական սկզբունքների ապահովման նպատակով 2011 թվականին ընդունվեց «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքը:

Հանրային ծառայության ոլորտում աշխատանքի վարձատրության համակարգի կարգավորման (մասնավորապես նաև պետական ծառայողների աշխատավարձերի բարձրացման) նպատակով 2013 թվականին ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ եղավ հանրային ծառայությունների ոլորտում ընդգրկված աշխատողների աշխատանքի վարձատրության գործող համակարգի արմատական բարեփոխմանը և նշված ոլորտը կարգավորելու նպատակով մշակվեց և ընդունվեց համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների փաթեթ: Նշված կարգավորումները, այդ թվում նաև «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքը ուժի մեջ են մտել 2014 թվականի հուլիսի 1-ից: Այս օրենսդրական փոփոխություններով սահմանվեց աշխատանքի վարձատրության հաշվարկման համար բազային աշխատավարձի չափը, որը չի կարող ցածր լինել նվազագույն ամսական աշխատավարձի անվանական չափի 80 տոկոսից և գերազանցել 120 տոկոսը:

Միասնական համակարգով մշակվել է նաև պետական իշխանության մարմիններում քաղաքացիական աշխատանք կատարող և տեխնիկական սպասարկում իրականացնող անձանց վարձատրության չափերը (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հուլիսի 3-ի N 737-Ն որոշում):

ՀՀ պետական իշխանության մարմիններում ծառայողների սոցիալական երաշխիքների ապահովումը սահմանվում է «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքով: Այդ նպատակով ներդրվել է օրենքով սահմանված պարտադիր պետական բժշկական ապահովագրության համակարգը:

6.2. ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

6.2.1. Գերակայությունները

ՀՀ կառավարությունը ընդգծել է հանրապետության տնտեսության զարգացման և անվտանգության ամրապնդման գործում իր գերակայությունները և ստանձնել է համակարգային բարեփոխումներ, որոնցից պետական կառավարման համակարգի գործունեության հետ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն առնչություն ունեն հետևյալները՝

- դատական համակարգի անկախության և անաչառության երաշխավորման ճանապարհով երկրում արդարության, արդյունավետ և կանխատեսելի արդարադատության ապահովում,
- կոռուպցիայի դեմ պայքար՝ բոլոր հնարավոր և օրինական միջոցներով, որպեսզի ապահովվեն իշխանության՝ հասարակության հետ հետադարձ կապն և հանրության կողմից վերահսկողությունը,
- սոցիալական պաշտպանության ոլորտում նոր քաղաքականության իրագործում՝ թիրախավորելով սոցիալական անարդարություն ծնող պատճառները,
- Հայաստանի թվային օրակարգի գործարկում՝ որպես տնտեսության զարգացման և մրցունակության ապահովման նախապայման, որը հիմք կհանդիսանա տնտեսության վերափոխման և կենսունակության ապահովման համար: Թվային օրակարգը կանդրադառնա մեր կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներին, այդ թվում նաև՝ պետական կառավարման համակարգին:

ՀՀ կառավարությունն ակտիվորեն սկսել է պետական կառավարման համակարգի օպտիմալացման և աշխատանքի մեթոդների փոփոխության ուղղությամբ աշխատանքների իրականացումը, և դա շարունակելու է մնալ ՀՀ կառավարության գործունեության թիրախներից մեկը նաև ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում:

Սահմանադրական բարեփոխումների ներքո կառավարման արդյունավետ համակարգի մշակման համար օրենսդրական պատշաճ հիմքեր ապահովելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը նախատեսում է մշակել «Կառավարության մասին» և հարակից օրենքների նախագծերի փաթեթ: ՀՀ

կառավարությունը նաև շարունակելու է սահմանադրական բարեփոխումների օրենսդրական ապահովման աշխատանքները՝ մշակելով ՀՀ Սահմանադրությունից բխող օրենքների և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը:

ՀՀ կառավարության մեկ այլ գերակայությունն է լինելու պետական կառավարման համակարգի թվայնացումը: Դա վերաբերում է ինչպես պետական կառավարման համակարգի ներսում տեղեկատվության հավաքագրման, փոխանակման և վերլուծության համակարգերի և մեխանիզմների ներդրմանն ու կատարելագործմանը, այնպես էլ պետական կառավարման մարմինների կողմից քաղաքացիներին և գործարարներին մատուցվող ծառայությունների թվայնացմանը և տրամադրմանը՝ էլեկտրոնային եղանակով:

Էլեկտրոնային կառավարման ոլորտում ստեղծված բարենպաստ պայմանների շնորհիվ քաղաքացիներին և բիզնես ոլորտին պետության կողմից մատուցվող ծառայությունների որակը, մատչելիությունն ու արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը կխթանի էլեկտրոնային եղանակով պետական ծառայությունների մատուցումը:

Պետական ծառայությունների մատուցման ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների արդյունքում քաղաքացիների համար հնարավորություն կստեղծվի «մեկ պատուհանի» սկզբունքով ծառայություններ ստանալու՝ բացառելով մի քանի մարմիններ այցելելու անհրաժեշտությունը:

Կոռուպցիայի կանխարգելումն առանցքային նշանակություն ունի երկրում անվտանգության և կայունության ապահովման համար: Կոռուպցիայի հաղթահարման նպատակով անհրաժեշտ է իրականացնել կոռուպցիայի նկատմամբ անհանդուրժողականության արմատավորմանն ուղղված հստակ քայլեր և կոշտ հակակոռուպցիոն քաղաքականություն՝ հեռանկարային ծրագրերի մշակման և իրականացման, նոր հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի ներդրման և զարգացման, կոռուպցիայի համընդհանուր կանխարգելման, պատասխանատվության անխուսափելիության մթնոլորտի ձևավորման միջոցով, զարգացնել հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգը, ստեղծել և գործարկել միջազգային իրավական չափորոշիչներով նախատեսված և պահանջներին համապատասխանող հակակոռուպցիոն կանխարգելիչ ինքնավար մարմին (ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքը):

6.2.2. Նպատակները

ՀՀ կառավարության համընդհանուր զարգացմանն ու բարեփոխմանը ուղղված ծրագրում իր կարևոր և անմիջական դերն ունի պետական կառավարման համակարգի՝ որպես համապատասխան ոլորտներում զարգացման քաղաքականության մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի համար պատասխանատու օղակի, բարեփոխումն ու օպտիմալացումը:

ՀՀ կառավարության կողմից առաջադրվող բարեփոխումները նպատակ ունեն զարգացնելու պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու հանրային կառավարման ինստիտուտների ղեկավարման կարողություններն ու մոտեցումները և բարելավելու որակը՝ վերջիններս դարձնելով առավել արդյունավետ, ինչպես նաև բարձրացնելով այդ մարմինների և ինստիտուտների հաշվետվողականությունը հանրության առջև:

Պետական կառավարման համակարգի արդիականացման ոլորտում ՀՀ կառավարությունը նախատեսում է՝

- ավելացնել վստահված ոլորտի արդյունավետ կառավարումն ապահովելու համար ՀՀ կառավարության անդամների պաշտոնական լիազորությունները և սահմանել դրան համարժեք պատասխանատվություն.
- սահմանել բոլոր հանրապետական գործադիր մարմինների համար կատարողականի առանցքը և ըստ դրանց վարկանշել, սահմանել տարածքային կառավարման մարմինների գործունեության արդյունավետության գնահատման նոր կարգը.
- վերհանել և վերացնել պետական կառավարման մարմինների կողմից քաղաքացիներին և տնտեսավարող սուբյեկտներին նվազագույն կոռուպցիոն ռիսկեր պարունակող ծառայությունների մատուցման նպատակով ավելորդ ընթացակարգերը և օղակները, նվազագույնի հասցնել առօրյա կյանքում պետական կառավարման մարմինների հետ անհարկի շփումները.
- ավելացնել պետական կառավարման մարմինների հաշվետվողականությունն ու թափանցիկությունը, կատարելագործել նրանց և քաղաքացիների ու տնտեսավարող սուբյեկտների միջև արդյունավետ հետադարձ կապը.
- կրճատել պետական կառավարման համակարգի ծախսերը՝ հիմք ընդունելով իրականացվող գործառույթների անհրաժեշտությունն ու փաստացի իրականացումը.
- հրաժարվել պետական կառավարման մարմիններում կրկնվող կամ անարդյունավետ գործառույթներից.
- ընդլայնել քաղաքացիներին և ներդրողներին մատուցվող ծառայությունների որակը բարձրացնելու համար «մեկ պատուհանի» սկզբունքով քաղաքացիներին և տնտեսավարող սուբյեկտներին մատուցվող ծառայությունների համակարգը՝ օգտագործելով գոյություն ունեցող հարթակները և, որպես ծառայություններ մատուցողներ, ներգրավել նաև մասնավոր սուբյեկտներին.
- ներդնել հանրային ծառայողների մասնագիտական ունակությունների, ինչպես նաև աշխատանքային պարտականությունների կատարման աստիճանի գնահատման կատարողականության նոր չափանիշներ՝ հիմք ընդունելով հանրային ծառայողի կերպարի արմատական վերափոխման հրամայականը,

- ստեղծել մասնագիտացված օղակ, որը միասնական տեսլականի հիման վրա կհամակարգի պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման էլեկտրոնային համակարգերի զարգացման քաղաքականությունը,

- հիմնել պետական և տեղական S<S-ի համակարգերի փոխգործելիության պլատֆորմ, որը նախադրյալներ կստեղծի պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների համակարգերում ցանկացած տեղեկատվություն միայն մեկ անգամ մուտքագրելու համար՝ ստեղծելով հասանելիություն բոլոր լիազորված օգտագործողների համար,

- մշակել և ընդունել ընդհանուր թվային ռազմավարություն (թվային օրակարգ), որը կուրվագծի թվայնացման ոլորտում ՀՀ կառավարության ռազմավարությունը և հետագա քայլերը,

- անցում կատարել բոլոր պետական մարմիններում ներդրված համակարգերի՝ միասնական մուտքի և նույնականացման համակարգին,

- 2018-2019 թվականների ընթացքում լիարժեք գործարկել ՀՀ նախարարությունների «թեժ գիծ» ծառայության միասնական էլեկտրոնային հարթակը.

- ստեղծել հարցումների միասնական էլեկտրոնային հարթակ՝ ուղղված քաղաքացիների կողմից պետական մարմիններին հասցեագրված հարցումներին և դիմումներին պատասխանելու արդյունավետ էլեկտրոնային կառավարման գործիք ներդնելուն,

- մեծացնել էլեկտրոնային եղանակով մատուցվող ծառայությունների թիվը,

- մշակել և ներդնել պետական կառավարման էլեկտրոնային ինտեգրված համակարգ:

Հատուկ կարևորություն է տրվում Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպությանը ՀՀ ներգրավվածության խորացմանը, ինչի արդյունքում Անտանանարիվոյում կայացած Ֆրանկոֆոնիայի 16-րդ գագաթնաժողովը միաձայն որոշում ընդունեց Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության պետությունների ղեկավարների հաջորդ գագաթնաժողովը 2018 թվականին անցկացնել Հայաստանում: Այդ կապակցությամբ ՀՀ Նախագահի հրամանագրով 2018 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունում Ֆրանկոֆոն պետությունների և կառավարությունների ղեկավարների 17-րդ գագաթնաժողովի պատշաճ նախապատրաստման և անցկացման աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով ստեղծվել է գագաթնաժողովի նախապատրաստման և անցկացման միջգերատեսչական հանձնաժողով:

6.2.3. Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Պետական կառավարման համակարգում 2018-2020թթ. իրականացվելիք բյուջետային ծախսերի կառուցվածքի և ծավալների վրա հիմնականում ազդեցություն ունեն հետևյալ գործոնները.

- 1) «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան առանձին պաշտոնատար անձանց պաշտոնային դրույքաչափերի

նկատմամբ հաշվարկվող հավելավճարները և պետական ծառայողների աշխատավարձերի բնականոն աճերը,

2) ՀՀ գործող օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում առանձին մարմինների բնականոն գործունեության ապահովման համար չկանխատեսված ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով պահուստային ֆոնդերի նախատեսումը,

3) պետական իշխանության մարմինների բնականոն գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ միջոցների նախատեսումը:

Միաժամանակ, պետական կառավարման համակարգի ծախսերի ծավալները զգալիորեն կախված են ընթացիկ օրենսդրական կարգավորումներից, որոնց իրագործման պահանջը բխում է ինչպես սահմանադրական բարեփոխումների, այնպես էլ կառավարման ապարատի օպտիմալացման գործընթացի իրամայականներից:

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածի յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ծրագրավորվող ծախսերի մակարդակի վրա ազդեցություն կունենան նաև.

ա) օրենսդրական կարգավորումները և փոփոխությունները,

բ) հանրային ծառայությունների ոլորտում մատուցվող ծառայությունների համար կարգավորող մարմնի կողմից սահմանվող սակագները,

գ) կառավարման ապարատի օպտիմալացման գործընթացի արդյունքում ինչպես կառավարության, այնպես էլ առանձին մարմինների կառուցվածքների հնարավոր փոփոխությունները,

դ) պետական իշխանության մարմինների աշխատողների թվաքանակի փոփոխությունը և այլ գործոններ:

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում պետական իշխանության մարմինների պահպանման ծախսերի վրա զգալի ազդեցություն են ունեցել ՀՀ կառավարության գերակայություններից բխող հետևյալ կարգավորումները՝

- 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով և 2018 թվականին ՀՀ Նախագահին վերաբերող դրույթների ուժի մեջ մտնելու հանգամանքով պայմանավորված, ինչպես նաև հաշվի առնելով ՀՀ Նախագահին նոր Սահմանադրությամբ վերապահվող լիազորությունների և գործառույթների շրջանակի փոփոխությունը, անհրաժեշտություն կառաջանա վերանայելու ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի կառուցվածքը, ինչի արդյունքում անխուսափելիորեն կրճատվելու են ինչպես ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի կառուցվածքում գործող ստորաբաժանումների թիվը, այնպես էլ դրանց գործառույթների շրջանակը,

- «Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքով Մարդու իրավունքների պաշտպանի նոր լիազորությունների սահմանումը և առկա լիազորությունների շրջանակների ընդլայնումը,

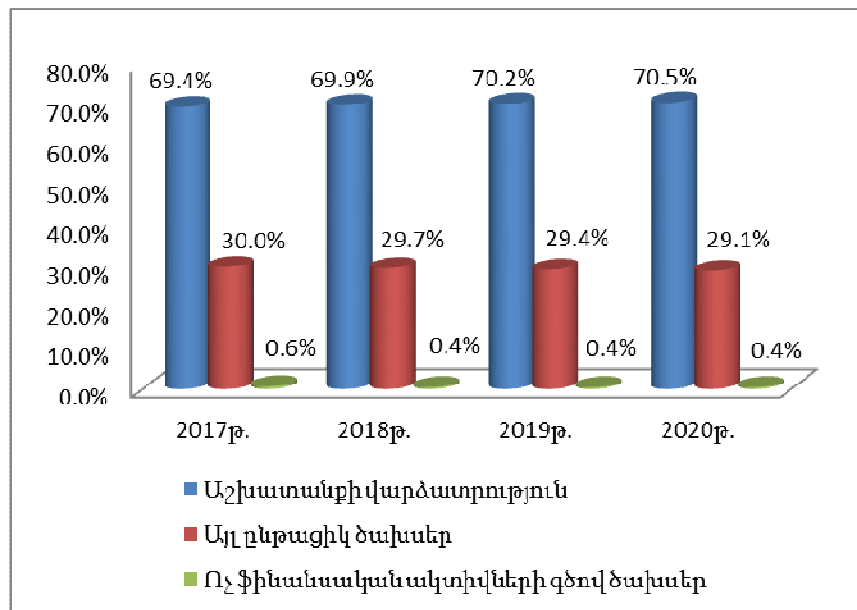
- կարևորվում է պետական եկամուտների վարչարարության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների արդյունքում հարկ վճարողների և արտաքին տնտեսական գործունեություն իրականացնող սուբյեկտների համար իրականացվող վարչարարության հնարավորինս պարզեցումը, հարկ վճարողներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը: Հարկային և մաքսային համակարգերի կառուցվածքային փոփոխությունների արդյունքում սահմանվեց համակարգի օպտիմալ կառուցվածք, որը հնարավորություն կտա կառավարման բոլոր մակարդակներում ունենալ հստակություն և խուսափել կրկնություններից: Վերակառուցվեցին հարկային և մաքսային տարածքային մարմինները՝ սահմանելով գործառույթների վրա հիմնված կառուցվածք:

6.3. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ

ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պետական կառավարման համակարգի բնականոն գործունեության համար անհրաժեշտ պետական ֆինանսավորման ծավալների պահպանումը առաջնահերթ խնդիր է: Նախատեսվող միջոցներով կստեղծվեն նախադրյալներ դեպի որակյալ, մրցունակ պետական ծառայությունների մատուցմանն անցում կատարելու համար: Պետական իշխանության մարմինների 2018-2020թթ. պահպանման համար նախատեսված ծախսերի բաշխումն ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների խոշորացված խմբերի ներկայացված է ստորև բերված գծանկարում:

Գծանկար 6.1 Պետական իշխանության մարմինների 2018-2020թթ. պահպանման համար նախատեսված ծախսերի բաշխումը՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների խոշորացված խմբերի (%)

**Ներառված չեն վարչական օբյեկտների հիմնանորոգման և շենքերի ձեռքբերման, ինչպես նաև արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի գծով այս ոլորտում նախատեսված ծախսերը:*

Ծախսերի մակարդակի փոփոխությունը կզուգակցվի ՀՆԱ-ի նկատմամբ դրանց հարաբերակցության փոփոխությամբ: Այսպես, պետական իշխանության մարմինների պահպանման համար պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2018-2020թթ. ժամանակահատվածի համար կկազմեն համապատասխանաբար՝ ՀՆԱ-ի 1.62%, 1.49% և 1.36%-ը (2017թ-ին՝ 1.64%-ը):

Պետական իշխանության մարմինների պահպանման ծախսերի տեսակարար կշիռը պետական բյուջեի ծախսերի ամբողջ ծավալում 2018-2020թթ. ժամանակահատվածի համար կկազմի համապատասխանաբար 6.19%, 5.75% և 5.31% (2017թ.՝ 6.5%):

Ընթացիկ ծախսերի աճը 2018-2020թթ. ժամանակահատվածի համար նախորդ տարիների համեմատությամբ կկազմի համապատասխանաբար՝ 5.2 մլրդ. դրամ, 1.0 մլրդ. դրամ և 0.7 մլրդ. դրամ:

Պետական իշխանության մարմինների պահպանման 2018 թվականի ընթացիկ ծախսերը 2017 թվականի հաստատվածի նկատմամբ աճել է շուրջ 5.2 մլրդ. դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի ֆոնդի աճով՝ շուրջ 4.0 մլրդ. դրամ, այդ թվում՝ 2.8 մլրդ. դրամ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի աշխատակիցների և 150.0 մլն դրամ՝ դատախազների պարգևատրմանն ուղղված միջոցներ, «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքին համապատասխան հաշվարկված պետական ծառայողների աշխատավարձի բնականոն աճ՝ շուրջ 0.9 մլրդ. դրամ և պետական ծառայողների

պարզևատրման ֆոնդ՝ 200.2 մլն դրամ: Մյուս ծախսերի գծով ծախսերի փոփոխությունը հիմնականում պայմանավորված է՝ Կոռուպցիայի հանձնաժողովի պահպանման և Սահմանադրությանը համապատասխան ՀՀ Նախագահի աշխատակազմի առանձին գործառույթներ ՀՀ կառավարության աշխատակազմ տեղափոխվելու հետ կապված ծախսերի նախատեսմամբ՝ շուրջ 0.9 մլրդ դրամ, ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ինտերնետային կապի ծառայությունների գծով ծախսերի նախատեսմամբ՝ շուրջ 0.5 մլրդ դրամ, 2018 թվականի հաշվարկներում տարադրամի փոխարժեքի փոփոխման հետ կապված լրացուցիչ միջոցների նախատեսմամբ՝ շուրջ 56.0 մլն դրամ և առանձին հոդվածների գծով ծախսերի կանոնակարգմամբ:

2019 թվականի պահպանման ընթացիկ ծախսերը 2018 թվականի մակարդակը գերազանցում են շուրջ 1.0 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխատավարձի ֆոնդի աճով՝ շուրջ 0.9 մլրդ դրամ (աշխատավարձի բնականոն աճ):

2020 թվականի պահպանման ընթացիկ ծախսերը 2019 թվականի մակարդակը գերազանցում են 0.7 մլրդ դրամով (աշխատավարձի բնականոն աճ):

2018-2020թթ. ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմինների հերթական ընտրությունների անցկացման հետ կապված յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է 183.6 մլն դրամ:

2020 թվականին անցկացվելիք մարդահամարի նախապատրաստման և անցկացման նպատակով 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է շուրջ 79.0 մլն դրամ:

Միաժամանակ, 2018 թվականին Երևանում կայանալիք Ֆրանկոֆոն պետությունների և կառավարությունների ղեկավարների 17-րդ գագաթնաժողովի նախապատրաստման և անցկացման համար նախատեսվել է շուրջ 1,438.4 մլն դրամ:

Պետական իշխանության մարմինների 2018-2020թթ. ժամանակահատվածի համար ծրագրավորված ծախսերի ամբողջ քանակը, ներառյալ վարչական շենքերի ձեռքբերման և վարկային ու դրամաշնորհային ծրագրերի գծով ծախսերը, ամփոփված են ստորև բերված աղյուսակում:

(մլն դրամներով)

	2018թ.	2019թ.	2020թ.
Ընդամենը	98,377.9	100,132.2	121,918.1
այդ թվում՝			
Պետական իշխանության մարմինների պահպանման ծախսեր	93,440.2	94,422.4	95,138.4
Վարչական շենքերի ձեռքբերում	44.5	44.5	25.0
Վարկային և դրամաշնորհային ծրագրեր	4,893.2	5,665.3	26,754.7

Միաժամանակ, պետական կառավարման համակարգում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը:

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Պետական հատվածի արդիականացման երրորդ ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է բարելավել հանրային հատվածի ֆինանսական հաշվետվությունների որակը և հանրության հասանելիությունը ընդլայնված էլեկտրոնային պետական ծառայություններին: Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

- ա) Պետական ֆինանսների կառավարման տեղեկատվական համակարգեր,
- բ) էլեկտրոնային կառավարման լուծումներ բարելավված ծառայությունների մատուցման համար,
- գ) Կարողությունների զարգացում և զարգացման փոքր ինտերվենցիաներ,
- դ) Ծրագրի կառավարում

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է՝ 2018թ. 2,104.3 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,884.1 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 220.1 մլն. դրամ, 2019թ. 2,549.7 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,177.2 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 372.5 մլն. դրամ, 2020թ. 6,182.2 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,564.8 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 617.4 մլն. դրամ:

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է օժանդակել ՀՀ ֆինանսների նախարարության եկամուտների վարչարարության համապարփակ արդիականացմանը: Ծրագրով կապահովվի հիմնական SCS ենթակառուցվածքում կարևոր ներդրումների ֆինանսավորումը՝ հնարավորություն ընձեռելով արդիականացնել իր բիզնես գործընթացները, ընդլայնել էլեկտրոնային կառավարման կիրարկումը, այդ թվում՝ հարկային հայտարարագրերի էլեկտրոնային եղանակով ներկայացումը, ինչպես նաև ներդնել առավել թիրախավորված, ռիսկի վրա հիմնված պարտավորությունների իրականացման ռազմավարություն՝ հիմնվելով պարտավորությունների կամավոր իրականացման վրա:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

- ա) ինստիտուցիոնալ զարգացում և փոփոխության կառավարում,
- բ) գործընթացի արդիականացում և պարտավորությունների կատարման կառավարում,
- գ) տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքի և համակարգերի արդիականացում,
- դ) ծրագրի կառավարում և իրականացում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018 թվականին նախատեսվում է 1,166.9 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 964.7 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 202.2 մլն. դրամ:

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առևտրի և ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է հզորացնել արտահանման խթանման, ներդրումների ներգրավման և ձեռնակություններին տրամադրվող որակի կառավարման ծառայությունների կարողությունները:

Ծրագիրը կազմված է 4 բաղադրիչից՝

- ա) երկրում առևտրի խթանման և որակի համակարգի արդյունավետության բարելավում,
- բ) ներդրումների և արտահանման խթանում,
- գ) որակի ազգային ենթակառուցվածքի արդիականացում,
- դ) ծրագրի կառավարում և մոնիթորինգի ու գնահատում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 943.7 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 774.4 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 169.3 մլն. դրամ, 2019թ. 2,443.3 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,051.4 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 391.9 մլն. դրամ, 2020թ. 19,900.3 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 15,920.3 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 3,980.0 մլն. դրամ:

4. ԱՄՆ կառավարության աջակցությամբ իրականացվող «Հազարամյակի մարտահրավեր» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է գյուղական աղքատության կրճատումը՝ գյուղատնտեսական ոլորտի կայուն տնտեսական աճի միջոցով, գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունավետության մեծացումը՝ ոռոգման համակարգերի ընդգրկումն ընդլայնելու և որակի բարելավման, համակարգը կառավարող մարմինների հզորացման և ֆերմերների արտադրանքի եկամտաբերությունն ավելացնելու հնարավորություններ ստեղծելու միջոցով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է՝ 2018թ. դրամաշնորհային միջոցներ՝ 112.0 մլն. դրամ, 2019թ. դրամաշնորհային միջոցներ՝ 112.0 մլն. դրամ, 2020թ. դրամաշնորհային միջոցներ՝ 112.0 մլն. դրամ:

5. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտության ընդլայնման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է օժանդակել հզորացնել Հայաստանում կենսապայմանների մշտադիտարկումը՝ տնային տնտեսությունների և անհատական հետազոտական տվյալների բարելավման միջոցով, որը հավաքագրվում է ՀՀ ԱՎԾ միջոցով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018 թվականին նախատեսվում է 6.0 մլն. դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 4.8 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1.2 մլն. դրամ:

ԳԼՈՒԽ 7. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

7.1 ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

7.1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

1.1 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Կրթության ոլորտը կարևորվում է որպես երկրի կայուն առաջընթացի, մարդկային կապիտալի վերարտադրության ու զարգացման նախապայման: Տարածաշրջանային և համաշխարհային գործընթացներին համապատասխան ազգային կրթական համակարգ զարգացնելը ներկայիս հրամայականն է:

Կրթության զարգացման գլխավոր նպատակն է՝ ապագային միտված կրթական այնպիսի համակարգի ձևավորումը, որը.

- լիարժեք ծառայում է ազգային շահերին,
- արտահայտում է կրթության համապատասխանությունը տնտեսության և հասարակության զարգացման ապագա ակնկալիքներին,
- յուրաքանչյուր քաղաքացու հնարավորություն է տալիս կյանքի բոլոր փուլերում ստանալ իր պահանջմունքներին համապատասխան որակյալ կրթություն:

Կրթության համակարգի ներկա փուլի ռազմավարական նպատակն է՝ ընդունելով ժամանակակից մարտահրավերները, արձանագրել հիմնախնդիրների լուծման և առաջընթացի այնպիսի արդյունքներ, որոնք կվերականգնեն կրթության և գիտելիքի վարկանիշը և կամրապնդեն Հայաստանի՝ որպես գիտակրթական տարածքի հեղինակությունը:

Կրթության ոլորտը ներառում է հանրակրթության և մասնագիտական կրթության, արտասուսմնական դաստիարակության բնագավառները, ինչպես նաև սփյուռքի կրթօջախներին օժանդակությունը:

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Հանրակրթության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հիմնական հանրակրթական ծրագրերի շրջանակում կրթական և կրթաօժանդակ ծառայությունների մատուցման, ինչպես նաև հանրակրթության համակարգի զարգացման ծրագրերի իրականացման եղանակով: Այս բնագավառում շահառուներ են հանդիսանում 6-18 տարեկան երեխաները, իսկ նախադպրոցական կրթության մեջ միկրոծրագրերով ընդգրկվելու դեպքում՝ շահառուների տարիքն սկսվում է 5 տարեկանից:

2016-2017 ուսումնական տարում հանրապետությունում գործում են 1383 պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններ (այդ թվում՝ 21 հատուկ և 7 մասնագիտացված հանրակրթական հաստատություն), Հանրապետական և տարածքային մանկավարժա-հոգեբանական աջակցության կենտրոնները, «Աուտիզմ ազգային հիմնադրամ»-ը, որոնցում ընդգրկված են շուրջ 364.0 հազար աշակերտ: Երեխաների նշված թվաքանակում ներառված են հանրապետության 208 հանրակրթական դպրոցներում ներառական կրթության մեջ ընդգրկվածները՝ 6.2 հազար աշակերտներ, փորձնական կարգի իրականացման շրջանակներում Տավուշի մարզի 14 հանրակրթական դպրոցներում ներառական կրթության մեջ ընդգրկված 0.3 հազար երեխաները, ինչպես նաև նախադպրոցական կրթության մեջ ընդգրկվածները՝ 6.1 հազ. երեխաներ, որոնցից շուրջ 0.3 հազարը՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայության հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում, 0.1 հազարը՝ Երևանի քաղաքապետարանի, 5.7 հազարը՝ մարզպետարանների ենթակայության հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում:

2017 թվականին հանրակրթական ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով պետական բյուջեից կհատկացվի 96,733.3 մլն դրամ, որը կազմում է ՀՆԱ-ի 1.79 %-ը կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 76.5 %-ը:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Մասնագիտական կրթության ոլորտում ներկա բարեփոխումները հիմնականում ուղղված են մասնագիտական կրթության որակի բարելավմանը, աշխատաշուկայի պահանջներին և եվրոպական չափանիշներին համապատասխան կադրերի պատրաստման կարողությունների հզորացմանը, ինչպես նաև եվրոպական կրթական տարածքին ինտեգրմանը:

2017 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հանրապետությունում նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ծրագրեր իրականացվում են 56 պետական ուսումնական հաստատություններում (25 նախնական մասնագիտական ուսումնական հաստատություն, 26 միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություն, 4 կրթահամալիր, 1 բարձրագույն ուսումնական հաստատություն), որոնցում սովորում են շուրջ 7.4 հազար ուսանողներ (այդ թվում՝ 7.3 հազարը՝ անվճար հիմունքներով) և աշխատում են 870 դասախոսներ ու արտադրական ուսուցման վարպետներ: Բոլոր 25 արհեստագործական պետական ուսումնարանները գործում են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ, միաժամանակ, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ծրագիր իրականացվում է «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում:

2017 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացվում են 79 պետական ուսումնական հաստատություններում (70 միջին մասնագիտական պետական ուսումնական հաստատություն, 6 ԲՈՒՀ, 2 կրթահամալիր, 1 հիմնադրամ): Նշված 70 հաստատություններից 67-ը գործում են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ, միաժամանակ, միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացվում են ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության «Երևանի պարարվեստի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ում, ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության ենթակայության «Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» և «Գյումրու օլիմպիական հերթափոխի պետական մարզական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ներում, «ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր» ՊՈԱԿ-ում, ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության «Ավիաուսումնական կենտրոն» ՓԲԸ-ում: 79 պետական ուսումնական հաստատություններում միջին մասնագիտական կրթական ծրագրերով սովորում է շուրջ 23.2 հազար ուսանող (որոնցից՝ 16.5 հազարը՝ անվճար հիմունքներով) և աշխատում է 3840 դասախոս:

2015 թվականին վերանայվել և ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հոկտեմբերի 1-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2006 թվականի հունվարի 12-ի N 73-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 1139-Ն որոշմամբ հաստատվել են նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների ցանկերը՝ ըստ կրթական ծրագրերի, ուսուցման հիմքի, ձևի, տևողության և որակավորումների, որոնք ներառում են արհեստագործական կրթության 113 մասնագիտություն՝ 283 որակավորմամբ, որոնցից ներկայումս ուսուցանվում է շուրջ 55 մասնագիտություն, միջին մասնագիտական կրթության 247 մասնագիտություն՝ շուրջ 252 որակավորմամբ, որոնցից ներկայումս ուսուցանվում է շուրջ 100 մասնագիտություն:

Պետական բյուջեի միջոցների հաշվին նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթական ծառայություններ մատուցվում են միայն պետական ուսումնական հաստատություններում:

Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթությունն իրականացվում է եռաստիճան համակարգով՝ բակալավրի, մագիստրոսի և հետազոտողի ծրագրերով, առկա և հեռակա ուսուցման ձևերով, վճարովի և անվճար հիմունքներով:

2015/2016 ուսումնական տարում հանրապետության 59 բարձրագույն պետական և ոչ պետական ուսումնական հաստատություններ (ԲՈՒՀ) և 14 մասնաճյուղեր բարձրագույն կրթության առաջին աստիճանում իրականացրել են մասնագիտական կրթություն բակալավրի ծրագրերով: Այդ հաստատություններ ընդունվել է 18061 (կանայք՝ 52.0%), սովորել՝ 84591 (կանայք՝ 54.6%), ավարտել՝

19702 (կանայք՝ 50.0%) մարդ: Ուսանողների համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշը կազմել է 52.9%, բարձրագույն կրթության առաջին աստիճանի կրթական ծրագրերով սովորող ուսանողների զենդեքային հավասարության ցուցանիշը կազմել է 1.26:

2017 թվականին բուհերում պետության կողմից նպաստների ձևով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) կսովորեն 13.4 հազար ուսանողներ, որոնցից 7.8 հազարը՝ բակալավրի, 2.9 հազարը՝ մագիստրոսի ծրագրով:

2017 թվականին մասնագիտական կրթական ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով պետական բյուջեից կհատկացվի 23,689.7 մլն դրամ, որը կազմում է ՀՆԱ-ի 0.44 %-ը կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 18.7 %-ը:

ԱՐՏԱՊԱՐՈՑԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արտադպրոցական կրթության և դաստիարակության նպատակը սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպման միջոցով նրանց հետաքրքրությունների զարգացման համար պայմաններ ստեղծելն է: Այն նպատակաուղղված է երեխայի հոգևոր, գեղագիտական, ֆիզիկական զարգացմանը, ռազմահայրենասիրական դաստիարակությանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը:

Նախորդ տարիներին արտադպրոցական կրթության և դաստիարակության ոլորտում ռազմավարությունն ուղղված է եղել համակարգի արդիականացմանը և զարգացման նախադրյալների ստեղծմանը, որն ամրագրված է նաև Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագրում (ՀՕ-246-Ն): Գործունեության առաջնային ուղղություններն են եղել օրենսդրական դաշտի և կառավարման համակարգի կատարելագործումը, կադրերի մասնագիտական կարողությունների զարգացումը, նյութատեխնիկական և ուսումնանյութական հիմքի բարելավումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիությունը, ընդգրկվածության ընդլայնումը և որակի շարունակական բարելավումը:

Արտադպրոցական կրթության և դաստիարակության ոլորտի ռազմավարությունը միտված է հստակեցնելու ոլորտի զարգացման գերակա հիմնախնդիրները: Առաջնորդվելով «Կրթության մասին», «Երեխայի իրավունքների մասին», «Մանկապատանեկան սպորտի մասին» ՀՀ օրենքներով՝ կրթության ոլորտի առաջանցիկ զարգացման ապահովման, արտադպրոցական կրթական հաստատությունների գործունեության բարելավման, արտադպրոցական կրթական համակարգի զարգացման, պատանիների ռազմահայրենասիրական, ֆիզիկական, գեղագիտական դաստիարակության, ստեղծագործական ունակությունների զարգացման նպատակով իրականացվում են մի

շարք մարզական, կրթամշակութային՝ այդ թվում գեղագիտական և ստեղծագործական միջոցառումներ: Դպրոցականների շրջանում իրականացվում է Ֆիզիկական դաստիարակության համալիր ծրագիրը, որը նպաստում է դպրոցականների ֆիզիկական հնարավորությունների գնահատմանը, ֆիզիկապես կոփված ու բարոյապես կայուն սերնդի դաստիարակմանը, մարզական արդյունքների բարելավմանը: Այդ նպատակով իրականացվում են հետևյալ միջոցառումները.

- ՀՀ «Ազգային ժողովի գավաթի» խաղարկություն, որին մասնակցում են ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների 1-ից 6-րդ դասարանների աշակերտներ:
- Հայաստանի Անկախության հռչակման օրվան նվիրված ՀՀ դպրոցականների մարզական խաղեր, որոնց մասնակցում են ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների 5-12-րդ դասարանների աշակերտներ:
- Սենյակային թռչող գերթեթև մոդելների դպրոցականների հանրապետական մրցումներ՝ մասնակիցներ ՀՀ ուսումնական հաստատություններում գործող ավիամոդելային խմբակների դպրոցահասակ սաներ:
- Ազատ թռչող մոդելների գծով դպրոցականների հանրապետական մրցումներ: Մասնակիցներ՝ ՀՀ ուսումնական հաստատություններում գործող ավիամոդելային խմբակների դպրոցահասակ սաներ:
- Մանկապատանեկան մարզադպրոցների միջև խաղային հինգ մարզաձևերից ՀՀ առաջնություն: Մասնակիցներ՝ ՀՀ մարզադպրոցների դպրոցահասակ սաներ:
- ՀՀ դպրոցականների հանրապետական մարզատուրիստական խաղեր: Մասնակիցներ՝ ՀՀ հանրակրթական և արտադպրոցական ուսումնական հաստատություններում գործող մարզատուրիստական խմբակների սաներ:
- «Դիպուկ հրաձիգ» հրաձգության առաջնություն: Մասնակիցներ՝ ՀՀ հանրակրթական և արտադպրոցական ուսումնական հաստատություններում գործող հրաձգության խմբակների սաներ:
- ՀՀ մանկապատանեկան փողային նվագախմբերի մրցույթ-փառատոն, որին մասնակցում են ՀՀ հանրակրթական և արտադպրոցական ուսումնական հաստատություններում գործող մանկապատանեկան փողային նվագախմբերի սաները:

ՀՀ պետական բյուջեից ներկայումս ֆինանսավորվող 55 արտաուսումնական դաստիարակության հիմնարկներում՝ մարզադպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական, տեխնիկական, բնապահպանական, գեղագիտական կենտրոններ, ընդգրկված են շուրջ 27.5 հազար դպրոցականներ: Նշված թվաքանակում ներառված են նաև հանրապետության 148 երաժշտական և

արվեստի դպրոցներում ազգային, փողային և լարային նվագարանների գծով ուսուցման մեջ ընդգրկված շուրջ 2.4 հազար աշակերտները:

Արտադպրոցական դաստիարակության, ինչպես նաև դրա իրականացմանն օժանդակող ծրագրերի գծով 2017 թվականին պետական բյուջեից կհատկացվի 4,655.6 մլն դրամ:

ՄՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կշարունակի աջակցությունը Սփյուռքում իրականացվող հայապահպան ծրագրերին և համակողմանիորեն կսատարի սփյուռքահայ կրթօջախների գործունեությանը:

Մասնավորապես. կիրականացվեն կրթամշակութային ծրագրեր սփյուռքի երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի ուսուցման համար, աջակցություն կցուցաբերվի սփյուռքի հայկական դպրոցների համար ուսումնական ծրագրերի, դասագրքերի, ձեռնարկների ստեղծմանը, սփյուռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստմանը: Նշված ծրագրերի իրագործման անհրաժեշտությունն ամրագրված է ՀՀ կառավարության ծրագրում և ՀՀ կառավարության 2009 թվականի օգոստոսի 20-ի նիստում հավանության արժանացած՝ Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման հայեցակարգում:

Հաշվի առնելով այն, որ Սփյուռքի կրթօջախները տկարեցնող կարևորագույն պատճառներից է ուսուցչական կադրերի խնդիրը, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը կազմակերպում է վերապատրաստման մեկամսյա դասընթացներ Հայաստանում: Վերապատրաստումը կազմակերպվում է Սփյուռքի բոլոր տեսակի ուսումնական հաստատություններում հայոց լեզու և գրականություն ու հայագիտական այլ առարկաներ դասավանդող ուսուցիչների, լրացուցիչ կրթության ոլորտում աշխատանք իրականացնող մանկավարժների և սփյուռքում կրթական գործի կազմակերպման պատասխանատուների համար:

2017 թվականին Սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 36.4 մլն դրամ, որի շրջանակներում կվերապատրաստվի 175 ուսուցիչ:

Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատությունների համար ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակման և տրամադրման նպատակով 2017 թվականին պետական բյուջեից կհատկացվի 98.0 մլն դրամ, որի շրջանակներում օժանդակություն կստանան արտերկրում գործող 225 հայկական դպրոցներ և կենտրոններ:

Համահայկական միջոցառումներից են Համահայկական օլիմպիադաները: ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը կազմակերպում է բնագիտական և հայագիտական օլիմպիադաներ՝ յուրաքանչյուրը՝ երկու տարին մեկ պարբերականությամբ: Համահայկական օլիմպիադաների կազմակերպումն իրականացվում է «Դպրոցականների օլիմպիադաների անցկացում» ծրագրի շրջանակներում:

Կարևորվում է նաև Սփյուռքում բարձրագույն կրթության ոլորտում հայագիտական կառույցների պահպանմանը և հայագիտությանը նպաստելու խնդիրը: Այս կապակցությամբ Պրահայի, Բուխարեստի և Վենետիկի Կա'Ֆուսկարի համալսարաններում հայոց լեզվի դասավանդմանն աջակցության գծով ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեից կհատկացվի 20.6 մլն դրամ, միաժամանակ, 3.6 մլն դրամ կհատկացվի Ավստրիայի Զալցբուրգի համալսարանում հայագիտության ուղղությամբ հետազոտական ծրագրերի ֆինանսավորման և հայագիտության ամբիոնին աջակցության գծով: Օտարերկրյա համալսարաններում հայերենի դասավանդման համար իրավական հիմք են հանդիսանում Ռումինիայի և Չեխիայի հետ կրթության և մշակույթի ոլորտում համագործակցության մասին միջպետական պայմանագրերը և համապատասխան երկրներում ՀՀ դեսպանությունների և համալսարանների, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանի և նշված համալսարանների միջև առկա համաձայնագրերը:

Սփյուռքում հայապահպան գործունեությանը նպաստելու համար ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունն իրականացնում է մասնագիտական կադրերի պատրաստում ՀՀ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում: Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում բակալավրի աստիճանի առկա ուսուցման համակարգում նախատեսվում է 70 սփյուռքահայերի ուսուցում անվճար հիմունքներով: Ընդունելության նշված տեղերը տրամադրվում են մանկավարժական, հայագիտական, արվեստի և սպորտի մասնագիտություններով դիմող սփյուռքահայերին՝ մրցութային կարգով: Միաժամանակ, 13 տեղ էլ նախատեսվում է միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում ընդունելության գծով:

1.2. ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 2016 թվականին կազմել են ՀՆԱ-ի 2.39 %-ը (Տես՝ աղյուսակ 7.1-ը):

Աղյուսակ 7.1. Հանրակրթական և մասնագիտական կրթական ծրագրերի 2014-2016 թվականների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում

	2014թ.	2015թ.	2016թ.

Ընդամենը կրթություն	2.54	2.40	2.39
այդ թվում՝			
Հանրակրթական ծրագրեր	2.00	1.85	1.85
Մասնագիտական կրթական ծրագրեր	0.41	0.42	0.42

Ծանոթություն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթությունը (հանրակրթական ուսուցում, նախադպրոցական կրթություն, ներառական կրթություն, հատուկ կրթություն, մասնագիտացված հանրակրթական ուսուցում և այլն), ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր:

Կրթության ոլորտին ուղղված պետական հատկացումների գերակշիռ մասը՝ շուրջ 77.2 %-ը, 2016 թվականին ուղղվել է հանրակրթության ոլորտի ֆինանսավորմանը, իսկ 17.4 %-ը՝ մասնագիտական կրթական ծրագրերի ֆինանսավորմանը՝ 2015 թվականի համապատասխանաբար 77.1 և 17.3 %-ի դիմաց (2014 թվականին նշված ցուցանիշները կազմել են, համապատասխանաբար՝ 78.9 և 16.2 %):

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Համախառն ընդգրկվածության առումով, ըստ միջնակարգ կրթության աստիճանների, կան որոշ տարբերություններ, մասնավորապես. 2014 թվականին համախառն ընդգրկվածությունը միջնակարգ կրթությունում 2013 թվականի համեմատությամբ նվազել է՝ 87.9%-ից դառնալով 87.8%, հիմնական դպրոցում ցուցանիշը պահպանվել է 2013 թվականի մակարդակին՝ 92.6%, տարրական դպրոցում նվազել է՝ 94.1%-ից դառնալով 93.1%: Ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցուցանիշը նույնպես նվազել է՝ 74%-ից դառնալով 72.4%: Ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցուցանիշը, հանրակրթության այլ օղակների համեմատ, շարունակում է մնալ ցածր:

Հանրակրթական դպրոցներում 2015-2016 ուսումնական տարում դասավանդել է 38690 ուսուցիչ, այդ թվում 1458-ը՝ ոչ պետական հաստատություններում, նախորդ տարվա 39018-ի դիմաց: Նախորդ տարիների համեմատությամբ հանրակրթության ոլորտում աշխատող ուսուցիչների թիվը նվազել է, ինչը պայմանավորված է ինչպես սովորողների թվի նվազմամբ (ժողովրդագրական միտումների պատճառով կրթահամակարգի շահառուների թվաքանակն անընդմեջ նվազում է), այնպես էլ համակարգի արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերով: Հանրակրթական

դպրոցներում աշակերտ/ ուսուցչական դրույք հարաբերակցության մակարդակը 2016 թվականին նախատեսվել է 14.1:

Հանրակրթության բնագավառում շարունակվել են բարեփոխումները՝ ուղղված կրթության արդիականացմանը, որակի բարելավմանն ու մատչելիության մեծացմանը, կառավարման համակարգի ապակենտրոնացմանն ու արդյունավետության բարձրացմանը:

Մասնավորապես. ՀՀ կառավարության 2014 թվականի հունվարի 16-ի N 16-Ն և 2015 թվականի հուլիսի 8-ի N 749-Ն որոշումներով փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել ՀՀ կառավարության 2006 թվականի օգոստոսի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ծախսերի հաշվարկման, պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ծախսերում կատարվող վերաբաշխումների կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2001 թվականի օգոստոսի 25-ի N773 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 1262-Ն որոշման մեջ: Արդյունքում՝ ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևի բաղադրիչներից մեկը՝ հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը, տարանջատվել է 2 մասի: Ընդ որում, մինչև 100 աշակերտ ունեցող պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համար հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը 2017 թվականին պահպանվել է 2015-2016 թվականների չափով՝ 19,000.0 հազար դրամ (ներառյալ ոչ ուսուցչական անձնակազմի աշխատավարձի տարեկան ֆոնդը), իսկ 101-ից մինչև 300 աշակերտ ու 301 և ավելի աշակերտ ունեցող պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համար հաստատության պահպանման ծախսերի նվազագույն գումարը բաղկացած է 2 մասից՝ հաստատության պահպանման ծախսերից, որը 2017 թվականին կազմում է 2,844.0 հազար դրամ՝ 2015 և 2016 թվականների, համապատասխանաբար՝ 3,481.5 և 3,727.5 հազար դրամի դիմաց և, աշակերտների թվից ելնելով, ըստ դպրոցների հաշվարկված ոչ ուսուցչական անձնակազմի աշխատավարձի տարեկան ֆոնդից:

Միաժամանակ, ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևում ավելացվել են սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարի փոխհատուցման, ինչպես նաև տարրական դասարանների և նախակրթարանների երեխաներին սննդով ապահովման գծով բաղադրիչներ (2017 թվականին սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարի փոխհատուցվող գումարը միջին մակարդակում սովորողների մասով կազմում է 5555.6 դրամ, ավագ մակարդակում սովորողների մասով՝ 6326.7 դրամ, իսկ պետական բյուջեով նախատեսված գումարի շրջանակներում սննդով կապահովվեն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայության Ջերմուկի կրթահամալիրի և Գորիսի Ա.Բակունցի անվան N1 ավագ դպրոցի, ՀՀ Արարատի, Սյունիքի, Վայոց ձորի մարզպետարանների, 2017

թվականի սեպտեմբերից՝ նաև Տավուշի մարզպետարանի ենթակայության հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված, շուրջ 29.8 հազար երեխաները, որոնցից 0.4 հազարը՝ ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության, 14.6 հազարը՝ ՀՀ Արարատի, 6.1 հազարը՝ ՀՀ Սյունիքի, 2.5 հազարը՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզպետարանների. 6.2 հազարը՝ 2017 թվականի սեպտեմբերից ՀՀ Տավուշի մարզպետարանի ենթակայության հանրակրթական դպրոցներում (2016 թվականին սննդով ապահովվել են Ջերմուկի կրթահամալիրի և Գորիսի Ա.Բակունցի անվան N1 ավագ դպրոցի տարրական դասարանների՝ ընդամենը 0.4 հազար աշակերտ, ՀՀ Արարատի, Սյունիքի և Վայոց ձորի մարզպետարանների ենթակայության հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված՝ համապատասխանաբար, 14.3; 6.0 և 2.4 հազար երեխաներ): Միաժամանակ, կշարունակվի ՄԱԿ-ի Պարենի համաշխարհային ծրագրի (ՄԱԿ ՊՀԾ) կողմից իրականացվող դպրոցական սննդի ծրագիրը, որով պայմանավորված՝ պետական բյուջեից միջոցներ կհատկացվեն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությանը՝ սննդամթերքի ցամաքային տեղափոխման համար: Ընդհանուր առմամբ, հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված երեխաներին սննդով ապահովման գծով պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 593.4 մլն դրամ, 674.4 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

ՀՀ կառավարության և Պարենի համաշխարհային ծրագրի կողմից իրականացվող «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագրի շարունակության ապահովման ու զարգացման նպատակով ՀՀ կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 22-ի N 1391-Ն որոշմամբ ստեղծվել է ՀՀ «Կայուն դպրոցական սնունդ» հիմնադրամը, որի նպատակներն են՝

1) ուսումնական հաստատություններում սովորողներին առողջ, բազմազան, հավասարակշռված սննդի մատակարարման արդյունավետությունն ապահովելը.

2) սովորողների կրթության որակի, առողջության, սոցիալական պաշտպանվածության բարելավմանը նպաստելը.

3) ուսումնական հաստատություններում առողջ սննդի կազմակերպմանը, առողջ ապրելակերպի մշակույթի ձևավորմանը նպաստելը.

4) տեղական արտադրությունը խթանելը.

5) համայնքը, գործարար շրջանակները, սփյուռքի կազմակերպությունները և այլ դոնորներ դպրոցական սննդի կազմակերպման և զարգացման գործում ներգրավելը:

Ավարտվել է 12-ամյա կրթակարգի բովանդակային ապահովման գործընթացը: Հանրակրթության պետական չափորոշիչը 2011 թվականին հաստատելուց հետո մշակվել են հիմնական և ավագ

դպրոցի նոր առարկայական չափորոշիչներն ու ուսումնական ծրագրերը, վերանայվել է ուսումնական պլանը: ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի հրամանով փոփոխություններ են կատարվել հանրակրթական հիմնական ընդհանուր ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների 2016-2017 ուսումնական տարվա օրինակելի ուսումնական պլաններում՝ բեռնաթափելով 12-րդ դասարանի երկրորդ կիսամյակի ուսումնական ծրագիրը՝ սովորողների ընտրությանը թողնելով 3 առարկա: Պետական ավարտական քննությունների թիվը նվազեցվել է՝ 6 քննության փոխարեն սահմանելով 3-ը: Մշակվել են հանրակրթության պետական կրթակարգը, առարկայական չափորոշիչները և ուսումնական ծրագրերի վերանայման հայեցակարգը: Ներկայումս կրթակարգի և պետական չափորոշիչի վերամշակման և միասնացման (ինտեգրման) միջոցով ստեղծվել է հանրակրթության բովանդակությունը սահմանող հիմնական փաստաթուղթը՝ Ազգային կրթակարգի նախագիծը, որը լրամշակման փուլում է: Հանրակրթության նոր առարկայական չափորոշիչներն ու ծրագրերը կմշակվեն Ազգային կրթակարգի հաստատումից հետո:

2011-2012 ուսումնական տարվանից տարրական դպրոցի 2-րդ և 3-րդ դասարաններում ներդրվել է «Շախմատ» առարկան, իսկ 2013-2014 ուսումնական տարվանից նշված առարկան ներդրվել է նաև 4-րդ դասարանում: Մշակվել ու տպագրվել են մեթոդական ձեռնարկներ ուսուցիչների համար: 2016 թվականին վերահրատարակվել են 2-4-րդ դասարանների տետրերն ու 4-րդ դասարանի դասագրքերը: 2015 թվականին փորձաքննություն են անցել ուսումնական հաստատությունների հիմնադիր և նորմատիվ փաստաթղթերի նախագծեր, դասագրքեր, ձեռնարկներ, ուսումնամեթոդական նյութեր, ծրագրեր և այլ ուսումնական գրականություն: Նշված ծառայություններն իրականացվել են ՀՀ պետական բյուջեից այդ նպատակով հատկացված միջոցների հաշվին, որը 2016 թվականին կազմել է շուրջ 287.1 մլն դրամ, նույնքան գումար էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

2017 թվականին ուսուցիչների միջին ամսական հաշվարկային աշխատավարձի մասով կպահպանվի 2014 թվականի հուլիսի 1-ից նախատեսվող մակարդակը, այն է՝ 152.1 հազար դրամը: Միաժամանակ, ուսուցիչների ատեստավորման կարգի ներդրումը հնարավորություն է տալիս իրականացնել տարբերակված ֆինանսավորում և ստեղծել խթաններ՝ մասնագիտական հետազա կատարելագործման համար: 2016 թվականին ատեստավորման արդյունքում տարակարգ ստացած ուսուցիչներին հավելավճարներ տրամադրելու համար պետական բյուջեից հատկացվել է 113.0 մլն դրամ, 143.9 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

Հանրակրթության օղակում իրականացվող ամենահիմնական բարեփոխումը՝ առանձին գործող եռամյա ավագ դպրոցների համակարգի (10-12-րդ դասարաններ) ձևավորումն է, որպես հիմնական ընդհանուր կրթության շարունակություն: Այս համակարգի ստեղծման նպատակն է՝

բարձրացնել ավագ դպրոցում կրթության որակը և արդյունավետությունը, ինչպես նաև դրանց շրջանավարտներին, իրենց նախասիրություններին համապատասխան, հոսքային ուղղության և նախնական մասնագիտական կրթության ընտրության հնարավորություն տալ: Ավագ դպրոցների ցանցում 2015 թվականի դրությամբ ընդգրկված է 107 դպրոց, որոնք գործում են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայությամբ: Ավագ դպրոցները որոշ չափով ապահովվել են անհրաժեշտ դպրոցական գույքով, համակարգչային սարքավորումներով, ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության լաբորատորիաներով, գրականությամբ համալրված ժամանակակից գրադարաններով: Բոլոր ավագ դպրոցներում բնագիտական առարկաների (ֆիզիկա, քիմիա, աշխարհագրություն և կենսաբանություն) լաբորատորիաների հիմնման նպատակով 2016 թվականին մշակվել է բնագիտական առարկաների գծով գնման ենթակա լաբորատոր սարքավորումների համակազմը՝ ներառյալ դրանց տեխնիկական հատկորոշիչները, մեկ լաբորատորիայի համար նախատեսված սարքավորումների քանակը, ինչպես նաև լաբորատորիաների կահավորման մոդելները (համապատասխան լաբորատորիաները գործարկելու նպատակով պահանջվող կահույք և հարմարանքներ): Բնագիտական առարկաների գծով լաբորատոր սարքավորումների գնման և տրամադրման գործընթացը կավարտվի 2019 թվականին:

Բոլոր ավագ դպրոցներին բնագիտական առարկաների ուղղությամբ լաբորատորիաների կահավորման համար 2017 թվականի առաջին կիսամյակում մշակվել են անհրաժեշտ կահույքի տեխնիկական հատկորոշիչները: Կահույքի գնման գործընթացը և տրամադրումը դպրոցներին կիրականացվի լաբորատոր սարքավորումների գնմանը զուգահեռ:

«Կրթության որակ և համապատասխանություն» երկրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում ստեղծվել են էլեկտրոնային կրթական նյութեր՝ վիրտուալ լաբորատորիաներ երկրաչափություն, ֆիզիկա, քիմիա և կենսաբանություն առարկաների համար: Երկրաչափություն առարկայի էլեկտրոնային կրթական նյութերը ծածկում են առարկայական չափորոշիչներով նախատեսված ամբողջ ծավալը, իսկ ֆիզիկա, քիմիա և կենսաբանություն առարկաներինը՝ 50%-ի չափով: Այս ուղղությամբ իրականացվել է մատակարար ընկերության ընտրությունը և այժմ ընթացքում են ֆիզիկա, քիմիա և կենսաբանություն առարկաների համար մնացած 50%-ի ուղղությամբ էլեկտրոնային կրթական նյութերի գնման նպատակով ընտրված ընկերության հետ պայմանագրի կնքման աշխատանքները: Էլեկտրոնային կրթական նյութերը տեղադրվել են կրթական պորտալում և հասանելի են բոլորին:

2016 թվականի սեպտեմբերից «Կրթության բարելավում» վարկային ծրագրի շրջանակներում մեկնարկել են 5 ավագ դպրոցների շենքերի հիմնանորոգման աշխատանքները՝ Արարատի, Արմավիրի, Կոտայքի, Գեղարքունիքի և Տավուշի մարզերում: Շինարարական աշխատանքներն սկսվել և շարունակվում են համաձայն աշխատանքային գրաֆիկների: Ընթացքում ապահովվում է

նաև հեղինակային և տեխնիկական վերահսկողությունը համապատասխան կազմակերպությունների կողմից: Մշակվել են նաև ծրագրով նախատեսված մյուս 12 ավագ դպրոցների շենքերի հիմնանորոգման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերը:

Մի շարք բարեփոխումներ են իրականացվել վերջին տարիների ընթացքում՝ ավագ դպրոցներում կրթության որակը բարձրացնելու համար: 2015 թվականից սկսած՝ իրականացվում է Կրթության գերազանցության ազգային ծրագիրը, որն ուղղված է հանրակրթության որակի բարձրացմանը, համակարգային բարեփոխումների իրականացմանը: Ծրագիրն իրականացվում է կրթության ոլորտում առաջատար միջազգային գործընկերների հետ համատեղ (Քեմբրիջի միջազգային քննություններ (CIE) և Լոնդոնի համալսարանական քոլեջի (UCL) Կրթության ինստիտուտ): «Արարատյան բակալավրիատը» (ԱԲ), որպես հայկական կրթական լավագույն ավանդների և ժամանակակից կրթության առաջատար փորձի հիման վրա սովորելու միջազգայնորեն ճանաչելի և մրցունակ համակարգ, լրամշակվել և ներդրվել է «Այբ» ավագ դպրոցում: Մշակվել է ԱԲ դպրոցների արդյունավետ տեղակայման խորհրդատվական ձեռնարկը, կատարվել է դպրոցների ֆիզիկական միջավայրի տեղական և միջազգային չափանիշների ուսումնասիրություն: ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի կողմից «Այբ» կրթական հիմնադրամի ներկայացրած «Արարատյան բակալավրիատ» ծրագիրը հաստատվել է որպես այլընտրանքային: ՀՀ կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 15-ի N1295-Ն որոշմամբ թույլատրվել է Կրթության գերազանցության ազգային ծրագրի շրջանակներում մշակված «Արարատյան բակալավրիատ» կրթական ծրագիրը ներդնել Հայաստանի Հանրապետության մարզերի հանրակրթական պետական ուսումնական հաստատություններում, միաժամանակ փոփոխություն է կատարվել ՀՀ կառավարության 2012 թվականի ապրիլի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական և ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունելության (ըստ բակալավրի կրթական ծրագրի) կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի ապրիլի 28-ի N 686-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 597-Ն որոշման մեջ, որի համաձայն՝ ընդունելության քննություններում (միասնական, կենտրոնացված, ներբուհական) ավելացվել են նաև Արարատյան բակալավրիատի քննությունները: Ընդ որում, Արարատյան բակալավրիատի քննությունները կազմակերպում և անցկացնում է «Արարատյան բակալավրիատ» ծրագրի ներդրման և իրականացման համար պատասխանատու կազմակերպությունը՝ «Այբ» կրթական հիմնադրամը՝ գնահատման և թեստավորման կենտրոնի հետ համատեղ: Կրթության գերազանցության ազգային ծրագրի իրականացման նպատակով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 654.9 մլն դրամ, 666.3 մլն դրամ էլ նախատեսվում է հատկացնել 2017 թվականին:

Կրթության ազգային ինստիտուտի և հանրապետության բոլոր մարզերում ձևավորված նրա մասնաճյուղերի կողմից իրականացվել են մանկավարժական կադրերի շարունակական վերապատրաստումներ, ինչի արդյունքում 2011-2015 թվականներին ավարտվել է հանրակրթական դպրոցների հերթական ատեստավորման ենթակա ուսուցիչների վերապատրաստման 5-ամյա պարբերաշրջանը: Այդ ընթացքում վերապատրաստվել են ՀՀ հանրակրթական դպրոցների 30224 ուսուցիչներ, ևս 3035-ը՝ ԼՂՀ-ում: Մանկավարժական աշխատողների վերապատրաստումները պետք է լինեն շարունակական, և 2016-2020 թվականներին կապահովվի հերթական ատեստավորման ենթակա ուսուցիչների վերապատրաստումների նոր չափորոշիչի և ծրագրի ներդրումը:

2016 թվականին Կրթության ազգային ինստիտուտի և վերջինիս մասնաճյուղերի կողմից վերապատրաստվել են ատեստավորման ենթակա 5892 ուսուցիչներ ՀՀ-ում և 479 ուսուցիչներ ԼՂՀ-ում, «Ազգային երգ և պար» առարկայի շուրջ 118 ուսուցիչներ, ասորերեն և եզդիերեն դասավանդող, համապատասխանաբար՝ 12 և 31 ուսուցիչներ, սփյուռքահայ 68 ուսուցիչներ: Կազմակերպվել և իրականացվել է ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ղեկավարման իրավունքի և հավաստագրի 225 հավակնորդների, ներառական կրթության մեջ ընդգրկվող 76 դպրոցների 2139 մանկավարժական աշխատողների, տնօրենների՝ ուսումնական աշխատանքի և մասնագիտացված կրթական աջակցությունների գծով տեղակալների, համապատասխանաբար՝ 87 և 67 հոգու, սովորողների հետ դաստիարակչական աշխատանքների 43 կազմակերպիչների, 48 հոգեբանների, 22 հատուկ մանկավարժների, 28 լոգոպեդների, նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների 847 մասնագետների (տնօրեններ, դաստիարակներ, երաժշտության դաստիարակներ, ֆիզիոհանգիչներ) վերապատրաստման դասընթացներ:

Կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից փորձաքննության են ենթարկվել 126 անուն (34752 էջ) հանրակրթական և բուհական չափորոշիչներ, ծրագրեր, դասագրքեր, ձեռնարկներ, ուսումնածանոթակ գրականություն: Հանրակրթական պետական չափորոշչով նախատեսված սովորողների կարողությունների և հմտությունների, ինչպես նաև մանկավարժական աշխատողների առարկայական-մեթոդական զարգացման ուղղությամբ կատարվել են 130 անուն բովանդակային և մեթոդական մշակումներ (ձեռնարկներ, ուղեցույցներ, հոդվածներ և այլն): Հրատարակվել են 10 անուն (53 համար) մանկավարժական ամսագրեր: Կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկման ու հանրապետության հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստման գծով պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 477.6 մլն դրամ, 476.6 մլն դրամ էլ նախատեսվում է հատկացնել 2017 թվականին (նշված գումարի շրջանակներում 2017 թվականին կվերապատրաստվի 8000 ուսուցիչ, կիրատարակվի 168 հոգված և ուղեցույց):

Շարունակվել են դպրոցները համակարգչային սարքավորումներով համալրման աշխատանքները: Հայաստանի դպրոցներում առկա են 22144 համակարգիչներ՝ 2010-2011 ուսումնական տարվա 14061-ի դիմաց, մեկ դպրոցին բաժին է ընկնում միջինը 15 համակարգիչ՝ 2010-2011 ուսումնական տարվա 9.7-ի դիմաց: Բարելավվել է մեկ համակարգչին համապատասխանող աշակերտների միջին քանակը բնութագրող ցուցանիշը, որը կազմում է 16.5՝ 2010-2011 ուսումնական տարվա 26.4-ի դիմաց:

Դպրոցների համակարգչային սարքավորումների վերաբերյալ Հայաստանի բոլոր դպրոցներից ստացված տվյալները պարբերաբար թարմացվում և մուտքագրվում են ՀՀ ԿԳՆ ենթակայության «Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի շտեմարանում:

«Կրթության բարելավում» վարկային ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականի ընթացքում կազմակերպվել են աշխատանքային քննարկումներ տարբեր մատակարար կազմակերպությունների հետ՝ կապված վերոնշյալ ՊՈԱԿ-ի նոր տվյալների մշակման կենտրոնի, շարժական լաբորատորիաների, ինչպես նաև հանրակրթական հաստատությունների համար համակարգչային սարքավորումներ ձեռք բերելու և վերապատրաստումներ անցկացնելու ուղղությամբ:

2016-2017 թվականներին իրականացվել են մասնագիտական և հանրակրթական կառավարման տեղեկատվական համակարգերը մեկ միասնական համակարգի մեջ ինտեգրման աշխատանքները: Այն կապահովի Հայաստանի բոլոր կրթական հաստատություններից տվյալների հավաքագրումն ու վիճակագրական վերլուծությունների կատարման և հանրությանը համակարգված մատուցումը:

Իրականացվել են 1420 կրթական ուսումնական հաստատություններ ընդգրկող Հայաստանի կրթական ցանցի (ՀԿՑ) սպասարկման, կառավարման և ցանցային սարքավորումների պահպանման աշխատանքները: Ուսումնական հաստատություններին տրամադրվել են պահուստային կապի միջոցներ (յուրաքանչյուր դպրոցին մեկական 3G մոդեմ): ՀԿՑ տեխնոլոգիական հնարավորություններն օգտագործվել են գյուղական դպրոցների մասնակցությամբ հեռավար տեսադասեր կազմակերպելու ընթացքում:

Հեռավոր բնակավայրերի աշակերտների և ուսուցիչների համար համակարգչային դասընթացներ է իրականացնում Շարժական ինտերնետային-համակարգչային կայանը: 2016 թվականին դասընթացները կազմակերպվել են Հայաստանի Հանրապետության 2 և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության 16 համայնքներում, որոնց մասնակցել է 315 աշակերտ և 226 ուսուցիչ: 2017 թվականին ևս Շարժական ինտերնետային-համակարգչային կայանի աշխատանքների կազմակերպման հիմնական թիրախը կլինեն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ուսումնական հաստատությունները:

Վայոց ձորի մարզում «Մեկ երեխա-մեկ համակարգիչ» ծրագրի փորձնական փուլի շրջանակներում մարզի բոլոր դպրոցների տարրական դասարանների համար նախատեսված տարածքներում ապահովվել է անլար կապի ծածկույթ, իսկ առնվազն 5 Մբ/վրկ թողունակությամբ կապուղով դպրոցները միացվել են ՀԿՑ կենտրոնական հանգույցին:

Շահագործվել է «Հայկական կրթական միջավայր» պորտալը (<http://www.armedu.am/>), հարստացվել է բովանդակային պարունակությունը: Գործարկվել են «Հայկական կրթական միջավայրի» ենթակայքերը և կրթական այլ կայքեր, մասնավորապես «Հայկական կրթական միջավայր» ֆորումը (<http://forum.armedu.am>, ավելի քան 1250 թեմա, 18330 գրառում, շուրջ 4640 գրանցված օգտվողներ), որում կազմակերպվել են կրթական փաստաթղթերի, դասագրքերի և ուսուցչի ձեռնարկների նախագծերի հանրային քննարկումներ, կրթության ոլորտում ՏՀՏ կիրառությունների վերաբերյալ առցանց խորհրդաժողովներ, տրամադրվել մասնագիտական խորհրդատվություն և այլն:

2017 թվականի հուլիսի մեկից «Հայկական կրթական միջավայրի» և պորտալի ենթակայքերի բովանդակային սպասարկումը վերապատվիրակվելու է այլ կազմակերպության:

2016 թվականին «Հեռավար ուսուցում» համակարգով (<http://learning.armedu.am/>) ուսուցիչների համար կազմակերպվել են «Հեռավար ուսուցում կազմակերպելու հմտություններ» թեմայով 4 դասընթացներ (մասնակցել է 91 ուսուցիչ, 51-ը ստացել հավաստագիր) և ուսումնական առարկաների 56 հեռավար դասընթացներ: Ընդհանուր առմամբ՝ 2011-2017 թվականներին «Հեռավար ուսուցում» համակարգում կազմակերպվել են շուրջ 187 դասընթացներ՝ 2232 մասնակիցների համար:

«Պաշարների շտեմարան» կայքում (<http://lib.armedu.am>), ըստ դասակարգված բաժինների, տեղադրվել է ավելի քան 6770 էլեկտրոնային պաշար, այդ թվում՝ դասագրքեր և ուսումնական ձեռնարկներ, ուսումնամեթոդական նյութեր, առարկայական չափորոշիչներ և ծրագրեր, «Կրթություն» շաբաթաթերթի 2012-2015 թվականների համարները և այլն:

Շահագործվել են «Հանրակրթությունը Հայաստանում. Վիճակագրական տեղեկատու» (<http://stat.armedu.am/>), «Ավարտական փաստաթղթերի և հաշվառման համակարգ» (<http://students.armedu.am/>), «Դպրոցների ազգային վարկանիշավորման համակարգ» (<http://schoolrate.armedu.am/>), «Բուհերի ազգային վարկանիշավորման համակարգ» (<http://ranking.armedu.am/>, <http://rank.armedu.am/>), «Մասնագիտական կրթություն և ուսուցում» պորտալը (<http://vetarmenia.am/>), «Բարձրագույն կրթությունը Հայաստանում» (<http://studyinarmenia.org/>) և Կրթական տեխնոլոգիաների ազգային կենտրոնի (<http://ktak.am/>) կայքերը: Ինչպես նաև շահագործվել է Եվրոպական միության «eTwinning Plus» ծրագրի մասին տեղեկատվություն ապահովող կայքը (<http://etwinningplus.armedu.am/>):

Շահագործվել է նաև «Դպրոցական կայքեր» (<http://schoolsite.am/>) կայքը, որտեղ տեղադրվել են ուսումնական հաստատությունների կայքերի հղումները: Նոր կայքերի ստեղծման նպատակով 626 ուսումնական հաստատությունների տրամադրվել են ենթադոմեններ, կայքի հայալեզու կադապար և մուտքի հնարավորություն, ցուցաբերվել է խորհրդատվական աջակցություն (ընդհանուր թվով <http://schoolsite.am/> միջավայրում գրանցված են 830 կայքեր):

Դպրոցների կառավարման տեղեկատվական համակարգում (ԴԿՏՀ) կատարվել են ծրագրային թարմացումներ: 2017 թվականից գործարկվում է դպրոցների և մասնագիտական կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգերի ընդհանուր առցանց տարբերակը: Նախատեսվում է 2018 թվականին արդեն ստեղծված համակարգին միացնել նաև «Նախադպրոցական կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգը», դրանով իսկ ամբողջացնելով «Կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգը»:

Համակարգչային և ինտերնետային կապի ծառայությունների գծով պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 850.7 մլն դրամ:

Պետական բյուջեից համապատասխան միջոցներ են նախատեսվել թեստերի և ուղեցույցերի մշակման և տպագրության, ավարտական քննությունների անցկացման գծով: Լրամշակվել են ՀՀ պետական և ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունելության (ըստ բակալավրի կրթական ծրագրի) կարգը և, դրանից բխող, միասնական քննությունների մասնակիցների աշխատակարգերը, արձանագրությունների ձևերը:

Լրամշակվել և տպագրվել են «Հայոց լեզու և հայ գրականություն», «Մաթեմատիկա», «Ֆիզիկա», «Քիմիա», «Կենսաբանություն», «Աշխարհագրություն», «Հայոց պատմություն», «Անգլերեն», «Ռուսերեն», «Գերմաներեն», «Ֆրանսերեն» առարկաների պետական ավարտական և միասնական քննությունների թեստային առաջադրանքների «Շտեմարանները»: Վերջիններիս մատչելիությունն ապահովելու նպատակով դրանց բոլոր հատորները տեղակայվել են Գնահատման և թեստավորման կենտրոնի կայքում: Կենտրոնի համակարգչային բաժնում մշակվել են կանոնակարգային փաստաթղթերին համապատասխան համակարգչային ծրագրեր, ստեղծվել է տվյալների բազա: Ամբողջովին անցում է կատարվել դիմորդների դիմում-հայտերի հավաքագրման նոր՝ առցանց եղանակին:

Դիմորդներին օժանդակելու, քննական գործընթացի առանձնահատկություններին ծանոթացնելու նպատակով հանրապետության մարզերում և Երևանում կազմակերպվել և անցկացվել են փորձնական միասնական քննություններ «Հայոց լեզու և հայ գրականություն», «Մաթեմատիկա» առարկաներից, որոնց մասնակցել է մոտ 4500 շրջանավարտ:

Կազմակերպվել և անցկացվել են հիմնական և լրացուցիչ փուլի պետական ավարտական և միասնական քննությունները:

Կազմվել են 9-րդ դասարանի ավարտական քննությունների ուղեցույցերն ու նմուշ-օրինակները, կազմվել, տպագրվել և ըստ մարզերի բաշխվել են 9-րդ և 12-րդ դասարանների ավարտական քննությունների առարկայական թեստերը:

Հանրակրթական դպրոցներում իրականացվել է արտաքին ընթացիկ գնահատում 11-րդ դասարանում՝ «Հայոց լեզու և հայ գրականություն» և «Մաթեմատիկա» առարկաներից: Հանրապետության մի շարք դպրոցների 4-րդ և 8-րդ դասարաններում՝ «Մաթեմատիկա» և «Բնագիտություն» առարկաներից կազմակերպվել է ազգային ստուգատես, որին մասնակցել է շուրջ 3500 սովորող:

Հանրակրթական դպրոցների 4-րդ և 8-րդ դասարաններում կազմակերպվել և անցկացվել է TIMSS միջազգային ստուգատեսի հիմնական փուլը:

Վերլուծվել և հանրությանն են ներկայացվել 9-րդ դասարանի պետական քննությունների, 12-րդ դասարանի պետական ավարտական քննությունների, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունելության միասնական քննությունների, հանրապետության դպրոցներում արտաքին ընթացիկ գնահատման և ազգային ստուգատեսի արդյունքները:

2017 թվականին հանրակրթական դպրոցներում անցկացվող արտաքին ընթացիկ գնահատումը հիմնականում կիրականացվի ավագ դպրոցներում, «Հայոց լեզու և հայ գրականություն», «Մաթեմատիկա» առարկաներից: Յուրաքանչյուր սովորող կգնահատվի 10-րդ, 11-րդ և 12-րդ դասարաններում, դրանով իսկ կապահովվի գնահատումների շարունակականությունն ու յուրաքանչյուր սովորողի վերաբերյալ տեղեկատվության ամբողջականությունը: Գնահատման և թեստավորման ծառայությունների գծով պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 405.2 մլն դրամ (նշված գումարի շրջանակներում միջնակարգ դպրոցի ավարտական քննություններին մասնակցել է 23271, հիմնական դպրոցի քննություններին՝ 29591, արտաքին ընթացիկ գնահատմանը՝ 13471, ազգային ստուգատեսին՝ 3468 սովորողներ), իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 391.8 մլն դրամ (նշված գումարի շրջանակներում կազմակերպվող միջնակարգ դպրոցի ավարտական քննություններին կմասնակցեն 19593, հիմնական դպրոցի քննություններին՝ 29626 սովորողներ):

Շարունակվել են տարրական դասարանների աշակերտներին անվճար բոլոր դասագրքերով և ուսումնական գրականությամբ ապահովման, ավագ դպրոցների դասագրքերի հրատարակման աշխատանքները: Մասնավորապես, պետական բյուջեով տպագրվել և բաշխվել են նաև հանրակրթական դպրոցների 12-րդ դասարանների «Հայոց լեզու», «Հայ գրականություն», «Հայոց պատմություն», «Հասարակագիտություն» դասագրքերը: Ազգային փոքրամասնությունների դպրոցների համար պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տպագրվել և տրամադրվել են եզդիերեն

«Այբբենարան», «Եզդիերեն լեզու և գրականություն-3», «Եզդիերեն լեզու և գրականություն-4», «Եզդիերեն լեզու և գրականություն-5», «Եզդիերեն լեզու-3-5», «Քրդերեն-10», «Քրդերեն-11», «Քրդերեն-12» դասագրքերը: Վերոնշված ծրագրի գծով պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 969.1 մլն դրամ, 815.8 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

Դպրոցականների հանրապետական սպարտակիադայի անցկացման նպատակով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացված 35.0 մլն դրամի շրջանակներում անցկացվել են ՀՀ անկախության 25-րդ տարեդարձին նվիրված դպրոցականների հանրապետական 25-րդ խաղերը 9 մարզաձևերից (յուրաքանչյուր մարզաձև անցկացվել է չորս փուլով), որոնց մասնակցել են 3196 երեխաներ: Նշված նպատակով 35.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

Անցկացվել են նաև դպրոցականների հանրապետական օլիմպիադաներ հանրակրթական 16 առարկաներից, որոնց մասնակցել է շուրջ 1460 աշակերտ, իսկ միջազգային օլիմպիադաներին Հայաստանը թիմային մասնակցություն է ունեցել «Մաթեմատիկա», «Ֆիզիկա», «Քիմիա», «Ինֆորմատիկա», «Աստղագիտություն» «Կենսաբանություն» և «Աշխարհագրություն» առարկաներից՝ շահելով 15 մեդալ՝ 1 ոսկի, 3 արծաթ և 11 բրոնզ: Դպրոցականների օլիմպիադաների անցկացման գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 64.7 մլն դրամ, նույնքան գումար էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

«Փոխհատուցում ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին» ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին գործուղված մանկավարժների թիվը կազմել է 235՝ նախորդ տարվա 236-ի դիմաց: Նշված նպատակով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 41.5 մլն դրամ, շուրջ 42.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

2016 թվականին ՀՀ հանրային հեռուստաալիքով հեռարձակվող «Հայ ասպետ» հեռուստամրցաշարին մասնակցել են 894 աշակերտներ: Հեռուստամրցաշարի անցկացման համար 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 69.3 մլն դրամ, նույնչափ գումար էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

Առաջընթաց է նկատվում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին ընդհանուր դպրոցներում ներգրավելու գործում: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 2014 թվականի դեկտեմբերին ընդունվել է «Հանրակրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-200-Ն), որով Հայաստանի Հանրապետությունը համընդհանուր ներառական կրթությունը հռչակում է որպես յուրաքանչյուր երեխայի կրթության իրավունքի ապահովման երաշխիք: Ներառական կրթության քաղաքականությունը նպատակաուղղվում է յուրաքանչյուր երեխայի կրթության մատ-

չելիության, հավասար մասնակցության հնարավորության և որակի ապահովմանը: Վերոնշված օրենքով սահմանվում են.

- Կրթության կազմակերպման մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունները,
- Երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի գնահատումը,
- Երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի վկայագրումը:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաները մանկավարժահոգեբանական աջակցություն կստանան 3 մակարդակում՝ հանրակրթական դպրոցում, տարածքային և հանրապետական մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոններում: Երեխայի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի գնահատումն էլ կիրականացվի երեխայի կենսագործունեության բնական միջավայրում (ընտանիք, ուսումնական հաստատություն և երեխայի շփման այլ միջավայրում):

Ընդ որում, մինչև 2022 թվականի օգոստոսի 1-ը՝ Հայաստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր մարզում գործող առնվազն մեկ, Երևան քաղաքում՝ առնվազն չորս հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն վերակազմակերպվում է տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնի: Իսկ եթե տվյալ մարզում առկա չէ հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություն, ապա մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունները կպատվիրակվեն այնպիսի կազմակերպության, որում առկա են ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ պայմաններ:

2016 թվականի փետրվարին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն է արժանացել համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրման գործողությունների պլանը և ժամանակացույցը, որի համաձայն՝ հատուկ դպրոցների վերակազմակերպման գործընթացն սկսվել է 2016 թվականին: Ընդ որում, յուրաքանչյուր մարզում, հատուկ դպրոցների վերակազմակերպմանը զուգահեռ, իրականացվելու են.

- նոր ձևավորված տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների մանկավարժական աշխատողների վերապատրաստում,
- սովորողների տեղափոխում հանրակրթական դպրոց,
- հանրակրթական դպրոցներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար սահմանված ֆինանսավորման բարձրացված չափաքանակի սանդղակի կիրառում՝ ըստ երեխայի կարիքի ծանրության աստիճանի, մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունների և ուսուցչի օգնականի հաստիքի ներդրում:

Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրման շրջանակներում ՀՀ կառավարության կողմից 2016 թվականի սեպտեմբերի 22-ին ընդունվել է «Տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների գործունեության ֆինանսավորման կարգը հաստատելու մասին» N 968-Ն, իսկ հոկտեմբերի 13-ին՝ «Հանրապետական և տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների օրինակելի կանոնադրությունները և ցանկը սահմանելու մասին» N 1058-Ն որոշումները:

ՀՀ կառավարության 2017 թվականի փետրվարի 16-ի N 141-Ն որոշմամբ էլ սահմանվել է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների համար սահմանված ֆինանսավորման բարձրացված չափաքանակի սանդղակը՝ ըստ երեխայի կարիքի ծանրության աստիճանի, փոփոխություններ են կատարվել ՀՀ կառավարության 2005 թվականի օգոստոսի 25-ի N1365-Ն որոշման մեջ: Կատարված փոփոխությամբ՝ ՀՀ պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններին ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ֆինանսավորումից բացի կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպման համար հատկացվում են լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ, որոնք ներառում են ուսուցչի օգնականների տարեկան աշխատավարձի ֆոնդը, ինչպես նաև ֆինանսավորման բարձրացված չափաքանակը, որը կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայություններ մատուցող մանկավարժական աշխատողների աշխատավարձի տարեկան ֆոնդն է: Որոշմամբ սահմանվում է համընդհանուր ներառական կրթության համակարգում՝ ըստ մարզերի, ներդրման ժամանակացույցը և, դրանով պայմանավորված, 2017 թվականի սեպտեմբերի 1-ից ուժը կորցրած է ճանաչվում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունվարի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի հանրակրթական դպրոցներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման փորձնական կարգը հաստատելու մասին» N 46-Ն որոշումը:

«Երեխաների ֆիզիկական, մտավոր և (կամ) հոգեկան զարգացման առանձնահատկությունների բացահայտում և գնահատում» ծրագրի գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 173.0 մլն դրամ, համընդհանուր ներառական կրթության համակարգին անցման և մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների ձևավորման նպատակով «Մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայություններ» ծրագրի գծով 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 511.6 մլն. դրամ:

Նախադպրոցական կրթության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, որպես ռազմավարական նպատակ, որդեգրել է ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների

համընդհանուր կրթության ապահովման պետական քաղաքականությունը: Նախադպրոցական հաստատությունները հիմնականում գործել են համայնքային ենթակայությամբ և նշված ոլորտում, մինչ 2011 թվականը, Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի հաշվին ծառայություններ չեն մատուցվել, այլ դրանք իրականացվել են համայնքային հատկացումներից, ծնողական վճարներից, երբեմն նաև՝ միջազգային կազմակերպությունների կողմից հատկացված աջակցություններից:

Ոլորտին աջակցելու և ՀՀ տարբեր տարածքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով հատկացվել են միջոցներ՝ ծախսարդյունավետ մոդելների կիրառմամբ փորձական ծրագրեր իրականացնելու համար: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության բարելավման ծրագրի շրջանակներում դպրոցին երեխաների պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման և կրթության հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ապահովման ուղղությամբ իրականացվել են միկրոծրագրեր: Մասնավորապես, 2016 թվականի ընթացքում ավարտվել են նոր նախակրթարանների հիմնման աշխատանքները ՀՀ Արմավիրի մարզի 12, Լոռու մարզի 6 և Տավուշի մարզի 6 համայնքների 24 հաստատություններում, բոլոր 24 նորաստեղծ նախակրթարանները բնականոն գործում են, դրանցում ընդգրկված է 5-6 տարեկան շուրջ 750 երեխա: Կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից դրամաշնորհների շրջանակներում վերապատրաստվել են վերոնշյալ մարզերի 24 հաստատություններում աշխատող 55 դաստիարակներ:

2017-2018 թվականներին նախակրթարանների հիմնման նպատակով 2017 թվականի փետրվարին մեկնարկել է նախադպրոցական կրթության իրականացման առկա հնարավորությունների և պայմանների մասին տեղեկատվության տարածման գործընթացը, ինչը նպաստել է միկրոծրագրեր իրականացնող հաստատությունների ճիշտ ընտրությանը: Արդյունքում՝ 2017 թվականի մայիսի 29-30-ին դրամաշնորհային պայմանագրեր են կնքվել Արարատի, Արագածոտնի և Սյունիքի մարզերի 20 ուսումնական հաստատությունների հետ:

2017 թվականի միկրոծրագրերի իրականացման ընթացքում խնայվել են ֆինանսական միջոցներ, որոնք կօգտագործվեն Գեղարքունիքի մարզում լրացուցիչ 4-5 նախակրթարան հիմնելու նպատակով: Այս ուղղությամբ Գեղարքունիքի մարզպետարանի հետ համատեղ կատարվել է նախնական տվյալների հավաքագրում: 2017 թվականի հունիսին նախատեսվում է իրականացնել հայտ ներկայացրած հաստատությունների կարիքների ուսումնասիրության գործընթացը, որի արդյունքում կհստակեցվի հաղթող հաստատությունների վերջնական ցանկը:

Նախադպրոցական ծրագրերի իրականացման շարունակականության ապահովման նպատակով պետական բյուջեում նախատեսվել են միջոցներ ավագ նախադպրոցական տարիքի

երեխաների մեկամյա կրթության կազմակերպման ընթացիկ ծախսերի մասով՝ ելնելով ըստ աշակերտների թվի ֆինանսավորման բանաձևով մեկ սովորողին ընկնող տարեկան գումարի չափից: 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 665.5 մլն դրամ՝ հանրապետության բոլոր մարզերում ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների նախադպրոցական կրթության գծով, 746.8 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

«Դպրոց-կենտրոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության գործունեության ընթացքում ՀՀ-ում գործող դպրոցների միջև ստեղծվեց համագործակցության ցանց, որը հնարավորություն ընձեռեց փոխանակել ՀՀ տարբեր մարզերի դպրոցներում առկա առաջավոր փորձը և ներդնել նորարարությունները: «Դպրոց կենտրոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության աջակցության ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել են տարբեր մասնագիտական հավաքներ, հանդիպումներ, սեմինարներ, քննարկումներ՝ ուղղված մանկավարժների մասնագիտական կարիքների վերհանմանը և դասակարգմանը, ուսուցման խնդիրներին, դասավանդման ծրագրերին և մեթոդներին, մշակված նյութերի ներկայացմանը և լուսաբանմանը, գնահատման գործիքներին և այլ հարցերի: 2016 թվականին Դպրոց-կենտրոնների միությանը պետական բյուջեից հատկացվել է 20 մլն դրամ, նույնքան գումար էլ նախատեսվում է հատկացնել 2017 թվականին:

«Ազգային երգ ու պար» առարկայի ներդրում հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում» ծրագիրը բխում է ՀՀ կառավարության 2012 թվականի նոյեմբերի 15-ի նիստի N 46 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած՝ «Մանուկների և պատանիների գեղարվեստական կրթության և գեղագիտական դաստիարակության 2013-2015 թվականների ծրագիր»-ից: Առարկայի ներդրման նպատակն է՝ հայրենասիրական ոգու և գիտակցության բարձրացումը, ազգային երգարվեստի և պարարվեստի ավանդույթների պահպանումն ու զարգացման հիմքերի ապահովումը: 2016-2017 ուստարում «Ազգային երգ ու պար» առարկան դասավանդվել է հանրապետության 113 դպրոցների 5-7-րդ դասարաններում: Ծրագրի գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 8.2 մլն դրամ, որի շրջանակներում վերապատրաստվել են Երևան քաղաքի 60 և մարզերի՝ 53 ուսուցիչներ՝ 2015 թվականի, համապատասխանաբար՝ 25 և 50 ուսուցիչների փոխարեն, 8.4 մլն դրամ էլ նախատեսվում է հատկացնել 2017 թվականին:

«Ռոբոտաշինությունն սկսվում է դպրոցից» ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել աշակերտների մոտ ժամանակակից բարձր տեխնոլոգիաների, մասնավորապես ռոբոտատեխնիկայի նկատմամբ հետաքրքրության առաջացմանը, վաղ տարիքից ճարտարագիտական մտածելակերպի զարգացմանը:

2009 թվականից Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների միությունը նպատակադրել է Հայաստանի համայնքներում, մասնավորապես բոլոր դպրոցներում, ստեղծել

ռոբոտատեխնիկայի խմբակներ: Խմբակներում աշակերտները կսովորեն նախագծել, հավաքել, ծրագրավորել ռոբոտներ, միաժամանակ, խմբակային աշխատանքը թույլ կտա աշակերտներին ուսումնասիրել մեխանիկայի, էլեկտրոնիկայի, ծրագրավորման և ռոբոտատեխնիկայի հիմունքները, աշակերտների մոտ կզարգանա ճարտարագիտական և համակարգային մտածողությունը, թիմային աշխատառճն ու համագործակցության ձգտումը:

2016 թվականի մարտի 25-ին ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության և Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների միության միջև ստորագրվեց «Հայաստանի Հանրապետության համայնքներում և հանրակրթության համակարգում նախնական ինժեներական կրթության ներդրում» ծրագրի շրջանակներում համագործակցելու մասին հուշագիրը, որում ամրագրվեցին համագործակցության սկզբունքները, այն է՝

- խմբակներում մշակված ծրագրային փաթեթները, ինչպես նաև սարքավորումների գծագրերը բաց են հանրության համար, ինչն ապահովում է ծրագրի հասանելիությունը, մատչելիությունը և հիմք է հանդիսանում ծրագրի զարգացման և տարածման համար,

- համակարգչային ծրագրերն ու համակարգերը հնարավորինս տեղայնացվում (հայաֆիկացվում են),

- ծրագրի իրականացման շրջանակներում սարքավորումներ և ծրագրային միջոցներ ձեռք բերելիս նախապատվություն է տրվում տեղական արտադրողին և այլն:

Մասնավորապես. խմբակներն ապահովվում են Հայաստանում արտադրված բարձրորակ եռաչափ (3D) տպիչներով, մինի-համակարգիչներով, ռոբոտաշինության փաթեթներով և այլ սարքերով: 2016 թվականի ապրիլի 16-ին ռոբոտաշինության խմբակի «Android» թիմի սաները մասնակցել են «Երևան Էքսպո» կենտրոնում Ինֆորմացիոն Տեխնոլոգիաների Ձեռնարկությունների Միության կողմից և «Յուքոմ» ընկերության աջակցությամբ անցկացված «Ական փնտրող ռոբոտներ» հանրապետական մրցույթին: Մրցույթի արդյունքում սաների կողմից նախագծած և պատրաստած ռոբոտը զբաղեցրել է 2-րդ պատվավոր տեղը: «Դպրոցներում ռոբոտատեխնիկայի զարգացման իրականացում» ծրագրի գծով պետական բյուջեից միջոցները նախատեսվում են խմբակավարների վարձատրության գծով: 2017 թվականին պետական բյուջեից նշված ծրագրով նախատեսվում է հատկացնել 126.9 մլն դրամ՝ 160 լաբորատորիաների (այդ թվում՝ ռոբոտաշինության 57 խմբակների) խմբակավարների վարձատրության գծով:

2015 թվականի ապրիլին ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել առաջին դասարանի աշակերտներին անվճար համակարգիչ տրամադրելու՝ «Մեկ երեխա-մեկ համակարգիչ» ծրագիրը, որի շրջանակներում աշակերտներին անհատույց տրամադրվելու են «Արմթաբ» պլանշետներ: Ծրագիրը փորձնական կիրականացվի մեկ մարզում՝ 2015 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2019

թվականի օգոստոս ամիսը (փորձնական փուլի ֆինանսավորումն իրականացվելու է Դասագրքերի և տեղեկատվական հաղորդակցման տեխնոլոգիաների շրջանառու հիմնադրամի միջոցներով), այնուհետև, ծրագրի 1-ին փուլի արդյունքների ամփոփումից հետո, կքննարկվի Ծրագրի 2-րդ և 3-րդ փուլերի իրականացման հնարավորությունը՝ աստիճանաբար ընդգրկելով նաև մնացած մարզերը և Երևան քաղաքը:

Հանրակրթական (ներառյալ՝ ավագ դպրոցների) օբյեկտների ջեռուցման համակարգերի և շենքային բարենպաստ պայմանների ապահովման նպատակով զգալի միջոցներ են նախատեսվել այդ հաստատությունների հիմնանորոգման և կապիտալ շինարարության ուղղությամբ, մասնավորապես՝ 2016 թվականին նշված նպատակներով պետական բյուջեից հատկացվել է 1,423.6 մլն դրամ, 909.4 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Վերջին տարիների ընթացքում շարունակվել են **նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության** ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ ուղղված կրթության որակի բարելավմանն ու մատչելիության բարձրացմանը, ինչպես նաև կառավարման համակարգի արդյունավետության զարգացմանը:

Ոլորտում իրականացվող բարեփոխումներին զգալի աջակցություն է ցուցաբերվել ինչպես պետական բյուջեից, այնպես էլ միջազգային կազմակերպությունների կողմից:

Բարեփոխումների ուղղությամբ իրականացվել են հետևյալ քայլերը.

2013 թվականին ստորագրվել և ՀՀ Նախագահի դեկտեմբերի 23-ի ՆՀ-331-Ն հրամանագրով հաստատվել է Եվրոպական Միության կողմից ֆինանսավորվող «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) բարեփոխման շարունակություն և զբաղվածության հայեցակարգի մշակում» ծրագրի ֆինանսավորման համաձայնագրի թիվ 3 լրացումը», որի նպատակն է ապահովել ՄԿՈՒ համակարգի շարունակական բարեփոխումները, ինչպես նաև բարելավել կառավարման համակարգը:

2017 թվականին մշակվել և հաստատվել են ՄԿՈՒ ոլորտը կարգավորող մի շարք իրավական ակտեր, մասնավորապես՝

- վերանայվել է մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) մասնագիտությունների ցանկը՝ համապատասխանեցնելով աշխատաշուկայի պահանջներին, Որակավորումների ազգային շրջանակին (ՈԱՇ) և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մասնագիտական դասակարգիչներին,

- ազգային որակավորումներն առավել թափանցիկ և պատկերավոր, եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի որակավորումների հետ համադրելի դարձնելու, ինչպես նաև շնորհվող

որակավորումների ճանաչելիությունն ապահովելու և շարժունությունն ընդլայնելու նպատակով ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հուլիսի 7-ի N 714-Ն որոշմամբ փոփոխություններ են կատարվել ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 31-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության կրթության որակավորումների ազգային շրջանակը հաստատելու մասին» N 332-Ն որոշման մեջ,

- ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2016 թվականի հուլիսի 25-ի N761-Ա/2 հրամանով հաստատվել է «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության պետական կրթական չափորոշիչների պարբերական վերանայման ցանկերի ձևավորման և վերանայման աշխատանքային խմբերի փորձագետների ընտրության ընթացակարգը»:

Մշակվել են նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների և որակավորումների պետական կրթական շուրջ 175 չափորոշիչներ (որոնցից 12-ը՝ 2016 թվականին), համապատասխան ուսումնական պլաններ ու մոդուլային ծրագրեր: Մշակված չափորոշիչներն անցել են փորձաքննություն ոլորտային հանձնաժողովներում և հաստատվել են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի կողմից: Պետական կրթական 160 չափորոշիչներ արդեն իսկ ներդրվել են ուսումնական հաստատություններում, 12-ը կներդրվեն 2017-2018 ուսումնական տարվանից:

Սոցիալական գործընկերների ներգրավմամբ՝ վերանայվել են նախկինում մշակված նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների և որակավորումների 20 պետական կրթական չափորոշիչներ, համապատասխան ուսումնական պլաններ ու մոդուլային ծրագրեր:

Լոռու տարածաշրջանային և Երևանի թեթև արդյունաբերության պետական քոլեջներում (2-րդ կուրսերում) ավարտվել է «Հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտության կրեդիտային համակարգի կազմակերպման փորձարկման գործընթացը, որի արդյունքների (արդյունավետության) վերաբերյալ անհրաժեշտ վերլուծություններ, առաջարկություններ, հաշվետվություններ, գնահատումներ կներկայացվեն փորձարկման ավարտից հետո:

Մասնագիտական կրթության համակարգի աշխատողների և համակարգի աշխատանքներում ներգրավված այլ անձնակազմերի անձանց համար իրականացվել են վերապատրաստումներ, որոնց ընթացքում վերապատրաստվել են 75 ՄԿՈՒ ուսումնական հաստատությունների տնօրեններ, փոխտնօրեններ, վարչական աշխատողներ՝ թվով 934 դասախոսներ և արտադրական ուսուցման վարպետներ, ինչպես նաև կառավարման խորհրդի թվով 41 անդամներ:

«Dasaran.am» կայքէջում ստեղծվել և գործում է նախնական և միջին մասնագիտական կրթության տեղեկատվական հարթակը:

2016 թվականին անցկացվել են նախորդ տարիների շրջանավարտների պետական նմուշի դիպլոմ ստանալու համար ամփոփիչ ատեստավորման քննություններ, որոնց մասնակցել է 68 շրջանավարտ (46-ը ստացել է պետական նմուշի դիպլոմ):

Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատության ղեկավարման իրավունք (հավաստագիր) ստանալու նպատակով իրականացվել են վերապատրաստումներ: Ներկայումս ուսումնական հաստատության ղեկավարման իրավունք (հավաստագիր) ստացած անձանց թիվը կազմում է 100:

Ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների շրջանակում աշխատանքներ են իրականացվել նաև միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ:

ԵՄ կողմից ֆինանսավորվող «Մասնագիտական կրթություն և զբաղվածություն հաշմանդամություն ունեցող երիտասարդների համար» 2016-2017 թվականների ծրագրի շրջանակում «Սեյվ դը չիլդրեն» կազմակերպությունը ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հետ նախաձեռնել է նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական ոլորտում սոցիալական նորարարությունների ներմուծումը, խթանելով հաշմանդամություն ունեցող երիտասարդների համար աշխատանքի հավասար հնարավորությունների ստեղծումը: Ծրագրին մասնակցում են ՄԿՈՒ 7 հաստատություններ Երևանից, ՀՀ Վայոց ձորի, Կոտայքի, Տավուշի, Սյունիքի, Արմավիրի մարզերից:

2014-2016 թվականների ընթացքում ՀՀ կրթության և գիտության և ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունների երաշխավորությամբ «Հույսի կամուրջ» ՀԿ-ն Ուսուցման ազգային հիմնադրամի մեթոդական խորհրդատվությամբ և մասնակցությամբ իրականացրել է «Արժանապատիվ կյանքի իրավունք» ծրագիրը: Ծրագրի նպատակն է խթանել հաշմանդամություն ունեցող երիտասարդների կրթության և աշխատանքի իրավունքի իրացմանը ՀՀ Տավուշի մարզում: Ծրագրի շրջանակներում Տավուշի մարզի ՄԿՈՒ ուսումնական հաստատությունների 70 դասավանդող վերապատրաստվել և կատարելագործել է ներառական կրթություն իրականացնելու հմտությունները, բիզնես ոլորտի մասնագետներից և ՄԿՈՒ դասավանդողներից 50 մարդ վերապատրաստվել և ձեռք են բերել հաշմանդամություն ունեցող անձանց հետ մասնագիտական ուսուցում (կարճաժամկետ դասընթացներ) իրականացնելու մեթոդական հմտություններ, այնուհետև վերջիններս անցկացրել են 120 երիտասարդի մասնագիտական ուսուցում՝ 8 մասնագիտությունների գծով:

2016 թվականի մայիսի 27-28-ը անցկացվել է «Հայաստանի հմտություններ» ազգային մրցույթը՝ «Խոհարարություն», «Ոսկերչություն» և «Նորաձևության տեխնոլոգիա» մասնագիտությունների գծով: «Հայաստանի հմտություններ» ազգային մրցույթի հաղթողները կմասնակցեն 2017

թվականին Միացյալ Արաբական Էմիրություններում՝ Աբու Դաբիիում, կայանալիք «Աշխարհի Հմտություններ» 44-րդ միջազգային մրցույթին:

Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության տնտեսական համագործակցության և զարգացման նախարարության ֆինանսավորմամբ «Գերմանական միջազգային համագործակցություն» ընկերությունը (GIZ) 2014-2017 թվականներին իրականացնում է «Մասնավոր հատվածի զարգացում Հարավային Կովկասում» ծրագիրը, որի շրջանակներում մշակվել և իրականացվել է «Վարպետաց դասընթացներ ՄԿՈՒ ոլորտում՝ Հարավկովկասյան երեք երկրների համար» առաջնորդների միջազգային վերապատրաստման 6-ամսյա գործնական դասընթացը: Ընկերության աջակցությամբ իրականացվել է հայկական «Ձեռնարկատիրական հմտություններ» վերապատրաստման մոդուլի մշակման և 4 միջին մասնագիտական պետական ուսումնական հաստատություններում պիլոտավորման ծրագիրը: Ծրագրի թիրախային ոլորտներն են զբոսաշրջությունը, գինեգործությունը և ճշգրիտ ճարտարագիտությունը:

Մշակվել է «Ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացում» չափորոշիչի և մոդուլային ծրագրի նախագիծը, որը պարտադիր ներառվելու է ՄԿՈՒ պետական կրթական չափորոշիչներում, մշակվել է նաև նշված մոդուլի ուսումնական ձեռնարկը վերապատրաստման դասընթացի մասնակիցների և դասընթացավարների համար:

Սկոլկովոյի Կրթության մշակման կենտրոնի և Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության համագործակցության ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականի ընթացքում «Սկոլկովո» Մոսկվայի կառավարման դպրոց» ոչ պետական ուսումնական հաստատության կողմից մշակված «Managing TVET Institution» համակարգչային գործիքի միջոցով Հայաստանում իրականացվել է վերապատրաստում՝ ուղղված ՄԿՈՒ հաստատությունների կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, որին մասնակցել են Երևանի և ՀՀ մարզերի շուրջ 65 նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների տնօրեններ և վարչական օղակի աշխատակիցներ:

«Թուրինյան Գործընթաց 2016» համագործակցության շրջանակներում մշակվել է ՄԿՈՒ ոլորտում վերջին 2-3 տարվա ընթացքում իրականացված բարեփոխումների վերաբերյալ ամփոփիչ զեկույց:

«Ռազմավարական զարգացման գործակալություն» ՀԿ-ն շվեյցարական գործընկերներ HEKS/EPER (Շվեյցարիայի եկեղեցու օգնությամբ) և Կիրառական գիտությունների Բեռնի համալսարանի գյուղատնտեսության, անտառային և պարենային գիտությունների դպրոց (HAFL) կազմակերպությունների հետ համատեղ նախաձեռնել է գյուղատնտեսության ոլորտում մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) ոլորտում նոր՝ «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման զար-

գացում Սյունիքի մարզում» խորագրով ծրագիրը: Ծրագրի նպատակն է նպաստել գյուղատնտեսության ոլորտում մասնագիտական կրթության և խորհրդատվության ծառայությունների զարգացմանը և հասանելի դարձնել շուկային միտված գործնական կրթությունը անասնաբուժության, կաթի վերամշակման և ֆերմերներին խորհրդատվական ծառայությունների մատուցման ոլորտներում: Ծրագիրը մեկնարկել է 2016 թվականին և կավարտվի 2020 թվականին:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության և «Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների» միության և SS մի շարք առաջատար ընկերությունների համագործակցության շրջանակներում մշակվել է քառամյա փորձնական կրթական ծրագիր՝ «Համակարգերի տեսություն» ուղղությամբ, որը փորձնական ներդրվել է «Երևանի ինֆորմատիկայի պետական քոլեջ» ՊՈԱԿ-ում:

«Անուշավան Աբրահամյան» կրթական հիմնադրամը շարունակում է Հայաստանում նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթօջախների համապարփակ և հարատև զարգացման ծրագիրը: Հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ և աջակցությամբ շարունակվում է «Արմաթ» ինժեներական լաբորատորիաների հիմնումը Հայաստանի Հանրապետության մարզերի 7 արհեստագործական ուսումնարաններում: Համապատասխան սարքերի տեղադրման աշխատանքները բոլոր 7 ՆՄԿՈՒ հաստատություններում արդեն իսկ ավարտվել են. սարքերը տեղադրվել են Սյունիքի, Վայոց ձորի, Տավուշի տարածաշրջանային պետական քոլեջներում, Արարատի պետական քոլեջում, Վանաձորի Ս. Թևոսյանի անվան պետական պոլիտեխնիկական քոլեջում, Վարդենիսի Բաղեյան պետական քոլեջում և Հրազդանի արհեստագործական ուսումնարանում:

Հայաստանի գյուղատնտեսության ոլորտում մասնագիտական կրթության և ուսուցման արդիականացման միջոցով աշխատաշուկայի արդյունավետությունը և ՄԿՈՒ շրջանավարտների զբաղունակությունը բարձրացնելու համար՝ ՀՀ կառավարության և Եվրոպական Միության միջև 2016 թվականի դեկտեմբերին ստորագրվել է «Որակավորումների բարելավում ավելի լավ աշխատատեղերի համար» ԵՀԳ/2015/038-246 ֆինանսավորման համաձայնագիրը: Համաձայնագիրը կիրականացվի 2017-2020 թվականներին, այն ուղղված է Հայաստանի գյուղատնտեսության ոլորտում մասնագիտական կրթության և ուսուցման արդիականացման միջոցով աշխատաշուկայի արդյունավետության և ՄԿՈՒ շրջանավարտների զբաղունակության բարձրացմանը:

Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթության գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 2,489.6 մլն դրամ՝ 6.5 հազար սովորողի ուսուցման գծով, միջին մասնագիտական կրթության գծով՝ 6,545.4 մլն դրամ՝ 14.4 հազար սովորողի ուսուցման գծով: 2016 թվականին, ընդհանուր առմամբ, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ծրագրերի, ինչպես նաև դրանց իրականացմանն օժանդակող մի

շարք ծրագրերի գծով պետական բյուջեից հատկացվել է 9,233.8 մլն դրամ: 2017 թվականին կհատկացվի 11,298.4 մլն դրամ՝ նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մեջ ընդգրկվող, համապատասխանաբար, 6.5 և 17.8 հազար սովորողների ուսուցման գծով:

2016-2017 ուսումնական տարում նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններում անվճար ուսուցմամբ (նպաստի ձևով ուսման վճարի լրիվ փոխհատուցմամբ) ընդունվածների թիվը կազմում է 3929, միջին մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններում՝ 5973 սովորող:

Եվրոպական Միության աջակցությամբ իրականացվել է **«Հայաստանի բարձրագույն կրթության** ոլորտի հզորացում՝ Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին ինտեգրվելու նպատակով» Թվինինգ Ծրագիրը: Ծրագիրն իրականացվել է Ֆինլանդիայի կրթության գնահատման կենտրոնի (FINEEC) և Գերմանիայի կրթության ու հետազոտությունների դաշնային նախարարության (BMBF) միջազգային փորձագետների կողմից, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հետ համատեղ: Միջազգային և ազգային փորձագետների համատեղ աշխատանքների արդյունքում վերանայվել են «Կրթության մասին» և «Բարձրագույն և հետբուհական կրթության մասին» ՀՀ օրենքները: Նախաձեռնությունը ֆինանսավորվել է Եվրոպական Միության կողմից, ծրագիրը մեկնարկել է 2014 թվականի հուլիսին:

2016 թվականի դեկտեմբերին ՀՀ կառավարության հաստատմանն են ներկայացվել «Բարձրագույն կրթության մասին» և «Կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերը:

«Բարձրագույն կրթության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի ներկայացումը պայմանավորված է բարձրագույն կրթության զարգացմանը և միջազգայնացմանն ուղղված միտումներով, ինչպես նաև՝ Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքին ինտեգրմամբ: Այն ներառում է բարձրագույն կրթության բնագավառում կրթության կազմակերպման, իրավակազմակերպական, ֆինանսական հարաբերությունների հստակեցման (անկախ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կազմակերպարավական ձևից ու կարգավիճակից), նրանց ակադեմիական, կառավարման, ֆինանսական հարաբերությունների ընդհանուր սկզբունքների, պայմանների և պահանջների հստակ սահմանման և ապահովման, ինչպես նաև՝ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ոլորտը կանոնակարգող «Կրթության մասին» և «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքներում առկա հակասությունների կարգավորման անհրաժեշտությամբ:

«Բարձրագույն կրթության մասին» ՀՀ նոր օրենքի ընդունումը կնպաստի ՀՀ բարձրագույն կրթության ինտեգրմանը եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին, մասնավորապես՝ բուհերի ինքնավարության մեծացմանը և հաշվետվողականության խթանմանը, բուհերի կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, հավատարմագրման և լիցենզավորման գործընթացների հստակեցմանը:

Մշակվել և հաստատվել են նորմատիվային կարգեր, որոնք ենթադրում են սկզբունքային նորարարություններ բուհական կրթական համակարգում, միտված են կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանը և բարենպաստ օրենսդրական հիմքեր են ստեղծել բարձրագույն և հետբուհական կրթության համակարգի ընդհանուր բարեփոխումների, ինչպես նաև՝ Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի ինտեգրմանն ուղղորդվող կառուցվածքային բարեփոխումների համար:

«Հայաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտի հզորացում՝ Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին ինտեգրվելու նպատակով» Թվինինգ ծրագրի շրջանակում ընդլայնվել են «Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» հիմնադրամի (ՄԿՈԱԱԿ) և բուհերի աշխատակիցների կարողությունները՝ Բոլոնիայի գործընթացի իրականացումն ու շարունակականությունն ապահովելու նպատակով, կատարվել են նախապատրաստական աշխատանքներ՝ Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ասոցացիային (ENQA) ՄԿՈԱԱԿ-ի լիիրավ անդամակցությանը և Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ռեգիստրում (EQAR) գրանցմանը նպաստելու համար:

2016 թվականի փետրվարից ՄԿՈԱԱԿ-ը դարձել է բարձրագույն կրթության որակի ապահովման եվրոպական ցանցի լիիրավ անդամ, ինչպես նաև հանդիսանում է բարձրագույն կրթության որակի ազգային գործակալությունների միջազգային ցանցի և ԱՄՆ բարձրագույն կրթության հավատարմագրման խորհրդի որակի միջազգային խմբի անդամ: Յուրաքանչյուր տարի Եվրոպական որակի ապահովման ռեգիստրի (ԵՈԱՌ) գործադիր գրասենյակին վճարվում է անդամավճար:

ՄԿՈԱԱԿ-ի կողմից ՀՀ 14 պետական և 4 մասնավոր բուհեր անցել են ինստիտուցիոնալ և պայմանագրային ինստիտուցիոնալ հավատարմագրում:

Հայաստանում Ամերիկյան համալսարանը, Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարանը անցել են միջազգային հավատարմագրում: Ճարտարապետության և շինարարության հայաստանի ազգային համալսարան հիմնադրամն անցել է որակի միջազգային հավատարմագրում Ֆրանսիայի բարձրագույն կրթության և հետազոտության գնահատման (HCERES) և Իսպանիայի որակի գնահատման և հավատարմագրման ազգային գործակալության (AERES) կողմից:

2015 թվականին մեկնարկել է Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում բարեվարքության ամրապնդում և կոռուպցիայի դեմ պայքարի ծրագիրը՝ Եվրոպայի Խորհրդի և ԵՄ հանձնաժողովի աջակցությամբ: Ծրագիրն օժանդակում է Հայաստանի Հանրապետության Հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագրի արդյունավետ իրականացմանը: Ծրագրի խնդիրն է աջակցել գործող մասնագետների համար նախատեսվող կանխարգելիչ և բարեվարքության մեխանիզմների մշակմանը և ամրապնդել արդյունավետ կառավարումը Հայաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտում: Ծրագրի իրականացման արդյունքում նախատեսվում է.

- Բարձրագույն կրթության ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի և բարեվարքության ամրապնդման ռազմավարությունների վերաբերյալ իրազեկության բարձրացում գլխավոր շահառուների շրջանում:

- Հայաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտում բարեվարքության ամրապնդման և կոռուպցիայի դեմ պայքարի համար ինստիտուցիոնալ հիմքերի մշակում և արդյունավետ կիրառում:

Վերոնշյալ ծրագրի շրջանակում մշակվել և ներկայացվել է «Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում բարեվարքության վրա ազդող գործոնների ռիսկի վերլուծությունը»:

2016-2017 թվականներին ՀՀ բարձրագույն մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների լավագույն առաջադիմությամբ ուսանողներին անվանական կրթաթոշակներ են տրամադրվել յոթ ոլորտներում՝ (բնագիտական (այդ թվում՝ մաթեմատիկական-տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաներ (S<S), բժշկություն, հումանիտար գիտություններ, հասարակագիտություն, ճարտարագիտություն (այդ թվում՝ ճարտարապետական/գյուղատնտեսական), մշակույթ-սպորտ, հայագիտություն): Նշված ոլորտներում՝ ըստ կրթական ծրագրերի (բակալավր, մագիստրոս), հաղթող է ճանաչվել համապատասխանաբար 21 և 16 հոգի:

2016 թվականի ընթացքում իրականացվել է ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ազգային վարկանիշավորման գործընթացի իրականացումը, որը կազմակերպվել է 2013 թվականի ազգային վարկանիշավորման գործընթացի փորձնական ներդրման արդյունքների հիման վրա: Հիմք ընդունելով վարկանիշավորման համակարգի միջազգային փորձը 2016 թվականին փոփոխություններ են կատարվել վարկանիշավորման համակարգի մեթոդաբանությունում, արդյունքում մշակվել է ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների միասնական ցանկով վարկանիշավորման ազգային համակարգ:

2017 թվականին շարունակվել են նորարարական ծրագրերի իրականացման աշխատանքները 6 բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում (Երևանի պետական համալսարան, Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարան, Երևանի պետական բժշկական

համալսարան, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան, ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիա, Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարան), որն ուղղված է բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում նորարարական ու զարգացման ծրագրերի իրականացմանը և բուհերի կարողությունների հզորացմանը:

Քննարկվել է Նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի (ՆՄՀ) շրջանակներում ևս մեկ փուլ կազմակերպելու հարցը, որին մասնակցության իրավունք է տրվել մինչ այդ ՆՄՀ դրամաշնորհառու չհանդիսացած և իրավասության այլ պահանջներին բավարարող բուհերին: Փորձագետների կողմից իրականացվել է հայտերի գնահատում, որի արդյունքում կնքվել են պայմանագրեր Գլաժոր համալսարանի, Հյուսիսային համալսարանի, Շիրակի պետական համալսարանի, Երևանի պետական կոնսերվատորիայի, Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի պետական ինստիտուտի, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հետ:

Պետությունը յուրաքանչյուր տարի ուսանողական նպաստի ձևով ուսման վճարի մասնակի փոխհատուցում է տրամադրում Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության կողմից սահմանված ուսանողի միջին որակական գնահատականի նվազագույն շեմը հաղթահարած և ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված ուսանողներին՝ 50-100%-ի չափով: 2016 թվականին փոխհատուցում ստացող ուսանողների թիվը՝ բակալավրի և մագիստրոսի կրթական աստիճանում, կազմել է 2752 ուսանող, փոխհատուցվել է 650.0 մլն.դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է փոխհատուցել 2000 ուսանողի ուսման վարձը՝ 816.0 մլն դրամի չափով:

Շարունակվում է «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպության» կարգավիճակ ունեցող ՀՀ պետական բուհերի՝ «Հիմնադրամի» վերակազմակերպման հարցը: Ներկայումս 16 պետական բուհերից 11-ը ունեն «Հիմնադրամի» կարգավիճակ:

2014-2015 թվականներին շարունակվել են Հայաստանի Հանրապետությունում Բոլոնիայի քարտուղարության գործունեության ապահովման աշխատանքները, որի արդյունքում կազմակերպվել են Բոլոնիայի գործընթացի հետամուտ խմբի աշխատանքային խմբերի մի շարք հանդիպումներ:

Բարձրագույն կրթության համակարգի զարգացման նպատակները, խնդիրները, կառուցվածքային շարունակական բարեփոխումները և մարտահրավերներն արդյունավետ իրականացնելու համար 2015 թվականի սեպտեմբերին Լյուքսեմբուրգում կայացած Բոլոնիայի գործընթացի հետամուտ խմբի կողմից որոշվել է ստեղծել Բոլոնիայի 2015-2018 թվականների գործընթացի հետամուտ խմբի աշխատանքային և խորհրդատվական խմբեր հետևյալ թեմաներով՝ «Բոլոնիայի հիմնական պարտավորությունների իրականացում», «Նոր նպատակներ - Եվրոպական բարձրագույն

կրթության տարածքի նոր նպատակների քաղաքականության մշակում», «Մոնիթորինգ», «Դիպլոմի հավելվածի վերանայման խորհրդատվական խումբ»:

2015 թվականի Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի նախարարական գագաթաժողովի և Բոլոնիայի գործընթացի 4-րդ քաղաքական ֆորումի որոշման համաձայն՝ Բոլոնիայի քարտուղարությունն ստանձնել է Ֆրանսիան: 48 երկրների կրթության նախարարները և Եվրամիությունը որոշում ընդունեցին ձևավորել Բոլոնիայի քարտուղարության միջազգային անձնակազմ, որի կազմում ներառվել է մեկ ներկայացուցիչ Հայաստանից՝ գործառույթների շարունակականությունն ապահովելու համար:

2016 թվականին պետական բյուջեից բարձրագույն կրթության և վերջինիս օժանդակության ծրագրերի գծով հատկացվել է 11,925.9 մլն դրամ: 2017 թվականին ՀՀ պետական բյուջեից կհատկացվի 12,391.3 մլն դրամ, որի շրջանակներում բուհերում պետության կողմից նպաստների ձևով ուսման վարձի լրիվ փոխհատուցմամբ (անվճար) կսովորեն 13.4 հազար ուսանողներ:

ԱՐՏԱՌԻՍՏԻՄՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արտաուսումնական դաստիարակության ոլորտում իրականացված ծրագրերը միտված են եղել երեխաների և պատանիների ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը և խթանմանը, մատաղ սերնդի առողջության պահպանմանն ու ամրապնդմանը, ընտրած մարզաձևերում մարզական հերթափոխի պատրաստմանը, պարապոլների մարզական ունակությունների կատարելագործմանը, ՀՀ հավաքական թիմերի համալրմանը, միջազգային ասպարեզում վերջիններիս արդունավետ մրցունակության ապահովմանը, ինչպես նաև ուսումնական հաստատություններին մեթոդական օգնության տրամադրմանը, ուսումնական նոր դասագրքերի և ձեռնարկների մշակմանը:

Ֆիզիկական դաստիարակության իրականացման համար մանուկների ու պատանիների շրջանում կազմակերպվել են ուսումնամարզական միջոցառումներ, ապահովվել է նրանց մասնակցությունը տեղական, հանրապետական և միջազգային մրցաշարերին:

2016 թվականին կազմակերպվել են հրաձգության, գնդակային հրաձգության, նետաձգության հանրապետական և միջազգային մրցումներ: Հրաձգության հանրապետական մարզադպրոցի սաներից մեկը մասնակցել է Բուլղարիայի Սոֆիա քաղաքում կայացած Եվրոպայի գավաթի խաղարկությանը՝ հավաքականի կազմում զբաղեցնելով թիմային երրորդ մրցանակային տեղը, Թուրքիայի Տրապիզոն քաղաքում կայացած դպրոցականների աշխարհի առաջնությանը մարզադպրոցի 2 սան գրավել են առաջին և երրորդ տեղերը, Բաթումի քաղաքում կայացած Սևծովյան ավազանի երկրների միջազգային մրցումներում մեկ հոգի զբաղեցրել է երրորդ տեղը,

«Հայկի նետ» միջազգային մրցումներում ևս մեկ հոգի զբաղեցրել է 3-րդ տեղը, մարզադպրոցի սաներից երեքն արժանացել են սպորտի վարպետի կոչման:

Թուրքիայի Տրապիզոն քաղաքում կայացել է դպրոցականների 16-րդ համաշխարհային Գիմնազիադան, որը հանդիսանում է դպրոցականների համաշխարհային սպորտի ամենաբարձր վարկանիշ ունեցող ստուգատեսը: Գիմնազիադային մասնակցել է 30 երկրի 2500 դպրոցական: Հայաստանի Հարապետության պատվիրակությունը՝ 38 մասնակցով, հանդես է եկել 9 մարզաձևերում՝ ատլետիկա, մարմնամարզություն, լող, հունահռոմեական և ազատ ոճի ըմբշամարտ, ծյուղո, նետաձգություն, շախմատ և սուսերամարտ: Հայաստանի դպրոցական մարզիկները 16-րդ համաշխարհային Գիմնազիադայում արժանացել են 5 ոսկե, 2 արծաթե և 8 բրոնզե մեդալների՝ թիմային հաշվարկով զբաղեցնելով 10-րդ հորիզոնականը:

Բուլղարիայի Պազարջիկ քաղաքում կայացած նավամոդելային սպորտի Եվրոպայի առաջնությանը ՀՀ ներկայացուցիչները շահել են 3 ոսկե և 1 բրոնզե մեդալներ, ինչպես նաև 2 գավաթ, սահմանելով՝ Աշխարհի նոր ռեկորդ:

«Ֆիզիկական կուլտուրա» առարկայի արդյունավետ դասավանդմանը և մատաղ սերնդի ֆիզիկական դաստիարակությանը նպաստել է նաև ՀՀ «Ազգային Ժողովի» գավաթի խաղարկությունը: Մրցումներին մասնակցում են ՀՀ և ԼՂՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների 1-6-րդ դասարանների աշակերտներ: Յուրաքանչյուր տարի առաջին տեղը գրաված թիմը պարգևատրվում է ԱԺ գավաթով և մարզական գույքով:

ՀՀ բուհերի ուսանողների շրջանում «Ֆիզիկական դաստիարակություն» ծրագրի խնդիրների իրականացման, ֆիզիկական հմտությունների օբյեկտիվ գնահատման, ուսանողների կենցաղում առողջ ապրելակերպի արմատավորման, Հայրենիքի պաշտպանությանը ֆիզիկապես առողջ երիտասարդների դաստիարակման նպատակով՝ 1999 թվականից ՀՀ-ում մեկնարկել է ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների սովորողների հանրապետական մարզական խաղերը:

Կազմակերպվել են սենյակային թոչոլ «Գերթեթև» և «Ազատ թոչոլ» մոդելների գծով հանրապետական մրցումներ, որին մասնակցել են 80 դպրոցականներ, ինչպես նաև շուրջ 230 շահառուներ:

Շարունակվել է պետական աջակցությունը ՀՀ, ԼՂՀ և Սփյուռքում կազմակերպվող տարաբնույթ մանկապատանեկան ստեղծագործական մրցույթներին, փառատոներին, ցուցահանդեսներին, համերգներին և այլ կրթամշակութային միջոցառումներին:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2016 թվականի հուլիսի 21-ի N 754-Ն հրամանով հաստատվել են ՀՀ երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի և պարարվեստի դպրոցների 2016-2017 ուսումնական տարվա օրինակելի ուսումնական պլանները:

Սփյուռքահայ աշակերտության և երիտասարդության հետ աշխատանքն առավել ընդգրկուն դարձնելու համար 2010 թվականից սկսած անցկացվում է Համահայկական մանկապատանեկան նկարչական մրցույթ-փառատոն «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» խորագրով: Այն անցկացվել է բարեգործական միջոցների հաշվին, իսկ 2016 թվականին ծրագիրն առաջին անգամ ֆինանսավորվել է ՀՀ պետական բյուջետային միջոցների հաշվին:

2016 թվականին մրցույթ-փառատոնին ներկայացվել է Հայաստանից, ԼՂՀ-ից և Սփյուռքի (ԱՄՆ, Արգենտինա, Ուրուգվայ, Նիդեռլանդներ, Իսպանիա, Ռուսաստան, Ուզբեկստան, Իրաք, Իրան, Լիբանան) 10 երկրներից 107 հաստատության շուրջ 1100 աշխատանք, որից ցուցահանդեսին ներկայացվել են շուրջ 180-ը: Դեկտեմբերին անցկացվել է մրցույթի II փուլը: Լույս է տեսել նաև ցուցահանդեսի աշխատանքների կատալոգ:

Լեհաստանում «Տոնիկա» ժողովրդական գործիքների անսամբլը մասնակցել է մրցույթ-փառատոնի իր անվանակարգում՝ արժանանալով ոսկե մեդալի և 1-ին կարգի դիպլոմի:

ԼՂՀ-ի Բերձոր քաղաքում ստեղծվել է փողային նվագախումբ՝ սահմանամերձ բնակավայրերում փողային նվագախմբերի թիվը հասցնելով 11-ի:

Գեղարվեստական դաստիարակության և մշակույթի մանկապատանեկան կենտրոնի և Հայաստանի երաժշտական ընկերության կողմից անց է կացվել ժողովրդական գործիքների անսամբլների հանրապետական առաջին մրցույթ-փառատոնը, որին մասնակցել է 27 անսամբլ, 490 մասնակիցներով:

Չեխիայի Հանրապետության Լիդիցե քաղաքում կազմակերպված «Դպրոցը և կրթությունը» թեմայով կերպարվեստի 44-րդ միջազգային մանկական ցուցահանդեսին՝ նվիրված ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հիմնադրման 70-րդ ամյակին, ներկայացվել են գեղանկարչության և խեցեգործության խմբակների 8 սանի 11 աշխատանքներ, Լեհաստանի Լոժ քաղաքում անցկացված «Աշխարհի ժողովուրդների արդարամիտները» խորագրով արվեստի միջմշակութային միջազգային մրցույթին՝ 6 սանի աշխատանքներ:

Ռուսաստանի Դաշնությունում «Վայրի բնության համաշխարհային հիմնադրամ»-ի կողմից կազմակերպված «Կովկասը պտավոր կատվի տուն» խորագրով մանկական նկարչական միջազգային մրցույթին ուղարկվել են գեղանկարչության խմբակի թվով 16 սանի 16 աշխատանքներ: Սաները զբաղեցրել են 1-3-րդ մրցանակային տեղեր, տարբեր՝ 7-12 և 13-18 տարիքային խմբերում:

Տոկիոյում 7-15 տարեկան երեխաների համար անցկացվող՝ «Կապույտ երկիր ո՞ւմ համար» թեմայով մանկական 17-րդ միջազգային բնապահպանական նկարչական մրցույթին ուղարկվել է կենտրոնի 20 սաների 21 աշխատանք, ՌԴ Ինֆորմացիոն Տեխնոլոգիաների կամավոր սերտիֆի-

կացիայի համակարգի կողմից իրականացվող հայտնի ոսկերիչ Կ. Ֆաբերժեի ծննդյան 170-ամյակին նվիրված «Ոսկերիչ» խորագրով կիրառական արվեստի միջազգային մանկապատանեկան մրցույթին ուղարկվել են 28 սաների աշխատանք: Արդյունքում 27 աշխատանքներ արժանացել են պատվոգրերի՝ առաջինից երրորդ տեղերի համար (9-10, 11-12, 13-15, 16-17 տարիքային խմբերում):

2016 թվականին ՀՀ Շիրակի մարզում անց է կացվել Հայաստանի և Արցախի Անկախության 25-ամյակին նվիրված 11-րդ մանկապատանեկան փողային նվագախմբերի փառատոնը, որին մասնակցել են թվով 578 դպրոցականներ: Մարզում անկախության տոներին նվիրված միջոցառումներին մասնակցել են Գյումրու «Ընտանիք» մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոնի և Շիրակի մարզի Աշոցք, Գոգհովիտ, Երազգավորս, Թորոսգյուղ, Ջրառատ, Յողամարգ համայնքներում գործող տարբեր խմբակների, Արցախի ու Ջավախքի կրթամշակութային կենտրոնների շահառու դեռահասներ:

ՀՀ Շիրակի մարզում կազմակերպվել և անց է կացվել նաև ««Ընտանիք»-ն անիվների վրա» կրթական ծրագիրը: Ծրագրի նպատակն է՝ ՀՀ համայնքների և Ջավախքի մանկավարժների համար կազմակերպել վերապատրաստման դասընթացներ, դեռահասների համար՝ ազգային արհեստների և արվեստի «Մասնագիտական կողմնորոշման» դասեր, կարևորել արտադպրոցական կրթության դերը և նպաստել համայնքներում դրա զարգացմանը, նպաստել դեռահասների մասնագիտական կողմնորոշմանը, կարողությունների բացահայտմանը, ամրապնդել ՀՀ համայնքների և Ջավախքի կրթական հաստատությունների միջև համագործակցությունը, նպաստել ազգային արհեստների և արվեստի բնագավառներում ստեղծվող մշակութային արժեքների տարածմանն ու պահպանմանը, դեռահասների մեջ ձևավորել կազմակերպչական հմտություններ ու կարողություններ:

Գյումրիում կայացած պատանի երաժիշտ-կատարողների «Վերածնունդ» 9-րդ միջազգային մրցույթ-փառատոնին մասնակցել են Դիլիջանի երաժշտական դպրոցի 7 աշակերտներ, որոնցից 3-ը արժանացել են դափնեկրի կոչման, զբաղեցնելով մրցանակային տեղեր:

Ռազմահայրենասիրական դաստիարակության բնագավառում 2015-2016 թվականներին մշակվել և վերամշակվել են մի շարք նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք ուղղված են եղել կանոնակարգելու նախագորակոչային պատրաստության և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության բնագավառը: Մասնավորապես. կազմակերպվել և անց է կացվել «ՆԶՊ» առարկայական օլիմպիադան, որին մասնակցել են Երևան քաղաքի, ՀՀ մարզերի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության թվով 168 աշակերտ, ովքեր տեղերում ճանաչվել են լավագույնը, ՀՀ պաշտպանության նախարարության և ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության հետ համատեղ իրականացվել է զինվորական ղեկավարների վերապատրաստման աշխատանքներ: Մշակվել է

«Սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության» հայեցակարգի նախագիծը, որը ներկայացվել է շահագրգիռ գերատեսչությունների և այժմ գտնվում է քննարկման փուլում: Մշակման փուլում է գտնվում ՀՀ պաշտպանության և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարների համատեղ հրամանի նախագիծը՝ ՆԶՊ ուսուցիչների մրցույթի կարգի և հարցաշարերի վերաբերյալ:

Ռազմահայրենասիրական և նախազորակոչային պատրաստության համակարգում բարելավվել են ուսումնական հաստատությունների զենքի պահասենյակները, ուսումնական հաստատությունների 85%-ը համալրվել են ուսումնական տարբեր զինատեսակներով և զինամթերքներով, որոնք հիմնավոր պայմաններ են ստեղծում կրակային և մարտական պատրաստության դասընթացներն առավել արդյունավետ իրականացնելու համար:

Որպես ուսումնաօժանդակ նյութ նկարահանվել և ուսումնական հաստատություններին է տրամադրվել ռազմահայրենասիրական, ուսուցողական 7525 տեսասկավառակներ. «Հրամանատարի դերն ու նշանակությունը», «Զիրավի ճակատամարտ», «Ակոռի ճակատամարտ», «Տեղեկատվական պատերազմ», «Փողոցային բարքեր»:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2016 թվականի սեպտեմբերի 27-ի N937-Ա/2 հրամանի համաձայն՝ հաստատվել է «Նախնական զինվորական պատրաստության» առարկայի ավագ դպրոցի 12-րդ դասարանի ծրագիրը:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանության հետ համատեղ շարունակվել է հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում ուսումնական ինքնաձիգի և ուսումնական փամփուշտների տրամադրումը:

Մշակվել և սահմանված կարգով ՀՀ կառավարության քննարկմանն է ներկայացվել «Հանրակրթական ծրագրեր իրականացնող ռազմաուսումնական հաստատությունների օրինակելի կանոնադրությունը»:

2016 թվականի ընթացքում ՀՀ ՊՆ և ԵԱՀԿ Երևանյան գրասենյակի հետ ձեռք բերված պայմանավորվածության համաձայն՝ համատեղ ջանքերով նախաձեռնվել է «Նախազորակոչային տարիքի երեխաների շրջանակներում ռազմահայրենասիրական, սոցիալական և ընդհանուր իրավական իրազեկության վերաբերյալ» ծրագրի իրականացում:

Վ. Սարգսյանի անվան ռազմական ինստիտուտում ՀՀ պաշտպանության նախարարության հետ համատեղ անցկացվել է ամենամյա «Նախնական զինվորական պատրաստության» առարկայական օլիմպիադան, որին մասնակցել են ՀՀ բոլոր մարզերի և ԼՂՀ թիմերը:

ՀՀ պաշտպանության նախարարության, ՀՀ արտակարգ իրավիճակների, ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի, ՀՀ մշակույթի նախարարությունների, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանության և ՀՀ կառավարության առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության հետ

համատեղ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունում կազմակերպվել է «Աճող սերնդի ռազմա-հայրենասիրական դաստիարակության հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները» թեմայով գիտագործնական կոնֆերանս:

Գեղարվեստական կրթության մատչելիության որակը ապահովելու և բարելավելու նպատակով իր գործունեությունն է իրականացնում «Մշակութային կրթության աջակցության» հիմնադրամը, որը մեթոդիստ-մանկավարժների և հանրապետության առաջատար մասնագետների միջոցով հանրապետության երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների 8800 մանկավարժների և սովորողների ցուցաբերել է մեթոդական օգնություն: 2016 թվականին պետական բյուջեից նշված նպատակով հատկացվել է 77.6 մլն դրամ, նույնքան գումար էլ կհատկացվի 2017 թվականին, որի շրջանակներում ուսումնամեթոդական և գործնական աջակցություն կցուցաբերվի 6570 աշակերտների և ուսուցիչների:

«Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, փոլային և լարային նվագարանների գծով ուսուցում» ծրագրում ներկայում ընդգրկված են 148 դպրոցների 2361 սովորողներ: Ծրագրի գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 628.3 մլն դրամ, 629.8 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին (դպրոցների թիվը և դրանցում ընդգրկվող երեխաների թվաքանակը փոփոխության չի կրել):

Երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների համար ուսումնական նոր ծրագրերի, դասագրքերի, մեթոդական ձեռնարկների մշակման և հրատարակման ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին հրատարակվել է 24 անուն դասագրքեր, մեթոդական ձեռնարկներ, 2017 թվականին նախատեսվում է հրատարակել 20 ձեռնարկներ: 2016 թվականին պետական բյուջեից նշված նպատակով հատկացվել է 17.1 մլն դրամ, 15.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

2016 թվականին պետական բյուջեից 16.7 մլն դրամ էլ հատկացվել է երաժշտական և արվեստի դպրոցների համար երաժշտական գործիքների ձեռքբերման գծով, որի շրջանակներում ձեռք է բերվել 17 անուն 41 երաժշտական գործիք՝ 2015 թվականի 22 անուն 96 գործիքների դիմաց՝ շնորհալի երեխաներին տրամադրելու նպատակով: Նշված նպատակով 15.0 մլն դրամ կհատկացվի 2017 թվականին՝ 14 անուն 69 գործիքների ձեռքբերման համար:

ՀՀ երկրապահ կամավորականների միությունում գործում է «Պատանի երկրապահ» ակումբը, որի նպատակն է՝ պատանիների շրջանում զարգացնել ռազմահայրենասիրական դաստիարակությունը և հայրենիքի նկատմամբ պարտքի զգացումը: Ակումբն ունի 72 ստորաբաժանում Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում և Երևան քաղաքում, որոնցում ընդգրկված են 8-18 տարեկան տղաներ և աղջիկներ: Ակումբն զբաղվում է պատանիների ռազմահայրենասիրական դաստիարակությամբ, կրակային, շարային, մարտավարական պատրաստությամբ: Պատանիներն

ուսուցանվում են Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի կանոնագրքերի համաձայն, որն էլ նպաստում է նրանց՝ զինվորական ծառայությանը նախապատրաստմանը: Ծրագրի գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 128.6 մլն դրամ, ևս 69.8 մլն դրամ կհատկացվի 2017 թվականին:

Մարզական հերթափոխի և բարձրակարգ մարզիկների պատրաստման համար մարզականոցները ժամանակակից մարզական գույքով ապահովելու, նրանց նյութատեխնիկական պայմանները բարելավելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ պետական բյուջեով նախատեսված միջոցների հաշվին իրականացվում է մարզագույքի բաշխման ծրագիր: Մասնավորապես. 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացված 92.0 մլն դրամի շրջանակներում ձեռք է բերվել 55 անուն մարզագույք և բաշխվել 36 մարզական կազմակերպությունների (2015 թվականին պետական բյուջեից հատկացված 168.2 մլն դրամի շրջանակներում ձեռք է բերվել 38 անուն մարզագույք և բաշխվել 46 մարզական կազմակերպությունների):

Մարզադպրոցների պայմանների բարելավման նպատակով մարզական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 352.5 մլն դրամ, 272.8 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին:

ՀՀ կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 22-ի N1331-Ա որոշմամբ հիմնադրվել է «Երևանի օլիմպիական մանկապատանեկան համալիր մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ը, միաժամանակ, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի նոյեմբերի 18-ի մի շարք որոշումներով էլ միացվել են միևնույն գործառույթներն իրականացնող մարզադպրոցները, մասնավորապես.

- N1163-Ն որոշմամբ «Աթլետիկայի օլիմպիական մանկապատանեկան N 2 մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ը միացել է «Աթլետիկայի օլիմպիական մանկապատանեկան N 1 մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ին և վերջինս վերանվանվել է «Ատլետիկայի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ,

- N1165-Ն որոշմամբ «Ջրվեժի մենապայքարային մարզաձևերի մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ը միացել է «Գառնիի Ռազմիկ Կարապետյանի անվան մենապայքարային մարզաձևերի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ին և վերջինս անվանակոչվել է «Ռազմիկ Կարապետյանի անվան մենապայքարային մարզաձևերի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ,

- N1172-Ն որոշմամբ «Գեղարվեստական մարմնամարզության և ակրոբատիկայի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ը միացել է «Հրանտ Շահինյանի անվան մարմնամարզության օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ-ին և վերջինս վերանվանվել է «Հրանտ Շահինյանի անվան սպորտային, գեղարվեստական մարմնամարզության և ակրոբատիկայի օլիմպիական մանկապատանեկան մարզադպրոց» ՊՈԱԿ:

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀԵՏ ՏԱՐՎՈՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Սփյուռքի հետ կապերի ոլորտում կարևորվում է սփյուռքի հայկական դպրոցների ուսուցիչների վերապատրաստումը: 2016 թվականին սփյուռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով պետական բյուջեից հատկացվել է 31.9 մլն դրամ, որի շրջանակներում վերապատրաստվել են 68 ուսուցիչներ՝ 2015 թվականի 63-ի դիմաց: Նշված նպատակով 36.4 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին, որի շրջանակներում կվերապատրաստվի 175 ուսուցիչ: Նորություն է հանդիսանում սոցիալական կայքերում վերապատրաստված ուսուցիչների հետ ֆորումների և խորհրդակցությունների անցկացումը, որոնք հնարավորություն են տալիս մշտապես կապ պահել ուսուցիչների հետ և արագ արձագանքել նրանց ուսումնամեթոդական խնդիրներին:

Հայաստանի Հանրապետության ուսումնական հաստատություններում օտարերկրացիների ընդունելության կանոնների համաձայն իրականացվում է սփյուռքահայ դիմորդների ընդունելություն ՀՀ բուհեր: Անվճար հիմունքներով ընդունելությունը կատարվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ տարեկան հաստատվող բուհական պետական պատվերի տեղերի՝ 70 տեղ, շրջանակներում, միաժամանակ, 13 տեղ է նախատեսվում միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում ընդունելության գծով: Վերջին երկու տարիներին նորից նկատվել է դիմորդների աստիճանական աճ՝ կտրուկ անկումից հետո: 2015 և 2016 թվականներին տարեկան 100-ական հոգով ավելացել է դիմորդների թիվը: Փոփոխությունները կատարվել են նաև կառուցվածքում. ավելի շատ են դիմում ոչ պետական բարձրագույն, ինչպես նաև միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ, այն դեպքում, երբ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սփյուռքահայ ուսանողների թիվը կրճատվել է: Երկրների տեսակետից առաջին տեղերում Վրաստանի, Ռուսաստանի և Սիրիայի դիմորդներն են, Ռուսաստանի դիմորդների թիվն աճում է, սիրիահայերի թիվը վերջին երկու տարիներին մնում է նույնը:

Դասագրքերի և ուսումնաօժանդակ նյութերի ձեռքբերումը, որպես կանոն, իրականացվում է կրթական հաստատությունների կողմից ներկայացվող հայտերի հիման վրա: Սփյուռքի ավելի քան չորս տասնյակ երկրներում գործում են մոտ 400 ամենօրյա և ավելի քան 700 մեկօրյա դպրոցներ: Հայ երեխաների 10-15 տոկոսն է ընդգրկված այդ դպրոցներում: Օտար լեզվամշակութային միջավայրերում, բնակության երկրների կրթական, օրենսդրական տարբեր համակարգերի, սոցիալ-տնտեսական առանձնահատկությունների պայմաններում ապրող սփյուռքահայության ազգային, ինքնությունը գնալով թուլանում է, իսկ հայ երիտասարդ սերունդը կանգնած է ազգային նկարագրի, մայրենի լեզվի մոռացության, ազգային արմատներից, ավանդույթներից, սովորություններից հեռանալու, հայկական մշակութային արժեքները կորցնելու վտանգի առաջ, որն ուղղակիորեն տանում է Սփյուռքի լեզվամշակութային ուժացման: Հայերեն խոսողների թիվն այսօր սփյուռքում նվազում է, փակվում են հայկական դպրոցներ, տարեցտարի նվազում է աշակերտների թիվը,

չկազմակերպված համայնքներում բացակայում են հայկական մեկօրյա դպրոցներ, դասարաններ, պակասում են որակյալ և մասնագետ ուսուցիչները, ուսումնական գրականության, հատկապես այբբենարանի, ընթերցարանի, մայրենիի դասագրքերը, աշխատանքային տետրերը, ուսումնական, մեթոդական ձեռնարկները: Միաժամանակ բացվում են նոր մեկօրյա դպրոցներ, հայոց լեզվի, հայոց պատմության և մշակույթի դասընթացներ, խմբակներ, որոնց ուսումնական նյութերով ապահովման անհրաժեշտություն է առաջանում:

Սփյուռքում հայեցի կրթության և դաստիարակության գործում մանկավարժների կողմից մշտապես ուսումնամեթոդական ձեռնարկների պահանջարկ կա: Անհրաժեշտ է մշակել և իրակա-նացնել մի շարք կրթական ծրագրեր, որոնք հնարավորինս կօժանդակեն Սփյուռքի հայկական դպրոցների կրթական, դաստիարակչական խնդիրների լուծմանը, եղած դպրոցների պահպանմանը, նոր՝ մեկօրյա դպրոցների ստեղծմանը, այդ դպրոցներում ուսուցման մակարդակի ու արդյունավե-տության բարձրացմանը, ինչպես նաև լեզվական, տեղական կրթական համակարգերի առանձնա-հատկություններին համապատասխան դասագրքերով և ուսումնաօժանդակ նյութերով դրանց ապահովմանը, որը մեծապես կնպաստի հայապահպանությանը:

Տպագրվող գրականության ցանկում ընդգրկված են՝

- Հայաստանում մշակված և հրատարակված ուսումնական գրականություն, Սփյուռքի համար ստեղծված այբբենարաններ՝ ընթերցարաններ, մայրենիի, այդ թվում՝ նկարազարդ, էլեկտրոնային, ինտերակտիվ դասագրքեր, հայ գրականության ուսումնական ձեռնարկներ,
- աշխատանքային տետրեր, գործնական աշխատանքների ձեռնարկներ մայրենիից ուսումնամեթո-դական ձեռնարկներ, ՀՀ դպրոցներում օգտագործվող դասագրքեր, հայրենաճանաչության, ուսումնաօժանդակ, դիդակտիկ նյութեր, խտասալիկներ,
- Սփյուռքի հայկական կրթօջախների փորձառու ուսուցիչների ստեղծած ուսումնական ձեռնարկներ, որոնք երաշխավորվել են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության կողմից,
- ՀՀ սփյուռքի նախարարության պատվերով ստեղծված արևմտահայերենի այբբենարաններ, դասական ուղղագրությամբ այբուբեններ, ընթերցարաններ, միասնական քերականության ձեռնարկ-ներ,
- Բառարաններ, զրուցարաններ, ինքնուսույցներ՝ օտար լեզուների հիմքով, ուսուցանող գրավոր աշխատանքների, խոսքի և հաղորդակցության, կետադրության, դպրոցական դարձվածքների ձեռնարկներ, բառարան վարժությունների և առաջադրանքների ժողովածուներ,
- գիտահանրամատչելի գրականություն, մանկական հանրագիտարաններ, մանկական գրակա-նություն, հեքիաթներ, խաղեր,

- պատկերազարդ և քարտային այբուբեններ, պաստառներ, որոնք ամեն տարի նորացվում են, տպագրվում են նաև դասական ուղղագրությամբ և արևմտահայերեն տարբերակներով:

Սփյուռքի հայկական կրթական հաստատություններին ուսումնական գրականության և օժանդակ նյութերի մշակման և տրամադրման նպատակով 2016 թվականին պետական բյուջեից հատկացվել է 97.1 մլն դրամ, 98.0 մլն դրամ էլ կհատկացվի 2017 թվականին, որի շրջանակներում օժանդակություն կստանան արտերկրում գործող 225 հայկական դպրոցներ և կենտրոններ:

2016 թվականին Բուխարեստի համալսարանում հայոց լեզվի դասավանդման և Ավստրիայի Զալցբուրգի համալսարանում հայագիտության ամբիոնին աջակցման գծով պետական բյուջեից հատկացվել է՝ յուրաքանչյուրի գծով 3.6 մլն դրամ, 5.7 մլն դրամ էլ հատկացվել է Պրահայի Կարլովի համալսարանում, 11.4 մլն դրամ՝ Վենետիկի Կա՛Ֆոսկարի համալսարանում հայոց լեզվի դասավանդմանն աջակցության գծով: Նշված համալսարաններին նույն չափով աջակցություն կցուցաբերվի նաև 2017 թվականին:

2016 թվականին անցկացվել է հերթական Համահայկական կրթական խորհրդաժողովը (անցկացվում է երկու տարին մեկ անգամ), որին մասնակցել են կրթական գործի 150 պատասխանատուներ Հայաստանից, Արցախից և Սփյուռքի 24 երկրներից: Խորհրդաժողովում քննարկվել են ամենօրյա և մեկօրյա դպրոցների հիմնախնդիրները և կրթական կառույցների հետ երկկողմանի համագործակցության հեռանկարները, Սփյուռքի հայկական դպրոցների շրջանավարտների ավարտական քննությունների կազմակերպումը և հայոց լեզվի վկայականի տրամադրման հնարավորությունը: 2016 թվականին Համահայկական կրթական խորհրդաժողովի անցկացման համար պետական բյուջեից հատկացվել է 13.0 մլն. դրամ:

1.3 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտի ներկա փուլի առավել ընդգծված հիմնախնդիրներն են՝

- փոքր է նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածությունը, շատ համայնքներում չկան նախադպրոցական կրթական ծառայություններ,
- թերի է դպրոցից դուրս մնացած երեխաների հաշվառման և նրանց կրթության մեջ ընդգրկման համակարգը,
- ցածր է հանրակրթության երրորդ աստիճանում սովորողների ընդգրկվածության ցուցանիշը,
- հանրակրթական դպրոցները սահմանափակ կարողություններ ունեն ապահովելու բոլոր, այդ թվում՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթությունը,

- դասավանդող անձնակազմը բավարար չի տիրապետում կրթության ժամանակակից մեթոդներին և տեխնոլոգիաներին, ցածր է մանկավարժական կադրերի պատրաստման ու վերապատրաստման արդյունավետությունը,
- դեռևս ապահովված չէ կրթական ծրագրերի ամբողջական համադրելիությունը միջազգային չափանիշներին, կրթության համակարգը չի կարողանում արագ և արդյունավետ արձագանքել հասարակության և տնտեսության արագընթաց զարգացումներին,
- անբավարար է ժամանակակից տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների հասանելիությունը և կիրառումը ուսումնական գործընթացում, կա էլեկտրոնային ուսումնական նյութերի պակաս,
- շատ ուսումնական հաստատությունների ուսումնանյութական բազան չի համապատասխանում ժամանակակից պահանջներին,
- բարելավման կարիք ունեն կրթության ֆինանսավորման և դրանց արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմները,
- դեռևս առկա են խնդիրներ՝ հանրակրթության համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ, մասնավորապես՝ անհրաժեշտություն կա նվազեցնել հանրակրթական դպրոցների ոչ ուսուցչական անձնակազմի թվաքանակը,
- կարգավորված չեն ՀՀ մարզերի հեռավոր գյուղական թերհամալրված (փոքրաթիվ աշակերտական համակազմով) հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ֆինանսավորման և ուսուցման արդյունավետ մեխանիզմները,
- հատուկ դպրոցներում սովորող երեխաների խնամքի համար հատկացված միջոցները չեն ապահովում չափորոշիչներով սահմանված պահանջները,
- համընդհանուր ներառման անցման համար «Կրթության մասին» և «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքներից բխող իրավական հիմքերի մշակում և հաստատում,
- մասնագիտական, հատկապես բարձրագույն կրթությունը, մատչելի չէ սոցիալապես խոցելի որոշ խմբերի համար,
- բարելավման կարիք ունեն մասնագիտական կրթության որակի ներքին և արտաքին գնահատման համակարգերն ու մեխանիզմները,
- թույլ է կրթության տարբեր մակարդակների, ինչպես նաև կրթության և տնտեսության միջև երկխոսությունը, բավարար չեն սոցիալական գործընկերության մեխանիզմները,
- բուհերի կազմակերպական, ֆինանսական, կադրային ինքնավարության և ակադեմիական ազատությունների սահմանափակվածությունը,

- բարձրագույն կրթության համակարգի գործունեության թափանցիկության և կատարողականի գնահատման ցածր մակարդակը, որն առաջացնում է հասարակության անվստահությունը բարձրագույն կրթության համակարգի նկատմամբ,
- պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի և ուսանողների շարժունության ցածր մակարդակը և դրան նպաստող ենթակառուցվածքների (կրեդիտների փոխանցում, ծրագրերի համեմատելիություն, կրթական ծրագրերի համապատասխանություն միջազգային չափանիշներին, հանրակացարանային պայմաններ) թերի գործունեությունը,
- լրացուցիչ կարգավորման խնդիր ունի սփյուռքահայ ուսանողների ընդունելության և կրթության շարունակականության ապահովումը կրթության հաջորդ մակարդակում,
- շենքային պայմանների բարելավման և նյութատեխնիկական բազայի ապահովման կարիք ունեն արտադպրոցական կրթադաստիարակչական ուսումնական հաստատությունները:

7.1.2 ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ապահովել, որպեսզի յուրաքանչյուր քաղաքացի իր հակումներին և ընդունակություններին համապատասխան ստանա որակյալ կրթություն և հանրապետության տնտեսությունն ապահովվի մրցունակ մասնագետներով: Պետությունը յուրաքանչյուր քաղաքացու համար ստեղծելու է կրթության հնարավորություն՝ անկախ նրա սոցիալական վիճակից և տարիքից:

Կրթության համակարգի ներկա փուլի ռազմավարական նպատակն է՝ ընդունելով ժամանակակից մարտահրավերները, արձանագրել հիմնախնդիրների լուծման և առաջընթացի այնպիսի արդյունքներ, որոնք կվերականգնեն կրթության և գիտելիքի վարկանիշը և կամրապնդեն Հայաստանի՝ որպես գիտակրթական տարածքի հեղինակությունը: Կրթության ոլորտի նպատակներն ու գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության ծրագրի և ՀՀ կրթության զարգացման 2011-2015 թվականների պետական ծրագրի նպատակադրումներից: Համաձայն նշված ծրագրերի՝ կրթության բնագավառում առաջիկա տարիներին ակնկալվող հիմնական արդյունքներն են.

- բոլոր մակարդակներում բարձրացնել կրթության մատչելիությունը, ստեղծել հավասար հնարավորություններ, որ յուրաքանչյուրն ստանա առավել որակյալ կրթություն՝ իր նախասիրություններին և ընդունակություններին համապատասխան,

- բարելավել կրթության որակը, այն համապատասխանեցնելով միջազգային ընդունված չափանիշներին,

- ապահովել պետական բյուջեից կրթությանը հատկացվող միջոցների շարունակական աճ և դրանց արդյունավետ օգտագործման մեխանիզմներ:

Հանրակրթության ոլորտի նպատակադրումները.

1. հանրակրթության բոլոր մակարդակներում, այդ թվում նախադպրոցական կրթության ոլորտում, բարձրացնել կրթության մատչելիությունը: Մասնավորապես,

- նախադպրոցական ծրագրերում երեխաների (հատկապես աղքատ ընտանիքների) ընդգրկվածության մեծացում՝ ապահովելով դպրոցին նախորդող տարում երեխաների առավելագույն ընդգրկվածություն,

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր խոցելի խմբերի երեխաների, ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորությունների ընդլայնում:

2. բարելավել հանրակրթության որակը՝ այն համապատասխանեցնելով միջազգային ընդունված չափանիշներին: Մասնավորապես.

- կրթակարգի և չափորոշիչների, բոլոր ուսումնական ծրագրերի վերանայում՝ կրթության բովանդակության արդիականացման և այն հասարակության ժամանակակից պահանջներին համապատասխանեցման նպատակով, միաժամանակ բարելավելով համապատասխան դասագրքերի բովանդակային որակը,

- աջակցության ցուցաբերում միջնակարգ դպրոցի երրորդ աստիճանի զարգացմանը,

- երաշխավորված նվազագույն իննամյա կրթությունից անվճար տասներկուամյա (ներառյալ մասնագիտական) կրթությանն անցմանն ապահովում,

- կրթության որակի և արդյունավետությանը, ինչպես նաև կառավարման համակարգի կատարելագործմանն ուղղված իրավական ակտերի մշակում, լրամշակում,

- հանրակրթության համակարգում կրեդիտային (չափանիշային) համակարգի ներդրման ապահովում, հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում կրեդիտային համակարգի միջոցով ուսումնական գործընթացի իրականացման նոր ձևի անցման կազմակերպում,

- ուսումնական հաստատությունների ղեկավար և մանկավարժական կադրերի մասնագիտական որակի բարձրացում (վերապատրաստում, ատեստավորում),

- միջազգային ստուգատեսներում, առարկայական օլիմպիադաներում, մրցույթներում, մրցաշարերում մասնակցության արդյունավետության բարձրացում,

- հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների, այդ թվում՝ նախադպրոցական, կադրային, ուսումնամեթոդական և ուսումնանյութական ապահովվածության բարելավում,
- հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների կողմից մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավում՝ վերանայելով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթական կարիքների գնահատման մեխանիզմները,
- ուսումնական հաստատություններում առողջ սննդի կազմակերպմանը, առողջ ապրելակերպի մշակույթի ձևավորմանը նպաստելը:

Մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ապահովել աշխատաշուկայում մրցունակ մասնագետների պատրաստումը, կրթության բովանդակության միջազգային չափանիշներին համադրելիության և ուսումնական գործընթացի թափանցիկության, ինչպես նաև մատչելիության և հավասար հնարավորությունների ապահովումը: Մասնավորապես. առաջիկա տարիներին նախատեսվում է՝

- Խթանել ՄԿՈՒ հաստատությունների անդամակցումը միջազգային ծրագրերին և ցանցերին,
- Հայաստանում գործող որակավորումների ազգային շրջանակը և դրանց ընդհանրական բնութագրերը համապատասխանեցնել Որակավորումների Եվրոպական Շրջանակին,
- Իրականացնել կարողություններին միտված ՄԿՈՒ պետական կրթական չափորոշիչների, ինչպես նաև ուսումնական ծրագրերի կանոնավոր մշակում, վերանայում և կիրառում,
- Հնարավորինս բարելավել նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանները, այդ թվում ապահովել ջեռուցման համակարգերով,
- Հարստացնել և արդիականացնել նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսումնալաբորատոր, արհեստանոցային բազան,
- Ներդնել և ընդլայնել կրթական տեղեկատվական և հաղորդակցության տեխնոլոգիաներ,
- Իրականացնել ՄԿՈՒ հաստատությունների ղեկավարների և դասավանդողների պարբերական վերապատրաստումներ, ուսումնական այցեր,
- Կազմակերպել ուսանողների պրակտիկաները և արտադրական ուսուցումը գործատուների մոտ,
- ՄԿՈՒ ոլորտի բարեփոխումների իրականացման շրջանակում կրթական ծառայությունների մատուցման, ոլորտի բովանդակության բարելավման, ինչպես նաև աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան որակավորմամբ մասնագետների պատրաստման նպատակով՝ մշակել օրենսդրական և ենթաօրենսդրական, իրավական և նորմատիվային ակտեր,

- Իրականացնել արհեստագործական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների տնօրենների և հավակնորդների վերապատրաստում և հավաստագրում,
- Ժամանակակից նոր մասնագիտությունների ներդրում՝ նպատակ ունենալով ուսումնական հաստատություններին հաղորդել հնարավորինս նեղ մասնագիտական ուղղվածություն,
- Իրականացնել աշխատանքի վրա հիմնված ուսուցման հնարավորությունների բացահայտում և ժամանակակից մոտեցումների ներդրում և կիրառում,
- Իրականացնել ձեռներեցության կրթության ներդրում նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ուսումնական հաստատություններում,
- Ընդլայնել նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ձեռնարկատիրական գործունեության հնարավորություններն ու ձևերը՝ ստեղծելով համապատասխան մեխանիզմներ, հիմնավոր և բարենպաստ նախապայմաններ,
- Իրականացնել ՄԿՈՒ համակարգում գործատուների ներգրավում ուսումնական գործընթացում, սոցիալական գործընկերության ամրապնդում և նոր որակի հաղորդում,
- Կատարել բուհական կրեդիտային համակարգերի կատարելագործման աշխատանքներին զուգահեռ ՄԿՈՒ կրեդիտների կուտակման և փոխանցման մեխանիզմների լրամշակում, գործարկում և տարածում ողջ համակարգում՝ նպատակ ունենալով ստեղծել ներդաշնակ և բոլոր կրթական ծրագրերը միմյանց շաղկապող համակարգ.
- Իրականացնել ՄԿՈՒ կառավարման համակարգի կատարելագործում, կարողությունների հզորացում,
- Ստեղծել ՄԿՈՒ հաստատությունների ներքին որակի ապահովման համակարգ՝ եվրոպական չափանիշներին համապատասխան,
- ՄԿՈՒ համակարգի ֆինանսավորման առանձնահատկությունների վերհանում և արդյունավետ մեխանիզմների մշակում,
- Ընդլայնել ՄԿՈՒ համակարգում ներառական կրթության հնարավորություններն այն մասնագիտությունների մասով, որոնք կարող են հասանելի լինել մտավոր կամ ֆիզիկական հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար,
- Աշխատաշուկա-բուհ կապի ամրապնդում և «Կրթություն-գիտություն-նորարարություն» ավանդական եռանկյունու մոդելի արմատավորում բուհերում,
- ՀՀ պետական և ոչ պետական բուհերի գործունեության համար առողջ մրցակցային դաշտի և հավասար հնարավորությունների ստեղծում, լիցենզավորման պայմանների և պահանջների խստացում,

- ԲՈՒՀ-ի թափանցիկության և հաշվետվողականության՝ այդ թվում հանրային հաշվետվողականության մեխանիզմի մշակում և կիրարկում,
- Բուհերի կրթական, կառավարման, հետազոտական գործընթացներում շահառուների թիրախային ներգրավում և համագործակցության ընդլայնում,
- Մասնագիտական կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգերի ծրագրային ընդլայնում և կատարելագործում,
- Նորարարական մրցակցային ծրագրերի խթանում և ընդլայնում,
- ԲՈՒՀ-երի որակի արտաքին գնահատման և որակի ապահովման ներբուհական գործընթացների համակողմանի զարգացում ու կիրարկում,
- ԲՈՒՀ-երի լիցենզավորման գործընթացի կատարելագործում՝ խստացնելով լիցենզավորման պայմանները և պահանջները,
- Սովորողների ու պրոֆեսորադասախոսական կազմի շարժունության և բուհերի միջազգայնացման ընդլայնում,
- Օտար լեզվով ուսուցման խթանում, որի արդյունքում կավելանա Հայաստանում օտարերկրացի սովորողների թիվը,
- Բուհերի կազմակերպական, ֆինանսական, կադրային ինքնավարության և ակադեմիական ազատությունների ընդլայնում,
- Բուհերի ֆինանսավորման նոր մեխանիզմի մշակում՝ հիմնվելով բուհի ֆինանսական աղբյուրների բազմազանեցման վրա,
- Ուսանողների ֆինանսական աջակցության (նպաստներ, կրթաթոշակներ) նոր մեխանիզմների մշակում,
- Շարունակել ՀՀ որակավորումների ազգային շրջանակի հստակեցման և կիրարկման աշխատանքները, ներդրումը, իրականացնել ինքնահավաստագրումը, ներդրման ռազմավարության մշակումը, կրթական վերջնարդյունքներով բարձրագույն կրթության կրթական ծրագրերի մշակում՝ հիմնվելով ՀՀ որակավորումների ազգային շրջանակի վրա, շրջանավարտների զբաղվածության բարձրացում և մասնագիտական գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների համապատասխանեցում աշխատաշուկայի արդի պահանջներին,
- Բարեվարքության սկզբունքների և վարքականոնի սահմանում, դրանց կիրառում, վերահսկման ու կոռուպցիոն ռիսկերի կանխարգելման մեխանիզմի մշակում ու կիրարկում,
- մանկավարժական կրթության բարեփոխում,

- կրթության որակի ապահովման ներքին և գնահատման արտաքին արդյունավետ մեխանիզմների ձևավորում:

Արտաուսումնական դաստիարակության բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է՝

- արտաուսումնական կրթական ոլորտի զարգացմանը նպաստումը, արտադպրոցական կրթական նոր ծրագրերի մշակումը,

- օժտված և շնորհալի երեխաների բացահայտումը,

- գեղարվեստական խմբակներում ընդգրկված սաների գեղարվեստական ստեղծագործության ունակությունների, հակումների, հետաքրքրությունների ոլորտի զարգացումը,

- տարբեր սպորտային մրցումների կազմակերպման միջոցով հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների աշակերտների, ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների սովորողների ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու անհրաժեշտությունը կայուն հիմքերի վրա դնելը:

- **Սփյուռքի հայապահպանության և սփյուռքագիտության զարգացման ծրագրերում**

պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է՝ համակողմանիորեն սատարել սփյուռքահայ կրթօջախների գործունեությանը, ապահովել արդյունավետ համագործակցություն գիտական, կրթական և դաստիարակության ոլորտում՝ դրանով իսկ պայմաններ ձևավորելով համահայկական ներուժի համախմբման և ռացիոնալ օգտագործման նպատակային խնդիրների լուծման համար:

2.2 ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Կրթության զարգացման գլխավոր նպատակների իրականացումը պահանջում է կրթության որակի, արդյունավետության և մատչելիության բարձրացման կայուն հիմքերի ապահովում: Կրթության բնագավառը շարունակում է մնալ, որպես տնտեսության առաջընթացի առաջնային գերակայություն և կրթության ոլորտի գերակա վիճակը կապահպանվի նաև 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում :

ՀԱՆՐԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտի գերակայություն է համարվում հանրակրթությունը, որին էլ առաջիկա տարիներին կուղղվի կրթության բնագավառին նախատեսվող պետական հատկացումների գերակշիռ մասը:

Ստորև ներկայացված են հանրակրթության ոլորտի գերակայություններն ըստ առաջնահերթության աստիճանի.

- կրթության բովանդակային բարեփոխումը՝ հանրակրթական առարկայական ծրագրերի և դասագրքերի բովանդակային որակի բարելավում,

- կրթության որակի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմների մշակումը,

- առանձին գործող ավագ դպրոցների կայացմանն աջակցելը՝ շենքային և ուսումնանյութական բազայի հարստացմամբ, մանկավարժական կադրերի մասնագիտական կատարելագործմամբ,

- տարրական դպրոցին երեխաների պատրաստվածության մակարդակի բարձրացումը և հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ստեղծումը՝ նախադպրոցական կրթական ծրագրերում երեխաների ընդգրկվածության մեծացման միջոցով,

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր խոցելի խմբերի երեխաների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորության ապահովում,

- ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար որակյալ հիմնական կրթություն ստանալու հնարավորության ընդլայնում,

- Ընդունելության քննությունների համակարգի վերանայում՝ դյուրացնելով դիմորդների մուտքը բուհ,

- մանկավարժական կադրերի ատեստավորման համակարգի գործարկման միջոցով նրանց մասնագիտական առաջընթացի հնարավորությունների ստեղծումը,

- ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառության ընդլայնումը հանրապետության դպրոցներում, ինտերնետի հասանելիության ապահովումը,

- կրթական հաստատությունների ուսումնական շենքերով ապահովվածության, դրանց հիմնանորոգման, կաթսայատների միջոցով ջեռուցման կազմակերպման աշխատանքների շարունակական իրականացումը,

- հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համակարգային բարեփոխման ծրագրի իրականացումը,

- հանրակրթության համակարգում կրեդիտային (չափանիշային) համակարգի ներդրումը,

- կայուն դպրոցական սննդի համակարգի ընդլայնումը:

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Մասնագիտական կրթության բնագավառի գերակայություն են համակարգի բարեփոխումները՝ Լիսաբոնի կոնվենցիայի պահանջներին, Բոլոնիայի գործընթացի սկզբունքներին և եվրոպական ինտեգրման քաղաքականությանը համապատասխան:

Ստորև ներկայացված են մասնագիտական կրթության համակարգի գերակայություններն ըստ առաջնահերթության աստիճանի.

Նախնական և միջին մասնագիտական կրթություն

- Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության միասնական պետական կրթական չափորոշիչների և ուսումնական ծրագրերի մշակում և ներդրում,
- ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների և նյութատեխնիկական բազայի բարելավում,
- մասնագիտական կրթության և ուսուցման հաստատությունների՝ կրթության գլոբալ համակարգերին ինտեգրման խթանում,
- ՄԿՈՒ որակավորումների համակարգի համապատասխանեցում որակավորումների եվրոպական շրջանակին,
- ՄԿՈՒ հաստատությունների արդյունավետ ցանցի ձևավորում,
- սոցիալական գործընկերության և երկխոսության խթանում,
- նախնական և մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների առաջնահերթությունների սահմանում՝ ելնելով ՀՀ տնտեսության գերակայություններից, մասնագետների պահանջարկի ձևավորման արդյունավետ համակարգի ներդրում:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն

- Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքին ինտեգրման և միջազգայնացման գործընթացներին ուղղված գործողությունների իրականացում,
- Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների գործունեության արդյունավետության բարձրացում և միջազգայնացում,
- Ոլորտի զարգացման միտումներին համահունչ օրենսդրության վերանայում,
- Կոռուպցիայի դեմ պայքարի և բարեվարքության սկզբունքներին համապատասխան գործունեության ապահովում,
- Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման նոր մեխանիզմների ներդրում:

Սփյուռքի հետ տարվող աշխատանքներ

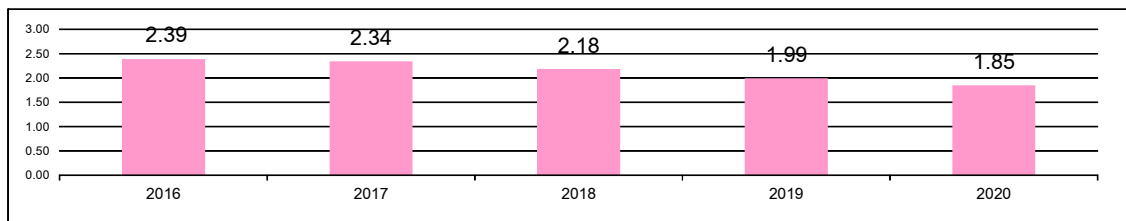
Միջնաժամկետ հատվածի գերակայություններն են՝ սփյուռքահայ կրթօջախների գործունեությանն ուղղված օժանդակության ծրագրերի ընդլայնումը, գիտակրթական կապերի ամրապնդումը և սփյուռքում հայագիտության զարգացման ապահովումը:

7.1.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

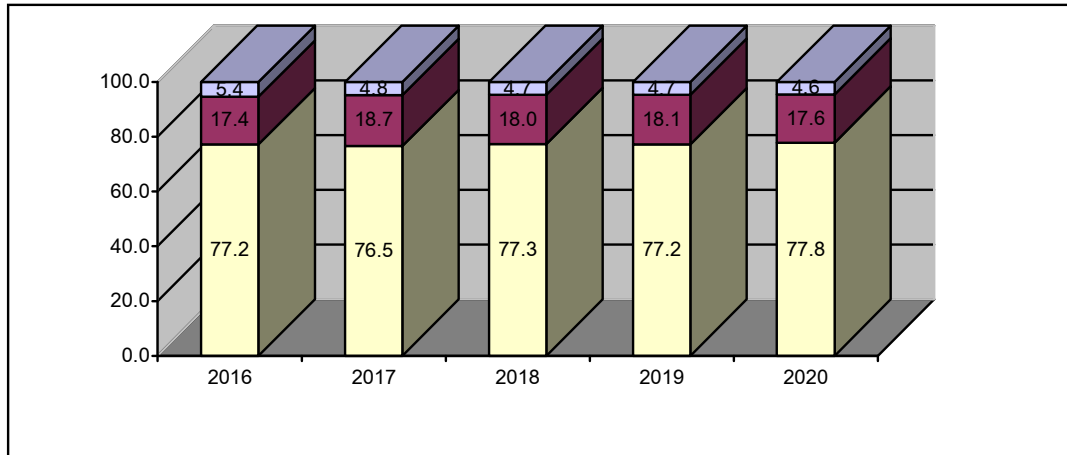
2018-2020 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտի գծով (ներառյալ հիմնանորոգման, Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության բարելավման և Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դպրոցների սեյսմիկ պաշտպանության ծրագրերի գծով ծախսերը, առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվել են ծախսեր՝ 2018 թվականին 125,974.6 մլն, 2019 թվականին՝ 125,885.9 մլն և 2020 թվականին՝ 129,108.4 մլն դրամի չափով (ՀՀ 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 137,494.9 մլն, 2019 թվականին՝ 145,216.7 մլն դրամի չափով):

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով կրթության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը 2018 թվականին կկազմեն ՀՆԱ-ի 2.18%-ը, 2019 թվականին՝ 1.99%-ը և 2020 թվականին՝ 1.85%-ը:

Գծանկար 7. 1. Պետական բյուջեի ծախսերի ծրագրային ցուցանիշները կրթության բնագավառում 2016-2020 թվականներին (%-ը ՀՆԱ-ում)

Գծանկար 7.2. Կրթության բնագավառում պետական ծախսերը 2016-2020 թվականներին՝ գործառական դասակարգմամբ (%) բնագավառի ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ

Հանրակրթական ծրագրեր

Մասնագիտական կրթական ծրագրեր

Այլ ծրագրեր

Ծանոթություն. Հանրակրթական ծրագրերը ներառում են տարրական, հիմնական և միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթությունը (հանրակրթական ուսուցում, նախադպրոցական կրթություն, ներառական կրթություն, հատուկ կրթություն և այլն), ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրեր: Մասնագիտական կրթական ծրագրերը ներառում են նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագրերը, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր:

Աղյուսակ 7. 2. Կրթության ոլորտի պետական ծախսերը 2016-2020 թվականներին՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

Խմբերի անվանումը	<< 2016 թվականի պետական բյուջե (փաստ)	<< 2017 հաստատ- ված պետական բյուջե	ըստ << 2018-2020 թվականների ՄԺԾԾ-ի		
			2018	2019	2020
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ՝	121310.3	126476.1	125974.6	125885.9	129108.4
01,02 Նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթություն, Միջնակարգ ընդհա- նուր կրթություն	84576.6	85429.9	79310.3	78653.4	78310.0
03. Նախնական մասնագիտական (արհես- տագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	9034.9	11052.1	10314.7	10336.1	10339.1
04. Բարձրագույն կրթություն	11547.9	12036.7	11895.1	11913.3	11915.8
05. Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթություն	6100.5	5780.3	5371.7	5424.7	5456.6
06. Կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայություններ	10050.4	12177.1	19082.8	19558.4	23086.9

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում, կրթության ոլորտի ծախսերի կառուցվածքում ընթացիկ ծախսերին բաժին կընկնի ընդհանուր մասհանումների 87.2%-ը, իսկ կապիտալ ծախսերին՝ 12.8%-ը՝ 2016 թվականի, համապատասխանաբար, 97.4 և 2.6%-ի դիմաց:

Միջնաժամկետ հատվածում կրթության ոլորտի պետական ծախսերը նախատեսվել են միայն գոյություն ունեցող պարտավորությունների գծով:

Հանրակրթական ծրագրեր

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսվող կրթության ոլորտի ծախսերի հիմնական մասը կուղղվի հանրակրթության ոլորտին, որը հնարավորություն կտա ապահովելու համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների շարունակումը:

2018 թվականին նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթության, միջնակարգ ընդհանուր կրթության, ինչպես նաև հանրակրթական ծրագրերի իրականացմանն օժանդակության շրջանակներում նախատեսված մի շարք ծրագրերի գծով ծախսերը 2017 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.7%-ով և կկազմեն 97,425.5 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 77.3%-ը: 2019 թվականին նշված ծրագրերի գծով ծախսերը 2018 թվականի նկատմամբ կնվազեն 0.2%-ով և կկազմեն 97,245.8 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 77.3%-ը, իսկ 2020 թվականին՝ 2019 թվականի նկատմամբ ծախսերը կաճեն 3.3%-ով՝ կազմելով 100,430.4 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 77.8%-ը:

Կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով ծախսերը 2018-2020 թվականներին կաճեն, ըստ տարիների՝ 1,394.6; 158.6 և 17.0 մլն դրամի չափով: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության բարելավման ծրագրի գծով ծախսերը 2018-2019 թվականներին կավելանան, ըստ տարիների՝ 1,593.6 և 576.9 մլն դրամով, 2020 թվականին կնվազեն 2,369.8 մլն դրամով, իսկ Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դպրոցների սեյսմիկ պաշտպանության ծրագրի գծով ծախսերը 2018 և 2020 թվականներին կաճեն՝ համապատասխանաբար, 4,227.2 և 5,575.3 մլն դրամով, 2019 թվականին էլ կնվազեն 824.1 մլն դրամով: Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովման գծով ծախսերը 2018-2020 թվականներին կաճեն, ըստ տարիների՝ 242.5; 276.5 և 272.0 մլն դրամով, պայմանավորված նշված ծրագրում նոր մարզերի ընդգրկմամբ, մասնավորապես՝ 2018 թվականին ծրագրում կընդգրկվի ՀՀ Շիրակի մարզը, 2019 թվականին՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզը, 2020 թվականին՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզը:

Ծրագրային ժամանակահատվածի վերջում մեկ աշակերտի հաշվով ծախսերը 2017 թվականի համապատասխան ցուցանիշի համեմատ կնվազեն 9.4 տոկոսով (դպրոցահասակ երեխաների թիվը 2018-2020 թվականներին կկազմի, ըստ տարիների, համապատասխանաբար՝ 384.4; 405.9 և 420.0 հազար՝ 2017 թվականի 366.7 հազարի դիմաց):

Աղյուսակ 7.3. Մեկ աշակերտի հաշվով պետական ծախսերը հանրակրթության ոլորտում

	2017	2018	2019	2020
Ինդեքս (2017թ. = 100)	100.0	96.1	90.8	90.6
Հուշագրային հոդվածներ				
Աշակերտների թվաքանակը (2017թ. = 100)	100.0	104.8	110.7	114.5
Պետական ծախսերը հանրակրթության ոլորտում (2017թ. = 100)	100.0	100.7	100.5	103.8

Միջնաժամկետ հատվածում՝ հանրակրթության բնագավառում կշարունակվեն նաև բարեփոխումները, որոնց գլխավոր ուղղություններից է կրթության բովանդակության արդիականացումը: Մասնավորապես, 2018-2020 թվականներին մանկավարժական պարբերականների, ուսումնական ծրագրերի, ձեռնարկների տպագրության նպատակով պետական բյուջեից յուրաքանչյուր տարի կհատկացվի, շուրջ 257.1 մլն դրամ:

Պետությունը շարունակելու է տարրական դասարանների աշակերտներին, ինչպես նաև սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաներին անվճար դասագրքերով ապահովելու քաղաքականությունը: Տարրական դասարանների աշակերտներին դասագրքերով ապահովելու (ներառյալ շախմատի դասագրքերն ու խնդրագրքերը, օտար լեզվի և երաժշտության դասագրքերը) նպատակով 2018-2020 թվականներին նախատեսվել է 815.8 մլն դրամ (նշված ծրագրի գծով պահպանվել է ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով հաստատված ծախսերի մակարդակը): Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաներին անվճար դասագրքերով ապահովելու նպատակով, ընդհանուր առմամբ, նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 128.2; 133.7 և 138.9 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 121.1 մլն դրամի դիմաց, ծախսերը հաշվարկվել են՝ ըստ տարիների, 23.2; 24.1 և 25.1 հազար երեխայի հաշվով՝ 2017 թվականի 21.1 հազարի դիմաց (2018-2020 թվականների համար հաշվարկված գումարներից՝ համապատասխանաբար, 124.9; 130.4 և 135.6 մլն դրամը, վերաբաշխվել է հանրակրթության ծախսերին, համաձայն ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հուլիսի 8-ի N749-Ն որոշման):

Կշարունակվի ուսուցիչների վերապատրաստման գործընթացը, կրթության բովանդակային և մեթոդական սպասարկումը, որի նպատակով պետական բյուջեից 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 443.3 մլն դրամ:

2018-2020 թվականներին «Ատեստավորման միջոցով որակավորում ստացած ուսուցիչներին հավելավճարների տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 248.8; 302.0 և 365.6 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 143.9 մլն դրամի դիմաց:

ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձրլեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչների պակասը լրացնելու նպատակով կշարունակվեն ՀՀ մարզերը մանկավարժական կադրերով համալրելու աշխատանքները, որի նպատակով յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է շուրջ 42.0 մլն դրամ:

«Դպրոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում» ծրագրի գծով միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 320.4 մլն դրամ՝ 2017 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված 480.6 մլն դրամի դիմաց (2018-2020 թվականներին նախատեսվող գումարի շրջանակներում յուրաքանչյուր տարի կկազմակերպվի 3200 երեխայի ամառային հանգիստը՝ 2017 թվականի 4800-ի դիմաց):

Գնահատման և թեստավորման ծառայությունների գծով նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 370.6; 376.4 և 377.2 մլն դրամ՝ քննությունների թեստերի, ուղեցույցերի մշակման, ավարտական քննությունների անցկացման գծով (շրջանավարտների թիվը նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 9.7; 19.5 և 21.1 հազար՝ 2017 թվականի 19.6 հազարի դիմաց), Կրթության գերազանցության ազգային ծրագրի իրականացման գծով էլ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է 619.7 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 666.3 մլն դրամի դիմաց:

«Դպրոցներում ոռոգատառնիկայի զարգացման իրականացում» ծրագրի գծով նախատեսվել է, յուրաքանչյուր տարի՝ 126.9 մլն դրամ: Նշված ծրագրի գծով պահպանվել է ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով հաստատված ծախսերի մակարդակը (ծախսերը նախատեսվել են ոռոգատառնիկայի 57 խմբակների և ինժեներական 103 լաբորատորիաների խմբակավարների վարձատրության գծով):

2018-2020 թվականներին դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովման ծրագրի գծով ՀՀ պետական բյուջեից կհատկացվի, ըստ տարիների՝ 871.3; 1,147.8 և 1,419.8 մլն դրամ, որի շրջանակներում սննդով կապահովվեն ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության ենթակայության Ջերմուկի կրթահամալիրի և Գորիսի Ա.Բակունցի անվան N1 ավագ դպրոցի, ՀՀ Արարատի, Սյունիքի, Վայոց ձորի, Տավուշի մարզպետարանների, ինչպես նաև 2018-2020 թվականներին ծրագրում ընդգրկվող, մասնավորապես՝ 2018 թվականի սեպտեմբերից՝ ՀՀ Շիրակի

մարզպետարանի, 2019 թվականի սեպտեմբերից՝ Արագածոտնի մարզպետարանի, 2020 թվականի սեպտեմբերից՝ Գեղարքունիքի մարզպետարանի ենթակայության հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված, ըստ տարիների, շուրջ 44.2; 53.2 և 67.6 հազար երեխաները (<< 2017 թվականի պետական բյուջեով նշված նպատակով նախատեսվել է 625.3 մլն դրամ՝ 29.8 հազար երեխայի հաշվով): Միջնաժամկետ հատվածում դպրոցահասակ երեխաների սննդով ապահովման համար նախատեսված գումարների շրջանակներում 2018-2020 թվականներին << Շիրակի մարզպետարանի գծով հաշվարկված ծախսը կազմում է, ըստ տարիների, 153.9; 329.6 և 345.1 մլն դրամ, 2019-2020 թվականներին << Արագածոտնի մարզպետարանի գծով հաշվարկված ծախսը՝ համապատասխանաբար, 93.3 և 196.0 մլն դրամ, 2020 թվականին << Գեղարքունիքի մարզպետարանի գծով ծախսը՝ 154.2 մլն դրամ: Ծրագիրը կընդլայնվի հետագա տարիներին (2021 թվականին՝ << Լոռու մարզում, 2022 թվականին՝ << Արմավիրի մարզում, 2023 թվականին՝ << Կոտայքի մարզում, 2024 թվականին՝ Երևանում) և ծրագրում նոր մարզերի ներառումը հնարավորություն կընձեռի երկարաձգելու ՄԱԿ-ի ՊՀԾ և ՌԴ օժանդակությունը:

Ծրագրի իրականացումը պետք է ուղղված լինի ուսումնական հաստատություններում աշակերտներին տաք սնունդ տրամադրելուն: Ծրագրի փուլային ընդլայնումն ու զարգացումը նախատեսվում է իրականացնել այն մարզերում, որտեղ ՄԱԿ-ի ՊՀԾ-ն, իր պարտականությունների շրջանակներում. կիրականացնի համապատասխան մարզերում գործող հանրակրթական դպրոցների՝ տարրական դասարանների աշակերտների համար նախատեսված, խոհանոցային պայմանների ապահովում, դրանց համար անհրաժեշտ համապատասխան տարածքների վերանորոգում և մասնագետների վերապատրաստում: «Դպրոցահասակ երեխաներին սննդով ապահովում» ծրագրով յուրաքանչյուր տարի 45.7 մլն դրամ է նախատեսվել << կրթության և գիտության նախարարության գծով՝ սննդամթերքի ցամաքային տեղափոխման համար:

Կընդլայնվի համընդհանուր ներառական կրթության համակարգը՝ մինչև 2022 թվականը այն ամբողջությամբ կներդրվի << բոլոր մարզերում, մասնավորապես. 2018 թվականին համակարգը կներդրվի << Արմավիրի մարզում և Երևան քաղաքում, 2019 թվականին՝ << Շիրակի և Արագածոտնի մարզերում, 2020 թվականին՝ << Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերում (2021 թվականին՝ << Արարատի և Վայոց ձորի մարզերում): Նշված գործընթացով պայմանավորված՝ կպակասեն ներառական կրթությանը և հատուկ կրթությանը պետական բյուջեից հատկացվող գումարները, դրանք կուղղորդվեն մանկավարժահոգեբանական աջակցությունների տրամադրմանը երեք մակարդակներում և հանրակրթության մեջ ներառված կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպմանը: Միջնաժամկետ

հատվածում ներառական կրթության գծով պետական բյուջեից կհատկացվի՝ ըստ տարիների, 2,101.1; 695.2 և 305.3 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 3,764.5 մլն դրամի դիմաց, հատուկ կրթության գծով՝ համապատասխանաբար, 2,655.5; 1,772.6 և 1,601.4 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 3,085.4 մլն դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ հատվածում պետական բյուջեից միջոցներ կնախատեսվեն ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների կրթության գծով: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության բարելավման ծրագրով առաջիկա երկու տարիներին նախատեսվում է՝ յուրաքանչյուր տարի իրականացնել շուրջ 25-35 դրամաշնորհային միկրոծրագրեր ՀՀ մարզերում և մինչև ծրագրի ավարտը՝ 2019 թվականի սեպտեմբերը, հիմնել շուրջ 130 նախակրթարաններ: 2018-2020 թվականներին նախադպրոցական կրթության գծով նախատեսվել է, ըստ տարիների՝ 705.9; 716.6 և 718.1 մլն դրամ՝ ավագ նախադպրոցական տարիքի, համապատասխանաբար, 7.1; 7.5 և 7.7 հազար երեխաների կրթության գծով (ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով նշված նպատակով նախատեսվել է 746.8 մլն դրամ՝ 6.3 հազար երեխայի կրթության գծով): Նախադպրոցական կրթության գծով ծախսերում ներառված են նաև դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված երեխաներին սննդով ապահովման գծով գումարները, համաձայն ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հուլիսի 8-ի N749-Ն որոշման:

Ծրագրային ժամանակահատվածում կշարունակվի կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության ծրագրի իրականացումը: Այս ուղղությամբ պետական ներդրումները 2018-2020 թվականներին կկազմեն՝ ընդամենը 7,496.4 մլն դրամ, որից 2018 թվականին՝ 2,387.4 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 2,546.0 մլն դրամ, 2020 թվականին՝ 2,563.0 մլն դրամ:

Միաժամանակ, «Մասնագիտացված հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների երեխաների կրթաթոշակ» և «Հանրակրթական և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների վարկանիշավորում» ծրագրերի գծով միջնաժամկետ հատվածում գումարներ չեն նախատեսվել, իսկ հանրակրթության ոլորտում համակարգի շարունակական արդյունավետության բարձրացման նպատակով նվազեցվել է ՀՀ հանրակրթական դպրոցների ոչ ուսուցչական անձնակազմի թվաքանակը:

Մասնագիտական կրթական ծրագրեր

Մասնագիտական կրթական ծրագրերի (նախնական մասնագիտական /արհեստագործական/, միջին մասնագիտական, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագրեր, ինչպես նաև նշված ծրագրերի իրականացմանն օժանդակող մի շարք ծրագրեր) գծով ծախսերը 2018 թվականին 2017 թվականի նկատմամբ կնվազեն 4.1%-ով՝ կազմելով 22,707.4 մլն դրամ

կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 18.0%-ը: 2019 թվականին ծախսերը 2018 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.2%-ով՝ կազմելով 22,745.4 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 18.1%-ը, իսկ 2020 թվականին ծախսերը 2019 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.03%-ով՝ կազմելով 22,751.4 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 17.6%-ը:

Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում, պարտադիր 12-ամյա կրթության անցման հետ կապված, ակնկալվում է սովորողների թվի աճ, մինչույն ժամանակ նշված ոլորտում նախատեսվում է իրականացնել հաստատությունների խոշորացում: 2018-2020 թվականներին պետական բյուջեից նշված ոլորտի գծով նախատեսվում է հատկացնել՝ ըստ տարիների, 10,314.7; 10,336.1 և 10,339.1 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 11,052.1 մլն դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ հատվածում զգալի միջոցներ են նախատեսվել բարձրագույն կրթության գծով, ըստ տարիների՝ 11,895.1; 11,913.3 և 11,915.8 մլն դրամի չափով՝ 2017 թվականի 12,036.7 մլն դրամի դիմաց:

Այլ ծրագրեր

2018 թվականին այլ ծրագրերի (Արտադպրոցական դաստիարակություն, Լրացուցիչ կրթություն, կրթական այլ ծրագրեր) գծով ծախսերը 2017 թվականի նկատմամբ կնվազեն 3.5%-ով և կկազմեն 5,841.7 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.7%-ը, 2019 թվականին ծախսերը 2018 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.9%-ով՝ կազմելով 5,894.7 մլն դրամ կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.7%-ը, 2020 թվականին ծախսերը 2019 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.5%-ով՝ կազմելով 5,926.6 մլն դրամ, կամ կրթության ընդհանուր պետական ծախսերի 4.6%-ը:

Չնայած վերոնշված ոլորտների գծով ընթացիկ ծախսերի պակասեցմանը, միջնաժամկետ հատվածում աճել են մարզական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության գծով ծախսերը, դրանք ծրագրավորվել են տարեկան 470.0 մլն դրամի չափով կամ՝ ընդամենը, 1,410.0 մլն դրամ:

Տարածքային զարգացմանն առնչվող ծրագրեր

Տարածքային զարգացման անհամաչափության հաղթահարումը կարևոր է երկրի ներուժն առավելագույնս արդյունավետ օգտագործելու, ինչպես նաև երկրի կայուն ու անվտանգ առաջընթացի համար:

Միջնաժամկետ հատվածում կրթության ոլորտում իրականացվող ծրագրերը կնպաստեն տարածքային զարգացման ընդհանուր նպատակների և գերակայությունների իրագործմանը, համահունչ են ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունիսի 30-ի նիստի N 25 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության տարածքային զարգացման հայեցա-

կարգի, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հուլիսի 29-ի նիստի N 29 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության 2016-2025 թվականների տարածքային զարգացման ռազմավարության, ՀՀ կառավարության ծրագրի դրույթներին:

Մասնավորապես. ՀՀ տարբեր տարածքներում նախադպրոցական կրթական ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելու նպատակով ներդրվել են նախադպրոցական կրթության կազմակերպման այլընտրանքային մոդելներ: Նախադպրոցական ծրագրերի իրականացման շարունակականության ապահովման նպատակով պետական բյուջեում նախատեսվել են միջոցներ ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների մեկամյա կրթության կազմակերպման ընթացիկ ծախսերի մասով:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության մատչելիության ապահովման համար միջոցներ են նախատեսվել համընդհանուր ներառական կրթության իրականացման գծով, հիմք ընդունելով 2016 թվականի փետրվարին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն արժանացած համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրման գործողությունների պլանը և ժամանակացույցը, որի համաձայն՝ հատուկ դպրոցների վերակազմակերպման գործընթացն սկսվել է 2016 թվականին, ՀՀ Սյունիքի մարզից: ՀՀ կառավարության 2017 թվականի փետրվարի 16-ի N 141-Ն որոշմամբ սահմանվել է համընդհանուր ներառական կրթության համակարգում՝ ըստ մարզերի, ներդրման ժամանակացույցը, ըստ որի՝ 2018 թվականին համակարգը կներդրվի ՀՀ Արմավիրի մարզում և Երևան քաղաքում, 2019 թվականին՝ ՀՀ Շիրակի և Արագածոտնի մարզերում, 2020 թվականին՝ ՀՀ Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերում (2021 թվականին՝ ՀՀ Արարատի և Վայոց ձորի մարզերում):

ՀՀ մարզերը մանկավարժական կադրերով համալրելու նպատակով փոխհատուցում է տրվում ՀՀ հեռավոր, սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերի պետական հանրակրթական դպրոցներ գործուղվող մանկավարժներին՝ ճանապարհածախսի, բնակարանի վարձի և կեցության ծախսերի համար: Միջնաժամկետ հատվածում, ՀՀ մարզերից ստացված հայտերի հիման վրա, կշարունակվի գործուղվող մանկավարժներին փոխհատուցումների տրամադրումը:

Հանրակրթական դպրոցների մանկավարժներին և դպրոցահասակ երեխաներին տրանսպորտային ծառայությունների մատուցման գծով 2018-2020 թվականներին շարունակվելու են այդ նպատակով պետական բյուջեից տրվող հատկացումները՝ ՀՀ Արագածոտնի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Շիրակի, Սյունիքի, Վայոց ձորի և Տավուշի մարզերին:

Միջնաժամկետ հատվածում պետական բյուջեից զգալի միջոցներ կտրամադրվեն ՀՀ Արարատի, Սյունիքի, Վայոց ձորի, Տավուշի, Շիրակի, Արագածոտնի և Գեղարքունիքի մարզերի

հանրակրթական դպրոցների տարրական դասարաններում և դպրոցին նախապատրաստման խմբերում (նախակրթարաններում) ընդգրկված բոլոր երեխաներին սննդով ապահովման գծով:

Շարունակվելու են նաև հանրապետության ողջ տարածքում համընդհանուր բնույթ կրող կրթական ծրագրերը, մասնավորապես՝ տարրական, հիմնական և միջնակարգ ընդհանուր կրթության, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության, ինչպես նաև արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերը:

Միաժամանակ կրթության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության բարելավման ծրագիր

Ծրագրի նպատակներն են՝

1. Հանրակրթության ոլորտի հետագա բարելավում,
2. Մասնագիտական կրթության ուղղությամբ նորարարությունների խթանում:

Ծրագիրը կազմված է հետևյալ բաղադրիչներից.

Առաջին բաղադրիչ՝ - «Հանրակրթության որակի բարելավում», որը կազմված է չորս ենթաբաղադրիչներից.

1. Դպրոցին երեխաների պատրաստվածության բարձրացում և կրթության հավասար մեկնարկային հնարավորությունների ապահովում:
2. Աջակցություն միջնակարգ դպրոցի երրորդ աստիճանի զարգացմանը:
3. Հիմնական կրթական կազմակերպությունների կարողությունների հզորացումը՝ ապահովելով սովորողների ուսման և կրթական վերջնարդյունքի մշտադիտարկումը:
4. Աջակցություն կրթության որակի բարելավմանը՝ կրթակարգի և չափորոշիչների վերանայման միջոցով

Երկրորդ բաղադրիչ՝ - Աջակցություն Նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի զարգացմանը:

Երրորդ բաղադրիչ՝ - Ծրագրի կառավարում, մշտադիտարկում և գնահատում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է. 2018 թվականին՝ 4,117.2 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային միջոցներ՝ 3,431.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 686.2 մլն. դրամ, 2019 թվականին՝ 4,694.0 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային

միջոցներ՝ 3,911.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 782.3 մլն դրամ, 2020 թվականին՝ 2,324.3 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային միջոցներ՝ 1,936.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 387.5 մլն դրամ:

2. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դպրոցների սեյսմիկ պաշտպանության ծրագիր

Ծրագիրը կօժանդակի Աղետների ռիսկի նվազեցման ազգային ռազմավարության իրականացմանը: Ծրագրի նպատակներն են.

1. Դպրոցների շենքերի սեյսմակայունության բարձրացում,
2. Սեյսմիկ աղետների պատրաստվածության և արձագանքման կարողությունների հզորացում,
3. Սեյսմիկ ռիսկերի կառավարման և նվազեցման օժանդակող քաղաքականությունների և համակարգերի բարելավում,
4. Սեյսմիկ անվտանգության ներդրումային ծրագրի գործադիր և իրականացնող մարմինների կարողությունների զարգացում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է. 2018 թվականին՝ 6,501.8 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային միջոցներ՝ 5,407.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,094.1 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 5,677.6 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային միջոցներ՝ 4,720.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 957.1 մլն դրամ, 2020 թվականին՝ 11,252.9 մլն դրամ, այդ թվում, վարկային միջոցներ՝ 9,769.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,483.6 մլն դրամ:

7.2 ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

7.2.1 Գիտության ոլորտի իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

1.1. Գիտության ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Գիտության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են. Հանրապետության գիտական ու գիտատեխնիկական ներուժի զարգացումը, գիտության ժամանակակից ենթակառուցվածքի և տեղեկատվական ապահովման համակարգի ձևավորումը, տնտեսության մեջ գիտության և տեխնիկայի նվաճումների ներդրման խրախուսումը, հանրապետության առջև ծառացած անվտանգությունը, սոցիալական խնդիրների լուծմանը նպաստելը, ինչպես նաև՝ գիտության, կրթության և արտադրության ինտեգրումը, հայագիտության զարգացմանը նպաստելը, գիտատեխնիկական մշակույթի զարգացումը և տարածումը:

Այդ նպատակների ձեռքբերման ուղղությամբ իրականացվել են միջոցառումներ, որոնք ամրագրված են, մասնավորապես, ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարությամբ (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի նիստի N 20 արձանագրային որոշմամբ):

Օրենսդրական դաշտի կադրերելագործման նպատակով՝

- ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2015 թվականի ապրիլի 7-ին ընդունվել է «Գիտական և գիտատեխնիկական փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքը: Օրենքը և դրանից բխող ենթաօրենսդրական ակտերը հնարավորություն են տալիս ՀՀ-ում ներդնել միջազգային չափանիշներին համապատասխան գիտական և գիտատեխնիկական ծրագրերի/թեմաների ընտրության և հաշվետվությունների գնահատման անկախ փորձագիտական համակարգ:

- ՀՀ կառավարության 2015 թվականի սեպտեմբերի 25-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հունվարի 10-ի N 2-Ն որոշման մեջ լրացումներ կատարելու մասին» N 1101-Ն որոշմամբ սահմանվել է, որ ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին իրականացվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծրագրերում ընդգրկված գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի համար հավելավճար կարող է հատկացվել միայն մեկ ծրագրից՝ դրանից օրենքով

սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձից ոչ պակաս չափով վարձատրություն ստանալու դեպքում:

- Գիտական և գիտատեխնիկական կազմակերպությունների գիտական աշխատողների աշխատանքային և հանգստի պայմանների բարելավման նպատակով ՀՀ կառավարության 2015 թվականի սեպտեմբերի 25-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2005 թվականի օգոստոսի 11-ի N 1599-Ն որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» N 1106-Ն որոշմամբ գիտական և գիտատեխնիկական կազմակերպությունների գիտական աշխատողներն ընդգրկվել են ամենամյա երկարացված արձակուրդի իրավունք ունեցող առանձին կատեգորիայի աշխատողների ցանկում:

- «Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության միջև՝ «Հորիզոն-2020՝ հետազոտությունների և շրջանակային ծրագիր (2014-2020)» Միության ծրագրին Հայաստանի Հանրապետության մասնակցության մասին» համաձայնագիրը ստորագրվել է 2016 թվականի մայիսի 19-ին և վավերացվել է 2016 թվականի հոկտեմբերի 19-ին:

- ՀՀ ռազմարդյունաբերական հանձնաժողովի լիազորությունների սահմանման և ռազմարդյունաբերության բնագավառում իրականացվող գործառնությունների համակարգման նպատակով ՀՀ Նախագահի 2015 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N ՆՀ-893-Ն հրամանագրով հաստատվել է ՀՀ ռազմարդյունաբերական հանձնաժողովի կանոնադրությունը և կազմը, իսկ ՀՀ վարչապետի 2016 թվականի մարտի 23-ի N 199-Ա որոշմամբ՝ ՀՀ ռազմարդյունաբերական հանձնաժողովին կից ռազմատեխնիկական և գիտատեխնիկական խորհրդի կանոնադրությունը և կազմը:

- Միջազգային գիտական համագործակցության խթանման և միջազգային գիտական տարածքի հետ ինտեգրման մակարդակի բարձրացման նպատակով 2015 թվականի փետրվարի 13-ին ստորագրվել է «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Ռելատիվիստական աստղաֆիզիկայի կենտրոնների միջազգային ցանցի (ԻԿՐԱՆԵՏ) միջև Հայաստանի Հանրապետությունում ԻԿՐԱՆԵՏ-ի կենտրոնի հիմնադրելու մասին» համաձայնագիրը, որը վավերացվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2015 թվականի նոյեմբերի 13-ին: Ա. Սալամի անվան տեսական ֆիզիկայի միջազգային կենտրոնի հետ համատեղ (ICTP) փոխկապակցված կենտրոն ստեղծելու նպատակով 2015 թվականի հուլիսի 22-ին Երևանի պետական համալսարանի և Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիայի (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ) միջև կնքվել է Տեսական ֆիզիկայի համատեղ լաբորատորիա ձևավորելու մասին պայմանագիր: Արդյունքում՝ հիմնադրվել են ՀՀ ԳԱԱ ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոն միջազգային կազմակերպությունը և Տեսական ֆիզիկայի միջազգային կենտրոնի (ICTP) փոխկապակցված կենտրոնը:

- Հանրապետության գիտական կազմակերպությունների և բուհերի ինքնավարության աստիճանի բարձրացման, ժամանակակից մենեջմենթի ներդրման ու ձեռնարկատիրական գործունեության

արդյունավետության բարձրացման նպատակով շարունակվել է պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կազմակերպատիրական ձև ունեցող մի շարք գիտական կազմակերպությունների և բուհերի՝ հիմնադրամների վերակազմավորման գործընթացը: Արդյունքում՝ ներկայումս գործում են պետական բյուջեից ֆինանսավորվող 15 գիտահետազոտական և գիտակրթական հիմնադրամներ:

Միջազգային գիտական համագործակցության ընդլայնման նպատակով՝

- ՀՀ 2015-2016 թվականներին շարունակվել են ստորագրվել համաձայնագրեր և դրանց շրջանակներում համաֆինանսավորման սկզբունքով իրականացվել են հայ-ֆրանսիական, հայ-բելառուսական, հայ-ռուսական և հայ-գերմանական համատեղ ծրագրեր: Միաժամանակ, ֆինանսավորվել են մի շարք միջազգային գիտական կառույցների կամ համագործակցությունների մասնակցությունը՝ Միջուկային Հետազոտությունների Միացյալ Ինստիտուտի (ՄՀՄԻ – JINR), Բարձր Էներգիաների Ստերեոսկոպիկ Համակարգ (ԲԷՍՀ – H.E.S.S.), Եվրոպական միության հետազոտությունների, գիտության և նորարարության «Հորիզոն-2020» ծրագրին անդամակցությունը և այլն: 2016 թվականին համագործակցության նոր հուշագրեր են ստորագրվել Հայ Առաքելական Ուղղափառ Սուրբ Եկեղեցու Ռուսաստանի և Նոր Նախիջևանի Թեմի, Հնդկաստանի Հանրապետության գիտության և տեխնոլոգիաների նախարարության գիտության և տեխնոլոգիաների դեպարտամենտի, Ֆրանկոֆոնիայի համալսարանական գործակալության հետ:

Գիտության ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդման նպատակով շարունակվել են իրականացվել՝

- Երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության երկամյա ծրագիրը:

- Ասպիրանտների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության անհատական խրախուսման ամենամյա ծրագիրը:

- Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) անհատական խրախուսման ամենամյա ծրագիրը:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ֆինանսավորման մեջ տնտեսության մասնավոր հատվածի մասնակցության մակարդակի բարձրացման նպատակով շարունակվել են իրականացվել կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված երկամյա ծրագրեր՝ արտաբյուջետային

միջոցների պարտադիր ներգրավման պայմանով: 2015 թվականի մրցույթի ընթացքում արտաբյուջետային միջոցների մասնաբաժինը կազմել է նախագծի իրականացման համար անհրաժեշտ ընդհանուր ֆինանսական միջոցների առնվազն 35%-ը:

Շարունակվում են իրականացվել պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների անհատական խրախուսման և գիտության ոլորտի ենթակառուցվածքների ու նյութատեխնիկական բազայի արդիականացման ամենամյա ծրագրերը:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ

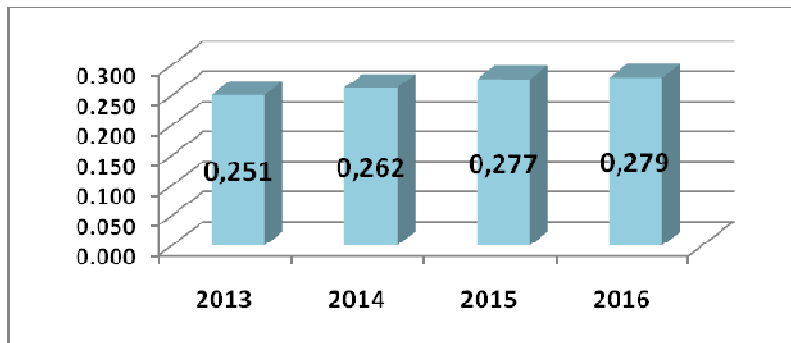
Հ/հ	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպություններ, պետական բուհեր և հետբուհական կրթական հաստատություններ	Ամբողջությամբ
2.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերի, գիտական կենտրոնների ստեղծման ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպություններ, պետական բուհեր և հետբուհական կրթական հաստատություններ	Ամբողջությամբ
3.	Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպություններ, պետական բուհեր և հետբուհական կրթական հաստատություններ	Ամբողջությամբ
4.	Միջազգային գիտական համագործակցության ֆինանսավորում	Գիտական պետական կազմակերպությունների, պետական բուհերի և հետբուհական կրթական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Քառասուն տոկոսից պակաս
5.	Ասպիրանտական և դոկտորանտական կրթաթոշակների, գիտական կադրերի պատրաստման գծով նպաստների տրամադրում	Գիտական պետական կազմակերպությունների և պետական հետբուհական կրթական հաստատությունների ասպիրանտներ, ասպիրանտական թեզերի դեկավարներ	Ամբողջությամբ
6.	Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտությունների	Գիտական կազմակերպությունների և բուհերի մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Ամբողջությամբ

	Ֆինանսավորում		
7.	Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողներին (այդ թվում՝ նաև մինչև 35 տ.) հավելավճարի տրամադրում	Պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված ու մրցութային կարգով ընտրված գիտաշխատողներ	Ամբողջությամբ
8.	Կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրերի ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բուհերի մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական խմբեր	Վաթսունհինգ տոկոսով
9.	Երիտասարդ գիտաշխատողներ (մինչև 35 տ.) հետազոտությունների աջակցության, ասպիրանտների (մինչև 35 տ.) հետազոտությունների աջակցության անհատական խրախուսման ծրագրերի ֆինանսավորում	Գիտական կազմակերպությունների և բուհերի մրցութային կարգով ընտրված երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տ.) հետազոտական խմբեր, ասպիրանտներ (մինչև 35 տ.)	Ամբողջությամբ
10.	Գիտաժողովների, երիտասարդ գիտնականների դպրոցների կազմակերպման աջակցության տրամադրում	Գիտական պետական կազմակերպությունների և պետական բուհերի ու հետբուհական կրթական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված գիտաշխատողներ	Երեսունից-քառասուն տոկոս
11.	Օտարերկրյա պետություններում անցկացվող գիտաժողովների մասնակցության ֆինանսական աջակցության տրամադրում	Գիտական պետական կազմակերպությունների և պետական բուհերի ու հետբուհական կրթական հաստատությունների մրցութային կարգով ընտրված գիտաշխատողներ	Երեսունից-քառասուն տոկոս
12.	Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի հավելավճարի տրամադրում	Պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված գիտական աստիճան ունեցող գիտաշխատողներ	Ամբողջությամբ

1.2. Գիտության ոլորտի վերջին երկու տարիների զարգացման միտումները

Գիտության ոլորտին պետական բյուջեով հատկացված ծախսերը (առանց պետական կառավարման մարմնի պահպանման ծախսերի) 2013-2016 թվականներին կազմել են համապատասխանաբար՝ 11,433.2; 12,662.8; 13,922.1 և 14,153.5 մլն դրամ (տե՛ս, Գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառի 2013-2016 թվականների պետական հատկացումների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ:

Գիտության ոլորտի 2015-2016 թվականների պետական ֆինանսավորման ծավալների բաշխումն ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ֆինանսավորման ձևերի՝ բերված է Աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պետական ֆինանսավորման 2015-2016 թվականների ծավալների բաշխումն ըստ ֆինանսավորման ձևերի:

Հ/հ	Ֆինանսավորման ձև	2015թ.	2016թ.
1.	Բազային ֆինանսավորում, այդ թվում՝ գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի համար տրվող հավելավճարներ (մլն դրամ)	10,749.7	10,946.3
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	77.21	77.34
2.	Պետական նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորում (մլն դրամ)	1,839.4	1,848.0
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	13.21	13.06
3.	Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորում (մլն դրամ)	1,333.0	1,359.2
	Տեսակարար կշիռն ընդհանուրի մեջ (%)	9.57	9.60
	Ընդամենը (մլն դրամ)	13,922.1	14,153.5

2015 և 2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորվել են գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման 180-ական, հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների՝ 25 (որից 14-ը՝ կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրեր) և 23 (որից 14-ը՝ կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրեր), ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման՝ 5-ական, նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների՝ 16 և 15 ծրագրեր:

2016 թվականին շարունակվել են 2014 թվականին հայտարարված՝ բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների մրցույթի արդյունքում հաղթող ճանաչված 98 բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների հավելավճարի տեսքով ֆինանսավորումը, «AREAL» գծային արագացուցչի վրա իրականացվելիք 5, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ համագործակցության 6 երկկողմ, ինչպես նաև՝ 2015 թվականին հայտարարված գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 169, Շիրակի մարզի գիտական կազմակերպություններում իրականացվելիք գիտական հետազոտությունների աջակցության մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 5 և «CYCLONE 18/18»-ի վրա իրականացվելիք 4 թեմաների ֆինանսավորումը: 2016 թվականի ապրիլից այդ

թեմաներին ավելացվել են կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված 9, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ համագործակցության 6 երկկողմ, դեկտեմբերից՝ երկակի նշանակության ծրագրերի աջակցությանն ուղղված 4 և երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտության աջակցությանն ուղղված 37 թեմաների ֆինանսավորումը, իսկ մայիսից՝ հավելավճարի տեսքով ֆինանսավորվել են բարձր արդյունավետությամբ աշխատող 25 երիտասարդներ (մինչև 35 տարեկան) և սեպտեմբերից՝ բարձր արդյունավետությամբ աշխատող 97 գիտաշխատողներ:

Նշված ծրագրերի իրականացման մեջ 2015-2016 թվականներին ներգրավված են եղել, համապատասխանաբար՝ 55 և 54 ՊՈԱԿ, 15 և 14 ՓԲԸ, 4 և 3 ՍՊԸ, 8 և 15 հիմնադրամ (որոնցից 1-ում՝ 3 մասնաճյուղ) ու 5 պետական ուսումնական հաստատություն: Գիտության ոլորտի 2015-2016 թվականների պետական հատկացումների գերակշիռ մասը՝ 77.21% և 77.34%, ուղղվել են բազային ծրագրերի ֆինանսավորմանը (ներառյալ պետական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարները), իսկ նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների և պայմանագրային (թեմատիկ) թեմաների ֆինանսավորմանը, համապատասխանաբար՝ 13.21 և 9.57 %% ու 13.06 և 9.60 %%:

Գիտության ոլորտի 2015-2016 թվականների բյուջետային ֆինանսավորման ծավալների բաշխումն ըստ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծախսային ծրագրերի բերված է Աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության 2015-2016 թվականների պետական ֆինանսավորման ծավալների բաշխումն ըստ ծախսային ծրագրերի:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծախսային ծրագիր	2015թ. (մլն դրամ)	2016թ. (մլն դրամ)	Փոփ. (%)
Հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտություններ	14.4	14.4	0.0
Ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում	8,839.1	9,021.9	2.1
Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում	865.7	876.4	1.2
Գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարներ	938.7	941.7	0.3
Գիտական կադրերի պատրաստում	91.8	91.8	0.0
Պետական նպատակային-ծրագրեր	1,839.4	1,848.0	0.5
Պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտություններ	1,333.0	1,359.2	2.0
Ընդամենը	13,922.1	14,153.5	1.7

Հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների իրականացման համար 2015-2016 թվականներին հատկացված ֆինանսական ծավալները կազմել են տարեկան 14.4 մլն դրամ: Այդ հետազոտությունները 2015-2016 թվականներին կատարվել են 11 և 12 գիտական կազմակերպություններում:

Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերի իրականացման համար 2015-2016 թվականներին հատկացված ֆինանսական ծավալները կազմել են համապատասխանաբար՝ 8,839.1 և 9,021.9 մլն դրամ: Այդ ծախսային ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են 72 (2015 թվական) և 74 (2016 թվական) պետական գիտական կազմակերպություններ, ինչպես նաև՝ գիտական կազմակերպությունների ու դրանց գիտահետազոտական լաբորատորիաների ու խմբերի համար նախատեսված մի շարք մրցութային ծրագրեր: Ծրագրերի ֆինանսավորման ժամանակ շարունակվել է 2010 թվականին ներդրված նոր մոտեցումը, երբ ծրագրերում ընդգրկվում է նաև գիտահետազոտական բաղադրիչը, ինչը հնարավորություն է տալիս այս կամ այն գիտական կազմակերպության ենթակառուցվածքի պահպանումը, արդիականացումն ու զարգացումը պայմանավորել բացառապես իրականացվող հետազոտություններով և մշակումներով: Ինչ վերաբերում է մրցութային ենթածրագրերին, ապա դրանց շրջանակներում, մասնավորապես, ֆինանսավորվել են.

- Արդիական գիտական սարքերի և սարքավորումների ձեռքբերման մրցութային ծրագիրը՝ արտաբյուջետային միջոցների համաֆինանսավորման սկզբունքով, համապատասխանաբար՝ 311.5 և 52.2 մլն դրամ: 2015 թվականին յուրաքանչյուր գիտական սարքավորման ձեռքբերման համար հատկացվել է առավելագույնը 65.0 մլն դրամ: 2015 թվականի մրցույթի ժամանակ ներկայացվել են 21 հայտեր, ֆինանսավորվել են 6-ը:

- Միջազգային երկկողմ գիտական համագործակցության մրցութային ծրագրերը՝ համաֆինանսավորման սկզբունքով, համապատասխանաբար՝ 202.9 և 254.3 մլն դրամ: 2015-2016 թվականներին ֆինանսավորվել են հայ-բելառուսական 17-ական, հայ-ֆրանսիական 5 (2015 թվական), հայ-ռուսական 32 և 33 (որից՝ 8 հումանիտար և 25 հիմնարար) համատեղ ծրագրեր:

- Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի հետ համատեղ գիտահետազոտական երկու լաբորատորիաներ և մեկ խումբ, որոնց ֆինանսավորման ծավալը 2015 թվականի համար կազմել է 25.0 մլն դրամ, իսկ 2016 թվականին՝ 25.6 մլն դրամ: Համատեղ լաբորատորիաները ստեղծվել են ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության և ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտներում, իսկ համատեղ խումբը՝ ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտում:

- Միջազգային գիտական կառույցներին անդամակցությունը (Միջուկային Հետազոտությունների Միացյալ Ինստիտուտին, Բարձր Էներգիաների Ստերեոսկոպիկ Համակարգին (ԲԷՍՀ - H.E.S.S.) և Ա. Սալամի անվան տեսական ֆիզիկայի միջազգային կենտրոնին), որի ֆինանսավորման ծավալը 2015 թվականին կազմել է 165.3 մլն դրամ: 2016 թվականին շարունակվել են վերոհիշյալ գիտական կառույցներին անդամակցությունը, որի ֆինանսավորման ծավալները կազմել են,

համապատասխանաբար՝ 268.6 հազ. ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ, 5.0 և 10.0 հազ. եվրոյին համարժեք դրամ:

- Միջազգային գիտական համագործակցությունների, մասնավորապես՝ Միջուկային Հետազոտությունների Եվրոպական Կենտրոնի (ՄՀԵԿ – CERN) երեք հիմնական գիտափորձերի (ALICE, ATLAS, CMS) աշխատանքների մասնակցությունը: ՄՀԵԿ-ում կատարվող գիտափորձերի մասնակցության ֆինանսավորումն իրականացվել է «Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ)» հիմնադրամին ֆիզիկայի բնագավառում արդիական գիտական ներուժի ապահովում ենթաձրագրով հատկացված 90.0 մլն դրամի (2015 թվական) և 90.9 մլն դրամի (2016 թվական) շրջանակներում:

- Միջազգային առաջատար գիտատեղեկատվական շտեմարաններից պետական գիտական կազմակերպությունների և բուհերի ազատ օգտվելու իրավունքի ապահովման ծրագիրը՝ 2015 թվականին «Thomson Reuters» 106.6 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 26.3 մլն դրամ: Ծրագրի շնորհիվ հասանելի են դարձել «Thomson Reuters» ընկերության տեղեկատվական համակարգերի ռեսուրսները:

- Գիտաժողովների կազմակերպման ֆինանսական աջակցության ծրագիրը, համապատասխանաբար՝ 27.0 և 20.0 մլն դրամ: 2015 թվականին ֆինանսական աջակցություն է ստացել 43 գիտաժողով, իսկ 2016 թվականին՝ 40:

- Երիտասարդ գիտնականների դպրոցների կազմակերպման աջակցության ծրագիրը, համապատասխանաբար՝ 10.0 և 6.0 մլն դրամ: 2015 թվականին ֆինանսական աջակցություն է ստացել 9 երիտասարդ գիտնականների դպրոց, իսկ 2016 թվականին՝ 11:

- Արտերկրյա գիտաժողովների և գիտական այլ միջոցառումների մասնակցության ֆինանսական աջակցության ծրագիրը, համապատասխանաբար՝ 32.5 և 20.0 մլն դրամ: Պետական բյուջեից ֆինանսական աջակցությամբ 2015 թվականին իրականացվել է 31 գիտական գործուղում, իսկ 2016 թվականին՝ 28:

Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրի շրջանակներում, բացի վերոշարադրյալից՝ ֆինանսավորվել են նաև գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության իրականացման ապահովման կազմակերպություններ/կառույցներ, ինչպիսիք են, օրինակ՝ ՀՀ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով գործակալությունը, Միջազգային գիտատեխնիկական կենտրոնի հայաստանյան տարածաշրջանային մասնաճյուղը և այլն:

Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 865.7 և 876.4 մլն դրամ: Ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվել են ՀՀ ԿԳՆ «Մատենադարան» Մ. Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտի, ՀՀ ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության ինստիտուտ-թանգարանի, ՀՀ

ԿԳՆ Երևանի պետական համալսարանի Ս. և Մ. Իզմիրլյանների անվան գրադարանի, ՀՀ ԳԱԱ Վ. Համբարձումյանի անվան Բյուրականի աստղադիտարանի և ՀՀ ԳԱԱ «Հայկենսատեխնոլոգիա» գիտաարտադրական կենտրոնի Մանրէների ազգային հավաքածուի ծախսերը:

Պետական բյուջեի հաշվին իրականացվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ծրագրերում ընդգրկված գիտաշխատողներին գիտական աստիճանի հավելավճարների տրամադրման նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 938.7 և 941.7 մլն դրամ: Ասպիրանտական և դոկտորական կրթաթոշակների տրամադրման ու գիտական կադրերի պատրաստման ենթածրագրերի իրականացման նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է տարեկան 91.8 մլն դրամ:

Ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման շարունակական ծրագրերում աշխատողների միջին ամսական աշխատավարձի մեկ հաշվարկային միավորը 2015 և 2016 թվականներին կազմել է 80.3 հազ. դրամ:

Նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների ֆինանսավորման նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 1,839.4 և 1,848.0 մլն դրամ: Ֆինանսավորման այդ ծավալներից 1,615.6 և 1,641.5 մլն դրամը տրամադրվել է Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների իրականացման համար: Մնացած ծրագրերն իրականացվում են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, տեխնիկական, կենսաբանական, բժշկական, երկրի մասին գիտությունների, հնագիտության և հայագիտության բնագավառներում՝ 2015-2016 թվականներին, համապատասխանաբար՝ 223.8 և 206.5 մլն դրամ ֆինանսական ծավալներով: Նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների շարքում առանձնանում են ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտի «Ազգային հետազոտական էլեկտրոնային ենթակառուցվածքի կիրառում բնագիտական խնդիրների լուծման համար» և «Ամպային հաշվարկների միջավայրի ստեղծում գիտական և կիրառական խնդիրների լուծման համար» 2015-2016 թվականների ծրագրերը՝ տարեկան 25.0 մլն դրամ ֆինանսական ծավալներով: Դրա իրականացման արդյունքում միավորվել և ողջ գիտական ու գիտակրթական հանրության համար հասանելի են դարձել տարբեր գիտական կազմակերպություններում և բուհերում առկա բարձր արտադրողականությամբ հաշվողական, ծրագրային, ցանցային և մասնագիտական ռեսուրսները: Ընդ որում, ազգային հետազոտական էլեկտրոնային ենթակառուցվածքից արդյուանավետորեն օգտվում են ոչ միայն գիտական կազմակերպությունները և բուհերը, այլ նաև՝ ազգային սեյսմիկ ու օդերևութաբանական ծառայությունների կազմակերպությունները:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման,

ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման և նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների 2015-2016 թվականների ծրագրերը (բացի Հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներից) իրականացվել են ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի 34, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության 21 և 22, ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 4, ՀՀ մշակույթի նախարարության 4 և 5, ՀՀ կառավարության աշխատակազմի 1, ՀՀ առողջապահության նախարարության 6 և 8, ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության 1, ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության 1, ՀՀ էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարության 1 ու Երևանի քաղաքապետարանի 2 և 1 գիտական կազմակերպություններում: Այդ ծրագրերի 2015-2016 թվականների բյուջետային ծախսերն ըստ գերատեսչությունների բերված են Աղյուսակ 3-ում:

Աղյուսակ 3. Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման և նպատակային-ծրագրային հետազոտությունների 2015-2016 թվականների բյուջետային ծախսերն ըստ գերատեսչությունների:

Հ/հ	Գերատեսչություն/ՀՀ ԳԱԱ/Երևանի քաղաքապետարան	Ֆինանսավորման ծավալները, /մլն դրամ/		2015թ. փոփոխությունը նախորդ տարվա նկատմամբ, +/-	
		2015թ.	2016թ.	մլն դրամ	%
1.	ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա	5,368.1	5,413.3	45.2	0.84
2.	ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն	3,858.0	3,977.3	119.3	3.09
3.	ՀՀ պաշտպանության նախարարություն	1,615.6	1,641.5	25.9	1.60
4.	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն	128.1	129.4	1.2	1.00
5.	ՀՀ մշակույթի նախարարություն	162.4	167.4	5.0	3.08
6.	ՀՀ կառավարության աշխատակազմ	117.4	117.4	0.0	0.00
7.	ՀՀ առողջապահության նախարարություն	85.7	101.8	16.1	18.78
8.	ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն	50.0	50.0	0.0	0.00
9.	Երևանի քաղաքապետարան*	32.3	19.7	-12.6	-38.98
10.	ՀՀ Նախագահի աշխատակազմ	38.0	39.4	1.4	3.66
11.	ՀՀ սփյուռքի նախարարություն	14.4	14.4	0.0	0.00
12.	ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության	12.5	12.6	0.1	0.50
13.	ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարություն	9.8	9.8	0.0	0.00
Ընդամենը		11,492.3	11,694.0	201.7	1.75
*)Երևանի քաղաքապետարանի գիտական կազմակերպությունների ֆինանսավորման ծավալների այդպիսի նվազումը պայմանավորված է նրանով, որ 2016 թվականին գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանում ու զարգացում ծախսային ծրագրով քաղաքապետարանի ենթակայության տակ գտնվող «Ն.Հակոբյանի անվան ընդհանուր հիգիենայի և մասնագիտական հիվանդությունների ԳՀԻ» ՓԲԸ-ին պետական ֆինանսավորում չի հատկացվել:					

Պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտությունների նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է, համապատասխանաբար՝ 1,333.0 և 1,359.2 մլն դրամ: Այդ ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականին շարունակվել են ֆինանսավորվել 2013 թվականին անցկացված պայմանագրային (թեմատիկ) մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 159 (136-ը՝ մինչև հուլիս, իսկ 23-ը՝ մինչև օգոստոս), երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության 30 (24-ը՝ մինչև հոկտեմբեր, 6-ը՝ մինչև նոյեմբեր), կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 14 թեմաների (մինչև դեկտեմբեր) ասպիրանտների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության անհատական խրախուսման հերթական մեկամյա 23 (մինչև ապրիլ), 2014 թվականի մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված «AREAL» գծային արագացուցչի վրա իրականացվելիք 5 և Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ համագործակցության 6 երկկողմ (մինչև սեպտեմբեր) երկամյա թեմաները: 2015 թվականից ֆինանսավորվում են նաև «CYCLONE 18/18»-ի վրա իրականացվելիք 4 (մայիսից), Շիրակի մարզի գիտական կազմակերպություններում իրականացվող գիտական հետազոտությունների աջակցության մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 5 (սեպտեմբերից) և պայմանագրային (թեմատիկ) հերթական մրցույթի (2015-2017 թվականների) արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 169 (152-ը՝ դեկտեմբերից, իսկ 17-ը՝ 2016 թվականի ապրիլից) թեմաները: Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման գծով 2015 թվականի մրցույթի ժամանակ սահմանվել են հետևյալ պայմանները՝ կատարողների կազմը՝ 2-4 հոգի, կատարողների միջին ամսական վարձավճարը՝ 100.0 հազ. դրամ: Միևնույն ժամանակ՝ 2015 թվականի փետրվարից ֆինանսավորվել է 98 բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների խրախուսման ծրագիրը:

2016 թվականին շարունակվել են ֆինանսավորվել 2014 թվականին հայտարարված մրցույթում հաղթող ճանաչված 98 բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների խրախուսման ծրագիրը, ինչպես նաև՝ 2015 թվականին անցկացրած պայմանագրային (թեմատիկ) մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 169, Շիրակի մարզի գիտական կազմակերպություններում իրականացվող գիտական հետազոտությունների աջակցության մրցույթի արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորված 5, «AREAL» գծային արագացուցչի վրա իրականացվելիք 5, «CYCLONE 18/18»-ի վրա իրականացվելիք 4 երկամյա թեմաները: 2016 թվականին դրանց ֆինանսավորմանն ավելացել են կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված 9 (ապրիլից), Արցախի հետ համագործակցության 6 (ապրիլից), երկակի նշանակության ծրագրերի աջակցությանն ուղղված 4 (դեկտեմբերից) և երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտության աջակցությանն ուղղված 37 (դեկտեմբերից) թեմաների ֆինանսավորումը, իսկ մայիսից ֆինանսավորվել են 25 բարձր արդյու-

նավետությամբ աշխատող երիտասարդ (մինչև 35 տարեկան) և սեպտեմբերից՝ 97 բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների խրախուսման ծրագրերը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մրցութային ծրագրերի և թեմաների ընտրության գործընթացում, սկսած 2013 թվականից, ներդրվել է հայտերի գնահատման նոր մեխանիզմ: Յուրաքանչյուր հայտ գիտական փորձաքննության է ենթարկվում առնվազն 2 անկախ փորձագետների կողմից, որոնց գնահատականների հիման վրա ձևավորված միջին գնահատականը կարող է կազմել հայտի վերջնական գնահատականի առավելագույն արժեքի 85% (հայտը գնահատվում է 2 փորձագետի կողմից, սակայն, եթե այդ գնահատականները տարբերվում են փորձագիտական գնահատման սանդղակի առավելագույն միավորի 50% և ավելի չափով, ապա հայտը տրվում է 3-րդ փորձագետի գնահատմանը): Մնացած 15%-ը հայտ ներկայացրած գիտահետազոտական խմբի ղեկավարի և կատարողների մասնագիտական որակավորման գնահատականն է, որը տրվում է մասնագիտական փորձագիտական խորհրդի կողմից՝ հիմք ընդունելով խմբի գիտական գործունեության արդյունքների գիտաչափական տվյալները:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մրցութային ծրագրերը դրամաշնորհայինի վերածելու և իրական մրցութային պայմանների ապահովման հիմնական նախապայմանը՝ գիտական անկախ փորձագիտական համակարգի գոյությունն է: Այդ նպատակով ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի կողմից ձևավորվել է գիտական փորձաքննություն իրականացնող գիտնականների տվյալների մշտապես թարմացվող շտեմարան: 2015 թվականի դեկտեմբերի դրությամբ գիտական անկախ փորձագիտական համակարգում ընդգրկված են շուրջ 1714 գիտնական, այդ թվում՝ 518-ն արտասահմանից: Դրան զուգահեռ, 2011 թվականին ստեղծվել և եռամսյա պարբերականությամբ թարմացվում է հանրապետության գիտնականների հեղինակությամբ կամ համահեղինակությամբ հրապարակված գիտական աշխատությունների շտեմարանը:

2015 թվականին իրականացվել է պետական գիտական կազմակերպությունների չորրորդ անձնագրավորումը, որն ընդգրկել է 2013-2014 թվականների ժամանակահատվածը: Անձնագրավորման նպատակը գիտական և գիտատեխնիկական բնագավառի ընթացիկ հետազոտությունների, կադրային ներուժի, ենթակառուցվածքների և նյութատեխնիկական բազայի ու գիտական «արտադրանքի» տվյալների շտեմարանի ստեղծումն ու պարբերական թարմացումն է: Շտեմարանը հնարավորություն է տալիս ունենալու ամբողջական տեղեկատվություն գիտության ոլորտի օբյեկտիվ իրավիճակի մասին, իրականացնելու գիտական կազմակերպությունների գործունեության մոնիթորինգ և այլն:

1.3. Հիմնական խնդիրները

Գիտության ոլորտում առկա են հետևյալ հիմնական խնդիրները.

- Գիտության պետական ֆինանսավորման անբավարար մակարդակը:
- Գիտության ֆինանսավորման մեջ տնտեսության մասնավոր հատվածի մասնակցության ցածր մակարդակը:
- Գիտության և տեխնոլոգիաների ոլորտի կառավարման համակարգի անհամապատասխանությունը ժամանակակից չափանիշներին:
- Գիտության որոշ բնագավառներում բարձր որակավորում ունեցող կադրերի ոչ բավարար թվաքանակը:
- Գիտաշխատողների բարձր տարիքային կազմը, գիտական կադրերի պատրաստման արդյունավետ համակարգի բացակայությունը:
- Գիտական կազմակերպությունների մեծամասնության զարգացման ռազմավարական ծրագրերի բացակայությունը:
- Գիտական ենթակառուցվածքների մեծամասնության անհամապատասխանությունն արդի չափանիշներին:
- Տնտեսության կողմից գիտական հետազոտությունների իրականացման պատվերների անբավարար մակարդակը:
- Գիտություն-արտադրություն կապի խրախուսման մեխանիզմների բացակայությունը:
- Կիրառական հետազոտությունների փոքրաթիվ քանակը:
- Միջոցազդեցիկ նար հետազոտությունների համակարգման ոչ բավարար մակարդակը:

7.2.2 Գիտության ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

2.1.Նպատակները

Գիտության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների հիմնական նպատակը հանրապետությունում գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության և հասարակության ստեղծմանը նպաստելն է: Բարեփոխումները պետք է ընթանան մի կողմից գիտական համակարգի կառավարման արդյունավետության բարձրացման, գիտության ոլորտի ենթակառուցվածքների և նյութատեխնիկական բազայի արդիականացման ու կատարելագործման, մյուս կողմից՝ գիտական կազմակերպությունների աշխատանքների նորովի կազմակերպման, գիտական կադրերի նպատակային պատրաստման և տեղաբաշխման, նրանց աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման ուղղություններով:

2.2.Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
2018թ.	2019թ.	2020թ.		
1.	Գիտության և տեխնոլոգիաների բնագավառում միասնական քաղաքականության մշակում և իրականացում			Անհրաժեշտ է մշակել և ներդնել գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության գնահատման և պետական ֆինանսավորման ծավալների ու արդյունավետության համապատասխանեցման մեխանիզմներ՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի N 20 արձանագրային որոշմամբ հաստատված ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 1-ին և 4-րդ թիրախների նպատակների:
2.	Գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացում			Գիտության ոլորտի ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացման հիմնական մեխանիզմը գիտական ծրագրերի և թեմաների ընտրության իրական մրցութային պայմանների ապահովումն է: Պահպանելով գիտության ֆինանսավորման բազմաձևությունը՝ այն պետք է իրականացվի բացառապես ծրագրային սկզբունքով և հասցեագրված: Գիտական կազմակերպությունների ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման ծրագրերը պետք է պարունակեն գիտահետազոտական բաղադրիչ, ինչը հնարավորություն է տալիս տվյալ գիտական կազմակերպության ենթակառուցվածքի արդիականացումն ու հետագա զարգացումը պայմանավորել բացառապես իրականացվող հետազոտությունների անհրաժեշտությամբ: Առաջնահերթությունը պետք է տրվի ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի N 54 արձանագրային որոշմամբ հաստատված ՀՀ գիտության և տեխնիկայի զարգացման 2015-2019 թվականների գերակայությունների շրջանակներում իրականացվող հետազոտություններին: Այդ ծրագրերի ֆինանսավորման ժամանակ առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի՝ - հիմնարար և կիրառական բնույթի՝ ներառյալ տնտեսության մեջ օգտագործվող և (կամ) երկակի նշանակություն ունեցող գիտելիքների ձեռքբերմանն ուղղված հետազոտությունների իրականացմանը՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի N 20 արձանագրային որոշմամբ հաստատված ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 3-րդ թիրախի նպատակների. - հայագիտության ոլորտի առաջընթաց զարգացումն ապահովող ծրագրերի իրականացմանը՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 5-րդ թիրախի և Հայագիտության զարգացման հայեցակարգի նպատակների. - մեզանախագծերի իրականացմանը, մասնավորապես, համակարգաստեղծ և միջավայր ձևավորող նախաձեռնություններին՝ Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիայի (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ) և «Քենդլ» սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտի ֆինանսավորմանը՝ ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 17-ի N 6 արձանագրային որոշմամբ հաստատված Ինովացիոն տնտեսության ձևավորման մեկնարկային ռազմավարության հայեցակարգի 1-ին, 2-րդ և 4-րդ միջոցառումների: Պետք է շարունակել համատեղ օգտագործման գիտական սարքերի և սարքավորումների ձեռքբերման ամենամյա մրցութային ծրագիրը՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 2-րդ թիրախի նպատակների: Անհրաժեշտ է շարունակել կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված մրցութային ծրագրերը՝ արտաբյուջետային միջոցների ներգրավումով՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-

		2020 թվականների ռազմավարության 3-րդ և 4-րդ թիրախների նպատակների: Մրցույթը պետք է իրականացնել պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում, ինչը հնարավորություն է տալիս մրցույթի շահառուների շարքում ընդգրկել նաև ոչ պետական գիտական կազմակերպությունները, դրանց գիտահետազոտական լաբորատորիաներն ու խմբերը: Պետք է շարունակել միջազգային գիտական և գիտատեխնիկական համագործակցության զարգացմանը, համաշխարհային գիտական, գիտակրթական և գիտատեխնոլոգիական տարածքում սեփական դիրքի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրերը՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 6-րդ թիրախի նպատակների: Ներկայումս համաֆինանսավորման սկզբունքով ֆինանսավորվում են միջազգային համագործակցության 77 ծրագիր, հայ-ֆրանսիական երկու լաբորատորիա և մեկ խումբ: Գործում են ՀՀ ԳԱԱ ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոն միջազգային կազմակերպությունը, ինչպես նաև Ա. Սալամի անվան տեսական ֆիզիկայի միջազգային կենտրոնի (ICTP) փոխկապակցված կենտրոնը՝ Երևանի պետական համալսարանի և Ա. Ի. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիայի (Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ) Տեսական ֆիզիկայի համատեղ լաբորատորիայի հենքի վրա: Նպատակային-ծրագրային հետազոտությունները պետք է առավելապես ուղղված լինեն համապետական նշանակության կիրառական բնույթի խնդիրների լուծմանը՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 3-րդ թիրախի նպատակների: Այդ ծախսային ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին ֆինանսավորվել են 15 ծրագրեր: Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը շարունակվելու է հատկացվել որպես դրամաշնորհ՝ ՀՀ գիտության և տեխնիկայի զարգացման գերակայություններից բխող խնդիրների (այդ թվում՝ նաև կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված) լուծման, ինչպես նաև այդ գերակայություններում չընդգրկված, բայց առանձնակի կարևորություն ունեցող նախաձեռնությունների ֆինանսավորման համար, իսկ թեմաների ընտրությունն իրականացվելու է մրցութային եղանակով՝ գիտական անկախ փորձաքննության հիման վրա: Սկսած 2015 թվականից այդ թեմաներն հիմնականում ընտրվում են ըստ ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի N 54 արձանագրային որոշմամբ հաստատված ՀՀ գիտության և տեխնիկայի զարգացման 2015-2019 թվականների գերակայությունների: Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված երկամյա ծրագրեր իրականացվում են սկսած 2013 թվականից (առաջին մրցույթի ժամանակ արտաբյուջետային միջոցների մասնաբաժինը կազմել է առնվազն 25%, իսկ երկրորդ մրցույթի ժամանակ՝ 35%): Վերոնշյալ գերակայությունների շրջանակներում: Գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ պետք է ներդնել գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության գնահատման ժամանակակից մեխանիզմներ՝ ապահովվելով պետական ֆինանսավորման ծավալների և արդյունավետության համապատասխանությունը: Գիտական կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության գնահատման ժամանակ հիմք պետք է հանդիսանան գիտական արդյունքի, կադրային ներուժի, նյութատեխնիկական ապահովվածության, հանրապետական և միջազգային գիտակրթական տարածքի հետ ինտեգրման մակարդակի, գիտական արդյունքի առևտրայնացման

		աստիճանի և ֆինանսական արդյունավետության գնահատականներն ու կազմակերպության զարգացման 3 և 5 ամյա ծրագրերը:
3.	Գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացում	Գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների իրականացման նպատակով պետք է անկախ գերատեսչական պատկանելությունից միավորել միևնույն գիտական ուղղության գիտական պետական կազմակերպությունները՝ ներդնելով գիտության կառավարման ժամանակակից մեթոդներ՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 1-ին թիրախի նպատակների: Անհրաժեշտ է գիտական կազմակերպություններում հստակեցնել տնօրենի և գիտական խորհրդի իրավասություններն ու պարտականությունները՝ դրանցում մի կողմից արմատավորելով ժամանակակից մենեջմենթ, մյուս կողմից՝ վարչական ազդեցությունից հանելով գիտական քննարկումների ու որոշումների ընդունման գործառույթները: Կրթության և գիտության ինտեգրման, բարձրագույն մասնագիտական կրթության ժամանակակից եղանակների ներդրման նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել հետազոտական համալսարաններ, որոնցից առաջինը, մասնավորապես, կարող է լինել Հայկական տեխնոլոգիական հետազոտական համալսարանը, այդ թվում՝ նաև ռազմարդյունաբերական համալիրի համար կադրեր պատրաստող ֆակուլտետներով/ամբիոններով՝ բնական գիտությունների բնագավառում աշխատող գիտական պետական կազմակերպությունների հենքի վրա (ստեղծման ծրագրի հաստատումը՝ 2017 թվականին)՝ ի կատարումն ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 4-րդ թիրախի նպատակների: Անհրաժեշտ է նաև ձևավորել հատուկ գիտատեխնիկական աշխատանքներ իրականացնող լաբորատորիաներ՝ ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի և ՀՀ ՊՆ ռազմարդյունաբերական պետական կոմիտեի համատեղ ենթակայության տակ: Անհրաժեշտ է շարունակել գիտության ոլորտում ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները՝ միևնույն գիտական ուղղության գիտական պետական կազմակերպություններն ազգային գիտական կենտրոններում միավորման, կամ, անհրաժեշտության դեպքում, գիտական կազմակերպության կազմակերպարարական ձևի փոփոխության ուղղությամբ:
4.	Գիտական ներուժի վերարտադրության արդյունավետության բարձրացում, գիտության ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդման ապահովում	ՀՀ գիտության ոլորտի առաջընթաց զարգացման համար սկզբունքային նշանակություն ունի գիտական կադրերի արդյունավետ վերարտադրության և սահուն սերնդափոխության ապահովման հարցը: Նպատակի ձեռքբերման համար իրականացվող քայլերը պետք է մի կողմից միտված լինեն գիտության ոլորտ երիտասարդ կադրերով համալրելուն, մյուս կողմից՝ միջին սերնդի գիտնականների թվաքանակի բարձրացմանը: Այդ ուղղությամբ անհրաժեշտ է շարունակել իրականացնել միջոցառումներ, որոնք նախատեսված են ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարության 2-րդ թիրախում ձևակերպված մարտավարությունով, մասնավորապես. - Գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի բարեփոխումների իրականացում՝ ժամանակակից գիտության պահանջներին համապատասխան և օտարերկրյա պետություններում գործող համակարգերի հետ համադրելի մեկ աստիճան ունեցող գիտական աստիճանաշնորհման համակարգի ներդրման նպատակով: - Ասպիրանտական կրթաթոշակի և ատենախոսական թեզի ղեկավարման համար հատկացվող գումարի ավելացում՝ մինչև հանրապետության նվազագույն ամսական աշխատավարձը և դրա կեսը: - Երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության երկամյա և ասպիրանտների (մինչև 35 տարեկան)

	հետազոտությունների աջակցության անհատական խրախուսման միամյա դրամաշնորհային մրցույթների կազմակերպում: - Հետդոկտորանտուրայի ինստիտուտի ներդրում՝ թեկնածուական ատենախոսության պաշտպանությունից հետո առավելագույնը երկու տարի ժամկետով օտարերկրյա պետություններում գործող հայտնի գիտական կամ գիտակրթական կենտրոններում վերապատրաստվելու հնարավորություն ապահովելու նպատակով: Իհարկե, այս մեխանիզմի ներդրման պարտադիր պայման պետք է լինի հետդոկտորանտուրայից հետո ՀՀ վերադառնալու և որոշակի ժամանակահատված հանրապետության գիտական պետական կազմակերպություններում աշխատելու պայմանը: - Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների խրախուսման ամենամյա ծրագրի իրականացում՝ մրցութային կարգով ընտրված մինչև 100 գիտաշխատողի տրամադրելով ամսական 135.0 հազ. դրամ հավելավճար: - Պետական գիտական ծրագրերում և թեմաներում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) խրախուսման ամենամյա ծրագրի իրականացում՝ մրցութային կարգով ընտրված մինչև 25 երիտասարդ գիտաշխատողի տրամադրելով ամսական 75.0 հազ. դրամ հավելավճար: - Հատուկ նշանակության հետազոտություններ իրականացնող, երկամյա դրամաշնորհային մրցույթների կազմակերպում: Գիտահետազոտական լաբորատորիաներին տարեկան տրամադրելով պայմանագրային (թեմատիկ) գիտական թեմաների ֆինանսավորման տարեկան առավելագույն ծավալների 2-պատիկ աջակցություն: - Միջազգային ճանաչում ունեցող գիտաշխատողների, այդ թվում՝ նաև օտարերկրյա պետությունում բնակվող, գիտական նախաձեռնությունների իրականացման համար համապատասխան գիտահետազոտական լաբորատորիաների կամ խմբերի ստեղծման, այդ թվում՝ հատուկ նշանակության հետազոտություններ իրականացնող, եռամյա դրամաշնորհային մրցութների կազմակերպում՝ գիտական գերազանցության կենտրոնների ձևավորման հինքերի ստեղծման նպատակով՝ ՀՀ գիտության և տեխնիկայի զարգացման 2015-2019 թվականների գերակայությունների շրջանակներում մինչև 7 դրամաշնորհի տրամադրում՝ սահմանելով յուրաքանչյուրի տարեկան ֆինանսավորման ծավալները մինչև պայմանագրային (թեմատիկ) գիտական թեմաների ֆինանսավորման տարեկան առավելագույն ծավալների կրկնապատիկը:

7.2.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2017 թվականի պետական բյուջեով գիտության ոլորտին հատկացվելու է 14,276.8 մլն դրամ: 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել տարեկան՝ 13,338.0 մլն դրամ:

ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մայիսի 27-ի N 20 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ գիտության ոլորտի զարգացման 2011-2020 թվականների ռազմավարությունը ենթադրում է պետական բյուջեից և տնտեսության մասնավոր հատվածից գիտության ոլորտին հատկացվող ֆինանսական ծավալների ավելացում: Այդպիսի մոտեցումը պայմանավորված է ինչպես ժամանակակից տնտեսության և հասարակության զարգացման գործում գիտության առանցքային դերով, այնպես էլ հանրապետությունում գիտելիքահենք տնտեսություն ստեղծելու համար անհրաժեշտ բարձր մասնագիտական որակավորում ունեցող կադրերի պատրաստման հրամայականով: Գիտության ոլորտի ֆինանսավորման ավելացումը զգալիորեն կմեծացնի նաև գիտական արդյունքի առևտրայնացմանն ուղղված հետազոտությունների մասնաբաժինը, կնպաստի դրանց ներդրմանը տնտեսության մեջ, հնարավորություն կտա զարգացնելու ինովացիոն տեխնոլոգիաների վրա հիմնված փոքր ու միջին ձեռնարկատիրությունը, կնպաստի նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը:

2018-2020 թվականներին շարունակվելու են պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային, պետական նպատակային-ծրագրային և պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումները: Գիտական ծրագրերի և թեմաների ֆինանսավորումն իրականացվելու է բացառապես ծրագրային սկզբունքով:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բազային ֆինանսավորումը հատկացվելու է մրցութային կարգով ընտրված հիմնարար և կարևորագույն նշանակություն ունեցող կիրառական հետազոտությունների, միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից ընտրված գիտական կազմակերպությունների ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանման, գիտական կադրերի պատրաստման, գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ապահովման, ինչպես նաև՝ մրցութային կարգով ընտրված համատեղ օգտագործման գիտական սարքավորումների ձեռքբերման և միջազգային համագործակցության ծրագրերի իրականացման նպատակով:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության նպատակային-ծրագրային ֆինանսավորումը հատկացվելու է գերատեսչությունների կողմից մշակված, այդ թվում՝ երկակի նշանակության հիմնախնդիրների լուծման նպատակով: Կատարման ենթակա հիմնախնդիրների ցանկն ընտրվելու է

միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից, հաստատվելու է ՀՀ կառավարության կողմից, իսկ դրանց լուծմանն ուղղված ծրագրերի ընտրությունն իրականացվելու է մրցութային կարգով՝ ըստ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի:

Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորումը հատկացվելու է որպես դրամաշնորհ՝ գիտական անկախ փորձաքննության արդյունքների հիման վրա, մրցութային կարգով ընտրված հետազոտական նախագծերի իրականացման և գիտահետազոտական լաբորատորիաների աջակցության, միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնականների նախաձեռնությունների խրախուսման նպատակով: Մասնավորապես, շարունակվելու են Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ համագործակցային ծրագիրը, Շիրակի մարզի գիտական կազմակերպություններում իրականացվող գիտական հետազոտությունների աջակցության ծրագիրը, կիրառական արդյունքի ձեռքբերմանն ուղղված թեմաների, երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության, ինչպես նաև ասպիրանտների (մինչև 35 տարեկան) հետազոտությունների աջակցության ծրագրերը, պետական գիտական ծրագրերում ընդգրկված բարձր արդյունավետությամբ աշխատող գիտաշխատողների, այդ թվում՝ նաև երիտասարդ գիտաշխատողների (մինչև 35 տարեկան) անհատական խրախուսման և «AREAL» գծային արագացուցչի վրա իրականացվելիք ծրագրերը:

Բազային ֆինանսավորմամբ իրականացվող շարունակական ծրագրերում աշխատողների միջին ամսական աշխատավարձի մեկ հաշվարկային միավորը 2016-2017 թվականներին կազմել է 80.3 հազ. դրամ: 2018-2020 թվականների համար նախատեսվում է պահպանել ֆինանսավորման նույն մակարդակը՝ 80.3 հազ. դրամ:

7.2.4 Ոլորտի գծով ֆինանսական պահանջների ամփոփում 2017-2020 թվականների ժամանակահատվածի համար

Աղյուսակ 4. Ոլորտի (համակարգի) ծրագրերի գծով 2017-2020 թվականների ծախսերի

կանխատեսում (ամփոփ) (մլն դրամ)

		2017թ.	փոփոխությունը %-ով	2018թ.	փոփոխությունը %-ով	2019թ.	փոփոխությունը %-ով	2020թ.
	Գիտություն /առանց կապիտալ ծախսերի/, ընդամենը	14276.8	-6.58	13338.0	0.0	13338.0	0.00	13338.0
	այդ թվում՝							
1	Բազային ֆինանսավորում	10905.7	-4.98	10362.8	0.00	10362.8	0.00	10362.8
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	76.39		77.69		77.69		77.69
	այդ թվում՝							

	գիտաշխատողներին գիտական աստիճան- ների համար տրվող հավելավճարներ	840.30	-3.32	812.40	0.00	812.40	0.00	812.40
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	5.89		6.09		6.09		6.09
2	Նպատակային- ծրագրային ֆինանսավորում	1848.1	-9.72	1668.5	0.00	1668.5	0.00	1668.5
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	12.94		12.51		12.51		12.51
3	Պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորում	1523.0	-14.20	1306.7	0.00	1306.7	0.00	1306.7
	տեսակարար կշիռը գիտության ընդհանուր ծախսերի մեջ (%)	82.41		78.32		78.32		78.32

ԳԼՈՒԽ 8. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

8.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

8.1.1 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետությունն ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է, ուստի առողջապահության ոլորտը՝ որպես սոցիալական կարևոր ոլորտ, հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը շարունակելու է առողջապահության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումները՝ նպատակ հետապնդելով առողջապահության ծառայությունների մատչելիության, հասանելիության և որակի բարձրացման ճանապարհով բարելավել բնակչության առողջական վիճակի բնութագրիչները:

Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարությունը՝ որպես առողջապահության ոլորտի լիազոր մարմին, մշակում և իրականացնում է առողջապահության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունը, մասնավորապես իրականացնում է՝ առողջապահության զարգացման քաղաքականության, պետական նպատակային ծրագրերի մշակումը, դրանց իրականացման կազմակերպումը, սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը, բնակչության առաջնային և մասնագիտացված բժշկական օգնության ու ծառայությունների ապահովման կազմակերպումը, մոր և մանկան առողջության պահպանմանն ուղղված քաղաքականության իրականացումը, բնակչության առողջության բարելավման միջոցառումների կազմակերպումը և առողջական վիճակի ուսումնասիրությունը, հաշմանդամության ու մահացության նվազեցման ծրագրերի մշակումը և իրագործումը:

Առողջապահության ոլորտում մատուցվող հիմնական ծառայությունների շրջանակը ընդգրկում է՝ մարդու և հանրային առողջության պահպանումը, բնակչության առողջության բարելավումը, հիվանդությունների կանխարգելումը, վաղ հայտնաբերումը, բնակչությանը որակյալ բուժօգնության մատուցումը, ընդ որում վերջիններս իրականացվում են թվով 56 նպատակային ծրագրերի և ենթածրագրերի միջոցով: Նշված ծրագրերից յուրաքանչյուրը բխում է մի շարք միջպետական համաձայնագրերից, «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքից, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության մի շարք որոշումներից կամ համապատասխան գերատեսչության անհատական և նորմատիվային հրամաններից:

8.1.1.1 Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց

Բնակչությանը պատշաճ որակի բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություն մատուցելու գործում կարևոր նշանակություն ունի Հայաստանի Հանրապետությունում անվտանգ, արդյունավետ և որակյալ դեղերի առկայությունը և դրանց մատչելիությունը՝ համապատասխան տեսականիով:

Իրավական դաշտի կատարելագործման, բնակչությանը անվտանգ, արդյունավետ և որակյալ դեղերով ապահովման նպատակով 2016 թվականի դեկտեմբերի 15-ին ուժի մեջ է մտել «Դեղերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության նոր օրենքը և «Դեղերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի կիրարկումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2016 թվականի օգոստոսի 11-ի N 736-Ա որոշումը:

Կեղծ և ոչ պիտանի դեղերի մուտքը հանրապետություն կանխելու նպատակով ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի սեպտեմբերի 20-ի N 581 որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 308-Ն որոշումը, որով կարգավորվում է Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրներից ներմուծվող դեղերի հավաստագրման գործընթացը: 2015 թվականի մայիսի 26-ին և 27-ին Երևանում կազմակերպվել է «Եվրասիական տարածաշրջանում կեղծ դեղերի դեմ պայքարի արդի մոտեցումները» խորագրով համաժողով՝ մաքսային ծառայության, իրավապահ մարմինների և դեղագործական ոլորտի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Համաժողովի շրջանակներում մի շարք դեղագործական ընկերությունների հետ ստորագրվել է նաև կեղծ դեղերի դեմ պայքարում համագործակցության հուշագիր:

Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից դեղորայքային ապահովումը իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 23 նոյեմբերի 2006 թվականի «Անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով դեղեր ձեռք բերելու իրավունք ունեցող բնակչության սոցիալական խմբերի և հիվանդությունների ցանկերը հաստատելու մասին» N 1717-Ն որոշման համաձայն, ըստ հետևյալ հիվանդությունների ցանկի՝ հոգեկան հիվանդությունների, չարորակ նորագոյացությունների, շաքարային և ոչ շաքարային դիաբետի, էպիլեպսիայի, պարբերական հիվանդության, քրոնիկ երիկամային անբավարարության, ֆենիլկետոնուրիայի և անհաս նորածինների շնչառական խանգարման համախտանիշի դեպքերում:

Նշյալ ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական այլ մարմինների (Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության

նախարարության, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ոստիկանության, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական վարչության, Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարության և Հայաստանի Հանրապետության պետական պահպանության ծառայության) ենթակայության տակ գտնվող բուժհաստություններին և բուժկետներին դեղագործական ապրանքներով ապահովումը:

8.1.1.2 Արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների մատուցում

Առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի շահառուներն են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ բնակչությունն՝ անկախ տարիքից և սեռից:

Առողջության առաջնային պահպանման բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցների հաշվին իրականացվում է ամբուլատոր-պոլիկլինիկական հաստատություններում գրանցված բնակչության համար ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական օգնությունը և սպասարկումը, որը ներառում է ընտանեկան բժշկի և տեղամասային թերապևտի (մանկաբույժի) կողմից բնակչության առողջության պահպանման, հիվանդությունների կանխարգելման, հիվանդների բժշկական օգնության և նրանց նկատմամբ շարունակական հսկողության ապահովման, անհրաժեշտության դեպքում, հիվանդանոցային բուժման կարիք ունեցողների հոսպիտալացման կազմակերպման միջոցառումների իրականացումը, ըստ բժշկական ցուցումների լաբորատոր-գործիքային ախտորոշիչ հետազոտությունների իրականացումը, ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակի և դիսպանսերների նեղ մասնագետների կողմից բնակչության բուժական-խորհրդատվական մասնագիտացված օգնության ապահովումը, տնային կանչերի իրականացումը, ընտանեկան բժշկի, տեղամասային թերապևտի (մանկաբույժի), իսկ առանձին հիվանդությունների գծով՝ համապատասխան մասնագետի նշանակմամբ, անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով դեղեր ստանալու իրավունք ունեցող անձանց դեղերով ապահովումը:

«Առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության և նրա մոտ բնակչության գրանցման կարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2006 թվականի մարտի 6-ի թիվ 420-Ն որոշման համաձայն սահմանվում են առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության, նրա մոտ բնակչության գրանցման, ինչպես նաև առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկին փոխելու հետ կապված հարաբերությունները:

Հանրապետությունում առաջնային օղակի բարեփոխումներն ուղղվել են ընտանեկան բժշկության ներդրման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը, որպես կառուցվածքային առավել արդյունավետ ու նպատակահարմար մոդելի, որի հիմնական ուղղվածությունն է

հիվանդությունների կանխարգելումն ու վաղ հայտնաբերումը, բուժման և վերականգնողական միջոցառումների կազմակերպումը:

«Հայաստանի Հանրապետությունում ընտանեկան բժիշկների անհատական և խմբային անկախ պրակտիկաների իրականացման կարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի ապրիլի 19-ի թիվ 497-Ն որոշման համաձայն սահմանվել են Հայաստանի Հանրապետությունում ընտանեկան բժիշկների անհատական և խմբային անկախ պրակտիկաների իրականացման կարգը, պարտադիր պահանջներն ու պայմանները:

2014 թվականին ընդունվել է «Պոլիկլինիկական հաստատությունների օրինակելի մոդելները և նեղ մասնագետների և դիսպանսերային ծառայություն մատուցող մասնագետների կողմից սպասարկվող բնակչության կողմնորոշիչ թվերը սահմանելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի թիվ 1529-Ն որոշումը:

Որոշակի աշխատանքներ են տարվել առաջնային բուժօգնության մակարդակում բուժօգնության որակի բարելավմանն, առավել տարածված ոչ վարակիչ և վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի, հանրային առողջապահության մոտեցումների ամրագրման, սոցիալական և առողջապահական ծառայությունների ինտեգրման ու այդ խնդրում համայնքների մասնակցության ապահովման ուղղությամբ:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն է արժանացել «Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի 2016-2020 թվականների ծրագրին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի փետրվարի 4-ի նիստի N 4 արձանագրային որոշումը:

Բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա զարգացումը շարունակելու է մնալ առողջապահական ոլորտի գործունեության հիմնական թիրախը, քանի որ աղքատության հաղթահարման և անհավասարության մեղմման ու կայուն զարգացման տեսանկյունից կարևոր դերակատարություն ունի: Այն հնարավորություն է ընձեռում ապահովելու որակյալ և մատչելի բուժօգնություն ու դրանով պայմանավորված սոցիալական արդարության ու հավասարության սկզբունքներ բնակչության բոլոր խմբերի համար:

Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների և կանանց կեցության բարելավման և առողջության պահպանության խնդիրները գտնվում են պետության հովանավորության ներքո:

2015 թվականի նոյեմբերի 19-ին ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Մանուկներին և վաղ տարիքի երեխաներին անվտանգ և համապատասխան (համարժեք) սնուցում ապահովելու նպատակով կրճքով կերակրման խրախուսման ազգային ծրագիրը և ծրագրի իրականացման 2016-2020 թվականների գործողությունների ժամանակացույցը հաստատելու մասին» N 1353-Ն որոշումը, որով սահմանվել են հստակ

միջոցառումներ՝ ուղղված կրճքով կերակրման քարոզչությանը, տեղեկատվության հավաքմանն ու վերլուծությանը, կրճքով կերակրման խրախուսման վերաբերյալ բուժաշխատողների կրթմանը, առողջապահական կազմակերպություններում նորաձիներին բարյացակամ ծառայությունների տրամադրմանը, կերակրող մայրերի և նրանց երեխաների համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը, հանրային իրազեկվածության բարձրացմանը և միջգերատեսչական համագործակցության ապահովմանը:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն են արժանացել «Հայաստանի Հանրապետությունում 2017-2021 թվականների ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման պետական նպատակային ծրագրին, ծրագրի առաջնահերթ միջոցառումների ցանկին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2017 թվականի հունիսի 15-ի նիստի N 25 և «Հայաստանի Հանրապետության բնակչության շտապ բժշկական օգնության և սպասարկման 2016-2020 թվականների ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի ապրիլի 15-ի նիստի N 14 արձանագրային որոշումները:

Հանրապետության տարածքում շտապ բժշկական օգնության կանչերի միջոցով իրականացվում է արտահիվանդանոցային անհետաձգելի բժշկական օգնության ապահովումը ամբողջ բնակչության համար:

8.1.1.3 Հիվանդանոցային ընդհանուր բնույթի ծառայություններ

Հիվանդանոցային բժշկական օգնության կազմակերպումը ներառում է սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարն ու սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության ապահովման կազմակերպումը, որոնք ամրագրված են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի մարտի 4-ի «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» N 318-Ն որոշմամբ:

Հայաստանի Հանրապետության հիվանդանոցային բուժօժանդությունների որակի ապահովումը և շարունակական բարելավումը առողջապահության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների առաջնահերթ ուղղություններից մեկն է: Վերջինիս հետ պայմանավորված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն է արժանացել «Հայաստանի Հանրապետության հիվանդանոցային բուժօժանդությունների որակի ապահովման ռազմավարությունն ապահովող միջոցառումների ցանկին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի նոյեմբերի 26-ի նիստի N 52 արձանագրային որոշումը:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն են արժանացել «Տրավմատիզմի կանխարգելման 2015-2020 թվականների միջոցառումների ծրագրին

հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 17-ի նիստի N 55 և «Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլյոզի կառավարման 2016-2020 թվականների ազգային ռազմավարությանը և Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլյոզի կառավարման 2016-2020 թվականների ազգային ռազմավարության միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին» 2016 թվականի մարտի 24-ի նիստի N 11 արձանագրային որոշումները: Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլյոզի կառավարման 2016-2020 թվականների ազգային ռազմավարության նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում կանխել տուբերկուլյոզ հիվանդության տարածումը, ինչպես նաև նվազեցնել դեղակայուն տուբերկուլյոզով վարակված հիվանդների թիվը՝ ողջ բնակչությանը տուբերկուլյոզի կանխարգելման, ախտորոշման և բուժման համընդհանուր հասանելիության ապահովման ճանապարհով՝ դրանով իսկ նպաստելով նաև տուբերկուլյոզով հիվանդացության նվազեցմանը և տարածման կասեցմանը:

2014 թվականին ընդունվել է «Սոցիալական փաթեթի շահառուների առողջապահական փաթեթի շրջանակներում պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման կազմակերպման ու ֆինանսավորման կարգը, սոցիալական փաթեթի շահառուի պարտադիր կանխարգելիչ բժշկական քննության փաթեթը, ինչպես նաև առողջապահական փաթեթի հասանելիության նպատակով էլեկտրոնային շտեմարանի ձևավորման ու վարման կարգը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 375-Ն որոշումը, որում արտացոլված են պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների առողջապահական փաթեթի շրջանակներում պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման կազմակերպման և ֆինանսավորման կարգը, պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման ծառայությունների փաթեթը, պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման հավաստագրի տրամադրման կարգը, առողջապահական փաթեթի հասանելիության նպատակով էլեկտրոնային շտեմարանի ձևավորման ու վարման կարգը և պետական հիմնարկների ու կազմակերպությունների աշխատողների պարտադիր կանխարգելիչ բժշկական քննության փաթեթը:

«Սոցիալական փաթեթի շահառու հանդիսացող զինծառայողների և նրանց հավասարեցված անձանց, նրանց ընտանիքների անդամների, ինչպես նաև փրկարար ծառայության ծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների, ժամկետային պարտադիր զինվորական ծառայության շարքային և կրտսեր ենթասպայական կազմի զինծառայողների համար պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման կազմակերպման ու ֆինանսավորման կարգը, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի օգոստոսի 28-ի N 517 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» Հայաստանի

Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հուլիսի 25-ի N 806-Ն որոշմամբ հաստատվել է նշյալ որոշման մեջ ներառված շահառուների պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման կազմակերպման և ֆինանսավորման կարգը, պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման ծառայությունների փաթեթը և պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության ու սպասարկման ուղեգրի ձևը:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի մարտի 4-ի «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» N 318-Ն որոշման համաձայն արտոնյալ պայմաններով տրամադրվում են բժշկական օգնության և սպասարկման հետևյալ տեսակները և ծառայությունները՝ անհետաձգելի բժշկական օգնության ծառայությունները, սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայությունները, ուռուցքաբանական և արյունաբանական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայությունները և գինեկոլոգիական հիվանդությունների բժշկական օգնության ծառայությունները:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն են արժանացել «Վերարտադրողական առողջության բարելավման ռազմավարությանը և 2016-2020 թվականների գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի հունիսի 23-ի նիստի N 24 և «Երեխաների և դեռահասների առողջության բարելավման ռազմավարությանը և 2016-2020 թվականների գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի սեպտեմբերի 2-ի նիստի N 34 արձանագրային որոշումները: Այս երկու ռազմավարական փաստաթղթերը հիմնված են Միավորված ազգերի կազմակերպության (ՄԱԿ) կողմից հռչակված գլոբալ և տարածաշրջանային ոլորտային ռազմավարությունների վրա և ուղղված են ՄԱԿ-ի կողմից 2015 թվականին ընդունված «Փոխենք մեր աշխարհը. Օրակարգում կայուն զարգացում մինչև 2030 թվական» հռչակագրից բխող կայուն զարգացման նպատակների հաղթահարմանը:

8.1.1.4 Հանրային առողջապահական ծառայություններ

Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը պետական կարևորագույն խնդիրներից է և երաշխավորվում է «Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով: Այս համակարգի անխափան գործունեության ապահովումը կենսական նշանակություն ունի երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման և բնակչության առողջության պահպանման բնագավառում:

Սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման նպատակով շարունակական աշխատանքներ են տարվում հանրային առողջության և առողջապահության, հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովման միասնական պետական քաղաքականության ձևավորման, դրա իրականացման, կազմակերպական ու մեթոդաբանական ղեկավարման, հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ոլորտում մասնագիտացված լաբորատոր փորձագիտական հետազոտությունների, վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների, քիմիական թունավորումների, ճառագայթային ախտահարումների կանխարգելմանն ուղղված համալիր միջոցառումների, վարակիչ հիվանդությունների բռնկումների և հիվանդությունների աշխուժացման դեպքում արագ արձագանքման գործողությունների, բնակչության զանգվածային անընկալության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների, բնակչության առողջության վրա շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցության մոնիթորինգի կազմակերպման, համընդհանուր լաբորատոր ցանցի գործունեության համակարգման ապահովմանն ուղղությամբ:

Հայաստանի Հանրապետությունում իմունականիսարգելման աշխատանքներն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հավանությանն արժանացած «2016-2020 թվականների իմունականիսարգելման ազգային ծրագրին, ազգային ծրագրի առաջնահերթ միջոցառումների ցանկին, պատվաստումների ազգային օրացույցին, իմունականիսարգելման ազգային ծրագրի ակնկալվող արդյունքներին և պատվաստման կամ կանխարգելման միջազգային վկայականի ձևին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2016 թվականի մարտի 17-ի նիստի N 10 արձանագրային որոշման համաձայն, որի նպատակն է կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցումը, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններից մահվան դեպքերի կանխումը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում արյան, դրա բաղադրամասերի շրջանառության, դոնորության և ցուցաբերվող փոխներարկումային բժշկական օգնության որակի և անվտանգության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են «Մարդու արյան և դրա բաղադրամասերի դոնորության և փոխներարկումային բժշկական օգնության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և դրանից բխող ենթաօրենսդրական ակտերով՝ կառավարության որոշումներով և Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի հրամաններով:

Փոխներարկումային բժշկական օգնությունն՝ ազգային առողջապահության համակարգի մի մասն է և անուղղակի կերպով արտահայտում է առողջապահության ողջ համակարգի որակն ու անվտանգությունը: Արյան ծառայության դերը հատկապես կարևորվում է արտակարգ իրավիճակների ժամանակ, երբ մեծ քանակ է կազմում տուժածների թիվը, որոնց բուժման անհետաձգելի գործողությունների շարքում կարևորվում է արյան բաղադրամասերի

փոխներարկումը, ինչի շնորհիվ հնարավոր է զգալիորեն բարձրացնել ապաքինված հիվանդների թիվը, կրճատել բուժման ժամկետը:

Հայաստանի Հանրապետությունում արյունը հավաքագրվում է «Պրոֆեսոր Ռ. Օ. Յոյանի անվան արյունաբանական կենտրոն» ՓԲԸ-ում, մարզային 5 արյան փոխներարկման կայաններում, Երևանի տարբեր բուժաօգնությունների կազմում գործող 10 արյան փոխներարկման բաժանմունքներում, իսկ Արարատի, Տավուշի և Վայոց Ձորի մարզերում՝ մարզային հիվանդանոցների կազմում գործող 5 արյան փոխներարկման բաժանմունքներում:

8.1.1.5 Առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայություններ

Դատաբժշկական և գենետիկ ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում են դիակների, կենդանի անձանց, իրեղեն ապացույցների, դատաքիմիական, դատաբժշկա-քրեագիտական, դատագենետիկ, հյուսվածքաբանական և դատակենսաբանական փորձաքննություններ, ինչպես նաև դիակների արտաշիրիմումներ: Այն իրականացնում է «Դատաբժշկական գիտագործնական կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը, որը իր 11 մարզային բաժիններով սպասարկում է Հայաստանի Հանրապետության դատախազությանը, Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության և Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարություններին, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայությանը և ոստիկանությանը: Իրականացվող դատաբժշկական փորձաքննությունների միջոցով բացահայտվում են մարդու կյանքի և առողջության դեմ ուղղված հանցագործությունների մանրամասները:

Պաթանատոմիական ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում է հիվանդությունների ճշտված ախտորոշում՝ սեկցիոն, վիրահատական և բիոպսիոն նյութերի հետազոտության միջոցով, մանկական դիակների դիահերձում, մահվան պատճառների ճշտում: Մատուցվող ծառայությունների նպատակն է իրականացնել ախտաբանաանատոմիական հետազոտություններ ինչպես մեռելածիններին, այնպես էլ մինչև 7 օրեկան մահացած նորածինների շրջանում: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի օգոստոսի 23-ի «Ախտաբանաանատոմիական հերձումների՝ ներառյալ պարտադիր կարգով իրականացվող ախտաբանաանատոմիական հերձումների անցկացման կարգը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թվականի նոյեմբերի 6-ի N 715 որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 1082-Ն որոշման համաձայն պերինատալ (շուրջծննդյան) մահացության դեպքերը պետք է ենթարկվեն պարտադիր ախտաբանաանատոմիական հետազոտման:

Հաշմանդամ և կարիքավոր երեխաներին օրթեզներով և կորսետներով ապահովման ծառայությունների շրջանակներում սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված

երեխաներին տրամադրվում են օրթեզներ և կորսետներ, որոնց օգնությամբ հնարավոր է շտկել բնածին կամ ծեռքբերովի խնդիրները և հետագայում խուսափել հաշմանդամությունից:

Առողջ ապրելակերպի խթանման և հանրային իրազեկման ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում է ամենամյա պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշման ու դրանից բխող Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից մշակված և ընդունված նորմատիվային ակտերի, ինչպես նաև դեղերի հատկացման կարգի, մարզեր կատարած այցելությունների, բնակչության հիգիենիկ և հակահամաճարակային անվտանգության հիմնախնդիրների, տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի, ընտանեկան բժշկության ներդրման գործընթացի, սեռավարակների կանխարգելման վերաբերյալ լուսաբանում մամուլում, առողջապահական հեռուստահաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում մետրային հեռուստատեսությամբ՝ ուղիղ եթերի և ինտերակտիվ կապի միջոցներով: Հայաստանի Հանրապետությունում տպագրվող 4 տարբեր թերթերի միջոցով իրականացվում են առողջապահության ոլորտի հանրային լուսաբանման ծառայություններ՝ տարեկան շուրջ 44 հոդվածի հրատարակում:

Բժշկական օգնության մասնագիտական, խորհրդատվական և կազմակերպամեթոդական աջակցության ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի վիճակագրական հաշվետվությունների հետ կապված վերլուծական աշխատանքների տեխնիկական սպասարկում, ծխելու դեմ պայքարի ծրագրի ռազմավարության միջոցառումներ, մասնագիտական գործունեության հավաստագրման ծառայություններ, Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության արդյունավետության գնահատման տարեկան զեկույցի կազմման և նորմատիվ փաստաթղթերի մշակման աշխատանքներ, Հայաստանի Հանրապետության մարզերի և Երևան քաղաքի առողջապահության համակարգերի քարտեզագրման ծառայություններ, թմրամիջոցների և թմրամիջոցներից կախվածության մոնիտորինգի տարեկան զեկույցի կազմման աշխատանքներ, Հանրապետության բարձրաստիճան պաշտոնյաների և նրանց ընտանիքների բժշկական սպասարկման ծառայություններ, ճառագայթային պաշտպանության ծառայություններ (ռենտգեն-ախտորոշիչ սարքավորման դոզաչափական աշխատանքներ, անձնակազմի անհատական դոզաչափական հսկողություն և այլն):

Մարդասիրական օգնության կարգով ստացվող դեղերի և դեղագործական արտադրանքի ստացման, մաքսազերծման և բաշխման ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում է մարդասիրական օգնության կարգով ստացվող դեղերի և բժշկական պարագաների ստացումը, մաքսազերծումը և բաշխումը:

Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի համակարգման ծառայությունների շրջանակներում իրականացվում են տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի պահպանման աջակցության ծառայություններ, այդ թվում հիվանդանոցների, կաբինետների և լաբորատորիաների աշխատանքների արդյունավետության մշտադիտարկում և գնահատում, սեմինարների կազմակերպում:

Առողջապահության ոլորտում մատուցվող հիմնական ծառայությունների շրջանակը ամփոփվում է ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 8.1 Առողջապահության ոլորտում մատուցվող հիմնական ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ

N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1	Բնակչությանը արտոնյալ և անվճար պայմաններով դեղերի ապահովում. ա/ անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական հաստատությունների միջոցով դեղեր ձեռք բերելու իրավունք ունեցող բնակչության սոցիալական խմբեր, բ/ առանձին հիվանդությունների տեսակներ, որոնց առկայության դեպքում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, դիսպանսերային և հիվանդանոցային բժշկական հաստատությունների միջոցով դեղերը հիվանդներին տրվում են անվճար:	ա/ ՀՀ բնակչության սոցիալական խմբեր, բ/ ՀՀ ամբողջ բնակչություն (Հիմք՝ ՀՀ կառավարության 23.11.2006թ. N 1717-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկեր):	Անվճար հատկացվող դեղերի մասով՝ ամբողջությամբ, արտոնյալ պայմաններով հատկացվող դեղերի մասով՝ մասնակի: Պետական նպատակային ծրագրով թիրախը սահմանվում է շահառուների 90% ներգրավվածությամբ:
2	Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ապահովում:	ՀՀ ամբողջ բնակչություն:	Պետության կողմից անվճար արտահիվանդանոցային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) բուժօգնության և ծառայությունների մասով:
3	Բնակչության արտահիվանդանոցային շտապ բժշկական օգնության ծառայությունների ապահովում:	ՀՀ ամբողջ բնակչություն:	Պետական հատվածի կողմից ծառայությունը փոխհատուցվում է ամբողջությամբ:
4	Մոր և մանկան առողջության պահպանման ապահովում:	ՀՀ տարածքում բնակվող կանայք և երեխաները:	Վերարտադրողական տարիքի կանանց հղիության, ծննդաբերության և հետծննդյան շրջանում (ծառայությունների ամբողջ ծավալի տրամադրման մասով), ինչպես նաև

			մինչև 18 տարեկան երեխաներին ամբուլատոր-պոլիկլինիկական ու անհետաձգելի հիվանդանոցային բուժօգնության և մինչև 7 տարեկան երեխաներին հիվանդանոցային բուժօգնության տրամադրում՝ ծառայությունների ողջ ծավալով, իսկ մնացած ծառայությունների մասով՝ մասնակի:
5	Սոցիալական կախվածություն և հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների բուժօգնության ապահովում	ՀՀ տարածքում բնակվող բոլոր քաղաքացիները:	Ըստ սահմանված ծառայությունների մասով ամբողջությամբ:
6	Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին /հատուկ/ խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային մասնագիտացված բժշկական օգնության ապահովում:	Պետական պատվերի շրջանակներում անվճար հիվանդանոցային բուժօգնությունից օգտվում են միայն ՀՀ կառավարության 04.03.2004թ. թիվ 318-Ն որոշմամբ և հետագա փոփոխություններով հաստատված բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին /հատուկ/ խմբերում ընդգրկված անձինք:	Ըստ սահմանված ծառայությունների մասով ամբողջությամբ:
7	Սոցիալական փաթեթի շահառուներին առողջապահական փաթեթի շրջանակներում պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման ապահովում:	ՀՀ պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողները, զինծառայողները և նրանց հավասարեցված անձինք, նրանց ընտանիքի անդամները, փրկարար ծառայության ծառայողները և նրանց ընտանիքի անդամները, ժամկետային պարտադիր զինվորական ծառայության շարքային և կրտսեր ենթասպայական կազմի զինծառայողները:	Սոցիալական (առողջապահական) փաթեթում սահմանված ծառայությունների մասով՝ ամբողջությամբ:
8	Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման, իմունական խարգելման, ախտահանման և արյան հավաքագրման ծառայություններ, որոնք հիմնականում պետական մենաշնորհային ծառայություններ են:	ՀՀ ողջ բնակչությունը:	Պետական հատվածի կողմից ծառայությունը փոխհատուցվում է ամբողջությամբ:

9	Առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայություններ, որոնք աջակցում են վերը թվարկված ծառայությունների արդյունավետության բարձրացմանը, վիճակագրական տվյալների հավաքագրմանը և մշակմանը, փորձագիտական ծառայությունների մատուցմանը և այլն:	ՀՀ ողջ բնակչությունը (ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն):	Պետական հատվածի կողմից ծառայությունը փոխհատուցվում է ամբողջությամբ:

8.1.2 ԱՌՈՂՋԱԿԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

8.1.2.1 Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց դեղորայքի տրամադրման նպատակով 2015 թվականին ծախսվել է շուրջ 2.3 մլրդ դրամ, իսկ 2016 թվականին՝ շուրջ 3.3 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա համեմատ նշյալ ծախսերը աճել են 43.4%-ով: 2016 թվականին կարևորվել է կենտրոնացված կարգով ձեռքբերվող դեղերի անվանացանկի համալրումը նորագույն բուժման սխեմաների համար անհրաժեշտ դեղերով, պարբերաբար իրականացնվել են դեղագործական շուկայում դեղերի գների ուսումնասիրություններ և բժշկական հաստատությունների կողմից բնակչությանն անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով տրվող դեղերի գների վերահսկողություն:

Հայաստանի Հանրապետության հիմնական դեղերի ցանկում առկա, բայց Հայաստանի Հանրապետությունում չգրանցված և ցածր պահանջարկ ունեցող, սակայն կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում առկայության ապահովման նպատակով 2016 թվականի ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունում պետական գրանցում են ստացել հակատուբերկուլյոզային թվով 8 դեղեր, որոնք ներառվել են Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից կենտրոնացված կարգով գնվող դեղերի ցանկում և անվճար հատկացվել են համապատասխան հիվանդներին:

2016 թվականին հիվանդները դեղերով 100%-ով ապահովվել են հոգեկան հիվանդությունների, շաքարային և ոչ շաքարային դիաբետի, պարբերական հիվանդության, քրոնիկ երիկամային անբավարարության, երիկամային փոխապատվաստման և/կամ ծրագրային հեմոդիալիզի, տուբերկուլյոզի և անհաս նորածինների շնչառական խանգարման համախտանիշի, 70%-ով՝ չարորակ նորագոյացությունների, իսկ 80%-ով՝ էպիլեպսիայի դեպքերում: 2016 թվականին շարունակվել է մանկական ինսուլինային ծրագիրը, որի արդյունքում 0-22 տարեկան տարիքային խմբում ընդգրկված 803 հիվանդներն ապահովվել են ինսուլինային գրիչներով,

նորագույն ինսուլիններով, արյան մեջ գլյուկոզայի որոշման համար անհրաժեշտ սարքերով և թեստ երիզներով:

2016 թվականից սկսած իրականացվում է 47,215 հիվանդներին 1-ին շարքի հակատուբերկուլոզային և կոդմնակի ազդեցության դեղերով ապահովում, իսկ մորից երեխային վարակի փոխանցումը կանխելու նպատակով՝ հղիների շրջանում ՄԻԱՎ ախտորոշման թեստ հավաքածուների ձեռքբերում և ապահովում:

8.1.2.2 Արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների մատուցում

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականությունը վերջին տարիներին ուղղված է եղել առողջապահության համակարգի ֆինանսավորման ներկա մակարդակի պայմաններում անվճար ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բուժօգնության կազմակերպմանն՝ առաջնային (ամբուլատոր-պոլիկլինիկական) օղակի բոլոր մակարդակներում, առանց տեսակների և ծավալների սահմանափակման: Արդյունքում՝ 2006 թվականին մեկ բնակչի միջին հաճախման ցուցանիշը կազմել է 2,8 հաճախում և տարեցտարի աճելով 2008 թվականին կազմել է 3.3, 2009 թվականին՝ 3.5, 2012 թվականին՝ 3.8, իսկ 2015 թվականին՝ 4.1: Համեմատության համար նշենք, որ վերոնշյալ ցուցանիշը 1980 թվականին կազմել է 9.0, իսկ 1985 թվականին՝ 10.5:

Առողջության առաջնային պահպանման հաստատություններ բնակչության հաճախումների ավելացման միտումը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ այն հետևանք է այդ մակարդակում բնակչության համար բժշկական օգնության և սպասարկման մատչելիության:

2015-2016 թվականներին շարունակվել է շեշտը դրվել ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակի դերի բարձրացման, կանխարգելիչ ուղղվածության ուժեղացման, բնակչության համար բուժօգնության այդ մակարդակում բժշկական օգնություն ստանալու մատչելիության ապահովման ու որակի բարելավման, առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցողների կողմից որակյալ բուժօգնության տրամադրման խրախուսման և ըստ կատարողականի փոխհատուցման մեխանիզմների ներդրման վրա:

Արդյունքում իրականացվել է՝

- ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակում անվճար բուժօգնության և ծառայությունների մատուցման գործընթացի շարունակականության ապահովում՝ այն բնակչության համար առավել մատչելի դարձնելու նպատակով,

- առաջնային օղակում իրականացվող բուժօգնության և մատուցվող ծառայությունների որակի վերահսկում և բարելավում,

- առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման, ախտորոշման ու կանխարգելման ճանապարհով բնակչության առողջության հիմնական ցուցանիշների

բարելավում: Այդ հիվանդությունների բարդությունների, հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների կրճատում,

- բնակչի կողմից առողջության առաջնային ծառայություններ մատուցող բժշկի ազատ ընտրության գործընթացի շարունակականության ապահովում և դրա հիման վրա ընտանեկան բժշկության անկախ պրակտիկաների ստեղծում:

Առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցողների կողմից (ընտանեկան բժիշկ, տեղամասային թերապևտ, տեղամասային մանկաբույժ) որակյալ բուժօգնության տրամադրման խրախուսման նպատակով 2012 թվականին արտահիվանդանոցային բուժօգնության ծառայություններ մատուցող 332 բուժհաստատություններից խրախուսական ֆինանսավորում ստացան 204-ը, 2013 թվականին՝ 346 բուժհաստատություններից խրախուսական ֆինանսավորում ստացան 344-ը, 2014 թվականին՝ 348 բուժհաստատություններից խրախուսական ֆինանսավորում ստացան 198-ը, 2015 թվականին՝ 350 բուժհաստատություններից խրախուսական ֆինանսավորում ստացան 246-ը, իսկ 2016 թվականին 361 բուժհաստատություններից խրախուսական ֆինանսավորում ստացան 320-ը: Բուժանձնակազմի խրախուսական վարձատրությունը 2012 թվականին կազմել է շուրջ 45,0 մլն դրամ, 2013 թվականին՝ 124.7 մլն դրամ, 2014 թվականին՝ 91.0 մլն դրամ, 2015 թվականին՝ 125.5 մլն դրամ, իսկ 2016 թվականին՝ 376.4 մլն դրամ (այդ թվում 180.4 մլն դրամ տրամադրվել է Համաշխարհային բանկի կողմից):

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական ծառայության որակի բարելավման հիմնական ուղղվածությունն առողջության առաջնային պահպանման ծառայությունների հզորացումն է և այդ ենթատեքստում կարևորվում է ընտանեկան բժշկության ինստիտուտի կայացումը:

2015 թվականին հանրապետությունում գործել են 5, իսկ 2016 թվականին 6 ընտանեկան բժշկության անհատական և խմբային անկախ պրակտիկաներ, որոնք մատուցել են առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ պետական պատվերի շրջանակներում:

2016 թվականի պետական բյուջեից արտահիվանդանոցային ծառայությունների ձեռքբերմանը տրամադրվել է 27.2 մլրդ դրամ, որից 10.2 մլրդ դրամ ուղղվել է բնակչության առողջության առաջնային պահպանմանը և բժշկական օգնության բարելավմանը:

Ավելի քան 8.4 մլրդ դրամ է օգտագործվել մասնագիտացված բժշկական ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով:

Մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության ծառայությունների շրջանակներում ապահովվել է շուրջ 70.0 հազար հղիների նախածննդյան հսկողություն, ծննդալուծում է իրականացվել շուրջ 40.0 հազարի դեպքում, 18.0 հազար բարձր ռիսկի խմբի հղի ստացել է ստացիոնար հետազոտություն և բուժում:

Արագ արձագանքման արտագնա ծառայությունների միջոցով անհետաձգելի մանկաբարձագինեկոլոգիական, մանկական և նեոնատոլոգիական ծառայություններ են տրամադրվել մարզերի բժշկական կազմակերպություններին, կատարվել է 783 կանչի սպասարկում, շուրջ 700-ի դեպքում՝ հիվանդների տեղափոխմամբ, ինչը զգալի նպաստել է ծանր դեպքերի բարեհաջող ելքերին:

Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, մասնավորապես արգանդի վզիկի քաղցկեղի կանխարգելման ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է շուրջ 54.0 հազար ՊԱՊ թեստի հետազոտություն:

Մտավոր, հոգեկան, լսողական, ֆիզիկական, շարժողական և այլ զարգացման խանգարումներով երեխաների գնահատման և վերականգնողական բուժման ծառայությունների շրջանակներում իրականացվել է շուրջ 24.0 հազար ամբուլատոր հաճախում:

Շարունակաբար իրականացվել են նորածնային սկրինինգ ծրագրերը: 2016 թվականի ընթացքում հայտնաբերվել է բնածին հիպոթիրեոզով 19 երեխա, 4-րդ աստիճանի ծանրալսությամբ՝ 42 երեխա և ֆենիլկենտոնուրիայով 7 երեխա, որոնք վերցվել են հսկողության և ստացել են անվճար բուժօգնություն կամ հատուկ սնունդ (ֆենիլկենտոնուրիայի պարագայում):

Պտղի սեռով պայմանավորված հղիության արհեստական ընդհատումների կանխարգելման 2015-2017 թվականների ծրագրի շրջանակներում միջսեկտորալ համագործակցությամբ իրականացված միջոցառումների արդյունքում սելեկտիվ աբորտների հիմնախնդրի հաղթահարման գործընթացում արձանագրվել են որոշակի դրական միտումներ: Այսպես. եթե 2008-2012 թվականներին ծնունդներում աղջիկ/տղա հարաբերակցության միջին ցուցանիշը կազմել է 100/115, ապա 2015 թվականին այն կազմել է 100/112.7, իսկ 2016 թվականին՝ 100/111.9:

Բուժօգնության որակի բարելավմանն է ուղղվել ապացուցողական բժշկության սկզբունքներով մշակված ուղեցույցների և գործելակարգերի ներդրումը: 2016 թվականին Նեոնատալ բժշկության հայկական ասոցիացիայի հետ համատեղ, հաջողությամբ իրականացվել է նորածիններին ուղղված բուժօգնության և ծառայությունների որակի բարելավման ծրագիրը, որի շրջանակներում մշակվել և հաստատվել են 24 կլինիկական ուղեցույցներ, վերապատրաստվել են ավելի քան 500 մասնագետներ:

2015-2016 թվականների ընթացքում ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հետ համատեղ շարունակվել է «Կարևոր է կյանքի 1000 օրը» նախաձեռնությունը՝ ուղղված հղիների, կերակրող մայրերի և վաղ հասակի երեխաների սնուցման և առողջության բարելավմանը: Ծրագրի շրջանակում մարզերում ստեղծվել և անհրաժեշտ պարագաներով հագեցվել է ծնողական կրթության 101 ռեսուրսային կենտրոն, վերապատրաստվել են 8 մարզի շուրջ 1200 բուժաշխատող, մշակվել և հրապարակվել են կրթական նյութեր վաղ հասակի երեխաների մայրերի ու խնամողների համար:

Մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների բարձրացման նպատակով 2014-2016 թվականների ընթացքում մոր և մանկան առողջության պահպանման ոլորտի շուրջ 110 մասնագետ (մանկաբույժներ, մանկաբարձ-գինեկոլոգներ, անեսթեզիոլոգներ, նեոնատոլոգներ) վերապատրաստվել են Մոսկվայի և Սանկտ-Պետերբուրգի առաջատար կլինիկաներում:

Բարելավվել է բացառապես կրծքով սնուցման ցուցանիշը հասնելով 45%-ի՝ 2010 թվականի 35%-ի համեմատությամբ:

0-5 տարեկան երեխաների թերաճությունը, որով բնորոշվում է քրոնիկ թերսնուցումը, նվազել է ավելի քան երկու անգամ, կազմելով 9%՝ 2010 թվականի 19%-ի համեմատությամբ, իսկ թերքաշությունը 2015 թվականին կազմել է 2,6%՝ 2010 թվականի 5%-ի փոխարեն:

Վերջին տասնամյակում ավելի քան 2 անգամ կրճատվել է սակավարյունության տարածվածությունը թե կանանց և թե երեխաների մոտ (մինչև 5 տարեկան երեխաների մոտ այն կազմել է 17%՝ 2005 թվականի 37%-ի փոխարեն):

Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման նպատակով 2015 թվականի հունվարի 1-ից մեկնարկել է «Հիվանդությունների կանխարգելում և վերահսկում» ծրագրի շրջանակում իրականացվող ՈՎՀ (Ոչ վարակիչ հիվանդությունների) սկրինինգային ծրագիրը, որի շրջանակում 35-ից 68 տարեկան Հայաստանի բոլոր քաղաքացիները հնարավորություն ունեն անվճար հետազոտվելու սպասարկող առողջության առաջնային պահպանման բժշկական հաստատություններում՝ զարկերակային գերճնշման և շաքարային դիաբետի վաղ հայտնաբերման ու ախտորոշման, իսկ 30-ից 60 տարեկան բոլոր կանայք՝ արգանդի պարանոցի նախաքաղցկեղի վաղ ախտորոշման և քաղցկեղի կանխարգելման նպատակով:

Վերջին տարիներին զգալի աճել է հեմոդիալիզի կարիք ունեցող շահառուների թիվը: 2016 թվականի ավարտին հեմոդիալիզի քվոտաների թիվը հասել է 812-ի՝ նախորդ տարվա 731-ի փոխարեն: Հեմոդիալիզի անցկացման ծառայությունների ծախսերը 2016 թվականին կազմել են 2.1 մլրդ դրամ: Ծախսերի աճը նախորդ տարվա համեմատ կազմել է 6.8% կամ 131.8 մլն դրամ:

Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու իմունային անբավարարության վիրուսով (ՄԻԱՎ) պայմանավորված հիվանդության և ձեռքբերովի իմունային անբավարարության համախտանիշի (ՁԻԱՀ) դեպքերի արձանագրումը սկսվել է 1988 թվականից: Մինչև 2016 թվականի սեպտեմբերի 30-ը գրանցվել է ՄԻԱՎ վարակի 2,451 դեպք Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների շրջանում (ներառյալ երեխաների շրջանում արձանագրված ՄԻԱՎ վարակի 44 դեպք):

ՄԻԱՎ վարակով պացիենտների դիսպանսերային հսկողությունն սկսել է իրականացվել 2005 թվականից՝ Գլոբալ հիմնադրամի կողմից աջակցվող ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման ազգային ծրագրի շրջանակում մատակարարվող թեստ-հավաքածուների, լաբորատոր և բժշկական

նշանակության ապրանքների, նյութերի և ստեղծված լաբորատոր ենթակառուցվածքների շնորհիվ: 2015-2016 թվականների ընթացքում դիսպանսերային հսկողության է վերցվել ՄԻԱՎ վարակով 591 նոր պացիենտ: 2016 թվականին դիսպանսերային հսկողության վերցվածների թիվը կազմել է 1559 (2015 թվականի 1241-ի դիմաց): 2016 թվականին հակառետրովիրուսային (ՀՌՎ) բուժում ստացողների թիվը կազմել է 1,188 (2015 թվականի 941-ի դիմաց): Եթե 2013-2014 թվականների ընթացքում իրականացվել է օպորտունիստական վարակների 1,763 դեպքի բուժում և կանխարգելում, ապա 2015-2016 թվականների ընթացքում՝ 1,962 դեպքի բուժում: «ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում 2016 թվականի ընթացքում իրականացվել է ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ 103,696 հետազոտություն, որը գերազանցում է 2013-2014 թվականների ընթացքում իրականացված հետազոտությունների թիվը 18%-ով: ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հետազոտությունների թվի աճի շնորհիվ բարելավվել է ՄԻԱՎ վարակի հայտնաբերումը:

2015-2016 թվականների ընթացքում մորից երեխային ՄԻԱՎ-ի փոխանցման կանխարգելում է տրամադրվել ՄԻԱՎ վարակ ունեցող 70 հղի կնոջ, 67 նորածին ստացել է կանխարգելիչ ՀՌՎ բուժում:

«ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը 2016 թվականին ստացել է շուրջ 192,0 մլն դրամի չափով անհատույց բժշկական նշանակության ապրանքներ: 2016 թվականին բժշկական ծառայությունների 86%-ը կատարվել են անհատույց ստացված բժշկական և լաբորատոր նշանակության ապրանքների հաշվին:

ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի կանխարգելման և բուժօգնության ծառայություններին Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեով տրամադրվել է 284.9 մլն դրամ: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերն աճել են 2.1 անգամ, որը հիմնականում պայմանավորված է 2015 թվականի համեմատ մատուցվող ծառայությունների քանակների և ծավալի ավելացմամբ:

2016 թվականի առավել նշանակալից իրադարձություններից է ԱՀԿ-ի վալիդացիայի գլոբալ խորհրդատվական կոմիտեի կողմից Հայաստանի ճանաչումը՝ որպես մորից երեխային ՄԻԱՎ-ի փոխանցումը վերացրած երկիր:

Հանրապետության տարածքում շտապ բժշկական օգնության կանչերի միջոցով իրականացվում է արտահիվանդանոցային անհետաձգելի բժշկական օգնության ապահովումը ամբողջ բնակչության համար: «Շտապ բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրի գծով պետության կողմից երաշխավորված անվճար բուժօգնության և սպասարկման շրջանակներում 2016 թվականին սպասարկվել է 466.2 հազար կանչ, փաստացի ծախսերը կազմել են շուրջ 3.2 մլրդ դրամ (2010 թվականին նշյալ ծախսերը կազմել են շուրջ 1.5 մլրդ դրամ):

Շտապ օգնության ծառայությունում տարիների ընթացքում կուտակվել էին մի շարք խնդիրներ կապված մեքենաների տեխնիկական վիճակի, կապի ժամանակակից ծառայության

բացակայության, կանչերի սպասարկման որակի, դեղորայքային ապահովության, շտապ օգնության կանչերի արժեքի փոխհատուցման և անձնակազմի վարձատրման սկզբունքների հետ:

Շտապ օգնության բարեփոխումների համալիր ծրագրի իրականացման արդյունքում Երևանում ստեղծվեց կապի ժամանակակից միջոցներով, այդ թվում GPS համակարգով հագեցած միասնական կենտրոն՝ Երևանի քաղաքապետարանի «Շտապբուժօգնություն» ՓԲԸ կենտրոնի ծառայության բազայի վրա: Վերջինս թույլ տվեց կանչերին արձագանքել կրկնակի անգամ արագ՝ 7-12 րոպեում, նախկինում 15-20 րոպեի փոխարեն:

Ծառայության փոխհատուցման սկզբունքների, գների և բուժանձնակազմի վարձատրման մեխանիզմներում կիրառվեց նոր մոտեցում՝ կապված կանչերի հեռավորությունից, կանչերը սպասարկող բուժհաստատության տեսակից: Պայմանագրային գումարների հաշվարկման համար հաստատվեցին 1000 բնակչի հաշվով սպասարկման դիֆերենցված նորմատիվներ՝ ելնելով բուժհաստատության հզորությունից և սպասարկվող բնակչության թվաքանակից: Հաշվարկված պայմանագրային գումարները համապատասխանեցվեցին ծառայության իրականացման համար անհրաժեշտ ծախսերին:

Շտապօգնության բժիշկների, բուժքույր/բուժակների և վարորդ-սանիտարների կրթական նոր ծրագրերի հիման վրա վերապատրաստվել է 298 բժիշկ, 464 միջին բուժաշխատող և 306 վարորդ:

Կյանքին վտանգ սպառնացող իրավիճակներում շտապ բժշկական օգնության ծառայության կողմից ցուցաբերվող շտապ և անհետաձգելի բժշկական օգնության և սպասարկման կանոնակարգման նպատակով 2016 թվականին ներդրվել են շտապ բժշկական օգնության ծառայության կողմից ցուցաբերվող շտապ և անհետաձգելի բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնելու վերաբերյալ թվով 15 գործելակարգերը:

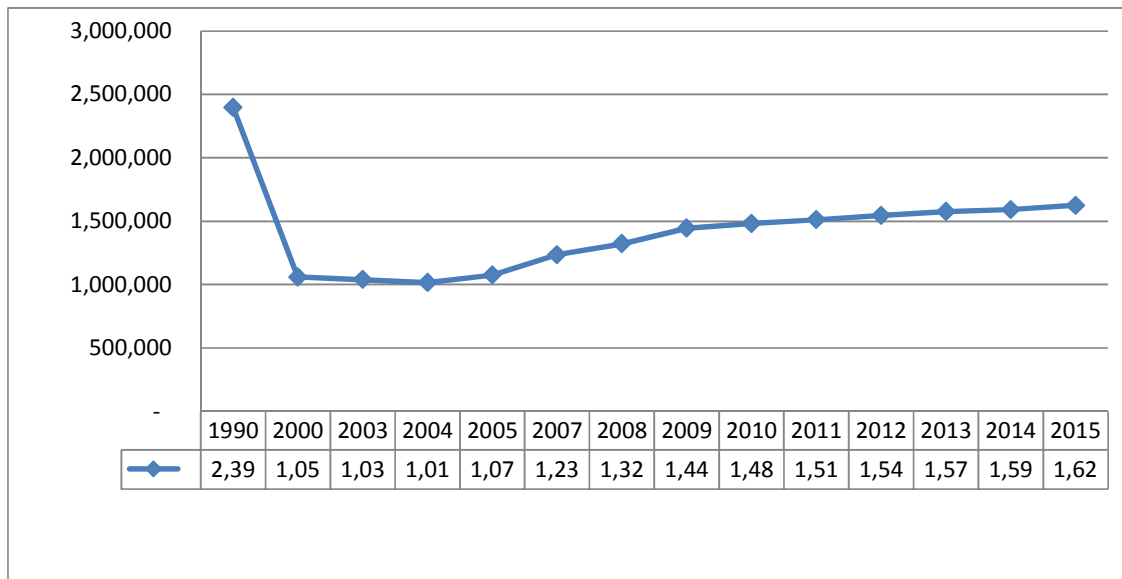
2016 թվականին ավարտվել է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ վարկային ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիրը, որի շրջանակներում օգտագործվել է շուրջ 45.2 մլն դրամ: Ծրագրի նպատակն էր խթանել համակարգի արդյունավետ կառավարումը, զարգացնել ընտանեկան բժշկության վրա հիմնված առաջնային բժշկական օգնության ծառայությունները և վերականգնել մարզերում առողջապահական ծառայությունների մատուցումը: 2016 թվականին Հայաստանի Հանրապետության չորս մարզերում շահագործման են հանձնվել նորակառույց հինգ գյուղական բժշկական ամբուլատորիաներ՝ Հայաստանի Հանրապետության Արարատի մարզի «Մխչյանի առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն» ՓԲԸ-ի և «Լանջազատի առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն» ՓԲԸ-ի, Հայաստանի Հանրապետության Վայոց Ձորի մարզի «Հռիփսիմեի առողջության կենտրոն» ՓԲԸ-ի, Հայաստանի Հանրապետության Արագածոտնի մարզի «Բյուրականի բժշկական ամբուլատորիա» ՓԲԸ-ի և Հայաստանի

Հանրապետության Լոռու մարզի «Ուռուտի առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն» ՓԲԸ-ի նորակառույց շենքերը՝ հագեցած բժշկական սարքավորումներով, կահույքով և պարագաներով:

8.1.2.3 Հիվանդանոցային ընդհանուր բնույթի ծառայություններ

Բնակչության առողջությունը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկայի վերաբերյալ առավել ճշգրիտ պատկերացում կազմելու նպատակով վերլուծությունը կատարվել է հիմնվելով գրանցված հիվանդությունների բացարձակ թվերի վրա:

Գծանկար 8.1 Բնակչության ընդհանուր հիվանդացության վերլուծությունը Հայաստանում, հազար դեպք

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՆ առողջապահության տեղեկատվական վերլուծական կենտրոն

Հիվանդությունների բացարձակ թվերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վերջին քսանհինգ տարվա ընթացքում 32.2%-ով պակասել են հիվանդացության դեպքերը, սակայն վերջին տասնմեկ տարիների ընթացքում այն դրսևորել է աճի միտում և 2015 թվականին 2004 թվականի նկատմամբ հիվանդացության դեպքերը աճել են շուրջ 60%-ով, դրսևորելով տարբեր հիվանդությունների խմբերի համար տարբեր վարքագծեր:

Ստորև ներկայացվում է բնակչության հիվանդացությունը ըստ հիվանդությունների առանձին խմբերի:

Աղյուսակ 8.2 Բնակչության հիվանդացությունը ըստ հիվանդությունների առանձին խմբերի (բացարձակ թվերով)

	2008թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Գրանցված հիվանդությունների թիվը							
Ընդամենը	1 322 230	1 481 599	1 511 043	1 544 999	1 576 228	1 590 959	1 624 736
Կյանքում առաջին անգամ գրանցված	799 724	911 124	904 042	904 382	917 646	914 194	929 828

որից՝							
Ինֆեկցիոն և մակարածական հիվանդություններ							
Ընդամենը	83 104	94 321	98 370	96 896	87 327	87 055	87 641
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	69 343	81 407	85 926	84 247	74 917	73 371	75 161
այդ թվում տուբերկուլյոզ							
Ընդամենը	3 489	3 707	3 694	3 437	3 760	3 930	3 681
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	1 486	1 322	1 185	1 131	1 047	1 046	842
Չարորակ նորագոյացությունն եր							
Ընդամենը	35 920	31 550	32 580	34 400	36 660	38 918	40 862
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	8 309	7 593	7 858	7 877	7 911	8 365	8 372
Շաքարային դիաբետ							
Ընդամենը	49 170	54 972	57 850	62 000	68 131	72 203	77 307
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	5 783	7 099	7 187	7 183	8 376	8 052	8 750
Հոգեկան խանգարումներ							
Ընդամենը	55 700	63 760	64 151	63 818	63 446	64 813	62 229
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	7 503	9 984	9 098	9 019	9 231	8 417	8 070
Հիպերտոնիկ հիվանդություն							
Ընդամենը	68 177	84 639	98 668	106 875	110 828	116 093	123 243
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	20 871	22 499	26 094	25 095	24 508	24 936	25 064
Սրտի իշեմիկ հիվանդություն							
Ընդամենը	48 620	55 678	62 873	67 141	68 898	68 595	71 391
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	14 017	14 891	16 111	16 786	17 097	16 333	15 990
Վնասվածքներ և թունավորումներ							
Ընդամենը	56 809	57 881	59 249	59 266	59 888	61 053	60 493
կյանքում առաջին անգամ գրանցված	55 031	56 296	57 479	57 256	57 815	59 290	60 385

Ինչպես երևում է աղյուսակից 2015 թվականին ավելացել են ինչպես ընդհանուր գրանցված հիվանդությունների դեպքերի թիվը, այնպես էլ կյանքում առաջին անգամ հայտնաբերված հիվանդությունների ընդհանուր դեպքերի թիվը, սակայն առանձին հիվանդությունների գծով դրսևորել է նվազման միտում (տուբերկուլյոզով հիվանդության, հոգեկան խանգարումների, վնասվածքների և թունավորումների գծով):

Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի շրջանակներում իրականացված մի շարք համալիր միջոցառումների արդյունքում տարեցտարի նվազել է տուբերկուլյոզով հիվանդության կյանքում առաջին անգամ հայտնաբերված դեպքերի թիվը:

Հայաստանում էականորեն աճել է ոչ վարակիչ հիվանդությունների բացասական ազդեցությունը հանրային առողջության վրա՝ հայ հասարակությանն ու պետությանը կանգնեցնելով տնտեսական նոր մարտահրավերների առջև: Ազգային տվյալների համաձայն սրտանոթային հիվանդությունները, քաղցկեղը և շաքարային դիաբետը կազմում են մահվան բոլոր դեպքերի շուրջ երկու երրորդը: Միայն արյան շրջանառության հիվանդություններից մահվան պատճառները կազմում են ընդհանուր մահվան պատճառների գրեթե մեկ երկրորդը, իսկ չարորակ նորագոյացություններով պայմանավորված՝ ընդհանուր մահվան դեպքերի 20 տոկոսը: Մահացության ընդհանուր գործակիցը վերջին 10 տարիների ընթացքում աճել է շուրջ 5.9%-ով: 2015 թվականին արձանագրվել է մահացության 27.9 հազ. դեպք: 2014 թվականի համեմատ մահվան դեպքերը աճել են 0.5%-ով, իսկ մահացության ընդհանուր գործակիցը՝ 0.1 պրոմիլային կետով:

2016 թվականին Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հիվանդանոցային ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերը կազմել են 40.3 մլրդ դրամ: 2015 թվականի համեմատ նշյալ ծախսերն աճել են 0.9%-ով:

Պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության շրջանակներում 2013 թվականին բուժօգնություն են ստացել սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված շուրջ 46.0 հազար հիվանդ, 2014 թվականին՝ 61.4 հազար հիվանդ, 2015 թվականին՝ 62.4 հազար հիվանդ, իսկ 2016 թվականին՝ 63.1 հազ. հիվանդ: Վերոնշյալ հիվանդների բժշկական օգնության համար «Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայություններ» ծրագրից 2013 թվականին տրամադրվել է 4,312.8 մլն դրամ, 2014 թվականին՝ 6,575.7 մլն դրամ, 2015 թվականին՝ 7,438.2 մլն դրամ, իսկ 2016 թվականին՝ 6,378.5 մլն դրամ: Ծախսերի պակասեցումը 2015 թվականի նկատմամբ հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ 2016 թվականին սրտի անհետաձգելի վիրահատության ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերը տվյալ ծրագրից տեղափոխվել են «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիր:

Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների ծախսերը 2016 թվականին կազմել են 2.644.4 մլն դրամ: Այս ծրագրի շրջանակներում պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում 2016 թվականին բուժօգնություն է մատուցվել 9.9 հազար հիվանդի՝ 2015 թվականի 9.8 հազարի դիմաց: Միաժամանակ իրականացվել են սոցիալական փաթեթի 75.9 հազար շահառուների պարտադիր կանխարգելիչ

բժշկական քննություններ: Հարկ է նշել, որ 2015 թվականին նշված ծրագիրը ֆինանսավորվել էր նաև ՀՀ առողջապահության նախարարության համար բացված արտաբյուջետային հաշվի միջոցներից՝ 992.7 մլն դրամի չափով: Վերջինս հաշվի առնելու պարագայում 2015 թվականի համեմատ պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների ծախսերի գծով արձանագրվել է 18.6% անկում, ինչը հիմնականում պայմանավորված է տվյալ ծրագրից սրտի վիրահատությանը հատկացվող միջոցները «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիր տեղափոխելու հանգամանքով:

Զինծառայողների, ինչպես նաև փրկարար ծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների համար բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերը 2016 թվականին կազմել են 2.354.1 մլն դրամ: Ծրագրի շրջանակներում պետության կողմից երաշխավորված անվճար հիվանդանոցային բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում բուժօգնություն է մատուցվել շուրջ 12.7 հազար հիվանդին՝ 2015 թվականի 12.1 հազար հիվանդի դիմաց: Նշյալ ծրագրից 2016 թվականին «Սրտի վիրահատության ծառայություններ» ծրագիր է տեղափոխվել շուրջ 490.0 մլն դրամ:

2016 թվականին 11.7 մլրդ դրամ օգտագործվել է մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով: 2015 թվականի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 28.8%-ով կամ ավելի քան 2.6 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է սրտի վիրահատությունների ծառայությունների ծախսերով, որտեղ համախմբվել են հիվանդանոցային որոշ ծրագրերում նախկինում ընդգրկված սրտի վիրահատության ծախսերը:

Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի շրջանակներում իրականացված մի շարք համալիր միջոցառումների արդյունքում 2016 թվականին տուբերկուլյոզի բժշկական օգնության ծառայությունների ծախսերը նախորդ տարվա նկատմամբ նվազել են 1.4%-ով: 2016 թվականին հիվանդանոցային դեպքերի թիվը կազմել է 3.7 հազար՝ 2015 թվականի 4.4 հազարի դիմաց:

Առողջապահության ոլորտի ռեսուրսների ռացիոնալ տեղաբաշխման և արդյունավետության բարձրացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվեց առողջապահության համակարգում բարեփոխումներ իրականացնելու որոշման անհրաժեշտությունը: Այդ նպատակով սկսվեց առողջապահական ծառայությունների օպտիմալացման գործընթացը՝ համապատասխանեցնելով այն բնակչության առողջապահական կարիքներին և բարելավելով բժշկական ծառայությունների որակն ու մատչելիությունը:

Մասնավորապես, ուսումնասիրություններ են իրականացվել հոգեբուժության ոլորտում փաստացի մատուցվող ծառայությունների, ինքնարժեքների, հիվանդանոցների ծանրաբեռնվածության և բուժման կարիք ունեցող անձանց քանակների վերաբերյալ և մշակվել է առաջարկություններ համակարգի օպտիմալացման, ծախսերի նվազեցման և բուժանձնակազմի օպտիմալ քանակների սահմանման ուղղությամբ:

2016 թվականի պետական բյուջեից մոր և մանկան բժշկական ծառայությունների ձեռքբերմանը տրամադրվել է շուրջ 15.3 մլրդ դրամ: 2015 թվականի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 0.7%-ով, որը հիմնականում պայմանավորված է երեխաներին մատուցվող բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերի աճով:

2016 թվականին «Երեխաների առողջության պետական հավաստագրի» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է երեխաների հիվանդանոցային բուժման շուրջ 60.0 հազ. դեպքի վարում:

2016 թվականին շուրջ 90 անպտուղ զույգ հետազոտվել և բուժվել է պետական պատվերի շրջանակներում: Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2015 թվականի դեկտեմբերի 24-ի «2016 թվականի ընթացքում սահմանամերձ առանձին գյուղական համայնքների մի խումբ բնակիչների համար վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնությունը և սպասարկումը պետության կողմից երաշխավորված կարգով իրականացնելու մասին» N 1528-Ն որոշման համաձայն կազմակերպվել է 35 անպտուղ ամուսնական զույգի արտամարմնային բեղմնավորման հետազոտություն և բուժօգնություն:

2016 թվականին երեխաների վերականգնողական բուժօգնության ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է վերականգնողական բուժման 1014 դեպք: 265 հաշմանդամ և խրոնիկ հիվանդ երեխա, այդ թվում աուտիզմով տառապող 12 երեխա ստացել են առողջարանային/վերականգնողական բուժում մասնագիտացված կենտրոններում և առողջարաններում:

2016 թվականին անհասության ռետինոպատիա ունեցող նորածինների շրջանում կուրության կանխարգելման նպատակով իրականացվել է 24 լազերային միջամտություն, անցկացվել է 18 հակաանգիոգեն ներարկում: «Մանկական կուրության կանխարգելման գերազանցության կենտրոն»-ում 3 երեխայի կատարվել է 5 վիրտեոռետինալ վիրահատություն:

Իրականացված ռազմավարությունների և ծրագրային միջոցառումների շնորհիվ վերջին տարիներին մոր և մանկան առողջության պահպանման ոլորտում արձանագրվել են զգալի դրական զարգացումներ:

«Վերարտադրողական առողջության բարելավման ազգային ծրագիրն ու 2007–2015 թվականների գործողությունների ժամանակացույցը» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2007 թվականի հուլիսի 26-ի նիստի N 29 արձանագրային որոշման շրջանակներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված վերարտադրողական և մայրության առողջության բարելավմանը:

Վերջին տարիներին Հայաստանում բարելավվել է մայրական մահացության ցուցանիշը (դեպքերի թիվը՝ 100,000 կենդանի ծնունդի նկատմամբ), որը համարվում է մայրության առողջության վիճակն արտացոլող ինտեգրալ ցուցանիշ: Ըստ Հայաստանի ազգային

վիճակագրության ծառայության տվյալների մայրական մահացության 2013-2015 թվականների ինդեքսը կազմել է 18.2՝ 100,000 կենդանի ծնվածի հաշվով, 1999-2001 թվականների՝ 40.3-ի համեմատ: Մայրական մահացության միջին եռամյա ցուցանիշը շուրջ 1.6 անգամ ցածր է ԱՊՀ երկրների միջին ցուցանիշի (29.3) համեմատ, սակայն զգալի գերազանցում է Եվրամիության երկրների ցուցանիշի միջին մակարդակը (5):

«Երեխաների և դեռահասների առողջության ու զարգացման ազգային ռազմավարությանը և դրա ներդրման գործողությունների ծրագրին հավանություն տալու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 10-ի նիստի N 37 և «Երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնության բարելավման 2013-2015 թվականների ռազմավարությունը և գործողությունների ծրագիրը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի հուլիսի 4-ի նիստի N 27 արձանագրային որոշումների շրջանակներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված երեխաների և դեռահասների առողջության բարելավմանը:

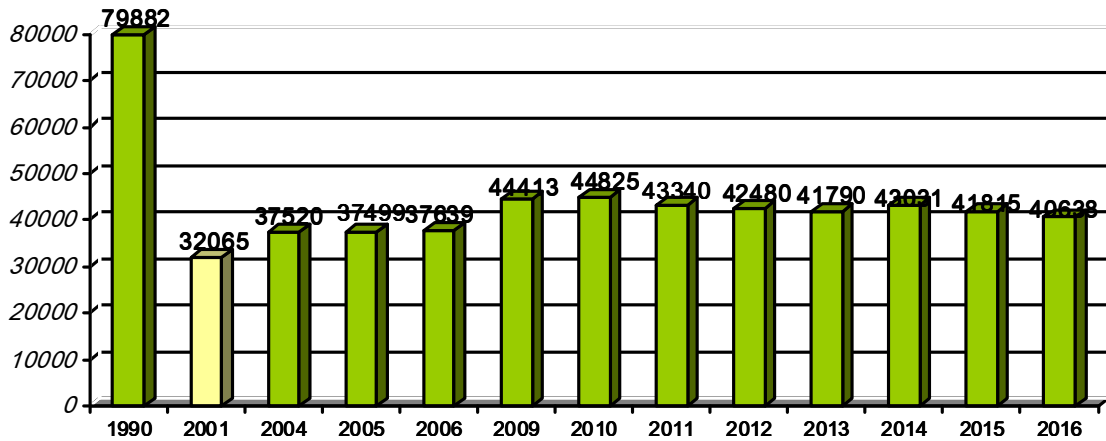
2013 թվականին առաջին անգամ արձանագրվեց մանկական (մինչև մեկ տարեկան երեխաների) մահացության ցուցանիշի աննախադեպ՝ 10.0‰ նիշից ցածր մակարդակ (9.7‰): Ըստ ԱՀԿ դասակարգման Հայաստանը մանկական մահացության միջին մակարդակ (10-20‰) ունեցող երկրների դասից տեղափոխվեց մանկական մահացության ցածր (10‰-ից ներքև) մակարդակ ունեցող երկրների շարք:

Ըստ Հայաստանի ազգային վիճակագրության ծառայության տվյալների 2015 թվականին 2013 թվականի համեմատ արձանագրվել է 0-1 տարեկան երեխաների մահվան դեպքերի նվազում 9.9 %-ով, իսկ մանկական մահացության գործակիցը 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով կազմել է 8.8‰ (Հազարամյակի զարգացման նպատակներով (ՀՁՆ) սահմանված 8.2‰)՝ 2013 թվականի 9.7‰-ի համեմատ: Մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացությունը 1000 կենդանի ծնվածի հաշվով 2015 թվականին կազմել է 10.4‰ (ՀՁՆ-ով սահմանված 9.6‰) 2013 թվականի համանման ցուցանիշի՝ 11.0‰-ի համեմատ:

Միևնույն ժամանակ, 2011-2013 թվականներին ծնունդների տարեկան թվաքանակի նվազմանը և 2014 թվականին գրանցված նշանակալի աճին 2015-2016 թվականներին կրկին հաջորդեց ծնունդների թվաքանակի նվազում:

Ստորև ներկայացվում է փաստացի ծնունդների պատկերը Հայաստանում ըստ տարիների.

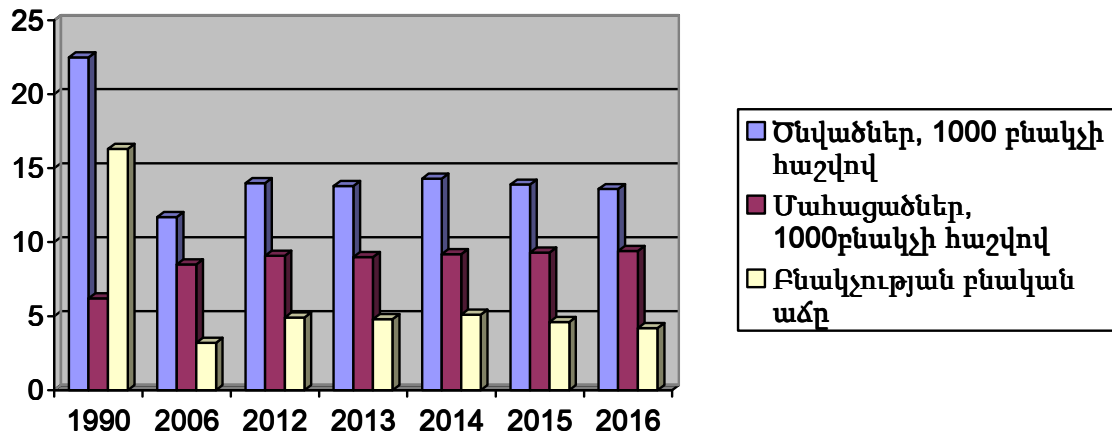
Գծանկար 8.2 Փաստացի ծնունդները Հայաստանում

Աղբյուր՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

1990 թվականի համեմատությամբ հանրապետությունում ծնելիությունը նվազել է շուրջ 2 անգամ: Ծնելիության ցուցանիշը 1000 բնակչի հաշվով 2016 թվականին՝ 1990 թվականի համեմատ նվազել է 22.5-ից մինչև 13.6-ի, իսկ 2015 թվականի համեմատ՝ 0.3 պրոմիլային կետով: Նույն ժամանակաշրջանում ընդհանուր մահացությունը աճել է՝ 1990 թվականի 1000 բնակչի հաշվով 6.2-ից 2016 թվականին հասնելով մինչև 9,4-ի, իսկ բնակչության բնական աճի ցուցանիշը նվազել է շուրջ 3.9 անգամ՝ համապատասխանաբար 16.3-ից նվազելով մինչև 4.2-ի:

Գծանկար 8.3 Ծնվածներ և մահացածներ 1000 բնակչի հաշվով, բնակչության բնական աճը

Աղբյուր՝ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն

Հայաստանը ներկայումս դասվում է ցածր ծնելիությամբ երկրների շարքին: Այն դեպքում, երբ բնակչության պարզ վերարտադրության համար անհրաժեշտ է, որ մեկ կինն ունենա առնվազն 2.1 երեխա, Հայաստանում, ըստ Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրության տվյալների այդ ցուցանիշը 2015 թվականին կազմել է 1.4:

Ծնելիության նվազման անխուսափելի հետևանքն է բնակչության ծերացումը: Հայաստանի Հանրապետությունում 65 և բարձր տարիքի բնակչության տեսակարար կշիռը կազմում է 10.6%:

Ըստ ՄԱԿ-ի ժողովրդագրական ծերացման սանդղակի, եթե այս ցուցանիշը 7.0%-ից բարձր է, ապա այդպիսի բնակչությունը համարվում է ծերացած: Հայաստանում բնակչության ծերացման հիմնական պատճառներն են երիտասարդների միգրացիան, ծնելիության ցածր ցուցանիշը և կյանքի տևողության երկարումը:

Ըստ ազգային վիճակագրության ծառայության կանխատեսումների, Հայաստանի բնակչությունը 2035 թվականին կկազմի 2.9 միլիոն մարդ:

2016 թվականին առողջապահական օբյեկտների շինարարության նպատակով ծախսվել է 894.4 մլն դրամ (իրականացվել են ՀՀ Լոռու մարզի Վանաձորի բժշկական կենտրոնի կառուցման շարունակական աշխատանքները):

2016 թվականին շահագործման է հանձնվել Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության պրոֆեսոր Ռ. Օ. Յոլյանի անվան արդիականացված արյունաբանական կենտրոնը և տարածաշրջանային նշանակություն ունեցող ոսկրածուծի փոխպատվաստման և բարձր դեղաչափային քիմիաթերապիայի բաժանմունքն ու ցողունային բջիջների լաբորատորիան: Կենտրոնի վեց մասնագետներ վերապատրաստման դասընթացների են մասնակցել Գերմանիայի Դաշնության Համբուրգ քաղաքի Համբուրգ-Էպենդորֆ համալսարանական կլինիկայում:

2016 թվականին շահագործման է հանձնվել նաև Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզի Մեղրու նորակառույց տարածաշրջանային բժշկական կենտրոնը՝ հագեցված արդի, միջազգային բոլոր չափանիշներին համապատասխանող բժշկական սարքավորումներով, կահույքով և պարագաներով:

8.1.2.4 Հանրային առողջապահական ծառայություններ

Վերջին տարիներին շարունակվել է հանրային առողջության և սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման միասնական պետական քաղաքականության հետագա ձևավորումը և մշակումը, վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների ու քիմիական թունավորումների դեմ պայքարի և կանխարգելման գործընթացը կանոնակարգող օրենսդրական փաստաթղթերի մշակումը և դրանց գործադրումը: Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովմանն ուղղված գործառնություններն առավել համակարգված և արդյունավետ իրականացնելու և ոլորտում միջազգային չափանիշներին համապատասխան ծառայություններ տրամադրելու նպատակով «Մի շարք պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններ և փակ բաժնետիրական ընկերություններ վերակազմակերպելու ու «Հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ազգային կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն ստեղծելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2013 թվականի հոկտեմբերի 17-ի N 1134-Ն որոշման համաձայն 18 հիգիենիկ և հակահամաճարակային փորձագիտական կենտրոններ, հատուկ

վտանգավոր կանխարգելման կենտրոնը և «Ակուստիկա» ՓԲԸ-ն միաձուլման ձևով վերակազմակերպվել են, ստեղծելով «Հիվանդությունների վերահսկման և կանխարգելման ազգային կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը: Նշյալ կազմակերպության բազայի վրա ստեղծվել է Ռեֆերենս լաբորատոր կենտրոնը, որի վերանորոգումը ավարտվել է և շահագործման է հանձնվել 2016 թվականին: Ռեֆերենս լաբորատոր կենտրոնում ձևավորել է կենդանի կուլտուրաների թանգարան և փորձարարական լաբորատորիա՝ ապահովելով շտամների անվտանգ և ժամանակակից եղանակներով պահպանում, ինչպես նաև մասնագետների և շրջապատի համար անվտանգ հետազոտական աշխատանք:

Միջազգային պահանջներին համապատասխան կառուցվել և շահագործման են հանձնվել նաև Տավուշի և Շիրակի մարզային լաբորատորիաները:

Համընդհանուր լաբորատորիայի ցանցի ստեղծման ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են մի քանի տասնյակ միջոցառումներ: Մասնավորապես՝ մշակվել և ընդունվել է շուրջ 100 իրավական ակտ, արդյունքում կանոնակարգվել է լաբորատոր որակի կառավարման, կենսաանվտանգության, կադրերի պատրաստման, լաբորատոր հետազոտությունների կազմակերպման և այլ հարցեր: 2016 թվականին ԱՀԿ-ից և այլ երկրներից ժամանած մասնագետների հետ իրականացվել է Հայաստանի Հանրապետության լաբորատորիայի համակարգի համատեղ գնահատում, որի արդյունքում 5 առավելագույն միավորներից Հայաստանի Հանրապետությունը վաստակել է 4 միավոր:

Ավարտման փուլում է հիվանդությունների հսկողության էլեկտրոնային համալիր համակարգի (<<ԷՀԷ) ներդրման գործընթացը: ՀՀԷՀՀ ներդրումը կկատարելագործի համաճարակաբանական հսկողության համակարգը, այդ թվում՝ տեղեկատվական համակարգը, որը կարևոր նշանակություն ունի համաճարակաբանական հսկողության ոլորտում:

Աշխատանքներ են իրականացվել վնասվածքների կանխարգելման ուղղությամբ՝ հաստատվել են վնասվածքների մշտադիտարկման, գնահատման, վերլուծության ցուցանիշները: Իրականացվել է վարակիչ հիվանդությունների համաճարակաբանական հսկողության համակարգում ներգրավված մասնագետների շարունակական կրթում և վերապատրաստում՝ այդ թվում միջազգային ծրագրերի շրջանակներում:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներհիվանդանոցային վարակների կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի ծրագրի շրջանակներում մշակվել և ներդրվել են վարակի հսկողության նորմատիվ-մեթոդական փաստաթղթեր, գործադրվել է ներհիվանդանոցային վարակների համաճարակաբանական հսկողության համակարգը, ԱՀԿ-ի մոտեցումներին համապատասխան մշակվել է հակամանրէային կայունության համաճարակաբանական հսկողության դեռքային համակարգը, շարունակականորեն ապահովվել և իրականացվել է բժշկական օգնության

սպասարկման կազմակերպությունների մասնագետների կրթումը ներհիվանդանոցային վարակների կանխարգելման հարցերով:

Մշակվել և գործադրվել է «Վիրուսային հեպատիտների վերահսկման և կանխարգելման 2015 - 2020 թվականների նպատակային ծրագիրը», որի շրջանակներում կանոնակարգվել է քրոնիկ հեպատիտների, սուր հեպատիտ Յ-ի, հեպատիտ Բ-ի, Ց-ի հակաձևակիրների հաշվառման և հաշվետվության ներկայացման գործընթացը:

Ձևավորվել է էպիզոտոլոգիայի, էկոնոմակաբուժաբանության և էնտոմոլոգիայի լաբորատորիա, որտեղ կներդրվեն հետազոտության նոր մեթոդներ: Իրականացվում է փոխանցողների ու կրծողների պոպուլյացիաների մշտադիտարկում Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում:

Տարբեր ոլորտներում մշտապես իրականացվել են բնակչության սանիտար-համաճարակային անվտանգության ապահովման իրավիճակի վերլուծություններ, հատկապես բնակչությանը խմելու ջրով ապահովման, հանրակրթական դպրոցների աշակերտների առողջական վիճակի և հիվանդացության, կրթական և նախակրթական հաստատություններում հիգիենիկ և հակահամաճարակային ռեժիմի պահպանման, իմունականիսարգելման, տարբեր վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նկատմամբ և այլն:

2016 թվականին հանրապետությունում արձանագրվել է աղիքային վարակիչ հիվանդությունների նվազում 1.3 անգամ: Հատկապես նվազել է մանրէային դիզենտերիայով հիվանդացությունը՝ շուրջ 2.6 անգամ: 2016 թվականին Հայաստանի Հանրապետությունում արձանագրվել է աղիքային վարակիչ հիվանդությունների 3 բռնկում, որից 1-ը ջրային գործոնով պայմանավորված, 2-ը՝ սննդային:

Հայաստանի Հանրապետությունը համարվում է բնական օջախ մի շարք հատուկ վտանգավոր վարակների առումով՝ տուլարեմիա, ժանտախտ, լեպտոսպիրոզ և այլն: Յուրաքանչյուր տարի հանրապետությունում կազմակերպվում և իրականացվում են էպիզոտոլոգիական հետազոտություններ՝ կրծողների և դրանց էկոնոմակաբույծների շրջանում՝ էպիզոտիաներ հայտնաբերելու և անհրաժեշտության դեպքում կանխարգելիչ և հակահամաճարակային միջոցառումներ կազմակերպելու համար: Իրականացված աշխատանքների արդյունքում վերջին տարիներին հատուկ վտանգավոր վարակներով պայմանավորված բռնկումներ չեն արձանագրվել:

2016 թվականին բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով պետական բյուջեից հատկացվել է շուրջ 2.9 մլրդ դրամ: 2015 թվականի համեմատ ծախսերը նվազել են 7.8%-ով, որը պայմանավորված է ծախսերի օպտիմալացման ուղղությամբ կատարված աշխատանքներով: 2016 թվականին հակահամաճարակային միջոցառումների իրականացման նպատակով կատարվել են

5573.9 հազար փորձագիտական լաբորատոր ախտորոշիչ հետազոտություններ՝ 2015 թվականի 5579.1 հազարի փոխարեն:

Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի գծով արդյունավետ միջոցառումների իրականացումը մշտապես բարձր գնահատականի է արժանացել միջազգային կազմակերպությունների, այդ թվում՝ ԱՀԿ-ի կողմից: Հանրապետությունում կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների առումով համաճարակային իրավիճակը բարենպաստ է: Հայաստանում չեն արձանագրվում պատվաստումներով կանխարգելվող մի շարք հիվանդություններ՝ դիֆթերիա, պոլիոմիելիտ, նորածնային փայտացում, իսկ կապույտ հազը և համաճարակային պարոտիտն արձանագրվում են եզակի դեպքերի տեսքով: Խոշոր նվաճումներից են կարմրուկի և կարմրախտի տեղական դեպքերի բացակայությունը և Հայաստանի տարածքը «պոլիոմիելիտից ազատ» կարգավիճակի պահպանումը:

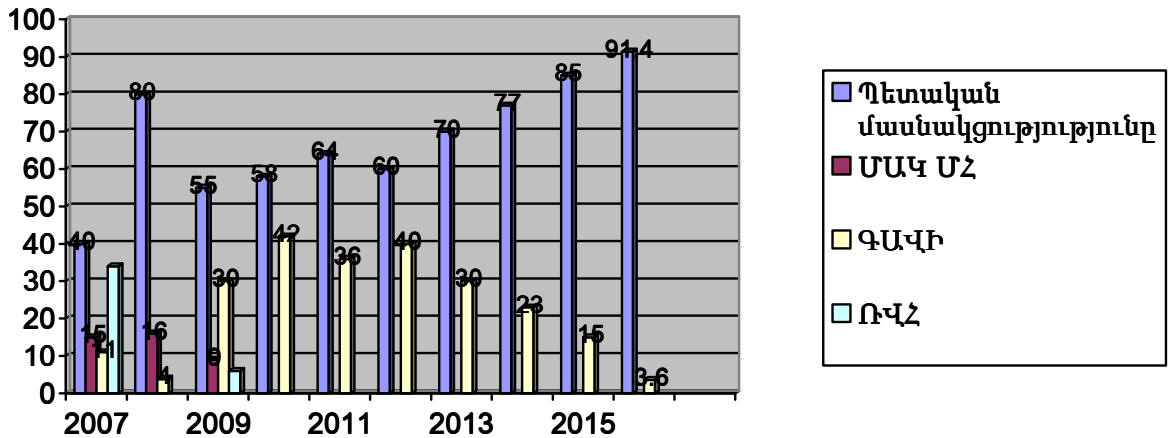
Վերջին տարիների ընթացքում նոր պատվաստանյութերի ներդրման և հաջող իրականացման արդյունքում զգալի հաջողություններ են գրանցվել ռոտավիրուսային վարակների և մանրէային մենինգիտների (ուղեղի թաղանթի բորբոքում) կանխարգելման և վերահսկման գործընթացներում: Մասնավորապես, վերջին տարիներին դիտվող մանկական մահացության նվազեցմանն ուղղված ջանքերում իրենց ուրույն դերն են ունեցել Պատվաստումների ազգային օրացույցում ներդրված հնգավալենտ, ռոտավիրուսային և պնևմակոկային պատվաստումները:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում պլանային պատվաստումների միջոցով կանխարգելվող վարակիչ հիվանդություններն են՝ դիֆթերիան, կապույտ հազը, փայտացումը, կարմրուկը, կարմրախտը, համաճարակային պարոտիտը (խոզուկ), պոլիոմիելիտը, հեպատիտներ «Ա»-ն և «Բ»-ն, տուբերկուլյոզը, հեմոֆիլուսային Բ տեսակի վարակը (ՀԻԲ), տուլարեմիան, սեզոնային գրիպը, ռոտավիրուսային, պնևմակոկային և մենինգակոկային վարակը, որոնք ներառված են Պատվաստումների ազգային օրացույցում: Հայաստանի Հանրապետությունում պլանային կանխարգելիչ պատվաստումներում ընդգրկվածության բարձր մակարդակի ապահովումը և մանկական մահացության նվազեցման նպատակով նոր պատվաստանյութերի ներդրումը «Հազարամյակի մարտահրավերների» գերակա խնդիրների հաղթահարմանն ուղղված ռազմավարություններից են:

Հայաստանի Հանրապետության անկախացումից հետո երկրի Պատվաստումների ազգային օրացույցով նախատեսված պատվաստանյութերի պահանջը և մշտական պահուստային քանակությունների առկայությունն ապահովվել է դոնոր կազմակերպությունների (հիմնականում՝ ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի ու ԳԱՎԻ՝ Պատվաստումների և պատվաստանյութերի գլոբալ դաշինքի) կողմից: 2005 թվականից անհրաժեշտ պատվաստանյութերի գնման գործընթացում մասնակցել է նաև պետությունը՝ տարեցտարի ավելացնելով ներդրումների չափը:

Համապատասխանաբար՝ դոնոր կազմակերպությունների աջակցությունն աստիճանաբար նվազել է:

Գծանկար 8.4 Պետական մասնակցությունը պատվաստանյութերի ձեռքբերման գործընթացում (%-ով)

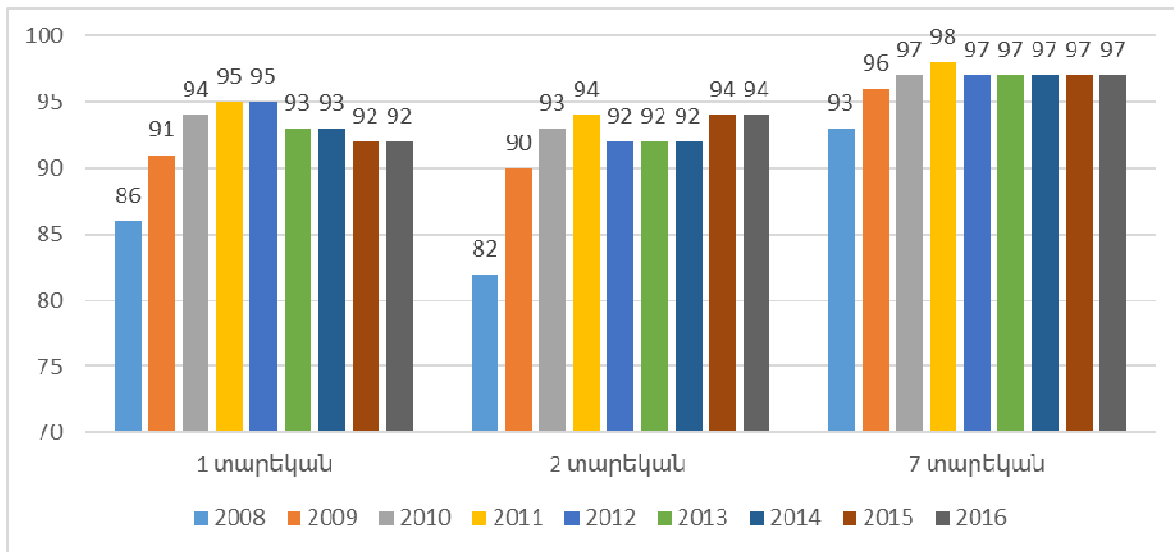

Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեով պատվաստանյութերի գնման համար նախատեսվել է 1,890.4 մլն դրամ՝ 2005 թվականի 16.0 մլն դրամի փոխարեն (աճ՝ 118 անգամ): Հայաստանի Հանրապետություն ներկրված պատվաստանյութերից և պատվաստումների օժանդակ պարագաներից անհրաժեշտ քանակներ՝ համաձայն եռամսյակային հայտերի, տրամադրվում են նաև Արցախի Հանրապետությանը՝ որպես օգնություն: 2016 թվականին տրամադրվել է շուրջ 118,4 մլն դրամի օժանդակություն:

Իմունականիսարգելումը հանրային առողջապահության տնտեսապես բարձր արդյունավետ ռազմավարություններից է: Հայաստանի Հանրապետությունում Իմունականիսարգելման ազգային ծրագրի գործարկման արդյունավետությունը գնահատվում է երկու հիմնական բնութագրիչների միտումներով՝ պատվաստումներում նպատակային բնակչության ընդգրկման ցուցանիշների և կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության:

Իմունականիսարգելման ոլորտում վերջին տարիներին հանրապետությունում իրականացվող քաղաքականությունը համապատասխանեցվում է ԱՀԿ-ի մոտեցումներին և չափանիշներին: 2008 թվականից դիտվում է կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ կատարվող պատվաստումներում բնակչության նպատակային խմբերի ընդգրկման ցուցանիշների կայուն աճ:

Գծանկար 8.5 Պատվաստումներում բնակչությանն նպատակային խմբերի ընդգրկումը ըստ առանձին տարիների (%-ով)

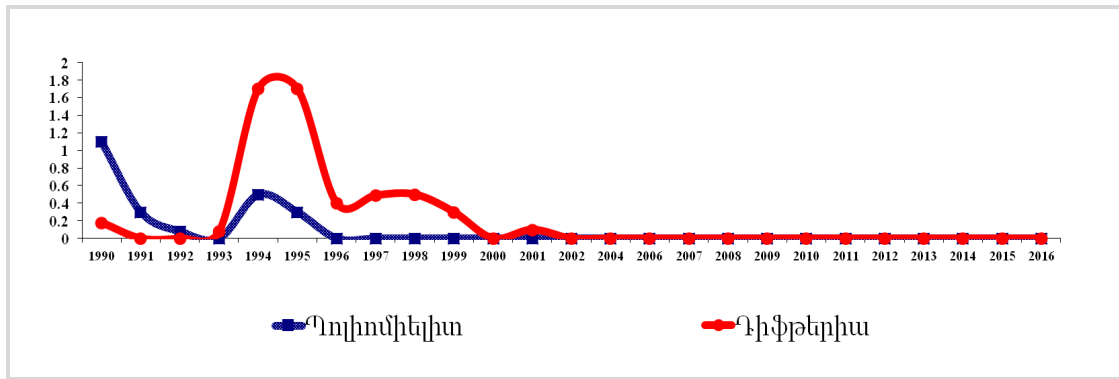

Այսպես, 2016 թվականին մինչև մեկ տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը տուբերկուլոզի, հեպատիտ Բ-ի, դիֆթերիայի, ռոտավիրուսային վարակի, կապույտ հազի, պնևմոկոկային վարակի, փայտացման, հեմոֆիլուսային Բ վարակի, պոլիոմիելիտի դեմ պատվաստումներում կազմել է 92.0%՝ 2008 թվականի 86.0%-ի փոխարեն, մինչև երկու տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը անհրաժեշտ պատվաստումներում կազմել է 94.0%՝ 2008 թվականի 82.0%-ի փոխարեն, իսկ մինչև 7 տարեկան երեխաների ամբողջական ընդգրկումը անհրաժեշտ պատվաստումներում կազմել է 97.0%՝ 2008 թվականի 93.0%-ի փոխարեն: 2015 թվականին մեկ տարեկան երեխաների շրջանում դիտվում է ցուցանիշի նվազում 1%-ով՝ հանրապետությունում նոր պնևմոկոկային պատվաստումների ներդրման հետևանքով:

Այսպիսով՝ համաձայն վարչական վիճակագրական հաշվետվությունների՝ նպատակային տարիքի երեխաների 90 տոկոսից ավելին ստանում են իրենց անհրաժեշտ պատվաստումները, որը միջազգային ստանդարտներով բավարար ցուցանիշ է:

Հայաստանի Հանրապետությունում 1995 թվականից պոլիոմիելիտի դեպք չի արձանագրվում: 2002 թվականին Հայաստանը ի թիվս եվրոպական տարածաշրջանի երկրների հռչակվեց որպես պոլիոմիելիտից ազատ երկիր և առ այսօր պահպանում է այդ կարգավիճակը: Պոլիոմիելիտի դեմ հիմնական երեք դեղաչափի պատվաստումներ կատարվում են 6, 12 և 18 շաբաթական երեխաներին, հետագայում 1-ական դեղաչափ կրկնապատվաստում՝ 18 ամսական և 6 տարեկան երեխաներին: Յուրաքանչյուր տարի պետական բյուջեից 18-20 մլն դրամ հատկացվում է 250000-270000 դեղաչափի պատվաստանյութ ձեռքբերելու համար: Նպատակային երեխաների մոտ 96-97% ընդգրկվում են պոլիոմիելիտի դեմ պատվաստումներում:

Գծանկար 8.6 Պոլիոմիելիտի և դիֆթերիայի հիվանդացության շարժընթաց, 1990-2016թթ.

1994-1995 թվականներին հանրապետությունում արձանագրված դիֆթերիայի բռնկումից հետո, իրավիճակը կայունացել է և 2000 թվականից դեպքեր չեն արձանագրվում, այն դեպքում, երբ հանրապետության հետ սոցիալ-տնտեսական կապ ունեցող, ինչպես նաև հարևան երկրներում, դեռևս արձանագրվում են դիֆթերիայի հիվանդացման բազմաթիվ դեպքեր՝ նույնիսկ բռնկումների ձևով:

Դիֆթերիայի, կապույտ հազի, հեպատիտ Բ-ի, հեմոֆիլուսային Բ վարակի և փայտացման դեմ հնգավալենտ պատվաստանյութով հիմնական երեք դեղաչափ պատվաստումներ կատարվում են 1.5, 3 և 4.5 ամսական երեխաներին, հաջորդիվ՝ 18 ամսականում: Այս հիվանդություններից դիֆթերիայի և փայտացման դեմ պատվաստումները կատարվում է երկվալենտ ԱԴՓ-Մ (դիֆթերիա, փայտացում) պատվաստանյութով՝ 6 տարեկանում և հետագայում յուրաքանչյուր 10 տարին մեկ:

Զգալի նվաճումներ են արձանագրվել նաև ՄԱԿ-ի կողմից հռչակած ՀՁՆ-ի հասանելիության ուղղությամբ: Համաձայն ՀՁՆ-ի նպատակային ցուցանիշ է ընդունվել նաև կարմրուկի դեմ պատվաստումներում ընդգրկվածությունը: Հանրապետությունում ակնառու է կարմրուկի և կարմրախտի դեմ պատվաստումներում նպատակային խմբի ընդգրկվածության ցուցանիշների բարելավումը՝ 2008 թվականից դիտվում է ԿԿԽ (կարմրուկ, կարմրախտ, խոզուկ) պատվաստումներում բնակչության ենթակա խմբերի (1 և 6 տարեկաններ) ընդգրկման ցուցանիշների կայուն բարելավում: ԿԿԽ պատվաստանյութով 96-97 տոկոս ընդգրկումով պլանային պատվաստումների իրականացման շնորհիվ ներկայումս հանրապետությունում կարմրուկ, կարմրախտ և խոզուկ հիվանդությունների առումով իրավիճակը կայուն է՝ կարմրուկի և կարմրախտի դեպքեր չեն արձանագրվում, իսկ խոզուկը՝ միայն եզակի ձևով:

Յուրաքանչյուր տարի ԿԿԽ պատվաստանյութի ձեռքբերման համար պետական բյուջեից հատկացվել է շուրջ 280.0 մլն դրամ:

Ռոտավիրուսային վարակների դեմ պատվաստումների ներդրման /2012 թվականի հոկտեմբեր ամսին/ արդյունքում բոլոր տարիքային խմբերում դիտվել է ռոտավիրուսային վարակներով պայմանավորված հոսպիտալացումների կտրուկ նվազում մոտ 17 անգամ:

2016 թվականին արյան հավաքագրման ծառայությունների շրջանակներում ծախսերը կազմել են շուրջ 252.8 մլն դրամ: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերն աճել են 0.7%-ով կամ 1.8 մլն դրամով:

2015 թվականին Հայաստանի Հանրապետության արյան ծառայության ստորաբաժանումներում 10,096 դոնորներից իրականացվել է 13,667 արյունատվություն, իսկ 2016 թվականին՝ 10,911 դոնորներից իրականացվել է 14,074 արյունատվություն:

Արյունը հավաքագրվել է ինչպես կամավոր անվարձահատույց, այնպես էլ փոխհատուցվող դոնորներից և հիվանդների հարազատներից:

2015 թվականին կամավոր անվարձահատույց դոնորները կազմել են դոնորների ընդհանուր քանակի 7.3%, հիվանդի հարազատները՝ 49%, փոխհատուցվող դոնորները՝ 43.7%, իսկ 2016 թվականին համապատասխանաբար 9.2%, 45.9% և 44.9%:

Ռեզուս բացասական արյան պատկանելիություն ունեցող կանանց մոտ կոնֆլիկտային հղիության կանխարգելման նպատակով «Պրոֆեսոր Ռ. Օ. Յոլյանի անվան արյունաբանական կենտրոն» ՓԲԸ-ում արտադրվում է հակառեզուս իմունոգլոբուլին պատրաստուկը, որը տրամադրվում է ծննդոգնություն իրականացնող ստորաբաժանումներին: 2014 թվականին տրամադրվել է 4,264 դոզա, իսկ 2015 թվականին՝ 4,315 դոզա հակառեզուս իմունոգլոբուլին:

8.1.1.5 Առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայություններ

Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեից դատաբժշկական և գենետիկ ծառայությունների շրջանակներում հատկացված շուրջ 390.0 մլն դրամ միջոցների հաշվին իրականացվել է 5,802 դիակի, 5,453 կենդանի անձի, 3,799 հյուսվածքաբանական, կենսաբանական և քիմիական լաբորատոր, 59 դատաքրեագիտական, 437 դատագենետիկական, 60 կրկնակի և համալիր փորձաքննություններ:

Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեից պաթանատոմիական ծառայությունների շրջանակներում իրականացվող ախտաբանաանատոմիական հետազոտությունների համար տրամադրվել է 53.2 մլն դրամ: Վերջին տարիներին նկատվում է պերինատալ մահացության աճի միտում, որը պայմանավորված է շատ ցածր քաշով (500գ–1500գ) ծնված երեխաների, ներարգանդային ինֆեկցիաների, պտղի զարգացման արատների, մոր էքստրագենիտալ հիվանդությունների և այլ պատճառներով: Այն Հայաստանի Հանրապետությունում հասնում է 18%-ի: Նկատի ունենալով այն, որ պերինատալ (շուրջծննդյան) մահացության դեպքերը պետք է ենթարկվեն պարտադիր ախտաբանաանատոմիական հետազոտման 2014 թվականին ստեղծվեց «Պերինատալ ախտաբանաանատոմիական ռեֆերենս կենտրոն», որտեղ տարեկան իրականացվում են շուրջ 550–600 հետազոտություններ:

Հաշմանդամ և կարիքավոր երեխաներին օրթեզներով և կորսետներով ապահովման ծառայությունների ծախսերը 2016 թվականին կազմել են 81.8 մլն դրամ: 2016 թվականի

արդյունքներով 1,113 հաշմանդամ երեխա ստացել է ընդհանուր առմամբ 1,580 օրթեզ և 123 կորսետ, որոնց օգնությամբ հնարավոր կլինի շտկել բնածին կամ ձեռքբերովի խնդիրները և հետագայում խուսափել հաշմանդամությունից:

«Երեխաների առողջ սնուցում» հանրային իրազեկման ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում նկարահանվել և հեռարձակվել են 5 տեսաֆիլմեր, հրատարակվել են տեղեկատվական նյութեր՝ շուրջ 60.0 հազ. տպաքանակով:

Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեից 87.7 մլն դրամ տրամադրվել է առողջ ապրելակերպի խթանման և հանրային իրազեկման ծառայություններին, 225.2 մլն դրամ՝ բժշկական օգնության մասնագիտական, խորհրդատվական և կազմակերպամեթոդական աջակցության ծառայություններին, 59.7 մլն դրամ՝ մարդասիրական օգնության կարգով ստացվող դեղերի և դեղագործական արտադրանքի ստացման, մաքսազերծման և բաշխման ծառայություններին, իսկ 62.1 մլն դրամ՝ տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի համակարգման ծառայություններին:

8.1.3. ԱՌՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Առկա խնդիր է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում առողջապահական ենթակառուցվածքների և մասնագիտական ներուժի անհամաչափ բաշխումը (բժշկական մասնագետների մեծ թվով առկայությունը քաղաքներում (հատկապես Երևանում):

- Հայաստանի Հանրապետության առողջապահական համակարգի հիմնական խնդիրներից է որակյալ բժշկական օգնության և սպասարկման միասնական ստանդարտների բացակայությունը: Արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին շատ դեպքերում չի կարողանում ստանալ որակյալ, միջազգային ստանդարտներին համապատասխան բուժօգնություն:

- Որպես խնդիր է դիտարկվում առողջապահական ծառայությունների նպատակայնության, հետազոտչության ապահովման, հատկացվող ֆինանսական միջոցների վերահսկման, որակի կառավարման գործուն մեխանիզմների արդյունավետության ցածր մակարդակը՝ պայմանավորված ոլորտում միասնական էլեկտրոնային համակարգի բացակայությամբ:

- Հիմնական խնդիրներից են առողջապահական հաստատություններում նույն բժշկական ծառայության համար բազմակի գներով պայմանավորված կոռուպցիոն ռիսկերը և բարձր սովորալությունը: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին հաճախ ստիպված է հավելյալ վճարել պետության կողմից անվճար սահմանված ծառայությունների համար: Հայաստանի Հանրապետության առավել խոցելի խավերի համար հաճախ չի պահպանվում սոցիալական արդարության սկզբունքը:

- Առկա խնդիր է բուժհաստատություններում կորպորատիվ կառավարման համակարգերի բացակայությունը և ֆինանսական տեսանկյունից ցածր արդյունավետությամբ իրականացվող բիզնես պրոցեսները:

- «ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի և մալարիայի դեմ պայքարի» Գլոբալ հիմնադրամի կողմից տրամադրված դրամաշնորհային ծրագրերի («Հայաստանի Հանրապետությունում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ազգային ծրագրին աջակցություն» և «Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ուժեղացում») ավարտից հետո իրականացվող աշխատանքների շարունակականությունը ապահովելու նպատակով առկա խնդիր է պետական մասնակցության մասնաբաժնի ավելացումը հակատուբերկուլյոզային դեղերի, տուբերկուլինի, հակառետրովիրուսային դեղերի, մեթադոնի գնման և հղիների համար ՄԻԱՎ ախտորոշման թեստ հավաքածուների ձեռքբերման համար:

- Չնայած բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի բարելավման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների, առկա խնդիր է Երևան քաղաքում ընտանեկան բժիշկների ինստիտուտի բացակայությունը, ամբուլատոր-պոլիկլինիկական օղակի զարգացվածության անհամաչափությունը, ամբուլատոր օղակում հոգեբուժական ծառայությունների ցածր մակարդակը և տարածվածությունը, վերարտադրողական առողջության պահպանումը և ծնելիության նվազման միտումները, հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժօգնության շարունակականության ապահովումը:

- Հիվանդանոցային բուժօգնության գծով առկա խնդիր է հանդիսանում պետական պատվերի շրջանակներում իրականացվող բուժօգնության տեսակների գների և այդ նույն ծառայությունների իրական գների միջև եղած զգալի տարբերությունները (վերջիններիս մոտեցումը շուկայական գներին), ինչպես նաև շահառուներին մատուցվող բժշկական օգնության ծավալների հստակեցումը:

- Առկա խնդիր է սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների, հատկապես ոչ վարակիչ հիվանդությունների մահվան դեպքերի աճը՝ կապված Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության ոլորտի բուժկազմակերպություններում առաջնային և երկրորդային պրոֆիլակտիկայի աշխատանքների դեռ ոչ պատշաճ մակարդակով կազմակերպմամբ, հիվանդությունների ոչ ժամանակին հայտնաբերմամբ և բուժական խարզելիչ օգնության իրականացմամբ:

- Առկա խնդիր է օպտիմալացման գործընթացի շարունակականության ապահովումը և մահճակալների զբաղվածության մակարդակի բարձրացումը:

- Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման խնդիրներից է մարդու առողջության վրա շրջակա միջավայրի աղտոտվածության ազդեցության գնահատման աշխատանքների շրջանակների ընդլայնումը, վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների,

քիմիական թունավորումների համաճարակաբանական հսկողության և ոչ վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի և կանխարգելման համակարգերի զարգացումը, դիսկերի կառավարման և արագ արձագանքման համակարգերի զարգացումը, միջազգային առողջապահական (բժշկասանիտարական) կանոնների շարունակական ներդրման ապահովումը, Հայաստանի Հանրապետության ողջ տարածքում համընդհանուր լաբորատոր ցանցի զարգացումը, Եվրասիական տնտեսական միության քաղաքականությանը համահունչ միջոցառումների իրականացումը, լաբորատոր գործունեության զարգացումը, նյութատեխնիկական բազայի արդիականացումը և ժամանակակից սարքավորումներով համալրումը, ինչպես նաև վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և դրանց դեմ պայքարի հարցերով հասարակական համախմբման (սոցիալական մոբիլիզացման) գործընթացի կազմակերպումը և համակարգումը:

- Ազգային օրացույցում ընդգրկված պատվաստումների ժամանակին և որակով իրականացումը հանդիսանում է կարևորագույն հիմնախնդիրներից մեկը, քանի որ ժամանակին անհրաժեշտ պատվաստումների չիրականացումը կարող է բերել համաճարակների դիսկերի բարձրացմանը: Բացի այդ, մանկական հասակում պատվաստվելով՝ միլիոնավոր մեծահասակներ կարող են փրկվել այնպիսի վարակիչ հիվանդություններից, որոնք թաքնված ընթացք ունեն մանկական հասակում և արտահայտվում են մեծ տարիքում:

- Առկա խնդիր է արտակարգ իրավիճակներում Հայաստանի Հանրապետության ծառայության աշխատանքների կազմակերպումը, այդ թվում արյան բաղադրամասերի պահանջարկի ապահովումը, որոշակի քանակությամբ արյան հավաքագրման պարկերի, սարքավորումների, փոխներարկման պարագաների և նյութերի պահեստավորումը, արյան բաղադրամասերի անվտանգությունը՝ պահպանումը և տեղափոխումը հավաքագրման կետերից դեպի անմիջապես օգտագործման կետ: Առկա խնդիր է նաև արյան ծառայության աշխատանքների հսկողության կանոնակարգումը, Հայաստանի Հանրապետության ինքնաապահովումը արյան բախադրամասերով և պատրաստումներով, դոնորական արյան հետազոտությունների ավտոմատացումը, արյան ռեեստրի ստեղծումը, դեղորայքի, քիմիական նյութերի և բժշկական պարագաների թանկացման հետ կապված ծառայությունների գների վերանայումը և մշտական կամավոր անհատույց դոնորության աստիճանաբար անցումը:

- Չնայած իրականացված ծրագրերին և դրական միտումներին, մոր և մանկան առողջության ապահովման տեսանկյունից առաջնային խնդիր է հանդիսանում մայրական, մանկական և մինչև 5 տարեկան երեխաների հիվանդացության և մահացության դեռևս ոչ բավարար ցածր մակարդակը, պերինատալ պատճառներով պայմանավորված և վաղ նորածնային մահացածության մեծ տեսակարար կշիռը, կանանց վերարտադրողական օրգանների քաղցկեղային հիվանդությունների և մահացության բարձրացման միտումը,

հղիության արհեստական ընդհատումների դեռևս բարձր մակարդակը, անպտղության, հասկապես երկրորդային, դեռևս բարձր ցուցանիշները: Որպես խնդիր է դիտարկվում նաև երեխայի աճի ու զարգացման շեղումների, մանկական անկարողության վաղ հայտնաբերման և հաշմանդամ երեխաների վերականգնողական բուժման հնարավորությունների անբավարար մակարդակը:

- Առողջապահության ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների գործընթացում խնդիր է դրվում առկա միջոցների և ներուժի պայմաններում ապահովել քաղաքացու առողջության պահպանման սահմանադրական իրավունքը, բարձրացնել բնակչության համար երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության որակը և հասանելիությունը, նպաստել ծնելիության և կյանքի միջին տևողության ավելացմանը:

8.2 ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

8.2.1 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

Առողջապահության ոլորտում պետության կողմից իրականացվող ծրագրերի նպատակներն են.

8.2.1.1 Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց ժամանակին և անհրաժեշտ դեղորայքով ապահովումը:

«ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի և մալարիայի դեմ պայքարի» Գլոբալ հիմնադրամի կողմից տրամադրված դրամաշնորհային ծրագրերի («Հայաստանի Հանրապետությունում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ազգային ծրագրին աջակցություն» և «Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ուժեղացում») ավարտից հետո իրականացվող աշխատանքների շարունակականությունն ապահովելու նպատակով հիվանդներին հակատուբերկուլյոզային դեղերով, տուբերկուլինով, հակառետրովիրուսային դեղերով, մեթադոնով, իսկ հղիների համար ՄԻԱՎ ավտորոշման թեստ հավաքածուներով ապահովումը:

Կեղծ դեղերի դեմ պայքարը և բժշկական նշանակության արտադրանքների շրջանառության կանոնակարգումը:

8.2.1.2 Արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների մատուցում

Առողջության առաջնային պահպանման ոլորտի հետագա զարգացման ապահովումը, կանխարգելիչ ուղղվածության ուժեղացումը, բժշկական օգնության և ծառայությունների ստանալու

մատչելիության ու որակի ապահովումը բնակչության բոլոր խմբերի (հատկապես՝ սոցիալապես խոցելի խմբերի) համար:

Առաջնային օղակի կողմից հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման միջոցով հիվանդանոցային բուժօգնության բեռի թեթևացումը, շտապօգնության անհարկի՝ քրոնիկ հիվանդների համար տրվող կանչերի թվի նվազումը:

Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և հսկման արդյունավետ կառավարումը:

Ոչ վարակիչ հիվանդությունների (ՈՎՀ) և ՈՎՀ-ի ռիսկի գործոնների արդյունավետ կառավարումը՝ կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման ու վերահսկման միջոցով:

ՈՎՀ-ի վաղ հայտնաբերման ապահովումը թիրախավորված սքրինինգային ծրագրերի իրականացման միջոցով:

Պետական բյուջեից արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայություններին հատկացվող միջոցների առավել նպատակային և հասցեական ծախսման, ինչպես նաև բյուջետային միջոցների բաշխման առավել թափանցիկ մեխանիզմների սահմանման նպատակով պետության կողմից երաշխավորված անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման (սոցիալական արդարության և իրատեսական բուժօգնության ծավալների տրամադրման սկզբունքների հիման վրա) վերանայված փաթեթի հաստատումը և գործարկումը:

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական ծառայություններ մատուցող կազմակերպություններում ֆինանսական վերահսկողության և թափանցիկության ապահովումը:

Առողջության առաջնային պահպանման օղակի բուժաշխատողների մասնագիտական հմտությունների և կարողությունների շարունակական զարգացումը:

Բնակչությանը մատուցվող արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների որակի համալիր բարձրացումը:

Առողջության առաջնային պահպանման օղակում կլինիկական ուղեցույցերի և պացիենտի վարման գործելակարգերի շարունակական ներդրումը:

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական ծառայությունների, բժշկական հաստատությունների և մարդկային ներուժի տեղաբաշխման ժամանակակից նորմատիվային բազայի մշակումը և ներդրումը:

Առողջության առաջնային պահպանման օղակում բժշկական օգնության մշտադիտարկման, որակի կառավարման համակարգերի ներդրումը և զարգացումը (այդ թվում առողջության առաջնային պահպանման ծառայությունների որակական ցուցանիշների և քանակական ցուցանիշների ներդրումը):

Բնակչության բժշկական ծառայությունների ֆիզիկական հասանելիության մեծացման, որակյալ ծառայությունների մատուցման նպատակով արտահիվանդանոցային համակարգերի օպտիմալ կառուցվածքի հաստատումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում լիցենզավորված ամբուլատոր-պոլիկլինիկական բժշկական հաստատությունների կողմից մատուցվող ծառայությունների գրանցումների նպատակով էլեկտրոնային առողջապահական համակարգի ներդրումը:

Կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավումը: Երեխաների առողջության պահպանման ոլորտում 0-1 տարեկան մանուկների մահացության ցուցանիշը չպետք է գերազանցի 7%: Միջնաժամկետում նախատեսվում է նաև նվազեցնել մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացության մակարդակը նվազագույնը 1/5-ով, ցածր քաշով և անհաս նորածինների թիվը կրճատել նվազագույնը 15%-ով, նվազեցնել մայրական մահացության մակարդակը նվազագույնը 1/5-ով, բարելավել նախածննդյան հսկողության ցուցանիշները 10%-ով, վերարտադրողական օրգանների (կրծքագեղձ, արգանդի պարանոցի) քաղցկեղային հիվանդությունները նվազեցնել առնվազն 10%-ով, սքրինինգային հետազոտություններում կանանց ընդգրկվածությունը ապահովել շուրջ 50%-ով, ժամանակակից հակաբեղմնավորիչների շարունակական տրամադրում և օգտագործման ցուցանիշների բարելավում 15%-ով, հղիության արհեստական ընդհատման ցուցանիշը նվազեցնել 10%-ով, երեխաների և հղիների մոտ սակավարյունության տարածվածությունը կրճատել 10%-ով, պտղի զարգացման արատների հաճախականությունը նվազեցնել 1/4-ով: Ապահովել հղիների և ռիսկի խմբի կանանց նվազագույնը 95%-ի ընդգրկվածությունը մարդու իմունաանբավարարության վիրուսի նկատմամբ սքրինինգի իրականացման գործընթացում:

8.2.1.3 Հիվանդանոցային ընդհանուր բնույթի ծառայություններ

Պետության կողմից հատկացվող ֆինանսական միջոցների արդյունավետ ծախսման նպատակով բժշկական ծառայությունների գնման գործընթացում դեպքերի անհատական վարման (case management) ինստիտուտի ներդրումը, պետական առողջապահական գործակալության (ՊԱԳ) գործառույթներում բժիշկ-փորձագետների ինստիտուտի դերի մեծացումը և ապահովագրական կազմակերպությունների կարողությունների ներգրավումը:

Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների շրջանակներում շահառուներին մատուցվող բժշկական օգնության ծավալների հստակեցումը (հիվանդությունների և վիճակների հստակ ցանկի սահմանում), որի շրջանակներում շահառուները կարող են ստանալ սոցիալական կարգավիճակից կախված՝ անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով բուժսպասարկումը: Ծրագրի շրջանակներում բյուջեով հատկացված միջոցների շրջանակներում իրատեսական, ինքնարժեքի վրա հիմնված և շուկայական մրցակցային սկզբունքներից բխող գների սահմանում:

Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների շրջանակներում բյուջետային միջոցների հատկացումների և ծառայությունների իրական պահանջարկի անհամապատասխանությունը վերացնելու նպատակով

ակտուարական հաշվարկների հիման վրա իրական բյուջեի ծավալի հաշվարկումը (մի քանի սցենարներով, այդ թվում ապահովագրության և համավճարների մեխանիզմների կիրառումով), և սոցիալական փաթեթի շահառուների համար, իրենց նախընտրած բժշկական հաստատությունում, համապատասխան բժշկական փաթեթի շրջանակներում, բժշկական ծառայությունների ստացման անխոչընդոտ հնարավորությունների ստեղծումը:

Պետական բյուջեից հիվանդանոցային բժշկական ծառայություններին հատկացվող միջոցների առավել նպատակային և հասցեական ծախսման, ինչպես նաև բյուջետային միջոցների բաշխման առավել թափանցիկ մեխանիզմների սահմանման նպատակով պետության կողմից երաշխավորված անվճար և արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման (սոցիալական արդարության և իրատեսական բուժօգնության ծավալների տրամադրման սկզբունքների հիման վրա) վերանայված փաթեթի հաստատումը և գործարկումը:

Հիվանդանոցային բժշկական ծառայություններ մատուցող կազմակերպություններում ֆինանսական վերահսկողության և թափանցիկության ապահովումը:

Բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների գների հաշվարկման մեթոդաբանության մշակման և ներդրման աշխատանքները՝ հիմնված բժշկա-տնտեսագիտական ստանդարտների և շուկայական առողջ մրցակցության վրա:

Բնակչության բուժման ելքերի բարելավման և բուժսպասարկման գործընթացների որակի բարձրացման, վերահսկողության և թափանցիկության ապահովման նպատակով ապացուցողական բժշկության վրա հիմնված և միջազգայնորեն ընդունված առաջադիմական գործելակարգերի և դրանց հիման վրա պացիենտների վարման կլինիկական ուղեցույցների և պարտադիր կատարման ընթացակարգերի ներդրումը, արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային հատվածների գործառույթների հստակ տարանջատումը:

Հիվանդանոցային օղակի բուժաշխատողների մասնագիտական հմտությունների և կարողությունների շարունակական զարգացումը:

Բնակչությանը մատուցվող հիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների որակի համալիր բարձրացումը:

Հիվանդանոցային օղակում կլինիկական ուղեցույցների և պացիենտի վարման գործելակարգերի շարունակական ներդրումը:

Հիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների, բժշկական հաստատությունների և մարդկային ներուժի տեղաբաշխման ժամանակակից նորմատիվային բազայի մշակումը և ներդրումը:

Հիվանդանոցային օղակում բժշկական օգնության մշտադիտարկման, որակի կառավարման համակարգերի ներդրումը և զարգացումը (այդ թվում հիվանդանոցային ծառայությունների որակական ցուցանիշների և քանակական ցուցանիշների ներդրումը):

Բնակչության բժշկական ծառայությունների ֆիզիկական հասանելիության մեծացման, որակյալ ծառայությունների մատուցման նպատակով հիվանդանոցային համակարգերի օպտիմալ կառուցվածքի հաստատումը (այդ թվում հոգեբուժական ծառայություն մատուցող հաստատությունների օպտիմալացման պլանի հաստատումը), ինչպես նաև բժշկական կենտրոնների կոնցեսիոն կառավարման հանձնման և/կամ մասնավորեցման աշխատանքների փուլային իրականացումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում լիցենզավորված հիվանդանոցային բժշկական հաստատությունների կողմից մատուցվող ծառայությունների գրանցումների նպատակով էլեկտրոնային առողջապահական համակարգի ներդրումը:

Մայրության հովանավորումը, ծննդոգնության որակյալ ծառայությունների մատչելիության ապահովումն՝ ուղղված մայրական և շուրջծննդյան (պերինատալ) հիվանդացության ու մահացության ցուցանիշների նվազեցմանը, ինչպես նաև վերարտադրողական առողջության բարելավմանը:

8.2.1.4 Հանրային առողջապահական ծառայություններ

Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովումը, մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար ու վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառումը, մարդու և նրա ապագա սերունդների կենսունակության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարելի վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության նվազեցումն է, դրանց հետևանքով մահվան դեպքերի կանխարգելումը և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովումը:

Մարդու պապիլոմավիրուսի դեմ պատվաստանյութերի ներդրման պլանի հաստատումը:

Միջնաժամկետ հատվածում երեխաների պատվաստման գործընթացի բարելավման նպատակով հնգավալենտ պատվաստանյութի փոխարինումը հեքսավալենտ պատվաստանյութով:

Պետական սահմանում արտերկրից հանրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներբերման կանխարգելումը:

Վարակիչ հիվանդությունների առաջացման ու դրանց տարածման պատճառների և պայմանների բացահայտման, քննման և հետազոտության ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը:

Համաճարակների, բռնկումների, թունավորումների և հանրային առողջության անվտանգության սպառնացող այլ իրավիճակներին պատրաստվածության և արձագանքման ապահովումը:

8.2.1.5 Առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայություններ

Մարդու առողջության վրա բացասական ազդեցություն ունեցող ծխախոտի և այլ վնասակար նյութերի օգտագործման նվազեցումը, ծխելու դեմ պայքարին նպաստող օրենսդրական նորմերի սահմանումը և համապատասխան օրինագծերի ներկայացումը:

Պետական պատվեր իրականացնող առողջապահական կազմակերպությունների կողմից պետական պատվերի միջոցների հաշվին ձեռքբերվող դեղերի, քիմիական նյութերի, բժշկական սարքերի և պարագաների գնման գործընթացների կենտրոնացված համակարգի ներդրումը:

Միջնաժամկետ հատվածում տարեկան 200 կլինիկական ուղեցույցների, 100 գործելակարգերի և 50 ընթացակարգերի թարգմանությունը, տեղայնացումը և ներդրումը:

Պացիենտ-բուժհաստատություն իրավահարաբերություններում ծագող վեճերի արագ և արդյունավետ լուծման ապահովումը՝ Բժշկական հաշտարարի ինստիտուտի (ստեղծվելիք նոր արտադատական մարմնի) կողմից կայացված որոշումների միջոցով:

Մահերի պատճառների վերհանման նպատակով, հանրապետության ուժային մարմինների որոշումների հիման վրա, դատաբժշկական և գենետիկ փորձաքննությունների ապահովումը:

Մանկամահացության մակարդակը նվազեցնելու նպատակով մանկական մահերի հիվանդությունների պատճառների բացահայտումը փորձաքննությունների միջոցով:

Հաշմանդամ և կարիքավոր երեխաների համար օրթեզների և կորսետների օգտագործմամբ բժշկական օգնության ապահովումը:

8.2.2 ԱՌՈՂՋԱԿԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

Առողջապահության ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունն ուղղված է լինելու հանրային առողջապահական ծառայությունների հզորացմանը, հիվանդությունների կանխարգելմանը, առողջ կենսակերպի համար պայմանների ստեղծմանը:

Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության գերակայություն են շարունակելու մնալ առողջապահական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության աստիճանի բարձրացումը, որակի շարունակական բարելավումը և առավել տարածված ու բարձր մահացություն ունեցող ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերումն ու կանխարգելումը:

Ինչպես հիվանդանոցային, այնպես էլ առաջնային բուժօգնության կառուցվածքում (այդ թվում ընտանեկան բժշկության) գերակա են շարունակվելու համարվել մոր և մանկան առողջության պահպանումը և սոցիալական հատուկ նշանակություն ունեցող հիվանդությունների դեմ պայքարը:

Միջնաժամկետ հատվածում առողջապահության ոլորտում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները (ըստ առաջնահերթության) հետևյալն են.

**Աղյուսակ 8.3 ՀՀ առողջապահության ոլորտի գերակայությունները 2018-2020թթ.
Ժամանակահատվածում**

	Գերակա ուղղությունները 2018-2020 թվականների ժամանակահատվածում	Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
1	Մոր և մանկան առողջության պահպանումը և վերարտադրողական առողջության բարելավումը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 417) շարունակվելու և խորացվելու են մոր և մանկան առողջության պահպանման բարելավման ուղղությամբ վերջին տարիներին իրականացված բարեփոխումները: Միջնաժամկետ հատվածում «Մարդու վերարտադրողական առողջության և վերարտադրողական իրավունքների մասին» և «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքների համաձայն իրականացվելիք գործողությունները ուղղված են լինելու հղիներին նախաձննդյան և շուրջձննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրման, երեխաների՝ բացառապես կրծքով կերակրման խրախուսմանը և միկրոէլեմենտների անբավարարության կանխմանը, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերմանն ու տարածման կանխարգելմանն, երեխաների՝ պատվաստումներով ընդգրկվածության մեծացմանն ու տարածքային կտրվածքով առկա տարբերությունների վերացմանը, վաղ հասակի երեխաների բժշկական ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության բարձրացմանն, երեխաների մտավոր և ֆիզիկական թերզարգացման կանխարգելմանն ուղղված նորաձևային սքրինինգ ծրագրերի հաջորդական ներդրմանն, երեխաների մտավոր և ֆիզիկական զարգացման խանգարումների և հաշմանդամության կանխարգելմանը:
2	Բնակչության հիգիենիկ և համաճարակային անվտանգության ապահովումը	«Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն հանրության առողջության ապահովմանն ու բարելավմանն ուղղված միջոցառումների և ծառայությունների համախումբը ներառում է վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը և հսկողությունը, կենսագործունեության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը, հանրության առողջության պաշտպանությունը տարբեր ռիսկերից և վտանգավոր գործոնների բացասական ազդեցությունից, ինչպես նաև դրանց վերաբերյալ հանրության իրազեկումը, բնակչության շրջանում առողջ վարքագծի և ապրելակերպի քարոզչությունը:
3	Կանխարգելիչ պատվաստումների միջոցով վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը և տարածման սահմանափակումը	ՀՀ կառավարության 2016 թվականի մարտի 17-ի նիստի N 10 արձանագրային որոշման համաձայն ազգային օրացույցում ընդգրկված պատվաստումները իրականացվելու են ժամանակին և որակով: Իմունականիսարգելումը հանրային առողջապահության տնտեսապես բարձր արդյունավետ ռազմավարություններից է: Հայաստանի Հանրապետությունում պլանային կանխարգելիչ պատվաստումներում ընդգրկվածության բարձր մակարդակի ապահովումը և մանկական մահացության նվազեցման նպատակով նոր պատվաստանյութերի ներդրումը «Հազարամյակի մարտահրավերների» գերակա խնդիրների հաղթահարմանն ուղղված ռազմավարություններից են:
4	Վարակիչ հիվանդությունների ներբերման կանխարգելում, բժշկական, սահմանափակող միջոցառումների իրականացման արդյունավետ կարողությունների ապահովում	ՀՀ կառավարության 2013 թվականի հուլիսի 25-ի N 857-Ն որոշման համաձայն Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանի անցման կետերում բժշկասանիտարական հսկիչ կետերը գործում են որպես ՀՀ առողջապահության նախարարության աշխատակազմի առողջապահական պետական տեսչության կառուցվածքային մաս: Սահմանային բժշկասանիտարական հսկիչ կետերն իրականացնում են պետական սահմանում վարակիչ հիվանդությունների բացահայտում, կասկած հարուցողների և հիվանդների մեկուսացում,

		հոսպիտալացման կազմակերպում, անհրաժեշտության դեպքում՝ նմուշառման, ախտահանման, կրծողագերծման, միջատագերծման աշխատանքների կազմակերպում:
5	Բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա զարգացումը և բնակչի կողմից առողջության առաջնային պահպանման ծառայություններ մատուցող բժշկի ազատ ընտրության սկզբունքով ծառայությունների մատուցումը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 413) բուժօգնության առաջնային օղակի հետագա բարելավումն ու զարգացումը շարունակելու է մնալ ոլորտում ՀՀ կառավարության միջամտության հիմնական առաջնահերթություններից մեկը: ՀՀ կառավարության 2006 թվականի մարտի 6-ի թիվ 420-Ն որոշման համաձայն սահմանվում են առողջության առաջնային պահպանման (այսուհետ՝ ԱԱՊ) ծառայություններ մատուցող բժշկի ընտրության, նրա մոտ բնակչության գրանցման, ինչպես նաև ԱԱՊ ծառայություններ մատուցող բժշկին փոխելու հետ կապված հարաբերությունները: ԱԱՊ բժշկի ընտրության և նրա մոտ բնակչի գրանցման նպատակը բնակչի կողմից ԱԱՊ բժշկի կամավոր ընտրությունը, առաջնային բուժօգնության օղակին հատկացվող ռեսուրսների արդյունավետ բաշխումը, իրականացվող ծառայությունների ծավալի ընդլայնումը և որակի բարելավումը՝ բնակչության կողմից ԱԱՊ բժշկի կամավոր ընտրության մրցակցային միջավայրում ապահովելն է:
6	Հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման ու կանխարգելման ճանապարհով առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի շեշտադրումը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 411) ՀՀ կառավարությունը հատուկ շեշտադրելու է հիվանդությունների կանխարգելմանը, վաղ ախտորոշմանն ու բուժմանն ուղղված միջոցառումները, մասնավորապես նպատակ հետապնդելով շրջադարձել ոչ վարակիչ հիվանդություններով հիվանդացության և այդ պատճառներով մահացության ձևավորված բացասական միտումները: Այս առումով, բուժօգնության արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային ծառայությունների փոխկապակցված զարգացումը դիտվելու է որպես բուժօգնության շարունակականության պատշաճ ապահովման գրավական: ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի թիվ 3 արձանագրային որոշման համաձայն հաստատվել է «Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման և բուժման հայեցակարգը» և հայեցակարգի իրականացման ժամանակացույցը: Հայեցակարգի նպատակն է նվազեցնել Հայաստանում ոչ վարակիչ հիվանդություններից հիվանդացությունը և դրանցից առաջացած հաշմանդամությունն և վաղաժամ մահացությունը: ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել նաև «Առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի 2016-2020 թվականների ծրագրին հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության 2016 թվականի փետրվարի 4-ի նիստի N 4 արձանագրային որոշումը:
7	Հիվանդանոցային ծառայությունների փաթեթների մշակում և ներդնում սոցիալական առանձին խմբերում	ՀՀ կառավարության ծրագրի (բաժին 4.3, կետ 2, ենթակետ 2) համաձայն նախատեսվում է առանձին շահառուների խմբերի համար մշակել և ներդնել հիվանդանոցային ծառայությունների փաթեթներ, նախատեսվում է նաև պետության կողմից հատկացվող ֆինանսական միջոցների արդյունավետ ծախսման նպատակով բժշկական ծառայությունների գնման գործընթացում դեպքերի անհատական վարման (case management) ինստիտուտի ներդրում, պետական առողջապահական գործակալության (ՊԱԳ) գործառույթներում բժիշկ-փորձագետների ինստիտուտի դերի մեծացում և ապահովագրական կազմակերպությունների ներգրավում:
8	Բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին (կետ 415) կրկին հատուկ ուշադրության կենտրոնում են լինելու բնակչության սոցիալապես անապահով և առանձին (հատուկ) խմբերում ընդգրկված անձանց հիվանդանոցային

	մասնագիտացված բժշկական օգնության ապահովումը	մասնագիտացված բուժօգնության ապահովման հարցերը: Ոչ վարակիչ հիվանդությունների, մասնավորապես սիրտ-անոթային, շաքարային դիաբետի, չարորակ նորագոյացություններ հիվանդությունների տարածվածությունը դրսևորում է աճի միտում, և, այս առումով, առավել ռիսկային խմբում են հայտնվում հատկապես բնակչության աղքատ և սոցիալապես անապահով խմբեր:
9	Շտապ բժշկական օգնության ծառայության ապահովումը	ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել «Հայաստանի Հանրապետության բնակչության շտապ բժշկական օգնության և սպասարկման 2016-2020 թվականների ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» ՀՀ կառավարության 2016 թվականի ապրիլի 15-ի նիստի N 14 արձանագրային որոշումը, որի համաձայն նախատեսվում է շտապ բժշկական օգնության համապատասխանեցումը ժամանակակից պահանջներին, բնակչության համար շտապ բժշկական օգնության ծառայության մատչելիության և որակի բարելավում:
10	Դեղագործական գործունեության կանոնակարգումը և վերահսկողությունը	Համաձայն ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի (կետ 419) մեծ կարևորություն է տրվելու դեղերի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության բարձրացման ուղղությամբ իրականացվելիք ծրագրերին և միջոցառումներին: Ոլորտում վարվող քաղաքականության առաջնահերթությունների շարքում շարունակվելու են մնալ նաև դեղերի որակի և անվտանգության ապահովման ուղղությամբ ձեռնարկվող գործողությունները: Համաձայն «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքի (հոդված 16) դեղերի որակի պետական վերահսկողությունը իրականացվելու է դեղերի շրջանառության բոլոր փուլերում:
11	Բնակչությանը անվճար և արտոնյալ պայմաններով դեղերի ապահովումը:	Համաձայն «Դեղերի մասին» ՀՀ օրենքի (հոդված 18) և ՀՀ կառավարության 2006 թվականի դեկտեմբերի 23-ի թիվ 1717-Ն որոշման բնակչության առանձին սոցիալական խմբերին իրավունք է տրվում դեղեր ձեռք բերել անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով:

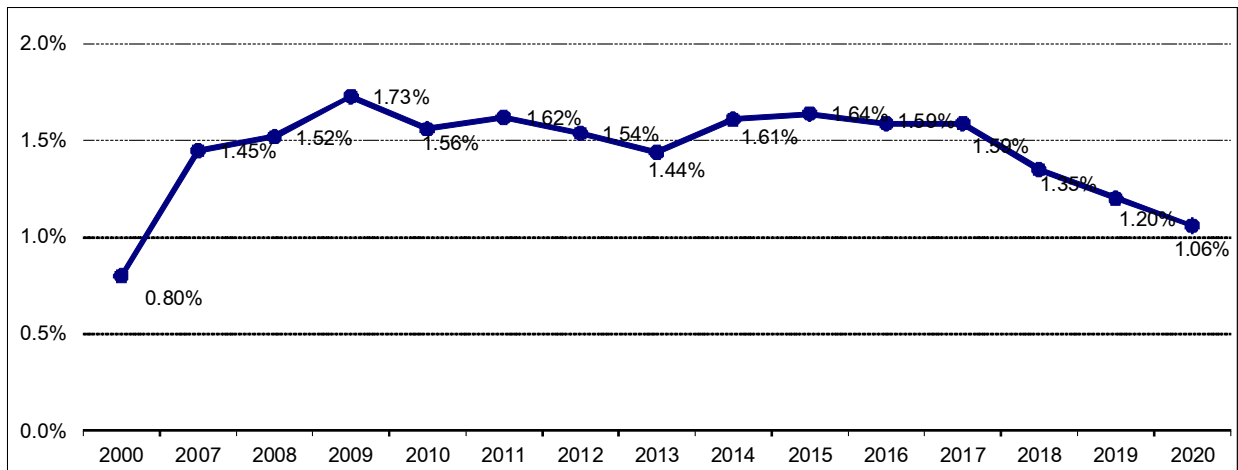
8.3 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2018-2020 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտի գծով (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվել են՝ 2018 թվականին՝ 78,377.4 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 75,903.6 մլն դրամ և 2020 թվականին՝ 73,599.8 մլն դրամ:

Առանց հաշվի առնելու վարկային, դրամաշնորհային և կապիտալ շինարարության ծրագրերը, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը կազմել են 72,549.9 մլն-ական դրամ (2017 թվականի նկատմամբ 2018 թվականին ծախսերը նվազել են 5,106.0 մլն դրամով):

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը (առանց կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) 2018 թվականին կկազմեն ՀՆԱ-ի 1.35%-ը, 2019 թվականին՝ 1.20%-ը և 2020 թվականին՝ 1.06%-ը:

Գծանկար 8.7 Առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերի մակարդակը (%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ)

Ստորև ներկայացված են առողջապահական ծախսերը ըստ գործառական դասակարգման:

Աղյուսակ 8.4 Առողջապահության բնագավառի պետական ծախսերը (մլն դրամ)

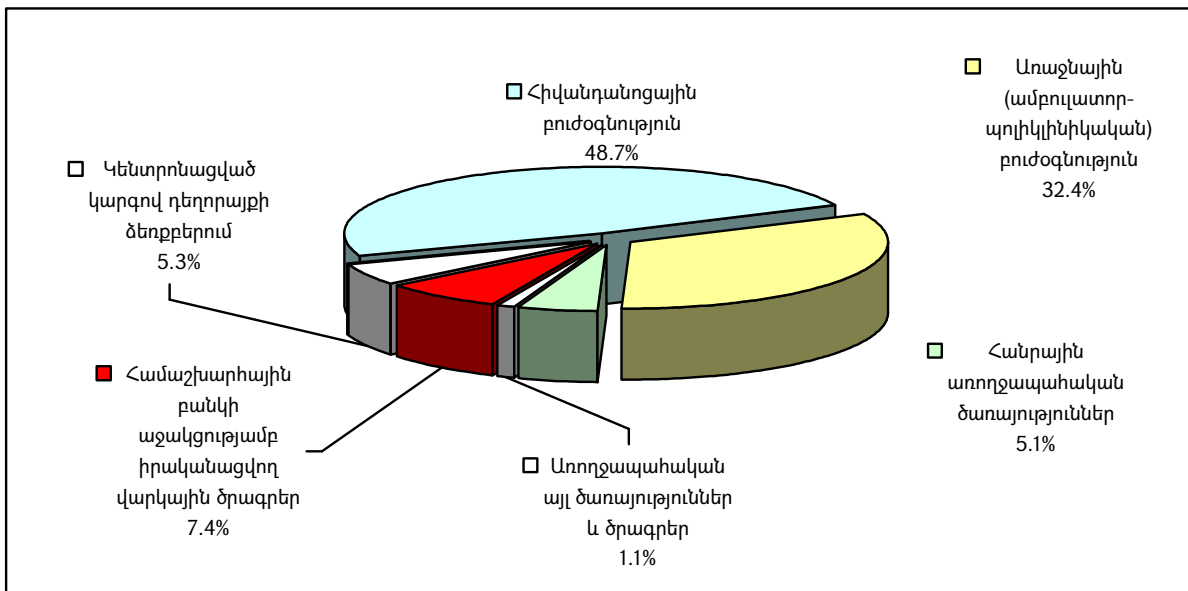
	ՀՀ 2016 թվականի փաստացի	ՀՀ 2017 թվականի հաստատված ըլույց	ՄԺԾԾ		
			2018թ.	2019թ.	2020թ.
Առողջապահությունը ընդամենը (առանց կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի)	86,212.9	84,043.6	78,377.4	75,903.6	73,599.8
1. Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ - ընդամենը, այդ թվում	3,340.5	4,030.2	4,121.7	4,503.4	4,626.8
կապիտալ ծախսերի գծով	10.1	12.4	11.6	11.6	11.6
2. Արտահիվանդանոցային ծառայություններ (առողջության առաջնային պահպանում)	27,181.4	27,564.8	25,409.9	25,300.8	25,165.7
Տեսակարար կշիռը ընդամենը առողջապահության ծախսերում	31.5	32.8	32.4	33.3	34.2
3. Հիվանդանոցային ծառայություններ	40,348.0	39,267.3	38,137.9	37,330.7	36,520.1
Տեսակարար կշիռը ընդամենը առողջապահության ծախսերում	46.8	46.7	48.7	49.2	49.6
4. Հանրային առողջապահական ծառայություններ	4,752.1	5,142.8	3,999.5	4,545.7	5,381.1
5. Առողջապահական հարակից ծառայություններ և ծրագրեր	1,647.5	1,650.8	880.9	869.3	856.2
6. ՀԲ վարկային և դրամաշնորհային ծրագրեր – ընդամենը, այդ թվում	8,049.0	5,075.7	5,827.5	3,353.7	1,049.9
կապիտալ ծախսերի գծով	5,875.6	2,131.3	3,223.1	2,013.8	

7. Առողջապահական օբյեկտների շինարարություն	894.4	1,312.0			

Գծանկար 8.8 Առողջապահության ոլորտի պետական ծախսերը՝ ըստ տնտեսագիտական դասակարգման (%)

Եթե 2017 թվականին ընթացիկ ծախսերը կազմելու են ընդամենը առողջապահական ծախսերի 97.4 տոկոսը, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ 2.6 տոկոսը, ապա 2018 թվականին՝ համապատասխանաբար 95.9 տոկոս և 4.1 տոկոս, 2019 թվականին՝ 97.3 տոկոս և 2.7 տոկոս, իսկ 2020 թվականին՝ շուրջ 100.0 տոկոս: Ընթացիկ ծախսերի մեջ աշխատավարձային բեռնվածքը կազմում է 50-65%:

Գծանկար 8.9 2017 թվականի առողջապահության ոլորտի ծախսերի կառուցվածքը (%)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը

8.3.1 Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց

Ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց դեղորայքի տրամադրման նպատակով 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2018 թվականին՝ 4,110.1 մլն դրամ (2017 թվականի 4,017.8 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 4,491.8 մլն դրամ և 2020 թվականին՝ 4,615.2 մլն դրամ, այդ թվում Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության միջոցով գնվող դեղորայքի գծով համապատասխանաբար 2,600.0 մլն դրամ, 2,981.7 մլն դրամ և 3,105.1 մլն դրամ: Վերջինիս հետ պայմանավորված նախատեսվում է դեղորայքով ապահովել 2018 թվականին՝ 251.7 հազ. հիվանդներին (2017 թվականի 242.6 հազ. հիվանդների փոխարեն), 2019 թվականին՝ 261.4 հազ. հիվանդներին, իսկ 2020 թվականին՝ 271.7 հազ. հիվանդներին:

Ծախսերի աճը հիմնականում պայմանավորված է շաքարային դիաբետով հիվանդների թվի տարեկան 8% աճով և «ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլոզի և մալարիայի դեմ պայքարի» Գլոբալ հիմնադրամի կողմից ֆինանսավորվող «Հայաստանի Հանրապետությունում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ազգային ծրագրին աջակցություն» և «Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլոզի դեմ պայքարի ուժեղացում» դրամաշնորհային ծրագրերում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությամբ (նշյալ ծրագրերի գծով տուբերկուլոզով և ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ով հիվանդների համար չնախատեսված դեղերի ձեռքբերման գործընթացում պետական մասնակցության տարեկան աճով):

8.3.2 Արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների մատուցում

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով արտահիվանդանոցային բժշկական ծառայությունների գծով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2018 թվականին 25,409.9 մլն դրամ (2017 թվականի 27,564.8 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 25,300.8 մլն դրամ և 2020 թվականին 25,165.7 մլն դրամ: Ծախսերի նվազեցման արդյունքում նախատեսվում է բնակչության առողջության առաջնային պահպանման և նեղ մասնագիտացված արտահիվանդանոցային ծառայությունների մատուցման նորմատիվային բազայի վերանայում՝ ուղղված համակարգի օպտիմալացմանը:

2019-2020 թվականներին նախատեսվում է նաև ներդնել շտապ օգնության նորմատիվային նոր բազա և նոր սկզբունքներ (այդ թվում ֆինանսավորման մեխանիզմի փոփոխություն):

Միևնույն ժամանակ, վերջին տարիներին հեմոդիալիզի ծառայությունների պահանջարկը աճում է՝ գրանցելով մոտ տաս տոկոս տարեկան աճ: Հաշվի առնելով նշյալ հիվանդության կյանքի հետ անհամատեղելի լինելու բնույթը, 2018 թվականին նախատեսվում է 890 հիվանդի բուժում

2,465.0 մլն դրամով՝ 2017 թվականի 751 հիվանդի և 2,080.1 մլն դրամի դիմաց կամ 139 հիվանդով և 384.9 մլն դրամով ավելի:

8.3.3 Հիվանդանոցային ընդհանուր բնույթի ծառայություններ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հիվանդանոցային բուժօգնության գծով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2018 թվականին՝ 38,137.9 մլն դրամ (2016 թվականի 39,267.3 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 37,330.7 մլն դրամ և 2020 թվականին՝ 36,520.1 մլն դրամ:

Հիվանդանոցային մասնագիտացված ծառայությունների գծով նախատեսվում է բժշկական օգնության և սպասարկման գները մոտեցնել իրատեսական շուկայական գներին: Այս պայմաններում նախատեսվում է Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեով տվյալ ծրագրերում առկա դեֆիցիտը հատուցել բնակչության կողմից իրականացվող անմիջական վճարումների (համավճար) մեխանիզմի ներդրմամբ:

Միևնույն ժամանակ, պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների գծով 2018 թվականին նախատեսվում է 3,638.5 մլն դրամ՝ 2017 թվականի 2,483.2 մլն դրամի դիմաց կամ 1,155.3 մլն դրամով ավելի, իսկ սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների գծով համապատասխանաբար 6,717.3 մլն դրամ, 6,202.7 մլն դրամ և 514,6 մլն դրամ:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հաստատմանն է ներկայացվել Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների նոր հայեցակարգը, համաձայն որի ծրագրի շահառու հանդիսացող անձանց համար նախատեսվում է տրամադրել կառավարության որոշմամբ հաստատված բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների հստակ փաթեթ:

Մինչև 2017 թվականի ավարտը նախատեսվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության հաստատմանը ներկայացնել նաև սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների նոր հայեցակարգ, որի համաձայն նախատեսվում է հստակեցնել շահառուներին մատուցվող բժշկական օգնության ծավալները՝ ընդգծելով հիվանդությունների և վիճակների հստակ ցանկ, որի շրջանակներում շահառուները կարող են ստանալ սոցիալական կարգավիճակից կախված՝ անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով բուժսպասարկում:

Հիվանդանոցային բուժօգնության համակարգի զարգացումն ընթանալու է ֆինանսավորման հստակ մեխանիզմների ներդրման, միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացման, ավելորդ հզորությունների կրճատման և բժշկական օգնության որակի ապահովմանն ուղղված կարճաժամկետ ու երկարաժամկետ ծրագրային մոտեցումներով:

8.3.4 Հանրային առողջապահական ծառայություններ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանրային առողջապահական ծառայություններին պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2018 թվականին՝ 3,999.5 մլն դրամ (2017 թվականի 5,142.8 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 4,545.7 մլն դրամ և 2020 թվականին՝ 5,381.1 մլն դրամ:

Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման և հանրային առողջապահության ծառայությունների գծով նախատեսվում է 2018 թվականին 1,875.7 մլն դրամ (2017 թվականի 2,875.7 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 1,847.4 մլն դրամ և 2020 թվականին 1,812.3 մլն դրամ: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է օպտիմալացմանն ուղղված աշխատանքների միջոցով արդյունավետության բարձրացում:

Իմունականխարգելման ազգային ծրագրի գծով 2018 թվականին նախատեսվում է 1,825.7 մլն դրամ 2017 թվականի 1,890.4 մլն դրամի դիմաց կամ 64.7 մլն դրամով պակաս: Միևնույն ժամանակ, նշյալ ծրագրի գծով 2019 թվականին նախատեսվում է 2,399.8 մլն դրամ, իսկ 2020 թվականին՝ 3,270.3 մլն դրամ:

Նշյալ ծրագրի գծով 2018 թվականին նախատեսվող ծախսերի նվազեցումը 2017 թվականի նկատմամբ հիմնականում պայմանավորված է պատվաստանյութերի գների իջեցմամբ: Բացի այդ, Պատվաստումների ազգային օրացույցի համաձայն մինչև 2018 թվականը մենինգակոկային, հեպատիտ Ա, պնևմոկոկային, ԿԿԻ, տուլարեմիայի պատվաստումները պետք է կատարվեն 15-16 տարեկան նախազորակոչային տարիքի և 18-27 տարեկան զորակոչվող անձանց շրջանում, իսկ 2018 թվականից սկսած նշյալ պատվաստումների կատարումը նախատեսվում է միայն 15-16 տարեկան նախազորակոչային տարիքի անձանց շրջանում:

Միևնույն ժամանակ, Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության 66-րդ համաժողովում (2012 թվականի մայիսին) ընդունված որոշման համաձայն նախատեսվում է մինչև 2020 թվականն ապահովել «Աշխարհն առանց պոլիոմիելիտի» կարգավիճակը, որի շրջանակներում երկրները (այդ թվում նաև՝ Հայաստանը) 2018 թվականից սկսած աստիճանաբար դադարեցնում են պոլիոմիելիտի կենդանի պատվաստանյութի կիրառումը՝ այն աստիճանաբար փոխարինելով պոլիոմիելիտի ինակտիվացված պատվաստանյութով:

Զարգացած երկրներում, ինչպես նաև հետխորհրդային մի շարք երկրներում (Վրաստանում, Մերձբալթիկայի հանրապետություններում), այս հարցը լուծվել է հնգավալենտ պատվաստանյութը փոխարինելով վեցավալենտ պատվաստանյութով, որի բաղադրության մեջ մտնում է նաև ինակտիվացված պոլիոմիելիտի պատվաստանյութը: Հաշվի առնելով նշյալ պատվաստանյութի մի շարք առավելությունները (երեխային ներարկվող պատվաստումների թվի նվազում, հետպատվաստումային ռեակցիաների թվի կրճատում, սառցային շղթայի բեռնվածության կրճատում և պատվաստանյութերի անվտանգության ապահովում և այլն), 2018-

2020 թվականներին նախատեսվում է փուլային անցում՝ 2018 թվականին՝ 1 դեղաչափի, 2019 թվականին՝ 2 դեղաչափի, 2020 թվականին 3-րդ և 4-րդ դեղաչափերի: Հարկ է նկատի ունենալ, որ մեկ դեղաչափի ներդրման համար ծախսերը կազմում են շուրջ 467.5 մլն դրամ:

Հաշվի առնելով պատվաստումների արդյունավետությունը նոր հիվանդությունների վերահսկման և դրանցից մահացության կանխարգելման գործընթացում, 2017-2018 թվականներին ԳԱՎԻ աջակցությամբ ներդրվելու է մարդու պապիլոմավիրուսային պատվաստանյութը (13 տարեկան աղջիկների շրջանում), որը 100 տոկոսով կանխում է արգանդի վզիկի քաղցկեղը, ինչպես նաև՝ 93 տոկոսով սեռական կոնդիլոմաների առաջացումը: Պատվաստանյութի գնման գործում ԳԱՎԻ աջակցությունը 2017 թվականին կազմելու է 88.4 մլն դրամ, իսկ 2018 թվականին՝ 80.3 մլն դրամ: 2019 թվականից պատվաստանյութի ձեռք բերումը նախատեսվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

Արյան հավաքագրման ծառայությունների գծով միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարվա համար շուրջ 253.0 մլն դրամ (2017 թվականի չափով): Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է դոնորական արյան հավաքագրում և պաշարում, կադրային դոնորի փոխհատուցում, դոնորական արյան վարակային անվտանգության ապահովում, հակառեզուս իմունոգլոբուլինի պատրաստում, պահպանում, տրամադրում, հանրապետությունում 6 արյան փոխներարկման կայանների պահպանում և այլն:

8.3.5 Առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայություններ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով առողջապահության ոլորտի այլ հարակից ծառայությունների գծով պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 2018 թվականին՝ 880.9 մլն դրամ (2017 թվականի 1,650.8 մլն դրամի փոխարեն), 2019 թվականին՝ 869.3 մլն դրամ և 2020 թվականին՝ 856.2 մլն դրամ:

Ծախսերի նվազեցումը հիմնականում պայմանավորված է միջնաժամկետ հատվածում «Հանրապետությունից դուրս բուժման ուղեգրված հիվանդների ճանապարհաձախսի փոխհատուցում», «Դեղաքաղաքականությունից բխող փորձագիտական և մեթոդաբանական ծառայություններ», «Երեխաների առողջ սնուցում» հանրային իրազեկման ծառայություններ», «Բժիշկ-մասնագետների ժամանակավոր ուղեգրման միջոցով ՀՀ մարզային առողջապահական կազմակերպություններում բժշկական ծառայությունների մատուցում» և «Արտասահմանյան առաջավոր կլինիկաների փորձի ուսումնասիրման նպատակով բժիշկների գործուղումներ» ծրագրերի (արդյունավետության գնահատման արդյունքում) չնախատեսմամբ, իսկ «Դժվարամատչելի ախտորոշիչ հետազոտություններ» ծրագրի գծով՝ ծախսերի «Հիվանդանոցային ծառայություններ» խումբ տեղափոխմամբ (նախատեսվում է դժվարամատչելի ախտորոշիչ հետազոտությունները իրականացնել հիվանդանոցային առանձին ծրագրերի շրջանակներում):

8.4 ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻՑ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԽՈՂՈՎԱԿՆԵՐՈՎ ՍՏԱՑՎՈՂ ՎԱՐԿԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐԻ ՀԱՇՎԻՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾՐԱԳՐԵՐ

Առողջապահության ոլորտում արտաքին աղբյուրներից՝ պետական բյուջեի խողովակներով ստացվող վարկերի և դրամաշնորհների հաշվին իրականացվելիք ծրագրերն են՝

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման ծրագիրը, որի նպատակն է հեմատոլոգիական և օնկոլոգիական ծառայությունների արդյունավետության բարձրացումը: Նշյալ ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները.

ա) Ոչ վարակիչ հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և արդյունավետ բուժմանն ուղղված սքրինինգային, ինչպես նաև ոչ վարակիչ հիվանդությունների ռիսկի գործոնների վերաբերյալ բնակչության իրազեկման ծրագրերի իրականացում:

բ) Ավարտվել են ժամանակակից ճառագայթային բուժման կենտրոնի կառուցման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքները: Նշյալ կենտրոնի կառուցման աշխատանքները կմեկնարկեն 2017 թվականին և կավարտվեն 2019 թվականին: Նշված ժամանակահատվածում կենտրոնը կհագեցվի նաև անհրաժեշտ բժշկական սարքավորումներով և կահույքով, կիրականացվի նաև անհրաժեշտ կադրերի վերապատրաստում:

գ) Մարզային բժշկական կենտրոնների արդիականացում՝ Հայաստանի Հանրապետության Արարատի մարզի Արտաշատի բժշկական կենտրոնի հիմնանորոգման և Հայաստանի Հանրապետության Գեղարքունիքի մարզի Սևանի բժշկական կենտրոնի նոր շենքի կառուցման աշխատանքները մեկնարկել են 2016 թվականին և կավարտվեն 2018 թվականին: Նշված ժամանակահատվածում վերոհիշյալ կենտրոնները կհագեցվեն նաև անհրաժեշտ բժշկական սարքավորումներով և կահույքով:

դ) 2017-2018 թվականների ընթացքում անհրաժեշտ բժշկական և ախտորոշիչ սարքավորումներով և կահույքով կհագեցվի Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզի Վանաձորի բժշկական կենտրոնը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018 թվականին 3,705.7 մլն դրամ (այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,072.9 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 632.8 մլն դրամ), 2019 թվականին՝ 2,182.7 մլն դրամ (այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,813.6 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 369.1 մլն դրամ):

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման դրամաշնորհային ծրագիրը, որն ուղղված է հիմնական վարկային ծրագրի աջակցմանը: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է.

ա) Ոչ վարակիչ հիվանդությունների առկա միտումների վրա հիմնված ծրագրի հզորությունների գնահատում և մշակում:

բ) Արդյունքների վրա հիմնված ֆինանսավորման առկա սխեմայի վերանայում:

գ) Աշխատաժողովների կազմակերպում և ուսումնական նյութերի պատրաստում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018 թվականին 241.9 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ), 2019 թվականին 120.9 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 120.9 մլն. դրամ):

3. Գլոբալ հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլոզի դեմ պայքարի ուժեղացում» դրամաշնորհային ծրագիրը, որի հիմնական նպատակներն են Հայաստանի Հանրապետությունում տուբերկուլոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի ուժեղացումը՝ առավել լավ ախտորոշում և բուժում տրամադրելու համար, դեղակայուն տուբերկուլոզի (ԴԿ ՏԲ) կառավարման ընդլայնումը, ինչպես քաղաքացիական բնակչության, այնպես էլ դատապարտյալների շրջանում և տուբերկուլոզով հիվանդներին սոցիալական աջակցության տրամադրումը՝ ՏԲ արդյունավետ վերահսկման նպատակով: Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում են գործառույթներ գնումների և մատակարարման ներուժի, մարդկային ռեսուրսների զարգացման, տուբերկուլոզի ախտորոշման և բուժման, հիվանդներին սոցիալական աջակցության, ՏԲ/ՄԻԱՎ համավարակի դեմ պայքարի, վարակի վերահսկման, մոնիտորինգի և գնահատման համակարգի բարելավման, հանրության իրազեկման ոլորտներում՝ տուբերկուլոզի տարածվածության և մահացության մակարդակներն իջեցնելու և դեղակայուն տուբերկուլոզի հետագա զարգացումը կանխելու նպատակով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018 թվականին 1,140.3 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,020.8 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 119.5 մլն դրամ), 2019 թվականին՝ 590.2 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 532.2 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 58.0 մլն դրամ), 2020 թվականին՝ 590.2 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 532.2 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 58.0 մլն դրամ):

4. Գլոբալ հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանի Հանրապետությունում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ազգային ծրագրին աջակցություն» դրամաշնորհային ծրագիրը, որի նպատակն է նպաստել հանրապետությունում ՄԻԱՎ համաճարակի նվազեցմանը՝ հակառետրովիրուսային բուժում տրամադրելով բոլոր նրանց, ովքեր ունեն վերջինիս կարիքը, հղի կանանց և ընդհանուր բնակչության համար ապահովելով խորհրդատվության և թեստավորման հասանելիությունը, իրականացնելով ՄԻԱՎ-ի կանխարգելման միջոցառումներ դատապարտյալների և տեղաշարժվող բնակչության շրջանում: Իրականացնել ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի

վերաբերյալ խորհրդատվության, հետազոտության կետերին և ՄԻԱՎ-ի վերաբերյալ հետազոտություններ կատարող լաբորատորիաներին տեխնիկական աջակցության և մեթոդական օգնության տրամադրումը, սեմինար-վարժանքների կազմակերպումը, տեղեկատվական համակարգի հզորացումը, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի մոնիտորինգի և գնահատման ազգային միասնական համակարգի ստեղծումը և համաճարակաբանական հետազոտությունների իրականացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018 թվականին 739.4 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 643.2 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 96.2 մլն դրամ), 2019թ. 459.6 մլն. դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 411.3 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 48.3 մլն դրամ), 2020 թվականին 459.6 մլն դրամ (այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 411.3 մլն դրամ, Հայաստանի Հանրապետության համաֆինանսավորում՝ 48.3 մլն դրամ):

ԳԼՈՒԽ 9. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

9.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

9.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Սոցիալական պաշտպանությունը պատմականորեն հանդիսացել և շարունակում է հանդես գալ որպես ՀՀ պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը²⁹:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումն և ՀՀ բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը:

Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվում է լայնածավալ պետական միջամտություն: Ստորև ներկայացված է ոլորտում առկա իրավիճակը և պետական միջամտության հիմնական ուղղություններն ըստ սոցիալական պաշտպանության առանձին բնագավառների:

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին տարեցներին շուրջօրյա խնամքի, սոցիալական սպասարկման ծառայությունների, ցերեկային խնամքի, տնային պայմաններում կենսաթոշակառուներին, հաշմանդամություն ունեցող 18 տարին լրացած անձանց կենցաղային սպասարկման, սոցիալ-հոգեբանական, բժշկական օգնության և իրավաբանական խորհրդատվության ծառայությունների տրամադրման եղանակով:

Այս բնագավառի շահառուներ են համարվում խնամքի կարիք ունեցող տարեց ու հաշմանդամ անձինք, ինչպես նաև սոցիալական պատճառներով անօթևան դարձած անձինք:

Տարեցներին և խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց շուրջօրյա խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայությունները տրամադրվում են 9 (5 պետական շուրջօրյա խնամքի ընդհանուր տիպի և հատուկ (մասնագիտացված) հաստատությունների և 4 ոչ պետական) բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների միջոցով: 2016թ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի 5 տարեցների շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում խնամվել են 1163 շահառու: Վերջիններս գտնվում են

²⁹ Տես 2017-2022 թվականների ՀՀ կառավարության ծրագիրը (ՀՀ կառավարության 19.06.2017 թ. N 646-Ա որոշում), ՀՀ Նախագահի նախընտրական ծրագիրը):

պետության լրիվ խնամքի ներքո և ապահովվում են կենսապահովման համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցներով ու պայմաններով:

Տնային պայմաններում տարեցներին խնամքի և սոցիալական սպասարկման ծառայությունների տրամադրումն իրականացնում է «Միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով (2016թ. Երևան քաղաքում՝ տնային պայմաններում սպասարկվել է 1485 կենսաթոշակառու):

2016թ. Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատին կից գործող հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի ցերեկային կենտրոնում սպասարկվել է 21 անձ: Հաճախորդները ցերեկային կենտրոնի համապատասխան մասնագետների կողմից ստանում են սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական օգնություն, արհեստագործության և արվեստի միջոցով վերականգնում են իրենց առողջությունը: Սոցիալ-հոգեբանական օգնություն և խորհրդատվական ծառայություններ մատուցվում են նաև նրանց ընտանիքների անդամներին:

2016թ. «Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ» ՀԿ-ի միջոցով անօթևանների ժամանակավոր կացարանում ժամանակավոր (մինչև 90 օր) կացարանով են ապահովվել 100 անօթևան մարդ, այդ ընթացքում հնարավորինս լուծվել են նրանց սոցիալական խնդիրները:

Հանրապետությունում 2016թ. սոցիալական բնակարանային ֆոնդը ընդգրկել է ընդամենը Մարալիկ քաղաքում և Երևանում Թբիլիսյան խճուղի 3/14 հասցեում 136 բնակարան, իսկ Սպիտակում 9 առանձնատուն:

Սոցիալական բնակարանները տրամադրվում են բնակարանային տարածություն չունեցող առանց ծնողական խնամքի մնացած անձանց, երեխաների շուրջօրյա խնամքի բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների նախկին շրջանավարտներին, ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված, անապահովության Օ-ից բարձր միավոր ունեցող՝ միայնակ չաշխատող կենսաթոշակառու (ծերության նպաստի տարիքի հասած) անձանց (ընտանիքներ) և միայնակ չաշխատող կենսաթոշակառու անձանց (ընտանիքներ) և միաձնող ընտանիքներին (եթե ամուսիններից մեկը մահացել է կամ միայնակ անձի կողմից որդեգրվել է երեխա): Սոցիալական բազմաբնակարան շենքում, բնակարաններ են տրամադրվում նաև սատարող ընտանիքներին, որոնք բացի այն հանգամանքից, որ ստանում են օթևան, միաժամանակ՝ աջակցում են տվյալ բազմաբնակարան շենքում բնակվող միայնակ կենսաթոշակառուներին, հաշմանդամներին՝ իրենց սոցիալական խնդիրների լուծման հարցում:

Սոցիալական խմբերին օթևանի տրամադրման ծառայությունն իր մեջ ներառում է բնակարանի և համալիր սոցիալական ծառայությունների փաթեթի տրամադրում, ըստ յուրաքանչյուր ընտանիքի սոցիալական կարիքի:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում (առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների շուրջօրյա խնամքի ընդհանուր տիպի և հատուկ (մասնագիտացված) հաստատություններում) և ընտանիքներում խնամվող առանց ծնողական խնամքի մնացած, կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված, խնամքի և դաստիարակության անբարենպաստ պայմաններում գտնվող երեխաներին, երեխաների շուրջօրյա խնամքի բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունների շրջանավարտներին սոցիալ-հոգեբանական, բժշկական, իրավական, խնամքի և դաստիարակության ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայումս գործում են 6 պետական և 3 բարեգործական շուրջօրյա խնամքի հաստատություններ: Դրանցից 3 պետական և 1 բարեգործական հաստատությունները նախատեսված են մտավոր և ֆիզիկական արատներ ունեցող երեխաների խնամքն ու դաստիարակությունը կազմակերպելու համար:

2016թ. 6 պետական շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում խնամվել է 633 երեխա:

Նշված հաստատություններում երեխաների թվի կրճատման և մուտքի կանխարգելման նպատակով պետության միջամտությամբ իրականացվում են բեռնաթափման՝ երեխաների կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելու և խնամատար ընտանիք տեղավորելու ծրագրեր, ինչպես նաև երեխաների ցերեկային խնամքի կենտրոնների, երեխաների խնամքի գիշերօթիկ հաստատությունների ու անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանի միջոցով, որոնք այլընտրանք են հանդիսանում շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում և հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում խնամվող երեխաների համար:

2016թ. ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգում գործել է երեխաների խնամքի 6 գիշերօթիկ հաստատություն (2016թ. «Երևանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության N 2 գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ը վերանվանվել է «Երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի), 3 սոցիալական հոգածության ցերեկային կենտրոն և 1 ժամանակավոր օթևան: 2016թ. գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվել է 529 երեխա, երեխաների խնամքի սոցիալական հոգածության ցերեկային կենտրոններում՝ միջին թվով 387 երեխա, իսկ ժամանակավոր օթևանում՝ 19 երեխա:

Ջրաղվածության բնագավառ

ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին զբաղվածության բնագավառում մատուցվող հիմնական ծառայություններն են գործազուրկների, աշխատանք փնտրող անձանց, աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորման աջակցության և ժամանակավոր զբաղվածության ապահովումը, աշխատանքի ընտրության հարցում աշխատանք փնտրող

անձանց օժանդակության տրամադրումը, իսկ գործատուին անհրաժեշտ մասնագիտություն և որակավորում ունեցող աշխատուժով ապահովումը:

ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին զբաղվածության բնագավառում բնակչությանը տրամադրվող հիմնական տրանսֆերտներն են ձեռք բերած մասնագիտությամբ մասնագիտական աշխատանքային փորձ ձեռք բերելու համար գործազուրկներին աջակցության տրամադրումը, աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորման դեպքում գործատուին միանվագ փոխհատուցման տրամադրումը և այլն:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են համարվում զբաղվածության գործակալությունում հաշվառված գործազուրկները, աշխատանք փնտրող և աշխատաշուկայում անմրցունակ անձինք:

2016թ. 3-րդ եռամսյակում հանրապետությունում գործազրկության մակարդակը կազմել է 18.1%, այն 2015թ. նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 1.5 տոկոսային կետով (ԱՎԾ «ՀՀ սցիալ-տնտեսական վիճակը 2016թ. հունվար-նոյեմբեր» զեկույց): Զբաղվածության պետական գործակալության տվյալներով աշխատանք փնտրողների թիվը 2016թ. 2015թ. նկատմամբ աճել է 7.7% և կազմել 95 781 մարդ, իսկ գործազուրկների թիվը աճել է շուրջ 4.5% և կազմել 80 499 մարդ (2015թ. 77 004 մարդու դիմաց):

2016թ. ընթացքում զբաղվածության կարգավորման պետական ծրագրերում ընդգրկվել է 13 026 անձ (աշխատանք փնտրողների 13.6%): Ծրագրերում ընդգրկվածների 1063-ը կամ 8.2% հաշմանդամություն ունեցող անձինք են:

Զբաղվածության բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական գործակալության» և նրա տարածքային մարմինների, ինչպես նաև Երևանում գործող «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի և Գյումրի քաղաքում գործող «Հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման Գյումրու կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով:

2016թ. «Մասնագիտական կողմնորոշման մեթոդական կենտրոնի» ծառայություններն ուղղված են եղել մասնագիտական կողմնորոշման համակարգի ծառայությունների իրականացման մոդելների և մեթոդաբանության մշակմանը, կադրերի վերապատրաստմանը և իրազեկման աշխատանքների անցկացմանը և այլն: Այսպես, 2016թ. կենտրոնի կողմից իրականացվել է 300 մասնագետի վերապատրաստում, իրազեկման սեմինար-հանդիպումներին մասնակցել է 100 անձ և այլն:

2016թ. «Հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման Գյումրու կենտրոնի» կողմից աշխատանք փնտրող հաշմանդամների աշխատանքային վերականգնման, մասնագիտական վերապատրաստման և խորհրդատվության ծառայություններ են մատուցվել 540 շահառուի համար:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Հաշմանդամների հիմնահարցերի բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հաշմանդամ համարվող անձանց առանձին խմբերին տարբեր ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Հաշմանդամներին ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին մատուցվող հիմնական ծառայություններն են հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց պրոթեզավորումը, վերականգնողական պարագաներով ապահովումը և դրանց վերանորոգումը, այդ թվում նաև աչքի պրոթեզավորում և ձայնաստեղծ սարքերի ձեռքբերում, հաշմանդամներին սայլակներով ապահովում, հաշմանդամներին, մինչև 18 տարեկան երեխաներին և 18-ից 30 տարեկան անձանց հավաստագրերով (եվրոպական արտադրության լսողական սարքի ձեռքբերման նպատակով) ու տարիքային կենսաթոշակառուներին լսողական սարքերով ապահովում, մինչև 12 տարեկան երեխաներին լսողական սարքերի ներդիրներով ապահովում, տեսողությունից հաշմանդամ անձանց համար հատուկ տեղեկատվական միջոցների ստեղծումը (հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրություն, «Խոսող գրքերի» ձայնագրություն և այլն), հաշմանդամների հոգեկան առողջության վերականգնումը, հաշմանդամների բուժումը և բժշկասոցիալական վերականգնումը, պետական աջակցություն «Փրկություն» և «Լիարժեք կյանք» հասարակական կազմակերպություններին՝ մտավոր խնդիրներ ունեցող հաշմանդամ անձանց սոցիալ-վերականգնողական ծառայություններ մատուցելու նպատակով:

2016թ. փաստացի պատրաստվել, վերանորոգվել, ձեռք է բերվել և բաշխվել է.

12 846 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագա, այդ թվում՝ 4724 պրոթեզաօրթոպեդիկ, 7055 վերականգնողական պարագա, 787 վերանորոգվել է, 80 ձայնաստեղծ սարք, 200 աչքի պրոթեզ: 184 հավաստագիր՝ եվրոպական արտադրության լսողական սարքի ձեռքբերման համար: ԱՊՀ երկրների արտադրության 1102 լսողական սարք, մինչև 12 տարեկան երեխաների լսողական սարքերի ներդիրներ 400 հատ և 418 հաշմանդամի սայլակ:

Հաշմանդամների հիմնահարցերի բնագավառում պետական միջամտությունն իրականացվում է «Արթմեդ» բժշկավերականգնողական կենտրոն» ՓԲԸ-ի միջոցով (2016թ. փաստացի անվճար բուժօգնություն ստացողների թիվը կազմել է 500 մարդ)՝ հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց ստացիոնար հիվանդանոցային պայմաններում բուժում և բժշկասոցիալական վերականգնում իրականացնելու նպատակով:

«Արթմեդ» բժշկական վերականգնողական կենտրոնում 2016թ. իրականացվել են նաև հաշմանդամների և սոցիալապես անապահով անձանց հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ՝ փաստացի անվճար բուժօգնություն ստացողների թիվը կազմել է 318 մարդ:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի և մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի տրամադրման եղանակով:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են համարվում նորածին երեխայի ծնողները (2016թ. ծնունդների թիվը հանրապետությունում կազմել է 40 638 երեխա) և մինչև 3 տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող անձը (նպաստը տրվում է մինչև երեխայի 2 տարեկան դառնալը):

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառում պետական միջամտությունը իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստների և «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման տրամադրման եղանակներով:

Այս բնագավառում շահառուներ են համարվում ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավորներ ունեցող ընտանիքները, ինչպես նաև «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում ստացող առանձին խմբերին դասված քաղաքացիները:

2016թ. ընթացքում ընտանեկան և սոցիալական նպաստ ստացել են միջինում 104 475 ընտանիք, նպաստի միջին ամսական չափը կազմել է 29 306.9 դրամ, իսկ ընտանեկան նպաստի իրավունք տվող սահմանային միավոր է սահմանվել 30.00:

2016թ. շարունակվել է նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993թ. հունիսի 10-ը դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման վճարումները և 2016թ. փաստացի բյուջետային հատկացումները կազմել են 1 482.7 մլն դրամ:

Հանրապետությունում մինչև 2016թ. ներառյալ գործարկվել են 19 ինտեգրված (համալիր) սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններ, մշակվել և փորձարկվել են միասնական ընդունարաններում դիմումների հաշվառման էլեկտրոնային և սոցիալական դեպքի վարման տեղեկատվական համակարգերը:

Ինտեգրված (համալիր) սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններում մեկ տանիքի տակ հավաքվում են տվյալ տարածաշրջանը սպասարկող սոցիալական ծառայությունների տարածքային մարմինը, զբաղվածության տարածքային կենտրոնը, սոցիալական

ապահովության տարածքային բաժինը և բժշկասոցիալական փորձաքննության հանձնաժողովը՝ կիրառելով «մեկ պատուհանի» սկզբունքը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառը ներառում է կենսաթոշակային ապահովության համակարգը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կենսաթոշակային տարիքի անձանց աշխատանքային կենսաթոշակի, ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակների, սպայական անձնակազմին, շարքային զինծառայողներին ու նրանց ընտանիքների անդամներին կենսաթոշակների և ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների տրամադրման եղանակով:

2016թ. փաստացի աշխատանքային կենսաթոշակ ստացողների թիվը կազմել է 450 445 մարդ, ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակ ստացողների թիվը՝ 548 մարդ, սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամներին տրվող կենսաթոշակ ստացողների թիվը՝ 28 812 մարդ, շարքային զինծառայողների՝ 2 091 մարդ և ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստ ստացողների թիվը՝ 62 848 մարդ:

Սոցիալական ապահովության բնագավառ

Սոցիալական ապահովության բնագավառը ներառում է սոցիալական ապահովության համակարգը:

Սոցիալական ապահովության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ժամանակավոր անաշխատունակության և մայրության նպաստների տրամադրման եղանակով:

2016թ. ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստի փաստացի բյուջետային հատկացումները կազմել են 2 220.9 մլն դրամ:

2016թ. մայրության նպաստի փաստացի բյուջետային հատկացումները կազմել են 9 380.1 մլն դրամ:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորման և աշխատանքային օրենսդրության կիրարկման եղանակով:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառի պետական

միջամտությունը իրականացվում է աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցման եղանակով: Հայաստանի Հանրապետությունում 2016թ. 448 անձինք աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցում են ստացել ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներից:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին ՀՄ պատերազմի վետերանների, հաշմանդամ դարձած զինծառայողների, ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքներին պարգևավճարի և հատուկ վճարների տրամադրման եղանակով:

2016թ. «Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրի գծով փաստացի շահառուների թիվը կազմել է 779 մարդ, իսկ «ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պարգևավճարների տրամադրում» ծրագրի գծով փաստացի պարգևավճար ստացողների թիվը՝ 37 616 անձ:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում պետական միջամտությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին փախստականներով բնակեցված ժամանակավոր կացարաններում սպասարկման ծառայությունների մատուցման եղանակով:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետությունում փախստականի կարգավիճակ հայցող օտարերկրյա քաղաքացիները կամ քաղաքացիություն չունեցող անձինք ու նրանց ընտանիքի անդամները:

Նշված ծառայությունները հիմնականում մատուցվում են «Հանրակացարաններ» ՊՈԱԿ, «Յունոնա» ՓԲԸ և Հայաստանի տուրիզմի զարգացման հիմնադրամի «Նաիրի» մասնաճյուղի միջոցով, որը սպասարկում է տարբեր վայրերում գտնվող փախստականներով բնակեցված ժամանակավոր կացարանները: 2016թ. նշված կացարաններում բնակվող փախստականների թիվը կազմել է 775 մարդ:

2016թ. «Փախստականների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումներ» ծրագրով ժամանակավոր ապաստան ստացողների թիվը կազմել է 20 մարդ: Նշված ծրագիրը իրականացվում է «Հատուկ կացարան» ՊՈԱԿ միջոցով:

Զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցության բնագավառ

Զոհված (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների ընտանիքներին ֆինանսական աջակցությունը հիմնականում իրականացվում է ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող ընտանիքներին բնակարան ձեռք բերելու նպատակով անհատույց պետական ֆինանսական աջակցության տրամադրման եղանակով: Ծրագիրն իրականացվում է 2003 թվականից, որի շրջանակներում 2003-2016 թվականներին անհատույց պետական ֆինանսական աջակցություն է ստացել 2414 ընտանիք:

9.1.2 Վերջին տարիների զարգացման միտումները ոլորտում

Վերջին տարիներին արձանագրվել է ՀՀ պետական բյուջեից սոցիալական պաշտպանության ոլորտին ուղղվող ընդհանուր ծախսերի (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի) մակարդակի կայուն աճի միտում (միայն 2015-2016 թվականներին այդ ոլորտին ուղղված ընդհանուր ծախսերի մակարդակը 378.9 մլրդ դրամից աճել է 392.3 մլրդ դրամի): Ոլորտում ծախսերի մակարդակի նման աճը հիմնականում պայմանավորված է կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչով, չափսատող անձանց տրվող մայրության նպաստով՝ շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Բարելավվել են տարեցների շուրջօրյա խնամք իրականացնող հաստատություններում կոմունալ-կենցաղային պայմանները: Մասնավորապես, 2015-2016 թվականներին իրականացվել են մասնակի վերանորոգման աշխատանքներ Երևանի N1, Նորքի, Գյումրու և Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատներում, «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի կենտրոնում: Երևանի N1 տուն-ինտերնատին կից կառուցվել է անկողնային խնամքի բաժանմունքի նոր մասնաշենքը, Նորքի տուն-ինտերնատում բացվել է տեսազանգի սենյակ, կազմակերպվել է նոր դեղատուն, վերանորոգվել են Վարդենիսի նյարդահոգեբանական տուն-ինտերնատի մի մասնաշենքի հանգստի սենյակները և պահեստը:

2015թ. հուլիսի 1-ից «Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» միջոցառումը ընդլայնվել է նոր բաղադրիչով՝ «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի կենտրոնում խնամք է կազմակերպվել շուրջ 120 տարեց և հաշմանդամություն ունեցող 18 տարին լրացած անձանց համար: 2016թ. տարեցների շուրջօրյա խնամք իրականացնող

հաստատություններում փաստացի խնամք է կազմակերպվել 1163 շահառուի համար 2015թ. 1154 շահառուի դիմաց, իսկ բյուջետային հատկացումները աճել են 5.6% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 1 964.9 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին տնային պայմաններում տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոնի կողմից փաստացի խնամք է կազմակերպվել շուրջ 1500-ական շահառուների համար՝ բյուջետային հատկացումների 0.7% աճի պայմաններում (2015թ. փաստացի հատկացվել է 139.7 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում միայնակ ծեր, հաշմանդամ և անօթևան քաղաքացիների սպասարկման նպատակով, առանձին հասարակական և բարեգործական կազմակերպություններին (աշխատակիցների աշխատավարձի մասով, ներառյալ եկամտային հարկը, և առանձին դեպքում նաև սննդի և էլեկտրաէներգիայի գումարի փոխհատուցման մասով)՝ 2015թ. 3701 շահառուի և 2016թ. 3753 շահառուի համար: 2016թ. փաստացի բյուջետային հատկացումները 11.3% աճել են (2015թ. փաստացի հատկացվել է 265.1 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության տարեցների շուրջօրյա խնամք իրականացնող հաստատություններում (1210 շահառու) սպասարկվող անձանց թվաքանակը կպահպանվի 2017թ. մակարդակով, իսկ տնային պայմաններում սպասարկման կենտրոնում՝ 1450 շահառու 2017թ. 1500 դիմաց, «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի կենտրոնում՝ 20 շահառու 2017թ. 30 դիմաց: Կպահպանվի ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակը և ՀՀ պետական բյուջեից առանձին հասարակական և բարեգործական կազմակերպություններին պետական աջակցությունը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

2015-2016 թվականներին երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող 6 հաստատություններում նախատեսված 735 և 660 երեխայի փոխարեն փաստացի խնամք են ստացել 684 և 633 երեխա: Նշված հաստատություններում խնամվող շահառուների թվաքանակի նվազումը հիմնականում պայմանավորված է բնագավառում այլընտրանքային ծառայությունների առկայության հանգամանքով, այդ թվում բեռնաթափման գործընթացի իրականացմամբ: 2016թ. Բյուջետային հատկացումները աճել են 6.1% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 2120.9 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին երեխաների խնամք իրականացնող գիշերօթիկ հաստատություններում փաստացի խնամք են ստացել 614 և 529 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները 2016թ. նվազել են 8.6% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 954.5 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին երեխաների խնամքի սոցիալական հոգածության 3 ցերեկային կենտրոններում փաստացի խնամք են ստացել 268 և 387 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները 2016թ. աճել են 7.2% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 227.1 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին «Երևանի «Զատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոնի» կողմից կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներից ժամանակավոր փաստացի խնամք են ստացել 17 և 19 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները 2016թ. աճել են 2.2% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 37.2 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին խնամատար ընտանիքներ են տեղափոխվել 17 և 22 երեխա, իսկ բյուջետային հատկացումները 2016թ. աճել են 20.9% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 23.1 մլն դրամ)՝ խնամատար ընտանիքներին տրվող օժանդակության փաթեթի գումարի աճի պայմաններում:

2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում երեխաների և հաշմանդամների սպասարկման նպատակով «Հույսի կամուրջ» հասարակական կազմակերպությանը (աշխատակիցների աշխատավարձի մասով, ներառյալ եկամտային հարկը) 254 և 250 շահառուի համար, իսկ 2016թ. Փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 4.8% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 70.0 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության երեխաների շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում (649 շահառու), գիշերօթիկ խնամքի հաստատություններում (621 շահառու), ցերեկային կենտրոններում (300 շահառու) և անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանում (17 շահառու) սպասարկվող անձանց թվաքանակը կմնա անփոփոխ՝ պահպանելով 2017թ. մակարդակը: Կպահպանվի ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակը և ՀՀ պետական բյուջեից առանձին հասարակական կազմակերպություններին պետական աջակցության մակարդակը:

Զբաղվածության բնագավառ

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության «Զբաղվածության պետական գործակալության» տվյալներով 2016թ. հանրապետությունում աշխատանք փնտրողների թիվը կազմել է 95 781 մարդ, որը նախորդ տարվա նույն ցուցանիշի նկատմամբ աճել է 7.7%:

2016թ. զբաղվածության բնագավառին ուղղված բյուջետային հատկացումները աճել են 32% (2015թ. փաստացի հատկացվել է 1 524.5 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները, մասնավորապես կընդլայնվի բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակը (նոր միջոցառումների ընդգրկմամբ պայմանավորված)՝ զբաղվածության բնագավառի շահառուների թվի փոփոխության պայմաններում:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

2015-2016 թվականներին շեշտադրում է կատարվել պրոթեզների և վերականգնողական պարագաների տեսականու ընդլայնման և որակի բարձրացման վրա:

2016թ. փաստացի հատկացվել և վերանորոգվել է 12 846 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագա (2015թ. 13 303 պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագայի դիմաց), իսկ փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 0.5% (2015թ. 824.6 մլն դրամ):

2016թ. հաշմանդամներին սայլակներով, լսողական սարքերով և լսողական սարքերի ներդիրներով ապահովման նպատակով փաստացի բաշխվել է 1 704 պարագա 2015թ. 1 815 պարագայի դիմաց՝ բյուջետային հատկացումների աճի 2.9% պայմաններում (2015թ. 79.3 մլն դրամ):

«Արթմեդ» բժշկական վերականգնողական կենտրոնում 2015-2016 թվականներին փաստացի բուժում են ստացել 818 հիվանդ և բյուջետային հատկացումները մնացել են անփոփոխ (2015-2016թթ 181.5 մլն դրամ):

2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից միջոցներ են հատկացվել Երևան քաղաքում և հանրապետության մարզերում հաշմանդամ քաղաքացիների սպասարկման նպատակով, առանձին հասարակական կազմակերպություններին (աշխատակիցների աշխատավարձի, ներառյալ եկամտային հարկը, և առանձին տեսակների հանրային ծառայությունների մասով) 50 և 210 շահառուի համար՝ բյուջետային հատկացումների աճի 69.6% պայմաններում (2015թ. 23.2 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները, ինչպես նաև կընդլայնվի բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակը (նոր միջոցառումների ընդգրկմամբ պայմանավորված)՝ շահառուների թվի փոփոխության պայմաններում:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

2016թ. մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ ստացողների թիվը կազմել է 13 493 մարդ 2015թ. 14 188 մարդու դիմաց: Բյուջետային հատկացումները նվազել են 4.9% (2015թ. փաստացի հատկացումները կազմել են 3 064.7 մլն դրամ):

2016թ. 2015թ. համեմատ արձանագրվել է ծնունդների թվի 2.7% նվազում 2015թ. 41 763 երեխայի դիմաց: Բյուջետային հատկացումները աճել են 7.1% (2015թ. փաստացի հատկացումները կազմել են 9 422.2 մլն դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ ստացողների թվի և բյուջետային հատկացումների աճ, իսկ մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստ ստացողների թիվն և բյուջետային հատկացումները կմնան անփոփոխ:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված (ԸԿԲՈ) նպաստի (ներառում է. *ընտանեկան նպաստը*՝ նշանակվում է սոցիալապես անապահով երեխա ունեցող ընտանիքներին, *սոցիալական նպաստը*՝ սոցիալապես անապահով երեխա չունեցող ընտանիքներին և *հրապապ օգնությունը*՝ սոցիալապես անապահով այն ընտանիքներին, որոնք չունեն ընտանեկան կամ սոցիալական նպաստի իրավունք, սակայն գտնվում են կյանքի դժվարին իրավիճակում և ունեն կարճաժամկետ ֆինանսական խնդիրներ) ծրագրի հասցեականության մեծացման հարցը մնում է որպես սոցիալական աջակցության ենթաոլորտի քաղաքականության հիմնական մարտահրավեր: Դրան հասնելու նպատակով իրականացվող միջոցառումները շարունակվել են հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝ ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգի փոփոխություն, վարչարարության բարելավում:

2008թ. հունվարի 1-ից մինչև 2013թ. ներառյալ ընտանեկան նպաստի, իսկ 2014թ. հունվարի 1-ից՝ ընտանեկան և սոցիալական նպաստի իրավունքի ճանաչման սահմանային միավորը սահմանվել է «30.00»:

Ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգով միայնակ (անժառանգ) կենսաթոշակառուների համար սահմանվեց ընտանիքների անապահովության միավորի հաշվարկման արտոնյալ պայման՝ եթե միայնակ չաշխատող կենսաթոշակառուի ընտանիքի անապահովության միավորն անապահովության 0 միավորից բարձր և ցածր է ՀՀ կառավարության տվյալ տարվա համար սահմանած ընտանիքի անապահովության սահմանային միավորից կամ հավասար դրան, ապա նրա ընտանիքի անապահովության միավորը հավասարվում է սահմանային միավորից մեկ հարյուրերորդական բարձր միավորի, որը հնարավորություն է տալիս միայնակ անժառանգ կենսաթոշակառուին ձեռք բերել նպաստի իրավունք:

Նախորդ տարիների ընթացքում ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում իրականացված փոփոխություններն իրենց արտահայտությունն են գտել համակարգում հաշվառված և ընտանեկան նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների, նաև նպաստի իրավունք ձեռք բերած ընտանիքների թվում երեխա ունեցող ընտանիքների թվի հարաբերակցություններում: Այսպես, ստորև ներկայացվում է փոփոխությունների դինամիկան:

Աղյուսակ 9.1 «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագիրը ՀՀ-ում 2012-2016 թվականներին

	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Հաշվառված ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	15.9	16.5	17.2	17.4	17.41
Նպաստառու ընտանիքներ (% հաշվառված ընտանիքների թվից)	77.69	79.77	77.71	77.57	80.8

Նպաստառու ընտանիքներ (% ՀՀ ընտանիքների թվից)	12.36	13.16	13.37	13.53	14
Երեխա ունեցող ընտանիքներ (% նպաստառու ընտանիքներից)	80.69	76.97	76.47	76.91	75.5
ՀՀ պետական բյուջեով հաստատված միջոցներ (մլրդ դրամ)	37.105	37.105	37.105	38.362	38.362
Նպաստառու ընտանիքների միջին ամսական փաստացի թիվ	96309	101187	102459	103745	104475
Նպաստի միջին ամսական (հաստատված) չափ (դրամ)	29537.6	29537.8	29537.8	30357.6	30357.6

Ինչպես երևում է աղյուսակից, 2012-2016թթ համակարգում հաշվառված նպաստառու ընտանիքների թիվը և նպաստի միջին ամսական չափը բարձրանում է: Պահպանվում է նպաստառու ընտանիքների կազմում երեխա ունեցող ընտանիքների բարձր տեսակարար կշիռը, ինչը համահունչ է պետության որդեգրած քաղաքականությանը՝ սոցիալական աջակցություն տրամադրելիս երեխաների առաջնահերթության սկզբունքին:

Համաձայն ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ 2015թ. աղքատության մակարդակը կազմել է 29.8% 2009թ. 35.8% դիմաց կամ աղքատության մակարդակը նվազել է 16.8%: Սակայն, բնակչության սպառման կամ եկամուտների բաշխվածության Զինիի գործակցի մեծությունները աճել են 2015թ. համապատասխանաբար կազմելով 0.279 և 0.374 2009թ. 0.257 և 0.355 դիմաց, ինչը նշանակում է, որ աղքատության մակարդակի նվազումը չի զուգորդվել բնակչության աղքատ խավերի կենսամակարդակի բարձրացմամբ (աղբյուրը՝ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը» 2010-2016 թթ հրապարակումներ (Աղյուսակ 3.17)):

2012-2015թթ ընտանեկան նպաստի (սոցիալական աջակցության ծրագրերի) ազդեցությունն աղքատության վրա փոփոխվել է: Համաձայն ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայություն տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտության, տվյալները բերվում են ստորև ներկայացվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 9.2 «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի և (սոցիալական աջակցության ծրագրերի) ազդեցությունն աղքատության վրա ՀՀ-ում 2012-2015 թվականներին

	2012թ.		2013թ.		2014թ.		2015թ.	
	Աղքատություն	Ծայրահեղ աղքատներ	Աղքատություն	Ծայրահեղ աղքատներ	Աղքատություն	Ծայրահեղ աղքատներ	Աղքատություն	Ծայրահեղ աղքատներ
Հետտրանսֆերտային մակարդակ (հետ կ/թողակային և հետ սոցիալական աջակցություն)	32.4	2.8	32.0	2.7	30.0	2.3	29.8	2.0

Նախատրանսֆերտային մակարդակ (նախա ԸՆ և այլ սոցիալական աջակցություն, հետ կ/թոշակային)	33.7	5.6	33.5	5.2	30.6	4.3	31.3	4.3

Աղբյուրը՝ «Հայաստանի սոցիալական պատկերը և աղքատությունը» 2013-2016 թթ հրապարակումներ (Աղյուսակ 9.2)

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է, որ նպաստառուների թիվը և նպաստի միջին ամսական չափը կմնան անփոփոխ (պահպանելով 2017թ. մակարդակը):

2016թ. ընթացքում հանրապետությունում գործարկվել են 19 համալիր սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններ:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

2016-2015 թվականներին աշխատանքային կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված փաստացի միջոցները աճել են 0.4% (2015թ. 221 712.5 մլն դրամի դիմաց), կենսաթոշակի միջին ամսական չափի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2016-2015 թվականներին աշխատանքային կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցների փաստացի աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի աճով՝ 2016թ. կազմելով 450 445 անձ կամ 0.6% ավելի (2015թ. 447 859 մարդու դիմաց):

2016թ. 2015թ. համեմատ աճել են սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցները 8.1% 2015թ. 22 003.1 մլն դրամի դիմաց:

2016-2015 թվականներին սպայական անձնակազմի և նրանց ընտանիքների անդամների վճարմանն ուղղված միջոցների աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի նվազմամբ՝ 2016թ. կազմելով 28 812 անձ կամ 3.9% պակաս (2015թ. 29 982 մարդու դիմաց), կենսաթոշակի միջին ամսական չափի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2016թ. 2015թ. համեմատ նվազել են շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամներին վճարվող կենսաթոշակներին ուղղված միջոցները 5.7% (2015թ. 685.6 մլն դրամի դիմաց):

Կենսաթոշակառուների թիվը 2016թ. կազմել է 2 091 մարդ կամ 2015թ. նկատմամբ 6.1% պակաս, կենսաթոշակի միջին ամսական չափի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2016թ. 2015թ. համեմատ ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված փաստացի միջոցները աճել են 1.7% (2015թ. 2 384.5 մլն դրամի դիմաց), կենսաթոշակի միջին ամսական չափի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2016-2015 թվականներին ՀՀ օրենքներով նշանակված կենսաթոշակների վճարմանն ուղղված միջոցների փաստացի աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի աճով՝ 2016թ. կազմելով 548 անձ կամ 1.9% ավելի (2015թ. 538 մարդու դիմաց):

2016-2015 թվականներին ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների վճարմանն ուղղված միջոցներն աճել են 3.4% (2015թ. 13 272.8 մլն դրամի դիմաց), նպաստի միջին ամսական չափի անփոփոխ լինելու պայմաններում:

2016-2015 թվականներին ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների վճարմանն ուղղված միջոցների աճը ուղեկցվել է կենսաթոշակառուների փաստացի թվաքանակի աճով՝ 2016թ. կազմելով 62 848 անձ կամ 3.9% ավելի (2015թ. 60 506 մարդու դիմաց):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է կենսաթոշակառուների թվաքանակի փոփոխություն՝ կենսաթոշակի միջին ամսական չափի պահպանման պայմաններում:

Սոցիալական ապահովության բնագավառ

2016թ. 2015թ. համեմատ ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստի փաստացի բյուջետային հատկացումները նվազել են 18.2% (2015թ. 2 715.1 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է օրենսդրական փոփոխությամբ:

2016թ. 2015թ. համեմատ մայրության նպաստի փաստացի բյուջետային հատկացումները աճել են 53% (2015թ. 6 131.5 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է օրենսդրական փոփոխությամբ, կապված 2016թ. չաշխատող անձանց տրվող մայրության նպաստով (միանվագ շուրջ 127.0 հազ. դրամ):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նախորդ տարիների միտումները՝ մայրության և ժամանակավոր անաշխատունակության նպաստների շարունակականության ապահովումը:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Հայաստանի Հանրապետությունում 2016թ. պահպանվել է 2015թ. հուլիսի 1-ից նվազագույն աշխատավարձը՝ 55000 դրամ (ներառյալ եկամտային հարկը՝ 72752 դրամ): Նվազագույն աշխատավարձ և միջին աշխատավարձ հարաբերակցությունը 2016թ. տվյալներով կազմել է 38.5% (2016թ. հանրապետության միջին աշխատավարձը կազմել է 188851 դրամ, աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ ինտերնետային կայք armstat.am):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում նվազագույն ամսական աշխատավարձի, ինչպես նաև ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգում գործող հաստատություններում հաշվարկային միջին ամսական աշխատավարձի չափերը:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

2016թ. 2015թ. համեմատ աշխատանքային պարտավորությունների հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում ստացող անձանց թիվը նվազել է 6.7% 2015թ. 480 անձի դիմաց: Արդյունքում 2016թ. բյուջետային հատկացումները նվազել են 6.1% (2015թ. 98.1 մլն դրամի դիմաց):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվի բնագավառում նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափը՝ շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

2016թ. 2015թ. համեմատ «ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պարգևավճարների տրամադրում» ծրագրի գծով փաստացի ծախսը կազմել է 6.5% ավելի (2015թ. շուրջ 10 911.0 մլն դրամի դիմաց), իսկ փաստացի պարգևավճար ստացողների թիվը՝ 0.1% ավելի (2015թ. 37 571 անձ):

2016թ. 2015թ. համեմատ «Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրի փաստացի ծախսը կազմել է 7.7% ավելի (2015թ. 503.2 մլն դրամի դիմաց)՝ շահառուների թվաքանակի 13.9% նվազման (2015թ. 905 շահառու) և պատվովճարի ամսական չափի (50.0 հազ. դրամ) պահպանման պայմաններում:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն ՀՀ պետական բյուջեից բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները՝ շահառուների թվաքանակի փոփոխության և պատվովճարի ու պարգևավճարների ամսական չափերի պահպանման պայմաններում:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

2016թ. 2015թ. համեմատ փախստականներին մատուցվող ծառայությունների գծով փաստացի բյուջետային հատկացումները նվազել են 0.8% (2015թ. 94.4 մլն դրամի դիմաց):

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում մատուցվող ծառայությունների շրջանակները:

Զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցության բնագավառ

Ձուված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցություն՝ բնակարանային ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման նպատակով 2015թ. ծրագրի գծով 499.9 մլն դրամ փաստացի ֆինանսավորման շրջանակներում լուծվել են զուգահեռ (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների 63 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրները, իսկ 2016թ. 499.7 մլն դրամ փաստացի ֆինանսավորման շրջանակներում՝ 68 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրները:

9.1.3 Ոլորտի հիմնական խնդիրները

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

տարեցների և հաշմանդամների սոցիալական սպասարկման և խնամքի ծառայությունների նոր տեսակների (մոդելների) ընդլայնումը (համայնքային ցերեկային կենտրոններ, խնամքի տներ, հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց համար տնային սպասարկման ծառայություն և այլն),

հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց համար խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների բացակայությունը (շուրջօրյա խնամքի տներ, ցերեկային կենտրոններ, սատարող բնակարաններ և այլն):

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

այլընտրանքային ծառայությունների ոչ բավարար մակարդակը,

մասնագիտացված այլընտրանքային ծառայությունների ոչ բավարար մակարդակը (ցերեկային կենտրոններ, վերականգնողական կենտրոններ և այլն):

Զբաղվածության բնագավառ

Զբաղվածության բնագավառում առկա հիմնական խնդիրներն են՝

աշխատաշուկայում առկա է առաջարկի և պահանջարկի անհամապատասխանություն, ինչպես նաև աշխատաշուկայի պահանջներին աշխատուժի մասնագիտական որակավորման զգալի անհամապատասխանություն,

բարձր է գործազրկությունը երիտասարդների և աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց շրջանում, հանրապետության առանձին տարածաշրջանների միջև առկա է գործազրկության մակարդակի էական տարբերություն,

գյուղական շրջաններում բնակչությունը թերզբաղված է, իսկ ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածությունն ունի անբավարար մակարդակ,

առաջին անգամ աշխատաշուկա մուտք գործող երիտասարդների աշխատանքի տեղավորման հնարավորությունների անբավարար մակարդակ,

մասնագիտական կողմնորոշման համակարգի առաջնային խնդիրը հանրապետությունում ողջ կյանքի ընթացքում, անկախ սոցիալական կարգավիճակից, անձի մասնագիտական կողմնորոշման և կարիերայի խորհրդատվության հնարավորությունների բացակայությունն է:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

հաշմանդամների համար դեռևս մատչելի չեն շատ ծառայություններ, ինչպես նաև ապահովված չեն վերջիններիս հավասար հնարավորությունները,

վերականգնողական պարագաների որակի բարելավման և տեսականու ընդլայնման սահմանափակությունը,

հաշմանդամություն առաջացնող պատճառների ուսումնասիրման և վերլուծության ոչ բավարար մակարդակը,

հաշմանդամների զբաղվածության ցածր մակարդակը,

հաշմանդամների վերականգնողական համայնքային ցերեկային կենտրոնների բացակայությունը:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ բնակչության ծնելիության բարձրացման և ժողովրդագրական վիճակի բարելավման հարցը:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

շարունակում է հրատապ մնալ սոցիալական աջակցության տարբեր ուղղությունների, մասնավորապես, կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստի հասցեականության բարձրացման հարցը, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից գործընթացին առավել ակտիվ մասնակցություն ունենալը,

շարունակվում է փոքր մնալ շատ աղքատ բնակչության ներկայացվածությունը համակարգում, որը կարելի է բացատրել ինչպես ընտանիքների անապահովության գնահատման կարգում կիրառվող խիստ ցուցանիշներով և շատ աղքատ բնակչության պասիվության դրսևորման արդյունք, այնպես էլ պետական մարմինների նկատմամբ վստահության պակասի կամ հանրային իրազեկման աշխատանքների բացթողումների արդյունք:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառի հիմնական խնդիրներն են՝

կենսաթոշակների չափերը ոչ միայն հիմնականում չեն ապահովում բավարար կենսամակարդակ, այլև կենսաթոշակառուների մի ստվար զանգված շարունակում է ստանալ նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքից ցածր կենսաթոշակ: Ըստ այդմ, կենսաթոշակառուների մոտ շարունակում է մեծ մնալ աղքատության ռիսկը,

միջին աշխատավարձի և միջին կենսաթոշակի հարաբերակցությունը, որի արդյունքում էապես տարբերվում է կենսաթոշակառուների և աշխատող բնակչության կենսամակարդակները, ինչը հանգեցնում է անցանկալի սոցիալական հետևանքների,

կենսաթոշակային համակարգի երկարաժամկետ ֆինանսական կայունությունը ապահովելը և անձի եկամուտների և կենսաթոշակի չափի միջև կապի բացակայությունը:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճար տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ ՀՄ պատերազմի մասնակիցների, զինծառայողների և նրանց ընտանիքների բարեկեցության բարելավման հարցը:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում շարունակվում է հրատապ մնալ փախստականների և նրանց ընտանիքների բարեկեցության բարելավման հարցը:

Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցության բնագավառ

Շարունակվում է հրատապ մնալ զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքների բնակարանային պայմանների բարելավման հարցը: 2017 թվականի մայիսի 1-ի դրությամբ առկա է բնակարանային հաշվառման մեջ գտնվող, ծրագրի շահառու հանդիսացող 2000 ընտանիք, այդ թվում 631-ը՝ զոհվածի (մահացածի) ընտանիք և 60-ը՝ առաջին խմբի հաշմանդամի ընտանիք:

9.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

9.2.1 Նպատակները

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է երկրում աղքատության մակարդակի էական կրճատումը, ՀՀ ժողովրդագրական վիճակի բարելավումն և ՀՀ բնակչության առանձին խմբերի համար սոցիալական երաշխիքների ապահովումը:

2018-2020 թվականների ժամանակահատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում որպես հիմնական խնդիր է դիտարկվում ոլորտում պետական միջամտությամբ

իրականացվող հիմնական ծառայությունների և տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Ստորև ներկայացված է ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտի նպատակներն ու խնդիրներն ըստ առանձին բնագավառների:

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է խնամքի կարիք ունեցող տարեց, հաշմանդամություն ունեցող 18 տարին լրացած անձանց, անօթևան մարդկանց կյանքի որակի բարձրացումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

պետական միջամտությամբ խնամքի կարիք ունեցող տարեցներին, հաշմանդամներին և անօթևաններին մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

խնամքի կարիք ունեցող տարեցների, հաշմանդամների շուրջօրյա խնամքի, տնային պայմաններում տարեցների, ցերեկային և խնամքի կենտրոններում շահառուների, անօթևանների սոցիալական սպասարկման ծառայությունների որակի բարելավումը,

տարեցներին խնամքի այլընտրանքային ծառայությունների ժամանակակից մոդելների ներդրման համար իրավական կարգավորումների ապահովումը,

խնամք իրականացնող կազմակերպություններում վճարովի և համավճարի սկզբունքով ծառայությունների տրամադրման մեխանիզմների սահմանումը և նախադրյալների ապահովումը,

տարեցների սոցիալական պաշտպանության ռազմավարության և գործողությունների ծրագրից բխող միջոցառումների իրականացումը,

տարեցների ու հաշմանդամների խնամքի և սպասարկման ծառայություններ տրամադրող հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցության խթանումը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների ու շահերի պաշտպանությունը և սոցիալական պաշտպանվածության ապահովումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

պետական միջամտությամբ ընտանիքի, կանանց և երեխաների գծով մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

երեխաների շուրջօրյա խնամքի, երեխաների սոցիալական հոգածության ցերեկային, երեխաների գիշերօթիկ խնամքի, ինչպես նաև անօթևան երեխաների համար ժամանակավոր օթևանում ծառայությունների որակի բարելավումը,

այլընտրանքային ծառայությունների ցանցի ընդլայնումը:

Ջրաղվածության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության նպատակն է բնակչության կայուն և արդյունավետ զբաղվածության ապահովման համար պայմանների ստեղծումը: Այն ուղղված է աշխատաշուկայի լարվածությունը մեղմելուն, զբաղվածության ակտիվ ծրագրերի միջոցով՝ աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց՝ ըստ առաջնահերթությունների կայուն զբաղվածության և ինքնազբաղվածության խթանմանը, աշխատանք փնտրողների, հաշմանդամների շրջանում զբաղվածության մակարդակի բարձրացնելուն, գործող աշխատատեղերը պահպանելուն, գործատուների կողմից նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը խթանելուն և դրանք որակյալ մասնագետներով համալրելուն, ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տրամադրման շրջանակներում աշխատաշուկայում անմրցունակ խմբերի արդյունավետ զբաղվածության ապահովմանը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում զբաղվածության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

զբաղվածության բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը,

ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների տարածքային կենտրոններում, հանրակրթության ոլորտում մասնագիտական կողմնորոշման համակարգի ներդրում և կադրերի վերապատրաստում,

հաշմանդամների շրջանում զբաղվածության մակարդակի բարձրացումը:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է հաշմանդամների առավել ինտեգրումը հասարակությանը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում հաշմանդամներին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

հաշմանդամների բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը, դրանց որակի բարձրացումը ու տեսականու ընդլայնումը,

հաշմանդամության սահմանման նոր մոդելի անցումը, որը հնարավորություն կընձեռի խթանելու հաշմանդամների աշխատանքային ինտեգրման գործընթացն ու կընդլայնի սոցիալական ներառման հնարավորությունները:

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է բնակչության ծնելիության բարձրացումը, ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների, տրամադրվող նպաստների շարունակականության ապահովումը:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է բնակչության առանձին անապահով սոցիալական խմբերի կենսամակարդակի բարձրացումն և աղքատության նվազեցումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է կենսաթոշակի տարիքի անձանց կենսամակարդակի բարձրացումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում կենսաթոշակային ապահովության բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Սոցիալական ապահովության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է հղիության և ծննդաբերության հետ կապված, հիվանդության և օրենքով սահմանված այլ դեպքերում առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության հետևանքով կորցրած աշխատավարձի (եկամտի), որն անձը ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, փոխհատուցումը, ինչպես նաև հղիության և ծննդաբերության հետևանքով առաջացած ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում պետական աջակցության տրամադրումը չաշխատող մայրերին:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական ապահովության բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է աշխատանքի վարձատրության պետական երաշխիքների ապահովումը, աշխատողների իրավունքների օրենսդրական պաշտպանվածության ամրապնդումն և աշխատանքային պայմանների բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում աշխատանքի և աշխատավարձի պետական կարգավորման բնագավառում որպես հիմնական խնդիր սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառի նպատակն է բարձրացնել առանձին կատեգորիաների անձանց սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը: Ըստ այդմ, նախատեսվում է մեկ միասնական համակարգի ձևավորման միջոցով առավել հասցեական և արդյունավետ դարձնել համապատասխան կատեգորիաների անձանց պետության կողմից տրամադրվող սոցիալական աջակցությունը:

Բնագավառում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է ՀՄ պատերազմի վետերանների և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների, զոհված զինծառայողների ընտանիքների սոցիալական պաշտպանության բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել է.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների և տրամադրվող տրանսֆերտների շարունակականության ապահովումը:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

Բնագավառում պետական քաղաքականության նպատակն է փախստականների սոցիալական վիճակի և կենսապայմանների բարելավումը:

Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառում որպես հիմնական խնդիրներ սահմանվել են.

բնագավառում պետական միջամտությամբ մատուցվող ծառայությունների շարունակականության ապահովումը:

Չոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցության բնագավառ

Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցություն՝ բնակարանային ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման նպատակով պետական քաղաքականության նպատակն է բարելավել զոհված (մահացած) և հաշմանդամ դարձած զինծառայողների (ազատամարտիկների) բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող ընտանիքների բնակարանային պայմանները: Այդ նպատակին հասնելու համար, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում է բավարարել տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից բնակարանային հաշվառման մեջ գտնվող, ծրագրի շահառու հանդիսացող 186 ընտանիքի բնակարանային պայմանների բարելավման պահանջարկը:

9.2.2 Գերակայությունները

Միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները հետևյալն են՝ ըստ գերակայությունների նվազման հաջորդականության.

Միջնաժամկետ հատվածում պետական միջամտության գերակա ուղղությունները	Հիմնավորում
Պետական կենսաթոշակների շարունակականության ապահովումը	«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենք
Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի շարունակականության ապահովումը	«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենք
Պետական նպաստների շարունակականության ապահովումը	«Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենք, «Ժամանակավոր անաշխատունակության և մայրության նպաստների մասին» ՀՀ օրենք

Վերոհիշյալ գերակայությունները սահմանվել են ելնելով միջնաժամկետ հատվածում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական միջամտության ուղղություններում կատարված փոփոխություններից:

9.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

9.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները (ստորև ներկայացված են այն ծրագրերը (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծրագրերի), որոնց գծով միջնաժամկետ կտրվածքով տեղի կունենան ծախսային սահմանաչափերի փոփոխություններ, ընդ որում 2018-2020 թվականների ՄԺԾԾ-ի համեմատությունը 2018թ. կտրվածքով

կատարվել է 2017թ. պետական բյուջեով, իսկ 2019-2020 թվականների կտրվածքով՝ 2018-2020 թվականների ՄԺԾԾ-ով 2018թ. և 2019թ. համար ընդունված քաղաքականության և հաստատված ցուցանիշների գծով:

2018-2020 թվականների ՄԺԾԾ-ով ընդունված քաղաքականությամբ կանխատեսվում է պահպանել 2017թ. համար նախատեսված նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափը՝ 55.0 հազ. դրամ, ներառյալ եկամտային հարկը 72.8 հազ. դրամ, (հաշվարկներում հաշվի է առնվել կենսաթոշակի կուտակային բաղադրիչի հետ կապված սոցիալական վճարների կատարման հետ կապված անհրաժեշտ գումարը և դրոշմանիշային վճարի գումարը):

Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց խնամքի ծառայությունների բնագավառ

1. «Տարեցների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 43.4 մլն դրամի չափով (2017թ. 2 176.2 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են սննդի մեկ օրվա միջին գնի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 1200 դրամ 2017թ. 1300 դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի հինգ տարեցների և հաշմանդամների շուրջօրյա խնամք իրականացնող հաստատություններում կխնամվեն տարեկան 1210 ծեր և հաշմանդամ կենսաթոշակառու՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

2. «Տնային պայմաններում միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 1.8 մլն դրամի չափով (2017թ. 143.8 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 1450 մարդ 2017թ. 1500 մարդու դիմաց:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ծրագիրը կիրականացվի ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի «Միայնակ տարեցների սոցիալական սպասարկման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

3. «Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց ցերեկային խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 4.2 մլն դրամի չափով (2017թ. 17.8 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 20 մարդ 2017թ. 30 մարդու դիմաց՝ սննդի մեկ օրվա միջին գումարի նվազման պայմաններում կամ նախատեսվում է 377.4 դրամ 2017թ. 382 դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ծրագիրը կիրականացվի ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի «Ձորակ» հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց խնամքի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

4. «ՀՀ մարզերում միայնակ տարեցներին, հաշմանդամներին տնային պայմաններում և տարեցների ցերեկային խնամքի կենտրոններում սոցիալական սպասարկում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 9.8 մլն դրամի չափով (2017թ. 222.7 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 3440 մարդ 2017թ. 3590 մարդու դիմաց, արդյունքում կանխատեսվող հաստիքային միավորների թիվը կկազմի 171 2017թ. 182 դիմաց:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Առաքելություն Հայաստան» ԲՀԿ-ի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է շարունակել պետական աջակցությունը՝ փոխհատուցելով աշխատավարձը (ներառյալ եկամտային հարկը և դրոշմանիշային վճարը) և սննդի մեկ օրվա մեկանգամյա միջին գումարը՝ 144 դրամ՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

5. «Սոցիալական բնակարանային ֆոնդի սպասարկման ծառայությունների տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 29.8 մլն դրամի չափով (2017թ. 49.7 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են «Հանգրվան» ՊՈԱԿ-ի միջոցով իրականացվելիք առանձին աշխատանքային գործառույթները սոցիալական պաշտպանության ոլորտի այլ կազմակերպությունների միջոցով իրականացնելու հետ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով ծրագիրը կիրականացվի ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգի «Հանգրվան» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

6. «Անօթևան մարդկանց համար ժամանակավոր օթևանի տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 3.9 մլն դրամի չափով (2017թ. 56.6 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են առանձին հանրային ծառայությունների (էլեկտրաէներգիա) գծով ծախսերի չնախատեսմամբ:

Միջնաժամկետ կտրվածքով «Հանս Քրիստիան Կոֆոեդ» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող ծրագրի շրջանակներում շահառուների միջին տարեկան թիվը կկազմի 100 մարդ, իսկ մեկ շահառուի գծով մեկ օրվա սննդի գծով ծախսը՝ 760.0 դրամ (սնունդը կտրվի օրական երկու անգամ)՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության բնագավառ

1. «Երեխաների շուրջօրյա խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 23.3 մլն դրամի չափով (2017թ. 2 042.3 մլն

դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են սննդի մեկ օրվա միջին գնի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 1200 դրամ 2017թ. 1300 դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է վեց երեխաների շուրջօրյա խնամք իրականացնող հաստատություններում խնամել 649 երեխա՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

2. «Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 12.4 մլն դրամի չափով (2017թ. 846.4 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են սննդի մեկ օրվա միջին գնի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 1200 դրամ 2017թ. 1300 դրամի դիմաց:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է վեց գիշերօթիկ խնամքի հաստատություններում խնամել 621 երեխա՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

3. «Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին ժամանակավոր խնամքի տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 0.4 մլն դրամի չափով (2017թ. շուրջ 35.0 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են սննդի մեկ օրվա միջին գնի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 1200 դրամ 2017թ. 1300 դրամի դիմաց՝ առանձին տնտեսագիտական դասակարգման հոգվածների գծով ծախսերի աճի պայմաններում:

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է «Երևանի «Զատիկ» երեխաներին աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի միջոցով խնամել 17 երեխա՝ պահպանելով 2017 թվականի մակարդակը:

4. «Խնամատար ընտանիքում երեխայի խնամքի և դաստիարակության աջակցության տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 43.3 մլն դրամի չափով (2017թ. 39.4 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի աճով կամ նախատեսվում է 50 երեխայի խնամքն և դաստիարակությունը կազմակերպել խնամատար ընտանիքում (2017թ. 25 երեխայի դիմաց), իսկ խնամատար ծնողների թիվը կանխատեսվում է 50 (2017թ. 23 ծնողի դիմաց)՝ մեկ երեխայի հաշվով տրվող օժանդակության փաթեթի գումարի (757.5 հազ. դրամ) պահպանման պայմաններում:

5. «Հաշմանդամ երեխաների ցերեկային խնամքի ծառայությունների մատուցում Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի N 92 և Ստեփանավան քաղաքի N 5 ներառական մանկապարտեզներում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 5.9 մլն դրամի չափով (2017թ. 32.2 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ.

նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են Ստեփանավան քաղաքի N 5 ներառական մանկապարտեզի մասով ծախսի նախատեսմամբ 12 ամսվա կտրվածքով (2017թ. 6 ամսվա դիմաց):

6. «ՀՀ երեխաների շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում խնամվող երեխաներին ընտանիքներ վերադարձնելու ծառայություններ (բեռնաթափում)» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 0.6 մլն դրամի չափով (2017թ. 22.5 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի աճով (20 երեխայով) 2017թ. 100 դիմաց:

7. «Կենսաբանական ընտանիք տեղափոխված երեխաների ընտանիքներին բնաիրային օգնության փաթեթի տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 4.1 մլն դրամի չափով (2017թ. 20.4 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի աճով (20 երեխայով) 2017թ. 100 դիմաց (վերջիններիս տրվում է օժանդակության փաթեթ):

Զբաղվածության բնագավառ

1. «Գործազուրկին այլ վայրում աշխատանքի տեղավորման աջակցության տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում, որը 2018թ. կազմում է 47.5 մլն դրամ (2017թ. 58.7 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են ծախսի նախատեսմամբ 2017թ. անցողիկ 42 շահառուի համար:

2. «Ձեռք բերած մասնագիտությամբ մասնագիտական աշխատանքային փորձ ձեռք բերելու համար գործազուրկներին աջակցության տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, որը 2018թ. կազմում է 190.3 մլն դրամ (2017թ. 160.3 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են կանխատեսվող շահառուների թվի աճով կամ նախատեսվում է 1500 անձ 2017թ. 477 դիմաց:

3. «Գործազուրկների և աշխատանքից ազատման ռիսկ ունեցող՝ աշխատանք փնտրող անձանց մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում, որը 2018թ. կազմում է 18.3 մլն դրամ (2017թ. 91.3 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 800 մարդ (2017թ. 1000 մարդու դիմաց)՝ պահպանելով 2017թ. մեկ շահառուի համար նախատեսված ուսուցման գինը՝ 91.25 հազ. դրամ:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

4. «Գործազուրկների և աշխատանքից ազատման ռիսկ ունեցող՝ աշխատանք փնտրող անձանց կրթաթոշակի տրամադրում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում, որը 2018թ. կազմում է 16.5 մլն դրամ (2017թ. 82.5 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ նախատեսվում է 800 մարդ (2017թ. 1000 մարդու դիմաց):

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

5. «Աշխատանքի տոնավաճառի կազմակերպում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ, որը 2018թ. կազմում է 0.7 մլն դրամ (2017թ. 7.7 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են հանրապետությունում կազմակերպվելիք տոնավաճառների թվի ավելացմամբ կամ նախատեսվում է 12 2017թ. 11 դիմաց՝ պահպանելով մեկ տոնավաճառի արժեքը՝ 700.0 հազ. դրամ:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Հաշմանդամներին աջակցության բնագավառ

1. «Հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովում և դրանց վերանորոգում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 28.2 մլն դրամի չափով (2017թ. 856.3 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են ՀՀ կառավարության 2015 թվականի սեպտեմբերի 10-ի N 1035-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնողական և վերանորոգման պարագաների կարիք ունեցող անձանց թվաքանակի փոփոխությամբ: Այսպիսով, 2018-2020թթ պրոթեզաօրթոպեդիկ, վերականգնողական և վերանորոգման պարագաների քանակը նախատեսվում է ընդամենը 10 094 հատ (2017թ. 13 545 դիմաց), որից պրոթեզաօրթոպեդիկ և վերականգնողական պարագաների թիվը՝ 9 794 հատ, աչքի պրոթեզ՝ 200 հատ, ծայնաստեղծ սարքեր՝ 100 հատ:

2. «Հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 17.9 մլն դրամի չափով (2017թ. 103.5 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են ՀՀ կառավարության 2015 թվականի սեպտեմբերի 10-ի N 1035-Ն որոշմամբ սահմանված ժամկետները լրացած, ինչպես նաև առաջին անգամ սայլակների և լսողական սարքերի կարիք ունեցող անձանց թվաքանակի փոփոխությամբ: Այսպիսով, 2018-2020թթ ԱԴՀ երկրների արտադրության լսողական սարքերի պահանջը կանխատեսվում է 1000 հատ (2017թ.՝ 1100 հատ), հաշմանդամների սայլակները՝ 450 հատ (2017թ.՝ 600 հատ), լսողական սարքերի ներդիրների քանակը՝ 400 հատ (պահպանվել է 2017 թվականի մակարդակը):

Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման բնագավառ

1. «Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 750.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 9 550.7 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որը պայմանավորված է կանխատեսվող ծնունդների թվի փոփոխությամբ կամ 2018թ. նախատեսվում է 41 221 երեխա (2017թ. 42 169 երեխայի դիմաց), որից երրորդ և ավելի երեխաների թիվը 8 468 երեխա (2017թ. 7 646 երեխայի դիմաց):

Միջնաժամկետ կտրվածքով նախատեսվում է պահպանել 2017թ. համար նախատեսված երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստների չափերը ու երրորդ և ավելի երեխայի ծննդյան դեպքում ընտանեկան դրամագլխի (կապիտալ) համակարգը: Այսպիսով.

- առաջին և երկրորդ երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 50.0 հազ. դրամ,
- երրորդ և չորրորդ երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 1.0 մլն դրամ,
- հինգ և ավելի երեխայի ծննդյան դեպքում՝ 1.5 մլն դրամ:

Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության բնագավառ

1. «Ընտանիքի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված նպաստներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է պահպանել 2017 թվականի մակարդակը (ընտանեկան նպաստի միջին ամսական չափը կանխատեսվում է 31 442.2 դրամ, իսկ նպաստառուների թվաքանակը՝ 104 685 ընտանիք):

2. «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 285.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 1 485.1 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է շահառուների շրջանակի ընդլայնմամբ կամ նախատեսվում է 2018թ. սկսել մինչև 1932թ. դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ ծնված ավանդատու անձանց հաշվառումը՝ փոխհատուցում տրամադրելու նպատակով (2017 թվականին փոխհատուցում տրամադրվում է մինչև 1931թ. դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ ծնված անձանց, ՀՀ պաշտպանության մարտական գործողությունների մասնակից անձանց, սահմանամերձ բնակավայրերում բնակվող անձանց):

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Կենսաթոշակային ապահովության բնագավառ

2018-2020 թվականների կտրվածքով բոլոր տեսակի կենսաթոշակների գծով նախատեսվում է պահպանել 2017թ. համար նախատեսված կենսաթոշակի հիմնական չափը (աշխատանքային և զինվորական կենսաթոշակների հիմնական չափը՝ 16 000-ական դրամ, «Պետական պաշտոն զբաղեցրած անձանց սոցիալական երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքով

սահմանված կենսաթոշակի չափը հաշվարկելու համար հիմք ընդունվող հիմնական կենսաթոշակի չափը՝ 14 000 դրամ) և ստաժի մեկ տարվա արժեքը (աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ առաջին տասը տարվա համար 800 դրամ, տասը տարին գերազանցող յուրաքանչյուր տարվա համար 500 դրամ, զինվորական ծառայության ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ 1500 դրամ, մասնագիտական ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ 5000 դրամ):

1. «Սպայական անձնակազմի զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակներ» ծրագրի գծով 2018թ. նախատեսվում է ծախսերի նվազում 500.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 24 323.7 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակառուների թվաքանակի փոփոխությամբ և կենսաթոշակի միջին ամսական չափի ճշտմամբ: Այսպիսով, 2018-2020թթ կանխատեսվող կենսաթոշակառուների թվաքանակը կազմում է 29 451 մարդ 2017թ. 30 122 մարդու դիմաց, կենսաթոշակի միջին ամսական չափը՝ 67 411.6 դրամ 2017թ. 67 292 դրամի դիմաց:

2. «Աշխատանքային կենսաթոշակներ» ծրագրի գծով 2018թ. նախատեսվում է ծախսերի նվազում 12 998.5 մլն դրամի չափով (2017թ. 223 469.5 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակառուների թվաքանակի փոփոխությամբ և կենսաթոշակի միջին ամսական չափի ճշտմամբ: Այսպիսով, 2018-2020թթ կանխատեսվող կենսաթոշակառուների թվաքանակը կազմում է 445 595 մարդ 2017թ. 459 862 մարդու դիմաց, կենսաթոշակի միջին ամսական չափը՝ 39 361 դրամ 2017թ. 40 511.6 դրամի դիմաց:

3. «Շարքային զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակային ապահովում» ծրագրի գծով 2018թ. նախատեսվում է ծախսերի նվազում 34.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 634.9 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակառուների թվաքանակի փոփոխությամբ և կենսաթոշակի միջին ամսական չափի ճշտմամբ: Այսպիսով, 2018-2020թթ կանխատեսվող կենսաթոշակառուների թվաքանակը կազմում է 2 027 մարդ 2017թ. 2138 մարդու դիմաց, կենսաթոշակի միջին ամսական չափը՝ 24 709 դրամ 2017թ. 24 748.4 դրամի դիմաց:

4. «Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի ներդնում» ծրագրի գծով 2018թ. նախատեսվում է ծախսերի աճ 13 944.9 մլն դրամի չափով (2017թ. 28 688.1 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ՝ 14 146.6 մլն դրամով և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ՝ 7 374.1 մլն դրամով, որը պայմանավորված է.

ա/ 8-40 տարեկանների աշխատաշուկա համալրողների թվի ավելացմամբ, ինչպես նաև 2018թ. հուլիսի 1-ից կուտակային կենսաթոշակային համակարգի պարտադիր կիրառմամբ,

արդյունքում 2018թ. կանխատեսվող թվաքանակը կկազմի 219.8 հազ. մարդ 2017թ. շուրջ 176.2 հազ. մարդու դիմաց, 2019թ.՝ 282.9 հազ. մարդ, 2020թ.՝ 290.4 հազ. մարդ,

բ/ միջին աշխատավարձի աճով շուրջ 3.6% չափով:

5. «Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստներ» ծրագրի գծով 2018թ. նախատեսվում է ծախսերի նվազում 450.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 13 958.5 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է նպաստ ստացողների թվաքանակի փոփոխությամբ կամ նախատեսվում է 63 177 մարդ 2017թ. 65 220 մարդու դիմաց և նպաստի միջին ամսական չափի ճշտմամբ կամ կանխատեսվում է 17 818 դրամ 2017թ. 17 835 դրամի դիմաց:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Սոցիալական ապահովության բնագավառ

1. «Ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2018թ. 0.8 մլն դրամի չափով (2017թ. 2 659.2 մլն դրամի դիմաց):

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Աշխատողների աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված առողջության վնասման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման բնագավառ

1. «Աշխատողների աշխատանքային պարտավորությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության և առողջության այլ վնասման հետևանքով պատճառված վնասի փոխհատուցում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2018թ. 161.3 մլն դրամի չափով (2017թ. 90.2 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ ծախսերի նվազումը կազմում է 129.8 մլն դրամ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ՝ 5.0 մլն դրամ: Դրանք պայմանավորված են հետևյալով.

ա/ շահառուների թվաքանակի նվազմամբ կամ ըստ տարիների համապատասխանաբար 425 մարդ (2017թ. 450 մարդու դիմաց), 400 մարդ և 375 մարդ,

բ/ 2004թ. օգոստոսի 1-ից հետո լուծարված կամ վերակառուցման հետևանքով գործունեությունը դադարեցրած կազմակերպություններում վնասի փոխհատուցում չստացած 210 շահառուի համար ծախսերի նախատեսմամբ ըստ տարիների համապատասխանաբար 166.3 մլն դրամ, 41.6 մլն դրամ և 41.6 մլն դրամ:

Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին պարգևավճարի և պատվովճարի տրամադրման բնագավառ

1. «Վետերանների պատվովճարներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում 2018թ. 121.2 մլն դրամի չափով (2017թ. 698.8 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է պատվովճար ստացողների թվաքանակի նվազմամբ կամ կանխատեսվում է 496 մարդ (2017թ.

698 մարդու դիմաց), 2017թ. նախատեսված պատվովճարի ամսական չափի (50.0 հազ. դրամ) պահպանման պայմաններում:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների և օժանդակության բնագավառ

1. «Փախստականների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի աճ՝ 2018թ. 2.3 մլն դրամի չափով (2017թ. 21.8 մլն դրամի դիմաց), որը պայմանավորված է առանձին տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների գծով ծախսերի փոփոխությամբ:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

2. «Փախստականների սոցիալական խնդիրների լուծման միջոցառումներ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի նվազում՝ 2018թ. 3.3 մլն դրամի չափով (2017թ. 34.5 մլն դրամի դիմաց), որոնք պայմանավորված են առանձին տնտեսագիտական դասակարգման հոդվածների գծով ծախսերի փոփոխությամբ:

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

Պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր

1. «Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տեղեկատվական համակարգի սպասարկման (կատարելագործման), շահագործման և տեղեկատվության տրամադրման ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. աճում է 17.9 մլն դրամի չափով (2017թ. 318.4 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են «Նորք» սոցիալական ծառայությունների տեխնոլոգիական և իրազեկման կենտրոն» հիմնադրամի կողմից իրականացվող աշխատանքների ծավալի ընդլայնմամբ՝ սոցիալական ապահովության պետական ծառայության համակարգչային և հարակից սարքավորումների ձեռքբերմամբ:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ընգրկված այլ ծրագրեր

1. «Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովում» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 718.2 մլն դրամի չափով (2017թ. 10 923.9 մլն դրամի դիմաց):

2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ:

2. «Կենսաթոշակային ապահովության, ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նպաստների, պարգևավճարների, պատվովճարների և այլ ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 500.0 մլն դրամի չափով (2017թ. 1 941.1 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. նկատմամբ և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան

անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են կենսաթոշակների, պարգևավճարների, վետերանների պատվովճարի և այլ ծրագրերով վճարմանն ուղղված ծախսերի փոփոխությամբ:

3. «Սոցիալական ապահովության առանձին ծրագրերի վճարման հետ կապված ծառայություններ» ծրագրի գծով նախատեսվում է ծախսերի փոփոխություն, որը 2018թ. նվազում է 84.7 մլն դրամի չափով (2017թ. 522.0 մլն դրամի դիմաց), 2019թ. 2018թ. և 2020թ. 2019թ. նկատմամբ ծախսերը կմնան անփոփոխ, որոնք պայմանավորված են առանձին նպաստների վճարմանն ուղղված ծախսերի փոփոխությամբ:

Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների ընտանիքներին աջակցության բնագավառ

«Ձոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովում և բնակարանային պայմանների բարելավում» ծրագրի գծով 2018-2020 թվականներին տարեկան 500.0 մլն դրամի շրջանակներում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի բավարարել ծրագրի շահառու հանդիսացող թվով 62 ընտանիքի բնակարանային պահանջարկը կամ եռամյա ժամանակահատվածում լուծել 2017 թվականի մայիսի 1-ի դրությամբ հաշվառման մեջ գտնվող 2000 ընտանիքներից (այդ թվում 631-ը՝ զոհվածի (մահացածի) ընտանիք և 60-ը՝ 1-ին խմբի հաշմանդամի ընտանիք) շուրջ 186 ընտանիքի բնակարանային ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման խնդիրը, որից Երևան քաղաքում՝ 60 ընտանիք, ՀՀ մարզերում՝ 126 ընտանիք:

Պետական ֆինանսական համակարգի բարեփոխումների իրականացման բնագավառ

1. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող սոցիալական պաշտպանության ոլորտի վարչարարության երկրորդ ծրագրով 2018-2019 թթ նախատեսվում է համապատասխանաբար 5 231.8 մլն դրամ (այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4 158.3 մլն դրամ) և 2 433.7 մլն դրամ (այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2 431.2 մլն դրամ) 2017թ. 1 385.4 մլն դրամի դիմաց:

Ծրագրով նախատեսվում է.

- բարելավել սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների տրամադրումը,
- հզորացնել սոցիալական պաշտպանության նպաստներ վճարող և ծառայություններ տրամադրող մարմինների վերլուծական, մշտադիտարկման և գնահատման գործառույթները:

Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից.

- համալիր սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների տրամադրման ընդլայնում,
- աջակցություն զբաղվածության նոր ռազմավարության իրականացմանը,
- կենսաթոշակային համակարգի արդիականացում,

-աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության վերլուծական կարողությունների և մշտադիտարկման ու գնահատման համակարգերի հզորացում,

-ծրագրի կառավարում:

Նոր նախաձեռնություններ

1. «Պետական աջակցություն՝ «Ջերմիկ անկյուն» հիմնադրամին՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ և մտավոր ու ֆիզիկական սահմանափակումներ ունեցող անձանց շուրջօրյա խնամքի խմբային տան գործունեության իրականացման նպատակով» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 23.2-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է մտավոր խնդիրներ ունեցող 15 հաշմանդամներին շուրջօրյա ծառայություններ տրամադրելու նպատակով «Ջերմիկ անկյուն» հիմնադրամին տալ պետական աջակցություն՝ 14 աշխատողի աշխատավարձի գծով:

2. «Պետական աջակցություն՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց Սպիտակի շուրջօրյա խնամքի տան գործունեության իրականացման նպատակով» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 12.4-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող 16 անձանց շուրջօրյա ծառայություններ տրամադրելու նպատակով Սպիտակի շուրջօրյա խնամքի տանը տալ պետական աջակցություն՝ 14 աշխատողի աշխատավարձի գծով:

3. «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց ծառայությունների մատուցում զբաղվածության աջակցման կենտրոնում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 9.8-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է հաշմանդամություն ունեցող անձանց և նրանց ընտանիքներին հոգեբանական, իրավաբանական և բազմաթիվ այլ ծառայություններ տրամադրելու նպատակով «Ունիսոն» հասարակական կազմակերպությանը տալ պետական աջակցություն՝ 11 աշխատողի աշխատավարձի գծով:

4. «Աշխատաշուկայում անմրցունակ և մասնագիտություն չունեցող երիտասարդ մայրերի համար գործատուի մոտ մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 73.7-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է աշխատաշուկայում անմրցունակ և մասնագիտություն չունեցող 100 երիտասարդ մայրերի աշխատանքային ունակությունների և կարողությունների ձեռքբերման նպատակով գործատուի մոտ կազմակերպել մինչև վեց ամիս տևողությամբ մասնագիտական ուսուցում (աշկերտություն), որի ընթացքում ուսուցանվող անձին ուսուցման ամբողջ ժամանակահատվածի ընթացքում նախատեսվում է վճարել:

ա/ կրթաթոշակ՝ «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափով,

բ/ գործատուի մոտ մասնագիտական ուսուցումը կազմակերպող՝ ուսուցանող մասնագետին՝ նրա նախորդ տարվա միջին ամսական աշխատավարձի 20% չափով հավելում, բայց ոչ ավելի, քան նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափը,

գ/ մասնագիտական ուսուցումը կազմակերպելու համար պահանջվող նյութական ծախսերը (հումք և աշխատանքի առարկա հանդիսացող այլ նյութեր) հոգալու նպատակով գործատուին վճարել ամսական կտրվածքով 30.0 հազ. դրամ:

5. «Երեխա ունեցող մինչև 24 տարեկան գործազուրկ կանանց բարձրագույն մասնագիտական կրթությանը նախապատրաստման աջակցության տրամադրում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 29.6-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է մինչև 24 տարեկան գործազուրկ 50 կանանց, որոնք ունեն առնվազն երկու երեխա, միջնակարգ կամ միջնակարգ մասնագիտական կրթություն և չեն սովորել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում, ընդգրկել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կողմից իրականացվող երկարաժամկետ (ութամսյա) կամ արագացված (երկամսյա) դասընթացներում՝ երեք հանրակրթական առարկա մեկ շահառուի համար սկզբունքով: Նախատեսվում է նաև նախապատրաստական դասընթացում ընդգրկված անձանց վճարել կրթաթոշակ՝ «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 50 % չափով:

6. «Մինչև երեք տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող անձանց՝ երեխայի մինչև երկու տարին լրանալը աշխատանքի վերադառնալու դեպքում, երեխայի խնամքն աշխատանքին զուգահեռ կազմակերպելու համար փոխհատուցման տրամադրում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 121.0-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է մինչև երեք տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող 200 անձանց մինչև երեխայի երկու տարին լրանալը, աշխատանքի վերադառնալու նպատակով, կազմակերպել երեխայի խնամքը դայակի կամ վճարովի հիմունքներով գործող նախադպրոցական հաստատությունում: Ծրագրով նախատեսվում է ամսական շահառուին յուրաքանչյուր երեխայի համար վճարել գումար.

ա/ մինչև մեկ տարեկան երեխայի խնամքի համար՝ վարձավճարի 70% չափով, բայց ոչ ավել, քան «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափը,

բ/ մեկից երկու տարեկան երեխայի խնամքի համար՝ վարձավճարի 60% չափով, բայց ոչ ավել, քան «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 50%:

7. «Ապաստան հայցողների հետ հարցազրույց անցկացնելու նպատակով թարգմանչական ծառայությունների ձեռք բերում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է

ծախս 2.1-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է 30 ապաստան հայցողների հետ հարցազրույց անցկացնելու նպատակով կատարել թարգմանչական աշխատանքներ, ապաստան հայցողներին տրամադրել ապաստան հայցողի վկայական, նրանց կողմից ներկայացված փաստաթղթերի, ծագման երկրների վերաբերյալ ինտերնետից, ՄԱԿ ՓԳՀ-ից ստացված տեղեկատվական նյութերի և միգրացիայի ոլորտին առնչվող այլ միջազգային պայմանագրերի կիրարկման հետ կապված փաստաթղթերի թարգմանություններ:

8. «ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց համար քաղաքացիական կողմնորոշման դասընթացների կազմակերպում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 2.3-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած 150 անձանց համար կազմակերպել քաղաքացիական կողմնորոշման դասընթացներ:

9. «ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց համար վարձակալությամբ բնակարանների ձեռք բերման նպատակով սուբսիդավորում» ծրագրի գծով 2018-2020թթ նախատեսվում է ծախս 13.5-ական մլն դրամի չափով: Ծրագրով նախատեսվում է ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց (25 ընտանիք) տրամադրել սուբսիդիա մինչև ինն ամիս տևողությամբ բնակարաններ վարձակալելու համար:

Աղյուսակ 9.3 Նոր նախաձեռնությունների ֆինանսավորումը 2018-2020թթ

Սոցիալական պաշտպանություն, այդ թվում	(մլն դրամ)		
	2018թ.	2019թ.	2020թ.
	406,699.7	417,918.4	422,853.8
Նոր նախաձեռնություններ	287.6	287.6	287.6
1. «Պետական աջակցություն՝ «Ջերմիկ անկյուն» հիմնադրամին՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ և մտավոր ու ֆիզիկական սահմանափակումներ ունեցող անձանց շուրջօրյա խնամքի խմբային տան գործունեության իրականացման նպատակով»	23.2	23.2	23.2
2. «Պետական աջակցություն՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց Սպիտակի շուրջօրյա խնամքի տան գործունեության իրականացման նպատակով»	12.4	12.4	12.4
3. «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց ծառայությունների մատուցում զբաղվածության աջակցման կենտրոնում»	9.8	9.8	9.8
4. «Աշխատաշուկայում անմրցունակ և մասնագիտություն չունեցող երիտասարդ մայրերի համար գործատուի մոտ մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում»	73.7	73.7	73.7
5. «Երեխա ունեցող մինչև 24 տարեկան գործազուրկ կանանց բարձրագույն մասնագիտական կրթությանը նախապատրաստման աջակցության տրամադրում»	29.6	29.6	29.6

6. «Մինչև երեք տարեկան երեխայի խնամքի արձակուրդում գտնվող անձանց՝ երեխայի մինչև երկու տարին լրանալը աշխատանքի վերադառնալու դեպքում, երեխայի խնամքն աշխատանքին զուգահեռ կազմակերպելու համար փոխհատուցման տրամադրում»	121.0	121.0	121.0
7. «Ապաստան հայցողների հետ հարցազրույց անցկացնելու նպատակով թարգմանչական ծառայությունների ձեռք բերում»	2.1	2.1	2.1
8. «ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց համար քաղաքացիական կողմնորոշման դասընթացների կազմակերպում»	2.3	2.3	2.3
9. «ՀՀ-ում փախստական ճանաչված և ապաստան ստացած անձանց համար վարձակալությամբ բնակարանների ձեռք բերման նպատակով սուբսիդավորում»	13.5	13.5	13.5
% ոլորտի նկատմամբ	0.07	0.07	0.07
Գոյություն ունեցող ծրագրեր	406,412.1	417,630.8	422,566.2
% ոլորտի նկատմամբ	99.93	99.93	99.93

**Աղյուսակ 9.4 Պետական բյուջեից սոցիալական պաշտպանության գծով ծախսերը
2016-2020 թվականներին (առանց գործադիր իշխանության, պետական կառավարման
հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի)**

(մլն դրամ)

Բաժնի/խմբի անվանումը	2016թ. փաստացի պետական բյուջե	2017թ. հաստատ- ված պետական բյուջե	% փոփ.	2018թ.	% փոփ.	2019թ.	% փոփ.	2020թ.	% փոփ.
Ոլորտի %-ը ՀՆԱ-ի նկատմամբ	7.7	7.5	x	7.0	x	6.6	x	6.1	x
Սոցիալական պաշտպանություն, այդ թվում	392,255.6	404,036.8	3.0	406,699.7	0.7	417,918.4	2.8	422,853. 8	1.2
Վատառողջություն և անաշխատունակություն	1,247.8	1,324.6	6.2	1,498.4	13.1	1,368.7	(8.7)	1,363.7	(0.4)
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.3	0.3	3.1	0.4	12.4	0.3	(11.1)	0.3	(1.5)
Ծերություն	291,174.9	296,291.5	1.8	296,194.7	(0.0)	310,341.3	4.8	317,715.4	2.4
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	74.2	73.3	(1.2)	72.8	(0.7)	74.3	2.0	75.1	1.2
Հարազատին կորցրած անձինք	5,049.3	5,123.5	1.5	5,133.4	0.2	5,133.4	0.0	5,133.4	0.0
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	1.3	1.3	(1.5)	1.3	(0.5)	1.2	(2.7)	1.2	(1.2)
Ընտանիքի անդամներ և զավակներ	63,310.1	66,819.2	5.5	67,586.8	1.1	67,586.8	0.0	67,586.8	0.0

տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	16.1	16.5	2.5	16.6	0.5	16.2	(2.7)	16.0	(1.2)
Գործազրկություն	1,990.1	2,015.6	1.3	1,782.0	(11.6)	1,782.0	0.0	1,782.0	0.0
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.5	0.5	(1.7)	0.4	(12.2)	0.4	(2.7)	0.4	(1.2)
Բնակարանային ապահովում	499.7	520.4	4.1	500.0	(3.9)	500.0	0.0	500.0	0.0
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.1	0.1	1.1	0.1	(4.6)	0.1	(2.7)	0.1	(1.2)
Սոցիալական հատուկ արտոնություններ (այլ դասերին չպատկանող)	13,727.2	13,841.2	0.8	13,400.1	(3.2)	13,400.1	0.0	13,400.1	0.0
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	3.5	3.4	(2.1)	3.3	(3.8)	3.2	(2.7)	3.2	(1.2)
Սոցիալական պաշտպանություն (այլ դասերին չպատկանող)	15,256.7	18,101.0	18.6	20,604.3	13.8	17,806.1	(13.6)	15,372.4	(13.7)
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	3.9	4.5	15.2	5.1	13.1	4.3	(15.9)	3.6	(14.7)
վարկային ծրագիր, այդ թվում	845.7	1,385.4	63.8	5,231.8	277.6	2,433.7	(53.5)	0.3	(100.0)
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.2	0.3	59.0	1.3	275.2	0.6	(54.7)	0.0	(100.0)
ընթացիկ ծախսեր, այդ թվում	392,255.6	402,917.2	2.7	403,945.8	0.3	415,499.3	2.9	422,853.5	1.8
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	100.0	99.7	(0.3)	99.3	(0.4)	99.4	0.1	100.0	0.6
կապիտալ ծախսեր, այդ թվում		1,119.7		2,753.9	146.0	2,419.2	(12.2)	0.3	(100.0)
տեսակարար կշիռն ամբողջ ծախսերի մեջ, %	0.0	0.3		0.7	144.3	0.6	(14.5)	0.0	(100.0)

ԳԼՈՒԽ 10. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ

10.1. ՄՇԱԿՈՒՅԹ

10.1.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.1.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Մշակույթի ոլորտում ընդգրկված պետական կառավարման մարմինները և կազմակերպությունները, ՀՀ կառավարության վարած մշակութային քաղաքականությունը համապատասխան, իրականացնում են մշակութային ժառանգության (նյութական և ոչ նյութական) պահպանության, պաշտպանության, ուսումնասիրության, ազգային արվեստների հենքի և ավանդույթների հիմքի վրա ժամանակակից մարդու ընկալումներին ու ձգտումներին համահունչ ժամանակակից արվեստի ստեղծման և տարածման, ազգաբնակչության ստեղծագործական ներուժի խթանման, նոր մտահղացումների ու գաղափարների ներդրման անհրաժեշտ պայմանների ապահովման, ժամանակակից մշակութային մրցունակ արտադրանքի ստեղծման, մշակութային միջոցառումների իրականացման և այլ ծառայություններ:

ՀՀ կառավարության մշակութային քաղաքականությունը մշակում է ոլորտի պետական լիազոր (գլխադասային) մարմինը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարությունը և իրականացվում է 71 պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների, 12 գերատեսչությունների, 10 մարզպետարանների, Երևանի քաղաքապետարանի կողմից ու շուրջ 100 հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությամբ: 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտում կիրականացվի 30 ծախսային ծրագիր:

Պետական մշակութային քաղաքականության ուղղություններն են՝

- ***Մշակութային ժառանգության պահպանությունը և ազգային ավանդույթների վերարտադրումը, այն է.***

- *մշակութային շարժական ժառանգության* հաշվառման, գիտական ուսումնասիրության, համալրման, հանրահռչակման, թանգարանների ցուցադրությունների և մշակութային արժեքների պահպանության պայմանների ժամանակակից տեխնիկական պահանջներին համապատասխանեցման գործառույթներն իրականացվում են 37 թանգարանների (որից 22-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 3-ը՝ այլ գերատեսչությունների, 8-ը՝ ՀՀ մարզերի, 4-ը՝ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության), 15 գրադարանների (որից 12-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 3-ը՝ այլ գերատեսչությունների ենթակայության), Հայաստանի ազգային գրապալատի, Հայաստանի ազգային արխիվի միջոցով:

- մշակութային անշարժ ժառանգության պահպանության, ուսումնասիրության, հաշվառման, վերականգնման, հանրահռչակման գործառույթներն իրականացվում են ՀՀ մշակույթի նախարարության աշխատակազմի պատմության և մշակույթի հուշարձանների պահպանության գործակալության, նախարարության ենթակայությամբ գործող 2 ՊՈԱԿ-ի, 1 ՀԿ-ի միջոցով:

- **Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի զարգացումը, մշակութային արտադրանքի փարածումը, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտումը և ստեղծագործական գործընթացների խթանումը, այն է.**

մշակութային արտադրանքի ստեղծման և ոլորտի ծառայությունների մատուցման մրցակցային դաշտի ձևավորման, դերյուստային ստեղծագործական ծրագրերի, արվեստի փորձարարական և նորարարական ձևերի խրախուսման, անհատ ստեղծագործողների ու երևույթների արժևորման և միջազգային ասպարեզում ժամանակակից մշակույթի ներկայացման գործառույթներն իրականացվում են 37 թատերահամերգային կազմակերպությունների (որից 29-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության, 1-ը՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության, 4-ը՝ ՀՀ մարզերի, 3-ը՝ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության), ինչպես նաև ՀԿ-ների միջոցով:

- **Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացումը և համաչափության ապահովումը, այն է.**

մշակույթի ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովման, մարզերում մշակութային կյանքի աշխուժացման, միջմարզային կապերի զարգացման, մշակութային գործունեության իրականացման ապահովման գործառույթներն իրականացվում են նախարարության համակարգի ՊՈԱԿ-ների, ինչպես նաև մշակութային ծառայություններ մատուցող հասարակական կազմակերպությունների միջոցով:

- **Միջազգային համագործակցության ընդլայնումը, արտերկրում հայկական մշակույթի փեղորոշումը և հանրահռչակումը, այն է.**

մշակութային երկխոսության, երկկողմ և բազմակողմանի հարաբերությունների ընդլայնման ու խորացման միջոցով մշակութային ժառանգության պահպանության և ժամանակակից արվեստի հասանելիության ապահովման, աշխարհում հայ մշակույթի հանրահռչակման գործառույթներն իրականացվում են Հայաստանում հավատարմագրված 42 դեսպանությունների, արտերկրում գործող ՀՀ 35 դեսպանությունների և 5 գլխավոր հյուպատոսությունների, 9 միջազգային կառույցների և 12 միջազգային կազմակերպությունների միջոցով:

- **Ազգային փոքրամասնությունների մշակույթի և էթնիկ ինքնության պահպանումը, այն է.**

ազգային փոքրամասնությունների համայնքների ինքնադրսևորման և ժամանակակից գործընթացների ներգրավվածության ապահովման գործառույթներն իրականացվում են 11

ազգային փոքրամասնությունների հասարակական կազմակերպությունների միջոցով, ինչպես նաև ՀՀ մշակույթի նախարարության ՊՈԱԿ-ների միջոցով:

Մշակույթի ոլորտը կարգավորվում է «Մշակութային օրենսդրության հիմունքների մասին», «Մշակութային արժեքների արտահանման և ներմուծման մասին», «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանության մասին», «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին», «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին», «Հայաստանի Հանրապետության պետական սեփականություն համարվող և օտարման ոչ ենթակա պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների մասին», «Արխիվային գործի մասին», «Փաստաթղթերի (վավերագրերի) պարտադիր օրինակի մասին», «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենքներով:

10.1.1.2. Ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները

- **Մշակութային ժառանգության պահպանություն և ազգային ավանդույթների վերարտադրում**

Մշակութային շարժական ժառանգություն

Թանգարաններ

Թանգարանները հանդիսանում են մշակութային շարժական ժառանգության հավաքման, պահպանման, ուսումնասիրման, հանրահռչակման, սերունդներին անխաթար փոխանցման, բնության և մարդկության զարգացման մասին գիտելիքների սկզբնաղբյուրը:

Թանգարանների ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական ուղղություններն են՝ պատմամշակութային ժառանգության մաս կազմող մշակութային արժեքների պահպանությանը վերաբերող իրավական դաշտի կարգավորումը, թանգարանների գործունեության պայմանների բարելավումը և թանգարանային ցուցադրությունների արդիականացումը, պեյզաժային-մասնավոր համագործակցության շարունակականությունը, թանգարանային հավաքածուների պահպանությունը և համալրման անընդհանրության ապահովումը, մշտադիտարկումների իրականացումը, ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ մշակութային ժառանգության թվանշանացումը և տեղեկատվական շտեմարանների շարունակական զարգացումը, գիտական ուսումնասիրությունը և հանրահռչակումը, թանգարանային մասնագետների վերապատրաստումը և միջազգային համագործակցության ընդլայնումը:

2015-2016 թվականներին ոլորտի հիմնական հատկացումներն ուղղվել են պետական քաղաքականության ուղղություններով աշխատանքների իրականացմանը:

Իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել «Թանգարանների և Հայաստանի Հանրապետության թանգարանային ֆոնդի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որը հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հունիսի 15-ի N 652-Ա որոշմամբ: Օրենքի նախագիծը ներկայացված է ՀՀ Ազգային ժողով:

Թանգարանների գործունեության պայմանների բարելավման և թանգարանային ցուցադրությունների արդիականացման ուղղությամբ.

- նոր կառուցված շենքում նոր մշտական ցուցադրությամբ սկսել է գործել «Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտը» ՊՈԱԿ-ը,
- իրականացվել են Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի նոր մասնաշենքի կառուցման և նոր ցուցադրության կազմակերպման աշխատանքները,
- ավարտվել է «Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան» ՊՈԱԿ-ի «Միջին Արևելքի թանգարան» ցուցասրահի կահավորման և նոր ցուցադրության աշխատանքները,
- հիմնանորոգումից հետո նոր մշտական ցուցադրությամբ վերաբացվել է Մարտիրոս Սարյանի տուն-թանգարանը,
- ավարտվել է Համո Սահյանի տուն-թանգարանի հիմնանորոգման, նոր մշտական ցուցադրության աշխատանքները,
- ավարտվել է Դ. Դեմիրճյանի տուն-թանգարանի վերանորոգման աշխատանքները, ընթացքի մեջ են տուն-թանգարանի ցուցադրության նախագծի մշակման աշխատանքները,
- Ավարտվել են Գորիս քաղաքում գտնվող Ս. Խանզադյանի նորաստեղծ տուն-թանգարանի հիմնանորոգման աշխատանքները, ներկայումս ընթանում է ցուցադրության նախագծի մշակումը:

Պեյզոթյուն-մասնավոր համագործակցության շարունակականության ապահովման ուղղությամբ.

- շարունակվել է պետական աջակցության տրամադրումը «Ս. Կապուտիկյանի տուն-թանգարան», «Կալենց» թանգարան», «Բենիկ Պետրոսյան» և «Լ. Ագուլեցի» հիմնադրամներին, ազատամարտիկ Ա. Ղարիբյանի հուշատուն-թանգարանին, «Վան Խաչատուր» արվեստի և ճարտարապետության սինթեզ» մշակութային հիմնադրամին, «Աղասի Այվազյան» հիմնադրամին:

Թանգարանային հավաքածուների պահպանության և համալրման անընդհատական ապահովման ուղղությամբ.

2015-2016 թվականներին՝

- ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը համապատասխանաբար կազմել է 1849300 և 1858978՝ 2013-2014 թվականների 1822907 և 1832905-ի համեմատ, թանգարանների ֆոնդերը համալրվել են 16395 և 9843 թանգարանային առարկաներով:

- Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը կազմել է համապատասխանաբար 116294 և 117031՝ նախորդ 2013-2014 թվականների 114555 և 115070-ի համեմատ, թանգարանների ֆոնդերը համալրվել են 1224 և 735 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգի Հայաստանի բնության պետական թանգարանում պահպանվող առարկաների թիվը կազմել է համապատասխանաբար 6497 և 6517՝ նախորդ 2013-2014 թվականների 6477-ի համեմատ, թանգարանը համալրվել է 20-ական թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանում պահպանվող առարկաների թիվը կազմել է համապատասխանաբար 73973 և 74193 միավոր՝ նախորդ 2013-2014 թվականների 73934-ի համեմատ, համալրվել է 105 թանգարանային առարկաներով:

- ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի թանգարան-ինստիտուտներում պահպանվող առարկաների թիվը կազմել է 88014 և 73218: 2015 թվականին թանգարանների ֆոնդերը համալրվել են 1872 թանգարանային առարկաներով, իսկ 2016 թվականին համալրում չի եղել: 2016 թվականին «Ա.Թամանյանի թանգարան-ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի և «Ճարտարապետության ազգային թանգարան-ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի միավորման արդյունքում ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի թանգարանային ֆոնդը կազմել է 73218 միավոր:

- ՀՀ Գեղարքունիքի, Արարատի, Լոռու, Շիրակի, Վայոց ձորի, Սյունիքի մարզերի թանգարաններում պահպանվող առարկաների թիվը կազմել է համապատասխանաբար 90557 և 97185՝ նախորդ 2013-2014 թվականների 89932 և 89360-ի համեմատ, թանգարանային ֆոնդերը համալրվել են 1197 և 6628 թանգարանային առարկաներով:

Թանգարանային ֆոնդերի համալրումն իրականացվում է տարբեր եղանակներով՝ գնման, նվիրատվության, ինչպես նաև հնագիտական պեղումներից ձեռք բերված գտածոների թանգարաններին հանձնման միջոցով: Նվիրատվությունների շարքում հարկ է նշել «Դերասանուհի Մ.Պաստուխովայի դիմանկարը» (Մ. Սարյանի հեղինակությամբ), Ս. Դալիի և Վ. Կանդինսկու 15 փորագիր աշխատանքները, պետերբուրգահայ քանդակագործ Լ.Բայբությանի «Աստվածուհի» քանդակը, լեհ հայտնի նկարչուհիների 11 աշխատանքները, ամերիկահայ նկարիչ Դ. Վարուժան-Հեմինյանի գեղանկարը, Մ. Ավետիսյանի «Մոր դիմանկարը», Վ. Մախոխյանի բնանկարը և այլն: Հայաստանի պատմության թանգարանը համալրվել է խեցեղենի նմուշներով (Ք.ա 13-12-րդ դար, Լոռի բերդ), բրոնզե ճարմանդներով (Ք.ա 6-5-րդ դար, Լոռի բերդ), իսկ Հայաստանի ազգային պատկերասրահը՝ Ք. Քեչեջյանի, Յա.Էկիզեդի, Տ. Յիտողջյանի, Ակիմ Օվանեսովի, Հ. Զարդարյանի, Է. Այվազյանի ստեղծագործություններով: Ձեռք բերված մշակութային արժեքները ենթարկ-

վում են փորձաքննության, գիտական նկարագրության և մեկնաբանման, կազմվում են գիտական վկայագրեր:

ՀՀ մշակույթի նախարարի 2012 թվականի հունիսի 12-ի «ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության թանգարաններում թանգարանային առարկաների պահպանվածության վիճակի դիտանցում իրականացնելու մասին» N 468-Ա հրամանի համաձայն *դիտանցումներ* են իրականացվել:

- 2015 թվականին՝ պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայությունում, Հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության թանգարանում և Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարանում:

- 2016 թվականին՝ «Պատմամշակութային արգելոց թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղեր «Զվարթնոց» պատմամշակութային, «Մեծամոր» պատմահնագիտական արգելոց թանգարաններում:

Ընդհանուր առմամբ դիտանցումների արդյունքում անցկացվել է առավել արժեքավոր և ռիսկային գործոններ ենթադրող՝ շուրջ 301 թանգարանային առարկաների փորձաքննություն՝ պահպանվածության վիճակի մանրամասն նկարագրությամբ:

Իրականացվել է թանգարաններից այլ կազմակերպություններին ժամանակավոր հանձնված առարկաների վերադարձի հսկողություն: Արձանագրվել է այլ կազմակերպություններին տարբեր ժամանակներում ժամանակավոր պահպանության հանձնված թանգարանային 607 առարկայի վերադարձ և 360 առարկայի պահպանության ժամկետների երկարաձգման գործընթաց:

Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ մշակութային ժառանգության թվանշանացման և տեղեկատվական շրջմարանների շարունակական զարգացման ուղղությամբ.

Շարունակվել են.

- մշակութային արժեքների «Հայաստանի գանձեր» էլեկտրոնային տեղեկատվական շտեմարանի ներբեռնման աշխատանքները՝ մուտքագրվել է 51596 մշակութային արժեքի վերաբերյալ տեղեկատվություն:

- համագործակցությունը www.360yerevan.am կայքի հետ, որի արդյունքում Հայաստանի 13 թանգարաններում գործում են թանգարանների վիրտուալ տուրեր:

- Հայաստանի ազգային պատկերասրահի վեբ կայքի (www.nga.am, www.gallery.am) ներբեռնման աշխատանքները, որի միջոցով հասարակությանը արդեն իսկ հասանելի է 28268 թանգարանային արժեքների մասին տեղեկությո:

Մեկնարկել են.

- «Աուդիոգիդ բջջային հավելվածի» ստեղծման ծրագիրը Հայաստանի 3 թանգարանների (Ս.Փարաջանովի թանգարան, Մ.Սարյանի, Ա.Խաչատրյանի տուն-թանգարաններ) հավաքա-

ծուների մասին պատմող՝ IOS և Android օպերացիոն համակարգերի հիման վրա աշխատող աուդիոգիդերի ծրագրային հավելվածների ստեղծման աշխատանքները, որն իրականացվում է ՀՀ-ում Չինաստանի դեսպանության հետ համատեղ ֆինանսավորմամբ: Հավելվածում կընդգրկվեն նաև թանգարաններում անցկացվող միջոցառումների և դրանց տոմսերի վաճառքի վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

- Հ.Թումանյանի և Ա.Սպենդիարյանի արձանների «Լրացված իրականություն» հավելվածի ստեղծման և տարածման ծրագրի» իրականացման աշխատանքները, որի շնորհիվ հնարավոր է տեսնել նշված արձանների եռաչափ անիմացիոն պատկերը, լուսանկարվել և լսել ուղեկցող ձայնային հաղորդագրություն:

- Ժամանակակից հայ կերպարվեստի հանրահռչակմանն ուղղված շտեմարանի ստեղծման աշխատանքները, կգործի վեբ կայք, որում նախատեսվում է հեղինակների ստեղծագործությունների համար դասակարգման հնարավորություն ըստ հետևյալ ուղղությունների՝ գեղանկարչություն, քանդակագործություն, գրաֆիկա, դեկորատիվ-կիրառական արվեստ, լուսանկարչություն, կոնցեպտուալ արվեստ, վիդեո-արտ:

Գիտական ուսումնասիրման և հանրահռչակման ուղղությամբ.

Թանգարանային գործունեության կարևորագույն ուղղություններից է թանգարանային ֆոնդերի գիտական ուսումնասիրությունները: 2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար իրականացվել են 143 և 141 գիտական ուսումնասիրություններ, որոնց հիման վրա տպագրվել են հոդվածներ, բուկլետներ, կատալոգներ, ալբոմներ, մենագրություններ:

Թանգարանում իրականացվում է նոր ցուցադրությունների կազմակերպում և եղած ցուցահանդեսների ընդլայնում, համալրում նոր նյութերով:

2015-2016 թվականներին.

- ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի թանգարաններում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 273 և 248 ժամանակավոր ցուցահանդես, մշտական և ժամանակավոր ցուցադրություններում ներկայացվել է 57856 և 60060 ցուցանմուշ:

- Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թանգարաններում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 40 և 60 ցուցահանդես:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարության համակարգի Հայաստանի բնության պետական թանգարանում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 6 և 15 միջոցառում:

- ՀՀ պաշտպանության նախարարության համակարգի Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 4-ական ժամանակավոր ցուցադրություն և 5-ական միջոցառում:

- ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության համակարգի թանգարան-ինստիտուտներում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 30 և 17 ցուցահանդես:

- ՀՀ Գեղարքունիքի, Արարատի, Լոռու, Շիրակի, Վայոց ձորի, Սյունիքի մարզերի թանգարաններում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 64 և 60 ցուցահանդես:

Նախարարության համակարգի բոլոր թանգարաններում կազմակերպվել են Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսներ և բազմաթիվ միջոցառումներ: Այսպես, Հայաստանի ազգային պատկերասրահում կազմակերպվել են «Վկայություն», «Լևոն Թութունջյան», Հովհաննես Զարդարյանի «Գաղթ» ցուցահանդեսները, Երվանդ Քոչարի թանգարանի հետ համատեղ՝ «Երվանդ Քոչար. սերունդների երկխոսություն», Կոմիտաս թանգարան-ինստիտուտում՝ «Ծաղկած ծիրանի», Ռուբեն Գալսյանի «Հայացք Հայաստանի պատմությանը քարտեզագրական փաստաթղթերի միջոցով», «Մոդեռնիզմ պոստմոդեռն», Երվանդ Քոչարի թանգարանում՝ «Փարիզի Պոմպիդու կենտրոնում բացված «Modernites Plurielles» ցուցահանդեսի արձագանքը ԵՔԹ-ում» ցուցահանդեսները:

2016 թվականին ՀՀ-ում կազմակերպված ցուցահանդեսներից հատկապես նշանակալի էին.

- Հայաստանի ազգային պատկերասրահում «Բարեկամության կամուրջ. Բորիս Կլեմենտև» անհատական ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացված էր ավելի քան 60 գեղանկարչական և գրաֆիկական աշխատանքներ:

- Հայաստանի ազգային պատկերասրահում Բենիկ Պետրոսյանի մահվան 20-րդ տարելիցին նվիրված՝ «Բենիկ Պետրոսյանի բրոնզե դարը» խորագրով հետահայաց ցուցահանդեսը:

- Գյումրու Մարիամ և Երանուհի Ասլամազյան քույրերի պատկերասրահում «Նահանգային մայրաքաղաքի խաչմերուկները» խորագրով ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացվել է Ռուսական արվեստի թանգարանի հավաքածուում պահվող Ս. Շեգլովի 21 աշխատանք:

- Եղիշե Զարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում ՀԽՍՀ ժողովրդական արտիստ, կոմպոզիտոր Նիկողայոս Տիգրանյանի ծննդյան 160-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսը:

- Հայաստանի ազգային պատկերասրահում մեծանուն հայ գեղանկարիչ Բաժբեուկ Մելիքյանի ծննդյան 125-ամյա հոբելյանին նվիրված «Բաժբեուկ-Մելիքյաններ. Երկու սերունդ» ցուցահանդեսը:

- Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում «Կոտինայի հայկական հախճապակու արվեստը» ժամանակավոր ցուցադրությունը:

- Հայաստանի ազգային պատկերասրահում առաջին անգամ բացված «Արտացոլանքից անդին» խորագիրը կրող ցուցահանդես, որի ընթացքում առաջին անգամ Հայաստանում ցուցադրվել են հանրահայտ իտալացի նկարիչ, արվեստագետ Միրո Պերսոլայի գեղանկարչական ստեղծագործությունները:

- Ռուսական արվեստի թանգարանում բացված «Դրվագներ հայ կերպարվեստի ժառանգությունից» խորագիրը կրող ցուցահանդես՝ նվիրված Հայաստանի Հանրապետության անկախության 25-ամյա հոբելյանին:

Արտերկրում կազմակերպված ցուցահանդեսներից առավել կարևորվել են.

2015 թվականին մի շարք ցուցահանդեսներ, նվիրված Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին: Մասնավորապես, Հռոմում կայացել է «Հայաստան. Տապանի ժողովուրդ», Մոսկվայի պետական Տրետյակովյան պատկերասրահում՝ «Գեորգի Յակուլով. Բազմագույն արևների վարպետը», Լեհաստանի Սոպոտ քաղաքի Գեղարվեստի պատկերասրահում՝ Փարավոն Միրզոյանի ստեղծագործությունների ցուցահանդեսները, Գերմանիայի Նյուրենբերգ քաղաքում՝ Լուսիկ Ագուլեցու «Հայկական տարազներ» ցուցադրությունը: Ապահովվել է հայաստանյան ներկայացուցիչների մասնակցությունը Մոսկվայում կայացած «Ինտերմուզեյ»-2015» թանգարանային միջազգային փառատոնին: Հռոմում կազմակերպվել է «Ռուսաստան՝ ինքնաթիռով, գնացքով, ավտոմեքենայով» (հետագայում ցուցադրվել է նաև Մոսկվայում), Փարիզի Պոմպիդու կենտրոնի կինոթատրոնի ճեմասրահում՝ «Ս. Փարաջանովի աշխարհը. արվեստն առանց սահմանների» լուսանկարչական, Բրյուսելում՝ «Փարաջանովը Սարգիսի հետ» ցուցահանդեսները:

2016 թվականին.

- Ռուսաստանի պատմության պետական թանգարանում «Հայաստան. լինելիության լեգենդներ» քաղաքակրթական ցուցահանդեսը, տպագրվել են ռուսերեն և անգլերեն կատալոգներ:

- Հունաստանի Աթենքի Բյուզանդական և քրիստոնեական թանգարանում «Արարատի ոգին» խորագրով ցուցահանդեսը, տպագրվել է անգլերեն կատալոգ:

- Սանկտ Պետերբուրգի «Ռուսֆոտո» ցուցահանդեսային համալիրում «Հայաստանն ըստ Մանդելշտամի. Հայկական լուսանկարչությունը 1878-1920-ական թվականները» ցուցահանդեսը, նվիրված Օ. Մանդելշտամի 125-ամյակին: Հայաստանի պատմության թանգարանի արխիվում պահվող 1878-1920 թվականներին արված բնօրինակ լուսապակիների վերատպություններին զուգահեռ ներկայացվել են Օսիպ Մանդելշտամի «Հայաստան» շարքից քաղված բանաստեղծություններ և տեքստեր:

- Տրետյակովյան պատկերասրահում ծովանկարիչ Հովհաննես Այվազովսկու ծննդյան 200-ամյակին ընդառաջ ցուցադրությունը, որին իր ակտիվ մասնակցությունն ունեցավ նաև Հայաստանի ազգային պատկերասրահը՝ 12 ստեղծագործություններով:

Թանգարանների գործունեության զարգացման կարևոր ցուցանիշներից է *այցելուների թիվը*: Այսպես, օրինակ, ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի թանգարանների այցելուների թիվը 2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար կազմել է 664157 և 709803, նախորդ՝ 2013-2014 թվականների 537992 և 592366 համեմատ:

Թանգարանային գործունեության հանրահոգակման բնագավառում կարևոր միջոցառումներ են «Թանգարանների միջազգային օր» և «Թանգարանների գիշեր» համաեվրոպական միջոցառումները, որոնք գնալով ավելի մեծ ճանաչում են ձեռք բերում՝ ընդլանելով դրանց միացած կազմակերպությունների և այցելուների թիվը: 2015-2016 թվականներին միջոցառումներին համապատասխանաբար միացել են 111 թանգարան, 211951 այցելու (այդ թվում՝ ԼՂՀ 10 թանգարան) և 112 թանգարան, 202374 այցելու (այդ թվում՝ ԼՂՀ 10 թանգարան):

Հայաստանի թանգարաններն ակտիվ մասնակցություն են ցուցաբերում նաև «Եվրոպական ժառանգության օրեր» համաեվրոպական միջոցառմանը, որին միացել են 2013 թվականից: 2015-2016 թվականներին միջոցառմանը համապատասխանաբար մասնակցել է 86 և 100 մշակութային կազմակերպություն, 27150 և 20000 այցելու:

Թանգարանային մասնագետների վերապատրաստման ուղղությամբ.

Թանգարանների մասնագետներն ակտիվորեն մասնակցում են տեղական և միջազգային դասընթաց-վերապատրաստումներին:

2015-2016 թվականներին Թանգարանների ֆոնդային աշխատողների վերապատրաստման ծրագրի շրջանակներում յուրաքանչյուր տարի վերապատրաստվել են 25-ական ֆոնդապահներ (այդ թվում՝ ԼՂՀ 2 մասնակից), իսկ Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում «Մշակութային արժեքների էլեկտրոնային տեղեկատվական շտեմարան» ծրագրի շրջանակներում կայացել է տեղեկույթ տրամադրող կազմակերպությունների մասնագետների վերապատրաստման 5-օրյա դասընթաց, որի ընթացքում վերապատրաստվել է 43 և 40 մասնագետ:

Թանգարանային ոլորտին 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 2,283.7 և 2,267.2 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 2,294.7 մլն դրամ:

Գրադարաններ

Գրադարանները հանդիսանում են համաշխարհային և հայ ժողովրդի գրավոր ժառանգության հավաքման, ուսումնասիրման, դասակարգման, դրանց մասին տեղեկատվության տարածման և սերունդներին անխաթար փոխանցման գիտա-հանրային հաստատություններ:

Գրադարանների ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականության ուղղություններն են՝ իրավական դաշտի կարգավորումը, գրադարանային հավաքածուների պահպանությունը և համալրման անընդհատության ապահովումը, ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառմամբ գրավոր ժառանգության թվանշանացումը և տեղեկատվական շտեմարանների շարունակական զարգացումը, գրադարանային հավաքածուների օգտագործման մարչելիության ապահովումը, համայնքային գրադարանների զարգացումը, ոլորտի մասնագետների վերապատրաստումը, հայկական տառատեսակների զարգացումը և միջազգային համագործակցու-

թյան ընդլայնումը, մատենագիտական, վիճակագրական տվյալների, տեղեկատվական այլ ցանկերի կազմումն ու հրապարակումը, հանրությանը մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացումը:

Իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

«Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկումն ապահովելու նպատակով ընդունվել է 21 իրավական ակտ, որից 10-ը՝ ՀՀ կառավարության որոշում, 11-ը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարի հրաման:

Գրադարանային հավաքածուների, հատկապես հնատիպ և հազվագյուտ գրքերի, մշակութային նշանակության գրքերի, պարբերական մամուլի պահպանվածությունը ապահովելու ուղղությամբ.

2015-2016 թվականներին Հայաստանի ազգային գրադարանում վերականգնվել է համապատասխանաբար՝ 45238 և 45030 թերթ, փափկեցվել է 370 և 450 միավոր կաշեկազմ գրքի կազմ, բորբոսային շերտից մաքրվել է 95-ական միավոր գիրք, ախտահանվել ու մանրէազերծվել է 8 և 5 հնատիպ գիրք, վերականգնվել է 84 և 82 միավոր գրքի կազմ և էջ: Հայերեն հնատիպ գրքի հավաքածուն համալրվել է 9 անուն գրքով, որից 1-ը հայաստաոթուրքերեն:

Միջազգային գրքափոխանակության բնագավառում՝ ՀՀ և արտասահմանյան կազմակերպություններին և անհատներին է տրամադրվել 1000 և ստացվել է 2304 միավոր, իսկ նվիրատվությունների հաշվին՝ 26130 միավոր գիրք:

Զգալի աշխատանքներ են իրականացվել գրադարանային հավաքածուների պահպանության և համալրման անընդհատության ապահովման ուղղությամբ.

- ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության գրադարանների՝ գրադարանային հավաքածուների թիվը 2016 թվականին կազմել է 8486946 միավոր 2015 թվականի 8419830 համեմատ:

- ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից 2016 թվականին ձեռք է բերվել 1264 օրինակ գրականություն, որից 643-ը՝ նվիրատվությամբ, իսկ 621-ը՝ բաժանորդագրությամբ:

- ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գրադարանի կողմից 2016 թվականին ձեռք է բերվել 4358 տպագրական նյութ, որը 2015 թվականի համեմատ աճել է 43-ով

- ՀՀ ԱՆ հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի համալրված միավորների թիվը 2016 թվականին կազմել է 448, որը 2015 թվականի համեմատ ավելի է 31-ով:

- Հայաստանի ազգային գրապալատում 2016 թվականին տպագիր նյութերի ազգային անձեռնմխելի ֆոնդը համալրվել է 21760 միավորով, կազմել 1281260 միավոր՝ 2015 թվականի 1259500 միավորի համեմատ: Մատենագիտական գրառումները 2016 թվականին կազմել են

31056, որը 7915-ով ավելի է 2015 թվականի (23141) գրառումների համեմատ (ցուցանիշի աճը պայմանավորված է հրատարակվող գրքերի քանակով):

Տեղեկարվական շտեմարանների շարունակական զարգացման ուղղությամբ պարբերական մամուլի ու գրքի երկարաժամկետ պահպանությունն ու սպասարկումը թվային ձևաչափերով ապահովելու նպատակով.

- «Հայ պարբերական մամուլ» համահավաք էլեկտրոնային շտեմարանում 2015-2016 թվականներին մուտքագրվել է 3055 մատենագիտական գրառում և 1145358 թվանշանացված էջ: Շտեմարանը հասանելի է <http://tert.nla.am> հասցեով:

- «Հայ գիրք» համահավաք շտեմարանում (<http://haygirk.nla.am>) 2015-2016 թվականներին մուտքագրվել է 917031 թվանշանացված գրքային էջ և 1546 գիրք: Կատարվել է նաև 2530 անուն գրքի լրիվ տեքստային պատճենի տեղադրում: Գործընթացում առաջնահերթություն է տրվել հնատիպ, հազվագյուտ և մեծ պահանջարկ ունեցող մասնագիտական և գեղարվեստական գրքերին:

Շարունակաբար իրականացվում են հայ գրքի լրիվ տեքստային շտեմարանների ձևավորումը, բազմալեզու հեղինակավոր գրառումների, առարկայական խորագրերի բազմալեզու շտեմարանների ստեղծումը, գրքերի թվային պատճենների մատենագիտական գրառումը, ինչպես նաև հեղինակավոր գրառումների միացումը հայերեն «Վիքիպեդիայի» և «Ամազոն» էլեկտրոնային գրավաճառ ցանցի համապատասխան մուտքերին:

- ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության գրադարաններում ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման և մատուցվող ծառայությունների արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ 2016 թվականին շարունակվել է Հայաստանի ազգային գրադարանում 2012 թվականին մեկնարկած «Թվայնացման կենտրոնի և հանրային էլեկտրոնային ընթերցասրահի ստեղծում Ազգային գրադարանում» ծրագիրը: Կենտրոնում 2015 թվականին թվանշանացվել և «Հայ հնատիպ և վաղ շրջանի գիրք» շտեմարանում է տեղադրվել 675 միավոր գիրք և 20 քարտեզ, իսկ 2016 թվականին՝ 710 գիրք, 25 քարտեզ: Ընդհանուր առմամբ, թվայնացվել է 3598282 էջ, որից՝ 2068802 պարբերականի և 1529480 գրքի էջ:

- ՀՀ ԳԱԱ հիմնարար գրադարանում 2015-2016 թվականներին էլեկտրոնային քարտանոցում մուտքագրվել է համապատասխանաբար 51292 և 72375 գրադարանային միավոր: «ՀՀ ԳԱԱ-ի ակադեմիկոսների կենսամատենագիտություններ» էլեկտրոնային շտեմարանի ձևավորման շրջանակներում մուտքագրվել է 150 կենսամատենագիտություն (2012թ.՝ 22, 2013թ.՝ 16, 2014թ.՝ 86, 2015թ.՝ 20, 2016թ.՝ 6): ՀՀ ԳԱԱ-ի հիմնարար գրադարանում 2015 թվականին ստեղծվել է «Մատենագիտական ցանկեր» խորագրով նոր շտեմարան, որը ներառում է Հայ գրքի, մամուլի և ձեռագրացուցակների մատենագիտությունը: 2015-2016 թվականներին շտեմարանում մուտքագրվել է 111 գիրք (2015՝ թ. 99, 2016 թ.՝ 12): Ստեղծվել են Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի

պաշտոնական պարբերական հրատարակություններ՝ «Էջմիածին» և «Արարատ» ամսագրերի շտեմարանները, որոնցում օգտվողներին տրամադրված է 2015 թ.՝ 3968 և 2016 թ.՝ 4478 մշակված հոդված:

- ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից շարունակվել են էլեկտրոնային շտեմարանում մուտքագրման աշխատանքները: Էլեկտրոնային քարտարան մուտքագրված փաստաթղթերի թիվը 2016 թվականի ընթացքում կազմել է 13474 միավոր, ինչը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 2157-ով, պայմանավորված հիմնական ֆոնդերի մուտքագրման ավարտման հետ:

- ՀՀ առողջապահության նախարարության հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի էլեկտրոնային գրացուցակում և «Հայկական բժշկագիտություն» տվյալների շտեմարանում 2016 թվականին մուտքագրվել է 37869 միավոր, որը 2015 թվականի համեմատ ավելի է 319-ով:

Ընդհանուր առմամբ «Հայաստանյան գրադարանների միացյալ ավտոմատացված ցանց» ծրագրի շրջանակներում մասնակից 22 գրադարանների կողմից համահավաք քարտարանների տվյալների շտեմարանում շարունակվել են մուտքագրվել մատենագիտական գրառումներ: Մուտքագրվել է Հայաստանում առկա 11748572 միավոր գրքից՝ 1594263 անուն և 5261068 միավոր: Ավարտվել է հայերեն գրքերի մուտքագրումը: Միայն 2016 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության գրադարանների կողմից մուտքագրվել է 114091 անուն և 287316 միավոր:

Գրադարանային հավաքածուների սպասարկման ուղղությամբ՝

- ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության գրադարաններում սպասարկված միավորների թիվը 2015-2016 թվականներին կազմել է համապատասխանաբար 3610900 և 3530959 միավոր: Ընթերցողների թիվը 2016 թվականներին կազմել է 118036 միավոր, ինչը 2015 թվականին համեմատ աճել է 1872-ով:

- ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից 2016 թվականին տեղեկույթի սպասարկված միավորների թիվը կազմել է 237580, ինչը 2015 թվականի համեմատ նվազել է 50930-ով, որը պայմանավորված է ընթերցողների կողմից միջազգային արտոնագրային տեղեկատվական բազաների օգտագործման ակտիվացմամբ: Ընթերցողների թիվը 2016 թվականին կազմել է 6433, ինչը 2015 թվականի համեմատ աճել է 356-ով:

- ՀՀ ԳԱԱ-ի հիմնարար գրադարանի կողմից սպասարկված միավորների թիվը 2016 թվականին կազմել է 7016907, ինչը 2015 թվականի համեմատ նվազել է 90-ով, որը պայմանավորված է օրեցօր ավելացող էլեկտրոնային տեղեկատվական աղբյուրների բազմազանությամբ, ինչը հնարավորություն է ընձեռում ընթերցողներին առանց գրադարան այցելելով ստանալ բազմաբովանդակ տեղեկույթ:

- ՀՀ ԱՆ-ի հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի կողմից սպասարկված միավորների թիվը 2016 թվականին կազմել է 88584, ինչը 2015 թվականի համեմատ աճել է 27-ով, ընթերցողների թիվը՝ 6500, ինչը 2015 թվականի համեմատ աճել է 150-ով:

Տեղեկատվության և ծառայությունների մատչելիության ապահովման ուղղությամբ նորացվել են գրադարաններից օգտվողներին տրամադրվող էլեկտրոնային-տեղեկատվական աղբյուրները («EBSKO» և ՌԴ-ի խոշորագույն էլեկտրոնային ռուսալեզու հավաքածուների՝ «Integrum World» տեղեկատվության տվյալների փաթեթները):

- ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի գրադարանների էլեկտրոնային սպասարկումների ցուցանիշը 2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար կազմել է 173869 և 154927 միավոր:

- ՀՀ առողջապահության նախարարության հանրապետական գիտաբժշկական գրադարանի կողմից մատուցած էլեկտրոնային սպասարկումների թիվը 2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար կազմել է 80500 և 64318 միավոր: Էլեկտրոնային փոստի բաժանորդների թվաքանակը կազմել է 1484, ինչը 2015 թվականի համեմատ աճել է 58-ով:

- ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության «Նորամուծության և ձեռներեցության ազգային կենտրոնի» կողմից «Ազգային գիտատեխնիկական տեղեկատվական ցանց» վեբ պորտալի միջոցով 2016 թվականին 250 կազմակերպությունների համար կատարվել է 53606 փաստաթղթի էլեկտրոնային առաքում, ինչը 2015 թվականի համեմատ ավելի է 46 կազմակերպությամբ, սակայն պակաս 11844 առաքմամբ, որը պայմանավորված է խորհրդատվությունների միջոցով շահառուների առցանց սպասարկման մշակույթի ակտիվացմամբ:

Հայաստանի ազգային գրապալատում գրքի միջազգային ստանդարտ համարակալման (ISBN) համակարգում գրանցված կազմակերպությունների քանակը 2015-2016 թվականներին կազմել է համապատասխանաբար 373 և 381: Եթե 2015 թվականին նախնական գրանցման է ենթարկվել և ինդեքսավորվել 3145 անուն գիրք (ներառյալ նոտագրականը), ապա 2016 թվականին այդ թիվը կազմել է 2427: Պարբերականների միջազգային ստանդարտ համարակալման (ISSN) ազգային կենտրոնի կողմից 2016 թվականին գրանցվել և համարանիշեր է ստացել 693 նոր պարբերական, 2015 թվականին՝ 667:

Հայաստանի ազգային գրապալատն իրականացնում է համակարգչային *հայկական տառադրույթների և հանրահռչակման ծրագիր*, որի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին ստեղծվել են համակարգչային 3-ական տառատեսակներ իրենց կանոնավոր, թավ, թեք տարբերակներով:

«Գրանշան» ոչ լատինական տառատեսակների միջազգային մրցույթն անցկացվում է դեռևս 2008 թվականից, որն այժմ ոչ միայն ամենամյա մրցույթ է, այլև ամենամյա համաժողով, որտեղ ի թիվս այլ, ոչ լատինական տառատեսակների, քննարկվում են նաև հայկական տառարվեստի

արդի վիճակն ու նրա հետագա ճանաչման ու զարգացման հետ կապված խնդիրներ: 2015 թվականին համաժողովն անցկացվել է Ռեդինգ (Մեծ Բրիտանիա), իսկ մրցույթը՝ Ստ.Գալլեն (Շվեյցարիա) քաղաքներում: Մրցույթի արդյունքներն ամփոփվել են Երևանում (Հայաստանն արժանացել է 3 մրցանակի);

Հայաստանի ազգային գրապալատի նախաձեռնած «Գրանշան» ոչ լատինական տառատեսակների միջազգային ամենամյա մրցույթն անցկացվում է դեռևս 2008 թվականից: Մրցույթից բացի կազմակերպվում է նաև ոչ լատինական տառատեսակներին նվիրված համաժողով, որ քննարկվում են նաև հայկական տառարվեստի խնդիրները: Ապահովվել է Հայաստանի մասնակցությունը Բարսելոնում կայացած «Գրանշան 2014» (Հայաստանի մասնակիցներն արժանացել են 2 մրցանակի), Ստ.Գալլենում (Շվեյցարիա)՝ «Գրանշան 2015» (Հայաստանի մասնակիցներն արժանացել են 3 մրցանակի) մրցույթներին, 2014 թվականին Մյունխենում և 2015 թվականին Ռեդինգում (Մեծ Բրիտանիա) կայացած «Գրանշան» միջազգային համաժողովներին:

2016 թվականի հոկտեմբերի 17-19-ը կայացավ Հայկական գրադարանների 4-րդ համաժողովը, որը նվիրված էր Հայերեն տպագիր առաջին Աստվածաշնչի 350-ամյակին: Համաժողովի նպատակն է գրադարանային գործի առաջընթացն ապահովելու, ժամանակակից մարտահրավերների պայմաններում գրադարանների աշխատանքն առավել արդյունավետ դարձնելու խնդրով մեկ սեղանի շուրջ հավաքվելը և աշխարհասփյուռ հայ տպագիր ժառանգության անխաթար պահպանության և այն գալիք սերունդներին հանձնելու շուրջ համատեղ որոշումներ կայացնելը: Արձանագրեց, որ մատենագիտական շտեմարանների ձևավորման և գրադարանային հավաքածուների թվայնացման ուղղությամբ կատարվել են նշանակալի աշխատանքներ:

Համայնքային գրադարանների պահպանումը և զարգացումը գրադարանային ոլորտի կարևորագույն ուղղություններից է: «Հանրային գրադարանների հավատարմագրման կարգը և վկայականի ձևը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշումը (28.02.2013թ. N 187-Ն) ընդունելուց հետո հավատարմագրվել է մարզային և համայնքային 37 գրադարան: Հանրային գրադարանների նյութատեխնիկական բազայի զարգացման ծրագրով իրականացվել են հավատարմագրման վկայական ստացած 22 համայնքային գրադարանների վերազինման աշխատանքները (2015թ.՝ 5 գրադարան, 2016թ.՝ 2 գրադարան):

ՀՀ մարզերում ընթերցող-գիրք-գրող կապի ամրապնդմանը նպաստող մի շարք մասնավոր և պետական նախաձեռնություններ («Մանկապատանեկան գրքի և երաժշտության շաբաթ», «Հանդիպման վայրը՝ գրադարան», «Ազգային գրադարանային շաբաթ» և այլ ծրագրեր) դարձել են ավանդական և նպաստում են համայնքային գրադարանների ապակենտրոնացման խնդիրների լուծմանը:

2016 թվականին նախարարության ենթակայության գրադարաններում կազմակերպվել են բազմաթիվ ցուցահանդեսներ, շնորհանդեսներ, գրքի քննարկումներ, պոեզիայի ընթերցումներ և

այլ միջոցառումներ: Գրքի շուրջ համախմբումը հատկապես ակտիվ է եղել Պոեզիայի համաշխարհային օրը, Գիրք նվիրելու օրը, Մանկապատանեկան գրքի միջազգային օրը, Գրադարանավարի օրը և այլն: Հոկտեմբերի 7-ին գրադարանավարի օրվա կապակցությամբ իրականացվել է «Դարձիր գրադարանի բարեկամ» ծրագիրը: Ծրագրին միացած 155 գրադարանում կայացել է թվով 351 միջոցառում: Այն նվիրված էր ՀՀ անկախության 25-ամյակին՝ վերջին 25 տարում հրատարակված գրքերի ցուցադրություններով, շնորհանդեսներով, հանդիպումներով մարզերի, համայնքների ստեղծագործող հեղինակների հետ: Այս տարի ծրագրին միացել են նաև ԼՂՀ հանրապետական և քաղաքային ութ գրադարաններ:

2015-2016 թվականներին մարզային և համայնքային գրադարանավարների համար Հայաստանի ազգային գրադարանում անցկացվել են արդեն ավանդական դարձած վերապատրաստման եռօրյա «Վարպետաց դասընթացները», որին յուրաքանչյուր տարի մասնակցել են, համապատասխանաբար՝ 100 և 90 գրադարանավարներ: Դասընթացների թեմաներն ընդգրկել են գրադարանային գործի գրեթե բոլոր ոլորտները:

Միջազգային գրադարանային կազմակերպություններին անդամակցումը կարևոր հարթակ է ոլորտում փոխհամագործակցության և համատեղ ծրագրերի իրականացման համար: Արտերկրի գրադարանների հետ համագործակցությունն իրականացվում է երեք հիմնական ուղղություններով՝ գրադարանների հայերեն գրքերի և պարբերականների թվայնացում, հրավիրյալ մասնագետների կողմից Հայաստանում վերապատրաստման դասընթացների և տեխնիկական օժանդակություն, թվայնացման ու սպասարկման աշխատանքների իրականացում: Նշված ուղղությունների իրականացման համար կարևոր է նաև միջազգային կազմակերպություններին անդամակցումը, մասնավորապես՝

- IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions - Գրադարանային ասոցիացիաների և ինստիտուտների միջազգային ֆեդերացիա),
- БАЕ (Библиотечная Ассамблея Евразии - Եվրասիայի գրադարանային ասամբլեա),
- CENL (Foundation Conference of European National Librarians - Եվրոպական ազգային գրադարանների հիմնադրամ)

Գրադարանային ոլորտին 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 1,761.2 և 1,753.4 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 1,666.3 մլն դրամ:

Արխիվային գործի բնագավառում բոլոր ծառայությունների մատուցումն իրականացվում է «Հայաստանի ազգային արխիվ» ՊՈԱԿ-ի կողմից, որի գործունեությունն ուղղված է արխիվային փաստաթղթերի *պահպանության ապահովմանը, համալրմանը, օգտագործմանը և տեղեկատվորոնողական ինքնաշխարհի համակարգի ստեղծմանը:*

2015-2016 թվականներին աճել են ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի թվայնացման ցուցանիշները, ապահովվելով մինչև վերջին տարիները հանրության օգտագործման համար խիստ սահմանափակ համարվող արխիվային փաստաթղթերի մատչելիությունը:

2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար վերականգնվել, վերանորոգվել է 326.6 և 329.3 հազար թերթ փաստաթուղթ, կարվել-կազմապատվել 22.7 և 27.1 հազար գործ, արկղավորվել է 35.2 և 23.1 հազար գործ, արխիվը համալրվել է 13.2 և 15.5 հազար գործավարական ու 12.7 և 10.4 հազար անձնակազմի վերաբերյալ գործերով, արխիվ է դիմել 33181 և 24700 ֆիզիկական և իրավաբանական անձ, արխիվի ընթերցասրահներում աշխատել է 664 և 462 հետազոտող, պատրաստվել է 32 և 55 ռադիոհեռուստատեսային հաղորդում, կազմակերպվել է փաստաթղթերի 9 և 3 ցուցադրություն, տեղեկատու որոնողական համակարգի ստեղծման նպատակով տեղեկությունների էլեկտրոնային շտեմարան է մուտքագրվել 114.2 և 116.8 հազար արխիվային տեղեկություն:

Արխիվային հավաքածուների պահպանության համար պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 524.3 և 530.6 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 527.7 մլն դրամ:

Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ

Հուշարձանների և պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման բնագավառում իրականացվող գործընթացները նպատակաուղղվում են պատմամշակութային հուշարձանների պետական հաշվառման, ռեսուրսասիրման, պահպանության, վերականգնման և օգտագործման գործում առկա հիմնախնդիրների բացահայտմանն ու դրանց լուծմանը:

Հուշարձանների պահպանության ոլորտի իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

- ՀՀ կառավարության կողմից 2016 թվականի սեպտեմբերի 15-ին N 36 արձանագրությամբ հավանության է արժանացել *Պատմամշակութային հուշարձանների պահպանության, օգտագործման և հանրահոշակման 2016-2020 թվականների ռազմավարական ծրագիրը և միջոցառումների ցանկը:*

- Ներկայումս ՀՀ կառավարության աշխատակազմի հետ համատեղ ընթանում են աշխատանքային քննարկումներ *«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի վերաբերյալ:* Օրենքի ընդունմամբ կամրոջանա հուշարձանների պահպանության, ռեսուրսասիրման, վերականգնման, ամրակայման, նորոգման, օգտագործման իրավական դաշտը, միաժամանակ կնպաստի պատմության և մշակույթի հուշարձանների բնագավառում իրականացվող մշակութային գործունեության նկատմամբ պատասխանատվության բարձրացմանը:

Պետական հաշվառման ուղղությամբ.

Հանրապետության տարածքում ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական ցուցակներում հաշվառված են ավելի քան 24224 հուշարձան՝ խմբավորված շուրջ 7304 պահպանական միավորներում: Պահպանական միավորներից 1809-ը հնագույն, հին և միջնադարյան բնակատեղիներ, ամրոցներ ու ամրապաշտպանական կառույցներ են, 2339-ը՝ վանական համալիրներ, եկեղեցիներ և մատուռներ: Դրանցում ներառված են հարյուրավոր դամբարանադաշտեր, պատմական գերեզմանոցներ, տարաբնույթ աշխարհիկ կառույցներ, մեմորիալ և մոնումենտալ արվեստի նմուշներ:

ՀՀ կառավարության 2002 թվականի ապրիլի 20-ի «Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական հաշվառման, ուսումնասիրման, պահպանության, ամրակայման, նորոգման վերականգնման և օգտագործման կարգը հաստատելու մասին» N 438 որոշմամբ սահմանված կարգի համաձայն ՀՀ մարզերի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական ցուցակներում ընդգրկելու համար հաստատման են ներկայացված փորձագիտական հանձնաժողովի կողմից նորահայտ հուշարձանի կարգավիճակ ստացած 662 պատմամշակութային օբյեկտների ցուցակները:

2015-2016 թվականներին կազմվել և շահագրգիռ կազմակերպությունների եզրակացության հիման վրա նախարարության փորձագիտական հանձնաժողովի նիստում քննարկվել է նորահայտ 296 օբյեկտի ցուցակ, որից 134-ին տրվել է նորահայտ հուշարձանի կարգավիճակ:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող անշարժ հուշարձանների հաշվառումից զատ համապատասխան գործընթացներ են իրականացվում նաև այլ պետությունների տարածքում գտնվող հայկական պատմամշակութային անշարժ ժառանգության փաստավավերագրման ուղղությամբ: «Աջակցություն հայկական պատմամշակութային հուշարձանների վավերագրմանը» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են արտերկրում գտնվող հայկական ծագում ունեցող հուշարձանների հաշվառման, ուսումնասիրման, վավերագրման, վկայագրման աշխատանքները, ինչի արդյունքում հաշվառվել, ուսումնասիրվել, վավերագրվել ու վկայագրվել է 940 հուշարձան:

2015-2016 թվականներին իրականացվել են 10 հուշարձանի կադաստրային փաստաթղթերի կազմման աշխատանքներ:

Պահպանության ուղղությամբ.

Մշտական ուշադրության կենտրոնում է հանրապետության պատմական բնակավայրերի և պատմական միջավայրերի պահպանությունը:

Լիազորված մարմնի համաձայնեցմանն են ներկայացվում բնակավայրերի քաղաքաշինական, ծրագրային և տարածական պլանավորման ու պահպանական գոտիների տարածքներում կառուցապատման նախագծային փաստաթղթերը, որոնցից 2015-2016 թվականներին

ուսումնասիրվել և եզրակացություն է տրվել 51 համայնքների գլխավոր հատակագծերի և դրանցում փոփոխություններ կատարելու առաջադրանքներին, 28 համայնքների գլխավոր հատակագծերի և 156 համայնքի գլխավոր հատակագծերում փոփոխություններ կատարելու նախագծային փաստաթղթերին, ՀՀ համայնքների հողերի օգտագործման ժամանակավոր սխեմաներում 755 հողի կատեգորիաների փոփոխություններին:

Շարունակվում են հուշարձանների պահպանական գոտիների նախագծերի կազմման աշխատանքները: Նոր ձևաչափով կազմվել և թողարկվել են ավելի քան 3646 պահպանական գոտիներ, որոնցից հաստատվել է 2235-ը:

Մինչ օրս հուշարձանների սեփականատերերի, ինչպես նաև հողօգտագործողների կողմից օրենքով պահանջվող պարտավորագրեր են տվել մոտավորապես 194 իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք:

Ուսումնասիրման ուղղությամբ.

Ելնելով վերականգնման կարիք ունեցող հուշարձանների մեծ քանակից՝ առաջնահերթ վերականգնվող հուշարձանների ճիշտ ընտրության համար 2009 թվականից մեկնարկել է առավել վրանգված հուշարձանների տեխնիկական վիճակի դիտանցման ծրագիրը, որի արդյունքում 2009-2010 թվականներին կազմվել է 26-ական, 2011 թվականին՝ 13, 2012-2015 թվականներին՝ 25-ական հուշարձանի փաթեթ:

2015-2016 թվականներին միջգերատեսչական հնագիտական հանձնաժողովի կողմից քննարկվել և հետախուզման ու պեղման աշխատանքների իրականացման դրական եզրակացություն է ստացել 85 հայտ, դրանցից պեղումներ են իրականացվել հրատապ ուսումնասիրման կարիք ունեցող համապատասխանաբար, 5 և 4 հուշարձաններում:

Հաշվի առնելով վթարային վիճակում գտնվող և հրատապ միջամտության կարիք ունեցող հուշարձանների մեծ քանակը՝ միաժամանակ առաջնահերթության կարգով որոշների միջամտման անհրաժեշտությունը /համաձայն դիտանցման տվյալների/, նախատեսվել է ընտրվածները ենթարկել գիտական ուսումնասիրության, որը պետք է նախորդի նախագծմանը և հիմք ծառայի դրա համար:

Վերականգնման ուղղությամբ.

Հուշարձանների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման գիտանախագծային փաստաթղթերի կազմումը նախատեսում է կատարել հուշարձանի ու դրա տարածքի վավերագրման (տեղագրական հանույթ, չափագրություն, լուսանկարահանում) և ուսումնասիրման (մատենագրական, արխիվային, գիտահետազոտական աղբյուրներից նյութերի հավաքում, հնագիտական, երկրաբանական, նյութագիտական հետազոտություններ) աշխատանքներ:

2015-2016 թվականներին նախարարության գիտամեթոդական խորհրդի 17 նիստում քննարկվել է հուշարձանների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման (այդ թվում՝ փո-

փոխման) 52 նախագիծ, որոնցից 42-ը համաձայնեցվել, իսկ 10-ին տրվել բացասական եզրակացություն: 2016 թվականին գիտամեթոդական խորհրդի 8 նիստում քննարկվել է հուշարձանների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման (այդ թվում՝ փոփոխման) 29 նախագծային առաջարկ և 1 նախագծային առաջադրանք, որոնցից պետական սեփականություն հանդիսացող՝ 12, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի կողմից՝ 2, իսկ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից՝ 15: Վերոգրյալ 29-ից 26-ը՝ համաձայնեցվել, իսկ 3-ը՝ վերադարձվել են:

Միջնաժամկետ ծախսային ծրագրում ներառված *հուշարձանների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման ընդ որությունը* պայմանավորված է հետևյալ մոտեցումներով՝

- դիտանցման արդյունքում հրատապ վերականգնման անհրաժեշտությամբ՝ հուշարձանների վերականգնում,
- մարզերում համաչափության սկզբունքի պահպանություն,
- ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի համաշխարհային ժառանգության ցանկում ընդգրկվածություն,
- պետություն-մասնավոր հատվածի համագործակցություն,
- զբոսաշրջությանը խթանող ծրագրի իրականացման անհրաժեշտություն:

2005-2015 թվականներին «Հուշարձանների ամրակայում, նորոգում և վերականգնում» ծրագրով վերականգնման աշխատանքներ են իրականացվել շուրջ 67 հուշարձաններում, այդ թվում, վերականգնվել և ավարտին է հասցվել 26 հուշարձան: 2015-2016 թվականին շարունակվել են նախորդ տարիներին սկսած և մեկնարկված նոր հուշարձանների վերականգնման՝ 25, գիտանախագծային փաստաթղթերի կազմման՝ 19, վավերագրման և ուսումնասիրման (պեղման)՝ 5 աշխատանքներ:

Միջոցներ են ձեռնարկվել հանրապետությունում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների պատմամշակութային հուշարձանների վերականգնման և պահպանման ուղղությամբ: 2015 թվականին ներկայացված նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի հիման վրա հանրապետությունում ազգային փոքրամասնություններին պատկանող 2 եկեղեցիներից 2-ին տրվել է համաձայնություն՝ 2015-2016 թվականներին եկեղեցական համայնքի միջոցներով վերականգնողական աշխատանքներ իրականացնելու համար:

Պեյրություն-մասնավոր համագործակցությամբ իրականացվել են 8 պատմաճարտարապետական հուշարձանների ուսումնասիրման, ամրակայման, նորոգման և վերականգնման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման դրանց իրականացման աշխատանքներ: 2009-2015 թվականներին նույն համագործակցությամբ իրականացվել են 19 (մոնումենտալ արվեստի հուշարձաններ) որմնանկարների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման աշխատանքներ:

Պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության շրջանակներում մշակվել է նախագծային և վերականգնողական աշխատանքների հուշագրի օրինակելի ձևը, ինչպես նաև

կազմվել են հուշարձանների նախագծման և վերականգնման համատեղ կատարվելիք աշխատանքների հուշագրեր (Տաթև, Օձուն, Սոլակ):

Վերոհիշյալ գործընթացն անկասկած հնարավորություն կընձեռի ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին կատարված ուսումնասիրությունների և նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի առկայությամբ նորովի վերաիմաստավորել հայոց պատմամշակութային անշարժ ժառանգության պահպանմանը նպատակաուղղված վերականգնողական գործընթացները, ընդլայնել այդ նպատակով իրականացվող ծրագրերի շահառուների շրջանակը, բարձրացնել հասարակական, միջազգային կազմակերպությունների, անհատ բարերարների, համայնքի բնակչության ներգրավվածության մասնակցության աստիճանը: Այն կարևոր խթան կարող է լինել նաև պատմամշակութային հուշարձանների պահպանության, վերականգնման, նպատակային օգտագործման, հանրահռչակման, զբոսաշրջությանը նվիրված հեռանկարային ծրագրերի մշակման ու դրանց իրականացման աշխատանքներին:

Օգտագործման և հանրահռչակման ուղղությամբ.

ՀՀ կառավարության որդեգրած քաղաքականության արդյունքում այսօր արդեն 191 միջնադարյան եկեղեցիներ օգտագործման են վերադարձվել Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն, իսկ ՀՀ տարածքում գտնվող օտարման ենթակա հանրապետական և տեղական նշանակության տարբեր բնույթի բազմաթիվ հուշարձաններ տրված են համայնքներին, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց՝ սեփականության կամ օգտագործման իրավունքով:

Հայկական հուշարձանների համահավաք տեղեկատվական շտեմարանի հիմնական աշխատանքներն ավարտված են, մուտքագրվել են 24250 գիտական քարտերի տվյալներ: Շտեմարանը գործում է www.armmonuments.am էլեկտրոնային հասցեով, որտեղ տեղադրված է պատմամշակութային հուշարձանների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկույթը, ինչն արագ իրազեկման հնարավորություն է ապահովում և պարբերաբար թարմացվում է:

Յուրաքանչյուր տարի ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին հրատարակվում է «Հուշարձան» տարեգիրքը:

Հուշարձանների պահպանության և օգտագործման ոլորտին 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 449.0 և 444.5 մլն դրամ, այդ թվում՝ հուշարձանների վերականգնման համար՝ 275.9 և 283.8 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվել է հատկացնել 405.9 մլն դրամ, այդ թվում՝ հուշարձանների վերականգնման համար՝ 250.0 մլն դրամ:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգությունը ազգի պատմականորեն ձևավորված և սերնդեսերունդ փոխանցված ավանդույթների, գիտելիքների և հմտությունների ամբողջությունն է,

որի պահպանությունն ազգային դիմագծի, ինքնության, պետական մշակութային քաղաքականության հիմնական ուղղություններից է:

Ոլորտի համար նախատեսված հատկացումներն ուղղվում են ոչ նյութական (հոգևոր) մշակութային ժառանգության *պահպանությանը* (ուսումնասիրում, ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ցանկերի համալրում, ՀՀ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության արժեքների, անտիպ նյութերի տպագրում), *պաշտպանությանը* (ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կրթական ծրագրերի իրականացում, կրողներից սերունդներին փոխանցման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծում), *հանրահռչակմանը* (ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկերի համալրում, ցանկերում ընդգրկված հայկական տարրերի հանրահռչակում, գիտաճանաչողական ֆիլմերի, հեռուստառադիոհաղորդումների պատրաստում և հեռարձակում, կայքերի ստեղծում, փառատոների, համերգների կազմակերպում, միջազգային ասպարեզում ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտի համագործակցության ընդլայնում):

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտի *իրավական դաշտը* կարգավորվում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին» կոնվենցիայով և «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» ՀՀ օրենքով:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պահպանության ուղղությամբ.

2015 թվականին իրականացվել են.

- «Ազգային նվագարանների պատրաստման և կիրառման ուսուցման» ծրագիրը, որի շրջանակներում պատրաստվել են ազգային նվագարաններ (2 քամանչա, 2 քանոն, 3 դուդուկ, 3 բլուլ), որոնք նախատեսված են արտերկրի հեղինակավոր թանգարաններում մշտական ցուցադրություններում տրամադրելու, ինչպես նաև «Հայ ավանդական երաժշտության» անսամբլի նվագարանային գործիքակազմը համալրելու համար,

2016 թվականին իրականացվել են.

- ՀՀ կառավարության 2016 թվականի մարտի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի մարտի 11-ի N 310-Ա որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին» N 293-Ա որոշմամբ Հայաստանի Հանրապետության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ցանկերի համալրումը ևս 6 ոչ նյութական մշակութային ժառանգության տարրերով (ժանեկագործություն, փայտե հմայիլի պատրաստման և կիրառման ավանդույթ, աշուղական սիրավեպ, թոնրի պատրաստման և կիրառման ավանդույթ, լավաշ. ավանդական հացի պատրաստումը, նշանակությունը և մշակութային դրսևորումները, գաթայի պատրաստումը և մշակութային դրսևորումները),

- ՀՀ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պետական ցանկերի համալրման նպատակով իրականացվել են ուսումնասիրություններ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության կրողների շրջանում, ինչի արդյունքում պատրաստվել է շուրջ 10 տարրերից բաղկացած նախնական ցանկ,

- Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում անցկացվող միջազգային գիտաժողովի շրջանակներում կազմակերպվող ցուցահանդեսին ներկայացնելու համար «Քյոթահիայի բնօրինակ խեցեգործական նմուշների կրկնօրինակների» պատրաստման ծրագիրը,

- Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների, հնարավորությունների համահավասարեցմանն ու հասարակության ինտեգրմանն ուղղված «Կավե իրերի պատրաստման արհեստանոց» ծրագիրը,

- Հայկական տարազի հավաքածուի ստեղծման և տարազին վերաբերող «Անցյալի ապագա. Հայկական տարազն այսօր» ալբոմի հրատարակչական աշխատանքները,

- «Հայկական գորգը» պատկերազարդ գիրք-ալբոմի հրատարակման աշխատանքները:

2015-2016 թվականներին իրականացվել են նաև բեմական տարազների պատրաստման ծրագիրը (ՀՀ Արագածոտնի մարզի Արագած համայնքի «Արագած» ազգագրական երգի-պարի խմբի, «Հայ ավանդական երաժշտության անսամբլի», «Վան», «Մարաթուկ», «Ակունք» ազգագրական երգ ու պարի համույթների, «Շողակն» ֆոլկլորային համույթի համար) և հեռուստաֆիլմերի նկարահանման ծրագիրը («Թառ» և «Քամանի» հեռուստաֆիլմեր):

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության ուղղությամբ.

2015 թվականին իրականացվել են.

- «Խաչքարագործության դպրոցի ստեղծում» ծրագիրը, որով ոչ ֆորմալ կրթական ծրագրի միջոցով կազմակերպվում է երիտասարդներին խաչքարագործության գիտելիքների և հմտությունների ուսուցում,

- «Կարին» ավանդական երգի-պարի համույթի «Հայոց երգի Հայրիկը» նոր համերգային ծրագրին աջակցությունը:

2016 թվականին իրականացվել են.

- «Մարաթուկ» մշակութային կենտրոնի կողմից անցկացվող «Վերադարձ դեպի արմատներ» ավանդական պարերի ուսուցման ծրագիրը,

- ՀՀ վաստակավոր նկարչուհի Արև Պետրոսյանի «Ազգային հիշողություն» /«Հետադարձ հայացք» ծրագրի 2-րդ փուլ/ հեղինակային մշակմամբ հայկական տարազի տարրերով նորաձև հագուստի, կենցաղային իրերի և կահույքի հավաքածուի նմուշների ստեղծման ծրագիրը,

- «Տրնդեզ. նորապսակների, երիտասարդների օրինության և գարնան ավետաբեր տոն» ծրագիրը,

- Հայկական գորգագործության հանրահռչակման նպատակով «Հայկական հանգույց. հայոց գորգագործական մշակույթը» խորագրով հանրապետական 2-րդ գիտաժողովի կազմակերպումը,

- Զիվանու ծննդյան 170-ամյակին նվիրված համերգ-երեկոյի կազմակերպմանն աջակցելու, Սամցխե-Ջավախք նահանգի Ախալքալաքի շրջանի Կարծախ գյուղում աշուղ Զիվանուն նվիրված տոնակատարության և Զիվանու տուն-թանգարանի բացման հանդիսավոր արարողության ծրագրերը, ինչպես նաև հայ մեծանուն աշուղի երգերի խտասկավառակի պատրաստման աշխատանքները,

- Տաթևիկ Սազանդարյանի կատարումների և Վ. Փափազյանի «Ժայռը» դրամայի ռադիոբեմականացման ծայնագրությունների թվայնացման ու վերականգնման աշխատանքները:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության հանրահռչակման ուղղությամբ.

2015-2016 թվականներին իրականացվել են.

- «Երկնքից երեք խնձոր ընկավ.» հեքիաթասացության և բարբառի մրցույթ-փառատոնը, որն ավանդական է և ընդգրկում է նաև հանրապետության ազգային փոքրամասնություններին և սփյուռքահայ համայնքների ներկայացուցիչներին,

- «Էպոսյան օրեր» խորագրի ներքո «Սասնա ծռեր» կամ «Սասունցի Դավիթ» էպոսին նվիրված փառատոնը,

- «Հայաստանը խաղաղության խաչմերուկում» խորագրով ֆոլկլորային փառատոնը, որի շրջանակներում իրականացվել են ավանդական ծեսերի, ավանդույթների, մշակույթի պահպանմանը միտված մի շարք միջոցառումներ,

- «Էրգրի համի հիշողությունը» հայկական ուտեստի փառատոնը ՀՀ Արագածոտնի մարզում, որին մասնակցել են մարզի շուրջ 25 համայնքներ,

- «Հացի փառատոն»-ը Գյումրիում,

- «Գութան» երգի-պարի ազգագրական փառատոնը:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության միջազգային հանրահռչակման ուղղությամբ.

2015-2016 թվականներին՝

- Ապահովվել է մասնակցությունը՝ «Ակունք» ազգագրական համույթի Սանկտ Պետերբուրգի «Կոնսերվատորիայի միջազգային շաբաթ» փառատոնին, «Վան» ազգագրական համույթի ԼՂՀ անկախության 25-ամյակի միջոցառումներին, Բուլղարիայի Հանրապետության Կոտել քաղաքում «Ավանդույթների կրակը» ընդհանուր խորագրով «Գորգի ուղին արևելքից արևմուտք» վերտառությամբ փառատոնին, Բելառուսի Հանրապետությունում «Կուրժինալե-2016» արվեստների միջազգային օլիմպիադային, Մոսկվայի մարզի Սերգիև Պոսադ քաղաքում «Ռուսկայա մատրյոշկա» խորագիրը կրող ժողովրդական արհեստագործության և դեկորատիվ-կիրառական արվեստի միջազգային փառատոնին, Եթովպիայի Ադիս Աբեբա քաղաքում կայացած «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին» ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի միջկառավարական կոմիտեի 11-րդ նստաշրջանի աշխատանքներին, ուր Հայաստանի պատվիրակությունն առաջին անգամ հանդես է եկել որպես կոմիտեի անդամ պետություն:

- ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկում ընդգրկելու նպատակով պատրաստվել և ՅՈՒՆԵՍԿՕ է ներկայացվել «Տրնդեգ, նորապսակների և գարնան ավետաբեր տոնը Հայաստանում» և «Քոչարի, ավանդական խմբապար» ՀՀ հայտերը:

- Իրականացվել են «ՀՀ ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն» ([www. int-heritage.am](http://www.int-heritage.am)) կայքէջի վերականգնման, համացանցում տեղադրման և սպասարկման աշխատանքները:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ոլորտին 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 39.9 և 56.1 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 50.1 մլն դրամ:

- **Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի (թատերարվեստ, երաժշտարվեստ, պարարվեստ, կինոարվեստ, կերպարվեստ) զարգացում, մշակութային արտադրանքի տարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում**

Ժամանակակից արվեստի ոլորտի զարգացման քաղաքականության առաջնահերթություններին համապատասխան պետական հատկացումներն ուղղվում են *մշակութային արտադրանքի ստեղծմանը, ձեռքբերմանը և պատշաճ մատուցմանը, մշակութային ենթակառուցվածքների արդիականացմանը, մրցակցային դաշտի ձևավորմանը, միջմարզային համագործակցության զարգացմանը, մշակութային ազգային նկարագրով անհատների և երևույթների արժեքավորմանը և հանրայնացմանը, միջազգային ասպարեզում արվեստի ներկայացմանը:*

Վերոնշյալ ուղղություններով իրականացված ծրագրերի մեծ մասը նվիրված էր և անցկացվեց ի նշանավորումն Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցի (2015 թվական) և ՀՀ անկախության 25-ամյակի (2016 թվական):

Թատերարվեստի ոլորտում ստեղծագործական պատվերների միջոցով ապահովվել է հայ և համաշխարհային դասական ու ժամանակակից դրամատուրգների պիեսների բեմադրությունների, ինչպես նաև երիտասարդ ռեժիսորների մասնագիտական կայացման, ստեղծագործական նոր ծրագրերի իրականացման գործընթացը:

ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության 14 թատրոններում 2015-2016 թվականներին բեմադրվել է համապատասխանաբար 48 (որից 11-ը պետական աջակցությամբ) և 51 (որից 5-ը պետական աջակցությամբ) նոր ներկայացում: ՀՀ մշակույթի նախարարության աջակցությամբ ստեղծագործական պատվերի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար 19 (որից 11-ը պետական թատրոններ) և 11 (որից 8-ը պետական թատրոններ) նոր ներկայացում և նախագիծ: Թատերական նախագծերի աջակցությունն իրականացվել է՝ նկատի ունենալով ոլորտի ստեղծագործական զարգացման

համամասնությունը և ընդգրկվածությունը (երիտասարդական, հոբբյանական, հայ դասական և ժամանակակից դրամատուրգիա, մարզային թատրոններ): 2015-2016 թվականներին խաղացած ներկայացումների քանակը կազմել է համապատասխանաբար 2088 և 2169, իսկ հանդիսատեսի թիվը՝ 336796 և 368517:

Ժամանակակից արվեստի ոլորտում առանցքային դերակատարություն ունի Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնը: 2014 թվականին թատրոնում մեկնարկել է բարեփոխումների գործընթացը, որն իր մեջ ներառում էր թատրոնի կառավարման, ստեղծագործական, իրավական, ֆինանսական, ինժեներատեխնիկական և սոցիալական համալիր գործողություններ: 2015 թվականին ավստրիական «Վագներ Բիրո Ստեյջ Սիստեմ» ընկերության կողմից ավարտվել է թատրոնի տեխնիկական վերազինման և արդիականացման գործընթացը:

Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում 2015-2016 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար 100 և 89 ներկայացում, հանդիսատեսի թիվը կազմել է 42766 և 46814: 2015 թվականին իրականացվել է, Ժ. Բիզեի «Կարմեն», 2016 թվականին՝ Վ. Բելլինիի «Նորմա» և Զ. Պուչինիի «Տոսկա» օպերաների առաջնախաղերը:

Գ. Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոնում 2015-2016 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար 59 և 16 ներկայացում, հանդիսատեսի թիվը կազմել է 24517 և 6948 (ոչ ֆինանսական ցուցանիշների նվազումը պայմանավորված է 2015 թվականին սեպտեմբերին սկսված վերանորոգման աշխատանքներով): 2016 թվականի դեկտեմբերի 13-ին Գ. Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոնը վերանորոգումից հետո վերաբացվել է Գ. Սունդուկյանի «Պեպո» ներկայացմամբ:

Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայությամբ գործող թատրոններում 2015-2016 թվականներին բեմադրվել է համապատասխանաբար 13 և 15 նոր ներկայացում, ներկայացումների քանակը՝ 406 և 417, հանդիսատեսի թիվը կազմել է 78636 և 80677:

ՀՀ Սյունիքի մարզի Կապանի Ա. Շիրվանզադեի անվան դրամատիկական թատրոնում 2015-2016 թվականներին բեմադրվել է 4-ական նոր ներկայացում, ներկայացումների քանակը կազմել է 55 և 53, հանդիսատեսի թիվը՝ 5.780 և 9.738:

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գավառի Լ. Քալանթարի անվան դրամատիկական թատրոնում 2015-2016 թվականին բեմադրվել է 5-ական նոր ներկայացում, ներկայացումների քանակը կազմել է 23 և 20, հանդիսատեսի թիվը՝ 2400 և 2425:

Վերջին երկու տարիներին շարունակվել է նախորդ տարիներից սկսված և արդեն ավանդական դարձած փառատոների իրականացումը, մասնավորապես՝

2015 թվականին իրականացվել է 4 հանրապետական («Արտավազդ» մրցանակաբաշխություն, «Թատրոն-X», «Արտ-Ֆեստ» երիտասարդական, «Նռան հատիկ» մանկապա-

տանեկան) և 3 միջազգային («Թումանյանական հեքիաթի օր» տիկնիկային, «Հայ Ֆեստ», «Արմմոնո» մոնոներկայացումների) փառատոն և նախագիծ:

2016 թվականին իրականացվել է 9 նախագիծ՝ 3 հանրապետական («Արտավազը» մրցանակաբաշխություն, «Թատրոն-Մ» և «Երիտասարդ թատերական ռեժիսուրայի հանրապետական») և 6 միջազգային («Հայ Ֆեստ», «Թատերական Լոռի», «Թումանյանական հեքիաթի օր» տիկնիկային, Լ. Ենգիբարյանի անվան մնջախաղի, «Արտ-Ֆեստ» երիտասարդական, «Արմմոնո» մոնոներկայացումների) փառատոն:

Միջազգային ասպարեզում հայ թատերարվեստի ձեռքբերումների հանրահռչակման, միջազգային կապերի ամրապնդման ու զարգացման նպատակով.

2015 թվականին 15 թատերախումբ, 101 թատերական գործիչ մասնակցել են 13 միջազգային փառատոների, հյուրախաղերի և նախագծերի՝ շուրջ 12 երկրներում, որից Ֆրանսիայի Թուլուզ քաղաքում «Բեմական կայծակ» 19-րդ երիտասարդական թատերական միջազգային փառատոնին «Թմկաբերդի առումը» ներկայացումն արժանացել է գլխավոր մրցանակի՝ «Ամենից ստեղծարար և ինքնատիպ ներկայացում» անվանակարգում: Կազմակերպվել են 4 թատերախմբերի հյուրախաղեր Հայաստանում (Մոսկվայի Ս. Փարաջանովի անվան և Ա. Ջիգարխանյանի ղեկավարությամբ գործող Մոսկվայի դրամատիկական, Լիտվայի Օսկարաս Կորշունովասի և Բրիտանական «Գլոբ» թատրոններ):

2016 թվականին 59 մասնակից, որից 4 թատերախումբ և 27 թատերական գործիչ (որից 22 ԵԹԿՊԻ ուսանող) պետական աջակցությամբ մասնակցել է 11 միջազգային փառատոների, հյուրախաղերի և նախագծերի՝ շուրջ 9 երկրում: Հատկանշական է երիտասարդական 2 ծրագրի՝ ԵԹԿՊԻ տիկնիկային թատրոնի դերասանական խմբի ուսանողների մասնակցությունը Կիևի «Ջոյֆեստ» և Նույն ինստիտուտի դերասանական 4-րդ կուրսի ուսանողների՝ Սոչիի «Пространство Юных» ամենամյա միջազգային թատերական փառատոններին, որտեղից դերասանները վերադարձել են հաղթանակներով:

Թատերարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 3,837.7 և 3,681.4 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 3,805.6 մլն դրամ:

Երաժշտարվեստի ոլորտում ժանրային բոլոր ուղղությունների (սիմֆոնիկ, կամերային, ժողովրդական, երգչախմբային արվեստ) զարգացման, ստեղծագործական խմբերի բնականոն գործունեության ապահովման նպատակով վերջին տարիներին ստեղծվել են նպաստավոր պայմաններ, ինչի շնորհիվ արձանագրվել են շոշափելի հաջողություններ:

Երաժշտական ստեղծագործությունների ձեռքբերման շրջանակներում 2015 թվականին գնվել և կատարվել է 20 հայ ժամանակակից կոմպոզիտորի՝ 21, 2016 թվականին՝ 19 հայ ժամանակակից կոմպոզիտորի 19 ստեղծագործություն: 2015 թվականին գործիքավորվել են 3,

2016 թվականին՝ 17 ստեղծագործություն: 2015 թվականին թվայնացվել է 6, 2016 թվականին՝ 5 ստեղծագործություն: 2015 թվականին թողարկվել է 3, 2016 թվականին՝ 2 խտասկավառակ: 2016 թվականին վերականգնվել և թվայնացվել են Հանրային ռադիոյի «Ոսկե ֆոնդում» պահված Վ. Փափազյանի «Ժայռը» ռադիոբեմադրությունը և Տաթևիկ Սազանդարյանի 18 կատարումների ձայնագրությունները:

2015 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող ոլորտի 10 ՊՈԱԿ-ների կողմից իրականացվել է 15 ծրագիր, այդ թվում՝ 14 փառատոն (7 միջազգային, 7 հանրապետական) և 1 միջազգային մրցույթ, 2016 թվականին իրականացվել է՝ 17 ծրագիր, այդ թվում 13 փառատոն՝ (8 միջազգային, 5 հանրապետական) և 4 մրցույթ՝ (1 միջազգային, 3 հանրապետական): Առաջին անգամ «Կոմիտաս» փառատոնը իրականացվել է միջազգային գիտաժողով-փառատոն ձևաչափով՝ «Կոմիտասը և միջնադարյան երաժշտական մշակույթը» խորագրով:

Ստեղծագործական պատվերների շրջանակներում իրականացվել են 43 (2015 թվականին՝ 22 և 2016 թվականին՝ 21) համերգային ծրագրեր, այդ թվում.

- 2015 թվականին՝ Հայոց ցեղասպանության-100-րդ և Մուսա-լեռան 100-րդ տարելիցներին, Հայրենական մեծ պատերազմի 70-ամյակին նվիրված տարբեր ժանրային ուղղություններով համերգային ծրագրեր:

- 2016 թվականին՝ Հայաստանի անկախության 25-ամյակին նվիրված համերգային ծրագրեր, որոնց շարքին է պատկանում «Անկախության սերունդ» համահայաստանյան երգչախմբի և նվագախմբի տոնական համերգը, Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված շվեյցարացի կոմպոզիտոր Ալեքսանդր Բրինքենի «Երգ Հայաստանի մասին» օրատորիայի համաշխարհային պրեմիերան:

Իրականացվել են նաև ՀՀ Ժողովրդական արտիստ, կոմպոզիտորներ Ռոբերտ Ամիրխանյանի, Տիգրան Մանսուրյանի, Արթուր Գրիգորյանի, Ռուբեն Հախվերդյանի, Ավետիս Բերբերյանի հեղինակային երեկոները, Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի կողմից Զ. Վերդիի «Ռիգոլետտո» և Զ. Պուչինիի «Բոհեմ» օպերաների թատերականացված համերգային կատարումները, ինչպես նաև «Հովեր» պետական կամերային երգչախմբի և Վահագն Հայրապետյանի ջազ տրիոյի նորարական նախագիծը՝ «Թե չես գա-լի՝ մը-նաս բա-րի»:

Վերջին երկու տարիներին պետական աջակցությամբ միջազգային նախագծերին մասնակցություն են ունեցել 39 երաժիշտ-կատարող (2015 թվականին՝ 31, 2016 թվականին՝ 8), 24 կոլեկտիվ (2015 թվականին՝ 16, 2016 թվականին՝ 8) մասնակցել է 57 միջազգային նախագծերի (2015 թվականին՝ 43, 2016 թվականին՝ 14) շուրջ 32 երկրում:

ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայությամբ գործող համերգային կազմակերպություններում 2015 թվականին իրականացվել է 297 համերգ՝ 90569 հանդիսատեսով, 2016 թվականին՝ 481 համերգ՝ 151278 հանդիսատեսով:

ՀՀ Շիրակի մարզում գործող համերգային կազմակերպություններում (Գյումրու պետական սիմֆոնիկ նվագախումբ և Գյումրու ժողովրդական գործիքների պետական նվագախումբ) 2015 թվականին իրականացվել է 18 համերգ 11690 հանդիսատեսով, 2016 թվականին՝ 18 համերգ 10000 հանդիսատեսով: 2015-2016 թվականներին նվագախմբերը հյուրախաղերով հանդես են եկել Երևանում, Շիրակի մարզի համայնքներում և Վրաստանում:

2015 թվականին «Արամ Խաչատրյան» համերգասրահը վերազինվել է ժամանակակից լուսաձայնային սարքավորումներով:

Երաժշտարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 1,734.6 և 1,752.3 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 1,941.4 մլն դրամ:

Կինոարվեստի ոլորտում պետական քաղաքականությունն ուղղվել է *կինոարտադրանքի ստեղծմանը, Հայաստանում և միջազգային ասպարեզում հայրենական կինոարտադրության ներկայացմանը, հայկական կինոժառանգության թվայնացմանը:*

Կինոարտադրության ծրագրերով 2015-2016 թվականներին նկարահանվել է համապատասխանաբար 15 և 17 խաղարկային ֆիլմ, այդ թվում՝ 5 և 4 մուլտիպլիկացիոն, 11 և 13 լիամետրաժ և 1-ական կարճամետրաժ (կինոալմանախ) ֆիլմեր, 1-ական դեբյուտային ֆիլմերի ծրագիր, 1-ական ուսանողական ֆիլմերի ծրագիր, 10-ական վավերագրական կինոնախագիծ, թվայնացվել է 21 ֆիլմ, որից 2 նաև վերականգնվել է, ինչպես նաև 7 ֆիլմ, նվիրված Հայաստանի Հանրապետության անկախության 25-ամյակին:

Ոլորտում գործող 2 պետական կազմակերպությունները համագործակցում են շուրջ 14 մասնավոր հայաստանյան և 5 օտարերկրյա կինոկազմակերպությունների հետ, ինչպես նաև համագործակցություն է իրականացվում շուրջ 27 կազմակերպությունների հետ (հիմնադրամներ, միություններ, մշակութային ՀԿ-ներ, ՍՊԸ-ներ, ՓԲԸ-ներ):

Պեպրություն-մասնավոր հատված համագործակցության շրջանակներում 2013 թվականից պետական աջակցություն է ցուցաբերվում «Ռոբերտ Սահակյանցի անվան անիմացիոն արվեստանոց» հասարակական կազմակերպությանը:

Հայաստանում իրենց գործունեությունն են շարունակել արդեն ավանդական դարձած 7 միջազգային («Ոսկե ծիրան», «ՌեԱնիմանիա» անիմացիոն, «Ռոլան» մանկապատանեկան, «Կին», «Ծիրանի ծառ» էթնոգրաֆիկ ֆիլմերի, «Ես եմ» երիտասարդական ֆիլմերի և «Ֆրեսկո» արդի արվեստի և հոգևոր ֆիլմերի) և 1 հանրապետական («Կինոաշուն» ազգայի կինոյի ամիս») կինոփառատոները: 2015-2016 թվականներին ապահովվել է հայկական արտադրության 21 ֆիլմի

(2015 թվականին՝ 11 և 2016 թվականին՝ 10) և 27 անհատ ստեղծագործողի (2015 թվականին՝ 10 և 2016 թվականին՝ 17) մասնակցությունը 27 միջազգային կինոփառատոների և կինոշուկաների:

2009 թվականից Հայաստանը Կաննի միջազգային հեղինակավոր կինոփառատոնի շրջանակներում գործող կինոշուկայում ներկայանում է առանձին տաղավարով, որտեղ կազմակերպվում են արդյունավետ մասնագիտական հանդիպումներ տարբեր երկրների կինոընկերությունների հետ:

2012 թվականից սկսած Հայաստանի ազգային կինոկենտրոնն անդամակցել է Եվրոպական տեսաձայնային դիտարանին (օբսերվատորիային): 2015-2016 թվականներին շարունակվել է մասնակցությունն օբսերվատորիայի աշխատանքներին և տեսաձայնային արվեստի մասնագիտացված խնդիրների վերաբերյալ համաժողովներին:

2016 թվականին Հայաստանը դարձավ «Եվրիմաֆ» հիմնադրամի խորհրդի անդամ:

Կինոարվեստի ոլորտին ՀՀ պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 756.3 և 735.3 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 734.9 մլն դրամ:

Կերպարվեստի ոլորտում կարևորվում են *ժամանակակից հայ կերպարվեստի զարգացումը և հայ նկարիչների ստեղծագործությունների հանրահռչակումը:*

2015-2016 թվականներին աջակցություն է ցուցաբերվել.

- հայ ժամանակակից արվեստի ներկայացմանը հեղինակավոր միջազգային Expo-ներին և արվեստի բիենալեներին, այդ թվում՝ Վենետիկի 56-րդ բիենալեում, որին մասնակցում էր 53 երկիր (Հայաստանի տաղավարն արժանացել է «Ոսկե առյուծ» գլխավոր մրցանակին), Գերմանիայում՝ «Այժմ բոլորս միասին» ցուցահանդեսին, քանդակագործ Արեգ Վարդանյանի և արվեստաբան Լիանա Խաչատրյանի մասնակցությանը Մոսկվայում «Ժամանակի կերպարը» միջազգային ամենամյա խմբակային ցուցահանդեսին, Արև Պետրոսյանի՝ «Կանանց դերը կայուն զարգացման բնագավառում» Փարիզում և Տոկիոյում Հայկական մշակույթի օրերի շրջանակներում կայացած ցուցահանդեսներին:

Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցին նվիրված 2015 թվականին իրականացվել է 9 ծրագիր, այդ թվում՝ Գերմանիայի Հերֆորդ քաղաքում՝ «Արմին Տ.Վեգների և Սյորեն Կիերկեգորի տեքստի միջմշակութային և միջդիսցիպլինար իմպրովիզացիա» նախագծի շրջանակներում կազմակերպված ցուցահանդեսը, «Հայկական ներկապնակ» ծրագրի «Վերածնունդ» խորագիրը կրող նկարչական փառատոնի շրջանակներում Հայոց 110 աշխատանքի ցուցադրությունը, ՀՀ Արագածոտնի մարզի Ուշի գյուղի վերականգնված մշակույթի տանը նկարիչ Ա.Հովսեփյանի հեղինակած 15 աշխատանքի նվիրաբերումը, Հայաստանի նկարիչների միությունում՝ «Լեռն իմ Մասիս» և «Հիշում ենք և պահանջում» խորագրերով ցուցահանդեսները:

2016 թվականին իրականացվել են Հայաստանի Հանրապետության Անկախության 25-ամյակին նվիրված մի շարք ցուցահանդեսներ, այդ թվում. «Արարատը հայի աչքերով» լուսանկարչական, «Անկախության սերունդ» խորագրով երիտասարդ նկարիչ Ս. Իսավերդյանի անհատական ցուցահանդես, «Կենսահաստատման երկիր» խորագրով ցուցահանդես, որի շրջանակներում ներկայացվել է նկարիչների և քանդակագործների անկախության տարիներին ստեղծված 40-ից ավելի աշխատանք, «Ալեքսանդրապոլ-Լենինական-Գյումրի՝ սերունդների էստաֆետ» ցուցահանդես Մոսկվայի «Տապան» թանգարանում:

2015-2016 թվականներին Հայաստանի նկարիչների միության և Երևանի այլ ցուցասրահներում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 4 և 6 ցուցահանդես և ցուցահանդեսփառատոն:

2016 թվականին «Ցուցահանդեսային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի «Ճամփորդող ցուցահանդես» ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել է գեղանկարչական աշխատանքների 13 ցուցահանդես:

Սրբեղծագործությունների ծեղրբերման ուղղությամբ գնվել է Վահրամ Հարությունյանի «Հավերժության երաժշտություն» կտավը (2015 թվականին) և ՀՀ Ժողովրդական նկարիչ Ֆերդինանդ Մանուկյանի «Հանգիստ հովհարով» գեղանկարը (2016 թվականին):

Կերպարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 30.8 և 60.2 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 58.7 մլն դրամ:

Պարարվեստի ոլորտում վերջին երկու տարիներին ֆինանսական միջոցները հիմնականում նպատակաուղղվել են ոլորտի համաչափ զարգացմանը, որի արդյունքում 3 պետական համույթ իրականացրել են ավելի քան 10 նոր պարային բեմադրություն:

2016 թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության համակարգի համույթներն իրականացրել են 64 համերգ 29216 հանդիսատեսով, 2015 թվականի՝ 74 համերգի և 24615 հանդիսատեսի համեմատ:

2015 թվականին իրականացվել է 7 նախագիծ, այդ թվում՝ 1 միջազգային, 3 հանրապետական և 3 մարզային, 2016 թվականին՝ 3 նախագիծ, մասնավորապես Անկախության 25-ամյակին նվիրված տոնակատարությունների շրջանակում իրականացվել է պարարվեստի՝ պետական 3 կոլեկտիվների համատեղ համերգը:

Աջակցություն է ցուցաբերվել «Գութան» ազգագրական երգի-պարի փառատոնի կազմակերպմանը:

Միջազգային նախագծերին համույթների մասնակցությունն ապահովելու, ինչպես նաև ազգային պարարվեստի զարգացմանը և հանրահռչակմանը նպաստելու նպատակով Ժողովրդական և ավանդական երգի-պարի համույթներին ցուցաբերվել է աջակցություն, մասնավորապես.

2015 թվականին՝ պետական և ոչ պետական համույթների մասնակցությանը եվրոպական 5 քաղաքներում միջազգային փառատոներին և մշակութային համաժողովներին, «Բերդ» պարային անսամբլի մասնակցությանը Չինաստանում հայ մշակույթի օրերին:

2016 թվականին՝ 2 կոլեկտիվի (Թ. Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համույթ, «Բերդ» պարային անսամբլ) և 5 անհատի մասնակցությանը միջազգային նախագծերին:

2015 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել ՀՀ Շիրակի և ՀՀ Արմավիրի մարզերի զինվորական զորամասերում Հայաստանի պարի պետական անսամբլի հյուրախաղերի և ՀՀ Տավուշի մարզում «Սահմանն իմ հոգում» խորագրով բարեգործական, Թ. Ալթունյանի անվան երգի-պարի պետական համույթի համերգների կազմակերպմանը, «Հորովել» երգի-պարի համույթի մենահամերգի իրականացմանը Հ. Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմեդիայի պետական թատրոնում:

Պարարվեստի ոլորտին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 302.8 և 312.2 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է է հատկացնել ևս 312.2 մլն դրամ:

Հոբելյանական ծրագրերի և միջոցառումների շրջանակներում նշվել է մշակույթի, կրթության, քաղաքական-հասարակական գործիչների և իրադարձությունների հարյուրից ավելի հոբելյան: Մշակվել և իրականացվել են տարաբնույթ միջոցառումներ: 2015-2016 թվականներին իրականացվել են 75 միջոցառումներ (երեկոներ, համերգներ, ներկայացումներ, փառատոներ, շնորհանդեսներ, ցուցահանդեսներ), համապատասխանաբար՝ 21 և 18 հեռուստահաղորդումով («Արվեստակիրներ», «Հայից հայ», «Շողակաթ» հաղորդաշարեր), գրականության տպագրությամբ (5 նոտագիրք, 23 գիրք՝ 2015 թվականին, 24 անուն ստեղծագործություն և գիտաուսմանական գրականություն, 6 գիրք-ալբոմ՝ 2016 թվականին), ֆիլմարտադրությամբ (1 և 2 վավերագրական ֆիլմ):

Հոբելյանական միջոցառումներին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 54.0 և 53.8 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 54.0 մլն դրամ:

- **Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում**

ՀՀ մարզերում մշակույթի համաչափ զարգացման, մշակութային կյանքի աշխուժացման, միջմարզային մշակութային համագործակցության խթանման, մշակույթի (դեպի մարզերը) ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովման ուղղությամբ 2015-2016 թվականներին իրականացվել են.

- «Մշակութային մարզ» ծրագիրը, որի շրջանակներում ՀՀ մարզերում կազմակերպվել են թատերական և համերգային կազմակերպությունների հյուրախաղեր, հայկական արտադրության

ֆիլմերի ցուցադրություններ ՀՀ սահմանամերձ և հեռավոր մարզերի քաղաքային և գյուղական համայնքներում, Արցախում, ինչպես նաև մարզերում գործող ստեղծագործական խմբերի ելույթներ Երևանում: Յուրաքանչյուր տարի աջակցություն է ցուցաբերվել պետական, ինքնագործ և ազգագրական համույթների շուրջ երեք տասնյակ հյուրախաղերի և միջոցառումների իրականացմանը.

- «Ճամփորդող ցուցահանդես» ծրագիրը, որն ուղղված է հեռավոր բնակավայրերի բնակչության՝ մշակութային ծառայությունների մատչելիության ապահովմանը: 2015-2016 թվականներին Հայաստանի 6 մարզում կազմակերպվել է համապատասխանաբար 19 և 13 ցուցահանդես.

- «Կինոաշուն. ազգային կինոյի ամիս» ծրագիրը, որի շրջանակներում 2015 թվականին՝ ՀՀ 9 մարզերում և թվով 8 զորամասերում շուրջ 300 հայկական հին ու նոր խաղարկային, վավերագրական, անիմացիոն ֆիլմ, ինչպես նաև՝ «Գժուկ» մանկական երգիծական կինոհանդեսի տարբեր տարիների թողարկումները, 2016 թվականին՝ ցուցադրվել են հայկական հին ու նոր ավելի քան 470 գեղարվեստական, վավերագրական, անիմացիոն ֆիլմեր:

- Հեռավոր բնակավայրերի մշակութային սպասարկումն իրականացնելու նպատակով «Շրջիկ գրադարանը» (Բիբլիոթեկա) այցելել է ՀՀ Արագածոտնի, Շիրակի, Վայոց ձորի և Սյունիքի մարզեր, որի ընթացքում 2015-2016 թվականներին 3775 և 2375 միավոր գրականություն փոխանցվել է համայնքային գրադարաններին, մի շարք համայնքային գրադարաններ համալրվել են պետական պատվերով հրատարակված գրականությամբ.

- Սակավ շարժունակ անձանց գրադարանային սպասարկումն ապահովելու նպատակով «Ընտանեկան գրադարանավար» ծրագրով սպասարկել են ՀՀ Լոռու և ՀՀ Շիրակի մարզային գրադարանները՝ 2015-2016 թվականներին տրամադրելով 9999 և 7675 միավոր տեղեկույթ.

- Շարունակվել են տեսողության խնդիրներ ունեցող մարդկանց համար մարզային գրադարաններում տեղակայված «Արև» տեղեկատվական հաղորդակցման ծրագրի աշխատանքները՝ 2015-2016 թվականներին սպասարկվել է 162 և 400 ընթերցող:

Կարևորելով ՀՀ մարզերում միջազգային և հանրապետական մրցույթ-փառատոների, փառատոների անցկացումը, իրականացվել են արդեն ավանդական դարձած.

- Գյումրիում անցկացվող «Վերածնունդ» միջազգային մրցույթ-փառատոնը, որին 2016 թվականին մասնակցել են 3000 երաժիշտ-կատարողներ Երևանից, ՀՀ մարզերից և 36 երկրներից՝ նախորդ տարվա 2807 երաժիշտ-կատարողների համեմատ.

- «Նոան հատիկ 2015» հանրապետական 15-րդ փառատոնն իրականացվել է «Վերածնունդ» խորագրով: Փառատոնին մասնակցել է 30 թատերախումբ՝ 35 ներկայացմամբ, որոնք դիտել են 10000 երեխա Երևանից, ՀՀ մարզերից, ԼՂՀ-ից: Հանրապետական մանկապատանեկան թատերական փառատոնն իրականացվում է երկու տարին մեկ անգամ.

- «Մենք ենք, մեր մարզը» մանկապատանեկան մարզային մշակույթի օրեր մայրաքաղաքում» ենթածրագիրը, որը միտված է ՀՀ մարզերում նպատակային մշակութային քաղաքականության իրականացմանը, հաշվետու ստուգատեսների միջոցով հանրապետության քաղաքներում մշակութային կյանքի աշխուժացմանը, խթանմանն ու զարգացմանը: 2015 թվականին ծրագիրն իրականացվել է ՀՀ Սյունիքի և ՀՀ Արարատի մարզերում, որին մասնակցել է 5 տասնյակից ավելի ստեղծագործող երեխա, իսկ 2016 թվականին՝ Երևանում, որին մասնակցեց 80 երեխա:

- Իր գործունեությունն է շարունակել «Դպրոցական ֆիլիարմոնիա» ծրագիրը, որի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին կազմակերպվել է համապատասխանաբար 45 և 46 դաս-համերգ հանրապետության մանուկների և պատանիների համար, որոնց մասնակցել է շուրջ 12800 և 12900 երեխա:

ՀՀ մարզպետարանների կողմից յուրաքանչյուր տարի մարզերում իրականացվում են շուրջ 2 տասնյակ մշակութային բազմաբնույթ միջոցառումներ («Բերքի տոն», «Վարդավառ», «ՀՀ Անկախության օր», Պոեզիայի մշակութային փառատոն, «Բարբառների երկխոսություն», Ազգային նվագարանների մարզային փառատոներ և այլն):

ՀՀ մարզերում մշակույթի համաչափ զարգացման նպատակով պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 141.9 և 137.6 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 144.9 մլն դրամ:

- **Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի տեղորոշում և հանրահռչակում**

Մշակույթի ոլորտում միջազգային համագործակցությունը միտված է արտերկրի հետ մշակութային երկխոսության և բազմակողմանի հարաբերությունների ընդլայնմանն ու խորացմանը, դրանց ներդաշնակ համադրմանը, արտերկրում մշակույթի նպատակաուղղված քարոզչության իրագործմանը, համաշխարհային մշակույթը Հայաստանի հանրության լայն շերտերի համար մատչելի դարձնելու գործընթացների ապահովմանը, համատեղ և համաֆինանսավորվող ծրագրերի ավելացմանը:

Իրավական դաշտի կարգավորման ուղղությամբ.

2015-2016 թվականներին նպաստավոր իրավական հիմքեր են ստեղծվել երկկողմ, բազմակողմ, տարածաշրջանային և միջազգային կայուն համագործակցության զարգացման և դրա շրջանակների ընդլայնման համար՝ դրանով իսկ նպաստելով պետական մշակութային քաղաքականության արդյունավետ իրականացմանը: Ակտիվ աշխատանքներ են տարվել միջազգային կոնվենցիաներին միանալու, երկկողմ և նեղուլորտային միջազգային պայմանագրեր ստորագրելու ուղղությամբ՝ ստորագրվել է 17 պայմանագիր, որից 2 միջազգային (միջկառավարական՝ 1 համաձայնագիր և 1 ծրագիր, միջգերատեսչական՝ 12 ծրագիր) և 3 նեղուլորտային:

Փաստաթղթերի ստորագրումը նպաստում է համագործակցության զարգացմանը, հիմքեր նախապատրաստում նոր համատեղ ծրագրերի իրականացման համար:

Երկկողմ համագործակցության ուղղությամբ.

Հետևողականորեն ընդլայնվել է մշակութային համագործակցության աշխարհագրությունը, ինչի արդյունքում այսօր համագործակցություն է իրականացվում աշխարհի 54 երկրի հետ (ընդգրկում է գրեթե բոլոր մայրցամաքները): Գործող և ստորագրված միջազգային պայմանագրերի շրջանակներում քայլեր են ձեռնարկվել փոխադարձ, համատեղ և համաֆինանսավորվող մշակութային ծրագրերի քանակն ավելացնելու, բովանդակությունը հարստացնելու, նոր ձևաչափեր կիրառելու ուղղությամբ: Համագործակցություն է ծավալվելու նաև նոր երկրների՝ Նեպալի, Թաիլանդի, Սենեգալի և ուրիշ այլ երկրների հետ:

2015-2016 թվականներին իրականացվել է մոտ 200 ծրագրային միջոցառում, կազմակերպվել են 17 փոխադարձ մշակույթի օրեր, «Մշակութային սեզոններ», «Բարեկամության օրեր» կամ «Մշակութային տարիներ», կայացել են պաշտոնական պատվիրակությունների 110 փոխայցելություններ:

Երկկողմ համագործակցության առաջնահերթություններից է արտերկրում հայ մշակույթի հետևողական ներկայացումն ու հանրահռչակումը: Այս համատեքստում 2016 թվականին.

- Ավստրիայում, Բուլղարիայում, Գերմանիայում, Իտալիայում, Իրաքում, Լեհաստանում, Լիբանանում, Լիտվայում, Հնդկաստանում, Ղազախստանում, Շվեյցարիայում, Չեխիայում, Նիդերլանդների Թագավորությունում, Ֆրանսիայում, ինչպես նաև Հայաստանում կազմակերպվել են բազմաթիվ միջոցառումներ նվիրված Հայաստանի անկախության 25-ամյակին;

- Հայաստանյան անսամբլները (Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախումբ, Հայաստանի երիտասարդական նվագախումբ, Հայաստանի կամերային երգչախումբ, «Հովեր» երգչախումբ, Հայաստանի պարի պետական անսամբլ, Թաթուլ Ալթունյանի անվան երգ ու պարի պետական անսամբլ, Կոմիտասի անվան լարային քառյակ, «Միքայել Ոսկանյան և ընկերներ» և այլն) հյուրախաղերով հանդես են եկել Լեհաստանում, Ֆրանսիայում, Նորվեգիայում, Հոլանդիայում, Դանիայում, Ճապոնիայում, Չինաստանում, Իտալիայում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Էստոնիայում, Լիտվայում և Գերմանիայում;

- Հայաստանը ներկայացել է հեղինակավոր միջազգային հարթակներում, ինչպիսիք են. Վենետիկի արվեստի բիենալեն («Հայություն» խորագրով ցուցադրությունը արժանացել է «Ոսկե առյուծ» գլխավոր մրցանակի), Պրահայի «Կվադրինալեն» թատերաբեմական արվեստի և թատերական ճարտարապետության ցուցահանդեսը՝ «Կարմիր կարկուտ» բեմանկարչական ինստալյացիայով, Պեկինի միջազգային 7-րդ բիենալեն՝ «Երազավայր» խորագրով ցուցադրությամբ;

- Աթենքի Բյուզանդական և քրիստոնեական թանգարանում տեղի է ունեցել «Հայաստան. Արարատի ոգին» խորագրով ցուցահանդեսի բացման արարողությունը;

- Ռուսաստանի պատմության թանգարանում բացվել է «Հայաստան. Լինելիության լեգենդներ» խորագրով քաղաքակրթական ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացված են Հայաստանի պատմության թանգարանի, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի թանգարանների և Մ. Մաշտոցի անվ. հին ձեռագրերի ինստիտուտ «Մատենադարանի» ավելի քան 160 ցուցանմուշ:

- Տրետյակովյան պետական պատկերասրահում աշխարհահռչակ ծովանկարիչ Հովհաննես Այվազովսկու ցուցահանդեսի կազմակերպման աշխատանքներին մասնակցել է նաև Հայաստանի Ազգային պատկերասրահը՝ տրամադրելով մեծանուն հեղինակի 12 ստեղծագործություն և թվային լուսանկարներ՝ նոր հանդեսի տպագրության համար:

Մեծ եղեռնի 100-րդ տարելիցին նվիրված միջոցառումները կազմել են 2015 թվականին իրականացվող ծրագրերի առանցքը: Հայաստանում և արտերկրում իրականացվել են երաժշտական ծրագրեր, թատերական, բալետային, օպերային և կինոնախագծեր, ցուցահանդեսներ, գրական փառատոներ, միջոցառումներ, գրքերի և ալբոմների հրատարակություններ:

Հայաստանում.

«100 համերգ» համերգաշարի շրջանակներում կայացել է 20, իսկ «Երևանյան հեռանկարներ» փառատոնի շրջանակներում 6 համերգ, բեմադրվել է 2 բալետային ներկայացում՝ «Ջույզ արեգակներ» և «Արշիլ Գորկի», 7 թատերական ներկայացում՝ «Ձգացողությունների թանգարան», «Փարիզյան դատավճիռ», «Սողոմոն Թեհլերյանի դատավարությունը», «Անրի Վեռնոյ», «Դարի արշալույսն ու դարի մայրամուտը», «Հետաքննություն», «Մեկ ժամ հիշողություն», աջակցություն է ցուցաբերվել 17 ֆիլմի արտադրությանը, այդ թվում՝ 4 խաղարկային, 12 վավերագրական և 1 անիմացիոն: Հայաստանում իրականացվել է 12 ցուցահանդես, մասնավորապես՝ Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում՝ «Հիշողության պատուհաններ» և «Պատասխան՝ 100 տարի անց. անցյալը ներկայում», Հ. Թումանյանի թանգարանում՝ «Ամենայն հայոց որբերի հայրիկը», Հայաստանի ազգային պատկերասրահում՝ «Խոստովանանք արվեստի լեզվով» և «Հովհաննես Զարդարյան. գաղթ», Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում՝ «Ծաղկած ծիրանի», «Գաֆեսճեան» արվեստի կենտրոնում՝ Սահակ Պողոսյանի «Մեծ մորս աչքերի լռությունը» և Տիգրան Ձիթողյանի «Հայելիներ», «Սարգիս Մուրադյան» ցուցասրահում՝ Նազիկ Արմենակյանի «Վերապրածներ», Թեքեյան կենտրոնում՝ «Հիշողություն», Հայաստանի նկարիչների միությունում՝ «Լեռն իմ Մասիս» և «Հիշում ենք և պահանջում», 2 միջազգային նախագիծ՝ «Արևավիշապ-2015» գրաֆիկական միջազգային փառատոնը և Գյումրու «Սրբացյալ ընտանիք» քանդակագործության միջազգային գիտաժողովը: Իրականացվել է նաև թվով 3 նախագիծ՝ նվիրված հայ ժողովրդի պատմությանը և հայկական քաղաքակրթությանը. Հայաստանի պատմության թանգարանում՝ «Տարագիր գերդաստաններ» և «Կոչեմ ապրողաց» պատմական ցուցահանդեսները, «Մատենադարան» Մ. Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտում՝ «Վերապրած ձեռագրեր»: «Հիշատակի ժառանգությունը»

խորագրի ներքո անց են կացվել Եվրոպական ժառանգության օրերը, որին մասնակցել է Հայաստանի և ԼՂՀ-ի մշակութային 86 հաստատություն ու կազմակերպություն: Կայացել է «Գրական տապան-ապրիլ» միջազգային գրական փառատոնը, «Գաֆեսճեան» արվեստի կենտրոնում՝ ArmbookExpo ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացվել են Հայաստանի և Հայոց ցեղասպանության թեմայով աշխարհում հրատարակված գրքերը: «Ընդդեմ ցեղասպանության հանցագործության» գլոբալ հասարակական-քաղաքական ֆորումի շրջանակներում Հայաստանի ազգային գրադարանը ներկայացրել է «Հայոց ցեղասպանությունը գրականության մեջ» խորագրով ցուցադրությունը: Պետական ծրագրերով իրականացվել է 30 գրքի և 8 խտասկավառակի հրատարակում, այդ թվում՝ «Աջակցություն գրականության հրատարակմանը» ծրագրով՝ 5 գիրք՝ մեկ պատկերագիրք, 8 էլեկտրոնային խտասկավառակ, «Գրականության հրատարակում» ծրագրով՝ 25 գիրք, որից՝ 7-ը՝ հայերեն, 11-ը՝ թարգմանություններ այլ լեզուներից հայերեն, 7-ը՝ հայերենից այլ լեզուներ: Այլ ծրագրերով իրականացվել է 13 գրքի հրատարակություն, որից՝ 7-ը՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված՝ պետական հանձնաժողովի աջակցությամբ, 4-ը՝ մշակութային նախարարության այլ ծրագրերով, 2-ը՝ համատեղ:

Արտերկրում.

«100 համերգ» համերգաշարի շրջանակներում 32 երկրում կայացել է 68 համերգ: Արտերկրի հեղինակավոր նվագախմբերի, երգչախմբերի և աշխարհահռչակ մենակատարների մասնակցությամբ 7 երկրում (Իսրայել, Էստոնիա, Բելգիա, ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Իտալիա, Ավստրիա) իրականացվել է «Քեզ հետ, Հայաստան» («With You, Armenia») համերգաշարը: Հայաստանը պատվավոր հյուրի կարգավիճակով մասնակցել է «Միդեմ-2015» մշակութային արտադրանքի ցուցահանդես-տոնավաճառին, որտեղ 14 հայաստանյան համույթներ և անհատ կատարողներ հանդես են եկել 6 համերգով: Հայկական կերպարվեստը ներկայացվել է 2 հեղինակավոր միջազգային հարթակներում. Վենետիկի բիենալեում՝ «Հայություն» խորագրով ցուցադրությամբ, որը ներկայացնում էր 18 սփյուռքահայ արվեստագետ (Հայաստանի տաղավարն արժանացավ «Ոսկե առյուծ» գլխավոր մրցանակի) և Պեկինի միջազգային բիենալեում՝ «Երազավայր» խորագրով ցուցադրությամբ, որին մասնակցում էր 8 արվեստագետ տարբեր երկրներից: «Կարմիր կարկուտ» ինստալյացիայով Հայաստանը ներկայացել է Պրահայի թատերաբեմական արվեստի և թատերական ճարտարապետության «Կվադրինալե» հեղինակավոր ցուցահանդեսին: 9 երկրում (Բելառուս, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Բուլղարիա, Լիտվա, Թուրքիա, Շվեյցարիա, ՌԴ, Վրաստան) կազմակերպվել են «Այլևս երբեք» խորագրով կարճամետրաժ ու լիամետրաժ ֆիլմերի ցուցադրություններ, իրականացվել է 4 նախագիծ՝ նվիրված հայ ժողովրդի պատմությանը և հայկական քաղաքակրթությանը, այդ թվում. Հռոմի հեղինակավոր Վիտտորիանո թանգարանային համալիրի կենտրոնական ցուցասրահում «Հայաստան. տապանի ժողովուրդ» ցուցահանդեսը՝ 2 կատալոգի հրատարակմամբ, Ռուսաստանի ազգագրական թանգարանում՝

«Հայ ավանդական մշակույթի աշխարհը» ցուցահանդեսը՝ կատալոգի հրատարակմամբ: «Թանգարանային գիշեր» միջոցառման շրջանակներում արտերկրի ՀՀ դեսպանություններում և մշակույթի կենտրոններում կազմակերպվել են Ռուբեն Գալսյանի հեղինակած «Հայացք Հայաստանի պատմությանը քարտեզագրական փաստաթղթերի միջոցով» թեմատիկ ցուցադրությունը և «Հայաստանի պատմությունը քարտեզներով» կատալոգի շնորհանդեսը: Հայաստանը Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված գրքերի ցուցադրությամբ մասնակցել է գրքի միջազգային 12 ցուցահանդես-տոնավաճառի, այդ թվում՝ Մինսկի, Փարիզի, Ալմաթիի, Լոնդոնի, Թեհրանի, Սալոնիկի, Վարշավայի, Նյու Յորքի, Մոսկվայի, Գյոտեբորգի, Ֆրանկֆուրտի, Գվադալախարայի:

2015-2016 թվականներին յուրաքանչյուր տարի մասնակցություն է ապահովվել 20 երկրում կայացած շուրջ 60 միջազգային մրցույթների, ցուցահանդեսների, տոնավաճառների, փառատոների:

Միջազգային կառույցների և կազմակերպությունների հետ համագործակցության ուղղությամբ.

Միջազգային կառույցների և կազմակերպությունների (ՅՈՒՆԵՍԿՕ, Եվրամիություն, ԱՊՀ և ՀՀՄՀ, Եվրախորհուրդ, ՄԾՏՀ, Ֆրանկոֆոնիա) հետ հետագա համագործակցության զարգացման նպատակով 2015-2016 թվականներին իրականացվել է համապատասխանաբար 27 և 18 համաֆինանսավորվող ու համատեղ ծրագրեր:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հետ համագործակցության շրջանակներում.

Հայաստանը մինչ օրս վավերացրել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից ընդունված 7 կոնվենցիաներից 5-ը, ինչի արդյունքում 2014 թվականից դարձել է «Ձինված ընդհարման դեպքում մշակութային արժեքների պաշտպանության մասին», 2015 թվականից «Մշակութային արժեքների ապօրինի ներմուծումը, արտահանումը և դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցումն արգելելու և կանխելու միջոցների մասին» և «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության պաշտպանության մասին» կոնվենցիաների միջկառավարական կոմիտեների անդամ:

ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով հաստատվել են «Մշակութային ինքնարտահայտման ձևերի բազմազանության պաշտպանության և խրախուսման մասին» և «Մշակութային արժեքների ապօրինի ներմուծումը, արտահանումը և դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցումն արգելելու և կանխելու միջոցառումների մասին» կոնվենցիաների կիրարկման մասին» պարբերական զեկույցները:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ցուցակները համալրվել են հայկական ավանդական մշակույթի տարրերով: 2016 թվականին լրամշակվել է «Հայկական քոչարի. ավանդական խմբապար» անվանակարգային փաթեթը:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Համաշխարհային ժառանգության նիստին Անի քաղաքի՝ հայկական ծագումը ներկայացնելու նպատակով պատրաստվել և նիստի մասնակիցներին (193 պետություն) բաժանվել է «Անի. հայոց 11-րդ մայրաքաղաք» տեսաֆիլմը:

Համալրվել են ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հռչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների օրացույցները: 2016 թվականին ընդգրկվել է Ոսկան Երևանցու տպագրությամբ հայերեն առաջին Աստվածաշնչի (1666թ.) 350, իսկ 2017 թվականին՝ Հովհաննես Այվազովսկու (1817-1900թթ.) ծննդյան 200-ամյակները:

2016 թվականի նոյեմբերի 13-ին Ամստերդամում բացվել է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հոբելյանական տարեդարձների ցանկում ընդգրկված հայկական առաջին աստվածաշնչի տպագրության 350-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսը, կոնֆերանսը, կայացել է նամականիշով գեղաթերթիկի մարումը:

Մինչ օրս Հայաստանից ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հոբելյանների ցանկում ներառվել է 24 հայտ: Հռչակավոր մարդկանց և կարևոր իրադարձությունների հոբելյանների ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի օրացույցի 2018-2019 թվականների համար ներկայացվել է Սբ. Հռիփսիմե եկեղեցու հիմնադրման 1400, Հ. Թումանյանի և Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 150-ամյակներին նվիրված հայտերը:

Մասնակցություն է ապահովվել ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից հայտարարված միջազգային ակցիաներին (տարիներ, շաբաթներ, օրեր): 2012 թվականին Հայաստանը մասնակցում է «Գեղարվեստական կրթության միջազգային շաբաթին»: 2014 թվականից գործում է «ԱՊՀ մասնակից երկրների գեղարվեստական կրթության օբսերվատորիա» կայքէջը, որտեղ Հայաստանը ներկայացված է իր առանձին էջով: Մասնակցություն է ապահովվում նաև Զագի համաշխարհային օրվան, Գրքի և հեղինակային իրավունքի օրվան և այլն:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հիմնադրման 70-ամյակի շրջանակներում՝

- Երևանում և Փարիզում տեղի է ունեցել «Տիկնիկները հանուն խաղաղության և միջմշակութային երկխոսության» համաշխարհային երթ-հավաքը, որը նվիրված էր նաև Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին,
- Փարիզի ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կենտրոնակայանում կայացել է «Երիտասարդությունը հանուն խաղաղության» համերգը (Հայաստանի երիտասարդական նվագախմբի և շնորհալի երիտասարդ-կատարողների մասնակցությամբ),
- Երևանում կայացել է «Մշակութային քաղաքականություն. քաղաքականություն մշակույթի համար. մշակույթի դերը կայուն զարգացման գործում 2015 թվականից հետո» միջազգային 3-րդ կոնֆերանսը, որին մասնակցել է 85 մարդ 30 երկրից:

Եվրոպական միության շրջանակներում.

Շարունակվել են աշխատանքները «Ստեղծագործ Եվրոպա» ծրագրին միանալու ուղղությամբ, որը հնարավորություն կընձեռի հայ ստեղծագործողներին ակտիվորեն մասնակցելու ԵՄ

շրջանակներում մշակույթի ոլորտում տարվող դրամաշնորհային ծրագրերին, իրականացնելու բազմաբնույթ փառատոնային և այլ մշակութային ծրագրեր, կոյուրացնի հայ արվեստագետների մուտքը եվրոպական շուկա՝ նպաստելով նորարարական և ստեղծագործական ուղղությունների զարգացմանը, ապահովելով ստեղծագործողների շարժունակությունը:

Հայաստանը շարունակում է ակտիվորեն ներգրավված լինել նաև ԵՄ դրամաշնորհային ծրագրերին: Հաշվետու ժամանակահատվածում շարունակվել են նախկինում մեկնարկած ծրագրերի իրականացումը, ինչպես նաև իրագործվել են նոր ծրագրեր: Միջոցառումների շարքում ներառված են «Caucult», «Directors across borders», «Caucadoc», «RCCHD Sharing History», «South Caucasus Heritage Crafts», SPACES, South Caucasus Heritage Crafts, «I Culture», «Artiste in Residence», «Ուշադրություն ժպիտ», «The book platforme», «Կինոէքսպրես. Հայաստան-Վրաստան», «Երգենք և պարենք հանուն խաղաղության» և այլ ծրագրեր:

Եվրոպայի խորհրդի շրջանակներում.

2016 թվականի հունվարից Հայաստանը դարձել է Եվրոպայի խորհրդի «Եվրոպական կինոյին աջակցության եվրոպական հիմնադրամի» (EURIMAGES) կազմակերպության լիիրավ անդամ:

2017 թվականին Հայաստանի կողմից ներկայացված առաջին՝ հայ-ռուսական համատեղ արտադրության «Սպիտակ» ֆիլմի նախագիծն արժանացել է Եվրիմաժի կառավարման խորհրդի հավանությանը և կստանա 250.0 հազար եվրո արժողությամբ ֆինանսական աջակցություն:

Եվրոպական ժառանգության ցանցի (HEREIN) շրջանակներում առցանց համագործակցություն է իրականացվում 47 երկրի մշակութային ժառանգության ոլորտի պատասխանատուների հետ:

Հայաստանը 2015 թվականից Եվրախորհրդի «Մշակութային ուղիներ» ծրագրի լիիրավ անդամ է: Վերոնշյալ համաձայնագրի անդամ է հանդիսանում ԵԽ 15 երկիր: Անդամակցությունը «Մշակութային ուղիներ» ծրագրին հնարավորություն կընձեռի ԵԽ հարթակում անդամ երկրների հետ համատեղ իրականացնել հայ պատմամշակութային ժառանգության հանրահռչակմանն ուղղված մշակութային ծրագրեր:

ԱՊՀ երկրների հետ հումանիտար համագործակցության շրջանակներում.

Շարունակել է գերակա մնալ համագործակցությունը ԱՊՀ մշակութային խորհրդի շրջանակներում: Այս համատեքստում 2015 թվականի հուլիսի 10-11-ը Հայաստանում անց է կացվել ԱՊՀ մշակութային համագործակցության խորհրդի հոբելյանական 30-րդ նիստը:

Մասնակցություն է ապահովվել ԱՊՀ շրջանակներում իրականացվող միջոցառումներին, մասնավորապես՝ «ԱՊՀ երկրների երիտասարդական Դելփյան խաղերին», «ԱՊՀ երկրների գիտական և ստեղծագործական մտավորականության համաժողովին», «ԱՊՀ մշակութային մայրաքաղաքներ» ծրագրին, «Համագործակցության աստղեր» և «Համագործակցության դեբյուտներ» մրցանակաբաշխություններին:

ԱՊՀ-ի հետ համագործակցության ձևաչափում իր կարևորությամբ առանձնանում է Հունանիտար համագործակցության միջպետական հիմնադրամի (ՀՀՄՀ) հետ համագործակցությունը, որի աջակցությամբ անց են կացվել ավանդական դարձած «Արամ Խաչատրյանի անվան երիտասարդ կատարողների միջազգային փառատոնը», «Ոսկե ծիրան» միջազգային կինոփառատոնը, «Վերածնունդ» մրցույթ-փառատոնը:

Անկախ Պետությունների Համագործակցությունը 2016 թվականին նշել է վերոնշյալ կառույցի կազմավորման 25-ամյակը: Հայաստանը ակտիվորեն մասնակցել է ԱՊՀ կազմավորմանը նվիրված վիրտուալ ցուցահանդեսին:

Աշխատանքներ են ընթանում Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում՝ մշակույթի առանձին ոլորտների (կինո, տեսալսողական, հուշարձանների վերականգնում և մշակութային արժեքների արտահանում և ներմուծում) օրենսդրության նույնականացման և լիբերալիզացման ուղղությամբ:

Այլ միջազգային կառույցների հետ համագործակցության ուղղությամբ.

Շարունակվել է համագործակցությունը միջազգային այլ կառույցների (Ֆրանկոֆոնիա, ՄՕՏՀ և այլն) և ոլորտի մասնագիտական ու հասարակական կազմակերպությունների, այդ թվում՝ «Եվրոպա Նոստրա»-ի, ICCROM-ի, ICOM-ի, Հրատարակիչների միջազգային ասոցիացիայի հետ: Այդ համատեքստում.

- «Երերույք» հնագիտական հուշարձանը և Անի-Պեմզա գյուղը՝ 2015 թվականին ընդգրկվել են «Եվրոպա Նոստրա» կազմակերպության «7 առավել վտանգված հուշարձանների» ցանկում, իսկ «Օժանդակություն տեղական հաստատությունների մշակութային ժառանգության պահպանման և վերականգնման ոլորտում» կրթական ծրագիրն արժանացել է «Եվրոպա Նոստրա» մրցանակի:
- Երևանում 2015 թվականին տեղի է ունեցել ICOM-ի տարեկան համաժողովը, որի շրջանակներում կայացել է «Եվրոպա Նոստրա» կազմակերպության մրցանակի արժանացած «Օժանդակություն տեղական հաստատությունների մշակութային ժառանգության պահպանման և վերականգնման ոլորտում» կրթական ծրագրի շնորհանդեսը,
- կազմակերպվել է Ֆրանկոֆոն երկրների ԱԳ նախարարների երևանյան համաժողովի մշակութային ծրագիրը:

Ընդհանուր առմամբ 2015-2016 թվականներին իրականացվող միջոցառումների և փոխանակումների արդյունքում Հայաստանից գործուղվել և Հայաստան է այցելել շուրջ 6000 մարդ:

Սփյուռքի հետ համագործակցություն.

Հայաստանի Հանրապետությունը հայապահպանությունն ընդունում է որպես ազգային անվտանգության հիմնարար արժեք և հետամուտ է հայ ժողովրդի ազգային ինքնության պահպանմանն ու զարգացմանը Հայաստանում և Սփյուռքում: Հայապահպանության համար կարևորվում է հայոց լեզվի և գրականության, հայկական մշակույթի, հայ պատմագիտության և

հայագիտության այլ ճյուղերի՝ որպես ազգային հոգևոր ժառանգության հարատևությունն ու անվտանգությունն ապահովող և ազգային ինքնությունը մարմնավորող գործոնների, զարգացումը:

Կարևորելով սփյուռքահայ արվեստագետներին հայաստանյան մշակութային դաշտ ներգրավելու, ինչպես նաև Սփյուռքում հայապահպանության խնդիրները՝ աջակցություն է ցուցաբերվում Սփյուռքում գործող մշակութային կենտրոնների գործունեությանը, տրամադրելով հայ մշակույթը ներկայացնող հայալեզու գրականություն, ֆիլմեր, ալբոմներ, դիդակտիկ նյութեր, ինչի արդյունքում Թբիլիսիում, Ջավախքում և Վրաստանի այլ հայաշատ վայրերում իրականացվել են մշակութային միջոցառումներ, հրատարակվել գրքեր, տարբեր երկրներում գործող մշակութային կազմակերպությունում կազմակերպվել են հայոց լեզվի, պատմության և մշակույթի մասին դասընթացներ:

Մշտական աջակցություն է ցուցաբերվում նաև հայաստանյան կոլեկտիվների հյուրախաղերին սփյուռքահայ գաղթօջախներում և սփյուռքահայ արվեստագետների ներկայացմանը Հայաստանում:

Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացման նպատակով ՀՀ սփյուռքի նախարարության կողմից 2015-2016 թվականներին իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ, մասնավորապես.

- 2009 թվականից իրականացվում է «Մեր մեծերը» ծրագիրը, որի հիմնական նպատակը՝ մեր հոչակավոր մեծերի հայրենանվեր գործունեությունը սերունդներին ներկայացնելն ու նրանցում հայրենասիրության զգացում ձևավորելն է:

2015-2016 թվականներին «Մեր մեծերը» խորագրով մշակութային միջոցառումներում ընդգրկված էին Դանիել Վարուժանի, Փանոս Թերլեմեզյանի, Համաստեղի, Անդրանիկ Օզանյանի, Սրբուհի Տյուսաբի, Վահե Հայկի, Ավետիս Ահարոնյանի, Գրիգոր Զոհրապի և Գրիգոր Խանջյանի անունները:

- Հայոց ցեղասպանության ճանաչմանը, դատապարտմանը և հետևանքների վերացմանը նպատակաուղղված միջոցառումների շրջանակներում վերջին երկու տարիների ընթացքում իրականացվել են 2015 թվականին՝ Հայոց ցեղասպանության պատմա-աշխարհագրական հիմնախնդիրներին նվիրված գրքի հրատարակություն, «Արևմտյան Հայաստանի ռազմաքաղաքական և վարչատնտեսական դրությունը 1914-1917թթ.», «Ժամանակակից Թուրքիա. առերեսում պատմության հետ» խորագրով գիտաժողովի կազմակերպում և անցկացում, «Նոր օսմանականությունը որպես Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության հիմնական գաղափարախոսություն» խորագրով կլոր սեղան-քննարկումների կազմակերպում և անցկացում, 100 տարի. Արևմտյան Հայաստանի նահանգների և ժամանակակից տարազների ցուցադրություն, Հայոց Ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված դասախոսությունների

կազմակերպում, 2016 թվականին՝ «Հայերեն-քրդերեն, քրդերեն-հայերեն բառարանի» կազմումը և հրատարակությունը, «Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցի արծարծումը Թուրքիայի ներքաղաքական զարգացումների համատեքստում» գրքի հրատարակությունը, «Թուրքական և ադրբեջանական գործոնը Լատինական Ամերիկայում. առկա հիմնախնդիրներ և մարտահրավերներ» կլոր սեղան-քննարկումը, Հայոց ցեղասպանությանը նվիրված մշակութային միջոցառումներ և Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված դասախոսությունների կազմակերպում (Սփյուռքի հանրային իրազեկմանն ուղղված միջոցառումներ):

- Հայաստանում սփյուռքահայերի ինտեգրման ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են Սիրիայի քաղաքացիական պատերազմի և Իրաքում ներկայիս անկայուն իրավիճակների հետևանքով Հայաստան տեղափոխված սիրիահայերի և իրաքահայերի՝ Հայաստանում ինտեգրմանն ուղղված աշխատանքները: Մասնավորապես, 2015 թվականին իրականացվել են սիրիահայ երեխաների նկարների մեկ ցուցահանդես, 3 էքսկուրսիա շուրջ 100 երեխաների և պատանիների համար, սիրիահայ արվեստագետի գրքի 1 շնորհանդես, սիրիահայ ձեռագործ վարպետների և հրուշակագործների ձեռքի աշխատանքների ու հրուշակեղենի 1 ցուցահանդես-տոնավաճառ: 2016 թվականին իրականացվել են՝ սփյուռքահայ ուսանողների և աշակերտների համար էքսկուրսիաների կազմակերպում, սփյուռքահայ արվեստագետների (պարողներ, թատերական գործիչներ, երգիչներ և երգչախմբեր) գործունեության աջակցության ապահովում, Հայաստանում բնակվող սիրիահայերի հիմնախնդիրների օպերատիվ լուծում տալու նպատակով պարբերական հավաք-հանդիպումների կազմակերպում (եռամսյակային կտրվածքով), աջակցություն սփյուռքահայ ստեղծագործողների կայացմանը Հայաստանի Հանրապետությունում (գրքի տպագրություն, ցուցահանդեսների կազմակերպում, գովազդային պաստառների տպագրություն):

- Երկու տարին մեկ անգամ Հայաստանում կազմակերպվում է «Իմ Հայաստան» փառատոնը: Սփյուռքի տարբեր համայնքներից Հայաստան են գալիս պարախմբեր, երգչախմբեր և անհատ կատարողներ (երգիչներ, երաժիշտներ, դուդուկահարներ, ասմունքնողներ և այլն):

2016 թվականին փառատոնի շրջանակներում իրականացվել են՝ «Պարարվեստի օրեր» (մասնակիցները՝ 49 պարախումբ աշխարհի 12 երկրից), «Ասմունքի համահայկական փառատոն Շուշիում» (մասնակիցները՝ 6-18 տարեկան 113 աշակերտ 6 երկրից), «Խմբերգային արվեստի օրեր» (մասնակիցները՝ 10 երգչախումբ 10 երկրից և 9 անհատ կատարող), «Դուդուկի և հայկական այլ նվագարանների փառատոն» (մասնակիցները՝ 23 անհատ կատարողներ և 2 նվագախումբ 7 երկրից), «Հայ երգի օր» (մասնակիցները՝ 20 անհատ կատարողներ աշխարհի 14 երկրից) և այլ միջոցառումներ:

- «Սփյուռք» ամառային դպրոց» ծրագիրն իրականացվում է 2012 թվականից: Ծրագրի նպատակն է՝ հայապահպանության խթանումը հայոց լեզվի ուսուցման, սփյուռքի հայկական կառույցների ներկայացուցիչների մասնագիտական որակների բարձրացման միջոցով:

Դպրոցը դառնում է Սփյուռքի կողմից, թերևս, ամենապահանջված ծրագրերից մեկը և արդեն կայացած կառույց: Ծրագիրն իրականացվում է Երևանի պետական համալսարանի հետ համագործակցությամբ:

2015 թվականին ծրագրին մասնակցել է 225 սփյուռքահայ՝ աշխարհի 21 երկրից, իսկ 2016 թվականին՝ 172 սփյուռքահայ՝ աշխարհի 22 երկրից (2013-2014 թվականների՝ 201 և 222 սփյուռքահայերի դիմաց):

Միջազգային և սփյուռքի հետ մշակութային համագործակցության ապահովման նպատակով պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 475.7 և 602.3 հազ. դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 533.9 հազ. դրամ:

Ազգային փոքրամասնությունների էթնիկ ինքնության պահպանում.

Վերջին տարիներին պետական ծրագրերում կարևոր տեղ են զբաղեցնում ՀՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանումն ու զարգացումը: Այդ նպատակով կազմակերպվում են նրանց ազգագրությունն ու ժամանակակից արվեստը ներկայացնող ցուցահանդեսներ, համերգներ, փառատոներ, մասնավորապես՝

2015 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել «Եզդիների ազգային միություն» ՀԿ-ին՝ ՀՀ մարզերում եզդիական մշակութային, կրթական, տոնական ավանդական միջոցառումների կազմակերպման համար, ինչպես նաև «Մատիտով» մանկապատանեկան նկարչական ցուցահանդեսին: «Միջէթնիկ և միջմշակութային համագործակցությունների կենտրոն» մարդասիրական ՀԿ-ին՝ «Նարեկացի» արվեստի միությունում եզդիների ցեղասպանության դատապարտմանը նվիրված լուսանկարչական ցուցահանդեսի անցկացմանը, ՀՀ ազգային փոքրամասնությունների ազգային-մշակութային կազմակերպությունների համակարգող խորհրդին՝ «Հայաստանի ազգային փոքրամասնություններն ընդդեմ ցեղասպանությունների» խորագրով Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցին նվիրված միջոցառման կազմակերպմանը, հույների ցեղասպանության մասին «Արգոնավորդների հետքերով» վավերագրական ֆիլմի հայերեն թարգմանությանը («Երևան քաղաքի «Իլիոս» հույների համայնք» ՀԿ), «Մինորա» հրեական մշակութային կենտրոն ՀԿ-ին՝ ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, կոմպոզիտոր Վիլի Վայների 60-րդ տարեդարձին նվիրված հոբելյանական երեկոյի կազմակերպմանը:

2016 թվականին աջակցություն է ցուցաբերվել մարզերում եզդիական մշակութային, կրթական, տոնական ավանդական միջոցառումների կազմակերպմանը, «Սինջար» եզդիների ազգային միավորում ՀԿ-ին՝ «Զարշամա սոր» (Նոր տարի) տոնակատարությանը, «Հունաստանի Հանրապետությունում «Grape festival «The harvest by the centuries, Stimaga»

միջազգային ժողովրդական պարի փառատոնին «Խարիտոնի» հունական համայնքի մասնակցությանը, Վիլյամ Վայների երգչախմբային ստեղծագործությունների «Willy Weiner & Friends» ձայնասկավառակի ձայնագրմանն ու հրատարակմանը:

Ոլորտին պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է յուրաքանչյուր տարի 3.0 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 3.0 մլն դրամ:

10.1.1.2. Հիմնական խնդիրները

Մշակութային ժառանգության պահպանություն

Թանգարաններ.

- Դեռևս կարևորվում է մշակութային արժեքների միասնական տեղեկատվական էլեկտրոնային շտեմարանում պետական ու մասնավոր հավաքածուների և արտերկրում հայկական մշակութային արժեքների վերաբերյալ տվյալների համալրումը.

- Դեռևս խնդիր է թանգարանների գործունեության համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը՝ շենքերի հիմնանորոգումն ու վերանորոգումը, ցուցադրական մակերեսների ընդլայնումը, ժամանակակից տեխնիկական միջոցներով վերազինումը, անվտանգության համակարգերով ապահովումը.

- Կարևոր խնդիր է ֆոնդապահոցների ժամանակակից տեխնիկական միջոցներով վերազինումը և ֆոնդային նոր կահույքով ապահովումը, թանգարանների ֆոնդային տարածքների ընդարձակումը.

- Շարունակում է կարևորվել թանգարանային ֆոնդերի համալրումը մշակութային արժեքներով.

- Շարունակում է խնդիր մնալ թանգարանային գործունեության արդի պահանջներին համահունչ մասնագիտական գիտելիքներ ունեցող կադրերով համալրումը:

Գրադարաններ

- Շարունակում է կարևոր մնալ հնատիպ և հազվագյուտ գրքերի և պարբերական մամուլի նպատակային համալրումը, վերականգնումը, թվանշայնացումը.

- Դեռևս լիարժեք լուծված չէ գրադարանների գործունեության համար բարենպաստ պայմանների ապահովման հարցը՝ շենքերի վերանորոգմամբ.

- Շարունակում է խնդիր մնալ գրադարանային ոլորտում արդի պահանջներին համահունչ մասնագիտական գիտելիքներ ունեցող կադրերի պատրաստումը.

- Կարևորվում է գրադարանների ոլորտում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը:

Արխիվային գործ

- Արխիվային հավաքածուների պահպանման, համալրման, հաշվառման աշխատանքներում առկա զարգացման միտումներին զուգընթաց դեռևս շարունակում է հրատապ մնալ արխիվային փաստաթղթերի թվայնացման խնդիրը.

- Դեռևս հրատապ է արխիվապահոցներում անհրաժեշտ ջերմախոնավային ռեժիմի պահպանման խնդիրը.

- Արդիական է արխիվի համակարգչային սարքավորումների նորացման խնդիրը:

Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձաններ

- Դեռևս շարունակում է խնդիր մնալ պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների և պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման ոլորտի իրավական դաշտի կանոնակարգումը.

- Շարունակում է առաջնահերթ մնալ պահպանվածության առումով առավել վտանգված պատմամշակութային հուշարձանների և դրանցում առկա որմնանկարների ամրակայման, վերականգնման, թվայնացման հարցը՝ հետագա քայքայումից և անդառնալի կորստից փրկելու համար.

- Արդիական է հուշարձանների պահպանության բնագավառում պետություն-մասնավոր հատվածներ (այդ թվում՝ հասարակական, միջազգային կազմակերպություններ, անհատ բարերարներ, համայնքի բնակչության ներգրավվածություն) համագործակցության ներդրած ձևաչափի շարունակականության ապահովումը.

- Շարունակում են խնդիր մնալ Հայաստանում և արտերկրում հայկական պատմամշակութային հուշարձանների հաշվառմանն ուղղված անհրաժեշտ գործընթացների իրականացումը (պետական կադաստրի ստեղծում և վարում, պահպանական գոտիների օգտագործման ռեժիմի սահմանում, հաշվառման փաստաթղթերում նշված տվյալների ճշգրտում և լրամշակում), հուշարձանների ուսումնասիրումը, վավերագրումը.

- Դեռևս շարունակում է խնդիր մնալ պետական տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հուշարձանների սեփականատերերի և օգտագործողների փոխհարաբերությունների կանոնակարգումը (պահպանական պարտավորագրերի ինստիտուտի կիրառումը).

- Շարունակվում է կարևորվել պատմամշակութային հուշարձանների հանրահոգակման գործընթացի արդյունավետության բարձրացումը, հուշարձանի հանդեպ համազգային հոգածության ձևավորումը.

- Կարևորվում է պատմամշակութային հուշարձանների հանրահոգակման գործընթացի արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև արտերկրում գտնվող ուսումնասիրված, վավերագրված, հաշվառված հայկական հուշարձանների հանրահոգակումը:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն

- Կարևորվում է ՀՀ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության տարրերի և մշակութային տարածքների, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի մարդկության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության ներկայացուցչական ցանկերի համալրումը, միասնական տեղեկատվական շտեմարանի ստեղծումը.
- Կարևոր խնդիր է ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կրթական ծրագրերով ավանդական արհեստների, ժողովրդական ստեղծագործության, ազգային նվագարանագործության գիտելիքների և հմտությունների փոխանցումը.
- Կարևոր խնդիր է ժողովրդական վարպետների և ժողովրդական ստեղծագործության վերաբերյալ առցանց տեղեկատվական հարթակների ստեղծումը.
- Կարևորվում է արհեստագործական արտադրանքի արդիականացումը և կենցաղում ներդրման մեխանիզմների մշակումը:

Ազգային հենքի վրա ժամանակակից արվեստի (թատերարվեստ, պարարվեստ, երաժշտարվեստ, կինոարվեստ, կերպարվեստ) զարգացում, մշակութային արտադրանքի փարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում

- Դեռևս լուծված չեն մշակութային կազմակերպությունների՝ թատրոնների, համերգասրահների բնականոն գործունեության պատշաճ ապահովման խնդիրները՝ շենքերի և շինությունների հիմնանորոգումը, սեփական տարածքներ չունեցող և անբավարար պայմաններում գործող թատերահամերգային կազմակերպություններին անհրաժեշտ տարածքների տրամադրումը, արդիական նյութատեխնիկական միջոցների համալրումը.
- Խնդիր է համարվում մատուցվող ծառայությունների որակի ապահովումը, խաղացանկերի համալրումը նոր ստեղծագործություններով, ժողովրդական կոլեկտիվների երկացանկերի թարմացումը նոր մշակումներով, երաժշտական գործիքների ձեռքբերումն ու վերանորոգումը.
- Առկա է բարձր որակավորում ունեցող մասնագետներով (ստեղծագործական և տեխնիկական) ոլորտի համալրման խնդիրը՝ վերապատրաստումների և վարպետության դասերի միջոցով.
- Հրատապ է կինոարվեստի ոլորտի օրենսդրական դաշտի կարգավորումը և լուծված չեն հայկական կինոժառանգության պահպանության և օգտագործման խնդիրները՝ ֆիլմերի թվայնացման ու հանրայնացման միջոցով:

Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի տեղորոշում և հանրահռչակում

- Կարևորվում է միջազգային մշակութային համագործակցությունը խթանող և կանոնակարգող երկկողմ (պայմանագրեր, համաձայնագրեր, հուշագրեր, ծրագրեր, արձանա-

գրություններ) և բազմակողմ (կոնվենցիաներ, բազմակողմ համաձայնագրեր) իրավապայմանագրային դաշտի ընդլայնումն ու կիրարկումը, նեղլորտային համագործակցությունը խթանող պայմանագրերի ստորագրումը.

- Արդիական է երկկողմ համագործակցության զարգացման համատեքստում նոր ձևաչափերի կիրառումը, որը կնպաստի հայ մշակույթի հանրահռչակմանը արտերկրում և արտերկրի մշակույթների ներկայացմանը Հայաստանում: Առանցքային է դառնում հայ մշակույթի հանրահռչակմանը միտված մեծածավալ ծրագրերի իրականացումը.
- Կարևոր խնդիր է բազմակողմ համագործակցության շրջանակներում հարևան պետությունների կողմից հայ մշակութային ժառանգության նկատմամբ կեղծարարության կանխարգելումը, որն առավել ակնհայտորեն դրսևորվում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հարթակում: Այդ համատեքստում կարևորվում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի տարբեր հարթակներում Հայաստանի դիրքերի ամրապնդմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը.

Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում

- Դեռևս շարունակում է խնդիր մնալ ՀՀ մարզերում վերանորոգված մշակույթի տների, կենտրոնների, ակումբների նյութատեխնիկական բազայի համալրումը, երաժշտական գործիքների և սարքավորումների ձեռքբերումը.
- Առկա են ՀՀ մարզերում մշակութային կազմակերպությունների բնականոն գործունեության ապահովման և մշակութային կյանքի աշխուժացման ու զարգացման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծման խնդիրները.
- Կարևորվում է ՀՀ մարզերում բնակչության գեղագիտական զարգացումն ու մշակութային ծառայությունների մատուցումը, ինչը կապված է մշակույթի տների և կենտրոնների ոչ լիարժեք կենսագործունեությամբ, մշակութային ենթակառուցվածքների սակավությամբ:
- Ազգային փոքրամասնությունների հետ համագործակցություն և էթնիկ ինքնության պահպանում.
- Դեռևս խնդիր է ՀՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների մշակութային ինքնության պահպանմանն ու զարգացմանն ուղղված ծրագրերին բազմակողմանի աջակցումը:

10.1.2. ՈԼՈՐՏԻ (ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ) ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.1.2.1. Նպատակները

**** Մշակութային ժառանգության պահպանություն և ազգային ավանդույթների վերարտադրում***

Մշակութային ժառանգության (նյութական և ոչ նյութական) անխաթար պահպանում, օգտագործում ու հանրահռչակում, գիտական, տեխնիկական և գեղարվեստական ուսումնասիրությունների, տեղական և միջազգային մակարդակներում մշակութային ժառանգության ճանաչելիություն, մշակութային զբոսաշրջության խթանում:

*** Ժամանակակից արվեստի զարգացում, մշակութային արտադրանքի տարածում, ստեղծագործող երիտասարդության ներուժի բացահայտում և ստեղծագործական գործընթացների խթանում**

Խաղացանկերի և երկացանկերի ժանրային ու ոճական բազմազանության և որակի, միջազգային ասպարեզում մշակութային արտադրանքի մրցունակության ապահովում, ստեղծագործական ներուժի բացահայտման ու զարգացման համար պայմանների ստեղծում և ներգրավում ժամանակակից ստեղծագործական գործընթացներում:

*** Մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացում և համաչափության ապահովում**

ՀՀ մարզերում գործող մշակութային կազմակերպությունների բնականոն գործունեության, դեպի մարզեր մշակութային ծառայությունների ապակենտրոնացման, մշակութային գործունեություն իրականացնելու հավասար պայմանների ապահովում:

*** Միջազգային համագործակցության ընդլայնում, արտերկրում հայկական մշակույթի տեղորոշում և հանրահռչակում**

Արտերկրի հետ մշակութային երկխոսության ձևաչափերի ընդլայնում և խորացում, հայ մշակույթի հանրահռչակում, հայաստանյան հասարակությանը աշխարհի ժողովուրդների մշակույթին հաղորդակից դարձնելու գործընթացի ապահովում, միջազգային կազմակերպություններին և կառույցներին անդամակցում ու արդյունավետ ինտեգրում, միջազգային հարթակներում Հայաստանի դիրքավորում, միջազգային ծրագրերին հայաստանյան կազմակերպությունների մասնակցության աճի ապահովում:

10.1.2.2. Գերակայությունները

Մշակույթի ոլորտի զարգացման գերակա ուղղություններն են.

- Ոլորտի օրենսդրական դաշտի կատարելագործում՝ ՀՀ օրենքների, օրենսդրական և ենթաօրենսդրական իրավական ակտերի ընդունմամբ.
- Մշակութային արտադրանքի իրացման և ծառայությունների մատուցման գործընթացներում տնտեսական աճի խթանում՝ միասնական էլեկտրոնային տոմսային համակարգի ներդրմամբ, նոր գրախանութների ավելացմամբ գրավաճառ ցանցի ընդլայնում, մասնավոր, գիտակրթական և մշակութային կառույցների հետ համագործակցության ապահովում՝ ծառայությունների մատուցում ժամանակակից մեթոդների կիրառմամբ.

- Մշակութային ժառանգության ոլորտում ենթակառուցվածքների արդիականացում՝ պատմության և մշակութային անշարժ հուշարձանների պահպանական գոտիներում, ինչպես նաև դրանց հարակից տարածքներում ենթակառուցվածքների արդիականացմանն ու զարգացմանն ուղղված ներդրումային քաղաքականության ակտիվացման, կառավարման նոր մոդելների ներդրման, հանրահոջակման ծրագրերի մշակմամբ.
- Մշակութային ժառանգության ոլորտում տեղեկատվական հասանելիության ապահովում՝ հուշարձանային համալիրներում միասնական նմուշի (եռալեզու) տեղեկատվական վահանակ-ցուցանակների (QR կոդեր) մշակմամբ և տեղադրմամբ, մշակութային ժառանգության մատչելիության ապահովում՝ դրանց թվայնացման միջոցով.
- Հայաստանում կինոարտադրության զարգացմանն ուղղված կառավարման ժամանակակից մոդելի ներդրում՝ կինոարտադրության ոլորտի կառավարման ժամանակակից մոդելի ներդրման իրավական հիմքերի ապահովմամբ, ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերի փաթեթի մշակմամբ, «Ֆիլմ հանձնակատարի» ինստիտուտի ստեղծմամբ, պետություն-մասնավոր համագործակցությամբ տարածաշրջանային կինոդպրոցի ստեղծման ծրագրի մշակմամբ.
- Մարզերում մշակութային ծառայությունների համաչափության, մատչելիության և հասանելիության ապահովում՝ զարգացման բարենպաստ միջավայրի զարգացմանն ուղղված մի շարք ծրագրերի և միջոցառումների իրականացմամբ.
- Օտարերկրյա պետություններում հայկական մշակույթի հանրահոջակում և համաշխարհային մշակույթի ներկայացում Հայաստանում,
- Հեռուստատեսության, ռադիոյի, մամուլի և սոցիալական մեդիայի ռեսուրսներում մշակութային բաղադրիչի ընդլայնում՝ պատմամշակութային ժառանգությունը, ժամանակակից արվեստը ներկայացնող, կրթական, դաստիարակչական ուղղվածություն ունեցող գիտահանրամատչելի և ճանաչողական հեռուստահաղորդումների ստեղծման աշխատանքների մեկնարկով, հեռուստատեսությամբ, ռադիոյով, մամուլով և սոցիալական մեդիայով հանրահոջակմամբ, մշակութային կյանքի, արդի ստեղծագործողների գործունեության, մշակութային անցուդարձի լուսաբանմամբ.
- Հայկական մշակութային ստեղծագործական ներուժի գույքագրում, տեղորոշում և հաշվառում, միասնական տեղեկատվական շտեմարանի (պորտալի) ստեղծում:

10.1.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել 2018 թվականին՝ **13,126.0** մլն դրամ, 2019 թվականին՝ **12,892.4** մլն դրամ և 2020 թվականին՝ **12,976.4** մլն դրամ (2017-2019 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018 թվականին նախատեսվել էր 13,854.9 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 13,770.9 մլն դրամ):

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով մշակույթի ոլորտին պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կկազմի, համապատասխանաբար՝ 0.23; 0.20; 0.19 % :

Ծախսերը 2018 թվականին 2017 թվականի նկատմամբ կնվազեն 8.3 %-ով, 2019 թվականին՝ 2017 թվականի նկատմամբ՝ 1.8 %-ով, 2020 թվականին՝ 2019 թվականի նկատմամբ կաճեն 0.7 %-ով:

2018-2020 թվականներին մշակույթի ոլորտի բյուջետային հատկացումների փոփոխությունները հիմնականում պայմանավորված են գոյություն ունեցող ծրագրերի ծախսերի նվազմամբ, ինչպես նաև.

- «Իմ Հայաստան» փառատոնի անցկացման ծախսերի նախատեսմամբ՝ 84.0 մլն դրամ /նախատեսվում է 2 տարին մեկ անգամ՝ 2018 և 2020 թվականներին/,
- «Մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն» ծրագրի գծով ծախսերի նվազմամբ՝ 2018 թվականին՝ 393.0 մլն դրամով, 2019 թվականին՝ 149.6 մլն դրամով:

Մշակույթի ոլորտի 2016-2020 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների ներկայացված են 10.1. աղյուսակում:

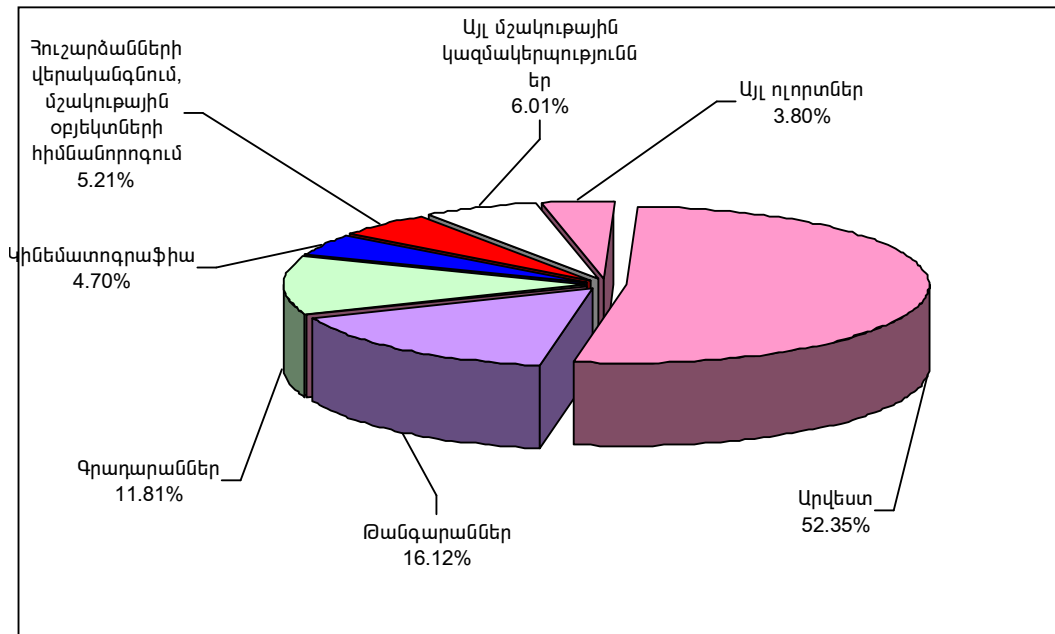
Աղյուսակ 10.1. Մշակույթի ոլորտի պետական ծախսերը 2016-2020 թվականների՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

Բաժին, խումբ, դաս	Խմբերի անվանումները	Փաստացի բյուջե	Հաստատված բյուջե	2018-2020թթ ՄԺԾԾ		
		2016թ	2017թ	2018թ	2019թ	2020թ
08	Ը Ն Դ Ա Մ Ե Ն Ը, այդ թվում	13 952.4	14 316.3	13 126.0	12 892.4	12 976.4
08.02.01.	Գրադարաններ	1 753.4	1 666.3	1 551.3	1 551.3	1 551.3
08.02.02.	Թանգարաններ և ցուցասրահներ	2 237.4	2 264.9	2 118.9	2 118.9	2 118.9
08.02.03.	Մշակույթի տներ, ակումբներ, կենտրոններ	47.1	47.2	45.6	45.6	45.6
08.02.04.	Այլ մշակութային հիմնարկներ	848.8	844.9	789.4	789.4	789.4
08.02.05.	Արվեստ	6 978.4	7 285.0	6 871.3	6 787.3	6 871.3
08.02.06.	Կինեմատոգրաֆիա	654.0	653.5	611.1	611.1	611.1

Բաժին, խումբ, դաս	Խմբերի անվանումները	Փաստացի բյուջե	Հաստատված բյուջե	2018-2020թթ ՄԺԾԾ		
		2016թ	2017թ	2018թ	2019թ	2020թ
08.02.07.	Հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնում և պահպանում	160.7	155.9	145.8	145.8	145.8
08.04.02.	Քաղաքական կուսակցություններ, հասարակական կազմակերպություններ, արհմիություններ	239.8	320.9	309.1	309.1	309.1
08.02.07.	Հուշարձանների վերանորոգում և վերականգնում	283.8	250.0	250.0	250.0	250.0
	Մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգում և շինարարություն	749.0	827.5	434.6	285.0	285.0

Ըստ ուղղությունների 2018 թվականի ծախսերի տեսակարար կշիռը մշակույթի ոլորտին ուղղված հատկացումներում կունենա հետևյալ պատկերը:

Գծանկար 10.1. 2018 թվականի մշակույթի ոլորտում ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ ենթախմբերի (%)

10.1.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Մշակույթի ոլորտում, պետական բյուջեից ստացված հատկացումների հետ մեկտեղ, ծախսերի իրականացմանն են ուղղվում նաև սեփական եկամուտները:

Սեփական եկամուտները գոյանում են հիմնականում վճարովի ծառայությունների մատուցումից, տոմսերի վաճառքից, դահլիճների և տարածքների վարձավճարից, կինոնկարների իրացումից, ինչպես նաև ստացվող նվիրատվություններից:

Վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված եկամուտներն ուղղվում են աշխատավարձի լրավճարներին, ապրանքների ձեռքբերմանը, գրքային և թանգարանային հավաքածուների համալրմանը:

2016-2020 թվականներին վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից ստացված և կանխատեսվող եկամուտները կազմում են ըստ տարիների, համապատասխանաբար՝ 1,722.2; 2,013.8; 2,007.4; 2,008.6 և 2,009.5 մլն դրամ:

Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը ներկայացված են 10.2. աղյուսակում:

Աղյուսակ 10.2. ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը 2016-2020 թվականներին՝ ըստ առանձին կազմակերպությունների (մլն դրամ)

Բաժին, խումբ, դաս	Պետական աջակցություն ստացող իրավաբանական անձ հանդիսացող սուբյեկտների անվանումները	2016թ.		2017թ.		2018թ.		2019թ.		2020թ.	
		ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին
		փաստացի		ծրագիր		կանխատեսում					
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	9546.7	1722.2	9673.8	2013.8	9060.7	2007.4	9060.7	2008.6	9060.7	2009.5
	այդ թվում՝										
08	1. Վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից, որից	9546.7	1543.8	9673.8	1997.8	9060.7	1999.4	9060.7	2000.6	9060.7	2001.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	86.1	13.9	82.9	17.1	81.9	18.1	81.9	18.1	81.9	18.1
08.02.01.	ՀՀ ՄԼ ենթակայության գրադարաններ	1331.0	25.8	1320.2	33.3	1238.6	33.3	1238.6	33.3	1238.6	33.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	98.1	1.9	97.5	2.5	97.4	2.6	97.4	2.6	97.4	2.6
08.02.02	ՀՀ ՄԼ ենթակայության թանգարաններ	1593.7	372.4	1622.3	492.4	1522.1	492.4	1522.1	492.4	1522.1	492.4
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	81.1	18.9	76.7	23.3	75.6	24.4	75.6	24.4	75.6	24.4
08.02.02	«Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիր, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարան» ՊՈԱԿ	162.9	19.0	160.8	19.3	150.2	19.3	150.2	19.3	150.2	19.3

	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	89.6	10.4	89.3	10.7	88.6	11.4	88.6	11.4	88.6	11.4
08.02.02	ՀՀ Արարատի մարզպետարանի ենթակայության թանգարաններ	17.8	1.2	17.7	1.3	17.7	1.3	17.7	1.3	17.7	1.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	93.7	6.3	93.2	6.8	93.2	6.8	93.2	6.8	93.2	6.8
08.02.02	Երևանի քաղաքապետարան ի ենթակայության թանգարաններ	243.7	24.5	243.3	27.7	227.3	28.3	227.3	28.3	227.3	28.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	90.9	9.1	89.8	10.2	88.9	11.1	88.9	11.1	88.9	11.1
08.02.03.	«Ստեփանավանի մշակույթի և ժամանցի կենտրոն» ՊՈԱԿ	39.5	0.8	39.5	0.5	37.0	0.5	37.0	0.5	37.0	0.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	97.9	2.1	98.7	1.3	98.6	1.4	98.6	1.4	98.6	1.4
08.02.04.	«Հայաստանի ազգային արխիվ» ՊՈԱԿ	530.6	129.6	527.7	132.0	493.2	132.0	493.2	132.0	493.2	132.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	80.4	19.6	80.0	20.0	78.9	21.1	78.9	21.1	78.9	21.1
08.02.04.	«Երևանի կենդանաբանական այգի» ՊՈԱԿ	253.0	169.6	252.0	171.4	235.4	171.4	235.4	171.4	235.4	171.4
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	59.9	40.1	59.5	40.5	57.9	42.1	57.9	42.1	57.9	42.1
08.02.04.	«Մշակութային արժեքների փորձագիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ	29.7	27.1	29.7	27.5	27.8	27.5	27.8	27.5	27.8	27.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	52.3	47.7	51.9	48.1	50.3	49.7	50.3	49.7	50.3	49.7
08.02.05.	«Ա.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ	1288.3	158.8	1281.9	217.4	1198.6	217.4	1198.6	217.4	1198.6	217.4
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	89.0	11.0	85.5	14.5	84.6	15.4	84.6	15.4	84.6	15.4
08.02.05.	«Գ.Սունդուկյանի անվան ազգային ակադեմիական թատրոն» ՊՈԱԿ	331.1	22.9	312.4	75.7	292.1	75.7	292.1	75.7	292.1	75.7
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	93.5	6.5	80.5	19.5	79.4	20.6	79.4	20.6	79.4	20.6
08.02.05.	ՀՀ ՄՆ ենթակայության թատրոններ	1548.6	294.7	1532.1	425.3	1440.0	425.3	1440.0	425.3	1440.0	425.3
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	84.0	16.0	78.3	21.7	77.2	22.8	77.2	22.8	77.2	22.8

	ՀՀ ՄՆ ենթակայության համերգային կազմակերպություն ներ	1477.0	187.0	1486.9	260.7	1383.9	260.7	1383.9	260.7	1383.9	260.7
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	88.8	11.2	85.1	14.9	84.1	15.9	84.1	15.9	84.1	15.9
08.02.05.	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թատրոններ	215.3	94.0	363.2	94.2	339.4	94.6	339.4	94.6	339.4	94.6
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	69.6	30.4	79.4	20.6	78.2	21.8	78.2	21.8	78.2	21.8
08.02.05.	Գեղարքունիքի մարզի «Լ.Քալան- թարի անվ. Դրա- մատիկական թատ- րոն» ՊՈԱԿ	50.5	0.7	50.4	1.4	47.1	2.0	47.1	3.2	47.1	4.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	98.7	1.3	97.3	2.7	95.9	4.1	93.6	6.4	92.0	8.0
08.02.05.	Սյունիքի մարզի «Ա.Շիրվանզադեի անվան պետական դրամատիկական թատրոն» ՊՈԱԿ	72.2	2.9	72.0	3.0	69.3	3.0	69.3	3.0	69.3	3.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	96.2	3.8	96.0	4.0	95.9	4.1	95.9	4.1	95.9	4.1
08.02.05.	«Հայաստանի պե- տական ազգային ակադեմիական երգչախումբ» ՊՈԱԿ	166.8	4.5	166.7	5.8	155.8	5.8	155.8	5.8	155.8	5.8
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	97.4	2.6	96.6	3.4	96.4	3.6	96.4	3.6	96.4	3.6
08.02.06.	«Հայաստանի ազ- գային կինոկենտ- րոն» ՊՈԱԿ	149.2	8.2	149.0	8.9	139.3	8.9	139.3	8.9	139.3	8.9
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում, %	94.8	5.2	94.4	5.6	94.0	6.0	94.0	6.0	94.0	6.0
	2.Ստացվող նվիրատվություններ ից, որից	0.0	178.4	0.0	16.0	0.0	8.0	0.0	8.0	0.0	8.0
	ՀՀ ՄՆ ենթակայության գրադարաններ		9.6								
	ՀՀ ՄՆ ենթակայու- թյան թանգարաններ		78.3								
08.02.05	ՀՀ ՄՆ ենթակայու- թյան թատրոններ		22.6								
08.02.05	ՀՀ ՄՆ ենթակայու- թյան համերգային կազմակերպություն ներ		61.5		7.0		7.0		7.0		7.0

	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թանգարաններ		0.3								
08.02.04..	«Երևանի կենդանաբանական այգի» ՊՈԱԿ		3.7		8.0		1.0		1.0		1.0
08.02.05.	Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության թատրոններ		2.4		1.0						

10.2. ՌԱԴԻՈ ԵՎ ՀԵՌՈՒՍՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՌԱՐՁԱԿՄԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈԼՈՐՏ

10.2.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.2.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտում 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն թվով 27 ծրագրերի իրականացմանը՝ պետական կառավարման 10 մարմինների միջոցով:

Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտում պետության միջամտությունն իրականացվում է հետևյալ բնագավառներում.

✓ Հեռուստառադիոհաղորդումների

✓ Հրատարակչական և տեղեկարվական

Հեռուստառադիոհաղորդումների համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները հիմնականում ուղղվում են հանրային հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստմանը և հեռարձակմանը, հեռուստառադիոհաղորդումների վերաբերյալ հասարակական կարծիքի ուսումնասիրմանը, ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակմանը, տնտեսական վերլուծությունների ծառայությունների իրականացմանը, Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստմանը, ձեռքբերմանը և տարածմանը:

Հանրային հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստումն ու հեռարձակումը իրականացնում են՝ «Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն», «Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն», «Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերություն», «Շիրակի հանրային հեռուստառադիո» ՓԲԸ-ները:

Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման աշխատանքներն իրականացնում է «Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ-ը:

Վերը նշված ընկերությունների պետական կառավարման լիազոր մարմինն է՝ Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերությունը:

Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերության գործունեության հիմքում դրված են «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջները, վերջինով պայմանավորված՝ լիազորությունների իրականացումը:

ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակումն իրականացնում է «Միր» միջպետական հեռուստառադիոընկերության հայաստանյան մասնաճյուղը:

Համաձայն «հաշվարկային բանալու» սկզբունքի՝ «Միր» միջպետական հեռուստառադիոընկերության գործունեության ծախսերում ՀՀ մասնաբաժինը կազմում է 1.5 տոկոս:

«Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում «Տեղեկատվության և վերլուծության կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը իրականացնում է հետևյալ ծառայությունները՝ ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող գործունեության լուսաբանում Հանրային հեռուստատեսությամբ հեռարձակվող հաղորդաշարերի միջոցով, հեռուստահաղորդումների, էլեկտրոնային կայքերի, հանրապետական թերթերի, սոցիալական ցանցերի մշտադիտարկում, տեղեկատվության մշակում և ամփոփում, ՀՀ կառավարության գործունեությանը վերաբերող վերլուծությունների իրականացում, ՀՀ կառավարության գործունեության լուսաբանում հանրապետական և մարզային ՁԼՄ-ում:

«Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվում են հեռուստահաղորդումների, ֆիլմերի պատվիրում և տարածում սփյուռքի հայկական համայնքներում:

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները հիմնականում ուղղվում են գրականության հրատարակմանը, պետական և ոչ պետական մամուլին աջակցմանը, հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական ծառայությունների (իրավական ակտերի պաշտոնական հրատարակում և վերահրատարակում, Հայաստանի իրավական տեղեկատվության համակարգի «Արլիս» ծրագրի կառավարում և պահպանում, պաշտոնական ինկորպորացիայի ենթարկված իրավական ակտերի էլեկտրոնային ժողովածուի ստեղծում, այլ պոլիգրաֆիական արտադրանքի, միջազգային պայմանագրերի հրատարակում, ՀՀ մուտքի վիզաների և վերադարձի վկայականների, ՀՀ դեսպանություններում օգտագործվող պաշտպանված ձևաթղթերի տպագրում) և թարգմանչական ծառայությունների (ՀՀ, ԵՏՄ/ՄՄ, ԵՄ իրավական ակտերի, ՀՀ ազգային զեկույցների, ՀՀ պետական մարմինների կողմից միջազգային կառույցներ ներկայացվող և այդ կառույցների կողմից ՀՀ պետական մարմիններ ներկայացվող փաստաթղթերի, այլ պետությունների հետ Հայաստանի Հանրապետության երկկողմ հարաբերությունների շրջանակներում դատական ակտերի և հարակից փաստաթղթերի, Հայաստանի Հանրապետության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների

եվրոպական դատարանի վճիռների և հանձնարարվող այլ առանցքային փաստաթղթերի թարգմանություն) իրականացմանը, Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացմանը նպաստող հրատարակչական ծրագրերի իրականացմանը, ինչպես նաև տեղեկատվության ձեռքբերմանը և արխիվացմանը:

Բնագավառի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության բնակչությունը և Սփյուռքը:

10.2.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառ

Հայաստանի հանրային հեռուստառնկերությունը 2015-2016 թվականներին շարունակել է հեռուստահաղորդումների արտադրության և հեռարձակման իր առաքելությունը, պատրաստել և օրական 24 ժամ հեռարձակել է հեռուստահաղորդումներ «Առաջին» (<< տարածքում և Արցախում) և միջազգային (<< տարածքում և տարածքից դուրս) ալիքներով:

Հանրային հեռուստառնկերությունը 2015-2016 թվականներին պատրաստել և հեռարձակել է տարբեր թեմատիկ ուղղություններով հաղորդումներ՝ նպատակ ունենալով առավելագույնս բավարարել հանրության տարբեր շերտերի և սոցիալական խմբերի հեռուստատեսային պահանջմունքները և ապահովել տեղեկացված լինելու նրանց սահմանադրական իրավունքը:

Հանրային հեռուստառնկերությունը 2015-2016 թվականներին պատրաստել և հեռարձակել է ինը թեմատիկ ուղղություններով: Հաղորդումների հեռարձակման ծավալները ներկայացված են

10.3 աղյուսակում:

Աղյուսակ 10.3. 2015-2016 թվականներին Հանրային հեռուստառնկերության կողմից հեռարձակված հաղորդումների ծավալները ըստ առանձին թեմատիկ ուղղությունների

Հաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	«Առաջին» ալիքով հեռարձակված հաղորդումների ծավալները (ժամ)		Արբանյակային ալիքով հեռարձակված հաղորդումների ծավալները (ժամ)	
	2015 թվական	2016 թվական	2015 թվական	2016 թվական
Լրատվական, լրատվական-վերլուծական	621.0	624.0	983.0	878.0
Քաղաքական, տնտեսական, հասարակական	1,482.0	1,439.0	2,129.0	2,155.0
Մշակութային	2,073.0	1,787.0	1,479.0	1,343.0
Կրթական, մանկապատանեկան	594.0	771.0	318.0	682.0
Գիտալուսավորչական, հայոց լեզվի և պատմական	844.0	779.0	1,021.0	1,114.0
Մարզական	313.0	556.0	253.0	164.0
Երաժշտական	886.0	820.0	860.0	1,147.0
Ջվարճալի-ժամանցային	1,472.0	1,591.0	1,428.0	1,021.0
Հոլովակներ, այլ հաղորդումներ	449.0	399.0	262.0	262.0
Ընդամենը	8734.0	8766.0	8733.0	8766.0

Հանրային հեռուստաընկերության եթերում միշտ մեծ տեղ են գրավել մշակույթին, մասնավորապես՝ հայկական մշակույթին նվիրված հաղորդումները: Դրանք բազմաթնոյթ են իրենց ընդգրկումներով և հեռուստադիտողին ներկայացնում են մեր ազգային մշակույթում նշանակալի հետք թողած, ճանաչված ու սիրված արվեստագետներին, ինչպես նաև միջազգային մշակութային կարևոր իրադարձությունները, անդրադառնում են հայության ապագային, նրա մշակութային ժառանգությանը:

Մշակութային հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են «Առաջին» ալիքի եթերի համապատասխանաբար 23.7 և 20.4 տոկոսը: Մշակութային հաղորդումներից առանձնացել են՝ «Արվեստանոց», «Արվեստակիրներ», «Արտկանոն» և «Հայից Հայ» հաղորդաշարերը: «Արվեստանոց» հաղորդաշարի ընթացքում վարպետության դաս է վարում ճանաչված ու սիրված արվեստագետներից մեկը՝ երիտասարդ լսարանի առջև ներկայացնելով իր մտքերն ու փորձը և բացահայտելով փոքրիկ գաղտնիքներ: «Արվեստակիրներ» խորագրի ներքո ստեղծվել են վավերագրական երկու հեռուստաֆիլմ՝ նվիրված ազգային մշակույթում նշանակալի հետք թողած և ճանաչված անհատներին: «Արտկանոն» հաղորդաշարի միջոցով ներկայացվում են շաբաթվա հայաստանյան և միջազգային մշակութային իրադարձությունները, ինչպես նաև բանավեճեր են ծավալվում հանրային հնչեղություն ունեցող մշակութային թեմաների շուրջ: Հաղորդաշարի հյուրերն են մշակույթի տարբեր ոլորտների ճանաչված արվեստագետներ: «Հայից Հայ» հաղորդաշարը լուսաբանում է հայ արվեստը, մշակույթը, գիտությունն ու պատմությունը: Հաղորդաշարի նպատակն է՝ հեռուստադիտողին ծանոթացնել հայ ազգի ականավոր ներկայացուցիչների կյանքին և գործունեությանը:

2016 թվականին Հանրային հեռուստաընկերությունը շարունակել է հեռարձակել հայրենական և արտասահմանյան հայտնի կինոարտադրող ընկերությունների արտադրության թե՛ արդեն սիրված, և թե՛ ժամանակակից գեղարվեստական ու վավերագրական ֆիլմեր, ինչպես նաև լուսաբանել մշակութային տարաբնույթ միջոցառումներ և փառատոներ:

Քաղաքական, տնտեսական, հասարակական հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են Առաջին ալիքի եթերի համապատասխանաբար 17.0 և 16.4 տոկոսը: Այս հաղորդումներից առանձնացել են «Խորհրդարանական շաբաթ», «Հրապարակում», «Զինուժ», «Մարտիկ», «02», «Հանրային օրակարգ», «Եռանկյունի», «Առավոտ լուսո», «Հարցազրույց», «Առաջին տնտեսական», «Մասնագիտությունը՝ լրագրող», «Նվիրյալներ», «Դեպի Արցախ», «Ջավախք՝ լեռնեցիների օրրան», «Մերոնք», «Ագրոժամ», «Չակերտներ» և այլն:

2016 թվականին ներկայացվել են նաև նոր հեռուստանախագծեր՝ «Իմ բանակը», «Հայի ուժը», «Հայն ու Հայաստանը», «Եթե բոլորը», «Կյանքը շարունակվում է», «Օտարերկրացիները Հայաստանում», «Այս օրը» և «Համի որակը»:

Լրատվական և լրատվական-վերլուծական հաղորդումներից են՝ «Առաջին լրատվական», «Տեսանկյուն», «Խորհրդարան» հաղորդաշարերը: «Առաջին լրատվական»-ը Առաջին ալիքի ամենօրյա գլխավոր լրատվական ծրագիրն է, որը համակողմանիորեն լուսաբանում է օրվա ընթացքում Հայաստանում և աշխարհում տեղի ունեցող հրատապ և ուշագրավ իրադարձությունները: 2015 և 2016 թվականներին լրատվական և լրատվական-վերլուծական հաղորդումների տեսակարար կշիռը «Առաջին» ալիքի եթերում կազմել է յուրաքանչյուր տարի 7.1 տոկոս:

Բազմազան է նաև Հանրային հեռուստաընկերության Առաջին ալիքի մարզական եթերը: Մարզական հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են Առաջին ալիքի եթերի համապատասխանաբար 3.6 և 6.3 տոկոսը: «Շախմատի աշխարհ» հաղորդաշարը ներկայացնում է շախմատային աշխարհի կարևոր իրադարձությունները: Հաղորդաշարի հյուրերի հետ քննարկվում են Հայաստանում շախմատային կարևոր միջոցառումներն ու շախմատի՝ որպես ուսումնական առարկայի, դասավանդման արդյունավետության և շախմատային աշխարհի լավագույնների մասին պատմող տեսանյութերն ու սյուժեները: Ֆուտբոլային կյանքի անցուդարձն է ներկայացնում «Լրացուցիչ ժամանակ» հաղորդաշարը: Հաղորդաշարը ներկայացնում է բացառիկ հարցազրույցներ ու ռեպորտաժներ, լուսաբանում միջազգային ֆուտբոլի շաբաթվա ամենահետաքրքիր դրվագները: «Խաղից դուրս» հաղորդաշարն ամեն շաբաթ ներկայացնում է սպորտային կյանքի նորությունները, հրատապ ու թեժ թեմաները: Հաղորդաշարը փորձում է բացահայտել բոլոր այն խնդիրները, որոնք առկա են հայկական սպորտային միջավայրում: 2016 թվականին Հանրային հեռուստաընկերության եթերում հեռարձակվել է «Հաղթանակ կերտողները» նոր հեռուստատեսային փաստագրության ժանրում նկարահանված ֆիլմաշարը, որը պատմում է հայկական սպորտի վառ ներկայացուցիչների մասին: Համաշխարհային սպորտում հայկական եռագույնի պատիվը միշտ բարձր պահած, հաղթանակի անկրկնելի պահեր պարզևած մարզիկների մասին ֆիլմաշարը բացահայտում է այն ամենը, ինչ սովորաբար մնում է կադրից դուրս: 2016 թվականին Հանրային հեռուստաընկերության եթերում հեռարձակվել են նաև ֆուտբոլի Եվրոպայի առաջնության հանդիպումները, Ռիո դե Ժանեյրոյում կայացած ամառային օլիմպիական խաղերը, ծանրամարտի ու ըմբշամարտի Եվրոպայի առաջնության մրցաշարերը և այլ նշանակալի սպորտային միջոցառումներ:

Զվարճալի-ժամանցային հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են Առաջին ալիքի եթերի համապատասխանաբար 10.1 և 9.4 տոկոսը: 2016 թվականին հեռուստադիտողին են ներկայացվել «Մեր մեջ ասած», «Ճակատագրեր», «Գուշակիր մեղեդին», «Պատրաստենք միասին», «Կյանքը ափի մեջ», «Հենց այսպես էլ ապրում ենք» հաղորդումները և «Հատուկ բաժին» հեռուստաֆիլմը: 2016 թվականի ընթացքում հեռարձակվել է նաև միջազգային խոշոր ու նշանակալի միջոցառումներ, ինչպիսիք են կինոարտադրության հեղինակավոր «Օսկար» մրցանակաբաշխությունը, հայտնի Նոբելյան մրցանակաբաշխությունը և այլն:

Երաժշտական հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են Առաջին ալիքի եթերի համապատասխանաբար 10.1 և 9.4 տոկոսը: 2015-2016 թվականներին Հանրային հեռուստա- ընկերությունը շարունակել է ցուցադրել մեծ ճանաչում վայելող երաժշտական այնպիսի խոշոր միջոցառումներ, ինչպիսիք են «Եվրատեսիլ», «Մանկական եվրատեսիլ», աշխարհահռչակ դասա- կան համերգներ և այլն: Սիրված երաժշտական հաղորդաշարերից են «Երաժշտական փոս- տարկը» և «Երգ երգոց» երաժշտական ծրագրերը: 2016 թվականին ներկայացվել են «Դեպի Եվրատեսիլ», «Ամենակարող երգիչ» երաժշտական հեռուստանախագծերը և «Բենեֆիս» հաղորդաշարը:

2015-2016 թվականներին Հանրային հեռուստաընկերության «Առաջին» ալիքի և միջազգային ալիքի հաղորդումները հեռարձակվել են օրական 24 ժամ:

«Առաջին» ալիքի հեռարձակումը ՀՀ տարածքում և Արցախում իրականացվել է «Հայաս- տանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲ ընկերության միջոցով: Մինչև 2016 թվականի նոյեմբեր ամիսը Երևան քաղաքում և ՀՀ մարզերում Հանրային հեռուստաընկերության Առաջին ալիքի անալոգային հեռարձակմանը զուգահեռ իրականացվել է նաև թվային հեռարձակում, իսկ 2016 թվականի նոյեմբեր ամսից սկսած ՀՀ ողջ տարածքում իրականացվել է միայն թվային հեռարձակում:

2016 թվականին Հանրային հեռուստաընկերության միջազգային ալիքի հեռարձակումն արտերկրում ապահովվել է «Գլոբքասթ Ֆրանս» (Globecast France) և «Արքիվա» (Arqiva) ընկերությունների կողմից բաց ազդանշանով՝ «Հոթբերդ 13D» (Hotbird 13D) և «Գալաքսի 19» (Galaxy 19) արբանյակների միջոցով, որոնց հեռարձակման ընդհանուր տիրույթը ներառել է ամբողջ Եվրոպան, Ասիայի հյուսիս-արևելքի մեծ մասը (Միջին Ասիա, Իրան, Ռուսաստանի հիմ- նական մասը՝ բացառությամբ հեռավոր արևելյան հատվածի), Մերձավոր Արևելքի և Հյուսիսային Աֆրիկայի երկրները, Հյուսիսային Ամերիկան և Հարավային Ամերիկայի հյուսիսային մասը:

Հանրային հեռուստաընկերությունը շարունակել է նաև իր աշխատանքներն արտասահմանի հայկական մեծ համայնքներ ունեցող բնակավայրերում կաբելային կապուղիներով, ինչպես նաև ինտերնետային և քջջային հեռուստատեսության (IPTV և OTT) և ինտերնետային կայքէջի միջոցով միջազգային ալիքը հեռարձակելու ուղղությամբ: ԱՊՀ երկրներում, հատկապես՝ Ռուսաստանում, Ուկրաինայում, Ղազախստանում, Մոլդովայում, ինչպես նաև Վրաստանում, շարունակել են աճել Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումների հեռարձակման ծավալները: Ֆրանսիայում կաբելային ցանցերով Հանրային հեռուստաընկերության միջազգային ալիքի հաղորդումները հեռարձակվել են ֆրանսիական տարբեր ընկերությունների կողմից: ԱՄՆ-ում միջազգային ալիքը շարունակել է հեռարձակվել «Վերայզոն» (Verizon) ընկերության միջոցով, որը ոլորտի առաջատարներից է, ինչպես նաև մի շարք այլ՝ ինտերնետային լուծումներով մեծ տարածում ունեցող ընկերությունների միջոցով:

Հանրային հեռուստաընկերության միջազգային հեռուստաալիքը ԱՄՆ Կալիֆորնիա նահանգի Լոս Անջելես քաղաքում և հարակից շրջաններում հասանելի է նաև 18.1 և 20.5 թվային վերգետնյա չկոդավորված ալիքներով, ինչը հնարավորություն է տալիս այդ շրջաններում բնակվող ավելի քան կես միլիոն հայ բնակչությանն անվճար և դյուրին ձևով դիտելու Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումները:

Հանրային հեռուստաընկերությունն իր պաշտոնական վեբ կայքի (www.1tv.am) միջոցով իրականացրել է հեռարձակում իրական ժամանակում՝ հասանելի դարձնելով հաղորդումների համաժամանակյա դիտումը ամբողջ աշխարհում: Ավելին, ներկայումս Հանրային հեռուստաընկերության եթերին կարելի է հետևել ինչպես անհատական համակարգչով ու ինտերնետային հեռուստատեսությամբ, այնպես էլ բջջային հեռախոսներով և պլանշետներով՝ IOS և Android համակարգերի համար մշակված անվճար բջջային հավելվածների միջոցով: Վեբ կայքը հնարավորություն է տալիս նաև առցանց դիտել արդեն հեռարձակված և արխիվացված հեռուստահաղորդումները՝ հեղինակային և հեռարձակման իրավունքների խիստ պաշտպանությամբ:

2015-2016 թվականներին հեռարձակման ծախսերը կազմել են ընդհանուր ծախսերի համապատասխանաբար՝ 9.6 և 9.7 տոկոսը:

Հեռուստահաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 4,719.3 և 4,867.3 մլն դրամ: Բացի այդ, 2016 թվականին ՀՀ կառավարության 10.03.2016թ. N 215-Ն որոշմամբ ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից հատկացվել է 132.6 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 4,734.7 մլն դրամ:

Հանրային հեռուստաընկերության տեխնիկական վերազինման նպատակով 2015-2016 թվականներին ձեռք է բերվել 296.4 և 414.8 մլն դրամ (ներառյալ ԱԱՀ) ընդհանուր արժողությամբ նյութական և ոչ նյութական ակտիվներ, այդ նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 209.0 և 129.9 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 199.9 մլն դրամ:

Ավելին, 2015 թվականին ՀՀ կառավարության և Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության միջև կնքված տեխնիկա-տնտեսական համագործակցության շրջանակներում Հանրային հեռուստաընկերությանը հատկացվել է 3,233.7 մլն դրամ արժողությամբ, իսկ Եվրոպական հեռարձակողների միության անդամակցության շրջանակներում՝ 78.2 մլն դրամ արժողությամբ հեռուստատեսային տեխնիկա:

ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 13-ի N 1051-Ա որոշմամբ Հանրային հեռուստաընկերությանը սեփականության իրավունքով անհատույց փոխանցվել է Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության կողմից տրամադրված 2,509.8 մլն դրամ ընդհանուր

արժողությամբ հեռուստատեսային տեխնիկա, իսկ Եվրոպական հեռարձակողների միության կողմից Հանրային հեռուստաընկերությանը վերջինիս անդամակցության շրջանակներում անհատույց տրամադրվել է 7.0 մլն դրամ ընդհանուր արժողությամբ հեռուստատեսային տեխնիկա:

Հանրային հեռուստաընկերությունը 2015-2016 թվականներին իրականացրել է 245.6 և 388.7 մլն դրամի չափով (ներառյալ ԱԱՀ) ընդհանուր արժողությամբ շենքերի և շինությունների հիմնանորոգման աշխատանքներ, այդ նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 135.0 և 200.0 մլն դրամ: 2017 թվականին շենքերի և շինությունների հիմնանորոգման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից նախատեսվում է հատկացնել 129.8 մլն դրամ:

Տեխնիկական վերազինման և կապիտալ նորոգման գործընթացը շարունակական բնույթ է կրում և յուրաքանչյուր տարի Հանրային հեռուստաընկերությունը նախատեսում է իրականացնել տեխնիկական վերազինման և կապիտալ նորոգման աշխատանքներ՝ հաշվի առնելով վերոհիշյալ ուղղություններով նախատեսվող ֆինանսական միջոցներն ու առաջնահերթությունները:

Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության գործունեությունն ամբողջությամբ ուղղված է հոգևոր բարոյական արժեքների քարոզչությանը, ազգային և համաշխարհային մշակութային ժառանգության ու արդի մշակութային կյանքի համակողմանի ներկայացմանն ու լուսաբանմանը:

2015-2016 թվականներին հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերությունը պատրաստել և օրական հեռարձակել է 18 ժամ տևողությամբ հեռուստահաղորդումներ:

Ընդհանուր առմամբ, 2016 թվականին ընկերությունը հեռարձակել է 6.570 ժամ հաղորդումներ 2015 թվականի՝ 6.578 ժամ հաղորդումների դիմաց հետևյալ թեմատիկ ուղղություններով՝ մշակութային, մշակութային լրատվություն, հոգևոր, գիտահանրամատչելի, ուսումնական և վավերագրական կինոնկարներ, երաժշտական ծրագրեր և համերգներ, մանկական, ուսումնական և այլ հաղորդումներ:

Մշակութային լրատվության հաղորդաշարերն են՝ «Ձայնագիր», «Մշակութային ազդագիր» և «Թեմա» հաղորդաշարերը: «Ձայնագիր» հեռուստահաղորդաշարը լուսաբանել է Հայաստանի երաժշտական կյանքը, ներկայացրել երևանյան համերգասրահներում կազմակերպված ժողովրդական, աշուղական, ակադեմիական և ժամանակակից երաժշտության նշանակալից միջոցառումները: 2016 թվականին հեռուստադիտողին ներկայացվել են Հայաստանում կայացած մի շարք երաժշտական փառատոներ՝ «Ազգային պատկերասրահ» միջազգային երաժշտական փառատոնը, «Երևանյան հեռանկարներ» միջազգային փառատոնը, «Երևանյան միջազգային 10-րդ փառատոնը», Կոմիտասյան փառատոնը, «Ազգային պատկերասրահ» միջազգային փառատոնը, Արամ Խաչատրյան դիրիժորական մրցույթ-փառատոնը, «Գութան» ազգագրական

երգի փառատոնը, «Հուսո առագաստ» հեղինակային երգի փառատոնը: Լուսաբանվել են ՀՀ Նախագահի մրցանակի համար դասական երաժշտության մրցույթը, «Նոր անուններ պատանի երաժիշտ կատարողների 6-րդ» միջազգային մրցույթը, Գյումրիի Ռոքֆեստ, ջազ և ռոք այլ փառատոններ: Ներկայացվել են նաև միջազգային հռչակ վայելող նվագախմբերի, դիրիժորների և կատարողների մասնակցությամբ, հայկական, եվրոպական հոգևոր երաժշտության, ազգային երաժշտության, ավանդական երգ ու պարի համույթների, աշուղական երաժշտական համույթների և Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի 90-ամյակին, Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի 90-ամյակին, Հակոբ Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմերսիայի պետական թատրոնի 75-ամյակին նվիրված համերգները: Տարվա ընթացքում ներկայացվել են հայ երաժշտության երախտավորների՝ Նիկողայոս Տիգրանյանի, Ալեքսանդր Սպենդիարյանի, Հարո Ստեփանյանի, Տաթևիկ Սազանդարյանի, Առնո Բաբաջանյանի, Միքայել Թարիվերդիևի, Էդուարդ Միրզոյանի, Տիգրան Մանսուրյանի, Դանիել Երաժշտի, Վարդան Աճեմյանի, Պետրոս Ժամկոչյանի հոբելյաններին նվիրված ստեղծագործական երեկոներն ու համերգները:

«Մշակութային ազդագիր» հաղորդաշարն իր լսարանին ներկայացրել է հանրապետության պատկերասրահներում, ցուցասրահներում ու թանգարաններում անցկացվող միջոցառումները, լուսաբանել մշակույթի ոլորտում վաստակ ունեցող անձանց գործունեությունը: 2016 թվականին հեռուստադիտողին ներկայացվել են հայաստանյան թատրոնների պրեմիերաներն ու խաղացանկերը: «Մշակութային ազդագիրը» հիմնական ու հատուկ թողարկումներով թատերասեր հանդիսատեսին հնարավորություն է տվել հետևել Հայաստանում կազմակերպված բոլոր կինո և թատերական փառատոններին՝ «Ոսկե ծիրան» 13-րդ միջազգային փառատոն, բրիտանական ֆիլմերի 14-րդ փառատոն, Ճապոնական ֆիլմերի փառատոն, «Մեկ կադր» կարճ ֆիլմերի միջազգային 14-րդ փառատոն, «Ես եմ» միջազգային երիտասարդական փառատոն, «Մալենտո» միջազգային կինոփառատոն, «Ռոլան» մանկական ֆիլմերի 12-րդ միջազգային փառատոն, «Դիալոգոս» պատերազմների մասին ֆիլմերի փառատոն, Նորարական փորձարարական արվեստի կենտրոնում (ՆՓԱԿ) կազմակերպված «Թատրոն իքս» հանրապետական փառատոն, «Երկնքից 3 խնձոր ընկավ...» հեքիաթասացության և բարբառի 8-րդ փառատոն, «Գրական տապան» միջազգային փառատոն, «Հայֆեստ» միջազգային թատերական փառատոն, «Ծիրանի ծառ» վավերագրական ֆիլմերի միջազգային 2-րդ փառատոն, «ՌեԱնիմանիա» անիմացիոն կինոյի և պատկերապատման արվեստի միջազգային 8-րդ փառատոն, «Ժողովուրդների բարեկամություն» միջազգային մանկապատանեկան ստեղծագործական մրցույթ-փառատոն, «Արմմոնո» միջազգային թատերական ամենամյա 14-րդ փառատոն, Տիկնիկային թատրոնների երևանյան միջազգային փառատոն և այլն: «Մշակութային ազդագիր» հաղորդաշարը հատուկ թողարկումներով ներկայացրել է նաև փորձարարական արվեստն ու երիտասարդ

ստեղծագործողներին, անդրադարձել գրքի ու գրահրատարակչության ոլորտի խնդիրներին ու կազմակերպված միջոցառումներին:

«Թեմա»-ն մշակութային թեմաներով տաղավարային հաղորդաշար է, որը հեռարձակվում է յուրաքանչյուր շաբաթ՝ 45 րոպե տևողությամբ:

Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերությունը համագործակցում է «Շողակաթ» հեռուստաընկերության հետ, որի պատրաստած հոգևոր-մշակութային և հոգևոր-եկեղեցական հաղորդումները համահունչ են Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության ծրագրային քաղաքականությանը: 2016 թվականին Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերությունը «Շողակաթ» հեռուստաընկերության հետ համագործակցության արդյունքում իր եթերով հեռարձակել է մի շարք հաղորդումներ («Գիրք ճանապարհի»՝ հայ գրականության պատմության մեջ շրջադարձային արժեք ունեցող գրական գործերի մասին, «Հանրագիտարան»՝ հայ և համաշխարհային գիտության, արվեստի ու հասարակական կյանքի մեծերի մասին տեսահանրագիտարան, «Թանգարաններ»՝ Հայաստանում գործող թանգարանները ներկայացնող հաղորդաշար, «Հայտնի և անհայտ կինո»՝ հանրահայտ ռեժիսորների կյանքն ու գործունեությունը ներկայացնող հաղորդաշար, «Նկարիչ»՝ հայ ժամանակակից նկարիչների մասին պատմող հաղորդաշար, «Երկու ընկեր»՝ ժամանակակից հայ մտավորականները ներկայացնում են բարոյական այն արժանիքները, որ կարևորում են մարդու մեջ, հատկապես ընկեր ընտրելիս, «Սիրելով...»՝ մշակութային հաղորդաշար (սիրելով գիրքը, սիրելով պարը, սիրելով երաժշտությունը և այլն), «Եկեղեցական կյանք»՝ «Հիսուսի հրաշքներն ու բժշկումները»՝ անիմացիոն հաղորդաշար, որում հայ և եվրոպական մանրանկարչության միջոցով ներկայացվում են Նոր Կտակարանում նկարագրված Տերունական հրաշքները, «Հայ Առաքելական Եկեղեցու խորհուրդները»՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու ծեսերի խորհուրդն ու մեկնությունը, «Խորհուրդ խորին»՝ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու Սուրբ Պատարագի մեկնությունը, «Պատումիկներ Աստվածաշնչից»՝ անիմացիոն հաղորդաշար, որը մանուկների համար ներկայացնում է Աստվածաշնչյան առանձին պատմություններ, «Ազգապատում»՝ Հայ ժողովրդի և Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու պատմությունը ներկայացնող հաղորդաշար, «Նվիրյալ անձեր»՝ հաղորդաշարը ներկայացնում է հայ ժամանակակից գիտության և մշակույթի երևելիների կյանքն ու գործունեությունը և այլն:

Հոգևոր-մշակութային հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումները «Շողակաթ» հեռուստաալիքով հեռարձակվում են ՀՀ ամբողջ տարածքում: Հեռարձակումը իրականացվում է «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲԸ-ի միջոցով: 2016 թվականի նոյեմբեր ամսից սկսած ՀՀ ողջ տարածքում իրականացվում է միայն թվային հեռարձակում:

Հոգևոր-մշակութային հեռուստատեսային հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից յուրաքանչյուր տարի հատկացվել է 150.2 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 150.2 մլն դրամ:

Հայաստանի հանրային ռադիոընկերության կողմից 2015-2016 թվականներին պատրաստվել և հեռարձակվել են ռադիոհաղորդումներ հետևյալ ծավալներով՝ «Առաջին ծրագիր»՝ օրական 24 ժամ, «Երկրորդ ծրագիր» («Իմ ռադիո»)՝ օրական 24 ժամ, «Հոգևոր-մշակութային» ռադիոալիք՝ օրական 24 ժամ (2015 թվականի հունիսի 1-ից), արտասահմանի և ՀՀ-ում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների համար պատրաստվող օտարալեզու հաղորդումներ՝ օրական 3 ժամ 15 րոպե:

Ստորև ներկայացված են Հանրային ռադիոընկերության կողմից 2015-2016 թվականներին պատրաստված հաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները և հեռարձակման ծավալները:

Աղյուսակ 10.4. 2015-2016 թվականներին Հանրային ռադիոընկերության կողմից հեռարձակված հաղորդումների ծավալները ըստ առանձին թեմատիկ ուղղությունների

Հաղորդումների թեմատիկ ուղղությունները	Հեռարձակված հաղորդումների ծավալները (ժամ)	
	2015 թվական	2016 թվական
«Առաջին ծրագիր» ռադիոալիք, այդ թվում	8,760.0	8,784.0
Լրատվական, լրատվական-վերլուծական	1,402.0	1,310.0
Քաղաքական, տնտեսական, հասարակական	484.0	1,348.0
Մշակութային, պատմական	1,328.0	1,438.0
Երիտասարդական	516.0	363.0
Մանկապատանեկան	348.0	542.0
Կրթական և հայոց լեզու	304.0	325.0
Ժամանցային	1,077.0	814.0
Հոգևոր	190.0	183.0
Երաժշտական	2,800.0	1,775.0
Այլ	311.0	686.0
«Երկրորդ ծրագիր» ռադիոալիք (Իմ ռադիո)	8,760.0	8,760.0
«Հոգևոր-մշակութային» ռադիոալիք	5,136.0	8,784.0
ՀՀ տարածքում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների և արտասահմանի համար պատրաստվող հաղորդումներ, այդ թվում՝	1,642.0	1,299.0
ՀՀ տարածքում, Մերձավոր Արևելքի և հարևան երկրներում հեռարձակման համար պատրաստվող հաղորդումներ	1,186.0	1,185.0
www.armradio.info կայքէջի համար պատրաստվող հաղորդումներ	456.0	114.0

Հանրային ռադիոընկերությունը որդեգրել է ազգային, պետական և հանրային շահերը կարևորող ծրագրային քաղաքականություն: 2016 թվականի ընթացքում իրականացվել են եթերի բարեփոխման աշխատանքներ և սեպտեմբերի 1-ից ներկայացվել են ծրագրեր նոր ձևաչափով: Հանրային ռադիոընկերությունը պատրաստել է հաղորդումներ, որոնք անմիջականորեն վերաբերում են մշակույթին, գրական կյանքին, արվեստագետներին, երիտասարդներին, հաշմանդամների խնդիրներին, ընտանիքների անդամների և սերունդների միջև փոխհարաբերություններին և այլն: Հեռարձակվել են կրթական, դաստիարակչական, հոգևոր, ժամանցային, երաժշտական, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք կապի ամրապնդմանը և ընդլայնմանը միտված և հայրենիքում սիրիահայերի ինտեգրման խնդիրներին վերաբերող հաղորդումներ: 2016 թվականին հանրության լայն շրջանակների ներգրավվածությամբ պատրաստվել են մի շարք հաղորդումներ, որոնց ուշադրության կենտրոնում են եղել հանրությանը հուզող խնդիրները՝ առողջապահություն, իրազեկվածություն և սեփական շահերի պաշտպանության մակարդակի բարձրացում, սպառողական իրավունք, էկոլոգիական խնդիրներ, գյուղացիներին հուզող հարցեր: Լուսաբանվել են հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներին վերաբերող առավել ուշագրավ իրադարձությունները, իրականացվել է թափուր աշխատատեղերի իրազեկումը: Քաղաքական և տնտեսական իրադարձությունները վերլուծվել և բազմակողմանիորեն քննարկվել են տարբեր հաղորդումների շրջանակներում: Պետական, քաղաքական, սոցիալական ու մշակութային որևէ իրադարձություն դուրս չի մնացել Հանրային ռադիոընկերության տեսադաշտից: Լուսաբանվել է ՀՀ կառավարության և Ազգային ժողովի գործունեությունը:

2015-2016 թվականներին Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերում երաժշտական հաղորդումները կազմել են եթերի համապատասխանաբար 32.0 և 20.2 տոկոսը: Հեռարձակվել են «Ազգային պար», «Ռետրո ակումբ», «Մ-զոն», «Կիրակնօրյա երաժշտական երեկո», «Էյուրոներ», «Կամերտոն», «Հանրային շաբաթ», «Համերգ Ձեր ցանկությամբ», «Ջազ մուդ», «Երաժշտությունն ու մենք», «Արմատներ», «Մի գավաթ սուրճ Ալիսայի հետ...» հաղորդումները: Կիրակնօրյա եթերում ուղիղ միացման միջոցով հեռարձակվել են Հանրային հեռուստաընկերության «Երաժշտական փոստարկղ» և «Երգ երգոց» երաժշտական հաղորդումները: Հանրային ռադիոն հեռարձակել է նաև «Եվրատեսիլ» և «Մանկական Եվրատեսիլ» երաժշտական մրցույթները: Եթերում հնչել են ազգագրական, ժողովրդական, դասական կատարումներ, որոնք յուրովի համեմել են եթերը:

Հանրային ռադիոընկերության կազմում գործում են չորս երաժշտական կոլեկտիվներ. Արամ Մերանգույանի անվան ժողովրդական գործիքների անսամբլը, «Սայաթ Նովա» աշուղական երգի անսամբլը, «Արևիկ» մանկապատանեկան անսամբլը, Էստրադային սիմֆոնիկ նվագախումբը:

2016 թվականին 2015 թվականի համեմատ աճել է քաղաքական, տնտեսական և հասարակական հաղորդումների տեսակարար կշիռը՝ կազմելով «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի

եթերի 15.3 տոկոսը՝ 2015 թվականի 5.5 տոկոսի փոխարեն: Հանրային ուղիովի «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերում հեռարձակվել են «Ստատուս Քվո» քաղաքական վերլուծական հաղորդումը, «Հայացք դրսից», «Մեդիաաշխարհ», «Կենսաձև», «Ամբիոն», «Սպառողի ժամ», «Կամուրջ» Հայաստան-Սփյուռք», «Հատվող եթեր», «Ճանաչիր ինձ», «Պատմական հայրենիք», «Պատմության ակնթարթներ», «Անկախության պատմություն», «ՀՀ անկախություն 25», «ԼՂՀ անկախություն 25» «Հայ դատ», «Ցեղասպանագետներ առանց սահմանի» և այլ հաղորդումներ: 2016 թվականին Հանրային ռադիոընկերությունը լուսաբանել է Հռոմի Պապ Ֆրանցիսկոսի այցը Հայաստան՝ ապահովելով ուղիղ միացումներ այցի շրջանակում իրականացված միջոցառումների անցկացման վայրերից:

Լրատվական, լրատվական-վերլուծական հաղորդումներն անդրադարձել են քաղաքական, հասարակական, մարզական և այլ բնույթի իրադարձություններին և 2015-2016 թվականներին կազմել են «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերի համապատասխանաբար 16.0 և 14.9 տոկոսը:

Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերում շարունակել են հեռարձակվել մշակութային և պատմական մի շարք հաղորդումներ, որոնք 2015-2016 թվականներին կազմել են ռադիոեթերի համապատասխանաբար 15.2 և 16.4 տոկոսը: Հաղորդումները ընդգրկում են հանրապետության և համաշխարհային մշակութային դաշտի բոլոր շերտերը: Նշված հաղորդումների շարքից են՝ «Վերնատուն» հաղորդումը, որն ամփոփում է մշակութային կյանքը և դրա դրսևորումները, «Մեր ծայնադարանի ֆոնդից» և «Արձակի ժամ» հաղորդումները, որոնց ընթացքում եթեր են հեռարձակվում Հանրային ռադիոյի Ոսկե ֆոնդում պահպանվող գրական ժառանգություն հանդիսացող ծայնագրությունները, «Մեծանուն հայեր» հաղորդումը, որն անդրադարձ է ազգությամբ և արմատներով հայ մեծանուն գործիչներին և այլն: Թողարկումներում տեղ են գտել ծայնագրություններ Հանրային ռադիոյի ծայնադարանից: «Ռադիո 90» հաղորդումների շարքը նվիրվել է Հանրային ռադիոյի ստեղծման 90-ամյակին: Անդրադարձ է կատարվել ռադիոյի կայացման ու զարգացման ընթացքին, ինչպես նաև պատրաստվել են թողարկումներ ռադիոյի նվիրյալների մասին: 2016 թվականին Հանրային ռադիոընկերության եթերում յուրահատուկ տեղ են ունեցել Հանրային ռադիոյի ծայնադարանում պահպանվող ռադիոթատրոնները:

Երիտասարդական հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են ռադիոեթերի համապատասխանաբար 5.9 և 4.1 տոկոսը: Այս հաղորդումներից առանձնացել են «Լյուն-Սե» ամենօրյա հաղորդաշարը, որի նպատակն է երիտասարդ ռադիոլսողներին տեղեկացնել երիտասարդների համար կազմակերպվող միջոցառումների, ցուցահանդեսների մասին, ինչպես նաև ներկայացնել երիտասարդ ստեղծագործողներին, «Գտիր քո բուհը» հաղորդման նպատակն է՝ օգնել շրջանավարտներին և երիտասարդներին մասնագիտության ընտրության հարցում:

Մանկապատանեկան հաղորդումները («Զարթուցիչ», «Հայ թեք», «Երեք ույու չորս», «Պատկաշեն») 2015-2016 թվականներին կազմել են ռադիոթերի համապատասխանաբար 4.0 և 6.2 տոկոսը և ուղղորդված են տարբեր տարիքային խմբերի՝ ամենափոքրերից մինչև պատանիներ: 2016 թվականին Հանրային ռադիոյի «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերում հեռարձակվել է նաև «Ապագայի անուններ» նոր հաղորդումը. հաղորդում շնորհաշատ դեռահասների մասին, որոնք իրենց ճանապարհին են հարթում մշակույթի, սպորտի և այլ բնագավառներում:

Ժամանցային հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերի համապատասխանաբար 12.3 և 9.3 տոկոսը: Այս հաղորդումներից հեռարձակվել են «Իսելք խելքի» ինտելեկտուալ, ուսուցողական և ժամանցային հաղորդումը, «Կեսգիշերից առաջ» ժամանցային հաղորդումը, «Երգի պատմություն» երաժշտական-վերլուծական հաղորդումը, «Առավոտը հանրայինում» ժամանցային և տեղեկատվական հաղորդումը, «Ճամփորդի ուղեցույց» և «Երիտասարդական ժամանց» հաղորդումները:

Կրթական և հայոց լեզվի հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերի համապատասխանաբար 3.5 և 3.7 տոկոսը: Այս հաղորդումներից հեռարձակվել են «Մենք և մեր բառերը», «Խոսենք հայերեն» և «Դպրություն» հաղորդումները:

Հոգևոր հաղորդումները 2015-2016 թվականներին կազմել են «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերի համապատասխանաբար 2.2 և 2.1 տոկոսը: Այս հաղորդումներից են՝ «Ավետիս», «Շողակն Արարատյան», «Մանանա» և «Ընթերցումներ Մատյանից» հաղորդումները:

Հանրային ռադիոընկերության «Երկրորդ ծրագիր» ռադիոալիքը («Իմ ռադիո»-ն) միտված է մատուցելու բազմաժանր ու բազմաոճ երաժշտական, ժամանցային, հետաքրքիր ծրագրեր երիտասարդների համար, ներկայացվում են անցյալի մեծ վարպետների, ժամանակակից հայ և օտարազգի կատարողների լավագույն ստեղծագործությունները:

Հանրային ռադիոընկերության «Հոգևոր-մշակութային» ռադիոալիքի եթերով հեռարձակվել են «Գանձասար», «Ակունք», «Աշխարհայացք», «Հայելի», «Ծնողական ժողով», «Համաշխարհային դասական երաժշտություն», «Հոգևոր զրույցներ», «Մեկնություն», «Տաղարան», «Սիրաքի իմաստություն», «Մտորումներ», «Կրոն և մշակույթ», «Հայ կոմպոզիտորներ և կատարողներ», «Նոր գրքեր», «Մեր կինոն», «Հայկական վանքեր և սրբատեղիներ», «Երաժշտական թատրոնի գոհարներ» հաղորդումները և հաղորդաշարերը, որոնք ուղեկցվել են հայ և համաշխարհային դասական կոմպոզիտորների ստեղծագործություններով:

2015-2016 թվականների ընթացքում Հանրային ռադիոընկերության հաղորդումները հեռարձակվել են սահմանված որակական և տեխնիկական չափանիշներին համապատասխան: «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքը հեռարձակվել է ՀՀ ողջ տարածքում օրական 24 ժամ՝ գերկարճ

տիրույթի հաճախականություններով (Երևանում և հարակից շրջաններում՝ 107.7 ՄՀց և 69.7 ՄՀց):

107.7 ՄՀց հաճախականությամբ «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերով ռուսախոս ազգային փոքրամասնության համար օրվա լրահոսը հեռարձակվել է ռուսերեն լեզվով: 69.7 ՄՀց հաճախականությամբ հեռարձակվող «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի ուղիղ եթերով հեռարձակվել են ՀՀ Ազգային ժողովի դռնբաց նիստերը: Նույն հաճախականությամբ եթեր են հեռարձակվել նաև ՀՀ-ում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների համար նախատեսված հաղորդումները 4 լեզուներով՝ եզդիերեն, քրդերեն, ասորերեն՝ 30 րոպե տևողությամբ և հունարեն՝ 15 րոպե տևողությամբ:

«Իմ ռադիո» ռադիոալիքը հեռարձակվել է Երևանում և Երևանի հարակից շրջաններում օրական 24 ժամ՝ 103.8 ՄՀց հաճախականությամբ: «Հոգևոր մշակութային» ռադիոալիքը հեռարձակվել է Երևանում և հարակից շրջաններում՝ օրական 24 ժամ՝ 91.1 ՄՀց հաճախականությամբ:

Մերձավոր Արևելքի և ՀՀ հարևան երկրների լսարանի համար պատրաստվել և միջին և կարճ ալիքներով հեռարձակվել են օտարալեզու հաղորդումներ 8 լեզուներով (եզդիերեն, քրդերեն, թուրքերեն, պարսկերեն, արաբերեն, ասորերեն, հունարեն և ադրբեջաներեն): Նշված հաղորդումները հասանելի են նաև ՀՀ ամբողջ տարածքում: Հաղորդումների ձայնագրությունները ինչպես նաև տեքստերը տեղադրվել են նաև www.armradio.info կայքէջում:

Հեռարձակման աշխատանքներն իրականացվել են «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» և «Ռադիո» փակ բաժնետիրական ընկերությունների միջոցով, ինչպես նաև Հանրային ռադիոընկերության սեփական տեխնիկական միջոցներով:

Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր»-ը հեռարձակվել է նաև առցանց՝ www.armradio.am կայքէջով: www.armradio.am կայքէջի բովանդակությունը հասանելի է նաև անգլերեն, ռուսերեն և ադրբեջաներեն լեզուներով:

2015-2016 թվականներին հեռարձակման ծախսերը կազմել են ընդհանուր ծախսերի համապատասխանաբար՝ 14.3 և 19.0 տոկոս:

Ռադիոհաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 778.6 և 775.3 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 785.3 մլն դրամ:

2015-2016 թվականներին Հայաստանի հանրային ռադիոընկերությունը իրականացրել է շենքի հիմնանորոգման ծրագիր: Այդ նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 50.0 և 70.0 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 70 մլն դրամ:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի կողմից պատրաստվել և հեռարձակվել են 2015-2016 թվականներին օրական համապատասխանաբար 16 ժամ 18 րոպե և 17 ժամ 50 րոպե տևողությամբ հեռուստահաղորդումներ և 24 ժամ ռադիոհաղորդումներ:

Հեռուստահաղորդումները 2015-2016 թվականներին հեռարձակվել են հետևյալ թեմատիկ ուղղություններով՝ լրատվական (լրատվական-վերլուծական), քաղաքական (տնտեսական, հասարակական), հոգևոր-մշակութային, երիտասարդական, մարզական, մանկական, երաժշտական (ժամանցային) և այլ հաղորդումներ:

Ռադիոհաղորդումները հեռարձակվել են հետևյալ թեմատիկ ուղղություններով՝ լրատվական (լրատվական-վերլուծական), քաղաքական (տնտեսական, հասարակական), հոգևոր-մշակութային, մանկական, երաժշտական (ժամանցային) և այլ հաղորդումներ:

Նշված ուղղություններից գերակշռող ծավալ են ունեցել երաժշտական ժամանցային հաղորդումները՝ 2016 թվականին կազմելով հեռուստաեթերի 69.7 տոկոսը՝ 2015 թվականի 70.3 տոկոսի դիմաց, իսկ ռադիոեթերի 76.2 տոկոսը՝ 2015 թվականի 79.6 տոկոսի դիմաց: Այս հաղորդումներից Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում ներկայացվել են «Իրական տուն երազելով» համերգ-նախագիծը, «Համոզիր ինձ» ժամանցային, երաժշտական ու երիտասարդական հաղորդումը և «Կարևոր կանգառ» երաժշտական հաղորդաշարը: 2016 թվականին Շիրակի հանրային հեռուստառադիոն հանդիսանալով «Իրական տուն երազելով» Տիգրան Համասյանի բարեգործական համերգ-նախագծի ինֆորմացիոն հովանավորը՝ աջակցել է համերգի նախապատրաստական աշխատանքներին և լուսաբանել է բարեգործական այս նախաձեռնության ընթացքը: Համերգի ուղիղ հեռարձակումը Շիրակի հանրային հեռուստաալիքով և յուրօրյան կայքէջով հնարավորություն տվեց հեռուստադիտողներին և համայն հայությանը դիտել բաց երկնքի տակ տեղի ունեցած համերգը և մասնակից լինել բարեգործական նախաձեռնությանը:

2016 թվականին Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում հեռարձակվել է Գյումրի քաղաքի օրվան նվիրված «Իմ հաղթական քաղաք Գյումրի» խորագրով տոնակատարության միջոցառումը լուսաբանող հեռուստահաղորդումը: Գյումրու օրվան նվիրված տոնակատարությունների լուսաբանումը շարունակվել է «Գյումրի ռոք ֆեստ» փառատոնի և տոնական Գալա-համերգի ուղիղ հեռարձակմամբ: Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում ուղիղ հեռարձակմամբ ցուցադրվել են Գյումրու ժողովրդական գործիքների անսամբլի համերգները, Գյումրու թատերական հրապարակից «Կարին» ազգագրական պարի համույթի ելույթը: Երաժշտական և ժամանցային հաղորդումներից Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում ներկայացվել են նաև գեղարվեստական և փաստագրական ֆիլմեր, հեռուստատեսային սերիալներ, մուլտֆիլմեր, տեսահոլովակներ, հայ և արտասահմանյան երգիչ-երգչուհիների

երաժշտական և համերգային տարբեր ծրագրեր, ինչպես նաև իր մշտական տեղն է ունեցել ազգագրական երգն ու պարը:

Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում լրատվական, լրատվական-վերլուծական հաղորդումները 2016 թվականին կազմել են հեռուստաեթերի 16.3 տոկոսը (2015 թվականին՝ 11.9 տոկոս), իսկ ռադիոեթերի՝ 12.6 տոկոսը (2015 թվականին՝ 9.9 տոկոս): 2015-2016 թվականներին Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի հեռուստատեսության եթերում իր ուրույն տեղն է գտել «Օրագիծ» լրատվական ծրագիրը, որը բազմակողմանիորեն լուսաբանում է օրվա ընթացքում Շիրակի մարզում և Գյումրիում տեղի ունեցող հրատապ և ուշագրավ իրադարձությունները, ինչպես նաև անդրադառնում է Հայաստանում և աշխարհում կատարվող տնտեսական, քաղաքական, մշակութային ու միջազգային իրադարձություններին, և կիրակնօրյա «Հետագիծ» լրատվական-վերլուծականը, որը ներկայացնում է շաբաթվա ընթացքում տեղի ունեցած կարևորագույն իրադարձությունները:

Շիրակի հանրային հեռուստատեսության եթերում հոգևոր-մշակութային հաղորդումները 2016 թվականին կազմել են հեռուստաեթերի 4.1 տոկոսը (2015 թվականին՝ 3.9 տոկոս), իսկ ռադիոեթերի՝ 3.2 տոկոսը (2015 թվականին՝ 4.2 տոկոս): 2015-2016 թվականներին Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի հեռուստատեսության եթերում հեռարձակվել են «Ես և դու», «Շիրակ Զազ», «Աստվածաշունչը՝ փոքրիկներին» և «Համով դինգ» հեռուստահաղորդումները:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի հեռուստահաղորդումները հեռարձակվել են միջինում օրական 17 ժամ 50 րոպե տևողությամբ Գյումրի քաղաքում և հարակից տարածքներում՝ դեցիմետրային տիրույթի 39-րդ կապուղով, և Ամասիայում՝ 41-րդ դեցիմետրային կապուղով:

Ռադիոհաղորդումները հեռարձակվել են օրական 24 ժամ տևողությամբ Գյումրի քաղաքում FM տիրույթում՝ 102.5 ՄՀց հաճախականությամբ: Հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակումն իրականացվում է «Հայաստանի հեռուստատեսային և ռադիոհաղորդիչ ցանց» ՓԲԸ-ի միջոցով:

2015-2016 թվականներին հեռարձակման ծախսերը կազմել են ընդհանուր ծախսերի համապատասխանաբար 5.5 և 7.5 տոկոսը:

Շիրակի հանրային հեռուստառադիոյի կողմից հեռուստառադիոհաղորդումների արտադրության, ձեռքբերման և հեռարձակման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 91.4 և 94.6 մլն դրամ, 2016 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 94.6 մլն դրամ:

Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոնը 2015-2016 թվականներին շարունակել է ուսումնասիրել Հանրային հեռուստառադիոընկերության եթերում հեռարձակվող հաղորդումների և հաղորդաշարերի վերաբերյալ հանրության կարծիքը: Այդ նպատակով 2016 թվականին ՀՀ պետական բյուջեից և օրենսդրությամբ չարգելված այլ աղբյուրներից ստացված

եկամուտների հաշվին Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոնը իրականացրել է Հանրային հեռուստատեսության և Հանրային ռադիոյի լսարանի ընկալումների, պատկերացումների, ակնկալիքների վերաբերյալ թվով 12 հետազոտություններ: Հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա իրականացվել են ծրագրային քաղաքականության, Հանրային հեռուստատեսության Առաջին և միջազգային ալիքների և Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերացանկերի փոփոխություններ՝ դրանք համապատասխանեցնելով հանրության պահանջմունքներին: Հետազոտությունները նաև հիմք են հանդիսացել Հանրային հեռուստառադիոընկերության 2016-2017 թվականների գործունեության համար:

2016 թվականին Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոնի կողմից պատրաստվել և Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերով հեռարձակվել է «Հարթակ» ռադիոհաղորդաշարը: Հաղորդաշարի նպատակն է՝ հնչեցնել հանրության կարծիքն ու փորձագետների տեսակետները հանրությանը հուզող բազմաթիվ հարցերի շուրջ: Ռադիոհաղորդաշարի շրջանակներում ներկայացվող թեմաների վերաբերյալ իրականացվել են ընդհանուր առմամբ 15 սոցիոլոգիական հետազոտություններ, որոնք անդրադարձել են հասարակությանը հուզող հարցերին և հիմնախնդիրներին: Հետազոտությունների հիման վրա կատարվել են վերլուծություններ և արդյունքները հասանելի են դարձել հասարակության լայն զանգվածներին: 2016 թվականին պատրաստվել է 49 ռադիոհաղորդում, որոնք շաբաթական մեկ անգամ հեռարձակվել են Հանրային ռադիոընկերության «Առաջին ծրագիր» ռադիոալիքի եթերով՝ 25-30 րոպե տևողությամբ:

Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման նպատակով 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 44.7 և 44.3 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 44.3 մլն դրամ:

ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 2015 թվականին՝ 131.9 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 145.0 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 159.5 մլն դրամ:

«Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին ՀՀ-1 ալիքով պատրաստվել և հեռարձակվել են համապատասխանաբար 80 և 58 ՀՀ կառավարության գործունեությանն առնչվող հեռուստահաղորդումներ, իրականացվել է տպագիր և էլեկտրոնային լրատվամիջոցների, այդ թվում՝ սոցիալական ցանցերի մոնիտորինգ, պատրաստվել են համապատասխանաբար 9.520 և 6.076.0 վերլուծական նյութեր, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության գործունեության լուսաբանման ուղղությամբ 2015 թվականին՝ իրականացվել է 2.310 մամուլի հրապարակում, իսկ 2016 թվականին՝ մարզային հեռուստաալիքներով հեռարձակվել է 450 հեռուստահաղորդում:

«Տնտեսական վերլուծությունների ծառայություններ» ծրագրի իրականացման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար 191.2 և 184.7 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 191.4 մլն դրամ:

«Հայաստան-սփյուռք գործակցության թեմայով հեռուստահաղորդումների և տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» ծրագրի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին իրականացվել է «Սփյուռքի ժամ» հաղորդաշարը, աջակցություն է ցուցաբերվել «Մերոնք», «Տեսանկյուն», «Ժառանգորդի իրավունքով», «Հայկական հետք», «Աշխարհասփյուռ», «Տոհմաձառ՝ «Նոր արմատներ» հաղորդաշարերին, «Հայ Սփյուռք» ֆիլմաշարին, Հայոց լեզվի ուսուցողական ծրագրերի իրականացմանը: Աջակցություն է ցուցաբերվել նաև «Ավանգարդ», «Գոլոս Արմենիի» թերթերին և aravot.am, news.am, tert.am լրատվական կայքերին:

Ծրագրի շրջանակներում պատրաստվել են ՀՀ սփյուռքի նախարարության ծրագրերը ներկայացնող տեսահոլովակներ:

2015 թվականին ՀՀ պետական բյուջեով հատկացված միջոցները կազմել են՝ 51.8 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 52.4 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 52.6 մլն դրամ:

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառ

Հրատարակչական և տեղեկատվական ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական ուղղություններն են՝ գրքային արտադրանքի միջոցով գրական-մշակութային ժառանգության պահպանումը, զարգացումը, տարածումն ու հանրահոշակումը, բարեկիրթ քաղաքացիական հասարակության ձևավորումը, բնակչության՝ տեղեկատվություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի ապահովումը, գրատարածման բնագավառում միջազգային համագործակցության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը:

Հրատարակչական և տեղեկատվական բնագավառում հիմնական ծրագրերն են՝ «Գրականության հրատարակում», «Աջակցություն գրականության հրատարակմանը», «Պետական մամուլի հրատարակում», «Ոչ պետական մամուլի հրատարակում», «Գրական ժառանգության պահպանում և տարածում», «Հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական ծառայություններ», «Թարգմանչական ծառայություններ», «Տեղեկատվության ձեռքբերման, պահպանման և արխիվացման ծառայություններ», «Հանրային իրազեկման ապահովում», ինչպես նաև Սփյուռքի հայապահպանության ծրագրերը:

«Գրականության հրատարակում» ծրագրի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին առանցքային տեղ է ունեցել հայկական մշակութային ժառանգության հանրահոշակմանը նվիրված գրականության հրատարակումը:

Հրատարակվել են ճարտարապետությանը, գեղանկարչությանը և մանրանկարչությանը նվիրված ուսումնասիրություններ և ալբոմներ («Քրիստոնեաարևելյան գորգը», «Հայկական հուշարձանները կերպարվեստում», «Իմպրեսիոնիզմի ժառանգությունը և հայ գեղանկարչությունը

19-20-րդ դդ. առաջին կեսին», «Արարատ», «Հայկական գունապնակ» մատենաշար, «Հայկական տարազ», հայ մեծերին և նրանց ժամանակին նվիրված գրականություն՝ «Հենրիկ Մալյան», «Արտավազդ Փելեշյան», «Երվանդ Քոչար» և այլն):

Ընդգրկուն է եղել Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակին նվիրված գրականության հրատարակությունը՝ հրատարակվել են ուսումնասիրություններ, ականատեսների վկայություններ, գիտահանրամատչելի և գեղարվեստական գրականություն, ինչպես հայերեն, այնպես էլ այլ լեզուներով («Կոմիտաս. կյանքն ու ստեղծագործությունը» (գիտահանրամատչելի վեպ), «Թուրքիան և հայկական հարցը» (ուսումնասիրություն, ռուսերեն), «Օսմանյան կայսրությունում և Թուրքիայի Հանրապետությունում բռնաճնշումների և ցեղասպանության ենթարկված հայ բժիշկներ», «Հայոց ցեղասպանությունը և եվրոպական հրապարակախոսությունը» (ռուսերեն), «Դարի կողոպուտ. հայերի ունեցրելով Օսմանյան կայսրությունում 1915-1923 թթ.» (անգլերեն) և այլն):

Զգալի տեղ է հատկացվել հոբելյանական գրականության («Արմեն Գուլակյան» (կյանքն ու գործունեությունը), «Հուշարձան» (Հրաչյա Հովհաննիսյանի կյանքն ու գործը), Թորոս Թորամանյանի «Նամականի», Պարույր Սևակի «Պոեմներ» և այլն), մանկական պատկերազարդ գրականության («Փիթր Փեն» (վիպակ), «Տարբեր ժողովուրդների հեքիաթներ» (հայերեն), «Պինգ-Վինը» (պատմվածքների ժողովածու) և այլն), սփյուռքահայ գրականության (Քրիս Բոհջալյանի «Ավազե ամրոցի աղջիկները» (վեպ), «Հայու բեկորներ» («Սփյուռքահայ գրողներ» մատենաշար), «Ընտրանի» («Սփյուռքահայ գրողներ» մատենաշար) հրատարակմանը:

«Գրականության հրատարակում» ծրագրով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 102.0 և 77.2 մլն դրամ, որն ուղղվել 40 և 27 անուն գրքերի հրատարակմանը: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 72.2 մլն դրամ 40 անուն գրքի հրատարակման համար:

«Աջակցություն գրականության հրապարակմանը» ծրագրով հիմնականում աջակցություն է ցուցաբերվել ժամանակակից գրողների աշխատանքների հրատարակմանը, այդ թվում՝ սկսնակ գրողների: Ֆինանսավորվել են նաև թարգմանական ծրագրերը, որոնք միտված են տարածելու ինչպես հայ գրականության նշանակալի ստեղծագործությունները օտար լեզուներով, այնպես էլ այլ ժողովուրդների գրականության արժեքավոր նմուշները՝ հայերեն:

«Աջակցություն գրականության հրատարակմանը» ծրագրով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 39.1 և 64.8 մլն դրամ, որն ուղղվել է 60 և 84 անուն գրքերի հրատարակմանը, հոբելյաններին նվիրված յուրաքանչյուր տարի 8 էլեկտրոնային հրատարակումների (խտասկավառակների) թողարկմանը: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 26.5 մլն դրամ (16 անուն գրքի հրատարակում և թարգմանական ծրագրերի իրականացում):

«Գրական ժառանգության պահպանում և տարածում» ծրագրով 2015-2016 թվականներին կազմակերպվել է յուրաքանչյուր տարի 17 գրքի, տպագիր արտադրանքի և այլ հրատարա-

կությունների շնորհանդեսներ, ցուցահանդեսներ, տոնավաճառներ (ներառյալ միջազգային), 19 գիտական համաժողովներ, գրական փառատոներ, մրցույթներ, երեկոներ:

«Գրական ժառանգության պահպանում և տարածում» ծրագրով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 26.3 և 26.4 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 26.5 մլն դրամ:

2015-2016 թվականներին ընդլայնվել են հայ գրքին և ընթերցանության խթանմանը նպաստող հանրապետական միջոցառումները: Համագործակցելով ոլորտի մասնավոր, հասարակական կազմակերպությունների, ստեղծագործական միությունների հետ՝ ՀՀ մշակույթի նախարարությունն աջակցել է գրքի միջազգային ցուցահանդեսներին Հայաստանի մասնակցությանը և արտերկրում հայ գրողների ստեղծագործությունների ներկայացմանը, հայ ժամանակակից գրողների հոբելյանների կազմակերպմանը, գրքի վարկի բարձրացմանը և ընթերցանության խթանմանը նպաստող բազմաբնույթ միջոցառումների և փառատոների կազմակերպմանը («Մանկական գրքի միջազգային օր», «Պոեզիայի համաշխարհային օր», «Գիրք նվիրելու օր», «Մանկապատանեկան գրքի շաբաթ», «Ընթերցման օլիմպիադա», «Խորհուրդ են տալիս հայտնիները» և այլն):

Արտերկրում՝

Հայաստանը մասնակցել է գրքի միջազգային տարբեր ցուցահանդես-տոնավաճառների, այդ թվում՝ Մինսկի, Փարիզի, Ալմաթիի, Լոնդոնի, Թեհրանի, Սալոնիկի, Վարշավայի, Նյու Յորքի, Մոսկվայի, Գյոտեբորգի, Ֆրանկֆուրտի, Լոս Անջելեսի, Բոլոնիայի, Մոսկվայի:

«Պետական մամուլի հրապարակում» ծրագրով նախատեսված հատկացումներն ուղղվել են՝ «Հայաստանի Հանրապետություն» և «Ռեսպուբլիկա Արմենիա» թերթերի հրատարակմանը:

2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 72.2 և 73.1 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 73. 5 մլն դրամ:

«Ոչ պետական մամուլի հրապարակում» ծրագրով նախատեսված հատկացումները հնարավորություն են տալիս ապահովել ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով հրատարակվող, գրական, մշակութային, էլեկտրոնային, մարզական, մարզային և այլ բնույթի ոչ պետական մամուլի շարունակականությունը, հայերեն և ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով ստանալ և տարածել տեղեկատվություն, ծանոթանալ հանրապետության գրական-մշակութային կյանքին, հանրապետական, տարածաշրջանային և միջազգային անցուղարձին:

Ծրագրի իրականացումը կարևոր է ազգային փոքրամասնությունների համար, որոնք կարողանում են դրա շնորհիվ զարգացնել իրենց ազգային լեզուն և գրականությունը:

2015-2016 թվականներին աջակցություն է ցուցաբերվել համապատասխանաբար 62 և 63 անուն թերթի և ամսագրի հրատարակմանը, որի համար հատկացվել է 47.1 և 49.1 մլն դրամ: 2017

թվականին նախատեսվում է հատկացնել 49.1 մլն դրամ՝ 63 անուն թերթի հրատարակման համար:

«Հրատարակչական, տեղեկատվական, տպագրական ծառայություններ» ծրագրով 2015-2016 թվականներին նախատեսված հատկացումների շրջանակներում հրատարակվել են՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրեր՝ 1,311.4 և 1,078.0 հազ. մամուլով, Հայաստանի Հանրապետության գերատեսչական նորմատիվ ակտերի տեղեկագրեր՝ 417.5 և 426.8 հազ. մամուլով, Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրեր (ռուսերեն)՝ 12.7 և 20.4 հազ. մամուլով, Երևանի իրավական ակտերի տեղեկագրեր՝ 19.9 և 22.3 հազ. մամուլով, քաղաքային և գյուղական համայնքների նորմատիվ իրավական ակտերի ժողովածու 753.8 և 712.8 հազ. մամուլով: 2015 թվականին հրատարակվել է նաև ՀՀ Սահմանադրությունը՝ 600.0 հազ. մամուլով, որի համար ՀՀ կառավարության 17.12.2015 թվականի N 1471-Ն որոշմամբ ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից ՀՀ արդարադատության նախարարությանը հատկացվել է 33.0 մլն դրամ:

Նշված ծրագրի հատկացումների շրջանակներում ձեռք է բերվել նաև քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման, իրավաբանական անձանց պետական գրանցման գործընթացում օգտագործվող պոլիգրաֆիական արտադրանք (պետական գրանցումների վկայականներ, գրանցամատյաններ, ձևեր), ինչպես նաև հրատարակվել և տպագրվել են միջազգային պայմանագրեր, մուտքի վիզաներ, ՀՀ վերադարձի վկայականներ և պաշտպանված ձևաթղթեր:

2015-2016 թվականներին ծրագրով հատկացվել է համապատասխանաբար 432.5 և 345.9 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 342.7 մլն դրամ:

«Թարգմանչական ծառայություններ» ծրագրով թարգմանված էջերի ծավալը 2015 թվականին կազմել է՝ 21.989 էջ, 2016 թվականին՝ 25.749 էջ, 2017 թվականին նախատեսվում է թարգմանել 25.577 էջ:

Թարգմանչական ծառայությունների իրականացման համար 2015-2016 թվականներին հատկացվել է 185.9 և 217.5 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 217.4 մլն դրամ:

2015-2016 թվականներին իրականացվել են նաև Սփյուռքի հայապահպանության ծրագրեր՝ «Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ», «Ուսումնական և հանրամատչելի գրականության հավաքագրում և առաքում սփյուռքի համայնքներին» և «Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակում:

«Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ» ծրագրի շրջանակներում 2015 և 2016 թվականներին շարունակվել են «Հայերն ալսօր» էլեկտրոնային օրաթերթի հրատարակման, արևմտահայերենից՝ արևելահայերեն և հակառակը

փոխարկչի շտեմարանի ընդլայնման, էլեկտրոնային գրադարանի և Հայկական սփյուռքի պատմության վիրտուալ թանգարանի սպասարկման աշխատանքները:

Էլեկտրոնային գրադարանում արդեն մուտքագրվել է ավելի քան 1.400 գիրք, հոդված, ծայնագրություն և այլ նյութեր՝ Հայաստան-Սփյուռք գործակցության շրջանակներում համայնքների պատմության, ցեղասպանության, արցախյան հիմնախնդրին առնչվող գիտական, վերլուծական, գեղարվեստական պատմական գրականություն, ինչպես նաև մանկական գրականություն և դասագրքեր: 2015-2016 թվականներին մուտքագրվել է համապատասխանաբար՝ 140 և 180 գիրք:

«Տեղեկատվական և ուսուցողական կայքերի մշակման և սպասարկման ծառայություններ» ծրագրի իրականացման նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 33.0 և 30.5 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 33.2 մլն դրամ:

«Ուսումնական և հանրամարչելի գրականության հավաքագրում և առաքում սփյուռքի համայնքներին» ծրագիրը մեկնարկել է 2010 թվականին:

Ծրագիրը շարունակվել է 2015-2016 թվականներին, 2015 թվականին աշխարհի 45 երկրների 145 Սփյուռքի կրթօջախներից ստացված գրականության հայտի դիմաց առաքվել է 45.046 կտոր ուսումնական նյութեր, 2016 թվականին՝ 36 երկրների 220 կրթօջախներից ստացված գրականության հայտի դիմաց՝ 50.000 կտոր ուսումնական նյութեր:

Այդ նպատակով 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար 10.0 և 9.0 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 9.0 մլն դրամ:

2015-2016 թվականներին շարունակվել է նաև «Հայկական սփյուռք» տարեգրքի հրատարակումը՝ 1.260 օրինակով:

«Հայկական սփյուռք» եռալեզու տարեգիրքը յուրօրինակ հաշվետվություն և պատմագրություն է հայկական սփյուռքի մասին, որի միջոցով հնարավորություն է ստեղծվում ծանոթանալ Հայաստանում և Սփյուռքում համահայկական կազմակերպությունների, հոգևոր կառույցների, Հայ համայնքների, ՀՀ պետական մարմինների կողմից իրականացված հիշարժան ծրագրերին, միջոցառումներին:

2015-2016 թվականներին տարեգրքի հրատարակման համար հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 7.8 և 6.0 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 6.0 մլն դրամ:

10.2.1.3. Հիմնական խնդիրները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառում հիմնական խնդիրներն են.

✧ շարունակել Հանրային հեռուստաընկերության և Հանրային ռադիոընկերության տեխնիկական վերազինման և շենք-շինությունների հիմնանորոգման փուլային աշխատանքները,

✧ թվային տեխնոլոգիաներին անցման միջոցով բարձրացնել հաղորդումների հեռարձակման որակը և ապահովել համապատասխանությունը միջազգային չափանիշներին,

✧ պատրաստել հանրության քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կյանքի հրատապ խնդիրներին նվիրված այնպիսի հաղորդումներ, որոնք ապահովում են անմիջական կապը լսարանի հետ, արձագանքում են ոչ միայն հանրության կյանքում առկա հայտնի խնդիրներին, այլև հանպատրաստից բարձրացնում են նոր հարցեր և փնտրում ոչ ստանդարտ լուծումներ,

✧ ավելացնել այն հաղորդումների քանակը, որոնք վերաբերում են հասարակության խոցելի և անպաշտպան խմբերի՝ ծեղերի, ծնողազուրկ երեխաների, հսկողությունից դուրս մնացած դեռահասների, գործազուրկների և հաշմանդամների խնդիրներին, ինչպես նաև հանրության մեջ նրանց նկատմամբ ձևավորել համարժեք և հանդուրժողական վերաբերմունք,

✧ բոլոր հաղորդումներում սահմանել կենդանի, բայց կանոնական հայերենի գերակայությունը՝ որպես եթերի լեզվական քաղաքականության առանցքային պայման: Իրականացնել ազգային երգի և երաժշտության հանրահռչակումը՝ շարունակելով համապատասխան հաղորդաշարերի և համերգների հեռարձակումն ու պատրաստելով նորերը, ներկայացնել հայ ժողովրդի պատմության ուսանելի և հաղթական դրվագները, բացահայտել պատմության առեղծվածները,

✧ շարունակել հեռարձակել ՀՀ Ազգային ժողովի, կառավարության, պաշտպանության նախարարության, ոստիկանության գերատեսչական հաղորդումները, զանազան հաղորդումներում պատշաճ առիթներով մեծարել զոհված և ողջ մնացած հերոսներին,

✧ ցուցադրել բարություն և ընկերասիրություն սերմանող մուլտֆիլմեր, երեխաների մեջ արմատավորել սեփական իրավունքների պաշտպանության և հանրային պատասխանատվության զգացում, ճանաչելի և սիրելի դարձնել հայրենի բնաշխարհն ու նրա մարդկանց,

✧ մշտապես ուշադրության կենտրոնում պահել հանրության համար կարևոր որոշումների քննարկման և ընդունման ընթացքը,

✧ Երևանի պետական համալսարանի հետ համատեղ մշակված կրթական ծրագրի շրջանակներում գործող «Մասս մեդիա» կրթական կենտրոնում շարունակել նեղ մասնագիտացված հեռուստատեսային արհեստավարժ կադրերի պատրաստումը,

✧ մշակել և կիրառել հանրային կարծիքի ուսումնասիրման նորագույն մեթոդներ՝ ավելի արդյունավետ և նպատակային դարձնելով հաղորդումների հասցեականությունն ու ծրագրման աշխատանքները, պահպանել անհրաժեշտ համամասնություն սոցիալական խմբերի խնդիրների լուսաբանման ոլորտում,

✧ ապահովել օտարերկրյա ֆիլմերի և հաղորդումների կրկնօրինակման և թարգմանության բարձր որակ,

✧ ընդլայնել հանրային ալիքների հեռարձակման տարածքը՝ հասանելի լինելով Հայաստանի և Արցախի բոլոր անկյուններում, ինչպես նաև եվրոպական երկրներում, Մերձավոր Արևելքում և Հյուսիսային Ամերիկայում՝ միջազգային հանրությանը հնարավորություն ընձեռելով դիտելու Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումները,

✧ ժամանակակից տեխնիկական լուծումների շնորհիվ մշտապես նորացնել Հանրային հեռուստաընկերության համացանցային կայքը՝ հնարավորություն ընձեռելով Հայաստանի և սփյուռքի հեռուստադիտողներին ուղիղ եթերում բարձր որակով հետևելու Հանրային հեռուստատեսության միջազգային ալիքով հեռարձակվող հաղորդումներին ու լրատվությանը, ինչպես նաև դիտելու արդեն հեռարձակված հաղորդումներն ու փաստագրական ֆիլմերը,

✧ իրականացնել վերջին 50 տարիների հայաստանյան կարևոր իրադարձություններին վերաբերող արխիվային նյութերի թվայնացման փուլային աշխատանքներ, որն իր մեջ կներառի արխիվային նյութերի մշակում, թվայնացում, քարտարանի ստեղծում և համացանցային կայքէջի միջոցով նյութերի հասանելիության ապահովում,

✧ իրազեկել հասարակությանը ՀՀ կառավարության գործունեության, իրականացվող ծրագրերի և առկա խնդիրների մասին և դարձնել մասնակից իրականացվող բարեփոխումներին,

✧ Հայաստանի Հանրապետության և սփյուռքի համար կենսական նշանակություն ունեցող հայապահպանության հիմնախնդիրների լուծմանը նպաստելու նպատակով աշխարհի հայ համայնքներին հասանելի դարձնել հայկական մշակույթը, արվեստը, պատմությունը, ազգային արժեքներն ու ֆիլմերը:

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառում հիմնական խնդիրներն են.

✧ ներկայացնել թարգմանական գրականության միջոցով հայ մշակույթը արտերկրում և համաշխարհային գրականությունը հայ ընթերցողին,

✧ բարձրարժեք գրականությանը և որակյալ հրատարակումներին աջակցելու միջոցով խթանել գրաշուկայի զարգացումը, աջակցել հայաստանյան և արտերկրի հրատարակիչների հրատարակչական նախաձեռնություններին, որը հնարավորություն կտա բարձրացնել տպագիր արտադրանքի որակը, նպաստել հեղինակների հետ համագործակցությանը,

✧ պահպանել և զարգացնել գրահրատարակչության ազգային ավանդույթները, գրքային արտադրանքի միջոցով վերհանել ու նորովի վերարժևորել անցյալի արժեքները,

✧ նպաստել հրատարակվող գրականության պոլիգրաֆիական որակի բարձրացմանը,

✧ ապահովել սփյուռքի համայնքներում Հայաստանի մասին լիարժեք և հավաստի տեղեկատվության մատչելիությունը,

✧ խթանել ընթերցանությանը, ապահովելով գրքերի վաճառքի գնի մատչելիությունը:

10.2.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.2.2.1. Նպատակները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառի նպատակներն են.

- ♦ Հանրության քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կյանքի անաչառ, հավաստի, օպերատիվ, համակողմանի, ամբողջական և սպառիչ լուսաբանման ապահովում,

- ♦ Հանրության սեռային, տարիքային, սոցիալական, էթնիկական բոլոր խմբերի բարոյական և գեղագիտական պահանջմունքների բավարարում՝ առաջնորդվելով համամարդկային և ազգային բարձր արժեքների պահպանման և հանրահռչակման սկզբունքով,

- ♦ Հասարակության մեջ ժողովրդավարական արժեքների, մարդու իրավունքների պաշտպանության, գթասրտության և հանդուրժողականության գաղափարների տարածմանը նպաստում,

- ♦ Հայ ժողովրդի պատմական հիշողության, լեզվի, գրականության, ազգային ինքնության, մշակութային ժառանգության պահպանմանն ու հարատևմանը միտված հանրային ձեռնարկումների խթանում՝ ապահովելով դրանց լուսաբանման շարունակական և հարաճուն ընթացքը,

- ♦ աջակցում մատաղ սերնդի կրթությանն ու դաստիարակությանը միտված հանրային ձեռնարկումներին՝ երեխաների մեջ ձևավորելով օրինակելի, բարոյական և գեղագիտական արժեքների ընկալման մշակույթ,

- ♦ Սփյուռքի հայկական համայնքներում ազգային ինքնության պահպանում և արմատավորում, ուժացման կանխում, հայոց լեզվի, ազգային, մշակութային ավանդույթների պահպանում:

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառի հիմնական նպատակներն են.

- ♦ Գրքային արտադրանքի միջոցով հայ ժողովրդի գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում,

- ♦ Բարեկիրթ քաղաքացիական հասարակության ձևավորում,

- ♦ Գրատարածման բնագավառում միջազգային համագործակցության զարգացում,

- ♦ Հասարակությանը ժամանակին օրենսդրական դաշտի իրազեկում, իրավական ակտերի թարգմանությունների մատչելիության ապահովում,

- ♦ Հայաստանի Հանրապետության և Սփյուռքի միջև կապերի ամրապնդում, սփյուռքահայության ազգային, լեզվամշակութային ինքնության պահպանում, մայրենի լեզվի մոռացության, հայկական մշակութային արժեքները կորցնելու վտանգի, ուժացման դեմ պայքարում:

10.2.2.2. Գերակայությունները

Հեռուստառադիոհաղորդումների բնագավառում 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում գերակայությունների համար հիմք է հանդիսանում «Հեռուստատեսության և ռադիոյի մասին» ՀՀ օրենքով Հանրային հեռուստառադիոընկերությանն ամրագրված լիազորությունների իրականացումը, մասնավորապես՝ օրենքով սահմանված թեմատիկ ուղղություններով հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների պատրաստման և հեռարձակման ապահովումը:

2018-2020 թվականներին հեռուստառադիոհաղորդումների գերակա ուղղություններն են.

- Հեռարձակվող հեռուստահաղորդումների և ռադիոհաղորդումների ընդհանուր ծավալում բնակչության լայն խավերին մատչելի հայալեզու, սեփական և հայրենական արտադրության հաղորդումների բազմազանության ապահովում, հաղորդումների բովանդակության և որակի բարելավում:

- Սփյուռքում հայապահպանությանն աջակցելու, երիտասարդության շրջանում մայրենի լեզվի նշանակալիությունը բարձրացնելու, ինչպես նաև Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ակտիվացմանը նպաստելու նպատակով հանրային հեռուստատեսության միջազգային ալիքով հեռարձակվող հաղորդումների բովանդակության և որակի բարելավում:

- Տեխնիկական վերազինման և նոր տեխնոլոգիաների ներդրման միջոցով հանրապետության ամբողջ տարածքում և տարածքից դուրս հաղորդումների հեռարձակման բարձր որակի, ինչպես նաև EBU-ի կողմից սահմանված չափանիշներին համապատասխան տեխնիկական մակարդակի ապահովում:

Հրատարակչական և տեղեկատվության բնագավառում 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում գերակայությունների համար հիմք են հանդիսանում ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ կառավարության 19.06.2017թ. N 646-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիրը («4.5. Մշակույթ» և «2.2. Սփյուռք» բաժիններ), «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը (36, 62 և 67-րդ հոդվածներ):

Հրատարակչական և տեղեկատվության 2018-2020 թվականների գերակա ուղղություններն են.

- Գրքային արտադրանքի միջոցով հայ ժողովրդի գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում:

- Հայոց պատմությանը, մշակույթին, հայ մեծերին նվիրված գրականության հանրահռչակում:

- «Աջակցություն գրականության հրատարակմանը» ծրագրի շեշտադրում:

- Հայ գրքի, տպագիր այլ արտադրանքի բովանդակային և տպագրական որակների բարձրացում, միջազգային շուկայում մրցունակության ապահովում:

- Իրավական ակտերի պաշտոնական տեղեկագրերի հրատարակում և թարգմանությունների իրականացում:

- Հայաստանի և սփյուռքի միջև համակողմանի կապերի սերտացման և համագործակցության մակարդակի բարձրացման ապահովում, Սփյուռքի իքնակազմակերպման և ազգային ինքնության պահպանման հարցերում աջակցում:

10.2.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել 2018 թվականին՝ **7,764.7** մլն դրամ, 2019 թվականին՝ **7,824.0** մլն դրամ և 2020 թվականին՝ **7,735.6** մլն դրամ (*ՀՀ 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 8,260.3 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 8,334.9 մլն դրամ*):

Ծախսերը 2018 թվականին 2017 թվականի նկատմամբ կնվազեն՝ 5.6 %-ով, 2019 թվականին՝ 2018 թվականի նկատմամբ կաճեն՝ 0.8 %-ով, իսկ 2020 թվականին 2019 թվականի նկատմամբ կնվազեն՝ 1.1 %-ով:

2018-2020 թվականներին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի միջնաժամկետ ծրագրով ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կկազմի, համապատասխանաբար՝ 0.13, 0.12 և 0.11%:

2018-2020 թվականներին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի բյուջետային հատկացումների փոփոխությունը պայմանավորված է գոյություն ունեցող ծրագրերի ծախսերի նվազմամբ: Միաժամանակ, հատկացումների փոփոխությունը պայմանավորված է՝

- ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության հրատարակչական ծախսերի փոփոխությամբ՝ 2018 և 2020 թվականներին ծախսերի նվազմամբ համապատասխանաբար՝ 35.0 և 41.8 մլն դրամով, 2019 թվականին ծախսերի աճով՝ 41.8 մլն դրամով (ՀՀ մուտքի վիզաների, ՀՀ վերադարձի վկայականների և դեսպանություններում օգտագործվող պաշտպանված ձևաթղթերի երկու տարին մեկ տպագրություն);

- ԱՊՀ երկրներում հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակման ծախսերի աճով՝ 16.0, 17.6 և 19.3 մլն դրամով (համաձայն ՀՀ Նախագահի 03.07.2007թ. N Դ-1212 հանձնարարականի՝ յուրաքանչյուր տարի ՀՀ մասնաբաժնի չափի ավելացում 10%-ով);

- «Տնտեսագիտական հրապարակումներ» ծրագրի չնախատեսմամբ՝ 39.3 մլն դրամի չափով (համաձայն ՀՀ կառավարության 18.11.2016 թվականի N 1177-Ա որոշման՝ «Էկոնոմիկա հանդես» փակ բաժնետիրական ընկերության լուծարում):

- «Գնումների գործընթացի հրապարակայնության ապահովում» ծրագրի ծախսերի աճով՝ 9.4 մլն դրամով:

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում նախատեսվում են միջոցներ Հանրային հեռուստաընկերության տեխնիկական վերազինման և շենք-շինությունների հիմնանորոգման նպատակով համապատասխանաբար 828.5 և 301.2 մլն դրամ:

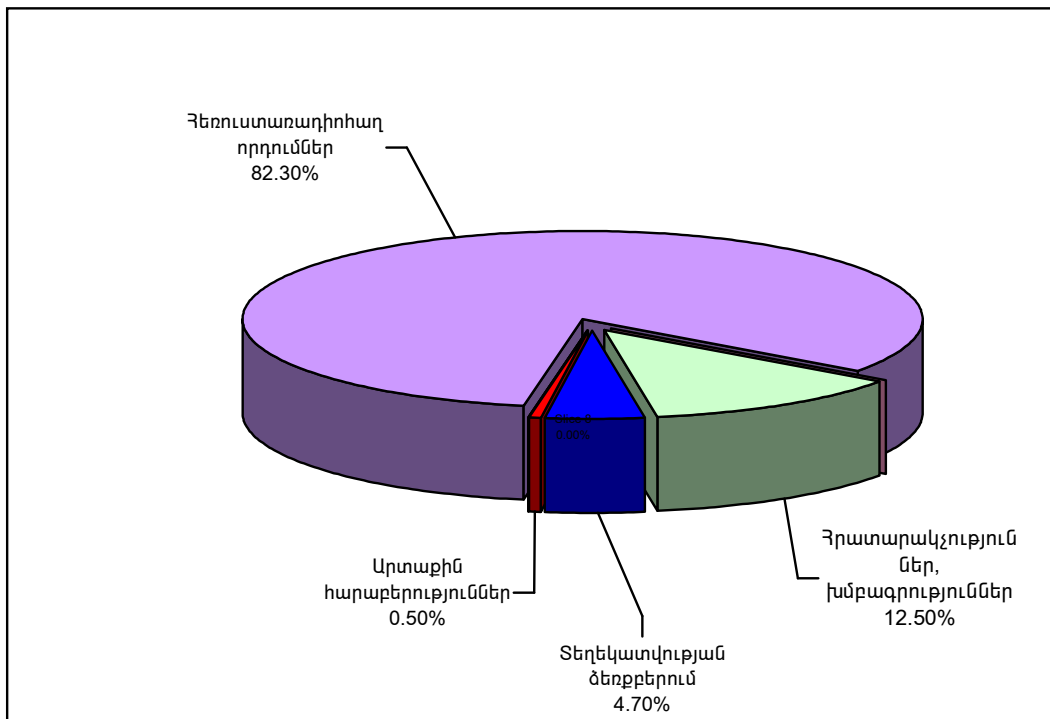
Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի 2016-2020 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների ներկայացված են **10.6. աղյուսակում**:

Աղյուսակ 10.6. Ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտի 2016-2020 թվականների ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների (մլն դրամ)

բաժին	խումբ	դաս	Ոլորտի ուղղությունները	2016 թ. փաստացի	2017 թ. պետական բյուջե	2018-2020 թթ. ՄԺԾԾ		
						2018թ.	2019թ.	2020թ.
			ԸՆԴԱՄԵՆԸ	8,259.0	8,224.0	7,764.7	7,824.0	7,735.6
08	03	01	Հեռուստառադիոհաղորդումներ	6,707.3	6,733.1	6,392.6	6,410.1	6,363.4
08	03	02	Հրատարակչություններ, խմբագրություններ	1,122.4	1,071.1	974.2	1,016.0	974.3
08	03	03	Տեղեկատվության ձեռքբերում	399.3	383.6	361.7	361.7	361.7
01	01	03	Արտաքին հարաբերություններ	30.0	36.2	36.2	36.2	36.2

Ըստ ուղղությունների 2018 թվականին ծախսերի տեսակարար կշիռը ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին ուղղված հատկացումներում կունենա հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 10.2. 2018 թվականին ռադիոյի և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման, հրատարակչական ծառայությունների ոլորտին ուղղված հատկացումների տեսակարար կշիռը ըստ ուղղությունների

10.2.4. ՈԼՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Բացի պետական բյուջեից ստացվող եկամուտներից, ոլորտի կազմակերպություններն եկամուտներ են ստանում նաև վճարովի ծառայությունների մատուցումից և աշխատանքների կատարումից (գովազդից, վճարովի եթերաժամանակից, հովանավորությունից, հրատարակչական և այլ աշխատանքներից):

Վճարովի ծառայություններից ստացված եկամուտներն ուղղվում են կազմակերպությունների տեխնիկական վերազինմանը, աշխատողների աշխատավարձերի վճարմանը, հեռուստահաղորդումների հեռարձակման իրավունքի ձեռքբերմանը, հրատարակչական և այլ ծախսերի իրականացմանը:

Ոլորտի վճարովի ծառայությունների մատուցումից ստացված եկամուտները 2016 թվականին կազմել են 1,037.6 մլն դրամ, 2017 թվականին կանխատեսվող եկամուտները կկազմեն 850.4 մլն դրամ, իսկ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում յուրաքանչյուր տարի՝ 735.6 մլն դրամ:

Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը ներկայացված են **10.7 աղյուսակում:**

Աղյուսակ 10.7. Ըստ առանձին կազմակերպությունների ՀՀ պետական բյուջեի և վճարովի ծառայությունների հաշվին 2016-2020 թվականներին իրականացված և կանխատեսվող ծախսերը (մլն դրամ)

Բաժին, խումբ, դաս, ծրագիր	Կազմակերպությունների անվանումները	2016թ. փաստացի		2017թ.		2018թ.		2019թ.		2020թ.	
		ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին	ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին	վճարովի ծառայությունների հաշվին
08.03.	ԸՆԴԱՄԵՆԸ, այդ թվում	6883.8	1037.6	6775.5	850.4	6409.2	735.6	6409.1	735.6	6409.1	735.6
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	86.9	13.1	88.8	11.2	89.7	10.3	89.7	10.3	89.7	10.3
08.03.01.	ՀԵՌՈՒՍԱ-ՌԱԴԻՈՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ, այդ թվում	6195.9	751.9	6058.6	554.0	5703.1	549.2	5703.0	549.2	5703.0	549.2
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	89.2	10.8	91.6	8.4	91.2	8.8	91.2	8.8	91.2	8.8
08.03.01.02,11,13	«Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն» ՓԲԸ	5211.3	686.6	5064.4	434.5	4833.1	434.5	4833.0	434.5	4833.0	434.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	88.4	11.6	92.1	7.9	91.8	8.2	91.8	8.2	91.8	8.2
08.03.01.03,12	«Հայաստանի հանրային ռադիոընկերություն» ՓԲԸ	848.6	49.6	855.3	81.8	739.2	81.8	739.2	81.8	739.2	81.8
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	94.5	5.5	91.3	8.7	90.0	10.0	90.0	10.0	90.0	10.0
08.03.01.04	«Շիրակի հանրային հեռուստառադիո» ՓԲԸ	91.3	13.8	94.6	16.6	89.1	11.8	89.1	11.8	89.1	11.8
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	86.9	11.2	85.1	12.0	88.3	12.0	88.3	12.0	88.3	12.0
08.03.01.06	«Հասարակական կարծիքի ուսումնասիրման կենտրոն» ՓԲԸ	44.7	1.9	44.3	21.1	41.7	21.1	41.7	21.1	41.7	21.1
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	95.9	4.1	67.7	32.3	66.4	33.6	66.4	33.6	66.4	33.6
08.03.02.	ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, այդ թվում	603.2	268.5	631.3	279.2	625.4	169.2	625.4	169.2	625.4	169.2
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	69.2	30.8	69.3	30.7	78.7	21.3	78.7	21.3	78.7	21.3

08.03.02.01.	«Հանրապետություն» ՓԲԸ	46.3	97.0	47.1	97.0	44.4	97.0	44.4	97.0	44.4	97.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	32.3	67.7	32.7	67.3	31.4	68.6	31.4	68.6	31.4	68.6
08.03.02.01.	«Հայաստանի Հանրապետություն - Ռեսպուբլիկա Արմենիա» ՓԲԸ	25.9	10.5	26.4	10.5	24.9	10.5	24.9	10.5	24.9	10.5
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	71.2	28.8	71.5	28.5	70.3	29.7	70.3	29.7	70.3	29.7
08.03.02.07.	«Պաշտոնական տեղեկագիր» ՓԲԸ	318.6	54.9	313.9	56.7	314.0	56.7	314.0	56.7	314.0	56.7
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	85.3	14.7	84.7	15.3	84.7	15.3	84.7	15.3	84.7	15.3
08.03.02.09.	«Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ	185.9	100.5	217.5	115.0	217.4	5.0	217.4	5.0	217.4	5.0
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	64.9	35.1	65.4	34.6	97.8	2.2	97.8	2.2	97.8	2.2
08.03.02.14.	«Գրքի և հրատարակչական գործի կենտրոն» ՊՈԱԿ	26.5	5.6	26.4		24.7		24.7		24.7	
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	82.6	17.4	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0	100.0	0.0
08.03.03.01.	ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՔԵՐՈՒՄ («Արմենպրես» ՓԲԸ)	84.7	17.2	85.6	17.2	80.7	17.2	80.7	17.2	80.7	17.2
	տեսակարար կշիռը ընդհանուր ծախսերում %	83.1	16.9	83.3	16.7	82.4	17.6	82.4	17.6	82.4	17.6

10.3. ՀԱՆԳՍՏԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՈԼՈՐՏ

10.3.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.3.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Հանգստի և սպորտի ոլորտի 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն 35 ծրագրերի իրականացմանը՝ երեք պետական կառավարման մարմինների միջոցով:

Հանգստի և սպորտի ոլորտում քաղաքականությունը մշակվում է պետական լիազորված մարմնի՝ ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության կողմից և իրականացվում է հասարակական կազմակերպությունների (Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտե, ՀՀ մարզական 32 ֆեդերացիաներ, հաշմանդամային սպորտով զբաղվող 4 կազմակերպություն) և «Սպորտի և երիտասարդության ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի միջոցով:

Նախարարությունը սպորտի ոլորտում մշակում է իր ռազմավարությունը՝ նպատակ ունենալով զարգացնելու հետևյալ ուղղությունները՝

✓ մեծ նվաճումների սպորտ

✓ մանկապատանեկան և մասսայական սպորտ

Մեծ նվաճումների սպորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են օլիմպիական խաղերին, փառատոներին, աշխարհի, Եվրոպայի, Հայաստանի Հանրապետության առաջնություններին, համաշխարհային ունիվերսիադաներին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի մասնակցության ապահովմանը, հաշմանդամային սպորտի զարգացմանը, միջազգային մարզական միջոցառումների հաղթողներին և մրցանակակիրներին դրամական մրցանակների հանձնմանը, օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացմանը:

Մեծ նվաճումների սպորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի հավաքական թիմերի անդամները, հաշմանդամ, ինչպես նաև այլ երկրների մարզիկները:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոների, «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացմանը, մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացմանը, շախմատիստների պատրաստմանը:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի բնակչությունը:

10.3.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Մեծ նվաճումների սպորտ

Հանգստի և սպորտի ոլորտի հատկացումների զգալի մասը (2015-2016 թվականներին համապատասխանաբար 52.5 և 51.3 տոկոսը) ուղղվել է ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստմանը և առաջնությունների անցկացմանը: Նշված նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվող միջոցները նպաստում են հավաքական թիմերի մարզիկների նվաճած մրցանակների քանակի ավելացմանը:

2008-2016 թվականներին աշխարհի, Եվրոպայի, ՀՀ առաջնությունների, ուսումնամարզական հավաքների, մասնակիցների, ինչպես նաև աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններում ազգային հավաքական թիմերի մարզիկների կողմից նվաճած մրցանակների քանակը ներկայացված են **10.8** և **10.9 աղյուսակներում:**

Աղյուսակ N 10.8. 2008-2016 թվականներին աշխարհի, Եվրոպայի, ՀՀ առաջնությունների, ուսումնամարզական հավաքների և մասնակիցների քանակը

Միջոցառումների անվանումները	2008-2016թթ. միջոցառումների և մասնակիցների քանակը								
	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Աշխարհի և Եվրոպայի առաջնությունների քանակը	85	135	159	175	135	156	156	147	165
մասնակիցների քանակը	2000	1729	1955	2115	1850	1900	1900	1900	1950
ՀՀ առաջնությունների քանակը	78	84	90	92	92	92	90	93	93
մասնակիցների քանակը	5504	6700	7600	9600	9600	9640	9440	9500	9500
Ուսումնամարզական հավաքների քանակը	85	126	83	140	130	122	133	127	137
մասնակիցների քանակը	3055	3850	3950	2680	2500	2500	2550	2500	2600

Աղյուսակ 10.9. Աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններում ազգային հավաքական թիմերի մարզիկների կողմից 2008-2016 թվականներին նվաճած մեդալների քանակը

Մեդալների տեսակները	2008-2016թթ. նվաճած մեդալների քանակը								
	2008թ.	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Ոսկե մեդալ	27	32	43	34	30	31	32	37	48
Արծաթե մեդալ	40	47	51	37	46	45	37	46	60
Բրոնզե մեդալ	41	56	63	64	74	67	49	56	62
Ընդամենը	108	135	157	135	150	143	118	139	170

Վերջին ութ տարիներին առավել կարևոր են իրականացված հետևյալ միջոցառումները և ձեռքբերված նվաճումները.

2009 թվական

Երևանում անց են կացվել բոնցքամարտի աշխարհի պատանեկան, ծյուդոյի Եվրոպայի երիտասարդական առաջնությունները, համահայկական խաղերը:

2010 թվական

Սինգապուրում առաջին պատանեկան օլիմպիական խաղերին մասնակցել են 14 մարզիկներ, որոնք նվաճել են 1 արծաթե (ծանրամարտ) և 3 բրոնզե (ծանրամարտ, ծյուդո և ըմբշամարտ) մեդալներ:

2011 թվական

Առանձնահատուկ և աննախադեպ հաղթանակ է գրանցվել Հայաստանի շախմատի տղամարդկանց հավաքական թիմի կողմից: Հայկական սպորտի պատմության մեջ առաջին անգամ շախմատի տղամարդկանց ՀՀ հավաքական թիմը աշխարհում գրավեց 1-ին տեղը:

2012 թվական

Լոնդոնի 30-րդ օլիմպիական խաղերին մասնակցել են Հայաստանի հավաքականի 24 մարզիկներ 10 մարզաձևերում, որոնք նվաճել են 2 բրոնզե և մեկ արծաթե մեդալներ:

Ստամբուլում շախմատի համաշխարհային օլիմպիադայում Հայաստանի տղամարդկանց հավաքականը ճանաչվել է հաղթող:

2013 թվական

Ֆրանսիայի Նիս քաղաքում Ֆրանկոֆոնյան 7-րդ խաղերին Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակությունը մասնակցել է 5 մարզաձևով (աթլետիկա, ազատ ըմբշամարտ, ծյուղո, սեղանի թենիս, հեծանվային սպորտ) և նվաճել է 3 ոսկե և 3 բրոնզե (ազատ ըմբշամարտ, ծյուղո) մեդալներ:

2014 թվական

2014 թվականին Նան Զինգի (Չինաստան) ամառային 2-րդ պատանեկան օլիմպիական խաղերին մասնակցել են Հայաստանի հավաքականի 14 մարզիկներ, որոնք նվաճել են 2 ոսկե մեդալ (ծանրամարտ), 2 արծաթե մեդալ (հունահռոմեական ըմբշամարտ, հրաձգություն), 3 բրոնզե մեդալ (ըմբշամարտ, բոնցքամարտ):

2014 թվականի Սոչիի ձմեռային օլիմպիական խաղերին Հայաստանը մասնակցել է 12 հոգով, որից 11-ը՝ մարզիկներ, մարզիչներ:

2014 թվականի Սոչիի ձմեռային պարալիմպիկ խաղերին մարզիկ՝ Նվեր Ավանեսյանը հաղթել է եկել դահուկային սպորտի մարզաձևում և 51 մասնակիցների շրջանում զբաղեցրել է 34-րդ տեղը:

2015 թվական

2015 թվականին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի մարզիկները աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում 12 մարզաձևերից (ազատ ոճի ըմբշամարտ, հունահռոմեական ըմբշամարտ, թաեքվոնդո, ծյուղո, հրաձգություն, բոնցքամարտ, ծանրամարտ, շախմատ, սամբո, ուշու, մարմնամարզություն, հեծանվային սպորտ) նվաճել են 37 ոսկե, 46 արծաթե և 56 բրոնզե մեդալներ:

Արթուր Ալեքսանյանը դարձել է աշխարհի չեմպիոն (հունահռոմեական ըմբշամարտ), Տիգրան Մարտիրոսյանը և Տիգրան Կիրակոսյանը՝ Եվրոպայի չեմպիոն (ծանրամարտ և սամբո), Արթուր Թովմասյանը՝ Համաշխարհային ուսանողական խաղերի չեմպիոն (մարմնամարզություն):

2016 թվական

2016 թվականին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի մարզիկները աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում, ամառային օլիմպիական խաղերում 12 մարզաձևերից նվաճել են 48 ոսկե, 60 արծաթե և 62 բրոնզե մեդալներ, ընդհանուր հաշվարկով 170 մեդալ: Արթուր Ալեքսանյանը դարձել է Ռիո դե Ժանեյրոյի ամառային օլիմպիական խաղերի չեմպիոն (հունահռոմեական ըմբշամարտ), իսկ Սիմոն Մարտիրոսյանը և Գոռ Մինասյանը՝ արծաթե մեդալակիրներ (ծանրամարտ):

2015-2016 թվականներին «ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստում և առաջնությունների անցկացում» ծրագրի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 929.6 և 917.7 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 980.0 մլն դրամ:

«Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ» ծրագրով միջոցները տրամադրվում են «Հայաստանի կոյրերի միավորում», «Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե», «Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե» և «Հայկական հատուկ օլիմպիականներ» հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպություններին:

2015-2016 թվականներին նշված ծրագրի հատկացումների շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

«Խուլերի հայկական սպորտային կոմիտե» ՀԿ-ի կողմից անց են կացվել ՀՀ առաջնություններ 4 մարզաձով (ֆուտզալ, ըմբշամարտ, շախմատ, վոլեյբոլ), որին մասնակցել են՝ համապատասխանաբար 196 և 176 մարզիկներ:

2016 թվականի Ռիո դե Ժանեյրոյի պարաօլիմպիկ խաղերին մասնակցել է 5 մարզիկ:

Երևանում անց է կացվել խուլերի շախմատի աշխարհի առաջնություն, որին մասնակցել է 92 մարզիկ:

«Հայաստանի կոյրերի միավորում» ՀԿ-ի կողմից անց է կացվել ՀՀ շախմատի առաջնություն, որին մասնակցել են՝ համապատասխանաբար 27 և 23 մարզիկներ:

«Հայկական հատուկ օլիմպիականներ» ՀԿ-ի կողմից 2016 թվականին անց է կացվել «Սպորտլանդիա» հանրապետական սպորտային միջոցառում, որին մասնակցել է 85 մարզիկ և աթլետիկայի առաջնություն, որին մասնակցել է 75 մարզիկ: 2015-2016 թվականներին անց է կացվել «Ֆուտբոլի շաբաթ» միջոցառումը, որին մասնակցել է յուրաքանչյուր տարի 60 մարզիկ:

«Հայաստանի ազգային պարաօլիմպիկ կոմիտե» ՀԿ-ի կողմից 2015-2016 թվականներին անց է կացվել հաշմանդամային մարզական փառատոն, որին մասնակցել են համապատասխանաբար 120 և 118 մասնակիցներ: 2015 թվականին պարականոն էի աշխարհի առաջնությանը մասնակցել են 2 մարզիկ:

«Հաշմանդամային սպորտին առնչվող ծառայություններ» ծրագրի իրականացման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 10.8 և 8.5 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 9.0 մլն դրամ:

«Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում» ծրագիրը մեկնարկել է 2009 թվականին:

Նշված ծրագրի շրջանակներում թոշակի հատկացումն իրականացվում է՝ համաձայն ՀՀ Նախագահի 2009 թվականի հունվարի 14-ի ՆԿ-1-Ն կարգադրությամբ հաստատված կարգի:

Ծրագիրը նպատակ ունի խրախուսել բարձր արդյունքների հասած մարզիկներին և նրանց մարզիչներին և հանդիսանում է բարձր նվաճումների խթան:

2009-2016 թվականներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողների թիվը ներկայացված է **10.10 աղյուսակում**:

Աղյուսակ N 10.10. 2009-2016 թվականներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողների թիվը

ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակ ստացողները	Ըստ տարիների թոշակ ստացողների թիվը							
	2009թ.	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
մարզիկներ	44	65	62	72	68	68	62	84
մարզիչներ	57	85	82	91	96	100	87	119

«Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին ՀՀ Նախագահի անվանական թոշակի հատկացում» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 2015 թվականին՝ 146.1 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 150.0 մլն դրամ, իսկ 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 150.0 մլն դրամ:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտ

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտի հիմնական ծրագրերն են՝ «Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացում, «Նախագորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացում», «ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացում», «Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ»:

«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթ

«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթը անց է կացվում 4 տարիքային խմբերով, Հայաստանի Հանրապետության՝ 42, Լեռնային Ղարաբաղի՝ 7, Երևան քաղաքի 12 վարչական շրջանների միջև:

Մասնակիցների թիվը 2015 թվականին կազմել է 2.084 ընտանիք, որից 19-ը՝ հաշմանդամ ունեցող ընտանիքներ (6.252 մարդ):

2016 թվականին մրցույթին մասնակցած ընտանիքների թիվը կազմել է 2.063 ընտանիք, որից 12-ը՝ հաշմանդամ ունեցող ընտանիքներ (6.249 մարդ):

«Լավագույն մարզական ընտանիք» մրցույթի անցկացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից 2015 թվականին հատկացվել է 117.7 մլն դրամ, 2016 թվականին՝ 113.4 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 114.3 մլն դրամ:

«Լավագույն մարզական նախադպրոցական հաստատություն» մրցույթի («Սպորտ-լանդիա») նպատակն է՝ նախադպրոցական տարիքի երեխաների շրջանում ֆիզիկական դաստիարակության միջոցով առողջության ամրապնդումը, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացումը, առողջ ապրելակերպի ձևավորման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը, երեխաների շրջանում տարբեր մարզաձևերով մարզվելու կողմնորոշման ձևավորումը, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի քարոզչությունը:

Մրցույթը անց է կացվել Հայաստանի Հանրապետության 39 համայնքներում և ԼՂՀ-ի մայրաքաղաք Ստեփանակերտում: 2015 թվականին մասնակցել է Հայաստանի Հանրապետության մարզերի և Ստեփանակերտի 232 նախադպրոցական հաստատություն (2784 երեխա), 2016 թվականին՝ 241 նախադպրոցական հաստատություն (2892 երեխա): Եզրափակիչ փուլը անց է կացվել Երևանում, որին մասնակցել են 1-ին տեղեր գրաված հաստատությունները:

Ծրագրի համար ՀՀ պետական բյուջեից 2016 թվականին հատկացվել է 19.4 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 19.6 մլն դրամ:

«Հաշմանդամություն ունեցող լավագույն մարզիկ» մրցույթի նպատակն է՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար մարզական ոլորտում հավասար իրավունքների և հնարավորությունների ապահովումը, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի միջոցով հաշմանդամություն ունեցող անձանց լիարժեք կյանք վերադարձը:

Մրցույթին մասնակցել են լսողական, տեսողական և հենաշարժողական խնդիրներ ունեցող 165 հաշմանդամ: Մրցույթը ընդգրկել է 7 մարզաձև՝ շախմատ, շաշկի, թենիս, դարթս, լող և բասկետբոլ:

Նախագորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերը մեկնարկել են 2010 թվականին և անց են կացվում Հայաստանի Հանրապետության 38 տարածաշրջաններում և Երևան քաղաքի 12 վարչական շրջաններում, 4 փուլով:

2015-2016 թվականներին խաղերի մասնակիցների թիվը կազմել է՝ համապատասխանաբար 31.245 և 30.000 մարդ:

Նախագորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեով 2015 և 2016 թվականներին հատկացված և 2017 թվականին նախատեսված միջոցները կազմում են յուրաքանչյուր տարի 7.0 մլն դրամ:

ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնն անց է կացվել Հայաստանի Հանրապետության 10 մարզերի 48 քաղաքային և գյուղական համայնքներում և ԼՂՀ-ում (Ստեփանակերտ), որին 2015-2016 թվականներին մասնակցել են՝ համապատասխանաբար 24.125 և 22.000 մարդ:

ՀՀ մարզերում և ԼՂՀ-ում հանրապետական մարզական փառատոնի անցկացման համար 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է, ինչպես նաև 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 6.9 մլն դրամ:

«Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ» ծրագիրն իրականացվում է «Հայաստանի շախմատի ակադեմիա» հիմնադրամի միջոցով, որը հիմնադրվել է 2002 թվականին:

Անցած տարիների ընթացքում հիմնադրամը պատշաճ կերպով կարողացել է իրականացնել իր առջև դրված ծրագրային նպատակները և մեծ լուծա է ներդրել շախմատի զարգացման գործընթացում:

Մասնավորապես. ակադեմիայի կողմից կազմակերպվել են մի շարք շախմատային մրցաշարեր և հավաքներ: Մրցաշարերից առավել աչքի են ընկել Տիգրան Պետրոսյանի 75-ամյակին նվիրված «Ղարաբաղ 2004» միջազգային հուշամրցաշարը և աշխարհում նախադեպը չունեցող ինտերնետային թիմային միջազգային մրցաշարը, որոնք միջազգային հանրությանը ներկայացրեցին Հայաստանի շախմատային աշխարհը մի նոր, առավել բարենպաստ տեսանկյունից:

Մրցաշարերի շարքը լրացրեցին «Ղարաբաղ 2005», «Սևանա Լիճ» (2005-2016թթ.) և մանկապատանեկան «Ջերմուկ» (2006-2016թթ.) միջազգային մրցաշարերը, Կարեն Ասրյանի անվան միջազգային մրցաշարը, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի գավաթ մանկապատանեկան մրցաշարը (2005-2008թթ.):

Բացի վերը նշվածից, հիմնադրամի ջանքերի շնորհիվ Եվրոպայի առաջնություններում ակադեմիայի սաները յոթ անգամ դարձել են չեմպիոն (մինչև 10, 12, 16 և 18 տարեկանների խմբերում), վեց անգամ՝ փոխչեմպիոն (մինչև 12 և 16 տարեկանների խմբերում), երեք անգամ՝ բրոնզե մեդալակիր, ինչպես նաև աշխարհի առաջնություններում ակադեմիան տվել է երկու չեմպիոն, երեք փոխչեմպիոն և երեք բրոնզե մեդալակիր:

Մինչև 16 տարեկանների Համաշխարհային օլիմպիադայում Հայաստանի թիմը, որի անդամներից երեքը ակադեմիայի սաներն էին, 2010 թվականին դարձել է չեմպիոն, իսկ 2011 թվականին՝ գրավել երրորդ տեղը:

Միջազգային այլ մրցաշարերում ակադեմիայի սաները նվաճել են ավելի քան 48 մրցանակային տեղեր: Հայաստանի շախմատի ակադեմիա հիմնադրամի կողմից պատրաստվել է ութ միջազգային գրոսմայստեր, վեց միջազգային վարպետ, չորս ՖԻԴԵ-ի վարպետ, երեք ՖԻԴԵ-ի մարզիչ և մեկ միջազգային կարգի մրցավար: Մի քանի սան արդեն լրացրել են գրոսմայստերի և միջազգային վարպետի առաջին, երկրորդ նորմերը:

2015-2016 թվականներին Հայաստանի շախմատային ակադեմիան իրականացրել է յուրաքանչյուր տարի թվով 1000 երեխաների անվճար ուսուցում Երևանում և մարզերում, ինչպես նաև կազմակերպել է մրցաշարեր և վերապատրաստել մարզիչների:

«Շախմատիստների պատրաստման ծառայություններ» ՀՀ պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է 251.2 և 127.6 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել ևս 127.9 մլն դրամ: 2015 թվականին նշված ծրագրով նախատեսված հատկացումների հաշվին Երևանում անց է կացվել շախմատի Եվրոպայի համալսարանական առաջնություն:

10.3.1.3. Հիմնական խնդիրները

Մեծ նվաճումների սպորտում հիմնական խնդիրներն են.

- ✧ սպորտի բարձրագույն նվաճումների ապահովման ուղղությամբ քաղաքականության մշակում,

- ✧ սպորտի զարգացման նպատակային ծրագրերի մշակում և իրագործում,

- ✧ օլիմպիական շարժման զարգացում, Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեի և մարզական ֆեդերացիաների գործունեությանն աջակցում,

- ✧ պարաօլիմպիկ խաղերին, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին հաշմանդամների մասնակցությանը, ինչպես նաև հաշմանդամների շրջանում ֆիզկուլտուրային և մարզական ծրագրերի իրականացմանն աջակցում,

- ✧ միջազգային, այդ թվում՝ սփյուռքի հետ կապերի ամրապնդում,

- ✧ միջպետական մարզական հարաբերությունների զարգացում:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտում հիմնական խնդիրներն են.

- ✧ տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատանքների ակտիվացում սպորտի ոլորտում,

- ✧ մարզական ներուժի օգտագործում, մարզական միջոցառումներում գյուղական երիտասարդության ներգրավում,

- ✧ սպորտով զբաղվելու նպատակով համապատասխան պայմանների ստեղծում հասարակության հաշմանդամ մարզիկների համար,

- ✧ առողջ ապրելակերպը կենցաղ ներմուծելու նպատակով ԶԼՄ-ների հնարավորինս լայն օգտագործում, հատկապես՝ հեռուստաընկերությունների:

✧ ՀՀ տարածքում շախմատի զարգացում, տաղանդավոր երեխաների բացահայտում և կրթում, Հայաստանի Հանրապետությունում և Լեռնային Ղարաբաղում շախմատի մասսայականացում:

10.3.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.3.2.1. Նպատակները

Հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

- Բարձրակարգ մարզիկների պատրաստումը, օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում և այլ միջազգային մրցասպարեզներում երկրի վարկանիշի բարձրացման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերի և մարզիկների մասնակցության ապահովումը:

- Բնակչության առողջության ամրապնդումը, անհատի ներդաշնակ զարգացումը, աշխատունակության բարձրացումն ու երկարակեցության ապահովումը:

- Տարիքային և սոցիալական տարբեր խմբերի անձանց համար ֆիզիկական դաստիարակության անընդհատությունը և ֆիզիկական կուլտուրայով և սպորտով զբաղվելու մատչելիությունը:

- Հայրենիքի պաշտպանությանը պատրաստ երիտասարդության ֆիզիկական պատրաստականության ապահովումը:

- Հանրապետությունում ձևավորված շախմատային ավանդույթների սերնդեսերունդ փոխանցումը և ազգի շախմատային ներուժն ի շահ երկրի օգտագործումը:

10.3.2.2. Գերակայությունները

ՀՀ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտի հիմնական գերակայությունների համար հիմք են հանդիսանում՝ «Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի մասին», «Մանկապատանեկան սպորտի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքները, ՀՀ կառավարության 19.06.2017թ. N 646-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագիրը («4.6. Սպորտ և երիտասարդություն» բաժին): Հիմնական գերակայություններն են.

Մեծ նվաճումների սպորտ

- Օլիմպիական խաղերին, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններին Հայաստանի Հանրապետության հավաքական թիմերում ընդգրկված մարզիկների նպատակային նախապատրաստում և մասնակցության ապահովում:

- Հաշմանդամային մարզական հասարակական կազմակերպություններին պետական աջակցության ապահովում:

- Հայաստանի Հանրապետության տարածքում անցկացվող միջազգային պաշտոնական մարզական միջոցառումների կազմակերպման և անցկացման ապահովում:
- Պետության կողմից ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացմանը նպաստելու նպատակով իրավական ակտերի ստեղծում:
- Միջպետական մարզական հարաբերությունների զարգացում:
- Եվրոպական ընտանիքին ինտեգրվելու գործընթացի շարունակական կենսագործում:

2018-2020 թվականներին մեծ նվաճումների սպորտում ակնկալվող արդյունքները՝ օլիմպիական խաղերին, ինչպես նաև օլիմպիական փառատոներին, պատանեկան օլիմպիական խաղերին մասնակցության ապահովումն է, վարկանիշային միջազգային մրցումներին, աշխարհի, Եվրոպայի առաջնություններին լավագույն ձևով մասնակցությունն է:

Մանկապատանեկան և մասսայական սպորտ

- Բնակչության շրջանում ֆիզիկական կուլտուրայի և մասսայական սպորտի տարածում:
- Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի ոլորտի իրավական դաշտի կատարելագործում:
- Մանկապատանեկան սպորտի մասսայականացման միջոցառումների իրականացում:
- Տաղանդաշատ շախմատիստների բացահայտում և անվճար ուսուցում:

10.3.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ՀՀ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտին (առանց պետական կառավարման ապարատի պահպանման ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել՝ 2018 թվականին՝ **4,051.7** մլն դրամ, 2019-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարի՝ **1,891.6** մլն դրամ (*ՀՀ 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018 թվականին նախատեսվել էին ծախսեր՝ 1,671.2 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 1,648.7 մլն դրամ*):

Ծախսերը 2018 թվականին 2017 թվականի հաստատվածի նկատմամբ կաճեն՝ 119.9 %-ով 2019 թվականին 2018 թվականի նկատմամբ կնվազեն՝ 53.3 %-ով:

ՀՀ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հանգստի և սպորտի ոլորտի պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կկազմի 2018 թվականին՝ 0.07%, 2019-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարի՝ 0.03%:

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում ոլորտին ուղղված հատկացումների փոփոխությունը հիմնականում պայմանավորված է 2018 թվականին «ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Զերմուկ համայնքում տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորում» ծրագրի նախատեսմամբ՝ 2,160,0 մլն դրամ:

«ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Զերմուկ համայնքում տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորում» ծրագրի նպատակն է Զերմուկ քաղաքի ենթակառուցվածքներում առկա հիմնախնդիրների լուծմամբ ձևավորել լծակներ տնտեսական զարգացման ոլորտում քաղաքի ունեցած հեռանկարային հնարավորությունների մեծացման համար:

Նախատեսված հատկացումները կուղղվեն քաղաքում հանգստի ենթակառուցվածքների զարգացմանը, մասնավորապես՝ Զերմուկի համայնքի ըմպելասրահի հիմնանորոգմանը, կիրճ իջնելու վերելակների և կիրճում հետիոտնային արահետների կառուցմանը՝ բնության տեսարժան վայրերի (կիրճ, ջրվեժ) հասանելիությունը մեծացնելու նպատակով, քաղաքային այգու բարեկարգմանն ու կանաչապատմանը, գվարճանքի համալիր կենտրոնի ստեղծմանը (կինոդահլիճ, բոուլինգի, թենիսի և բադմինտոնի դաշտեր, բացօդյա ամֆիթատրոն):

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում հատկացումների փոփոխությունը պայմանավորված է նաև միջոցառումների անցկացման ժամանակացույցով, որի համաձայն մի շարք միջոցառումներ անց են կացվում 4 տարին մեկ անգամ, մասնավորապես՝ 2018 թվականի Հարավային Կորեայի ձմեռային օլիմպիական և պարաօլիմպիկ խաղերին, Բուենոս Այրեսի 3-րդ ամառային պատանեկան օլիմպիական խաղերին, 2020 թվականի Լոզանում կայանալիք 3-րդ ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին, 2020 թվականի Տոկիոյի 32-րդ Օլիմպիական խաղերին և պարաօլիմպիկ խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության միջոցառումները:

Բացի այդ, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում հանգստի և սպորտի ոլորտում նախատեսվել են **4 նոր միջոցառումներ՝**

2018 թվականին՝

◇ Երևանում կայանալիք պատանիների և երիտասարդների 1-ին ամառային սուրդօլիմպիկ խաղերի անցկացում՝ 14.7 մլն դրամ:

◇ Երևանում կայանալիք սուսերամարտի Եվրոպայի մինչև 23-տարեկանների առաջնության անցկացում՝ 27.7 մլն դրամ:

2019 թվականին՝

◇ Բելառուսում կայանալիք խուլերի ըմբշամարտի Եվրոպայի առաջնությանը Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցություն՝ 10.0 մլն դրամ:

◇ 2-րդ Եվրոպական օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցություն՝ 30.5 մլն դրամ:

10.4. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏ

10.4.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

10.4.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ երիտասարդների թիվը (ըստ ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի N 54 արձանագրային որոշման 33-րդ կետով հավանության արժանացած «Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդական պետական քաղաքականության» հայեցակարգի՝ երիտասարդական պետական քաղաքականության սուբյեկտ են հանդիսանում 16-30 տարեկան ՀՀ քաղաքացիները) 2016 թվականի տարեսկզբի դրությամբ կազմել է 709.617 մարդ, կամ ամբողջ բնակչության շուրջ 23.7 %-ը:

Երիտասարդական ոլորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են Երևանում և մարզերում երիտասարդական ծրագրերի, ինչպես նաև «Արի տուն» ծրագրի իրականացմանը, երիտասարդ ընտանիքներին աջակցմանը:

Երիտասարդական ոլորտի շահառուներն են՝ Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդները և երիտասարդ ընտանիքները, Հայաստանի Հանրապետությունում գործող երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունները, Լեռնային Ղարաբաղի և սփյուռքահայ երիտասարդները:

10.4.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Վերջին տարիներին իրականացված երիտասարդական ծրագրերն ուղղված են ոլորտի կառավարման ապակենտրոնացմանը դեպի հասարակական սեկտոր, երիտասարդական քաղաքականության ինստիտուցիոնալ զարգացմանը, կառավարման համակարգի աշխատանքների թափանցիկության ապահովմանը և երիտասարդության համար իրականացվող ծրագրերում երիտասարդների մասնակցության գործընթացի ակտիվացմանը, ինչպես նաև ծրագրերի իրականացման արդյունավետության բարձրացմանը:

Իրականացված, հատկապես ռազմավարական նշանակություն ունեցող ծրագրերում, ընդգրկված են եղել տարբեր պետական կառավարման մարմինների, հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

2015-2016 թվականներին իրականացվել են ինչպես ամենամյա դարձած, այնպես էլ մի շարք նոր միջոցառումներ մասնավորապես՝

«Երիտասարդական հեռուստահաղորդաշարերի, ֆիլմերի, սոցիալական տեսահոլովակների պատրաստում և հեռարձակում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են «Երիտասարդական հեռուստահաղորդաշար», «Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդական

մայրաքաղաք մրցույթի հռչակման մասին տեսահոլովակի պատրաստում և հեռարձակում» միջոցառումները:

«Միջազգային երիտասարդական համագործակցության զարգացմանն ուղղված միջոցառումների մշակում, կազմակերպում և իրականացում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են՝ Եվրոպայի խորհրդի «Երիտասարդական քարտի միջոցով երիտասարդության շարժունակություն» ընդլայնված մասնակի համաձայնագրին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցում», «Ճանաչողական և համագործակցության այց Հայաստան և Արցախ», «Տեղեկատվական և խարհրդատվական աջակցություն վիրահայ երիտասարդներին. երիտասարդական համագործակցության զարգացում» միջոցառումները:

«Պետական երիտասարդական քաղաքականությունը ՀՀ մարզերում. խորհրդակցությունների կազմակերպում և երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում այցելություններ ՀՀ մարզեր» ծրագրի շրջանակներում իրականացված միջոցառումներն են՝ «Հայաստանի Հանրապետության հասարակական-քաղաքական գործընթացներին մարզային երիտասարդության մասնակցության արդյունավետ մեխանիզմների ստեղծման ծրագրի և ծրագրի միջոցառումների նախագծի հանրային քննարկումներ», «Հանդիպում-քննարկում մարզաբնակ երիտասարդության շրջանում», «100 գաղափար Հայաստանի համար» միջոցառման հայտերի ուսումնասիրություն և մրցույթ. այցելություններ Հայաստանի Հանրապետության մարզեր», «Դասընթաց մարզային երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների և երիտասարդների համար»:

«Հայաստանի Հանրապետությունում գործող երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների գործունեության և հասարակական կյանքին երիտասարդության մասնակցության խթանմանն ուղղված ծրագրեր»-ի շրջանակներում առցանց դրամաշնորհային համակարգի միջոցով հասարակական կազմակերպություններին տրամադրվել է համապատասխանաբար՝ 41 և 36 դրամաշնորհ, իրականացվել է «Ուսուցման կազմակերպում՝ ուղղված երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների կարողությունների և հմտությունների զարգացմանը», «Դասընթաց մարզային երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների և երիտասարդների համար» միջոցառումները:

«ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, սեռավարակների, թմրամոլության կանխարգելման նպատակով երիտասարդների իրազեկության բարձրացմանն ուղղված կրթական-տեղեկատվական միջոցառումների մշակում և իրականացում, նյութերի հրատարակում» ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության մարզերում կազմակերպվել է սեմինար-դասընթացներ «ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, թմրամիջոցների, ալկոհոլի, ծխախոտի օգտագործման դեմ պայքարի վերաբերյալ երիտասարդների իրազեկության մակարդակի բարձրացում» թեմայով:

«Երիտասարդության շրջանում ռազմահայրենասիրական դաստիարակության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի մշակում և իրականացում, աջակցություն Լեռնային Ղարաբաղի պետական երիտասարդական քաղաքականությանը և հասարակական կազմակերպություններին» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները՝ «Ֆիզիկական և կենսաբանական բարդ համակարգերի մոդելավորման տեխնոլոգիաներ» ամառային գիտական դպրոց-սեմինար», «Հզոր ենք միասին» բանակ-հասարակություն կապի ամրապնդում», «Մերոդական աջակցություն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հասարակական կազմակերպություններին և երիտասարդներին», «Մերօրյա հերոսները» միջոցառումները:

«Համահայկական, հանրապետական և միջազգային երիտասարդական միջոցառումների (փառատոներ, համաժողովներ, գիտաժողովներ, սեմինարներ, մրցույթներ, կրթական, հոգևոր-մշակութային, սպորտային) կազմակերպում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են՝ «Երկրպագուների միասնական աջակցություն Հայաստանի ֆուտբոլի ազգային հավաքականին», «Գիտություն և ինովացիա-2015» միջազգային երիտասարդական գիտաժողով», «Տրանսհայաստան. հյուսիս-հարավ մարաթոնյան վազք և երիտասարդների առողջ ապրելակերպի խթանում», «Երիտասարդական աշխատողի վերապատրաստում», «Երիտասարդական մրցանակաբաշխություն» միջոցառումները և այլն :

Երիտասարդական ծրագրերի իրականացման նպատակով 2015-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 252.7 և 257.2 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 257.8 մլն դրամ:

2015-2016 թվականներին իրականացվել են նաև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումներ՝ «Հայաստանի Հանրապետության 2015 թվականի երիտասարդական մայրաքաղաք՝ Ստեփանավանի երիտասարդներն ընդդեմ թրաֆիքինգի, «Գիտելիքների մրցարշավ ընդդեմ թրաֆիքինգի», «Մարդկանց թրաֆիքինգի վերաբերյալ երիտասարդների իրազեկության բարձրացում» միջոցառումները:

«Ինֆորմացիոն ազատության կենտրոն» հասարակական կազմակերպության միջոցով կազմակերպվել է մրցանակաբաշխություն՝ մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) երևույթի պայքարի վերաբերյալ լավագույն լրագրողական լուսաբանման համար:

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է և 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 8.0 մլն դրամ:

Սփյուռքի երիտասարդության համար կազմակերպվող «Արի տուն» ծրագիրը մեկնարկել է 2009 թվականին:

2015-2016 թվականներին «Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում Հայաստան է այցելել շուրջ 1.100 երիտասարդ:

Ընդհանուր առմամբ, 2009-2016 թվականների ընթացքում ծրագրին մասնակցել է 6.602 երիտասարդ՝ 54 երկրից:

Ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ Հայաստան-հայրենիքն աշխարհասփյուռ հայ երիտասարդների համար ճանաչելի դարձնելը, սփյուռքահայ երիտասարդ սերնդին հայ ժողովրդի սովորությունների ու ավանդույթների, հայ ընտանիքի և հայ մարդու կերպարի առանձնահատկությունները ներկայացնելը ու սփյուռքահայ երիտասարդության մեջ ազգային ինքնության և արմատների ճանաչողության, սփյուռքահայ երիտասարդի ազգային գիտակցության ձևավորման հնարավորությունների ընդլայնումը:

Ծրագիրը նախատեսված է 13-18 տարեկան սփյուռքահայ երիտասարդների համար, որոնց թիվը նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի ավելացնել, ինչպես նաև ընդլայնել աշխարհագրությունը:

«Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ճանաչողական այցելություններ Հայաստան» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է՝ համապատասխանաբար 93.5 և 91.2 մլն դրամ: 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 92.0 մլն դրամ:

«Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագիրը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 2010 թվականի հունվարի 29-ի N 98-Ն որոշմամբ, որի մեջ ՀՀ կառավարության 2016 թվականի մարտի 17-ի N 303-Ն որոշմամբ կատարվել են մի շարք փոփոխություններ, մասնավորապես՝ երիտասարդ ամուսինների գումարային տարիքի առավելագույն շեմը սահմանվել է 65 տարեկան՝ նախկինում 60-ի փոխարեն, ինչպես նաև ծրագրում ընդգրկվել է երեխա ունեցող երիտասարդ միայնակ ծնողը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է երիտասարդ ընտանիքներին տրամադրել հիփոթեքային վարկ առնվազն 10 տարի ժամկետով, 10.5-11 տոկոսով: Պետությունը համաֆինանսավորում է տրամադրված վարկերի տոկոսագումարները Երևանում՝ 2, իսկ ՀՀ մարզերում՝ 4 տոկոսով:

Ծրագրի հիմնական նպատակը՝ երիտասարդ ընտանիքների բնակարանային խնդիրների հաղթահարման հարցում արդյունավետ պետական աջակցության համակարգի ներդրումն է:

Ծրագրի շրջանակներում 2015-2016 թվականներին սուբսիդավորում ստացող վարկառուների քանակը յուրաքանչյուր տարի կազմել է՝ 2.095 վարկառու: 2017 թվականին վարկառուների քանակը կանխատեսվում է 2.720 վարկառու:

«Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում» ծրագրի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից 2015-2016 թվականներին հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 362.6 և 392.3 մլն դրամ, 2017 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 457.3 մլն դրամ:

10.4.1.3. Հիմնական խնդիրները

Երիտասարդության ոլորտում առաջնահերթ խնդիրներն են՝

✧ երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգի ճանաչելիության ապահովումը բոլոր մակարդակներում, ինչպես նաև երիտասարդների շրջանում պետական երիտասարդական քաղաքականության վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացումը,

✧ երիտասարդական պետական քաղաքականության միասնականության ապահովումը պետական, մարզային և համայնքային մակարդակներում՝ հաշվի առնելով մարզային և համայնքային երիտասարդների խնդիրների և կարիքների առանձնահատկությունները,

✧ պետական գերակա աջակցության ապահովումը, ուղղված երիտասարդների սոցիալ-մշակութային, հոգևոր և ֆիզիկական, կրթական, գիտական զարգացմանը, երիտասարդ քաղաքացիների հանրագույն և հասարակական գործունեությանը և նախաձեռնությունների իրականացմանը,

✧ պետության կողմից երիտասարդներին տրամադրվող սոցիալական ծառայությունների երաշխավորումը կրթության դաստիարակության, մշակութային, հոգևոր և ֆիզիկական զարգացման, առողջապահական ոլորտներում,

✧ երիտասարդների ներքին և արտաքին միգրացիոն գործընթացների կանխմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը,

✧ երիտասարդական պետական քաղաքականության փաստարկվածության և արդյունավետության բարձրացման, երիտասարդական պետական քաղաքականության մշակման և իրականացման բարելավման, կայունության և շարունակականության ապահովումը:

✧ Սփյուռքի և Հայաստանի երիտասարդության միջև կապերի ամրապնդումը,

✧ հիպոթեքային վարկավորման միջոցով երիտասարդ ընտանիքներին մատչելի բնակարանով ապահովումը:

10.4.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

10.4.2.1.Նպատակները

Երիտասարդության ոլորտում քաղաքականությունն ուղղված է հիմնական նպատակի իրականացմանը՝ ստեղծել սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական, հոգևոր-մշակութային պայմաններ երիտասարդների ներուժի իրացման, զարգացման, մասնակցության խթանման համար՝ ուղղված Հայաստանի Հանրապետության զարգացմանը և հզորացմանը, ազգային անվտանգության ամրապնդմանը:

Վերը նշված նպատակը ենթադրում է երիտասարդության ոլորտում հետևյալ գործողությունների իրականացումը.

- ♦ Խթանել երիտասարդների մասնակցությունը որոշումներ կայացնելու գործընթացին (համայնքային, մարզային, հանրապետական մակարդակներում):

- ♦ Զարգացնել երիտասարդների մարդկային և ինստիտուցիոնալ կարողությունները:

- ♦ Նպաստել Հայաստանի Հանրապետությունում աղքատության հաղթահարմանը և երիտասարդության շրջանում գործազրկության մակարդակի նվազեցմանը, ունենալ հոգեպես և ֆիզիկապես առողջ և կրթված երիտասարդություն:

- ♦ Աջակցել սփյուռքահայ երիտասարդության հայրենասիրական դաստիարակությանը:

- ♦ Աջակցել երիտասարդ ընտանիքներին:

10.4.2.2. Գերակայությունները

Հայաստանի Հանրապետության երիտասարդության ոլորտի 2018-2020 թվականների գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության 19.06.2017թ. N 646-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության ծրագրից («4.6. Սպորտ և երիտասարդություն» բաժին), ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի N 54 արձանագրային որոշմամբ հաստատված Երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգից: Ոլորտի գերակա ուղղություններն են.

- Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցությունը:

- Երիտասարդության զբաղվածության հնարավորությունների մեծացումը:

- Երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի խթանումը:

- Պետական երիտասարդական քաղաքականության իրականացման համակարգվածության մակարդակի և երիտասարդության շրջանում հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանումը:

- Մարզային, համահայկական և միջազգային նշանակության երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպումը:

- Հայաստան-Սփյուռք գործակցության զարգացումը, հայապահպանությունը, ուժացման կանխումը:

- Բնակարանային խնդիրների հաղթահարման հարցում երիտասարդ ընտանիքներին աջակցությունը:

- Երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացումը:

10.4.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով երիտասարդության ոլորտին նախատեսվում է ուղղել 2018 թվականին՝ **872.1** մլն դրամ, 2019 թվականին՝ **922.4** մլն դրամ, 2020 թվականին՝ **977.7** մլն դրամ (*ՀՀ 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018-2019 թվականներին նախատեսվել էին համապատասխանաբար 949.2 և 1,037.7 մլն դրամ*):

Ծախսերը կաճեն 2018 թվականին՝ 2017 թվականի հաստատվածի նկատմամբ 5.4%-ով, 2019 թվականին 2018 թվականի նկատմամբ՝ 5.8 %-ով, իսկ 2020 թվականին 2019 թվականի նկատմամբ՝ 6.0%-ով:

Միջնաժամկետ հատվածում երիտասարդության ոլորտի հատկացումների աճը պայմանավորված է.

- «Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի ծախսերի աճով, կապված վերաֆինանսավորվող վարկերի ծավալների, ինչպես նաև ծրագրի շահառուների թվի ավելացման հետ:

ԳԼՈՒԽ 11. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

11.1 ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

11.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը՝ գյուղատնտեսությունը, 2011-2016 թվականների միջին տվյալներով ապահովել է երկրի համախառն ներքին արդյունքի ավելի քան 18.0 %-ը: 2016 թվականին գյուղատնտեսության հաշվին ապահովվել է երկրի համախառն ներքին արդյունքի 15.9%-ը: Ներկայումս ագրոպարենային ոլորտում ձևավորվել է շուկայական հարաբերություններով կարգավորվող ազատական տնտեսական համակարգ, որը ներառում է ավելի քան 320 հազար գյուղացիական տնտեսություն, գյուղատնտեսության սպասարկման, գյուղմթերքների իրացման ու վերամշակման բազմաթիվ մասնավոր ընկերություններ:

Աղյուսակ 1

ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ		
Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից մատուցվող ծառայությունների գծով ծախսերի փոխհատուցման ծավալը
1. Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումներ	ՀՀ տարածքի տվյալ արտադրության ոլորտում գործող 10-ից ավելի աշխատողներ ունեցող տնտեսվարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
2. Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ	Հանրապետության բոլոր մարզերի հողօգտագործողներ, տնտեսվարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
3. Հողերի բերրիության պահպանմանը, բարձրացմանը և բնական կերհանդակների (արոտների) բարելավմանն ուղղված ծառայություններ	ՀՀ հողօգտագործողներ	Ամբողջությամբ
4. Գյուղատնտեսական կենդանիների հականասնահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացում	Հանրապետության մարզերի անասնատերեր	Ամբողջությամբ
5. Գյուղական խորհրդատվական ծառայությունների մատուցում	Գյուղացիական տնտեսություն վարողներ /ԳՏ/, վերամշակողներ, այլ տնտեսվարողներ	Ամբողջությամբ

6. Դաշտային հետազոտությունների միջոցով հանրապետությունում բույսերի վնասակար օրգանիզմների տարածման արեալների ու վնասակարության տնտեսական շեմերի ճշտում, կանխատեսում, պայքարի ճիշտ ժամկետների ահազանգում և մասնագիտական աջակցություն	ՀՀ մարզերի հողօգտագործողներ	Ամբողջությամբ
7. Տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորում	Հանրապետության բոլոր համայնքների գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներ	Մասնակի
8. Մատչելի գներով անհրաժեշտ ֆոսֆորական և կալիումական պարարտանյութերի տրամադրում	ՀՀ մարզերի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի արտադրությամբ զբաղվող հողօգտագործողներ, կոոպերատիվներ	Մասնակի
9. Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի ֆինանսական վարձակալության՝ լիզինգի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորում	Հանրապետության բոլոր համայնքների գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներ	Մասնակի
10. Կաթիլային ոռոգման համակարգերի ներդրման համար տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում	Գյուղատնտեսական բարձրարժեք մշակաբույսերի մշակությամբ զբաղվող գյուղացիական տնտեսություններ	Մասնակի
11. Գյուղատնտեսական հումքի մթերումների նպատակով ագրովերամշակման ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորում	ՀՀ տարածքում գործող վերամշակման նպատակով պտուղբանջարեղենի և խաղողի մթերումներ (գնումներ) իրականացնող իրավաբանական անձինք	Մասնակի
12. Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսությունում հակակարկտային ցանցերի ներդրման նպատակային վարկերի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորում	Հանրապետության բոլոր համայնքների գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներ	Մասնակի
13. Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագրի իրականացման պետական աջակցություն	Հանրապետության մեկ մարզի կամ մարզի որոշ տարածաշրջանների գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներ	Մասնակի
14. Գինեգործության և խաղողագործության ոլորտների զարգացում, գինու արտադրանքի որակի բարելավում, հայկական գինու ճանաչելիության բարձրացում, արտահանման խթանում, վաճառքների ավելացում	Ծրագրից օգտվող տնտեսավարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
15. Ժամանակակից տեխնոլոգիաներով հագեցած, ինտենսիվ, մասիվ մինչև 10	ՀՀ տարածքում մասիվ մինչև 10 հեկտար այգետնկումներ	Մասնակի

հեկտար այգետնկումներ կատարող տնտեսավարողներին տնկանյութի արժեքի 50%-ի չափով պետական աջակցության տրամադրում	կատարող տնտեսավարողներ	
16. Սերմացուների տրամադրում, սերմարտադրողների մոտ սերմադաշտերի հիմնում, պահպանություն և խնամք, մասնագիտացված խորհրդատվություն	ՀՀ մարզերի հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի սերմերի արտադրությամբ զբաղվող հողօգտագործողներ	Առաջին տարում ամբողջությամբ, երկրորդ տարում միայն գարնանացան գարու համար, իսկ երրորդ տարում պետության կողմից փոխհատուցում նախատեսված չէ
17. Կարտոֆիլի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրություն	ՀՀ մարզերի կարտոֆիլի արտադրությամբ զբաղվող հողօգտագործողներ, կոոպերատիվներ	Ամբողջությամբ
18. Անտառային հողերի պահպանություն, անտառային հողերի պաշտպանություն, անտառապատում և անտառվերականգնում, անտառօգտագործում, անտառչինություն, անտառկառավարում	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
19. Անտառային պետական մոնիթորինգի իրականացում	ՀՀ ազգաբնակչություն	Ամբողջությամբ

11.1.2 Վերջին երկու տարիներին ոլորտի զարգացման միտումները

Ելնելով ոլորտի առանձնահատկություններից և երկրի պարենային անվտանգության խնդիրներից՝ 2016 թվականին շարունակվել է գյուղատնտեսության պետական աջակցության քաղաքականությունը՝ ուղղված ագրարային ոլորտում իրավական հիմքի կատարելագործմանը, ոլորտում օգտագործվող կարևորագույն ռեսուրսների մատչելիության բարձրացմանը, գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների համար գործունեության և ներդրումների բարենպաստ պայմանների ապահովմանն ու անտառային տնտեսության զարգացմանը:

Իրականացված պետական քաղաքականության և գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների ջանքերով 2013, 2014 և 2015 թվականներին գյուղատնտեսությունում գրանցվել են էական դրական տեղաշարժեր: Համախառն արտադրանքի աճը 2013 թվականին կազմել է 7.1%, 2014 թվականին՝ 7.2%, իսկ 2015 թվականին՝ 11.7%: 2016 թվականին գրանցվել է գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի կրճատում 5.2%-ով, ընդ որում բուսաբուծության ճյուղում այն կրճատվել է 11.7%-ով, իսկ անասնաբուծության ճյուղում գրանցվել է աճ 4.7%-ով: Համախառն արտադրանքի նվազումը հիմնականում կապված է բուսաբուծության ճյուղում բնակլիմայական գործոններով (մասնավորապես՝ կարկտահարությամբ) պայմանավորված արտադրության ծավալների (հատկապես պտղի և խաղողի, համապատասխանաբար 35.7 և 42.2%-ով) կրճատմամբ:

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքը ընթացիկ գներով և համախառն արտադրանքի աճը 2013-2016թթ. համար ներկայացված է ներքոհիշյալ աղյուսակ 2-ում:

Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի արժեքը և նրա աճի տեմպը 201-2016թթ.

	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը /ընթացիկ գներով/ մլրդ դրամ	918.6	993.4	1001.2	907.5
Համախառն արտադրանքի աճը նախորդ տարվա նկատմամբ	7.1	7.2	11.7	-5.2

2016 թվականի տվյալներով գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի 57.2 տոկոսը բաժին է ընկնում բուսաբուծության ճյուղին, իսկ 42.8 տոկոսը անասնապահությանը:

Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի տարածքները և համախառն արտադրանքի ցուցանիշները 2013-2016թթ. ներկայացված են 3-րդ և 4-րդ աղյուսակներում:

Գյուղատնտեսական հիմնական մշակաբույսերի ցանքատարածությունները (հազ. հեկտար)

Գյուղատնտեսական դաշտային մշակաբույսերը	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2016թ. 2015թ. նկատմամբ %
Հացահատիկային մշակաբույսեր	178.4	185.5	193.1	198.1	102.6
Կարտոֆիլ	30.7	30.0	27.8	28.9	104.0
Բանջարեղեն	25.4	26.4	28.4	30.2	106.3
Բոստանային մշակաբույսեր	5.4	5.8	6.8	7.3	107.4
Կերային մշակաբույսեր	74.7	77.1	78.2	85.6	109.5
Տեխնիկական մշակաբույսեր	3.5	3.2	3.1	3.2	103.2
Ընդամենը	318.1	324.2	337.5	353.4	104.7

Գյուղատնտեսական հիմնական մշակաբույսերի արտադրության ծավալները (հազ. տոննա)

Բուսաբուծական հիմնական մթերքները	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2016թ. 2015թ. նկատմամբ %
Հացահատիկ	548.8	580.1	601.5	604.2	100.5
Կարտոֆիլ	660.5	696.1	607.7	606.3	90.8
Բանջարեղեն	875.8	954.6	1007.6	968.6	96.1
Բոստան	208.1	245.8	286.8	236.1	82.2
Պտուղ	338.1	291.0	377.1	242.6	64.3
Խաղող	240.1	261.3	309.2	178.7	57.8

Վերջին տարիներին նկատելիորեն բարձրացել է այգիների ինտեսիվացման մակարդակը: Դա պայմանավորված է նաև խաղողի և պտղի իրացման հիմնախնդրի որոշակի մեղմացմամբ:

2016 թվականին աճ է գրանցվել հիմնականում անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության բնագավառում:

Գյուղատնտեսական հիմնական կենդանիների գլխաքանակի փոփոխությունը 2013-2016թթ. ներկայացված է 5-րդ աղյուսակում:

Աղյուսակ 5

Գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակը (տարեկանից հարյուրամբ (հազ. գլուխ)

Գյուղատնտեսական կենդանիների	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2016թ. 2015թ. նկատմամբ %
Խոշոր եղջերավոր անասունների գլխաքանակը	677.6	688.5	701.5	655.8	93.5
այդ թվում՝ կովեր	309.6	313.9	318.6	296.0	92.9
Խոզերի գլխաքանակը	139.8	142.4	174.8	175.0	100.4
Ոչխարների և այծերի գլխաքանակը	717.6	745.8	778.1	727.1	93.5

Անասնապահական հիմնական մթերքներից 2016 թվականին նախորդ տարվա նկատմամբ ավելացել է մսի, կաթի և բրդի արտադրության ծավալները:

Անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները ներկայացված են 6-րդ աղյուսակում:

Աղյուսակ 6

Անասնապահական հիմնական մթերքների արտադրության ծավալները

Անասնապահական հիմնական մթերքները	Չափի միավորը	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.	2016թ. 2015թ. նկատմամբ %
Միս (կենդանի քաշով)	հազ.տ	146.8	163.3	176.1	187.1	106.3
Կաթ	հազ.տ	657	700.4	728.6	754.2	103.5
Զուլ	մլն հատ	615.2	641.8	659.8	694.6	105.3
Բուրդ	տոննա	1420	1471	1702	1700	99

Գործող վերամշակող ընկերությունների կայուն գործունեության արդյունքում բարելավվել է գյուղատնտեսական մթերքների իրացման վիճակը: 2016 թվականին մթերվել և վերամշակվել է 171.1 հազ. տոննա պտուղ-բանջարեղեն և խաղող՝ նախորդ տարվա 216.8 հազ. տոննայի դիմաց:

11.1.3 Հիմնական խնդիրները

Գյուղատնտեսության առջև ծառացած են հետևյալ հիմնական խնդիրները.

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի սորտերի և դրանց սերմերի որակի նկատմամբ սպառողների շահերի պաշտպանությունը,
- կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների ախտորոշումը, սննդամթերքի անվտանգության լաբորատոր փորձաքննության իրականացումը,
- գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում վնասակար օրգանիզմներով վարակվածության աստիճանի բարձր մակարդակի նվազեցումը, առողջ և բարձր բերքի ստացումը, որը կհանգեցնի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացմանը,
- ՀՀ տարածքում վարակիչ հիվանդությունների տարածման կանխարգելումը, դրանց օջախների վերացումը, կայուն համաճարակային վիճակի ապահովումը, ՀՀ տարածքը կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների ներթափանցումից պաշտպանումը և կենդանական ծագման հումքի ու սննդամթերքի արտադրության, վերամշակման, պահպանման, իրացման, ինչպես նաև ներմուծվող և արտահանվող բեռների անվտանգության ապահովումը,
- գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքերում բուսասանիտարական մոնիտորինգի իրականացումը, կարանտին և առավել վնասակար օրգանիզմների տարածման արեալների ճշտումը, փորձանմուշների փորձաքննությունների միջոցով թաքնված ու նոր օջախների հայտնաբերումը, թունանյութերի լաբորատոր փորձաքննությունների կատարումը,
- գյուղատնտեսական նշանակության հողերի նպատակային և արդյունավետ օգտագործման մակարդակի բարձրացման ապահովումը,
- ապօրինի գործողություններից անտառների պահպանությունը, պաշտպանությունը, վերականգնումը և պետությանը պատճառված վնասների նվազեցումը,
- վարկավորման պահանջարկի և մատչելիության ապահովումը (չնայած վերջին ժամանակահատվածում վարկերի մատչելիության ուղղությամբ որոշակի դրական տեղաշարժերի),
- գյուղատնտեսության տեխնիկական վերազինման նպատակային ծրագրերի իրականացումը, խնդրի վերբերյալ նոր մոտեցումների և մեխանիզմների կիրառմամբ պետական աջակցության քաղաքականության իրականացումը,
- բարձրարժեք մշակաբույսերով զբաղեցված հողատարածքների ոռոգման հիմնախնդրի լուծման համար ջրախնայողական համակարգերի կիրառման խրախուսումը և այդ համակարգերի աստիճանական ներդրմանը նպաստելը,
- գյուղատնտեսական հումքի մթերումների կազմակերպման նպատակով մատչելի պայմաններով վարկավորումը, գյուղատնտեսական հումք արտադրողների և վերամշակողների

միջև պայմանագրային հարաբերությունների հաստատումն ու խորացումը, մթերված հումքի դիմաց ժամանակին վճարումների ապահովումը,

- կարկտահարության հետևանքով գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կրած զգալի կորուստների կրճատման նպատակով հակակարկտային ցանցերի կիրառումը, դրանց ներդրման նպատակով մատչելի մեխանիզմների մշակումն ու ներդրումը,

- ճյուղի կայուն զարգացման, ներդրումային դաշտի բարելավման և երկրի պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացման համար գյուղատնտեսության ոլորտի ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրումը,

- խաղողագործության և գինեգործության ոլորտներում վարվող պետական քաղաքականության ու զարգացման ծրագրերի իրականացմանը աջակցելը,

- պտղի արտադրության ծավալների ընդլայնման նպատակով մինչև 10 հեկտար այգետնկումներ կատարող տնտեսավարողներին աջակցելը,

- հանրապետությունում գարու, առվույտի և կորնգանի սերմարտադրությամբ զբաղվող տնտեսությունների կորողությունների հզորացումը և արտադրված սերմացուների ծավալների ավելացումը,

- Եվրամիությունում ընդունված չափանիշներին համապատասխան Հայաստանում արտադրվող և վերամշակվող կենդանական ծագման մթերքի անվտանգության և որակի ապահովումն ու հսկողությունը,

- Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրված կենդանական ծագման մթերքի մեջ մնացորդային նյութերի քանակական հայտնաբերումը:

11.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020թթ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

11.2.1 Նպատակները

Գյուղատնտեսությունում 2018-2020 թվականներին վարվող քաղաքականությունը կնպատակաուղղվի ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը: Գյուղատնտեսության ոլորտի նպատակները բխում են ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության ընդհանուր նպատակներից և ամրագրված են ՀՀ Նախագահի 2011 թվականի ՄՀ 91-Ն կարգադրությամբ հաստատված ՀՀ պարենային անվտանգության ապահովման հայեցակարգում, ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հունիսի 19-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N646-Ա որոշմամբ, ՀՀ կառավարության 2010թ. նոյեմբերի 4-ի «ՀՀ գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունը և ՀՀ գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարության կատարումն ապահովող միջոցառումների ցանկը

հաստատելու մասին» N1476-Ն, ՀՀ կառավարության 2005 թվականի հուլիսի 21-ի «ՀՀ անտառի ազգային ծրագիրը հաստատելու մասին» N1232-Ն որոշումներով հաստատված ծրագրային փաստաթղթերում:

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծրագրի նպատակներն են.

- օրենսդրական և ենթաօրենսդրական դաշտի բարեփոխումներ և կառավարման բարելավում,

- հողերի բերրիության պահպանում և բարձրացում,

- ՀՀ անտառային տարածքների պահպանությունն ապօրինի հատումներից,

- ագրոտեխնիկական կանոններին և նոր տեխնոլոգիաներին համապատասխան գյուղատնտեսության վարում, գյուղացիական տնտեսություններին համապատասխան խորհրդատվական ծառայությունների մատուցման ապահովում,

- գյուղատնտեսության բնագավառում հողօգտագործողներին տարբեր ուղղություններով պետական աջակցության տրամադրում,

- գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բարձրորակ բերքի անկորուստ ստացում, բույսերի վնասակար օրգանիզմների բազմացման, զարգացման ու տարածման հետազոտությունների և պայքարի աշխատանքների կազմակերպում, դրանց տարածման շրջանակների նվազեցում,

- գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում, հանրապետությունում կայուն հակաանասնահամաճարագային ֆոնի ապահովում,

- գինեգործության և խաղողագործության ոլորտների զարգացում, գինու արտադրանքի որակի բարելավում, հայկական գինու ճանաչելիության բարձրացում, արտահանման խթանում, վաճառքների ավելացում,

- տեղական սերմնարտադրության զարգացման խթանում,

- կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պահպանություն՝ կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելիչ պատվաստումներ, ներմուծվող և արտադրվող անվտանգ կենդանական ծագման մթերքներով բնակչության ապահովում, կարանտին օրգանիզմների և կենդանական ծագում ունեցող մթերքի, հումքի և կենդանիների միջոցով հանրապետության տարածք վարակիչ հիվանդությունների ներթափացման կանխարգելում և պարենային ապահովության ու պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացում:

11.2.2 Գերակայությունները

2018-2020թթ. վարվող քաղաքականությունը կնպատակաուղղվի ճյուղի և նրան սպասարկող ոլորտների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և դրա հիման վրա պայմաններ կստեղծվեն գյուղատնտեսության հետագա զարգացման և ընդլայնված վերարտադրու-

թյան կազմակերպման, գյուղացիական տնտեսությունների իրական եկամուտների ավելացման, հանրապետության պարենային ապահովության և պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացման, բնակչության աղքատության մակարդակի կրճատման համար:

Նշված քաղաքականության իրականացման համար նախատեսվում է 2018-2020թթ. պետական բյուջեներով ծախսերը նպատակաուղղել հետևյալ գերակա ուղղություններին.

- Անասնաբուժություն և հակահամաճարակային միջոցառումներ (պատվաստումների ձեռքբերում, պատվաստատումների իրականացում, կարանտինային միջոցառումներ),

- Անտառպահպանական ծառայություններ,

- Անտառային պետական մոնիտորինգի իրականացում,

- Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի (այդ թվում՝ լիզինգի) տոկոսադրույքների սուբսիդավորում,

- Պետական աջակցություն հողօգտագործողներին մատչելի գներով պարարտանյութերի ձեռքբերման համար,

- Պտղատու ինտենսիվ այգիների հիմնման խթանում

- Գյուղացիական տնտեսություններին անհրաժեշտ խորհրդատվությամբ ապահովում,

- Անասնաբուժասանիտարիայի և բուսասանիտարիայի ոլորտում ծառայություններ,

- Հողերի ագրոքիմիական հետազոտություն և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ,

- Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտափորձարկման միջոցառումներ,

- Տեղական սերմարտադրության խթանում,

- Սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ շփվող նյութերի և սննդային հավելումների, կենդանական ծագում ունեցող մթերքի և հումքի արտադրության, վերամշակման, պահման, իրացման բոլոր փուլերում, ինչպես նաև ներմուծման և արտահանման դեպքերում անասնաբուժասանիտարական պահանջների նկատմամբ անվտանգության վերահսկողության իրականացում,

- Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտներին վերաբերվող օրենսդրական և նորմատիվային փաստաթղթերի մոտարկումը Եվրամիության պահանջների չափանիշներին և համապատասխանեցումը Եվրասիական Տնտեսական Միության համապատասխան բնագավառների վերաբերյալ օրենսդրությանը,

- «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջների պահպանման նկատմամբ վերահսկողության իրականացում,

- Նոր ախտորոշման մեթոդների կիրառման և արդիական սարքավորումների ներդրման միջոցով վարակիչ հիվանդությունների և սննդամթերքի անվտանգության անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր հետազոտությունների արդյունավետության, որակի և հավաստիության բարձրացում:

11.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գյուղատնտեսության ոլորտում 2018-2020թթ. նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծրագրերը.

«Սերմերի որակի ստուգման և պետական սորտավործարկման միջոցառումներ»

Բուսաբուծության կայուն զարգացման տեսակետից կարևորագույն միջոցառումներից մեկը բույսերի նոր սորտերի փորձարկումների և դրանց արդյունքների հիման վրա արտադրության մեջ լավագույն սորտերի ներդրման կազմակերպումն է: Այդ աշխատանքներն ունեն շարունակական բնույթ և համապետական մասշտաբով ապահովում են հայրենական և արտերկրի սելեկցիոն կենտրոնների կողմից բուծված արդյունավետ սորտերի օգտագործման և այդ նվաճումների իրավական պաշտպանության խնդիրների լուծումը:

Նշված ծրագրի իրագործումը հնարավորություն է ընձեռում կանխել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքային ցածր որակ ունեցող սերմերի ու տնկանյութի օգտագործումը և ապահովել կոնդիցիոն սերմերի վերարտադրություն:

Նախատեսվող միջոցառումներն են՝

- սորտային նույնականացման աշխատանքների իրականացում,
- սերմերի խմբաքանակներից նմուշների ընտրություն,
- սերմնանմուշների լաբորատոր փորձարկումների կազմակերպում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 47.1 մլն դրամ:

«Բույսերի պաշտպանության միջոցառումներ»

Ծրագիրը նախատեսվում է իրականացնել երեք բաղադրիչով.

1. Պայքար մկնանման կրծողների դեմ: Նախատեսվում է գյուղական համայնքներին անհատույց տրամադրել մկնասպան քիմիական միջոց՝ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից մկնանման կրծողների դեմ պայքար կազմակերպելու նպատակով, ինչպես նաև կենտրոնացված կարգով պայքար իրականացնել տրակտորային ցրիչներով:

2. Պայքար մորեխների դեմ: Այս ծառայությունը կիրականացվի գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածություններում, խոտհարքներում, արոտներում և այլ հողատեսքերում ինչպես կենտրոնացված կարգով, այնպես էլ գյուղացիական տնտեսությունների միջոցով՝ նրանց անհատույց հատկացնելով համապատասխան բույսերի պաշտպանության միջոցներ:

3. Պայքար անտառի վնասակար օրգանիզմների դեմ: Նախատեսվում է հանրապետության անտառային տարածքներում ավիացիայի միջոցով իրականացնել պայքարի կենտրոնացված ծառայություններ:

Նշված Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 84.7 մլն դրամ:

«Հողերի ագրոքիմիական հետազոտության և բերրիության բարձրացման միջոցառումներ»

Այս Ծրագրի իրականացումն ուղղված է գյուղատնտեսության ոլորտի հողերի բերրիության պահպանման և բարձրացման ընդհանուր նպատակի կատարմանը՝ պարարտանյութերի խնայողաբար, արդյունավետ և էկոլոգիապես անվտանգ օգտագործման միջոցով:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում յուրաքանչյուր տարում ակնկալվում է ստանալ հանրապետության 170 համայնքների հողերի սննդատարրերով ապահովվածությունն արտացոլող և պարարտանյութերի պահանջարկի համար ագրոքիմիական քարտեզներ, մշակաբույսերի պարարտացման համար գիտականորեն հիմնավորված և կազմված երաշխավորագրեր:

Նշված արդյունքներին հասնելու համար նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

- գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածությունների ագրոքիմիական դաշտային հետազոտություններ (հողանմուշների նմուշառում),
- հողանմուշների լաբորատոր փորձաքննություններ և գնահատում,
- ագրոքիմիական քարտեզների կազմում և համայնքներին հանձնում,
- մշակաբույսերի պարարտացման գիտականորեն հիմնավորված երաշխավորագրերի կազմում և համայնքներին հանձնում:

Միջոցառումները կրում են շարունակական բնույթ և յուրաքանչյուր համայնքի համար այն պետք է կատարվի 5 տարին մեկ անգամ՝ հաշվի առնելով, որ հողի բերրիության հիմնական ցուցանիշներ հանդիսացող սննդատարրերի պարունակությունը էական փոփոխություն է կրում այդ ժամանակահատվածում:

Այս ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 79.3 մլն դրամ:

«Գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստում»

Հանրապետությունում կայուն անասնահամաճարակային իրավիճակ ապահովելու, ինչպես նաև կենդանիների և մարդկանց համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդությունները կանխելու

նպատակով իրականացվում են ամենամյա հակաանասնահամաճարակային կանխարգելիչ պարտադիր միջոցառումներ:

Այս ծրագրով նախատեսվում է գյուղատնտեսական կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների (բրուցելյոզ, տուբերկուլյոզ, լեյկոզ, սիբիրախտ, դաբաղ, խշխշան պալար, վարրոատոզ, խեկ վարակիչ մաշկաբորբ) դեմ պայքարի հակաանասնահամաճարակային կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացում:

Ծրագրի իրականացումը կնպաստի հանրապետության տարածքում կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ կայուն հակաանասնահամաճարակային վիճակի ստեղծմանը, պահպանմանը և ամրապնդմանը, անասնաբուժասանիտարական տեսակետից բարորակ անասնապահական մթերքի և հումքի արտադրության ապահովմանը, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանությանը, ինչպես նաև կայուն միջպետական տնտեսական կապերի հաստատմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 1,348.0 մլն դրամ:

«Գյուղական խորհրդատվական ծառայություններ»

Նշված ծրագրով նախատեսվում է 2018-2020թթ. շարունակել ագրարային տեխնոլոգիաների գնահատման և ցուցադրական ծրագրերի իրականացումը, ինչպես նաև գյուղական վայրերի բնակչությանը մատուցել գյուղատնտեսության ոլորտին վերաբերող խորհրդատվական ծառայություններ: Ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է գյուղատնտեսության ոլորտում ձևավորել կայուն խորհրդատվական համակարգ, որը ֆերմերներին հնարավորություն կտա բարձրացնել գյուղմթերքների արտադրության ծավալները, որակը և կազմակերպվածությունը, ինչն էլ կհանգեցնի գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացվելիության մակարդակի բարձրացմանը և նրանց եկամուտների ավելացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 410.5 մլն դրամ:

«Անասնաբուժասանիտարիայի և բուսասանիտարիայի ծառայությունների մատուցում»

Այս ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կընձեռի ունենալ բույսերի վնասակար օրգանիզմներով վարակվածության ճշտված արեալ, կանխատեսման համար հետազոտված գյուղատնտեսական նշանակության հողատեսքեր, որի արդյունքում նվազագույնի կհասցվի ոչ նպատակային քիմիական պայքարի կատարումը, կնպաստի շրջակա միջավայրի քիչ ախտոտվածությանը, ինչպես նաև հանրապետությունում յուրաքանչյուր տարի գյուղատնտեսական կենդանիների ինֆեկցիոն հիվանդությունների նկատմամբ կայուն անասնահամաճարակային

վիճակ, կենդանիների և մարդու համար ընդհանուր վարակիչ հիվանդություններից բնակչության պաշտպանության բարձր մակարդակ, որը կբերի հողօգտագործողների ֆինանսական միջոցների խնայողության և պարենային անվտանգության ապահովման:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 152.7 մլն դրամ:

«Պետական աջակցություն գյուղատնտեսական հողօգտագործողներին մատչելի գներով պարարտանյութերի ձեռքբերման համար»

Ծրագրի հիմնական նպատակն է գյուղատնտեսության մեջ օգտագործվող հիմնական նյութական միջոցների գների սուբսիդավորման միջոցով հողօգտագործողներին մատչելի գնով անհրաժեշտ պարարտանյութերի ձեռքբերման հարցում աջակցել՝ դրանով իսկ հողերի արդյունավետ օգտագործման, ցանքատարածությունների ու գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ծավալների ավելացման միջոցով գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների բարձրացմանը նպաստել:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 443.3 մլն դրամ:

«Գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում»

Ծրագրի իրականացման նպատակը գյուղական համայնքներում գյուղատնտեսության համար առաջնահերթ համարվող ոլորտներում զբաղված ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորման միջոցով վարկավորման մատչելիության մակարդակի բարձրացումն է: Ծրագրի իրականացման արդյունքում կապահովվի գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողների կարողությունների ընդլայնումը, գարնան գյուղատնտեսական աշխատանքների իրականացումը, ինչպես նաև բերքահավաքի, աշնանացանի, արտադրանքի պահպանման համար գյուղատնտեսության ռեսուրսային ներուժի (հատկապես վարելահողերի օգտագործման մակարդակի բարձրացման համար) բարենպաստ պայմանների ստեղծումը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 2,030.9 մլն դրամ:

«Անտառապահպանական ծառայություններ»

Ծրագիրն իրականացվում է «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի միջոցով, որի տնօրինությանը հանձնված հանրապետության անտառային պետական ֆոնդի տարածքը կազմում է ավելի քան

344.2 հազ. հա, որտեղ անտառտնտեսվարում իրականացնելու համար գործում են 19 անտառտնտեսության մասնաճյուղեր:

Անտառային տարածքները պահպանելու համար անտառշինական նախագծերի համաձայն ստեղծվել են 80 անտառպետություններ և 510 պահաբաժիններ: Ծրագրով նախատեսված ծախսերն ուղղվելու են «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցների աշխատավարձերին, անտառաշինական նախածերի (անտառկառավարման պլանների) մշակման, անտառների պետական հաշվառման ու գույքագրման և անտառային կադաստրի վարման աշխատանքներին:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. նախատեսվում է հատկացնել 1,981.2 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,462.7 մլն դրամ և 2020թ.՝ 1,462.7 մլն դրամ:

«Անտառային պետական մոնիթորինգի իրականացում»

Ծրագիրն իրականացվում է «Անտառային պետական մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից և ուղղված է ՀՀ անտառային տարածքների պահպանության, վերարտադրության, պաշտպանության ընդհանուր նպատակի կատարմանը՝ անտառային պետական մոնիթորինգի միջոցով:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 53.3 մլն դրամ:

«Գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման և կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղմշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում»

Ծրագրի իրականացման նպատակն է կենդանիների վարակիչ հիվանդությունների համաճարակային վիճակի բարելավումը, մարդու և կենդանիների համար ընդհանուր հիվանդություններից բնակչության պահպանումը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է կենդանիների հիվանդությունների և վարակամերժության (իմունայնության) աստիճանի որոշմանն ուղղված լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացում, բույսերի կարանտին, առավել վտանգավոր վնասակար օրգանիզմների և թաքնված վարակի հայտնաբերում, բույսերի պաշտպանության միջոցների ազդող նյութի որոշման նպատակով փորձաքննությունների իրականացում, ինչպես նաև ռեակտիվների, ախտահանիչների և այլ միջոցների պահպանում ու բաշխում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 272.3 մլն դրամ:

«Կենդանական ծագման մթերքում մնացորդային նյութերի հսկողության մոնիթորինգ»

Ծրագրի նպատակն է մացորդային նյութերի հսկողության իրականացում ձկան, մեղրի, կաթի և խոշոր եղջերավոր կենդանիների, խոզի, թռչնի մսի մեջ, որը կբացահայտի և կհավաստի, որ նշված կենդանական ծագում ունեցող մթերքները պարունակում են կամ չեն պարունակում արգելված նյութեր կամ հայտնաբերված նյութերի պարունակությունը չի գերազանցում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված առավելագույն թույլատրելի մնացորդային քանակների սահմանաչափերը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 116.0 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի ֆինանսական վարձակալության՝ լիզինգի պետական աջակցություն»

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2017 թվականի մարտի 17-ի N 11-31 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական տեխնիկայի ֆինանսական վարձակալության՝ լիզինգի պետական աջակցության ծրագիրը, որով որպես լիզինգի աջակցության պայմաններ նախատեսվել են՝ 3-10 տարի մարման ժամկետ, տարեկան մինչև 9 % տոկոսադրույք, որից ` 7 տոկոսային կետը սուբսիդավորվող:

Ծրագրի նպատակը՝ գյուղատնտեսությունում տնտեսավարողներին մատչելի պայմաններով, մասնավորապես լիզինգային մեխանիզմների կիրառմամբ գյուղատնտեսական տեխնիկայի մատակարարումն է, արդյունքում՝ գյուղատնտեսական հողատեսքերի արդյունավետ օգտագործման և ապրանքային արտադրության կազմակերպման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը:

Ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կտա տարեկան նորացնել հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի հավաքակազմի շուրջ 2.0 տոկոսը, որոշակիորեն բարձրացնել գյուղատնտեսությունում մեքենայացման մակարդակը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. նախատեսվում է հատկացնել 270,0 մլն դրամ, 2019թ.՝ 362,0 մլն դրամ և 2020թ.՝ 428,0 մլն դրամ:

«Կաթիլային ոռոգման համակարգերի ներդրման համար տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում»

Հայաստանում ոռոգումն իրականացվում է հիմնականում մակերեսային եղանակով, որի դեպքում առկա են մի շարք թերություններ, մասնավորապես ջրային ռեսուրսների խիստ դեֆիցիտը զգալի բացասական ազդեցություն է թողնում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի կայուն ջրամատակարարման վրա և ոռոգման ջրի թերի կամ ուշացումներով մատակարարման

պատճառով արձանագրվում է բերքատվության անկում (կամ ընդհանրապես կորուստ) այդ առումով կարևորվում է ոռոգման ժամանակակից եղանակների ներդրումը ոռոգելի հողատարածություններում:

Ոռոգման կաթիլային եղանակը շատ արդյունավետ է հատկապես բանջարեղենային ու բազմամյա տնկարկների ոռոգման համար և նպատակահարմար է ինչպես փոքր տնտեսություններում, այնպես էլ արդյունաբերական մասշտաբով արտադրությունների համար:

Կաթիլային ոռոգման համակարգերի ներդրման նպատակով Ծրագրով նախատեսվում է սուբսիդավորել կաթիլային ոռոգման համակարգերի ներդրմանն նպատակով տնտեսավարողներին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքները:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. նախատեսվում է հատկացնել 114.7 մլն դրամ, 2019թ.՝ 313.3 մլն դրամ և 2020թ.՝ 425.2 մլն դրամ:

«Գյուղատնտեսական հումքի մթերումների (գնումների) նպատակով ագրովերամշակման ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում»

Ծրագրով նախատեսվում է գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող արդյունաբերության ոլորտում զբաղված իրավաբանական անձանց պտուղբանջարեղենի և խաղողի մթերումների նպատակով տրամադրվող նպատակային վարկերի տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորման միջոցով վարկավորման մատչելիության բարձրացում:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում կապահովվի գյուղատնտեսական մթերքների գնման դիմաց գյուղացիական տնտեսություններին կատարվող վճարումների ժամանակին կատարումը, կբարձրանա գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումից ստացվող արտադրանքի մրցունակության մակարդակը, որի արդյունքում կավելանան գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումից ստացվող արտադրանքի արտադրության ու արտահանման ծավալները, կաճի հանրապետության մշակող արդյունաբերության արտադրանքի արտադրության ծավալում ագրովերամշակման արտադրության արտադրանքի մասնաբաժինը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 998.9 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսությունում հակակարկտային ցանցերի ներդրման համար տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում»

Ծրագրով նախատեսվում է մատչելի պայմաններով, մասնավորապես՝ նպատակային վարկերի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման մեխանիզմների կիրառմամբ գյուղատնտեսությունում 2018թ. սկսած տնտեսավարողների կողմից կարկտապաշտպան ցանցերի ներդրում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. տարի նախատեսվում է հատկացնել 700.6 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,294.1 մլն դրամ և 2020թ.՝ 1,780.5 մլն դրամ:

«Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձարկման ծրագրի իրականացման համար պետական աջակցություն»

Ծրագրի հիմնական նպատակը՝ գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագրի իրականացման միջոցով ապահովագրական համակարգի աստիճանական ներդրման նախադրյալների ստեղծումն է և ապահովագրական համակարգի ներդրման հիմնական մոտեցումների հստակեցումը:

Ծրագրով նախատեսվում է 2018 թվականից սկսած իրականացնել գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրական համակարգի ներդրման փորձնական ծրագիր՝ պետական աջակցությամբ, որի շրջանակներում մասնակի կսուբսիդավորվի փորձնական ծրագրին մասնակից տնտեսավարողների ապահովագրավճարը և կցուցաբերվի կազմակերպական աջակցություն:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 885.0 մլն դրամ:

«Պետական աջակցություն Հայաստանի Հանրապետության խաղողագործության և գինեգործության ոլորտներում վարվող պետական քաղաքականության ու զարգացման ծրագրերի իրականացմանը»

Ծրագրի իրականացումն ուղղված է խաղողագործության և գինեգործության ոլորտի զարգացմանը: Ծրագրի հիմնական նպատակներն են գինեգործական արտադրանքի որակի բարելավումը, հայկական գինու ճանաչելիության բարձրացումն ինչպես արտերկրում այնպես էլ երկրի ներսում, վաճառքի ծավալների ընդլայնմանը ներքին շուկայում, արտահանման ծավալների ավելացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 300.0 մլն դրամ:

«Ինտենսիվ այգիների հիմնման համար պետական աջակցություն»

Ծրագրով նախատեսվում է ժամանակակից տեխնոլոգիաներով հագեցած, ինտենսիվ, մասիվ մինչև 10 հեկտար այգետնկումներ կատարող տնտեսավարողներին պետական աջակցության տրամադրում տնկանյութի արժեքի 50 %-ի չափով:

Տնկանյութի արժեքի 50 %-ի չափով պետական աջակցության տրամադրումը կխթանի նոր ինտենսիվ այգիների հիմնման գործընթացը, կավելանան պտղատու այգետարածքները շուրջ 100 հեկտարով և հին, ցածր բերքատու այգիներին կփոխարինեն բարձր բերքատու, արտահանող և վերամշակող ընկերությունների պահանջներին համապատասխանող սորտերի այգիները:

Ծրագրի իրականացման համար միայն 2018թ. համար նախատեսվում է հատկացնել 398.9 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում գարնանացան գարու, առվույտի և կորնզանի սերմարտադրության զարգացման համար պետական աջակցություն»

Հանրապետությունում հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի սերմացուների նկատմամբ պահանջարկը կազմում է 50-52 հազ. տոննա, սակայն արտադրված և հավաստագրված սերմերը բավարարում են պահանջարկի շուրջ 10%-ը:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է գարնանացան գարու, առվույտի և կորնզանի սերմարտադրության համակարգի՝ սերմարտադրությամբ զբաղվող տնտեսությունների կարողությունների հզորացում և արտադրված սերմացուների ծավալների ավելացում՝ 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում ապահովելով պահանջարկի շուրջ 70%-ը, արտադրանքի մրցունակության բարձրացում և հողօգտագործողների եկամուտների ավելացում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. նախատեսվում է հատկացնել 68.8 մլն դրամ, իսկ 2019թ.՝ 10.7 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում կարտոֆիլի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության կազմակերպում»

Կարտոֆիլի արտադրության ծավալների մեծացումը հնարավոր է պոտենցիալ բարձր բերքատվություն ունեցող սորտերի ներդրմամբ և բարձրորակ, վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրությամբ:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է կարտոֆիլի միջին բերքատվության բարձրացում մինչև 50 %:

Ծրագրի իրականացման համար 2018թ. նախատեսվում է հատկացնել 19.2 մլն դրամ, 2019թ.՝ 18.2 մլն դրամ և 2020թ.՝ 18.2 մլն դրամ:

«Բուսասանիտարական համակարգի բարելավում և մասնագիտական գիտելիքների բարձրացման աջակցություն»

Ծրագրով նախատեսվում է 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարում իրականացնել 20 կարանտին վնասակար օրգանիզմների հայտնաբերման և դրանց դեմ պայքարի միջոցառումների իրականացման մեթոդական ուղեցույցերի մշակում և տպագրում:

Միաժամանակ ծրագրով նախատեսվել է իրականացնել նաև բուսասանիտարիայի տեսչության աշխատակիցների վերապատրաստման գործընթացը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 4.3 մլն դրամ:

«Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ»

Ծրագրով նախատեսվում է սննդամթերքի անվտանգության և որակի ապահովման բնագավառներում միջազգային չափորոշիչների պահանջներին համապատասխան ունենալ հնարավորություն իրականացնել լաբորատոր փորձաքննություններ, բնակչությանն անասնաբուժասանիտարական, ինչպես նաև տեխնիկական կանոնակարգերով և նորմատիվ իրավական այլ ակտերով սահմանված պահանջների տեսակետից անվտանգ ու բարձորակ սննդամթերքով և հումքով ապահովում, սննդի շղթայի փուլերում վտանգավոր սննդամթերքի հայտնաբերում, դրա հետագա իրացման կանխում և սահմանված կարգով օգտահանում կամ ոչնչացում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 10.0 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում մանր եղջերավոր կենդանիների ժանտախտ հիվանդության շճահետազոտության ծրագրի իրականացում»

Ծրագրի նպատակն է կենդանիների ժանտախտ հիվանդության դեմ պատվաստումների որակի և շճաբանական հետազոտությունների վրա հիմնված հիվանդության հնարավոր ներթափանցման ռիսկերի գնահատումը:

Ծրագրի իրականացման համար միայն 2018թ. համար նախատեսվում է հատկացնել 15.0 մլն դրամ:

«Բուսական ծագման մթերքներում պեստիցիդների, նիտրատների, ծանր մետաղների մնացորդների և գենետիկորեն ձևափոխված օրգանիզմների մոնիթորինգ»

Ծրագրի նպատակն է մոնիթորինգի ենթարկել Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրվող, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծվող բուսական ծագման մթերքում պեստիցիդների, նիտրատների և ծանր մետաղների մնացորդային քանակները՝ հավաստելու, որ ինչպես ներմուծված, այնպես էլ տեղական արտադրության բուսական ծագում ունեցող սննդամթերքը չի պարունակում պեստիցիդների, նիտրատների, ծանր մետաղների մնացորդային քանակներ և Գենետիկորեն ձևափոխված օրգանիզմներ կամ վերջիններիս պարունակությունը չի գերազանցում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված մնացորդային քանակները:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 45.8 մլն դրամ:

«Հայաստանի Հանրապետությունում դաբաղ հիվանդության շճահետազոտության ծրագրի իրականացում»

Ծրագրի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում մանր եղջերավոր կենդանիների դաբաղ հիվանդության շճահետազոտության պլանի իրականացումը՝ գնահատելու դաբաղ

հիվանդության շրջանառության մակարդակը տարբեր ռիսկային գոտիներում (ինչպես բարձր ռիսկային գոտիներում, այնպես էլ երկրի մնացած տարածքներում), բացահայտել տարբերությունը ՈԿՍ հակամարմինների մակարդակը տարբեր ռիսկային գոտիներում և մնացած տարածքներում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 9.2 մլն դրամ:

«Անտառվերականգնման և անտառշինական աշխատանքներ»

Անտառվերականգնման աշխատանքների իրականացումը անտառային տնտեսության զարգացման հիմնական գերակայություններից է: Հայաստանի անտառները վերջին 10-15 տարիների ընթացքում, պայմանավորված էներգետիկ ճգնաժամով /էժան, մատչելի այլընտրանքային էներգակիրների բացակայությամբ/ զգալիորեն տուժեցին: Տարբեր աստիճանի ապօրինի հատումներ կատարվեցին շուրջ 25 հազ. հա-ի վրա, բացի այդ հանրապետության անտառների մի մասը՝ /100 հազ. հա-ից ավելին/ արդեն իսկ կորցրել են ինքնավերականգնման ունակությունը: Այդ իսկ պատճառով անտառների վիճակը բարելավելու համար խիստ կարևոր է դառնում անտառվերականգնման և անտառապատման աշխատանքների ծավալների ընդարձակումը և աշխատանքների որակի բարելավումը:

Ծրագրի շրջանակներում միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է իրականացնել ՀՀ Լոռու, Տավուշի, Սյունիքի, Վայոց Ձորի, Գեղարքունիքի, Արագածոտնի, Շիրակի և Կոտայքի մարզերի անտառտնտեսությունների տարածքներում անտառմշակույթների հիմնադրման աշխատանքներ՝ 2018 թվականին՝ 809 հա-ի վրա, 2019 թվականին՝ 881 հա-ի վրա, 2020 թվականին՝ 904 հա-ի վրա:

Հիմնադրված անտառմշակույթներն անտառի շարք անցկացնելուց հետո հանրապետությունում կվերականգնվի շուրջ 2600 հա անտառային տարածք:

Բացի այդ 2018-2020 թվականներին հանրապետության մացառային ծագման կաղնու անտառների բարելավման համար յուրաքանչյուր տարի 100 հա տարածքի վրա կիրականացվեն կոճղաշիվային հատման աշխատանքներ: Կոճղաշիվերի հատման միջոցով նվազեցվում են մեկ կոճղի վրա առաջացած կոճղաշիվերի քանակը, այն վերջնական արդյունքում հասցնելով 1-2 հատի: Երեք տարիներին նախատեսված աշխատանքների իրականացման արդյունքում 300 հա տարածքում կոճղաշիվերի հասուն տարիքում կձևավորվեն բարձրաբուն, մեծ սաղարթով ծառեր:

Միաժամանակ 2018-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարի փակ արմատային համակարգով կաճեցվի 300,0 հազ. հատ տնկանյութ: Երեք տարիներին նախատեսված աշխատանքների իրականացման արդյունքում աճեցված 900 հազ. հատ բարձր որակի և արդյունավետության, լավ զարգացած փակ արմատային համակարգով սերմնաբուսակների

միջոցով կիրականացվի շուրջ 160 հա տարածքում անտառվերականգնման կամ անտառապատման աշխատանքներ և կապահովվի 60 %-ից ոչ պակաս կաչողականություն:

Ծրագրի իրականացման նպատակով 2018-2020 թվականներին ծրագրավորվել է ընդհանուր առմամբ 3,971.5 մլն դրամ, այդ թվում՝ 2018 թվականին՝ 966.4 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 1,371.2 մլն դրամ, 2020 թվականին՝ 1,633.9 մլն դրամ:

«Սերմնաբուծության մասնագիտացված տնտեսությունների զարգացման ծրագիր»

Ծրագրով նախատեսվում է ձեռքբերել 12 միավոր գյուղատնտեսական տեխնիկա:

Ցորենի, գարու, առվույտի և կորնգանի առաջնային սերմնաբուծություն կազմակերպելու նպատակով ձեռքբերված տեխնիկան կտրամադրվի «Գյումրու սելեկցիոն կայան» ՓԲԸ-ին, «Երկրագործության գիտական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին, «Սյունիքի սերմարտադրողների միություն» ՍՊԸ-ին և Հայ տեխնոլոգիական խումբ հիմնադրամին, քանի որ վերջիններս ունեն համապատասխան ներուժ և մասնագիտական երկար տարիների փորձ:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում նախադրյալներ կստեղծվեն հանրապետությունում ցորենի, գարու, առվույտի և կորնգանի սերմնաբուծական տնտեսությունների զարգացման համար, կբարձրանա տեղական արտադրանքի մրցունակությունը: Որակյալ գներով սերմացուների օգտագործման արդյունքում կավելանան նաև գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտները:

Այդ նպատակով 2018 թվականին ծրագրավորվել է 49.0 մլն դրամ:

«Կարտոֆիլի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության խթանում»

Ծրագրով նախատեսվում է կարտոֆիլի վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության կազմակերպման համար ներդնել աէրոպոնիկ վիրուսազերծ մոդել:

Ծրագրի իրականացման 3-րդ տարում կարտադրվի շուրջ 1400 տոննա էլիտային վերարտադրության տնկանյութ, որի վերարտադրությունից 4-րդ տարում հնարավոր կլինի արտադրել շուրջ 11.4 հազ. տոննա առաջին վերարտադրության տնկանյութ, որով հնարավոր է ցանք կատարել շուրջ 3000 հա վրա:

Ծրագրի դրույթներին համապատասխան տնկանյութ արտադրելու դեպքում 4-րդ տարում արտադրված 1 կգ տնկանյութի ինքնարժեքը կկազմի շուրջ 60 դրամ, որը ֆերմերներին կվաճառվի 100 դրամով՝ ներկայիս 400 դրամի փոխարեն:

Արդյունքում գյուղացիական տնտեսությունները միայն սերմացուի ձեռքբերման մեջ կունենան 3 անգամ խնայողություն կամ 1 հեկտարի հաշվով ավելի քան 1 մլն. դրամ:

Բացի տնկանյութի ձեռքբերման մեջ տնտեսում կատարելուց, եկամուտները ավելանալու են նաև բերքի հավելման արդյունքում:

Ներկայիս 1հա-ից 20-23 տոննա բերքատվության ծավալները կավելանան մինչև 50%՝ կազմելով 30-35 տոննա: Արդյունքում կավելանան ինչպես գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտներն, այնպես էլ հանրապետության համախառն արտադրանքի ծավալները:

Ծրագիրը փոխկապակցված է «Հայաստանի Հանրապետությունում կարտոֆիլի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրություն» ծրագրի հետ: Նշված փոխկապակցված ծրագրերի իրականացման արդյունքում կհիմնվի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության լաբորատորիա և աէրոպոնիկ եղանակով տնկանյութի բազմացման համակարգ, որը գործելու է պետական համակարգում և գյուղացիական տնտեսություններին շարունակաբար ապահովելու է բարձրորակ տնկանյութերով:

Այդ նպատակով 2018 թվականին ծրագրավորվել է 72.0 մլն դրամ:

Միաժամանակ գյուղատնտեսության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության երկրորդ ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է աջակցել անասնապահական ուղղվածություն ունեցող համայնքներին արոտօգտագործման/անասնապահական առավել մրցունակ և կայուն համակարգերի ստեղծման հարցում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 3,256.1 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,100.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 155.6 մլն դրամ, 2019թ. 3,386.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,231.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 155.6 մլն դրամ, 2020թ. 2,246.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,174.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 72.7 մլն դրամ:

Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն» ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը Հայաստանում, ինչպես նաև ստեղծել ավելի բարեկարգ սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցվածքներ:

Ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները՝

ա/ Գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն (իրականացվում է ԳՖԿ-ի և ՀԳՏՏՀ-ի միջոցով)

բ/ գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում, մասնավորապես ոռոգման և բազմանպատակ կենցաղային ջրամատակարարման համակարգեր,

գ/ Ֆերմերների իրազեկության բարձրացում և աջակցություն,

դ/ Ծրագրի կառավարում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 174.1 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 145.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 29.0 մլն. դրամ, 2019թ. 203.2 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 169.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 33.8 մլն դրամ, 2020թ. 135.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 120.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 14.5 մլն դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսված են նաև վարկավորմանն ուղղվող միջոցներ՝ 2018թ. 1,693.4 մլն դրամ, 2019թ. 1,740.3 մլն դրամ:

ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն» ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը Հայաստանում, ինչպես նաև ստեղծել ավելի բարեկարգ սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցվածքներ:

Ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները՝

ա/ Գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն (իրականացվում է ԳՖԿ-ի և ՀԳՏՏՀ-ի միջոցով)

բ/ Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում, մասնավորապես ոռոգման և բազմանպատակ կենցաղային ջրամատակարարման համակարգեր,

գ/ Ֆերմերների իրազեկության բարձրացում և աջակցություն,

դ/ Ծրագրի կառավարում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ. նախատեսվում է 2018թ. 2,139.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,519.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 620.3 մլն դրամ, 2019թ. 154.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 145.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 9.6 մլն դրամ, 2020թ. 147.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 138.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 8.7 մլն դրամ:

Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագիրը փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում՝ նույն ուղղվածությամբ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ. նախատեսվում է 2018թ. 58.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 48.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 9.6 մլն դրամ, 2019թ. 58.0 մլն. դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 48.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինան-

սավորում՝ 9.6 մլն դրամ, 2020թ. 29.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 24.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 4.8 մլն դրամ:

Գլոբալ էկոլոգիական հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Հայաստանում արտադրողականության աճին ուղղված հողերի կայուն կառավարում» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է մեծացնել Վայոց ձորի, Արարատի և Սյունիքի մարզերի ագրոէկոլոգիական առումով առավել դիսկային տարածքների բնակիչների ընդհանուր կարողությունները՝ նշված մարզերում համայնքային դեգրադացված հողերի վերականգնման միջոցով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 870.9 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 725.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 145.2 մլն դրամ, 2019թ. 870.9 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 725.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 145.2 մլն դրամ, 2020թ. 222.6 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 193.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 29.03 մլն դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղատնտեսության ոլորտում քաղաքականության մոնիթորինգի և գնահատման կարողությունների զարգացման » դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է ամրապնդել մոնիթորինգի և գնահատման կարողությունները՝ գյուղատնտեսական քաղաքականության փաստահավաք վերլուծություն իրականացնելու և մշակելու հնարավորություն տալու համար:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 483.8 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 483.8 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 12. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

12.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

12.1.1. Ոլորտի (համակարգի) ընդհանուր նկարագիրը

Շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների համալիր պահպանությունը, բարելավումը, վերականգնումը և ողջամիտ օգտագործումը, ոչ միայն կարևոր նախապայման է մարդու և բնության ներդաշնակ գոյակցության համար, այլև երաշխիք է երկրի կայուն զարգացման սահմանադրական նորմի կիրառման համար:

Կայուն զարգացման սկզբունքը թելադրում է նոր և հավասարակշռված քաղաքականության իրականացում՝ բնապահպանական, սոցիալական և տնտեսական խնդիրները համալիր կառավարման մոտեցմամբ լուծելու ուղղությամբ՝ ի շահ ներկա և ապագա սերունդների:

Հայաստանի Հանրապետությունում շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական ռեսուրսների օգտագործման ոլորտը, տեխնաժին ազդեցությամբ պայմանավորված, բնութագրվում է՝

1. բնական ռեսուրսների ոչ ողջամիտ օգտագործմամբ, գերշահագործմամբ և հյուծմամբ,
2. շրջակա միջավայրի աղտոտմամբ, կլիմայի փոփոխության անբարենպաստ հետևանքներով,
3. շրջակա միջավայրի պահպանությանը և բնական ռեսուրսների վերականգնմանն ուղղված աշխատանքների անբավարար ծավալներով:

Առաջիկա երեք տարիների ընթացքում ՀՀ կառավարությունը կկիրառի այնպիսի գործողություններ, որոնք կբացառեն բնական ռեսուրսների գերշահագործումը, նվազագույնի կհասցվեն շրջակա միջավայրի, այդ թվում մարդու կյանքի և առողջության վրա բացասական ազդեցությունները, կապահովեն շրջակա միջավայրի աղտոտման կանխարգելումը կամ նվազեցումը, բնական ռեսուրսների համալիր կառավարումը և դրանց նկատմամբ վերահսկողությունը:

Բնապահպանական հիմնախնդիրների լուծման արդյունքների շահառուները Հայաստանի Հանրապետության բնակչությունն ու միջազգային հանրությունն է, որոնց համար երկրում և տարածաշրջանում ստեղծվում/ապահովվում է բարենպաստ/անվտանգ շրջակա միջավայր:

		<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	1001	Բնապահպանության ոլորտում քաղաքականության մշակման, տեսչական և աջակցության ծառայություններ,	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ

		ծրագրերի համակարգում		
2.	1016	Շրջակա միջավայրի պահպանության, մոնիտորինգի և տեղեկատվական վերլուծական ծառայություններ	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
3.	1046	Թանգարանների ծրագիր	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
4.	1133	ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում	ՀՀ համապատասխան համայնքների բնակչություն	Ամբողջությամբ
5.	1155	Բնական պաշարների կառավարման և պահպանման, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանման ծառայություններ	ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ

Նշված ծառայությունները մատուցվում են ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի առանձնացված ստորաբաժանումների և նախարարության ենթակայության տակ գտնվող ՊՈԱԿ-ների կողմից, դրանք են.

1. «Սեւան» ազգային պարկ»
2. «Դիլիջան» ազգային պարկ»
3. «Արգելոցապարկային համալիր»
4. «Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր»
5. «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց»
6. «Արփի լիճ» ազգային պարկ»
7. «Զիկատար» բնապահպանական կենտրոն»
8. «Հայաստանի բնության պետական թանգարան»
9. «Շրջակա միջավայրի մոնիտորինգի և տեղեկատվության կենտրոն»
10. «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ները:

12.1.2. Վերջին երկու տարիներին ոլորտի (համակարգի) զարգացման միտումները

Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանության ոլորտի զարգացումն ընթացել և ընթանում է բյուջետային հատկացումների և միջազգային ֆինանսական/բնապահպանական կազմակերպությունների կողմից տրամադրված դրամաշնորհների ընձեռած հնարավորությունների շրջանակներում, նպատակաուղղված լինելով՝

1. կանխարգելել կամ նվազեցնել շրջակա միջավայրի հետագա աղտոտումը,
 - պահպանել կենսաբազմազանությունը,
 - ապահովել վերականգնվող բնական ռեսուրսների վերարտադրության անհրաժեշտ ծավալները և բնական հավասարակշռությունն ապահովող պայմանները,

▪ չվերականգնվող բնական ռեսուրսների գծով ապահովել դրանց բանական և արդյունավետ օգտագործումը:

Բնագավառի զարգացումն ընթացել է համապատասխան հաստատված ծրագրերի, տնտեսության զարգացմանը զուգընթաց և համահունչ այն բարեփոխումներին, որոնք կատարվել և կատարվում են ՀՀ-ում՝ տնտեսության գրեթե բոլոր ոլորտներում և բնագավառներում:

Վերջին տարիներին, ելնելով սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի փոփոխությունից, իրականացվել են բնապահպանության ոլորտը կանոնակարգող օրենսդրական դաշտի կատարելագործման և արդիականացման (թարմացման) աշխատանքներ՝ այդ թվում ընդունվել են մի շարք ռազմավարական նշանակություն ունեցող օրենսդրական նախագծեր և ծրագրեր, ապահովվել է դրանց կիրարկման գործընթացը՝ համապատասխան ծրագրերի և միջոցառումների մշակման և իրականացման միջոցով: Այդ ամենը բարձրացրել է երկրում վարվող բնապահպանական քաղաքականության արդյունավետությունը՝ այն դարձնելով ավելի հասցեական և գործուն: Այդ գործընթացը շարունակվել է նաև 2015 - 2016 թվականներին:

2015-2016թթ. ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից մշակված և ընդունված նորմատիվ իրավական ակտերի թվաքանակի դինամիկան

Նորմատիվ ակտերի տեսակը	Նորմատիվ ակտերի քանակն՝ ըստ տարիների	
	2015թ.	2016թ.
Օրենքներ	7	1
ՀՀ կառավարության որոշումներ	32	35
ՀՀ վարչապետի որոշումներ	8	3
Գերատեսչական ակտեր	9	5
Ընդամենը	56	44

Բնապահպանական միջոցառումներ

5) Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության ոլորտի զարգացումները հիմնականում իրականացվել են կայուն զարգացման գերակայությունների շրջանակներում և ՀՀ Կառավարության որոշմամբ հավանության արժանացած ծրագրերին համապատասխան:

6) Դրական տեղաշարժեր են արձանագրվել մի շարք ուղղություններով:

Ա. Օրինաստեղծ աշխատանք

ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են՝

2015 թվականին՝

- «Թափոնների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի փաթեթը (ներառում է օրենքի 3 նախագիծ),

- «Հայաստանի Հանրապետության ջրային օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի փաթեթը (ներառում է օրենքի 4 նախագիծ):

2016 թվականին՝

- «ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ՀՕ-161-Ն, 18.10.2016թ.),

ՀՀ կառավարության կողմից հաստատվել են ռազմավարական (հայեցակարգային) նշանակություն ունեցող ներքոհիշյալ փաստաթղթերը՝

2015 թվականին՝

- ՀՀ-ում անապատացման դեմ պայքարի ռազմավարությունը և գործողությունների ազգային ծրագիրը,

- «ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիայի ներքո ՀՀ «Ազգային մակարդակով սահմանված նախատեսվող գործողությունները/ ներդրումը»,

- ՀՀ կենսաբանական բազմազանության պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման բնագավառներում ռազմավարությունը և 2016-2020 թվականների գործողությունների ազգային ծրագիրը:

2016 թվականին՝

- ՀՀ կառավարության 2016թ. մարտի 31-ի նիստի ընթացքում հաստատվել է Արարատյան ջրավազանային տարածքի 2016-2021 թվականների կառավարման պլանը և հավանության է արժանացել Արարատյան ջրավազանային կառավարման տարածքի 2016-2021 թվականների կառավարման պլանի միջոցառումների ծրագիրը,

2) «Բնապահպանական խնդիրների ռազմավարական պլանավորման փաստաթղթերի մշակման և դրանցով նախատեսված գործողությունների ու միջոցառումների իրականացման արդյունքների մոնիթորինգի ընթացակարգերին հավանություն տալու մասին» (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 01.12.2016 թ. N48 արձանագրային որոշմամբ)։

3) «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հայեցակարգը» (հավանության է արժանացել ՀՀ կառավարության 15.12.2016.թ. N 50 արձանագրային որոշմամբ):

Բ. Վերջին 16 տարվա ընթացքում հավաքագրված բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների ծավալներն աճել են ավելի քան 45 անգամ՝ 1998թ. 608.0 մլն դրամից 2016թ. հավասարվելով 27.4 մլրդ դրամի:

Գ. Բարելավվել է հասարակության իրազեկման գործընթացը, և ակտիվացել է հասարակության դերը որոշումների ընդունման գործընթացում: Ստեղծվել են Նախարարին կից հասարակական և գիտատեխնիկական խորհուրդներ:

2016 թվականին պատրաստվել են 945 մամուլի հաղորդագրություններ (2015թ. 785-ի դիմաց), տեղեկանքներ և տեղադրվել նախարարության պաշտոնական կայքում ու տարածվել ՁԼՄ-ներով: 2015թվականի համեմատ ավելի քան 2.5 անգամ ավելացել է մամուլի հաղորդագրությունների թիվը:

4 անգամ գումարվել է ՀՀ բնապահպանության նախարարին կից հասարակական խորհրդի նիստ, որի ժամանակ քննարկվել են հրատապ բնապահպանական խնդիրներ: Հասարակական խորհրդի հարթակը հնարավորություն է տալիս բնապահպանական խնդիրների լուծման գործընթացում ակտիվ համագործակցել քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ, որոշում կայացնելիս դիտարկել նաև հանրության կարծիքը և առաջարկները: Էկոկրթական ծրագիր է իրականացվել բնության հատուկ պահպանվող տարածքներին հարակից դպրոցներում:

Դ. Կենսաբազմազանության պահպանության ոլորտի գծով՝

Մշակվել են՝

- «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում ապօրինի ծառահատումների կանխարգելման միջոցառումներ»-ի ծրագիրը,

- Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովին առանձին տեսակի ապրանքների արտահանման ու ներմուծման լիցենզիաների տրամադրման և Հայաստանի Կարմիր գրքին վերաբերող իրավահարաբերությունները կարգավորելու նպատակով կազմվել է ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բույսերի և կենդանիների ցանկը՝ ռուսերեն-լատիներեն տարբերակով:

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 10-ի N 123-Ն որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գայլերի թվաքանակի կարգավորման և միջոցառումների իրականացման կարգի համաձայն 2016 թվականին կազմակերպված գործողությունների արդյունքում ոչնչացվել է 200 գայլ, որի դիմաց որպես պարգևավճար վճարվել է 24.6 մլն.դրամ:

Դ.1 Սևանա լճում էնդեմիկ ձկնատեսակների տեղում բնական ցիկլի վերականգնում

2015 թվականին՝

Նախատեսված 400.0 հազ.հատ մանրածկան դիմաց հաշվետու տարվա ընթացքում աճեցվել և Սևանա լիճ է բաց թողնվել ավելի քան 605.5 հազ. հատ գեղարքունի և ամառային իշխան տեսակի մանրածուկ:

2016 թվականին՝

Նախատեսված 600.0 հազ.հատ մանրաձկան դիմաց հաշվետու տարվա ընթացքում աճեցվել և Սևանա լիճ է բաց թողնվել ավելի քան ` 920.7 հազ. հատ գեղարքունի և ամառային իշխան տեսակի մանրաձուկ:

Դ.2 ԲՀՊՏ տարածքների զարգացում (ընդլայնում)

2015 թվականին`

- ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հուլիսի 2-ի N 731-Ն որոշմամբ ճշգրտվել և հստակեցվել են «Զանգեզուր» պետական արգելավայրի և «Արևիկ» ազգային պարկի սահմանները:
- ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հոկտեմբերի 1-ի N1119-Ն որոշմամբ «Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ-ի «Էրեբունի» պետական արգելոցի տարածքն ընդլայնվել է 31,52 հա-ով և ներկայումս կազմում է 118,75 հա:

2016 թվականին`

Պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության շրջանակներում «Ջերմուկ ազգային պարկ» ստեղծման նպատակով 2016 թվականի դեկտեմբերի 12-ին ՀՀ բնապահպանության նախարարության և «Լիդիան Արմենիա» ընկերության միջև ստորագրվել է փոխըմբռնման հուշագիր:

Դ.3 Անտառտնտեսական աշխատանքներ

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում իրականացվել են`

2015 թվականին`

31,0 հա անտառապատման, 15,0 հա տնկարանի հիմնման և տնկանյութի աճեցման աշխատանքներ:

2016 թվականին`

- «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի Սևանի և Մարտունու մասնաճյուղերում, համապատասխանաբար 2,0 և 5,0 հա տարածքների վրա իրականացվել են անտառվերականգնման աշխատանքներ: Տնկվել են թվով 10 500 հատ բարդի տեսակի ծառերի տնկիներ,
- «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի Մարտունու մասնաճյուղի տարածքում հիմնվել է անտառային արժեքավոր ծառատեսակների` սոճենի, թխկի, հացենի, բարդի և այլնի գիտափորձարարական տնկարան` դրանց վեգետացիայի պոտենցիալի ուսումնասիրության նպատակով,

- Մյուս տարածքներում՝ անտառվերականգնման աշխատանքներ 70 հա, տնկարանի հիմնման և խնամքի աշխատանքներ 5 հա տարածքի վրա, տնկանյութի աճեցման աշխատանքներ, որից սերմնաբուսականներ՝ 8800 հատ և տնկիներ՝ 45500 հատ:

Ե. Զրային ռեսուրսների պահպանություն

Ե.1. Սևանա լիճ

- 2001-ից Սևանա լճի մակարդակը բարձրացել է շուրջ 3.7 մետրով, նախատեսված 2.81մ-ի փոխարեն (տարեկան 21.6սմ): Այսօրվա իրավիճակով լճի բարձրացման ցուցանիշը փաստացի 0.89 մ-ով գերազանցում է օրենքով նախատեսվածից (6 տարվա առաջնըթաց):

- Սևանա լճի ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման աշխատանքների արդյունքում նախատեսված 93 հա տարածքն ամբողջությամբ մաքրվել է:

- Բարելավվել է ջրի որակը: Զրի թափանցելիությունը նախորդ տարիների համեմատ մի փոքր ավելացել է լճի կենտրոնում կազմելով 11-12 մ:

Ե.2. Արարատի դաշտի ջրերի հիմնախնդրի լուծում

Արարատյան դաշտի ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի պաշարների վերականգնմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում,

2014 թվականից պետբյուջեից տրամադրված ֆինանսական միջոցներով յուրաքանչյուր տարի ստորերկրյա ջրերի պահպանման նպատակով կատարվում են ապօրինի և տիրազուրկ հորատանցքերի լուծարման և կոնսերվացման աշխատանքներ:

2015 թվականին՝

- 2014-2015թթ. լուծարված, ինքնաշատրվանող խորքային հորերի կոնսերվացման կամ փականային ռեժիմի բերելու արդյունքում տարեկան խնայվել է **701,5 մլն մ³/տարի** ջուր:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 18.09.2014թ. N1111-Ն որոշման պահանջների, գոյություն ունեցող ԶԹ-ներում կատարվել են նաև ջրօգտագործման ծավալների և (կամ) ռեժիմների կրճատման սահմանափակումներ և սահմանվել են նոր չափաքանակներ. խնայվել է **19623.5/վ** ջրաքանակ, որը տարեկան կազմում է շուրջ **618.8մլն մ³**: Արդյունքում խնայված ջրաքանակի հաշվարկային ընդհանուր ծավալը կազմել է 41 867.8 /վ կամ տարեկան **1320.3 մլն մ³**:

- ԵՄ «Միջազգային գետավազանների շրջակա միջավայրի պահպանության» ծրագրի շրջանակներում ձկնաբուծական տնտեսությունների 3 հորատանցքերում տեղադրվել են թվային ջրաչափական սարքավորումներ և գործարկվել է ստորերկրյա ջրերի մոնիթորինգի նոր դիտահոր, որի վրա տեղադրվել են ժամանակակից ավտոմատ սարքավորումներ:

2016 թվականին՝

Իրականացվել է 6 խորքային հորերի լուծարում, որի արդյունքում խնայվել է 94.9 լ/վրկ ջրաքանակ, կոնսերվացվել՝ 23-ը, 96 խորքային հորեր բերվել են փականային ռեժիմի, խնայվել է 5378.5 լ/վրկ ջրաքանակ: Ընդամենը խնայվել է 5473.4 լ/վրկ ջրաքանակ:

«Հիդրոերկրաբանական մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից 2016թ. կատարվել են հիդրոերկրաբանական մշտադիտարկումներ ազգային և հատուկ ցանցերի դիտակետերում և վերը նշված լուծարված և կոնսերվացված աշխատանքների ազդեցության գոտում նկատվում է ջրադրյունների և հորատանցքերի մակարդակի բարձրացում կամ կայունացում:

ԵՄ «Միջազգային գետավազանների շրջակա միջավայրի պահպանություն» ծրագրի աջակցությամբ մշակվել է Ախուրյանի ջրավազանային կառավարման պլանը:

Իրականացվել են նախապատրաստական աշխատանքներ 2017թ. ընթացքում ԳԱՏՕ ծրագրի կողմից ձկնաբուծարաններում առնվազն 20 ավտոմատ կենտրոնացված համակարգի ներդրման ուղղությամբ:

2. Ընդերքի և հողերի պահպանության բնագավառ

Նշանակալից ձեռքբերումներ են գրանցվել շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին և օգտակար հանածոների արդյունահանված տարածքի, արդյունահանման ընթացքում առաջացած արտադրական լցակույտերի տեղադիրքի և դրանց հարակից համայնքների բնակչության անվտանգության ու առողջության ապահովման նպատակով մշտադիտարկումների իրականացման նպատակով վճարումների համալրման հարցում: 2016թ.-ի ընթացքում շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին հատկացվել է 232.3 մլն.դրամ, իսկ բնակչության անվտանգության ու առողջության ապահովման նպատակով մշտադիտարկումների կատարման համար հատկացվել է 33.4.մլն.դրամ: Անհրաժեշտ է նշել, որ 2004-2016թթ շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխում կուտակված է եղել շուրջ 682 մլն. դրամ գումար: Դրամագլխի ընդհանուր գումարը 2016թ-ի վերջին կազմել է 1 134.4 մլն դրամ:

Է. Վրանգավոր նյութերի և թափոնների կառավարում

Պետական հաշվառման է վերցված՝ 1159 կազմակերպություն /2015թ.՝ 1139 կազմակերպություն/, թափոնների անձնագրավորման գծով համաձայնեցվել է 818 անձնագիր 195 կազմակերպություն /2015թ.՝ 706 անձնագիր 132 կազմակերպություն/, թափոններ գոյացնող, վերամշակող և օգտահանող օբյեկտների ռեեստրային գրանցում են ստացել՝ 33 կազմակերպություն /2015թ.՝ 12 կազմակերպություն/, թափոնների հեռացման վայրերի ռեեստրային գրանցում են ստացել՝ 24 կազմակերպություն /2015թ.՝ 30 կազմակերպություն/, տրվել է թափոնների անդրսահմանային փոխադրումների /ներմուծում, արտահանում/ 30 թույլտվություն /2015թ.՝ 35 թույլտվություն/:

ԵՏՄ-ին անդամակցությամբ պայմանավորված լրամշակվել է «Հայաստանի Հանրապետության վտանգավոր թափոնների ցանկը» ու «Հայաստանի Հանրապետության արգելված վտանգավոր թափոնների ցանկը» և հաստատվել է թունավոր նյութերի ցանկը:

Ը. Մթնոլորտային օդի պահպանություն

Իրականացվել է սահմանային թույլատրելի արտանետումների (ՍԹԱ) նորմատիվների նախագծերի քննություն և տրամադրվել չափաքանակների/արտանետման 126 թույլտվություն /2015թ'.166/, որից 97-ը նոր, իսկ 29-ը՝ վերաձևակերպումով:

Թ. Շրջակա միջավայրի վրա ներգործության պետական մոնիթորինգի բնագավառ

ՀՀ բնակավայրերի օդային ավազանի որակի 2016թ.-ի մոնիթորինգի արդյունքների համաձայն ծծմբի երկօքսիդի ՍԹԿ-ից գերազանցում դիտվել է Ալավերդի, Վանաձոր և Գյումրի քաղաքներում, համապատասխանաբար 1,2-2,0, 1,2-1,9 և 1,2-1,8 անգամ: Որոշված մյուս ցուցանիշների կոնցենտրացիաները չեն գերազանցել համապատասխան ՍԹԿ-ները: Նախորդ տարվա համեմատությամբ մթնոլորտային օդի աղտոտվածության էական փոփոխություններ չեն դիտվել:

Ժ. Փորձաքննություն

2015 թվականին՝

Փորձաքննության ներկայացված 179 նախագծերից դրական եզրակացություն է տրվել 100-ին, բացասական՝ 1-ին:

2016 թվականին՝

Փորձաքննության են ներկայացվել թվով **197** նախատեսվող գործունեությունների և հիմնադրության փաստաթղթերի նախնական գնահատման հայտեր:

Հաշվետու տարվա ընթացքում սահմանված կարգով տեխնիկական առաջադրանքներ են տրամադրվել թվով՝ **69** նախատեսվող գործունեությունների և հիմնադրության փաստաթղթերի նախնական գնահատման հայտերին, **113՝** նախատեսվող գործունեությունների և հիմնադրության փաստաթղթերի գնահատման հաշվետվությունների վերաբերյալ՝ այդ թվում անցած 2015թ մուտքագրված փաստաթղթերին: Փորձաքննության գործընթացում են գտնվում **43** նախատեսվող գործունեությունների, հիմնադրության փաստաթղթերի նախնական գնահատման հայտեր և գնահատման հաշվետվություններ:

ԺԱ. Միջազգային համագործակցություն

Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է բնապահպանական ոլորտի 22 միջազգային կոնվենցիաների ու արձանագրությունների, որոնց դրույթների կատարման ուղղությամբ շարունակվում է միջազգային պայմանագրերի դրույթների կատարումն ապահովող օրենսդրական դաշտի կատարելագործումը:

2015 թվականին՝

24.12.2015թ. Երևանում կայացած հայ-իրանական միջկառավարական հանձնաժողովի 13-րդ նիստի շրջանակներում ստորագրվել է նոր Փոխըմբռնման հուշագիր՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարության և ԻԻՀ շրջակա միջավայրի պահպանության վարչության միջև:

ՌԴ հետ երկկողմ համագործակցության հուշագիրը պատրաստ է ստորագրման, իսկ Ղազախստանի և Բելառուսի հետ երկկողմ համագործակցության հուշագրերը համաձայնեցման փուլում են:

Մշակվել են ՀՀ մաքսային տարածքով փոխադրման համար արգելված և սահմանափակումների ենթակա վտանգավոր թափոնների ցանկերը, թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի պրեկուրսորներ չհամարվող թունավոր նյութերի ցանկը, որոնց տեղափոխումը սահմանափակ է ԵՏՄ մաքսային տարածքով ներմուծման և արտահանման դեպքում, ինչպես նաև մշակվել են այդ վտանգավոր թափոնների և նյութերի արտահանման և (կամ) ներմուծման լիցենզիաների տրամադրման գործընթացի առանձնահատկությունները:

2016 թվականին՝

2016թ. ընթացքում իրականացված միջազգային համագործակցության շրջանակներում արդեն իսկ ձեռք է բերվել համաձայնություն՝

- 20.42 մլն ԱՄՆ դոլար գումարի ներդրման՝ «Շենքերի էներգաարդյունավետության արդիականացմանն ուղղված ներդրումների ռիսկի նվազեցում և մասշտաբավորում» ծրագրի ֆինանսավորման նպատակով, որը հաստատվել է Կանաչ կլիմայի հիմնադրամի կողմից:

Ներկայումս գումարը փոխանցելու նպատակով ընթանում են բանակցություններ ՀՀ կառավարության և Կանաչ կլիմայի հիմնադրամի միջև պայմանագրի կնքման ուղղությամբ,

- 852.0 հազ. ԱՄՆ դոլար գումարի ֆինանսավորման «Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիայի ներքո Հայաստանի չորրորդ ազգային հաղորդագրության և երկամյա առաջընթացի երկրորդ զեկույցի պատրաստում» ծրագրի իրականացման համար,

- 700.0 հազ. եվրո գումարի ֆինանսավորման՝ Կովկասի Բնության Հիմնադրամի միջոցներից ԲՀՊՏ-ների լրացուցիչ ֆինանսավորման, «Խոսքովի անտառ» պետական արգելոցի կառավարման պլանի մշակման, «Քարերի սիմֆոնիա» բնության հուշարձանի անձնագրավորման, «Խոսքովի անտառ» պետական արգելոցի և «Դիլիջան» ազգային պարկի կենսաբազմազա-

նության մոնիթորինգի, ազնվացեղ եղջերուի վերաբնակեցում «Դիլիջան» ազգային պարկում և այլ ծրագրերի ֆինանսավորման համար:

ԺԲ. Տեսչական վերահսկողական աշխատանքներ

2016 թվականին ԲՊՏ-ն՝

- իրականացրել է ստուգումներ 32 կազմակերպությունների և ֆիզիկական անձանց մոտ, 2015 թվականի նույն ժամանակահատվածում՝ 129-ի մոտ:

Կատարված տեսչական ստուգումների, կենդանական և բուսական աշխարհի օբյեկտների տեղափոխման և օգտագործման օրինականության պահպանման նպատակով կազմակերպված շրջայցերի և տեսչության վարույթին հանձնված գործերի քննության արդյունքում հայտնաբերվել են խախտումներ 1129 (2015թ. նույն ժամանակահատվածում՝ 834 հատ):

Կազմվել է վարչական տուգանքի 789 ակտ՝ 56.7 մլն դրամ գումարով (2015թ՝ 811 ակտ՝ 62.17 մլն դրամ գումարով):

Կազմվել է վնասի հատուցման 536 ակտ՝ 120.92 մլն դրամ գումարով շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի արձանագրություն՝ (2015թ՝ 548 արձանագրություն՝ 211.64 մլն դրամ գումարով):

Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների եռամսյակային հաշվետվությունները սահմանված ժամկետում չներկայացնելու կամ աղավաղված ներկայացնելու համար վարչական տուգանքի են ենթարկվել 155 կազմակերպության պատասխանատու անձ՝ 9.76 մլն դրամ գումարով (2015 թ.՝ 115 կազմակերպության պատասխանատու անձինք՝ 7.44 մլն դրամ գումարով):

Տեսչության կիրառած պատժամիջոցներից ՀՀ պետական բյուջե է մուտքագրվել 64.4 մլն դրամ գումար, 2015թ՝ 191.3 մլն դրամ:

2016 թվականին տեսչական ստուգումների, հետևաբար նաև կիրառված պատժամիջոցների թվի զգալիորեն տարբերությունը պայմանավորված է ՀՀ կառավարության 09.06.2016թ. «ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հուլիսի 30-ի N 839-Ա որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 597-Ա որոշմամբ, որով 2015 թվականի օգոստոսի 1-ից մինչև 2016 թվականի դեկտեմբերի 31-ը ժամանակահատվածի համար սահմանափակվել են ստուգումների թիվը և դրանց անցկացման դեպքերը:

12.2. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

12.2.1. Ոլորտի (համակարգի) նպատակները /գերակայությունները ՄԺԾԾ

Ժամանակահատվածում

12.2.1.1. Նպատակները

2018-2020 թթ. ժամանակահատվածում ելնելով երկրի անվտանգության ու կայուն զարգացման շահերից, ինչպես նաև առաջնորդվելով ՀՀ կառավարության գործունեության 2017-2022թթ. ծրագրի հիմնարար դրույթներից, բնապահպանության ոլորտում կառավարության կարևորագույն նպատակներն են՝

- շարունակել ուժեղացնել պետության վերահսկողությունը շրջակա միջավայրի պահպանման նկատմամբ՝ օդի, ջրի որակի, կանաչ տարածքների, աղբամշակման բարձր չափանիշների սահմանմամբ,

- շարունակել Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնման և պահպանության միջոցառումների իրականացումը,

- ապահովել անտառապատման և անտառավերականգնման ծավալների հետագա աճը, անտառների ապօրինի հատումների կանխումը, անապատացման դեմ պայքարը, կենսաբանական և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանումը, ավտոտրանսպորտից վնասակար նյութերի արտանետումների նվազեցումը, ջրի և անտառի ազգային ծրագրերի ամբողջական իրականացումը,

- ընդլայնել բնության հատուկ պահպանվող տարածքների համակարգը և կատարելագործել դրանց կառավարման մեխանիզմները,

- մշակել և կիրառել նոր մոտեցումներ հասարակության բնապահպանական իրազեկության բարձրացման և էկոլոգիական կրթության ու դաստիարակության հարցերում,

- ուժեղացնել ընդերքի շահագործման, ինչպես նաև բնական պաշարների վերականգնման ու վերարտադրության նկատմամբ վերահսկողությունը,

- մշտապես ուշադրության կենտրոնում պահել բնական միջավայրի ռադիոակտիվ աղտոտման կանխարգելումը, վտանգավոր քիմիական ու ռադիոակտիվ նյութերի և թափոնների կառավարումը,:

12.2.1.2. Գերակայությունները

Բնապահպանական ոլորտի զարգացման գերակայությունները հիմնվելու են ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրով և բնապահպանության ոլորտի գծով ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված կամ հավանության արժանացած ռազմավարական (հայեցակարգային) նշանակության ծրագրերի կամ միջոցառումների վրա (այդ թվում՝ «Բնապահպանական միջոցա-

ռումներ՝ երկրի արտաքին պարտքի դիմաց» ֆինանսավորման մեխանիզմի ներդրման ուղղությամբ աշխատանքների իրականացում):

12.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում (համակարգում) իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

12.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2018-2020թ.թ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման շրջանակներում շարունակվելու են ըստ բնագավառների ներքոհիշյալ ծրագրերի կատարումը.

Ա. Կենսաբազմազանության պահպանության բնագավառում

Ծրագրավորվող ժամանակահատվածում բնության հատուկ պահպանվող տարածքների գործունեությունը ապահովող ծրագրերին 2018-2020 թթ. ուղղվելու է 2,232.2 մլն դրամ՝ յուրաքանչյուր տարվա համար 744.1 մլն դրամ, այդ թվում՝ երեք տարվա հանրագումարային ֆինանսավորման ծավալները ըստ համապատասխան տարածքների կազմվելու են՝

1) «Սևան» ազգային պարկի գծով՝	698.3 մլն դրամ,
2) «Դիլիջան» ազգային պարկի գծով՝	301.6 մլն դրամ,
3) Արգելոցապարկային համալիրի գծով՝	373.1 մլն դրամ,
4) «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի գծով՝	328.3 մլն դրամ,
5) «Ջանգեզուր» կենսոլորտային համալիրի գծով՝	374.7 մլն դրամ,
6) «Արփի լիճ» ազգային պարկի գծով՝	112.5 մլն դրամ,
7) «Զիկատար» պետական արգելավայրի գծով՝	43.7 մլն դրամ:

Բ. Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության ծառայություններ 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծրագրի ֆինանսավորմանը հատկացվելու է 126.6 մլն դրամ՝ 2018-2020 թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար 42.2 մլն դրամ:

Բացի նշվածից ծրագրավորվող ժամանակահատվածում բյուջետային հատկացումների հաշվին փոխհատուցվելու են՝

Գ. Կովկասյան տարածաշրջանային կենտրոնի հայաստանյան մասնաճյուղի գրասենյակի վարձակալության ծախսերը:

Այս նպատակով 2018-2020 թթ. հատկացվելու է՝ 21.0 մլն դրամ՝ յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 7.0 մլն դրամ:

Դ. Սևանա լճում և նրա ջրհավաք ավազանում ձկան և խեցգետնի պաշարների հաշվառման ծառայություններ 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծրագրի ֆինանսավորմանը հատկացվելու է 22.8 մլն դրամ՝ յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 7.6 մլն դրամ:

Ե. Սևանա լճի ջրածածկ անփառնակարկների մաքրման ծառայություններ 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծրագրի ֆինանսավորմանը հատկացվելու է 351.3 մլն դրամ՝ յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 117.1 մլն դրամ:

Զ. Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և տեղեկատվության ծառայություններ 2018-2020թթ. միջնաժամկետ ծրագրի ֆինանսավորմանը հատկացվելու է 680.7 մլն դրամ՝ յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 226.9 մլն դրամ:

Է. Մշակութային ծառայություններ խմբով ֆինանսավորումը 2018-2020 թթ. կազմվելու է ընդհանուր առմամբ 120.9 մլն դրամ՝ «Հայաստանի բնության պետական թանգարան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության գործունեության ֆինանսավորման համար, այդ թվում՝ յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 40.3 մլն դրամ:

Ը. «Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրում

«Ընկերությունների կողմից վճարվող բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների համաձայն համապատասխան համայնքների կողմից իրականացվելիք բնապահպանական ծրագրերի ֆինանսավորումն ապահովվելու համար 2018-2020 թթ. ծրագրավորվել է ընդհանուր առմամբ 497.8 մլն դրամ, այդ թվում՝ 2018 թվականին՝ 323.2 մլն դրամ, 2019 թվականին՝ 67.4 մլն դրամ, 2020 թվականին՝ 107.2 մլն դրամ:

Միաժամանակ նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կոտայքի և Գեղարքունիքի մարզերի կոշտ թափոնների կառավարման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Կոտայքի և Գեղարքունիքի մարզերում կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարման համակարգի բարելավմանը:

Ծրագիրը կազմված է հետևյալ բաղադրիչներից.

ա/ կապիտալ ծախսեր (ներդրումային ծախսեր)՝

- թափոնների հավաքման բեռնատարներ, կոնտեյներներ/արկղեր, հավաքման նոր կետեր,
 - նոր աղբավայրի կառուցում (ներառյալ շինություններն ու կառույցները),
 - մասնագիտացված սարքավորումներ աղբավայրի աշխատանքների համար,
 - փոխանցման կայանների շինարարություն
- բ/տեխնիկական համագործակցություն (Խորհրդատվական Համաձայնագրեր),
- ծրագրի իրականացում և գնումների աջակցություն, կորպորատիվ զարգացման և շահագրգիռ կողմերի ասնակցության ծրագիր,
 - լրացուցիչ բնապահպանական և սոցիալական հետազոտություններ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 1,141.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 870.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 270.9 մլն դրամ, 2019թ. 2,109.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,838.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 270.9 մլն դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի կոշտ թափոնների կառավարման ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է աջակցել՝

Երևանի տարածքում երկու խցիկներից բաղկացած՝ նոր աղբավայրի կառուցմանը, նոր աղբավայրի համար մասնագիտացված տրանսպորտային միջոցների և սարքավորումների գնման և գոյություն ունեցող աղբավայրի տարածքում մակերեսի մեկուսացման գործընթացին:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 706.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 564.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 141.9 մլն դրամ, 2019թ. 1,886.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,596.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 290.2 մլն դրամ, 2020թ. 2,341.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,951.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 390.2 մլն դրամ:

Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի կոշտ թափոնների ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)

Ծրագրի նպատակն է բարելավել Երևան քաղաքում և շրջակա շրջաններում կոշտ կենցաղային թափոնների կառավարման համակարգը:

Ծրագիրը կազմված է հետևյալ բաղադրիչներից.

Մոտ 29 հա ընդհանուր տարածքով և թափոնների կուտակման մոտ 8.4 մլն խորանարդ մետր ծավալով նոր սանիտարական աղբավայրի 2 գոտիների և օժանդակ ենթակառուցվածքի կառուցում:

Մոտ 33 հա ընդհանուր տարածքով և թափոնների մոտ 7 մլն խորանարդ մետր ծավալով Նուբարաշենի գործող աղբավայրի փակում և վերականգնում:

Թափոնների տեսակավորման բաղադրիչներ (աղբահանության կոնտեյներներ, և մեքենաներ՝ վերամշակող նյութերի և կենսաթափոնների առանձին աղբահանման համար)

Առաջին բաղադրիչը նոր սանիտարական նախագծել, կառուցել և շահագործել Նուբարաշենի առկա աղբավայրի հարակից շուրջ 29 հա տարածքը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 754.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 613.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 141.9 մլն դրամ, 2019թ. 1,838.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,548.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 290.3 մլն դրամ, 2020թ. 2,341.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,951.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 390.2 մլն դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կոտայքի մարզի կոշտ թափոնների կառավարման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի հիմնական նպատակն է վերամշակել Կոտայքի մարզի կոշտ կենցաղային թափոնները: Դրամաշնորհային ծրագիրն ուղղված է հիմնական վարկային ծրագրի աջակցմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 935.6 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 779.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 155.9 մլն դրամ, 2019թ. 1,161.1 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 967.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 193.5 մլն դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կոտայքի և Գեղարքունիքի մարզերի կոշտ թափոնների կառավարման խորհրդատվության համար դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի հիմնական նպատակն է խորհրդատվություն տրամադրել Կոտայքի և Գեղարքունիքի մարզերի կոշտ թափոնների հիմնական վարկային ծրագրի իրականացմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 112.2 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 96.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 15.4 մլն դրամ, 2019թ. 112.2 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 96.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 15.5 մլն դրամ:

Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող «Երևանի կոշտ թափոնների կառավարման» դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է բարելավել Երևանում կոշտ թափոնների կառավարման համակարգը, այդ թվում՝ նոր աղբավայրի կառուցում, շահագործում և վերամշակման ծավալների ավելացմանը նպաստող համակարգերի ներդրում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 498.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 415.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 83.0 մլն դրամ, 2019թ. 498.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 415.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 83.0 մլն դրամ, 2020թ. 498.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 415.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 83.0 մլն դրամ:

Արևելյան Եվրոպայի էներգետիկայի և բնապահպանական գործընկերության ֆոնդի աջակցությամբ իրականացվող <<Երևանի կոշտ թափոնների կառավարման>> դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է բարելավել Երևանում կոշտ թափոնների կառավարման համակարգը, այդ թվում՝ նոր աղբավայրի կառուցում, շահագործում և վերամշակման ծավալների ավելացմանը նպաստող համակարգերի ներդրում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 124.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 103.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 20.7 մլն դրամ, 2019թ. 124.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 103.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 20.7 մլն դրամ, 2020թ. 124.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 103.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 20.7 մլն դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Երևանի կոշտ թափոնների կառավարման» դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Նոր աղբավայրի նախագծում, կառուցում, մասնագիտացված տրանսպորտային միջոցներ և սարքավորումներին ձեռքբերում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 220.6 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 193.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 27.0 մլն դրամ, 2019թ. 58.5 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 48.4 մլն դրամ, ՀՀ

համաֆինանսավորում՝ 10.1 մլն դրամ, 2020թ. 101.6 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 85.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 16.5 մլն դրամ:

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KfW) կողմից տրամադրվող «Կովկասի պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր-Հայաստան (Էկոտարածաշրջանային ծրագիր-Հայաստան, 3-րդ փուլ)» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է բնական պաշարների և պահպանվող տարածքների կառավարումը, հարակից գյուղական համայնքների սոցիալ-տնտեսական վիճակի բարելավումը, Հարավային Կովկասում կենսաբազմազանության պահպանումը: Ծրագրի իրականացումը կնպաստի Հայաստանի Հանրապետության Սյունիքի մարզում կենսոլորտային տարածքի ստեղծմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 1,173.31 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 967.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 205.6 մլն դրամ, 2019թ. 1,605,0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,354.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 250.3 մլն դրամ, 2020թ. 1,146.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 959.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 187.4 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 13. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ, ԿԱՊ ԵՎ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ

13.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

13.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

Տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտների ՀՀ պետական կառավարման մարմինները և կազմակերպությունները ՀՀ կառավարության՝ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտներում վարած քաղաքականությանը համապատասխան ապահովում են տնտեսության մյուս ճյուղերի (ոլորտների) կազմակերպությունների և ազգաբնակչության պահանջարկը՝ տրանսպորտային փոխադրումների (բեռնափոխադրումների և ուղևորափոխադրումների) և կապի ծառայությունների (ռադիոհաղորդումների և հեռուստահաղորդումների, փոստի) մատուցման բնագավառներում՝ նպատակ ունենալով տեխնիկապես արդյունավետորեն բավարարելու բնակչության կարիքները՝ առավելագույնի հասցնելով կառավարման կատարելագործման և կոորդինացման ուղղությունները:

Ոլորտին հատկացվող պետական ծախսերի նպատակայնության և արդյունավետության բարձրացման, ֆինանսական վերահսկողության և որակի կառավարման մեխանիզմների ներդրման շնորհիվ ՀՀ քաղաքացին կօգտվի ավելի բարեկարգ, որակյալ, արագագործ և արագընթաց ու անվտանգ հաղորդակցություններից և ծառայություններից: Տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ծառայությունները պետք է լինեն հասանելի, մատչելի և արդյունավետ ՀՀ ողջ տարածքում, իսկ կառավարումը՝ թափանցիկ:

ՀՀ տրանսպորտային համակարգի կարևորագույն բաղկացուցիչն է ճանապարհային տնտեսությունը, քանի որ երկրի ներսում տարածաշրջանների և բնակավայրերի միջև, ինչպես նաև հարևան երկրների հետ կապ ստեղծող ավտոմոբիլային ցանցի տրանսպորտա-շահագործողական վիճակի և զարգացման մակարդակի բարելավումը նպաստում է պետության կայուն տնտեսական աճին, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը, ազգային անվտանգության բարելավմանը, միջազգային տրանսպորտային համակարգին ճանապարհային ցանցի ինտեգրմանը:

ՀՀ ընդհանուր օգտագործման պետական ավտոմոբիլային ճանապարհների, ինչպես նաև դրանց վրա գտնվող տրանսպորտային օբյեկտների (կամուրջներ, թունելներ և այլ արհեստական կառուցվածքներ) վերանորոգումը, վերակառուցումը և ընթացիկ պահպանումը մշտապես գտնվում է ավտոմոբիլային ճանապարհների կառավարման և տնօրինող մարմինների ուշադրության

ներքո՝ հաշվի առնելով տրանսպորտային ենթակառուցվածքների կարևորությունը ՀՀ տնտեսության զարգացման բնագավառում:

Ներկայումս ՀՀ ընդհանուր օգտագործման պետական ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցի ընդհանուր երկարությունը կազմում է շուրջ 7,533.5 կմ, որը համաձայն ՀՀ կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 13-ի N 265-Ն որոշման, ըստ նշանակության դասակարգվում է.

- միջպետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհներ - 1,758.8 կմ,
- հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհներ – 1,969.05 կմ,
- մարզային (տեղական) նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհներ - 3,805.7 կմ:

Միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցը սպասարկվում է ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության կողմից, իսկ տեղական ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցը՝ մարզպետարանների կողմից:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի համաձայն տրանսպորտի ոլորտի հիմնական քաղաքականությունը հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումն է, որն իրագործվում է ՀՀ պետական բյուջեի (այդ թվում՝ միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրված վարկերի և դրամաշնորհների) միջոցներով: ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումների հաշվին հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավման և պահպանման աշխատանքներն իրականացվում են հետևյալ ծրագրերով.

- «Պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների հիմնանորոգում»,
- «Տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում»,
- «Միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում»,
- «Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում»,
- արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով իրականացվող ծրագրեր:

Բացի այդ իրականացվում է նաև Երևան քաղաքի փողոցների ընթացիկ նորոգման և ճաքալցման աշխատանքների իրականացման աջակցություն, ինչպես նաև մետրոպոլիտենի և էլեկտրատրանսպորտի անխափան շահագործմանն ուղղված ծրագրեր:

Նշված ծրագրերի իրականացմամբ ՀՀ բնակչության, ինչպես նաև միջազգային փոխադրումներ իրականացնող կազմակերպությունների և անձանց համար ապահովվել են.

- տրանսպորտային ծախսերի կրճատումը, շարժման արագության բարձրացումը, տրանսպորտային միջոցների ավելորդ վազքի և ուղևորափոխադրումների ու բեռնափոխադրումների տևողության նվազեցումը,

- բնակավայրերի հետ ողջ տարին տրանսպորտային հաղորդակցության ապահովումը, երթևեկության անվտանգության բարելավումը, ճանապարհատրանսպորտային պատահարների և կորուստների քանակի կրճատումը, շրջակա միջավայրի վրա ճանապարհատրանսպորտային համալիրի բացասական ազդեցության նվազեցումը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Մատուցվող ծառայությունների գծով ծախսերի պետական հատվածի կողմից փոխհատուցման ծավալը
1.	Տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառների գործունեության պետական կառավարում, կարգավորում, պետական քաղաքականության մշակում ու իրականացում, մոնիտորինգ	Հասարակություն, պետական կառավարման այլ մարմիններ	Ամբողջությամբ
2.	ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության իրավասության տակ գտնվող պետական միավորների նկատմամբ լիազոր մարմնի գործառույթների իրականացում	3 պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններ և 5 բաժնետիրական ընկերություններ	Ամբողջությամբ
3.	Լիցենզավորման գործառույթներ	«Երկաթուղային տրանսպորտի գործունեության կազմակերպում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում	Ամբողջությամբ
		«Փոստային կապի ծառայությունների, բացառությամբ դրամական միջոցների փոստային փոխադրումների մատուցում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում	
		«Հայաստանի Հանրապետությունում մարդատար տաքսի ավտոմոբիլներով ուղևորափոխադրումների կազմակերպում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում	

		«Անհատ ձեռնարկատերերի կողմից մարդատար-տաքսի մեկ ավտոմոբիլով ուղևորափոխադրումների կազմակերպման գործունեություն իրականացման լիցենզիա և Լիցենզիայի ներդիրի տրամադրում» գործունեության տեսակի լիցենզավորում	
		«Տրանսպորտային միջոցների և դրանց կցորդների պարտադիր տեխնիկական զննության անցկացման գործունեության իրականացման համար՝ օգտագործվող յուրաքանչյուր հոսքագծի համար» լիցենզավորում:	
4.	Արտոնություն ունեցող քաղաքացիներին անվճար երթևեկության վկայականների տրամադրում	ՀՀ քաղաքացիներ	Չի փոխհատուցվում
5.	ՀՀ տարածքից բեռնափոխադրումներ և ուղևորափոխադրումներ իրականացնելու համար թույլտվության հատկացում	ՀՀ տարածքում գործող բեռնափոխադրող և ուղևորափոխադրող կազմակերպություններ, ՀՀ բնակչություն	Չի փոխհատուցվում
6.	ՀՀ հաճախությունների բաշխումների աղյուսակի կազմման, ռադիոեթերի մոնիտորինգի, ՌԷՄ-ի և ԲՀՍ-ի տեղադրման, փորձաքննության և չափումների անցկացման, կապի շինարարական աշխատանքների տեխնիկական նորմերին համապատասխանության ընդունման, եթերի խանգարման աղբյուրների հայտնաբերման և վերացման ծառայություններ	ՀՀ տարածքում գործող հեռուստառադիոհաղորդումների հեռարձակման ծառայություններ մատուցող կազմակերպություններ, ՀՀ բնակչություն	Ամբողջությամբ
7.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման ծառայությունների մատուցում	ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհներից օգտվողներ	Ամբողջությամբ
8.	ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության ենթակայության տակ գտնվող ընդհանուր օգտագործման միջպետական և հանրապետական	ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհներից օգտվողներ	Ամբողջությամբ

	նշանակության ավտոճանապարհների ճանապարհային երթևեկության անվտանգության բարելավման առաջնահերթ միջոցառումների ապահովման ծառայությունների մատուցում		
9.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման, առանձին պահպանման հանձնվող թունելների պահպանման և առանձին պահպանման հանձնվող կամուրջների պահպանման ծառայությունների մատուցում	ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհներից օգտվողներ	Ամբողջությամբ
10.	2017-2022 թվականների ընթացքում Հայկական SS կամ SՀS արտադրանքի մրցունակ բրենդի ձևավորման խթանում և միջազգային շուկաներում պահանջարկ ունեցող արտադրանքի պատշաճ ներկայացում, ինչպես նաև այլ համակարգերի հետ ինտեգրացման հնարավորությունների խթանում	SS ոլորտի սկսնակ և գործող ընկերություններ	Մասամբ, ֆինանսավորումը պետություն- մասնավոր համագործակ- ցության համատեքստում

13.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Վերջին երկու տարիներին ՀՀ պետական բյուջեի (այդ թվում՝ արտաքին աղբյուրներից) ֆինանսավորման շնորհիվ զգալիորեն բարելավվել են միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհները և երթևեկության անվտանգությունը:

Ճանապարհային տնտեսություն

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի փետրվարի 13-ի N 264-Ա որոշմամբ ստեղծվել է ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարի նախագահությամբ ճանապարհային ոլորտը համակարգող խորհուրդ (միջգերատեսչական խորհրդակցական մարմին), որի հիմնական նպատակն է ՀՀ ճանապարհային տնտեսության բնագավառում իրականացվող միջոցառումների համակարգումը, մշտադիտարկման իրականացման ամփոփումը

և դրանց վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացումը պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման համապատասխան մարմիններին:

2014-2015 թվականներին մշակվել է ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների պահպանման և զարգացման առաջնահերթությունների որոշման հայեցակարգը (ՀՀ կառավարության 19.06.2014թ. նիստի N 26 արձանագրության 29-րդ կետ), ինչպես նաև ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների պահպանման 2015-2025 թվականների ֆինանսավորման ռազմավարությունը (ՀՀ կառավարության 2015թ. հունիսի 25-ի թիվ 873-Ն որոշում):

Ձեռնարկվել է ճանապարհային ակտիվների կառավարման համակարգի ներդրման գործընթացը, որի նպատակն է հնարավորինս ավտոմատացնել ճանապարհների վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը, մշակումը, ինչը թույլ կտա ճանապարհների պահպանման և հիմնանորոգման վերաբերյալ առավել հիմնավորված և արդյունավետ որոշումներ կայացնել:

Ճանապարհների անվտանգությունն ապահովելու նպատակով 2016թ. տեղադրվել են 760 գծ/մ արգելափակոցներ Սարավանի, Սիսիանի և Ֆիոլետովյի հատվածներում (օգտագործվել են նախկինում ապամոնտաժված նյութեր, իսկ տեղադրման շուրջ 21 մլն դրամ արժողությամբ աշխատանքներն իրականացվել են մասնավոր հատվածի միջոցներով):

Մեկնարկել է ճանապարհային ակտիվների կառավարման համակարգի ստեղծման նպատակով 3,441.0 կմ երկարությամբ ճանապարհների գույքագրման, քարտեզագրման և թվայնացման աշխատանքները: Սահմանվել է ճանապարհաշինական ծրագրերի որակի հսկողության երկաստիճան մեխանիզմ:

Երևան-Սևան մայրուղում տեղադրվել են 1500 նոր ճանապարհային նշաններ:

Ավարտական փուլում է Նոր Հաճնի կամրջի լուսավորության հարցը: Տեղադրման աշխատանքներն իրականացվելու են մասնավոր հատվածի միջոցներով: Նախատեսվում է նոր կառուցվող ճանապարհների երկարությամբ անցկացնել մալուխային գծեր:

Ճանապարհների մաքրման և սպասարկման աշխատանքների առցանց հսկողության ապահովման նպատակով կապալառուների կողմից 3 մեքենաների վրա փորձնական տեղադրվել են Թեյքերներ, որոնք հնարավորություն կտան հսկել նշված տեխնիկայի աշխատանքային ռեժիմը: Դրական արդյունքների դեպքում սարքավորումները կտեղադրվեն բոլոր մարզերում:

Միջպետական և հանրապետական նշանակության ճանապարհների պահպանման ծրագրով ՀՀ 2016 թ. պետական բյուջեի հաշվին իրականացվել են Ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների 2,930.0 կմ ընթացիկ ամառային և 3,375.1 կմ ընթացիկ ձմեռային, ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող թունելների (3 հատ), կամուրջների (5 հատ) և

պարսպող հարմարանքների (549,450.0 գծ.մ) պահպանման աշխատանքներ, նշագծվել է 1,828.8 կմ ավտոճանապարհի 6.2 մլրդ. դրամ ընդհանուր արժեքով:

Միջպետական և հանրապետական նշանակության ճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում ծրագրի շրջանակներում 2015թ.-ին իրականացվել են 5.9 մլրդ դրամի աշխատանքներ, այդ թվում կատարվել են 3,464.5 կմ ճանապարհների ձմեռային պահպանման և 2,978.9 կմ՝ ամառային պահպանման աշխատանքներ: Միաժամանակ իրականացվել է միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների 1,720.0 կմ երկարությամբ առանձին հատվածների ծածկի տեխնիկական վիճակի ուսումնասիրություն, ավտոմոբիլային ճանապարհների անհարթության գործակցի որոշում, ինչպես նաև ավարտվել է ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների ցանցի տեսաձայնագրությունը:

Պետական նշանակության ավտոճանապարհների հիմնանորոգման ծրագրի շրջանակներում 2016 թ.-ին (ճշտված պլանը կազմել է 3.32 մլրդ դրամ, կատարողականը՝ 3.26 մլրդ դրամ, կամ 98.1%) կատարվել են 50.6 կմ երկարության ճանապարհահատվածների հիմնանորոգման աշխատանքներ՝ 3,5 մլրդ դրամ արժեքով: Ավարտվել են 57 օբյեկտների հիմնանորոգման և անցանելիության ապահովման աշխատանքները:

Անցկացված մրցույթների արդյունքում կնքվել է 3,55 մլրդ դրամ ընդհանուր արժեքով 50.6 կմ երկարությամբ ճանապարհահատվածների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման պայմանագրեր: Բացի դրանից, մրցույթների արդյունքում ձևավորված տնտեսումների և կատարված վերաբաշխումների արդյունքում կնքվել են նաև հրատապ ճանաչված ճանապարհահատվածների հիմնանորոգման և անցանելիության ապահովման պայմանագրեր 227.9 մլն դրամ արժողությամբ:

Պետական նշանակության ավտոճանապարհների հիմնանորոգման ծրագրի շրջանակներում 2015 թ.-ին (ճշտված պլանը կազմել է 3.24 մլրդ դրամ, կատարողականը՝ 3.2 մլրդ դրամ կամ 98.8%) իրականացվել են 43.09 կմ ընդհանուր երկարությամբ ավտոճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքներ, այդ թվում՝ շահագործման է հանձնվել 3.2 կմ երկարությամբ Վազաշեն-Պառավաքար շրջանցիկ ճանապարհը: Ծրագրով տնտեսվել է շուրջ 235.1 մլն դրամ, որից 151.0 մլն դրամն ուղղվել է հրատապ լուծում պահանջող ճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքներին, իսկ 84.1 մլն դրամը հետ է վերադարձվել ՀՀ պետական բյուջե:

2014-2016 թվականներին Վարդենիս-Մարտակերտ մայրուղու հիմնանորոգման աշխատանքների իրականացման նպատակով «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին տրամադրվել է 9.4 մլրդ դրամ:

«Կենսական նշանակության ճանապարհային ցանցի բարելավում ծրագրի» շրջանակներում 2016թ.-ին շարունակվել և ավարտվել են 2015թ. կնքված թվով 5 ճանապարհների (41 կմ

երկարությամբ) վերականգնման աշխատանքների պայմանագրերը՝ շուրջ 3,7 մլրդ դրամ ընդհանուր գումարով:

Տնտեսումների հաշվին 2016թ. կնքվել է 3.1 կմ երկարությամբ ճանապարհի վերականգնման պայմանագիր շուրջ 350.0 մլն դրամ արժեքով: Նշված պայմանագրով 2016 թ. իրականացվել է շուրջ 123.0 մլն դրամի աշխատանքներ: Շինարարությունը կասեցվել է ձմեռային սեզոնին, աշխատանքները կվերսկսվեն 2017թ. մարտ-ապրիլ ամիսներին: Մնացորդային աշխատանքները՝ 223.7 մլն դրամի չափով կավարտվեն 2017թ. հուլիսին:

«Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրի» առաջին տարվա համար կնքվել են 7 ճանապարհահատվածների (շուրջ 61.2 կմ երկարությամբ) վերականգնման աշխատանքների պայմանագրեր՝ 8,4 մլրդ դրամ ընդհանուր արժեքով:

Նշված պայմանագրերով 2016թ. ընդունվել է շուրջ 3.0 մլրդ դրամի կատարողական ակտեր: Շինարարական աշխատանքները կասեցվել են ձմեռային սեզոնին, աշխատանքները վերսկսվել են 2017թ. մարտ-ապրիլ ամիսներին: Աշխատանքների ավարտը նախատեսված է 2017թ. օգոստոս-նոյեմբեր ամիսներին: 2017թ. կիրականացվեն շուրջ 4,883.0 մլրդ դրամի չափով աշխատանքներ:

2017թ. հունվար ամսին հայտարարվել է Ծրագրի 2-րդ տարվա ճանապարհների վերականգնման նախագծային աշխատանքների մրցույթը:

«Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման միջպետական նշանակության ճանապարհի վերականգնման և բարելավման վարկային ծրագրի» Եվրոպական ներդրումային բանկի ֆինանսավորմամբ 38.5 կմ հատվածի համար 2016թ. կնքվել են շինարարական 3 պայմանագրեր՝ շուրջ 15.4 մլրդ դրամ ընդհանուր գումարով: Մինչև 2016թ. դեկտեմբեր ամիսն ընդունվել է շուրջ 1.9 մլրդ դրամի կատարողական ակտեր: Ձմեռային սեզոնի ընթացքում իրականացվում են պայմանագրերով նախատեսված հողային, թունելների վերականգնման և կամրջաշինական որոշ աշխատանքներ: Պայմանագրերով աշխատանքների ավարտը նախատեսված է 2018թ.-ին: 2017թ. կիրականացվեն շուրջ 11,6 մլրդ դրամի աշխատանքներ:

Մ6 ճանապարհի մյուս հատվածի համար Ասիական զարգացման բանկը տրամադրելու է 44.0 մլն եվրո գումարի չափով վարկ: Վարկային պայմանագիրը ստորագրվել է 2016թ. նոյեմբերի 9-ին:

2017թ. հունվարին ճանապարհի նշված 51.5 կմ հատվածի համար հայտարարվել են՝ շինարարական աշխատանքների, խորհրդատվական ծառայությունների և տեխնիկական հսկողության մրցույթը, որոնք գտնվում են գնահատման փուլում:

Հյուսիս հարավ ճանապարհային միջանցքի ծրագրով.

Տրանշ 1 ծրագրի շրջանակներում հիմնական աշխատանքներն ավարտված են, որի համար ստորագրվել է հանձնման-ընդունման ակտը: Շահագործման է հանձնվել 31 կմ՝ Մ2 Երևան-Արտաշատ ճանապարհահատվածը՝ 19.6 կմ և Մ1 Երևան-Աշտարակ ճանապարհահատվածը՝ 11.4 կմ: Հետերաշխիքային ժամանակահատվածի համար յուրաքանչյուր Միջանկյալ վճարման վկայագրերից (ՄՎՎ) պահված 10% գումարներից 2016թ. վճարվել է 5%-ը, կամ 3,378.4 հազար ԱՄՆ դոլար, ներառյալ ԱԱՀ-ն:

Տրանշ 2 ծրագրի շրջանակներում հիմնականում իրականացվել են Աշտարակ-Թալին ճանապարհահատվածի շինարարության հողային աշխատանքներ՝ մասնավորապես հանույթ, լիցք և հողային պաստառի նախապատրաստում: Սեպտեմբերի 30-ին մեկնարկել են նաև ձախակողմյան հատվածի բետոնացման աշխատանքները: 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեով շինարարական աշխատանքների համար նախատեսված է 2.3 մլրդ դրամ:

Տրանշ 3/1 ծրագրի շրջանակներում իրականացվում են Թալին-Լանջիկ 18.7 կմ ճանապարհահատվածի կառուցման աշխատանքները, կոմունիկացիաների տեղափոխման աշխատանքները, ինչպես նաև հողերի օտարման և տարաբնակեցման ծրագրի ծախսերը: Մեկնարկային և 1-ին ենթահատվածի աշխատանքների դիմաց 2016թ. ներկայացվել և վճարվել է 6.1 մլրդ դրամ: 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված է 1.9 մլրդ դրամ, որով կիրականացվեն Թալին-Լանջիկ ճանապարհահատվածի կառուցման աշխատանքներ, 7 ուղեանցների վերանորոգման աշխատանքներ, հողերի օտարման և տարաբնակեցման ծրագրի ծախսեր, խորհրդատվական և աուդիտորական ծառայությունների ծախսեր:

Տրանշ 3/2 ծրագրի շրջանակներում 2016թ.-ի ընթացքում Լանջիկ-Գյումրի հատվածի վերականգնման շինարարական աշխատանքների դիմաց վճարվել է 1.8 մլրդ դրամ, իսկ խորհրդատվական աշխատանքների դիմաց՝ 1.1 մլրդ դրամ դրամաշնորհային միջոցներից: 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված է 939,5 մլն դրամ, որով կշարունակվեն Լանջիկ-Գյումրի հատվածի վերականգնման աշխատանքները:

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Բազրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցման նախագծման և շինարարության իրականացման, ինչպես նաև Տեխնիկական հսկողության խորհրդատվական ծառայությունների մատուցման մրցույթները հայտարարվել են: Պայմանագրերի կնքումը նախատեսված է 2017թ. առաջին կիսամյակում: Կառուցվող կամրջի նախագծման և կառուցման հայկական և վրացական կողմերի համար նախատեսված ծախսերը՝ մինչև վերջնական նախագծի հիման վրա դրանց որոշակիացումը, նախնական հաշվարկով կոփտարկվի ընդհանուր գնի 50%-ի չափով, որը կազմում է շուրջ 6.0 մլն եվրո՝ յուրաքանչյուր կողմի համար: 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեով

նախատեսված է 657,796.0 հազ դրամ: Ծրագիրը նախատեսվում է ավարտին հասցնել 2018թ. վերջին:

Տրանսպորտ

ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության ուշադրության կենտրոնում է գտնվում ոչ միայն ճանապարհների շինարարությունը, վերանորոգումն ու վերակառուցումը, այլ նաև դրանց պահպանման հիմնախնդիրները:

Կանոնակարգվել է միջպետական ոչ կանոնավոր ուղևորափոխադրումների իրականացման գործընթացը, այդ թվում՝ տրանսպորտի բնագավառը կանոնակարգող միջազգային համաձայնագրեր չունեցող պետությունների հետ: Սահմանվել է, որ այդ փոխադրումները պետք է կազմակերպվեն միայն ավտոկայանային ծառայություն մատուցող կազմակերպություններից:

Պարտադիր պահանջ է սահմանվել թվային և անալոգային տախտգրաֆների կիրառումը միջպետական ուղևորափոխադրումներում և բեռնափոխադրումներում:

Ներհանրապետական կանոնավոր ուղևորափոխադրումներ իրականացնող կազմակերպությունների ընտրության մրցույթներում որպես պարտադիր պայման է սահմանվել հաշմանդամություն ունեցող անձանց նստեցման և իջեցման համար հարմարեցված ավտոբուսների շահագործումը:

Բացի այդ իրականացվում են օրենսդրական փոփոխություններ, որոնցով նախատեսվում են միջմարզային և ներմարզային երթուղային ցանցի կազմակերպումը վերապահել տրանսպորտի բնագավառի լիազոր մարմնին, որի արդյունքում միջմարզային և ներմարզային երթուղային ցանցերն առավել փոխհամաձայնեցված և վերահսկելի կդառնան:

Հայաստանի Հանրապետությունում տեխնիկական զննության գործընթացի կարգավորման, դրա նկատմամբ վերահսկողության բարձրացման նպատակով նախարարության կողմից մշակվել է օրենսդրական փոփոխությունների փաթեթ, որոնց ընդունման արդյունքում կբարձրանա շահագործվող ավտոտրանսպորտային միջոցների անվտանգությունը:

Երկաթուղու բնագավառ

Երկաթուղու բնագավառում 2017թ. «Ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում» ծրագրի գծով՝ 2016թ. արդյունքներով ուղևորափոխադրումների վնասի փոխհատուցման համար նախատեսվել է 324.0 մլն դրամ, որից «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին կտրամադրվի 301.7 մլն դրամ սուբսիդիա՝ արդյունքում տնտեսումը կկազմի 22.3 մլն դրամ:

Հայաստանի տարածքով փորձնական գործարկվել է բեռնափոխադրումների մուլտիմոդալ Եվրոպայից Իրան ծրագիծը:

2016թ. նախորդ տարվա համեմատությամբ երկաթուղային բեռնափոխադրումների ծավալը աճել է շուրջ 3.1%-ով և կազմել 2,610.9 հազար տոննա, այդ թվում՝ ներհանրապետական փոխադրումների ծավալը՝ 17.0 %-ով կազմելով 1,475.8 հազար տոննա, ներկրվող բեռների ծավալը նվազել է՝ 17.2%-ով կազմելով 785.6 հազար տոննա:

2016թ.-ին 2015թ. արդյունքներով ուղևորափոխադրումների վնասի փոխհատուցման համար «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին վճարվել է 312.8 մլն դրամ սուբսիդիա:

Կապի, հեռահաղորդակցության և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտ

ՀՀ տարածքում վերգետնյա թվային հեռուստատեսային հեռարձակման համակարգի ներդրման աշխատանքներն ավարտվել են 30.06.2015թ. դրությամբ և 2016թ. հոկտեմբերի 26-ից անջատվել է ՀՀ տարածքում անալոգային հեռուստատեսային հեռարձակումը, ներկայումս թվային ազդանշանը հասանելի է ՀՀ բնակչության 100 տոկոսին:

Ակտիվ մասնակցություն է ցուցաբերվել Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովում ձևավորված աշխատանքային խմբերի կողմից ներկայացված (ԵՏՄ թվային տարածության, Անդրսահմանային տարածության վստահության ձևավորման և ԵՏՄ անդամ երկրների կողմից էլեկտրոնային թվային ստորագրության փոխադարձ ճանաչման և այլն) որոշման նախագծերի քննարկման աշխատանքներին:

«Ինտերնետ Հանրություն» հասարակական կազմակերպությունների հետ համատեղ կազմակերպվել է Հայկական Ինտերնետ Կառավարման Համաժողովը:

ՀՀ կառավարության 2015թ. դեկտեմբերի 24-ի «Սոցիալապես անապահով ընտանիքներին DVB-T2 ստանդարտի թվային հեռուստատեսային ընդունիչ սարքերի բաշխման կարգը հաստատելու մասին» N 1532-Ն որոշման համաձայն 2016թ. օգոստոսի 16-ին ՀՀ տարածքում ավարտվել են սոցիալապես անապահով ընտանիքներին թվով 108000 DVB-T2 ստանդարտի թվային հեռուստատեսային ընդունիչ սարքերի բաշխման աշխատանքները, որից 2000 հատ տրամադրվել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը: Անջատվել է անալոգային հեռուստատեսային հեռարձակումը և իրականացվում է այդ համակարգի փոխանցումը ՀՀ պաշտպանության նախարարությանը:

Մեկնարկել է ՏՀՏ ոլորտի խթանման նպատակով օրենսդրական բարեփոխումների և ռազմավարական ծրագրերի մշակման աշխատանքները մասնավոր հատվածի հետ համատեղ: Ավարտական փուլում է մասնավոր հատվածի հետ համատեղ ՏՀՏ ոլորտի խթանման նպատակով թիրախային շուկաներում ներկայացուցչական գրասենյակների ստեղծման աշխատանքները:

Մշակվել և հաստատվել են ՀՀ կառավարության «Պետական մարմինների կողմից «Ինտերնետ կապի տրամադրման» ծառայությունների գնման գործընթացին ներկայացվող նվազագույն պահանջները:

Քարտեզագրվել է օպերատորների կողմից օգտագործվող մալուխային ցանցը:

Երկարաձգվել է «Հայփոստ» փակ բաժնետիրական ընկերության բաժնետոմսերով հավաստված իրավունքները հավատարմագրային կառավարման հանձնելու մասին» պայմանագրի գործողության ժամկետը:

Հայաստանի Հանրապետությունում սեփական արբանյակի ստեղծման, ուղեծրային դիրքում տեղակայման և հետագա շահագործման ծրագրի շրջանակներում շահագրգիռ պետությունների հետ իրականացվում է համակարգման (կոորդինացիայի) աշխատանքները:

Ներկայումս ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարությունը բանակցություններ է վարում ոլորտը ներկայացնող Ռուսական «Ռոսկոսմոս» տիեզերական գործակալություն և Չինական «Poly Technologies» առաջատար ընկերությունների հետ:

«Խելացի քաղաքի ստեղծման» պիլոտային ծրագրի իրականացման նպատակով ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության և «ՀՈՒՎԿԵՅ ԹԵՔՆՈԼՈԶԻՍ» ընկերության հետ 2017թ. փետրվարի 13-ին ստորագրվել է փոխըմբռնման հուշագիր:

SS ոլորտում 3.0 մլն դոլարի ներդրման և 16 գրասենյակների ստեղծման նպատակով ՀՀ կառավարության և «Թեքնոլոջի Էնդ Սայնս Դայնամիքս» ընկերության միջև ստորագրվել է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, տեղեկատվայնացման, հեռահաղորդակցության և ինովացիոն ոլորտների խթանման մասին փոխըմբռնման հուշագիր:

S<S-ի ոլորտի խթանման և հայաստանյան շուկան միջազգային ընկերությունների մուտքի ապահովման նպատակով.

2017թ. փետրվարի 15-ին ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարի գլխավորած պատվիրակությունը մասնակցել է Գերմանիա-Հայաստան միջազգային տնտեսական ֆորումի աշխատանքներին, որին մասնակցել են նաև 15 հայկական մասնավոր ընկերություններ:

2017թ. փետրվարի 27-ից մարտի 1-ն Իսպանիայի Թագավորությունում ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարի գլխավորած պատվիրակությունը մասնակցել է GMSA շարժական աշխարհի համաշխարհային ժողովի նախարարական ծրագրին, որտեղ ներկայացվել է «զանգի» հավելվածը:

2017թ. մարտի 20-ից 24-ը ՀՀ 14 ընկերություններից կազմված 19 պատվիրակներ մասնակցել է Գերմանիա-Հանովեր քաղաքում կազմակերպված CeBIT 2017 տեղեկատվական տեխնոլոգիաների խոշորագույն ցուցահանդեսին:

Պետություն-մասնավոր համագործակցությամբ տվյալների մշակման ժամանակակից կենտրոնների ստեղծման նպատակով քննարկումներ են կազմակերպվել անդրազգային կազմակերպությունների հետ՝ մասնավորապես Օրակլ ընկերության հետ:

ՀՀ-ում թվային զարգացման ռազմավարության մշակման, ՀՀ-ում զարգացած թվային հասարակության ձևավորման աջակցման, ՀՀ ստանձնած պարտավորությունները Եվրասիական տնտեսական միության և Եվրոպական Միության շրջանակներում թվային գործընթացների իրագործմանը համակարգման և իրականացման, ինչպես նաև Համաշխարհային թվային գործընթացներում ՀՀ դերակատարության բարձրացման նպաստման նպատակով ստեղծվել է ՀՀ թվային զարգացման աջակցող խորհուրդ, որի նախագահին է ՀՀ վարչապետը:

13.1.3. Հիմնական խնդիրները

Ավտոճանապարհները սարքին վիճակում պահելու համար անհրաժեշտ է մշտապես իրականացնել նորոգման և պահպանման համակարգված շարունակական աշխատանքներ:

90-ական թվականների ընթացքում այդ աշխատանքները գրեթե չէին կատարվել և հանրապետության ամբողջ ճանապարհային ցանցը հայտնվել էր զանգվածային քայքայման վիճակում: Կատարված ներդրումների արդյունքում տեղի է ունեցել հիմնական (միջպետական) ճանապարհային ցանցի վիճակի բարելավման աճ: Սակայն հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների զգալի մասը հիմնանորոգման կարիք ունեն:

ՀՀ կառավարության 27.03.2014թ. N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրով» ոլորտում պետության ծախսային քաղաքականությունն ուղղված է լինելու ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ պահպանման և հիմնանորոգման համար հատկացվող պետական միջոցների ծավալների ընդլայնմանը և դրանց ծախսման արդյունավետության բարձրացմանը:

Բյուջետային հատկացումների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով ստեղծվել է ճանապարհների կառավարման միջգերատեսչական խորհուրդ, մշակվել և ընդունվել է հիմնանորոգվող ճանապարհների առաջնահերթության որոշման կարգը, ներդրվել են՝ ավելի երկար երաշխիքային սպասարկման համակարգ և ապահովագրական մեխանիզմներ, մշակվել է տրանսպորտային միջոցների առավելագույն քաշի սահմանափակման մեխանիզմ, ուժեղացվել է հսկողությունը կապալառուների կողմից պայմանագրային պարտավորությունների կատարման, ինչպես նաև գնման մրցույթների գործընթացի նկատմամբ և այլն:

Բյուջետային հատկացումների արդյունավետությունը բարձրացնելու և ծրագրային բյուջետավորման հիմքերը ճանապարհային տնտեսության ոլորտում ամրապնդելու համար

այնուամենայնիվ անհրաժեշտ կլինի ներդնել կառավարման ժամանակակից համակարգեր, այդ թվում.

- բյուջետային ոլորտում ճանապարհների կառավարման ծրագրերում ընթացիկ ու կապիտալ ծախսերի ծրագրային (միասնական) պլանավորման համակարգի մշակում,

- արդյունքի պլանավորման ու կատարողական ցուցանիշների և դրանց հիման վրա՝ աշխատանքների ու ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի համակարգի կատարելագործում,

- ճանապարհների ընթացիկ սպասարկման (շահագործման) ծառայությունների գնահատման մեխանիզմների մշակում,

Ներդրումային քաղաքականության առաջնային թիրախ կհանդիսանա հանրապետության բոլոր բնակավայրերը մարզկենտրոններին առնվազն մեկ բավարար ճանապարհային երթուղով միացնող ճանապարհային հատվածների վերականգնումը, Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի կառուցումը, Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման մայրուղու վերականգնումը, ինչպես նաև տնտեսական բարձր արդյունավետություն ապահովող ճանապարհներն ու ճանապարհահատվածները, SS ոլորտի զարգացման նպատակով մասնավոր ներդրումների ներգրավումը:

13.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

13.2.1 Նպատակները

ՀՀ կառավարության 2014թ. մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի համաձայն, տրանսպորտի և կապի ոլորտի քաղաքականության հիմնական նպատակը շարունակում է մնալ փոխադրումների և հուսալի կապի իրականացման ապահովումը, ինչպես նաև Հյուսիս-Հարավ ավտոմայրուղու շինարարությունը, Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման ավտոմայրուղու վերականգնումը և կապի համակարգերի կատարելագործումը: Տրանսպորտի ու կապի կայուն և արդյունավետ զարգացումն անհրաժեշտ պայման է երկրի տնտեսական աճի բարձր տեմպերի, ազգային անվտանգության և պաշտպանունակության ապահովման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, ինչպես նաև համաշխարհային տնտեսությանը Հայաստանի ինտեգրումն ապահովելու գործընթացների տեսանկյունից:

Ինչպես արդեն նշվեց ՀՀ տրանսպորտի բնագավառի հիմնական քաղաքականությունը հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումն է, որն իրագործվում է ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների կառուցման, վերականգնման և

պահպանման ու շահագործման ծրագրերի շրջանակներում, ինչը կապահովի հետևյալ նպատակների ձեռք բերումը.

- պետական ընդհանուր օգտագործման ճանապարհային ցանցի զարգացումը՝ ՀՀ բնակչության պահանջմունքների, հանրապետության տնտեսության և տրանսպորտային ենթակառուցվածքին համապատասխան, ինչպես նաև պահանջվող տեխնիկական վիճակի, ճանապարհային ցանցի անցողունակության և խտության, երթևեկության անվտանգության բարելավման և տնտեսական ակտիվության խթանման ապահովումը, և Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդումը,

- տրանսպորտային ծախսերի կրճատումը, շարժման արագության բարձրացումը, տրանսպորտային միջոցների ավելորդ վազքի և ուղևորափոխադրումների ու բեռնափոխադրումների տևողության նվազեցումը,

- բնակավայրերի հետ ողջ տարին տրանսպորտային հաղորդակցության ապահովումը, երթևեկության անվտանգության բարելավումը, ճանապարհատրանսպորտային պատահարների և կորուստների քանակի կրճատումը, շրջակա միջավայրի վրա ճանապարհատրանսպորտային համալիրի բացասական ազդեցության նվազեցումը,

- գիտատեխնիկական նվաճումների ներդրումը և հայրենական ճանապարհաշինական ոլորտի զարգացումը:

Ճանապարհաշինության բնագավառի նպատակները և կատարման նախատեսված չափորոշիչները 2018-2020թթ համար:

2018-2020թթ. ճանապարհաշինության բնագավառի չափորոշիչներն արտացոլում են ճանապարհային ցանցի գծով ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվելիք ֆինանսական միջոցների ներդրման արդյունքում միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների պահպանման, շահագործման, ինչպես նաև հիմնանորոգման ենթակա ճանապարհահատվածների կանխատեսվող թիրախները և դրանց տեսակարար կշռի գնահատումը՝ ՀՀ ընդհանուր ճանապարհային ցանցի նկատմամբ:

Հ/Հ	Կատարման ցուցանիշ	Չափ. միավ.	2018	2019	2020
1	Ընթացիկ պահպանման ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
1.1	ՏԿ և ՏՏՆ տնօրինության տակ եղած ճանապարհներ				
1.1.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	3061	3084	3120
1.1.2	Ամառային պահպանում, %	%	82.1	82.7	83.7
1.1.3	Զմեռային պահպանում, կմ	կմ	3550	3558	3591
1.1.4	Զմեռային պահպանում, %	%	95.2	95.4	96.3

1.2	Մարզպետարանների տնօրինության տակ եղած ճանապարհներ				
1.2.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	692.0	718.0	741.0
1.2.2	Ամառային պահպանում, %	%	18.2	18.9	19.5
1.2.3	Զմեռային պահպանում, կմ	կմ	1870.0	1930.0	1960.0
1.2.4	Զմեռային պահպանում, %	%	49.1	50.7	51.5
1.3	Առանձին պահպանման հանձնված կամուրջներ և թունելների ընթացիկ պահպանում				
1.3.1	Սպասարկվող կամուրջների երկարություն, կմ	կմ	1.5	1.5	1.5
1.3.2	Սպասարկվող կամուրջների մասնաբաժինը, %	%	100.0	100.0	100.0
1.3.3	Սպասարկվող թունելների երկարություն, կմ	կմ	5.1	5.1	5.1
1.3.4	Սպասարկվող թունելների մասնաբաժինը, %	%	100.0	100.0	100.0
1.4	Ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների ընթացիկ պահպանման ամփոփ ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
1.4.1	Ամառային պահպանում, կմ	կմ	3753.0	3802.0	3880.0
1.4.2	Ամառային պահպանում, %	%	49.8	50.5	51.5
1.4.3	Զմեռային պահպանում, կմ	կմ	5420.0	5488.0	5520.0
1.4.4	Զմեռային պահպանում, %	%	71.9	72.8	73.3
2	Հիմնանորոգման ցուցանիշ՝ երկարություն (կմ) և ճանապարհային ցանցի %				
2.1	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	22.00	78.90	86.20
2.2	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	1.25	4.48	4.90
2.3	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	0.0	0.0	0.0
2.4	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	0.0	0.0	0.0
2.5	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	48.7	0.0	0.0
2.6	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	1.27	0.0	0.0
3	Նոր շինարարության և վերակառուցման (տեխնիկական կարգի բարձրացման) ցուցանիշ				
3.1	Կառուցվող/վերակառուցվող ճանապարհների երկարությունը, կմ	կմ	70.7	78.9	86.2
4	Արհեստական կառույցների վերանորոգում (կամուրջներ, թունելներ, հենապատեր)				
4.1	Կառույցների թիվը, հատ	հատ	2.0	0.0	0.0
5	Երթևեկության սահունության ցուցանիշ, միջին կշռված անհարթության գործակից (IRI)				
5.11	Միջպեղակա նշանակության ճանապարհներ, IRI, մ/կմ	մ/կմ	6.35	6.38	6.42
5.2	Հանրապետական նշանակության ճանապարհներ, IRI, մ/կմ	մ/կմ	7.81	7.90	7.95
5.3	Մարզային նշանակության ճանապարհներ, IRI, մ/կմ	մ/կմ			
6	Վատ վիճակի ճանապարհների մասնաբաժինը				
6.1	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	55.30	53.10	49.40
6.2	Միջպեղակա նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	3.14	3.02	2.81
6.3	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	390.6	388.3	380.1
6.4	Հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	19.84	19.72	19.30
6.5	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, կմ	կմ	1990.0	1975.0	1946.0
6.6	Մարզային նշանակության ավտոճանապարհներ, %	%	52.29	51.90	51.13

6.7	Ընդհանուր ճանապարհային ցանցի ամփոփ տվյալներ				
6.8	Վարչվիճակի ճանապարհներ, կմ	կմ	2435.90	2416.40	2375.50
6.9	Վարչվիճակի ճանապարհների մասնաբաժինը, %	%	32.33	32.08	31.53
7	Համայնքների տրանսպորտային կապի ցուցանիշ: Հիմնական ճանապարհային ցանցի կամ մարզկենտրոնների հետ առնվազն մեկ բավարար կամ ավելի լավ վիճակում գտնվող ճանապարհներ ունեցող բնակավայրերի մասնաբաժինը բնակավայրերի ընդհանուր թվում, %	%	67.67	67.92	68.47

Գերակայությունները

2018-2020թթ. ոլորտի քաղաքականությունը հիմնականում նպատակաուղղվելու է գոյություն ունեցող ճանապարհների արդյունավետ օգտագործման միջոցով հանրապետության տարածքում փոխադրումների ամբողջ ծավալով ապահովմանը: Կշարունակվեն ռազմավարական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների կառուցման, հիմնանորոգման, շահագործման և պահպանման աշխատանքները:

Հիմնանորոգման աշխատանքներ կիրականացվեն այն ճանապարհահատվածներում և ճանապարհային կառույցների օբյեկտներում, որոնք տարիներ շարունակ շարքից դուրս են եկել, տրանսպորտային միջոցների համար դարձել դժվար անցանելի և վտանգավոր: Ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ նորոգումների և ձմեռային պահպանության իրականացման արդյունքում տրանսպորտային միջոցների երթևեկությունը կդառնա անվտանգ, արագ և դյուրին: Ճանապարհատրանսպորտային ենթակառուցվածքի բարելավումը կապահովի բնականոն տրանսպորտային կապը, ինչպես տարածաշրջանի, այնպես էլ հանրապետության հեռավոր և սահմանամերձ շրջանների ու բնակավայրերի հետ, կնպաստի դրանց զարգացմանը:

Երթևեկության ինտենսիվության աճի, ծանր բեռնատար ավտոմեքենաների քանակի ավելացման, դրա հետ կապված ընդհանուր օգտագործման պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ծածկի արագ քայքայման պայմաններում ճանապարհային ցանցի պատշաճ տրանսպորտա-շահագործողական վիճակի ապահովման նպատակով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է իրականացնել պետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման ու պահպանման ծրագրեր՝ իրենց ենթածրագրերով:

2018-2020 թվականներին տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում իրականացվելիք ծախսային քաղաքականության հիմնական գերակայությունները

Հ/Հ	Գերակա ուղղությունը	Հիմնավորում՝ համապատասխան

	2018	2019	2020	հղումներով ՀՀ կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
1.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքներ:			ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրին համապատասխան՝ տրանսպորտի բնագավառի հիմնական քաղաքականությունը հանրապետության ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու պահպանումն է:
2.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոճանապարհների վրա գտնվող տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգման աշխատանքներ:			
3.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման աշխատանքներ:			
4.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող թունելների պահպանման աշխատանքներ:			
5.	ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհների վրա գտնվող և առանձին պահպանման հանձնվող կամուրջների պահպանման աշխատանքներ:			
6.	Միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող «Հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի ներդրումային ծրագրի» և Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման միջպետական նշանակության ճանապարհի վերականգնման և բարելավման ծրագրերի իրականացում:			«Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքը, ՀՀ կառավարության 2014թ. մայիսի 19-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N511-Ա որոշումը, ՀՀ կառավարության 2015թ. հունվարի 15-ի N 111-Ն որոշումը, ՀՀ կառավարության 28.08.2008թ. «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հայեցակարգին հավանություն տալու մասին» N35 արձանագրային որոշումը: ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N646-Ա որոշումը:
7.	Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայություններ			
8.	Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացման ծրագիր			
9.	SS 2019թ Հայաստանում համաշխարհային համաժողովի կազմակերպման ծրագիր			

13.3. ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

13.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում 2018-2020թթ. նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծախսային ծրագրերը.

«Պետական նշանակության ավտոճանապարհների և տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում».

Ծրագրի նպատակն է հիմնանորոգել ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցը, ինչպես նաև վթարային և վատ վիճակում գտնվող տրանսպորտային օբյեկտները: Հիմնանորոգման արդյունքում կապահովվի ՀՀ ընդհանուր օգտագործման ճանապարհային ցանցից օգտվողների անխափան երթևեկությունը, որն իր հերթին կնպաստի երկրի տնտեսության զարգացմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ-ին նախատեսվում է իրականացնել համապատասխանաբար 70.7 կմ, 78.9 կմ և 86.2 կմ երկարությամբ միջպետական, հանրապետական և մարզային նշանակության ավտոճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքներ:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.` 6,500.0 մլն դրամ, 2019թ.` 9,000.0 մլն դրամ և 2020թ.` 9,000.0 մլն դրամ:

«ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Զերմուկ համայնքում տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորում».

Ծրագրի նպատակն է Զերմուկ քաղաքի ենթակառուցվածքներում առկա հիմնախնդիրների լուծմամբ ձևավորել լծակներ տնտեսական զարգացման ոլորտում քաղաքի ունեցած հեռանկարային հնարավորությունների մեծացման համար:

Նշված նպատակադրումների իրականացման համար 2018թ-ին նախատեսվում է հատկացնել 1,240.0 մլն դրամ, որոնք ուղղված կլինեն քաղաքում ճանապարհային ենթակառուցվածքների զարգացմանը՝ մասնավորապես ճանապարհների և մայթերի վերանորոգմանն ու կառուցմանը, ինչպես նաև փողոցային լուսավորության համակարգի բարելավմանը:

«Միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում».

Ծրագրի նպատակն է ապահովել անվտանգ և անխափան երթևեկության համար ՀՀ ընդհանուր օգտագործման միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների և դրանց վրա գտնվող կառույցների պահպանվածությունը:

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել միջպետական և հանրապետական նշանակության 2018թ.` 3,061.0 կմ, 2019թ.` 3,084.0 կմ և 2020թ.` 3,120.0 կմ ավտոճանապարհների ընթացիկ նորոգման և, համապատասխանաբար, 3,550.0 կմ, 3,558.0 կմ և 3,591.0 կմ ձմեռային պահպանության աշխատանքներ, ինչպես նաև երեք թունելների և հինգ կամուրջների պահպանման ու շահագործման աշխատանքներ:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.` 8,658,0 մլն դրամ, 2019թ.` 9,882.9 մլն դրամ և 2020թ.` 10,377.0 մլն դրամ:

«Մարզային նշանակության ավտոճանապարհների ձմեռային պահպանում, ընթացիկ պահպանում և շահագործում».

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել մարզային նշանակության 2018թ.՝ 692.0 կմ, 2019թ.՝ 718.0 կմ և 2020թ.՝ 740.1 կմ ավտոճանապարհների ընթացիկ նորոգման և 2018թ.՝ 1,870.0 կմ, 2019թ.՝ 1,930.0 կմ և 2020թ.՝ 1,960.0 կմ ձմեռային պահպանության աշխատանքներ:

ՀՀ ընդհանուր օգտագործման մարզային նշանակության ավտոճանապարհներով անվտանգ և անխափան երթևեկություն ապահովելու նպատակով ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.՝ 1,163.8 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,330,0 մլն դրամ և 2020թ.՝ 1,396.5 մլն դրամ:

«ՀՀ-ում հսկիչ սարքերի (թվային տախոգրաֆի) համակարգի պահպանում (սպասարկում)».

Նշված ծրագրի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում տախոնետ համակարգի անընդհատ և անխափան աշխատանքի ապահովումը: Համակարգի առկայության պահանջը բխում է «Միջազգային ավտոճանապարհային փոխադրումներ կատարող տրանսպորտային միջոցների անձնակազմի աշխատանքի մասին» Եվրոպական համաձայնագրից, որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 2006 թվականից: Հսկիչ սարքերը (թվային տախոգրաֆները) կիրառվում են միջպետական բեռնափոխադրումներ իրականացնող բեռնատար տրանսպորտային միջոցների վրա՝ տրանսպորտային միջոցի արագությունը, անցած ճանապարհը և վարորդի վարելու և հանգստի ռեժիմները արձանագրելու համար:

Տախոնետ համակարգի անընդհատ և անխափան աշխատանքն ապահովելու համար 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 15.5 մլն դրամ:

«Պետական աջակցություն «Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն ՊՈԱԿ-ին».

Նշված ծրագրով նախատեսվում է իրականացնել ՀՀ ավտոմոբիլային ճանապարհային ցանցի նպատակային օգտագործման, պահպանման և հեռանկարային զարգացման ծրագրերի գծով ճանապարհների շինարարության ընթացքում տեխնիկական չափանիշների ստուգման և աշխատանքների արդյունքների ընդունման, ավտոմոբիլային ճանապարհների ու դրանց ինժեներական կառույցների վիճակի պարբերական ուսումնասիրության, նախագծային փաստաթղթերի իրականացված փորձաքննության, միջպետական և հանրապետական նշանակության ավտոմոբիլային ճանապարհների ու դրանց ինժեներական կառույցների պահպանման և շահագործման աշխատանքների նկատմամբ տեխնիկական հսկողության իրականացում:

Կազմակերպության կանոնադրական խնդիրների իրագործման նպատակով 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.՝ 218.1 մլն դրամ, 2019թ.՝ 228.1 մլն դրամ և 2020թ.՝ 230.7 մլն դրամ:

«Ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրում».

Ծրագրի նպատակն է ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N 83-Ա որոշմամբ հաստատված Կոնցեսիոն պայմանագրի համաձայն սուբսիդավորել (մասնակի փոխհատուցել) համաձայնեցված ծավալներով և ուղղություններով ուղևորափոխադրումներից «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի նախորդ տարվա արդյունքներով առաջացած տարեկան վնասը:

Ծրագրով 2018-2020թթ. ծրագրավորվել է 2018թ.՝ 308.4 մլն դրամ, 2019թ.՝ 312.6 մլն դրամ 2020թ.՝ 315.3 մլն դրամ:

«Հեռահաղորդակցության և կապի կանոնակարգման ծառայություններ».

Ծրագրի նպատակն է ապահովել Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության և կապի ծառայությունների որակի կանոնակարգումն ու բարելավումը, մասնավորապես ՀՀ հաճախականությունների բաշխումների աղյուսակի կազմումը, ռադիոէթերի մոնիթորինգի և ազդանշանների տեխնիկական պարամետրերի չափումների անցկացումը, ռադիոէլեկտրոնային միջոցների և բարձր հաճախության սարքավորումների տեղորոշումը:

Ծրագրով «Հեռահաղորդակցության հանրապետական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կանոնադրական խնդիրների իրագործման համար նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.՝ 290.3 մլն դրամ, 2019թ.՝ 327.9 մլն դրամ և 2020թ.՝ 350.0 մլն դրամ:

«ԱՊՀ տարածքում օդային տրանսպորտով ՀՀ քաղաքացիներ հանդիսացող Հայրենական մեծ պատերազմի հաշմանդամներին և մասնակիցներին, ինչպես նաև նրանց հավասարեցված անձանց մատուցվող ծառայությունների դիմաց չստացված եկամուտների փոխհատուցում».

Նշված ծրագրով նախատեսվում է ԱՊՀ երկրների ղեկավարների կողմից 1993թ. մարտի 12-ին կնքված «Հայրենական մեծ պատերազմի հաշմանդամների և մասնակիցների, ինչպես նաև նրանց հավասարեցված անձանց համար արտոնյալ երթևեկության իրավունքների փոխադարձ ճանաչման մասին» համաձայնագրով ստանձնած պարտավորությունների ապահովման նպատակով՝ ՀՀ կառավարության 16.09.2003թ. N 1353-Ն որոշման 1-ին կետով հաստատված «Կազմակերպությունների կողմից քաղաքացիներին օրենքով կամ օրենքով սահմանված դեպքերում ՀՀ կառավարության սահմանած գեղչ սակագներով կամ անվճար ծառայություններ մատուցվելու հետևանքով չստացված եկամուտների հաշվարկման և փոխհատուցման» կարգի

համաձայն փոխհատուցել ԱՊՀ տարածքում օդային տրանսպորտով ՀՀ քաղաքացիներ հանդիսացող Հայրենական Մեծ պատերազմի հաշմանդամներին և մասնակիցներին, ինչպես նաև նրանց հավասարեցված անձանց մատուցվող ծառայությունների դիմաց չստացված եկամուտները:

Ծրագրով չստացված եկամուտները փոխհատուցելու նպատակով 2018-2020թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 22.0 մլն դրամ:

«ՀՀ օդանավակայաններում ՌԴ զորամիավորումների օդանավերի սպասարկման և մատուցվող ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում».

Նշված ծրագրի շրջանակներում ՀՀ կառավարության և ՌԴ կառավարության միջև կնքված համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների ապահովման նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում տեղակայված ՌԴ զորամիավորումների հասցեով ռազմական փոխադրումներ իրականացնող օդանավերի սպասարկումներն իրականացնող և ծառայությունները մատուցող կազմակերպություններին փոխհատուցելու համար 2018-2020թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 100.0 մլն դրամ:

«Մարդասիրական բեռներ փոխադրող օտարերկրյա օդանավերի աերոնավիգացիոն սպասարկման, թռիչք-վայրէջքի, օդանավերի կանգառի և վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցում».

ԱՄՆ-ի միացյալ հայկական հիմնադրամի միջոցով ՀՀ կառավարության բարեգործական ծրագրերի համակարգման հանձնաժողովի հասցեով առաքվող՝ մարդասիրական օգնության բեռներ տեղափոխող և «Հայաստանի մանկական ասոցիացիա» բարեգործական հասարակական կազմակերպության ու Գերմանիայի «Ֆրիդենսդորֆ ինտերնացիոնալ» հասարակական կազմակերպության կողմից համատեղ իրականացվող բարեգործական ծրագրի շրջանակներում կատարվող հատուկ չվերթների աերոնավիգացիոն վերգետնյա սպասարկումների ու մատուցված ծառայությունների փոխհատուցման նպատակով 2018-2020թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 10.0 մլն դրամ:

«ՀՀ տարածքում ՌԴ զորամիավորումների հասցեով երկաթուղային փոխադրումների սպասարկման և մատուցվող ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցում».

Նշված ծրագրի շրջանակներում ՀՀ կառավարության և ՌԴ կառավարության միջև կնքված համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների ապահովման նպատակով Հայաստանի Հանրապետությունում տեղակայված ՌԴ զորամիավորումների, այդ թվում՝ սահմանապահ զորքերի և նրանց հասցեով ՀՀ տարածքում երկաթուղով իրականացվող միջպետական

ռազմական փոխադրումների, ՀՀ երկաթուղային կայարաններում կատարվող սպասարկումների ու մատուցվող ծառայությունների դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին փոխհատուցելու համար 2018-2020թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 14.0 մլն դրամ:

«Երևանի մետրոպոլիտենի աշխատանքների կազմակերպման բնագավառում պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ֆինանսավորում».

Մետրոպոլիտենով երթևեկության անվտանգության և ուղևորափոխադրումների սպասարկման որակի բարելավման ապահովման նպատակով նախատեսվում է «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ կողմից ուղևորափոխադրման ծառայությունների մատուցման արդյունքում կրած վնասի փոխհատուցման համար սուբսիդավորել նշված ընկերությանը 2018թ.՝ 2,649.8 մլն դրամի, 2019թ.՝ 2,680.7 մլն դրամի և 2020թ.՝ 2,709.8 մլն դրամի չափով:

Նշված գումարներից 2018թ.՝ 716.5 մլն դրամը 2019թ.՝ 747.4 մլն դրամը, և 2020թ.՝ 776.5 մլն դրամը կուղղվեն Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական բանկի և Եվրոպական Ներդրումային բանկի նկատմամբ Ընկերության ստանձնած վարկային պարտավորությունների կատարմանը:

«Համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրում».

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևանի քաղաքապետարանին՝ վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով ուղևորափոխադրման ծառայությունների մասնակի սուբսիդավորման նպատակով:

Վերգետնյա էլեկտրատրանսպորտով երթևեկության անվտանգության և ուղևորափոխադրումների սպասարկման որակի բարելավման ապահովման նպատակով նախատեսվում է 2018-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 602.2 մլն դրամ, որոնք կուղղվեն «Երևանի էլեկտրատրանսպորտ» ՓԲԸ-ի կողմից ուղևորափոխադրման ծառայությունների մատուցման արդյունքում կրած վնասի փոխհատուցմանը:

«Պետական աջակցություն Երևան քաղաքի փողոցների ընթացիկ նորոգման և ճաքալցման աշխատանքների իրականացման համար».

2018-2020 թթ. ծրագրով նախատեսվում է Երևան քաղաքի փողոցների ասֆալտ-բետոնե ճաճիկ ընթացիկ նորոգման աշխատանքների իրականացման համար յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 3,284.0 մլն դրամ:

«Պետական աջակցություն Երևան քաղաքի արտաքին լուսավորության ցանցի շահագործման և պահպանման աշխատանքների իրականացման համար».

2018-2020թթ. ծրագրով Երևան քաղաքի արտաքին լուսավորության ցանցի շահագործման և պահպանման աշխատանքների իրականացման համար նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 2,229.9 մլն դրամ:

«Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայություններ».

Ծրագրի նպատակն է նպաստել տեղեկատվական և գիտելիքի վրա հիմնված առաջադեմ հասարակության ստեղծմանը:

SS ոլորտի գերակայությունների և ոլորտի զարգացման պետական աջակցության ծրագրային նպատակների իրականացման, ինչպես նաև ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2014թ. ընդունված «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին» N245-Ն ՀՀ օրենքի և ՀՀ կառավարության կողմից 2008թ. հավանության արժանացած Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի զարգացման հայեցակարգի դրույթների իրականացման համար 2018-2020թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 98.6 մլն դրամ:

«Գյումրու և Վանաձորի տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացում».

Ծրագրի նպատակն է ապահովել Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում տեղեկատվական և բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտների հետագա զարգացումը՝ Գյումրիում և Վանաձորում ինովացիոն ենթակառուցվածքի ստեղծման և զարգացման միջոցով:

Ծրագրի միջոցառումներն ուղղված են Գյումրիում և Վանաձորում ժամանակակից գիտելիքահենք և ինովացիոն ենթակառուցվածքներով հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեության ապահովմանը:

Գյումրու և Վանաձորի տեղեկատվական տեխնոլոգիական կենտրոնների գործունեության իրականացման համար 2018-2020թթ. նախատեսվում է հատկացնել 149.6 մլն դրամ:

«2019թ. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների համաշխարհային համաժողովի կազմակերպում».

Ծրագրի շրջանակում կիրականացվի 2019թ. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների համաշխարհային համաժողովի կազմակերպումը Հայաստանում:

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների համաշխարհային համաժողովը SS ոլորտի միջազգային խոշոր միջոցառում է, որն իր շուրջն է համախմբում SS ոլորտի տարբեր երկրների բարձրաստիճան պաշտոնյաներին, վերազգային կազմակերպությունների, համալսարանների և

գիտահետազոտական կենտրոնների ղեկավարներին, հասարակական կառույցների ներկայացուցիչներին:

Ծրագրով 2019 համաժողովի կազմակերպման երաշխիքային կանխավճարը վճարելու համար նախատեսվել է 2018թ.՝ 95.1 մլն դրամ, 2019թ.՝ 47.5 մլն դրամ:

Միաժամանակ տրանսպորտի ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամրջի վերակառուցման ծրագիր».

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Բագրատաշենի սահմանային հսկողության անցակետի տարածքում նոր կամրջի կառուցումը, որը կնպաստի միջազգային ստանդարտներին համապատասխան Հայաստանի և Վրաստանի միջև գտնվող տվյալ անցակետով մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 1,253.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,006.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 246.6 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,253.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,006.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 246.6 մլն դրամ, 2020թ.՝ 323.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 269.7 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 53.9 մլն դրամ:

«Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման լրացուցիչ ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է հիմնանորոգել շուրջ 155 կմ ընդհանուր երկարությամբ ճանապարհահատվածներ: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել 7 ճանապարհահատվածների (շուրջ 61.2 կմ երկարությամբ) վերականգնման աշխատանքներ, որոնց պայմանագրերը արդեն իսկ կնքվել են:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 6,601.5 մլն. դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,290.7 մլն. դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,310.7 մլն. դրամ, 2019թ.՝ 4,710.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,100.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 610.4 մլն դրամ:

«Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման միջպետական նշանակության ճանապարհի վերականգնման և բարելավման ծրագիր».

Ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ հիմնանորոգել և վերակառուցել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնը Վրաստանի Հանրապետության հետ կապող՝ Վանաձոր-Ալավերդի-

Վրաստանի սահման 92 կմ ընդհանուր երկարությամբ միջպետական ճանապարհը: (կմ 38+450 – կմ 90+191 հատվածը): 2017թ. հունվարին ճանապարհի նշված 51.5 կմ հատվածի համար հայտարարվել են՝ շինարարական աշխատանքների, խորհրդատվական ծառայությունների և տեխնիկական հսկողության մրցույթը, որոնք գտնվում են գնահատման փուլում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ. 7,992.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,434.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,557.9 մլն դրամ, 2019թ.՝ 4,318.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,371.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 947.3 մլն դրամ, 2020թ. 6,479.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,786.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 692.8 մլն դրամ:

«Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Մ6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման միջպետական նշանակության ճանապարհի վերականգնման և բարելավման ծրագիր».

Ծրագրի հիմնական նպատակն է՝ հիմնանորոգել և վերակառուցել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնը Վրաստանի Հանրապետության հետ կապող՝ Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման 92 կմ ընդհանուր երկարությամբ միջպետական ճանապարհը: (կմ 0+000 – կմ 38+450 հատվածը): 2017թ. հունվարին ճանապարհի նշված 51.5 կմ հատվածի համար հայտարարվել են՝ շինարարական աշխատանքների, խորհրդատվական ծառայությունների և տեխնիկական հսկողության մրցույթը, որոնք գտնվում են գնահատման փուլում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 3,628.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,902.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 725.7 մլն դրամ, 2019թ.՝ 7021.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,186.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 834.3 մլն դրամ:

«Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 2)».

Ծրագրի նպատակն է Աշտարակ-Թալին 41.9 կմ հատվածի վերակառուցումը և ներկայումս երկշարք ճանապարհի լայնացումը մինչև քառաշարք ճանապարհի:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում են իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

- ա) ներկայումս երկշարք ճանապարհի լայնացումը մինչև քառաշարք ճանապարհի,
- բ) ստորգետնյա և վերգետնյա անցումների և փոխհատումների վերակառուցում,
- գ) T-աձև հատումների կառուցում՝ տեղական ճանապարհների համայնքների հետ կապ ապահովելու նպատակով:

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվելու են նաև ներդրումային ծրագրի շրջանակներում ֆինանսավորվող հետագա ծրագրերի մանրամասն նախագծերի ուսումնասիրություններ, շինարարության վերահսկողություն, գնումների և կարողությունների հզորացման աշխատանքներ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 7,838.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,144.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,693.4 մլն դրամ, 2019թ.՝ 10,515.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 9,166.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,349.4 մլն դրամ:

«Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3)».

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի մասնաբաժին, որը ընդգրկում է Թալին-Գյումրի 27,5 կմ հատվածը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 6,919.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,148.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,770.9 մլն դրամ, 2019թ.՝ 9,752.74 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 8,363.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,388.9 մլն դրամ, 2020թ.՝ 3,677.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,225.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 451.6 մլն դրամ:

«Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագիր (Տրանշ 3)».

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի մասնաբաժին, որը ընդգրկում է Թալին-Լանջիկ 18,7 կմ հատվածը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 10,708.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 8,725.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,982.2 մլն դրամ, 2019թ.՝ 13,564.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 11,501.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,063.2 մլն դրամ, 2020թ.՝ 17,998.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 14,998.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,999.7 մլն դրամ:

«Եվրասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի ծրագիր».

Ծրագիրը հանդիսանում է հիմնական ծրագրի մասնաբաժին՝ Քաջարան-Ագարակ հատվածում, որի շրջանակներում իրականացվելու է նշված ճանապարհահատվածի ուսումնասիրությունը, հսկողությունը և վերակառուցումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 3,816.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,038.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,778.8 մլն դրամ, 2019թ.՝ 5,806.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,167.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,639.4 մլն դրամ, 2020թ.՝ 27,260.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 23,482.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 3,777.3 մլն դրամ:

«Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման դրամաշնորհային ծրագիր (Տրանշ 3)».

Փոխկապակցված է համանուն վարկային ծրագրի հետ, իրականացվում է վարկային ծրագրի ժամկետներում նույն ուղղվածությամբ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 1,850.7 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,037.5 մլն.դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 813.2 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,370.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,037.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 332.8 մլն դրամ, 2020թ.՝ 311.2 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 259.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 51.8 մլն դրամ:

«Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները, որի շրջանակներում նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները՝

- ա) ուղևորների սպասարկման որակի բարելավում,
- բ) մետրոպոլիտենի գծերի, կայարանների, շենքերի, կառույցների, էլեկտրամատակարարման և կապի համակարգերի, շարժակազմերի և տեխնոլոգիական սարքավորումների անխափան շահագործման հուսալիության բարձրացում,
- գ) մետրոպոլիտենի օբյեկտներում սանիտարատեխնիկական վիճակի և աղտոտումից շրջակա միջավայրի պահպանության ապահովում,
- դ) էլեկտրամատակարարման հուսալիության բարձրացում, թունելային ջրատարի և շարժասանդուղքների վերանորոգում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 1,161.1 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 967.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 193.5 մլն դրամ:

«Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Նշված դրամաշնորհային ծրագիրը հանդիսանում է մետրոպոլիտենի վերակառուցման հիմնական ծրագրային փաթեթի մասնաբաժին, որի նպատակն է վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 1,637.8 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,259.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 377.9 մլն դրամ:

«Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է շարունակել վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները, որի շրջանակներում նախատեսվում են արդիականացնել վագոնները, շարժասանդուղքները, ապահովել էլեկտրամատակարարման և կապի համակարգերի, շարժակազմերի և տեխնոլոգիական սարքավորումների անխափան շահագործման հուսալիության բարձրացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020թթ. նախատեսվում է 2018թ. 290.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 48.3 մլն դրամ, 2019թ. 406.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 338.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 67.7 մլն դրամ, 2020թ. 1,045.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 870.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 174.1 մլն դրամ:

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է շարունակել վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները, որի շրջանակներում նախատեսվում են արդիականացնել վագոնները, շարժասանդուղքները, ապահովել էլեկտրամատակարարման և կապի համակարգերի, շարժակազմերի և տեխնոլոգիական սարքավորումների անխափան շահագործման հուսալիության բարձրացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ. 290.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ

համաֆինանսավորում՝ 48.3 մլն դրամ, 2019թ. 406.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 338.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 67.7 մլն դրամ, 2020թ. 1,045.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 870.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 174.1 մլն դրամ:

«E5P աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երրորդ դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է շարունակել վերականգնել և բարելավել Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքները, որի շրջանակներում նախատեսվում են արդիականացնել վագոնները, շարժասանդուղքները, ապահովել էլեկտրամատակարարման և կապի համակարգերի, շարժակազմերի և տեխնոլոգիական սարքավորումների անխափան շահագործման հուսալիության բարձրացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ. 314.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 72.5 մլն դրամ, 2019թ. 314.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 72.5 մլն դրամ, 2020թ. 314.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 72.5 մլն դրամ:

«Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է բարելավել Երևանի քաղաքային տրանսպորտի ենթակառուցվածքը և ծառայությունները:

Նշված վարկային ծրագրի շրջանակներում կատարված տնտեսումների հաշվին նախատեսվում են կառուցել երկու տրանսպորտային հանգույց՝ Արշակունյաց-Գարեգին Նժդեհ և Արշակունյաց-Բագրատունյաց խաչմերուկներում: Նշված վայրերում Արշակունյաց պողոտայի ուղղությամբ նախատեսվում է կառուցել էստակադաներ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 3,922.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,228.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 694.0 մլն դրամ, 2019թ.՝ 3,663.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,080.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 582.9 մլն դրամ, 2020թ.՝ 934.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 859.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 75.1 մլն դրամ:

«Ասիական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Քաղաքային ենթակառուցվածքների և քաղաքի կայուն զարգացման ներդրումային երկրորդ ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է բարելավել քաղաքային ենթակառուցվածքները, այդ թվում՝ Արգավանդ - Շիրակ, Դավիթաշեն - Աշտարակ ճանապարհահատվածը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է 2018թ.՝ 10,075.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 8,235.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,840.6 մլն դրամ, 2019թ.՝ 9,813.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 8,339.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,474.3 մլն դրամ, 2020թ.՝ 34,119.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 27,243.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 6,876.2 մլն դրամ:

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Գյումրու քաղաքային ճանապարհներ» ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է Գյումրի քաղաքում հիմնական ճանապարհների վերակառուցում և հանրային լուսավորության արդիականացում, այդ թվում՝ ասֆալտի և մայրերի նորոգում, ջրահեռացման համակարգերի վերականգնում:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 3,154.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,467.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 687.0 մլն դրամ, 2019թ.՝ 4,122.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,435.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 687.0 մլն դրամ, 2020թ.՝ 1,161.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 967.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում 193.5 մլն դրամ:

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Երևանի քաղաքային լուսավորության» ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է Երևանում ստեղծել հուսալի լուսավորության ցանց (մոտ 28 փողոցներում), ապահովել էլեկտրաէներգիայի էական խնայողություն, ներդնել արտաքին լուսավորության ցանցի հեռակառավարման համակարգ, փոխել վթարված հենասյուները, փոխարինել առկա լուսատուները LED լուսատուներով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 1,374.01 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,064.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 309.6 մլն դրամ:

«Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Երևանի քաղաքային լուսավորության» դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է Երևանում ստեղծել հուսալի լուսավորության ցանց (մոտ 28 փողոցներում), ապահովել էլեկտրաէներգիայի էական խնայողություն, ներդնել արտաքին լուսավորության ցանցի հեռակառավարման համակարգ, փոխել վթարված հենասյուները, փոխարինել առկա լուսատուները LED լուսատուներով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 87,08 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 72.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 14.5 մլն դրամ, 2019թ.՝ 58.06 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 48.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 9.7 մլն դրամ, 2020թ.՝ 28.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 24.14 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում 4.8 մլն դրամ:

«E5P աջակցությամբ իրականացվող «Երևանի քաղաքային լուսավորության» դրամաշնորհային ծրագիր (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն)».

Ծրագրի նպատակն է Երևանում ստեղծել հուսալի լուսավորության ցանց (մոտ 28 փողոցներում), ապահովել էլեկտրաէներգիայի էական խնայողություն, ներդնել արտաքին լուսավորության ցանցի հեռակառավարման համակարգ, փոխել վթարված հենասյուները, փոխարինել առկա լուսատուները LED լուսատուներով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ.՝ 290.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 241.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 48.4 մլն դրամ, 2019թ.՝ 174.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 145.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 29.0 մլն դրամ, 2020թ.՝ 81.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 67.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում 13.5 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 14. ԶՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

14.1 ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

14.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) իրավասություններից են խմելու և ոռոգման ջուր մատակարարող, ջրահեռացում իրականացնող, ջրային ոլորտում առևտրային գործունեություն ծավալող ընկերություններում պետական բաժնեմասերի (ինչպես նաև արտաքին ֆինանսական աղբյուրների հաշվին ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակների) կառավարումը, հիդրոտեխնիկական կառույցների շինարարության ու շահագործման ապահովումը և այլն:

Ոլորտի խմելու ջրի մատակարարումն ու կեղտաջրերի հեռացումն իրականացվում է «Վեոլիա-ջուր» փակ բաժնետիրական ընկերության միջոցով, իսկ ոռոգման համակարգի պահպանումն ու շահագործումը՝ «Զրառ» փակ բաժնետիրական ընկերության և «Ջրօգտագործողների ընկերությունների և ջրօգտագործողների ընկերությունների միությունների մասին» ՀՀ օրենքով ստեղծված 14 ջրօգտագործողների ընկերությունների (այսուհետ՝ ԶՕԸ) միջոցով:

Ոռոգման ոլորտում վարկային որոշ ծրագրերի իրականացման նպատակով համակարգում գործում է «Զրային տնտեսության ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկը: Կոմիտեի ենթակայությամբ գործում է նաև «Մելիորացիա» ՓԲԸ-ն, որն իրականացնում է կոլեկտորադրենաժային ցանցերի մաքրման և նորոգման աշխատանքների վերահսկման, ինչպես նաև գրունտային ջրերի մակարդակների որոշման գործառույթները:

Կոմիտեի համակարգում գործում է նաև ջրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովը, որը ստեղծվել և իր գործունեությունն իրականացնում է համաձայն ՀՀ ջրային օրենսգրքի 86-րդ հոդվածի, ՀՀ կառավարության 2003 թվականի մայիսի 8-ի «Հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների անվտանգության հսկողության և զննման կարգը հաստատելու մասին» N686-Ն որոշման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 2006 թվականի մայիսի 26-ի «Զրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովի՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացված միջոցների ֆինանսավորումն ապահովելու կանոնակարգը հաստատելու մասին» N 677-Ն որոշման:

Անցած տարիների ընթացքում Կոմիտեի աշխատանքային գործունեության հիմքում ընկած էին ՀՀ ջրային օրենսգրքի, ջրի ազգային ծրագրի և ջրի ազգային քաղաքականության մասին օրենքների հիմնադրույթները, ինչպես նաև ջրային ոլորտի բարեփոխումներին վերաբերվող ՀՀ կառավարության որոշումները, կառավարության կողմից սահմանված ոլորտի գերակա խնդիրներն ու միջոցառումները, որոնցով հաստատված են համակարգի հիմնական ծրագրային

ուղղվածությունները: Այդ նպատակով շարունակվել են աշխատանքները համակարգում կառուցվածքային փոփոխությունների, ջրամատակարարման տնտեսության ավելացման ու ջրի որակի բարելավման, վարձակալական պայմանագրի վերահսկման, մատակարարված ջրի դիմաց վճարների հավաքագրման մակարդակի բարձրացման, համակարգում կորուստների նվազեցման և ընկերությունների գործունեության արդյունավետության բարձրացման, ջրաչափական սարքերի տեղադրման և փոխարինման, բյուջետային, վարկային և դրամաշնորհային միջոցների արդյունավետ օգտագործման և նոր վարկային ու դրամաշնորհային միջոցների ներգրավման, կոյուղու մաքրման կայանների շահագործման հանձնման, ինչպես նաև այլ ուղղություններով:

Ջրային տնտեսության ոլորտում Կոմիտեի համակարգմամբ 2016 թվականին կատարվել են հետևյալ հիմնական աշխատանքները.

1. Համաձայն ՀՀ կառավարության 14.08.2014թ. N883-Ն և N888-Ն որոշումների 5 ջրամատակարար ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի (որպես միասնական գույքային համալիր) օգտագործման իրավունքը 2017թ. հունվարի 1-ից վարձակալությամբ փոխանցվել է «Վեոլիա-ջուր» փակ բաժնետիրական ընկերությանը՝ 15 տարի ժամկետով:

Այդ ուղղությամբ իրականացվել են.

- Խմելու ջրամատակարար ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերը և այլ գույքը վարձակալությամբ հանձնելու (վարձակալի ընտրության) մրցութային գործընթացն ապահովելու նպատակով ընդունվել է ՀՀ կառավարության 10.03.2016 թվականի «Երևան Զուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերը և այլ գույքը վարձակալության հանձնելու գործընթացի շրջանակում անցկացված նախաորակավորման ընթացակարգի արդյունքներին և գնման ընթացակարգի մասնակցության հայտերի ներկայացման հրավերին հավանություն տալու և նախաորակավորված մասնակիցների ցանկը հաստատելու մասին» N 271-Ն որոշումը:

- ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 27-ի N43-24 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել վարձակալության պայմանագիրը և «Երևան Զուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի օգտագործման իրավունքը վարձակալությամբ փոխանցելու գործընթացի շրջանակում անցկացված գնման ընթացակարգի արդյունքները՝ գնման ընթացակարգի հաղթող ճանաչելով «Վեոլիա Օ Կոմպանի ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերությանը:

- 2016 թվականի նոյեմբերի 21-ին ՀՀ կառավարության՝ ի դեմս Կոմիտեի և «Վեոլիա Օ ժեներալ դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Զուր» փակ բաժնետիրական ընկերության միջև ստորագրվել է վարձակալության պայմանագիր:

2. Ոռոգում-ջրառ իրականացնող «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» և «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» ՓԲԸ-ների, ինչպես նաև ոռոգման ջուր մատակարարող 37 ԶՕԸ-ների գործունեությունների արդյունքներով ապահովվել է կայուն ջրամատակարարում:

ՀՀ կառավարության 2016 թվականի օգոստոսի 25-ի N33-18 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել ոռոգման ոլորտի ֆինանսական կայունության բարելավման ռազմավարությունը և միջոցառումների ծրագիրը, որի բաղադրիչներն ուղղված են նաև նոր ջրամբարների կառուցմանը, գոյություն ունեցող ենթակառուցվածքների արդիականացմանը, ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների խորացմանը, ինչպես նաև ջրօգտագործողների հետ առավել թափանցիկ հարաբերությունների ներդրմանը:

ՀՀ կառավարության 2016 թվականի նոյեմբերի 3-ի N 1207-Ա որոշմամբ «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ» և «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» ՓԲԸ-ները վերակազմավորվել են, որի նպատակն է բարձրացնել ոռոգում-ջրառ իրականացնող կազմակերպությունների ծախսերի կրճատման, ինչպես նաև ոռոգման համակարգին տրամադրվող պետական ֆինանսական աջակցության արդյունավետությունը: Բացի այդ 37 ԶՕԸ-ներ վերամիավորվել են և ներկայումս գործում են 14 ԶՕԸ-ներ:

3. Աբու Դաբիի զարգացման հիմնադրամի և ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորման շրջանակներում Արփա-Սևան թունելի անհապաղ վերականգնողական աշխատանքների իրականացման համար 2016 թվականի ընթացքում կատարվել են՝ վտանգավոր հատվածներում նոր ժամանակավոր ամրակապերի տեղադրում՝ շուրջ 109.16 տ, երեսարկի կառուցում՝ շուրջ 193 զծմ, ցեմենտային և ստուգիչ լցամուկում՝ շուրջ 2132 քմ, ինչպես նաև հատակի կառուցման աշխատանքներ՝ 37 քմ: Արդյունքում լուծվել է թունելի առավել վտանգավոր հատվածների անվտանգ շահագործման հարցերը:

4. Ոռոգման և խմելու ջրամատակարարման ծառայությունների դիմաց հավաքագրումը 2016 թվականին կազմել է շուրջ 21.83 մլրդ դրամ՝ 2015 թվականի 21.52 մլրդ դրամի դիմաց կամ՝ ավել է գանձվել 309 մլն դրամ:

Խմելու ջրի ոլորտում ջրամատակարարման ծառայությունների դիմաց հավաքագրման տոկոսը 2016 թվականին կազմել է 94,69%, իսկ ոռոգման ոլորտում՝ 77,61 %:

5. Խմելու և ոռոգման ջուր մատակարարող կազմակերպությունների կողմից 2016 թվականին էլեկտրաէներգիայի ծախսը կազմել է 172,7 մլն կՎտ.ժամ՝ 2015 թվականի 224.6 մլն կՎտ.ժամի դիմաց կամ՝ համակարգում պակաս է ծախսվել 51.9 մլն կՎտ.ժամ կամ շուրջ 1.4 մլրդ դրամ:

6. 2016 թվականին ջրային տնտեսության համակարգի կազմակերպությունները ՀՀ պետական բյուջե փոխանցել են շուրջ 6.02 մլրդ դրամի հարկեր, տուրքեր և այլ պարտադիր վճարներ:

7. 2016 թվականի ընթացքում «Երևան Զուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» ՓԲԸ-ների սպասարկման տարածքներում տեղի են ունեցել ջրամատակարարման տևողության ավելացումներ՝ ապահովելով ՀՀ կառավարության գերակա խնդիրներով դրված պահանջը:

8. 2016 թվականին Սևանա լճից ՀՀ կառավարության 02.06.2016թ. N558-Ա որոշման համաձայն բաց է թողնվել 167.7 մլն մ³ ջուր: Սևանա լիճ է տեղափոխվել 120.7 մլն մ³ ջրաքանակ: Սևանա լճի մակարդակը 2016 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կազմել է 1900,5 մ: Սևանա լճից ջրի բացթողումը սկսվել է 2016 թ. հունիսի 7-ից և դադարեցվել է 2016թ. սեպտեմբերի 9-ին:

9. *Ջրամբարաշինության և ենթակառուցվածքների արդիականացման ծրագրերի նախապատրաստման ուղղությամբ*, այդ թվում՝ առաջնահերթ 4 ջրամբարաշինական ծրագրերի մասով (Վեդի, Կապս, Եղվարդ, Մաստարա) իրականացվել են համապատասխան աշխատանքներ, այդ թվում՝

Վեդու ջրամբար: Վեդու ջրամբարը նախատեսվում է կառուցել ՀՀ Արարատի մարզում: Ջրամբարը լցնելու համար ջրաղբյուր են հանդիսանում Վեդի և Խոսրով գետերը:

«Վեդու ջրամբարի և նրա ոռոգման տարածքների տեխնիկա-տնտեսական ուսումնասիրություն և Վեդու ջրամբարի շինարարության մանրամասն նախագծի պատրաստում» խորհրդատվական ծառայությունների իրականացման համար ստորագրվել է պայմանագիր «ARTELIA EAU & ENVIRONMENT» (Ֆրանսիա) – «SHER Ingenieurs- Conseils» s.a. (Բելգիա) համատեղ «JRTUC» ՍՊԸ-ը (որպես ենթախորհրդատու, Հայաստան) ՀՀ-ի հետ, 2013թ. նոյեմբերի 25-ին: «Վեդիի ջրամբարի շինարարության մանրամասն նախագծի պատրաստում» խորհրդատվական ծառայությունների մեկնարկը սահմանվել է 2015 թվականի հունվարի 12-ը և ներկայումս պատվարի և օժանդակ կառույցների աշխատանքներն ավարտված են:

Վեդու պատվարի, ջրառ հանգույցների, ջրի փոխադրման համակարգի և ոռոգման համակարգի նախագծման և մրցութային փաստաթղթերի պատրաստման աշխատանքները սկսվել են 2015 թվականի հունվարից և ամբողջությամբ ավարտվել 2016 թվականի օգոստոսին:

Վեդու պատվարի և օժանդակ կառուցվածքների կառուցման մրցութային փաստաթղթերը խորհրդատուի կողմից պատրաստվել և ներկայացվել են 2015 թվականի դեկտեմբերին, որի հիման վրա անցկացվել է շինարարության նախաորակավորման մրցույթ: 2016 թվականի մայիսի 17-ին «Մրցութային Առաջարկների Գնահատման Զեկույցն ու Պայմանագրի Շնորհման Առաջարկությունը» ներկայացվել է Զարգացման ֆրանսիական գործակալության՝

ուսումնասիրության և հաստատման: Հետագայում հաղթող կազմակերպության հետ ստորագրվել է պայմանագիր:

Մյուս փաթեթների (փաթեթ N2-N6) համար մրցութային գործընթացը սկսվել է 2016թ. օգոստոսի 22-ին: Բոլոր ստացված մրցութային առաջարկներն ուսումնասիրվել և գնահատվել են գնահատող հանձնաժողովի կողմից՝ Խորհրդատուի հետ համատեղ: «Մրցութային առաջարկների գնահատման զեկույցներն ու Պայմանագրի շնորհման առաջարկությունները» ներկայացվել է Զարգացման ֆրանսիական գործակալության ուսումնասիրությանը և հաստատմանը:

Կապսի կիսակառույց ջրամբար: Կապսի կիսակառույց ջրամբարը գտնվում է ՀՀ Շիրակի մարզում՝ Գյումրի քաղաքից դեպի հյուսիս 22 կմ հեռավորության վրա գտնվող Ախուրյանի գետահովտում:

1-ին փուլով՝ «ՋՌՀԿ/Ախուրյան գետ Փուլ 1» նախատեսվում է կառուցել ընդհանուր 25 մլն խոր.մ ծավալով ջրամբարի պատվարը: Կատարվում են Կապսի ջրամբարի կառուցման մանրամասն նախագծման աշխատանքները, մասնավորապես՝ երկրաբանական հետազոտությունները, գեոդեզիական ուսումնասիրությունները, սեյսմիկական և գեոֆիզիկական հետազոտություններն ու մասնակի նախագծային աշխատանքները: Մանրամասն նախագծային աշխատանքները կավարտվեն 2018 թվականի փետրվար ամսին, որից հետո կսկսվի շինարարական մրցութային գործընթաց:

«ՋՌՀԿ/Ախուրյան գետ Փուլ 2» նախատեսվում է Կումայրի ոռոգման թունելի, ջրի տեղափոխող ինքնահոս խողովակաշարի և շուրջ 750 հա ոռոգելի տարածքներում ոռոգման ցանցի կառուցման, ինչպես նաև նոր տեխնոլոգիաների սարքավորումների ձեռքբերման և տեղադրման համար:

Եղվարդի անավարտ ջրամբար: Ջրամբարի վերակառուցման նպատակով 2014թ. հունիսին սկսվել են նախնական իրագործելիության ուսումնասիրություններն՝ երկու փուլով, որոնք արդեն ավարտվել են: Ջրամբարի տեխնիկատնտեսական հիմնավորման ուսումնասիրությունն ավարտվել է, որի վերաբերյալ վերջնական հաշվետվությունը 2016 թվականի նոյեմբեր ամսին ներկայացվել է Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալություն (JICA):

Մաստարայի ջրամբար: Ջրամբարը նախատեսվում է կառուցել ՀՀ Արմավիրի մարզում՝ Սելավ Մաստարա գետահովտում ընդհանուր 10.2 մլն խոր.մ ծավալով: Այն նախատեսվում է լցնել Սելավ Մաստարա և Ախուրյան գետերի ազատ հոսքով:

Ոռոգման ոլորտում Համաշխարհային բանկի հետ իրականացվում են էլեկտրաէներգիայի ծախսի նվազեցման միջոցով մատակարարվող ոռոգման ջրի ինքնարժեքի նվազեցմանն ուղղված համապատասխան ծրագրեր (մասնավորապես, Քաղցրաշենի ինքնահոս ոռոգման համակարգ, Գեղարդալճի ինքնահոս ոռոգման համակարգ, Բաղրամյան-Նոյակերտ ինքնահոս ոռոգման համակարգ և այլն):

10. Կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրում և ընթացիկ նորոգում, կոլեկտորադրենաժային ցանցի պահպանում և շահագործում, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման ծրագրերով իրականացվել են՝

ա) շուրջ 136.7 կմ ընդհանուր երկարությամբ կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման, դրենաժային ցանցի վերականգնման, նորոգման և մաքրման աշխատանքներ:

բ) Արարատյան հարթավայրում տեղադրված 450 դիտողական հորատանցքներում գրունտային ջրերի մշտական դիտարկումներ:

Ջրային տնտեսության ոլորտում վերը նշված աշխատանքների իրականացման արդյունքում խմելու և ոռոգման ջրերի մատակարարման, ինչպես նաև ջրահեռացման ոլորտներում 2016 թվականի ընթացքում ապահովվել է համակարգերի հուսալի և անվտանգ շահագործումը, բարելավվել է խմելու և ոռոգման ջրամատակարարումը, ապահովվել է էներգախնայողությունը, բարելավվել է ջրի և ծառայությունների մատուցման որակը, ապահովվել է ջրամատակարարման շարունակականության ավելացումը և այլն:

14.1.2 Հիմնական խնդիրները

Ջրային տնտեսության ոլորտում էապես կարևորվում է անցած տարիների ընթացքում կատարված բարեփոխումների շարունակման գործընթացի ապահովումը, դրված նոր գաղափարների իրացումն ու նոր հիմնախնդիրների լուծումը:

Այդ կապակցությամբ կարևորվում են՝

1. «Վեոլիա ջուր», «Ջրառ» և «Մելիորացիա» ՓԲԸ-ների բաժնետիրական ընկերությունների, ինչպես նաև ԶՕԸ-ների գործունեության արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ աշխատանքների իրականացումը:

2. Կոմիտեի ենթակառուցվածքների ու ոլորտային հաստատությունների ինքնաբավ և տնտեսապես անկախ գործունեությանը նպաստող կառավարման նոր համակարգերի ներդրումը:

3. Ոռոգման ոլորտում կառուցվածքային բարեփոխումների շարունակության ապահովման, մասնակցային կառավարման ամրապնդման, ջրօգտագործողների հետ առավելագույնս թափանցիկ և նոր որակի հարաբերությունների ներդրման, ինչպես նաև ոռոգման համակարգի գույքագրման և պետական-մասնավոր գործընկերությանը նախապատրաստման աշխատանքները:

4. Համաշխարհային բանկի, Ասիական զարգացման բանկի, Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական բանկի, Եվրոմիության Հարևանության Ներդրումային հիմնադրամի, Եվրոպական Ներդրումային Բանկի, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության տնտեսական զարգացման բանկի կողմից ֆինանսավորվող վարկային ծրագրերի իրականացման ապահովումը:

5. «Վեոլիա Ջուր» փակ բաժնետիրական ընկերությունում վարձակալի հետ կնքված պայմանագրով 2017 թվականի համար նախատեսված ցուցանիշների կատարման ապահովումը, անկախ տեխնիկական աուդիտի ընտրության և ներգրավվածության ապահովումը, նոր վարձակալի կողմից Պայմանագրի պահանջներին համապատասխան Կոմիտե ներկայացված պարտադիր կապիտալ աշխատանքների ծրագրի (ՊԿԱԾ) հաստատումը, վարձակալի հետ կնքված վարձակալության պայմանագրի 2017թ. համար նախատեսված հիմնական կատարողական ցուցանիշների մեթոդաբանության մշակումը և ներդրումը, հաշվետվությունների ընդունման, գնահատման և արձագանքման համակարգի ներդրումը:

6. Ջրամատակարար ընկերությունների սպասարկման տարածքից դուրս գտնվող (չսպասարկվող տարածք) 560 բնակավայրերի համար որդեգրվող նոր քաղաքականությունը, պետական-մասնավոր գործընկերության նոր հեռանկարները, ինչպես նաև նշված բնակավայրերում ջրամատակարարման ներդրումային աշխատանքների իրականացումը:

7. Ոռոգման ջրանցքների, ջրատարների, պոմպակայանների վերականգնումը և նորոգումը, ինչպես նաև ինքնահոս համակարգերի կառուցումը:

8. Ջրամբարաշինության ծրագրերի նախապատրաստում, այդ թվում՝ առաջնահերթ Վեդու, Կապսի, Եղվարդի և Մաստարայի ջրամբարաշինական ծրագրերի իրականացման նպատակով:

9. Արփա-Սևան թունելի անխափան և անվտանգ շահագործման ու նրա տեխնիկական վիճակի բարելավման համար նախատեսված աշխատանքների իրականացման ապահովումը:

14.2 ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2018-2020թթ. ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

14.2.1 Նպատակները

Հիմնական նպատակներն են՝

- ջրային համակարգերի ներդրումային քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի փորձաքննության կազմակերպումը.

- մասնավոր կառավարման, ինչպես նաև ՀՀ ջրային օրենսգրքով նախատեսված կառավարման համակցված և խորացված ձևերի կիրառումը.

- համակարգի կազմակերպությունների կառավարման համակարգի բարելավումը, ինչպես նաև ֆինանսական կենսունակության բարձրացումը՝ ի հաշիվ շահագործման և պահպանման ծախսերի կրճատման, կորուստների նվազեցման և հավաքագրման մակարդակի բարձրացման,

- բարելավել ոռոգելի հողերի մելիորատիվ վիճակը, պահպանել գրունտային ջրերի մակարդակը թույլատրելի խորություններում, կանխարգելել հողատեսքերի երկրորդային աղակալումն ու ալկալիացումը, կանխարգելել տարափոխիկ հիվանդությունների տարածումը և նպաստել գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացմանը:

14.2.2 Գերակայությունները

Հայաստանի Հանրապետության ջրային տնտեսության ոլորտի 2018-2020 թվականների գերակայությունները բխում են ՀՀ կառավարության 2017 թվականի հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի և կնքված վարկային համաձայնագրերի պահանջներից:

Ոլորտի գերակա ուղղություններն են.

- խմելու ջրի ոլորտում բարեփոխումների շարունակականության ապահովում, ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի կառավարման արդյունավետության բարելավում, վարձակալի պայմանագրային պարտավորությունների վերահսկման մեխանիզմների ներդրում,

- ջրամատակարարման տնողության աստիճանական ավելացում՝ խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերանորոգում ու կառուցում,

- ջրամատակարար ընկերության սպասարկման տարածքից դուրս մնացած 560 բնակավայրերի որոշակի խմբաքանակի/կլաստրի ընտրություն ու ջրամատակարարման ու ջրահեռացման բարելավում,

- ջրամբարաշինության և ենթակառուցվածքների արդիականացման ծրագրերի նախապատրաստում,

- ջրամատակարարման ծառայությունների որակի բարելավման նպատակով ջրային համակարգերի հիմնանորոգմանը, տեխնիկական վերազինմանը, ինչպես նաև ներտնտեսային ցանցերի վերականգնմանն ուղղված աշխատանքների իրականացում,

- համակարգի կազմակերպությունների ֆինանսական կենսունակության բարելավում՝ կառավարման համակարգի բարելավման և մասնավորի հետ համագործակցության խորացման միջոցով:

14.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

14.3.1. ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

2018-2020թթ. ժամանակաշրջանում ոլորտի զարգացման կարևորագույն նպատակների իրագործման շրջանակներում շարունակվելու է ըստ բնագավառների ներքոհիշյալ ծրագրերի կատարումը.

1. Ոռոգման համակարգերի սուբսիդավորման ծրագրեր

Հայաստանի Հանրապետության ոռոգման ոլորտում ներկայում գործում են երկու կազմակերպա-իրավական տեսակի կազմակերպություններ՝ ոռոգում-ջրառ իրականացնող փակ բաժնետիրական ընկերություն և 14 ջրօգտագործողների ընկերություններ:

ա/ «Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում» ծրագրով նախատեսվում է ոռոգման համակարգում ստեղծված ԶՕԸ-ների ընթացիկ ֆինանսական ճեղքվածքի ծածկման նպատակով պետական աջակցության տրամադրում՝ ԶՕԸ-ների համար հաստատված ոռոգման ջրի սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով: Այդ նպատակով 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում նախատեսվել է 2018թ. հատկացնել 4,795.2 մլն դրամ, 2019թ.՝ 3,636.8 մլն դրամ և 2020թ.՝ 2,856.0 մլն դրամ:

բ/ «Ոռոգում-ջրառ իրականացնող կազմակերպություններին ֆինանսական աջակցության տրամադրում» ծրագրով նախատեսվում է «Ջրառ» փակ բաժնետիրական ընկերության ընթացիկ ֆինանսական ճեղքվածքի ծածկման նպատակով պետական աջակցության տրամադրում՝ վերջինիս համար հաստատված սակագնի և նվազագույն շահավետ գնի տարբերության չափով: Այդ նպատակով նախատեսվել է 2018 թ. հատկացնել 1,131.6 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,057.2 մլն դրամ, իսկ 2020թ. գումար չի նախատեսվել՝ հաշվի առնելով, որ ՀՀ կառավարության 25.08.2016թ. «Ոռոգման ոլորտի ֆինանսական կայունության բարելավման ռազմավարությանը և միջոցառումների ծրագրին հավանություն տալու մասին» N33-18 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած ռազմավարության 34-րդ կետով նախատեսվում է սկսած 2019թ-ից ոռոգում ջրառ ընկերության պարտքերի վերակառուցման դեպքում դադարեցնել ոռոգում ջրառ համակարգի պետության կողմից սուբսիդավորումը:

2. «Կոլեկտորադրենաժային ցանցի պահպանում և շահագործում, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման աշխատանքներ»

Նշված ծրագրերի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել՝

ա) հանրապետությունում կոլեկտորադրենաժային ցանցերի մաքրման և վերանորոգման աշխատանքներ,

բ) գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման աշխատանքներ,

գ) կոլեկտորադրենաժային ցանցերի տեխնիկական վիճակի պահպանում և շահագործում,

դ) ՀՀ կոլեկտորադրենաժային ցանցերի մաքրման, նորոգման աշխատանքների որակի տեխնիկական հսկողություն:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվել է հատկացնել 336.5 մլն դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի մաքրել և վերանորոգել 183.08 կմ երկարությամբ կոլեկտորադրենաժային ցանց:

3. «Ջրատեխնիկական կառույցների ուսումնասիրություն»

Ջրային համակարգերի օգտագործման և պահպանության տեխնիկական հանձնաժողովը (այսուհետ՝ Հանձնաժողով) կատարում է ջրային համակարգերի հիդրոտեխնիկական կառուցվածքների զննում, դիտարկումներ և չափումներ, ջրային համակարգերի անվտանգության ապահովման, արդյունավետ օգտագործման և պահպանության ծրագրերի ուսումնասիրություն, ինչպես նաև ջրային համակարգերում իրականացվող միջոցառումների վերաբերյալ տալիս է մասնագիտական եզրակացություններ:

Հանձնաժողովի հետագա արդյունավետ գործունեության ապահովման նպատակով 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում նախատեսվել է 2018թ. հատկացնել 16.0 մլն դրամ, իսկ 2019-2020թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար՝ 15.4 մլն դրամ:

4. «Արփա-Սևան թունելի հավատարմագրային կառավարման ծառայություններ»

Ծրագրով նախատեսվում է «Որոտան-Արփա-Սևան» ջրային համակարգի պահպանման ու շահագործման նպատակով հավատարմագրային կառավարման պայմանագրով նախատեսված ծառայությունների մատուցում՝ ապահովելով համակարգի անվտանգ, անխափան շահագործումն և պահպանումը, ինչը թույլ է տալիս առավելագույն քանակի ջուր տեղափոխել Սևանա լիճ:

Նկատի ունենալով, որ Աբու-Դաբի Զարգացման Հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Արփա-Սևան» թունելի հիմնանորոգման ծրագիրն ավարտվում է 2017 թվականին, ուստի, 2004 թվականի օգոստոսի 17-ին կնքված NՇՁԲ-04/36 պայմանագրի համաձայն, որով նախատեսվել է «Որոտան-Արփա-Սևան» հիդրոհանգույցի ջրային համակարգը հանձնել հավատարմագրային կառավարման («Արփա-Սևան» ԲԲԸ), նախատեսվում է 2018-2020 թվականների համար յուրաքանչյուր տարի Արփա-Սևան թունելի պահպանման և շահագործման նպատակով հավատարմագրային կառավարչի պահպանման ծախսերի համար հատկացնել 205.8 մլն դրամ:

• «Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագիր»

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել թունելի առանձին վթարային հատվածների վերականգնման աշխատանքներ:

Ծրագրի իրականացման արդյունքում հնարավորություն կընձեռնվի բարձրացնել թունելի թողունակությունը 13 մ³/վ-ից մինչև 20 մ³/վ, Արփա և Եղեգիս գետերի հոսքը առավելագույնս տեղափոխել Սևանա լիճ՝ հանգեցնելով լճի մակարդակի առավել առաջանցիկ տեմպերով բարձրացման և դրանով պայմանավորված նաև լճի ջրային ռեսուրսի կուտակային տնտեսական պոտենցիալի օգտագործման հնարավորությունների մեծացման: Միաժամանակ նշված աշխատանքների իրականացումը թույլ կտա ապահովել Աբու-Դաբի Զարգացման Հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացված վերականգնման աշխատանքների շարունակականությունը և բարձրացնել ծախսված միջոցների տնտեսական էֆեկտիվությունը, կանխարգելել թունելում նոր վթարային հատվածների առաջացումը, ինչպես նաև կրճատել շահագործման ծախսերը՝ ապա-

հովելով հանրապետության համար ռազմավարական նշանակություն ունեցող հիդրոտեխնիկական կառույցի տեխնիկական շահագործման անվտանգությունը:

Ծրագրի իրականացման նպատակով 2018 թվականին նախատեսվում է հատկացնել 1,600.0 մլն դրամ, իսկ 2019 թվականին՝ 1,576.1 մլն դրամ:

Միաժամանակ ջրային տնտեսության ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

3. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ռոռգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է Ռոռգման նոր համակարգերի կառուցումը՝ նվազեցնելով Ռոռգման կախվածությունը հոսանքատար մեխանիկական Ռոռգումից, դարձնելով այն տնտեսապես շահավետ և կայուն: Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ բաղադրիչներից՝

ա/ Ռոռգման համակարգի բարելավում, այդ թվում՝ մեխանիկական Ռոռգման փոխարինում ինքնահոսով, մեխանիկական Ռոռգման ջուր տեղափոխող հեռացնող և այլ ջրանցքների վիճակի բարելավում: Կֆինանսավորի Ռոռգման համակարգերի կառուցումը Մեղրի, Գեղարդալիճ, Բաղրամյան-Նորակերտ և Քաղցրաշեն համակարգերում:

բ/ Կառավարման տեղեկատվություն, այդ թվում՝ տեխնիկական հետազոտություններ, կարգավարական հսկողության և տվյալների ձեռքբերման (SCADA) համակարգի տեղադրում: Մայր ջրանցքների և մի քանի այլ ջրընդունիչ կետերի 71 դիտակետում կտեղադրվի ջրաչափման և ջրի հոսքի կառավարման սարքի ժամանակակից մոդել:

գ/ Ծրագրի կառավարում և ԶՕԸ-ների աջակցման թիմ, այդ թվում՝ նախնական նախագծային փաստաթղթերի պատրաստումը, շինարարական աշխատանքների համակարգումն ու մոնիտորինգը, մրցութային փաստաթղթերի պատրաստումը և գնումային գործընթացի կառավարումը, ծրագրի գործողությունների մոնիտորինգը և ծրագրի իրականացման ընթացքի մասին հաշվետվությունների պատրաստումը, ԶՕԸ-ների ամրապնդմանն ուղղված գործողությունների իրականացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 1,157.2 մլն դրամ, այդ թվում՝ վարկային միջոցներ՝ 925.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 231.5 մլն դրամ:

4. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ախուրյան գետի ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է Շիրակի մարզում՝ Ախուրյան գետի վրա, գյուղատնտեսական նպատակներով արդյունավետ Ռոռգման համակարգի ստեղծում, որը կհանդիսանա գետի ամբողջ ավազանի ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարման մաս:

Ծրագրով նախատեսվում է ավարտին հասցնել կիսակառույց պատվարը, օժանդակ կառույցները և վերականգնել թունելները, ինչը կապահովի ստորին բիեֆում տարաժաշտանների անվտանգությունը: Կապսի ջրամբարի կառուցման առաջին փուլով նախատեսվում է վերականգնել և կառուցել Կապսի ջրամբարը ընդհանուր 25 մլն մ³ ծավալով, ինչպես նաև կանոնավոր մոնիթորինգի գործընթացի ստեղծում, այդ թվում գոյություն ունեցող ջրաչափական կետերի վերակառուցում և նոր/լրացուցիչ ջրաչափական կետերի կառուցում Ախուրյան գետի վերին հոսանքի երկայնքով: Կապսի ջրամբարի պատվարային հանգույցը 1-ին փուլում նախատեսվում է կառուցել այնպես, որ հետագայում հնարավոր լինի պատվարը բարձրացնել՝ հասցնելով ջրամբարի ծավալը 60 մլն մ³:

Երկրորդ փուլում հնարավոր կլինի իրականացնել առաջին փուլում մշակվելիք ջրային համակարգի ինտեգրված կառավարման պլանը և վերականգնել կամ արդիականացնել գյուղատնտեսական տարածքների ոռոգման համակարգերը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 5,316.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,258.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,058.6 մլն դրամ, 2019թ.՝ 6,952.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,943.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,008.8 մլն դրամ, 2020թ.՝ 16,652.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 13,962.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,689.9 մլն դրամ:

5. Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Վեդու ջրամբարի կառուցման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է Վեդու ջրամբարի և ինքնահոս ոռոգման համակարգի կառուցումը, ինչը կբարձրացնի ջրապահովման մակարդակը և կնպաստի գյուղատնտեսության զարգացմանը: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է կառուցել պատվարը, օժանդակ կառուցվածքները, փոխադրող համակարգը՝ գետից մինչև ջրամբար և հեռացնող խողովակաշարը (ինքնահոս): Վեդու 29 մլն մ³ ընդհանուր ծավալով ջրամբարի կառուցումը կբարձրացնի Վեդի և Արարատ ԶՕԸ-ների շուրջ 3200 հա հողատարածքների ջրապահովման մակարդակը, շահագործումից կհանվեն թվով 11 պոմպակայաններ՝ տարեկան կտնտեսելով շուրջ 19մլն կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիա: Բացի այդ, երկրորդ/երրորդ կարգի ջրանցքների վերակառուցման և ցանցի արդիականացման արդյունքում կկրճատվեն ոռոգման ջրի կորուստները, ինչպես նաև շահագործման և պահպանման ծախսերը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 13,085.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 10,904.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,180.9 մլն դրամ, 2019թ.՝ 9,629.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 8,024.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,604.8 մլն դրամ, 2020թ.՝ 8,477.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 7,467.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,009.7 մլն դրամ:

6. Եվրասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի զարգացման ծրագիր

Ծրագիրը կնպաստի բարելավել և արդիականացնել Հայաստանի ոռոգման համակարգերը՝ կրճատելով շահագործման և պահպանման ծախսերը, ոռոգման համակարգերում կրճատել բարձր ջրակորուստները, նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի ծախսումները կամ բարձրացնել էներգաձախսատար համակարգերի արդյունավետությունը, վերանախագծել ներտնտեսային ցանցերը՝ գոյություն ունեցող հողօգտագործման մեթոդներին համապատասխան: Զարգացման նպատակի իրականացմանը ենթադրվում է հասնել հետևյալ միջոցառումների միջոցով.

- ա) մեխանիկական ոռոգման փոխարինում ինքնահոս համակարգերով,
- բ) որոշ մայր և երկրորդ կարգի ջրանցքների վերականգնում,
- գ) ԶՕԸ-ների ներտնտեսային ոռոգման ցանցերի արդիականացում,
- դ) ԶՕԸ-ների կառավարչական ներուժի ամրապնդում և Ծրագրի կառավարում, շինարարական փաթեթների նախապատրաստում, խորհրդատվական ծառայություններ և այլն:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 5,568.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,710.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 858.3 մլն դրամ, 2019թ.՝ 7,963.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,818.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,144.7 մլն դրամ, 2020թ.՝ 6,843.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,683.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,159.7 մլն դրամ:

5. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է իրականացնել Երևանի ջրամատակարարման ցանցի բարելավման աշխատանքներ, առանձնատների մոտ անհատական ջրաչափերի փոխարինման, դիտահորերի տեղադրման, մղիչ հնամաշ պոմպերի փոխարինման և այլ աշխատանքների որոշ մասը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 1,466.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,221.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 244.4 մլն դրամ, 2019թ.՝ 432.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 360.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 72.0 մլն դրամ:

6. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևան քաղաքի ջրամատակարարման բարելավմանը՝ ջրամատակարարման ցանցի վերակառուցման, ջրահեռացման համակարգերի բարելավման միջոցով և համարվում է նախորդ ծրագրի մասնաբաժին ԵՆԲ-ի աջակցությամբ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ. նախատեսվում է 1,538.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,282.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 256.4 մլն դրամ, 2019թ.՝

1,538.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,282.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 256.4 մլն դրամ:

7. Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Երևան քաղաքի ջրամատակարարման բարելավմանը և համարվում է նախորդող վարկային ծրագրերի դրամաշնորհային մասնաբաժին:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ նախատեսվում է 1,743.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,452.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 290.5 մլն դրամ, 2019թ.՝ 1,245.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,037.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 207.5 մլն դրամ:

8. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման բարելավման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է Երևան քաղաքի ջրամատակարարման համակարգի բարելավումը, հոսակորուստների կրճատումը, ինչպես նաև ծառայության մակարդակի բարձրացումը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ նախատեսվում է 93.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 80.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 13.7 մլն դրամ, 2019թ.՝ 24.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 20.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 4.0 մլն դրամ:

9. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածքների վերականգնման ծրագրի երրորդ փուլ,

10. Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածքների վերականգնման ծրագրի երրորդ փուլ

Ծրագրերի նպատակն է 6 քաղաքների և 37 գյուղական բնակավայրերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի հատվածների հրատապ վերականգնման աշխատանքների, բաշխիչ ցանցերի վերականգնման, Գյումրի քաղաքի առավել դիսկային կետերի (Աթոյան, Շիրակացի, Ղուկասյան փողոցների) կոյուղու համակարգի վերականգնման, Վանաձոր, Արմավիր քաղաքների ջրամատակարարման համակարգի նորացման, ինչպես նաև թվով 3 ջրամբարների կառուցման աշխատանքների որոշ մասի իրականացումը (ԵՆԲ վարկի հետ համատեղ ֆինանսավորում):

Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածքների վերականգնման ծրագրի երրորդ փուլով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2018-2020թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2018 թ. 4,421.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,603.9 մլն

դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 817.5 մլն դրամ, 2019թ.՝ 4,809.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,088.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 720.9 մլն դրամ, 2020թ.՝ 5,993.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,075.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում 918.3 մլն դրամ:

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածքների վերականգնման ծրագրով նախատեսված աշխատանքների իրականացման նպատակով 2018-2020թթ. ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ՝ 2018 թ. 3,921.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,060.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 861.1 մլն դրամ, 2019թ.՝ 5,545.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,748.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 797.3 մլն դրամ, 2020թ.՝ 7,215.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,093.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում 1,122.0 մլն դրամ:

11. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի և Եվրոպական միության Հարևանության ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ենթակառուցվածքների վերականգնման դրամաշնորհային ծրագրի երրորդ փուլ

Ծրագրի նպատակն է ջրամատակարար ընկերությունների կողմից դուրս մնացած 560 գյուղական բնակավայրերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնումը:

Ծրագրի նպատակն է կեղտաջրերի մաքրման կայանի կառուցումը, կոյուղու, պոմպակայանի, կոլեկտորի, կոյուղու ցանցի վերականգնումը, ինչը թույլ կտա Արմավիր, Մեծամոր քաղաքների ու Նորապատ համայնքի կեղտաջրերի մաքրման աշխատանքներ իրականացնել: Աշխատանքներ կիրականացվեն նաև Արմավիր քաղաքի ջրամատակարարման բաշխիչ ցանցի առավել վթարային ճանաչված հատվածների վերականգնման համար: Արմավիր քաղաքի ջրամատակարարման համակարգի բարեփոխումները նպատակ են հետապնդելու բարձրացնելու այդ համակարգի շահագործման հուսալիությունը և արդյունավետությունը, ինչպես նաև կրճատելու ջրի կորուստները և բարձրացնելու այդ համակարգի շահագործման հուսալիությունը և արդյունավետությունը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018 թ. 3,112.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,593.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 518.8 մլն դրամ, 2019թ.՝ 2,863.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,386.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 477.2 մլն դրամ:

12. Համաշխարհային Բանկի աջակցությամբ իրականացվող Մաստարայի ջրամբարի նախապատրաստման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նախապատրաստել ՀՀ Արմավիրի մարզում 10.2 մլն մ3 ընդհանուր ծավալով Մաստարայի ջրամբարի կառուցումը՝ Հացիկ, Մյասնիկյան, Լուկաշին, Նորապատ և Նորավան համայնքների 4384 հա հողատարածքների ինքնահոս եղանակով ջրապահովվածության մակարդակի բարձրացման համար:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 143.2 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 109.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 33.6 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 15. ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐ

15.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

15.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.

Տնտեսության համընթաց զարգացման ենթատեքստում էներգետիկան, որպես կարևորագույն ոլորտ, կոչված է ապահովելու պետության կարիքների բավարարման համար հնարավորին մատչելի գներով, որակյալ և հուսալի էներգամատակարարում ամենօրյա պայմաններում:

Էներգետիկայի ոլորտում Կառավարության քաղաքականությունն ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, տարածաշրջանային ինտեգրման գործընթացի ապահովմանը, էներգետիկ ոլորտի կայուն զարգացմանը՝ հենվելով ատոմային էներգետիկայի հետագա զարգացման, էներգակիրների մատակարարման տարատեսականացման և տեղական առաջնային /վերականգնվող/ էներգապաշարների լիիրավ, արդյունավետ օգտագործման և էներգաարդյունավետ ժամանակակից միջոցների իրականացման ու նոր տեխնոլոգիաների ներդրման վրա:

Էներգետիկայի բնագավառը իր մեջ ներառում է էլեկտրաէներգետիկական, գազամատակարարման և ջերմամատակարարման համակարգերը: Այն ընդգրկում է շուրջ 4100 ՄՎտ (մեգավատ) ընդհանուր տեղակայված հզորությամբ էլեկտրակայաններ, որից տնօրինելին՝ մոտ 2400 ՄՎտ, շուրջ 35000 կմ ընդհանուր երկարությամբ տարբեր լարման էլեկտրահաղորդման գծեր, ավելի քան 9000 էլեկտրական ենթակայաններ, շուրջ 140 մլն մ3 տարողությամբ գազի ստորգետնյա պահեստարան, 1740 կմ մայրուղային և ավելի քան 11007 կմ բաշխիչ գազատար ցանցեր, 2227 գազակարգավորիչ կետեր ու բազում այլ հանգույցներ, սարքեր ու սարքավորումներ, որոնց զգալի մասը սպառել են իրենց ծառայության ժամկետները կամ գտնվում են ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված վիճակում:

Տեղակայված արտադրական հզորությունների 38%-ը շահագործվում է ավելի քան 40 տարի, ԶԷԿ-երի (ջերմային էլեկտրակայան) հիմնական սարքավորումների աշխատանքի տևողությունը անցել է սահմանային 200 հազ. ժամը, իսկ դրանց տեխնիկատնտեսական և բնապահպանական ցուցանիշները չեն համապատասխանում միջազգային պահանջներին, ՀԷԿ-երում (հիդրոէլեկտրակայան) /Ձորա ՀԷԿ, Սևան-Հրազդանյան կասկադ, Որոտանի ՀԷԿ-երի համակարգ/ տեղակայված սարքավորումների 70%-ը շահագործվում է ավելի քան 40 տարի, իսկ 50% -ը՝ ավելի քան 50 տարի, ՀԱԷԿ-ի (Հայկական ատոմային էլեկտրակայան) գործող երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետն ավարտվել է 2016 թվականին, սակայն ՀՀ կառավարությանն առընթեր միջուկային անվտանգության կարգավորման պետական կոմիտեի

կողմից էներգաբլոկի շահագործման լիցենզիան երկարացվել է մինչև 2021թ.:

Ուստի, ժամանակի հրամայական է դարձել արտադրող նոր հզորությունների ստեղծումը, արտադրական հզորությունների սերնդափոխության և արդիականացման հարցը՝ ինչը պահանջում է, որպեսզի բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված սարքավորումներն ու տեղակայանքներն ապամոնտաժվեն նախապես մշակված ժամանակացույցի համաձայն՝ չազդելով համակարգի հուսալիության և անվտանգության աստիճանի վրա: Մինևույն ժամանակ, հրատապ անհրաժեշտություն է իրականացնել ՀԱԷԿ-ի երկրորդ էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարձգմանն ուղղված աշխատանքները:

Վերջին տարիներին արտադրող հզորությունների, էլեկտրական էներգիայի տեղափոխող, բաշխող ցանցերի սերնդափոխության և արդիականացման համար պետական բյուջեի խողովակներով ներգրավվել են Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալության (ՃՄՀԳ), Գերմանական KfW բանկի, Համաշխարհային բանկի (ՀԲ), Ասիական զարգացման բանկի (ԱԶԲ), Ռուսաստանի Դաշնության (ՌԴ) և Իրանի Իսլամական Հանրապետության (ԻԻՀ) միջոցները:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունն ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, ատոմային էներգետիկայի հետագա զարգացմանը, էներգակիրների մատակարարման տարատեսականացմանը և տեղական առաջնային /վերականգնվող, այլընտրանքային/ էներգապաշարների լիիրավ օգտագործմանը և էներգախնայողության ժամանակակից միջոցների իրականացմանն ու նոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը:

Բնական պաշարների ոլորտում քաղաքականության հիմնական ուղղվածությունը հանդիսանում է ընդերքի պահպանությունը, արդյունավետ օգտագործմանն ու վերարտադրության ապահովումը և երկրաբանական վերահսկողության իրականացումը:

Ոլորտի թափանցիկությունը բարձրացնելու, տեղեկատվությունը հանրության համար հասանելի դարձնելու և ներդրումային միջավայրը բարելավելու նպատակով ներկայում իրականացվում է օգտակար հանածոների հանքավայրերի և երևակումների անձնագրերի առկա նյութերի թվայնացման աշխատանքներ և տեղադրում արդեն իսկ ստեղծված՝

www.geo-fund.am կայքում:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը ³⁰
1.	Էներգետիկ ենթակառուցվածքների	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ

	և բնական պաշարների բնագավառում պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր		
2.	Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Համաֆինանսավորման չափով
3.	Վերականգնվող էներգետիկայի ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Համաֆինանսավորման չափով
4.	Հայկական ԱԷԿ-ի N 2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացման ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Համաֆինանսավորման չափով
5.	Ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման ծառայություններ	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ
6.	Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	Ամբողջությամբ

15.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

Էներգետիկ ոլորտը կարևոր է երկրի տնտեսական կայուն զարգացման համար և ներդրումներն էներգետիկայի բնագավառում ամրապնդում են զարգացման հեռանկարները: Էներգետիկայի բնագավառը երկրի խոշորագույն հարկատուներից է:

Վերջին տարիներին էներգետիկ ոլորտում ներդրումային քաղաքականության առումով իրականացվում է պետության մասնակցության կրճատում, ինչը պայմանավորված է որոշ ենթակառուցվածքների մասնավորեցմամբ և օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրված ֆինանսական միջոցների, ինչպես նաև սեփական միջոցների ուղղակի ներգրավմամբ:

Էներգետիկ ոլորտում ներդրումային ծրագրերը ծախսատար են և դրանց ֆինանսավորման գործընթացի կազմակերպման ժամկետները՝ տևական:

Էներգետիկայի բնագավառում իրականացվող ներդրումային ծրագրերի գծով ֆինանսավորումը շարունակելու է աճել 2017-2020 թվականներին, ինչը պայմանավորված է այդ տարիներին ծրագրերի հիմնական աշխատանքների իրականացմամբ:

Էներգահամակարգում խոշոր ներդրումային ծրագրերն իրականացվում են օտարերկրյա պետությունների և միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից միջպետական և միջկառավարական համաձայնագրերի հիման վրա ներգրավված վարկային և դրամաշնորհային միջոցների հաշվին, որոնք նպատակաուղղվում են էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցմանը, վերականգնմանը և վերանորոգմանը:

Մասնավորապես, 2011-2016թթ. ընթացքում Ռուսաստանի Դաշնության, Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KfW), Եվրոպական Ներդրումային Բանկի (ԵՆԲ), Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի (ՀԲ), Ասիական զարգացման բանկի (ԱԶԲ), Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության (ԻԻՀ) տրամադրած վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում կատարվել են շուրջ 41,9 մլրդ դրամի աշխատանքներ, որից շուրջ 26,9 մլրդ դրամը՝ 2014-2016թթ. ընթացքում:

2014-2016թթ. ընթացքում էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծառայությունների գծով իրականացվել են.

2014թ. ավարտվել է Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KfW) տրամադրած՝ 14,6 մլն եվրո վարկային միջոցներով իրականացված «Գյումրի-2» ենթակայանի ամբողջական վերակառուցումը: Ենթակայանի վերաթողարկման պաշտոնական արարողությունը տեղի է ունեցել 2014թ. սեպտեմբերի 13-ին: Ծրագրի իրականացման արդյունքում էապես բարելավվել է Գյումրի քաղաքի և Շիրակի տարածաշրջանի էներգամատակարարման հուսալիությունը: Սա KfW բանկի ֆինանսավորմամբ ամբողջությամբ վերակառուցված 220 կՎ լարման 4-րդ ենթակայանն է «Վանաձոր-2», «Կամո» և «Ալավերդի-2» ենթակայաններից հետո:

2011թ. մեկնարկած Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ (39 մլն ԱՄՆ դոլար) իրականացվող «Էլեկտրամատակարարման հուսալիություն» վարկային ծրագրի շրջանակներում կառուցվում են Հրազդան ԶԷԿ-ից մինչև Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած շուրջ 230 կմ երկարությամբ Նորադուզ-Լիճք-Վարդենիս-Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օղային գծերը: Այն կարևոր նշանակություն ունի հանրապետության կենտրոնական և հարավային շրջանների միջև հուսալի էլեկտրական կապ ապահովելու գործում: Շինարարական աշխատանքները մեկնարկել են 2014թ. սեպտեմբերին: 2015թ. ծրագրի գլխավոր կապալառուի կողմից իրականացվել են սարքերի ու սարքավորումների ներկրման և շինարարական աշխատանքներ:

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի շրջանակներում Հրազդան-Շինուհայր էլեկտրահաղորդման օղային գծի վերակառուցման նպատակով կնքված պայմանագրերի արդյունքներով տնտեսված միջոցների շրջանակներում նախատեսվում է վերակառուցել շուրջ 50 կմ երկարությամբ «Լավվար» և «Նոյեմբերյան» 110 կՎ օղային գծերը (ՕԳ), որոնք շահագործման մեջ լինելով 1962 թվականից, մշտապես գտնվելով մթնոլորտ արտանետված ագրեսիվ քիմիական նյութերի ազդեցության տակ, ենթարկվել են կոռոզիայի և չեն կարող ապահովել սպառողների հուսալի և անխափան էլեկտրամատակարարումը:

Այդ նպատակով վարկային համաձայնագրում կատարվել է համապատասխան լրացում՝

ծրագրի ծավալներում ներառելով նշված օդային գծերի վերակառուցումը: 11.08.2016 թվականին կնքվել է ծրագրի գլխավոր կապալառուի պայմանագիր՝ աշխատանքների իրականացման ժամկետը սահմանելով 20 ամիս:

Վերականգնման արդյունքում կբարձրանա էլեկտրահաղորդման գծերի թողունակությունը, ինչպես նաև էներգահամակարգի աշխատանքի հուսալիությունը:

2014թ. մեկնարկել է Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KfW) աջակցությամբ իրականացվող «Կովկասյան էլեկտրահաղորդման ցանց I (Հայաստան-Վրաստան հաղորդիչ գիծ/ենթակայաններ)» ծրագիրը (188,2 մլն ԱՄՆ եվրո), որի շրջանակներում նախատեսվում է միացնել հայկական և վրացական էներգահամակարգերը:

Ծրագրի առաջին փուլի իրականացման նպատակով բանակցվել և կնքվել են՝ 2014թ. դեկտեմբերի 9-ին KfW բանկի հետ՝ 75,0 մլն եվրոյի և 10,2 մլն եվրոյի, 2015թ. մարտի 16-ին Եվրոպական Ներդրումային Բանկի հետ՝ 10,0 մլն եվրոյի վարկային և 2016թ. մայիսի 30-ին KfW բանկի և Եվրամիության Հանձնաժողովի (“NIF”) հետ 10,0 մլն եվրոյի դրամաշնորհային համաձայնագրեր: Նշված միջոցների շրջանակներում նախատեսվում է Այրումում 500/400 կՎ բարձր լարման հաստատուն հոսանքի 350 ՄՎտ հզորությամբ փոխակերպիչ կայանի և կայանից մինչև վրացական սահման շուրջ 8 կմ երկարությամբ 500 կՎ օդային գծի կառուցումը:

Ծրագրի երկրորդ փուլի իրականացման նպատակով KfW բանկի հետ բանակցվել և 2015թ. դեկտեմբերի 11-ին կնքվել է նաև 83,0 մլն եվրո արժողությամբ վարկային և ծրագրային համաձայնագիր, որի շրջանակներում նախատեսվում է կառուցել Դոմաշենում 400/220 կՎ մեկ ավտոտրանսֆորմատորով նոր 400/220 կՎ ենթակայան և Դոմաշենից մինչև Այրում ենթակայան երկշղթա հենարաններով 400 կՎ միաշղթա օդային գիծ՝ ապահովելով 350 ՄՎտ հզորությամբ էլեկտրաէներգիայի փոխանակում:

Նշված փուլերը նախատեսվում է իրականացնել զուգահեռ և ավարտել 2020 թվականին:

Իրականացված միջազգային մրցույթի արդյունքում կնքվել է ծրագրի նախապատրաստման, վերահսկման և կառավարման խորհրդատվական ծառայության պայմանագիր:

2017 թվականին նախատեսվում է իրականացնել ծրագրի գլխավոր կապալառուների ընտրության միջազգային մրցութային գործընթաց, կնքել պայմանագրեր և մեկնարկել ծրագրի նախագծման աշխատանքների իրականացումը:

Էլեկտրահաղորդման գծի կառուցմամբ զգալիորեն կխթանվի էներգետիկայի բնագավառում տարածաշրջանային փոխշահավետ համագործակցության զարգացումը, ինչպես նաև կստեղծվի նախապայման՝ ԱՊՀ երկրների էլեկտրաէներգետիկական համակարգի հետ զուգահեռ աշխատանք կազմակերպելու համար:

2015թ. մեկնարկել են՝

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի (ՀԲ) աջակցությամբ (40 մլն ԱՄՆ դոլար) իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիրը, որի շրջանակներում նախատեսվում է վերակառուցել 220 կՎ «Հաղթանակ», 110 կՎ «Չարենցավան-3» և «Վանաձոր-1» ենթակայանները: Վերականգնման արդյունքում կբարձրանա ենթակայանների, ինչպես նաև էներգահամակարգի աշխատանքի հուսալիությունը:

2016 թվականին կնքվել են ենթակայանների վերակառուցման գլխավոր կապալառուների և վերահսկող խորհրդատուի պայմանագրեր: 2017 թվականին մեկնարկել է հիմնական աշխատանքները: Վերակառուցման աշխատանքների ավարտ նախատեսվել է՝ «Հաղթանակ» ենթակայանի համար՝ 24 ամիս, «Չարենցավան-3» ենթակայանի համար՝ 22 ամիս և «Վանաձոր-1» ենթակայանի համար՝ 20 ամիս:

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի (ՀԲ) (52 մլն ԱՄՆ դոլար) աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրահաղորդման ցանցի բարելավում ծրագիրը, որի շրջանակներում նախատեսվում է վերակառուցել Աշնակ ենթակայանը, Երևանի ԶԷԿ-ի ենթակայանը և կառուցել պահուստային կարգավարական կառավարման կենտրոն (ՊԿԿԿ):

Ծրագրի նպատակն է՝ բարձրացնել էլեկտրահաղորդման ցանցի հուսալիությունը, բարելավել համակարգի կառավարումը և աջակցել բավարար էլեկտրամատակարարում ապահովելուն ուղղված ջանքերին:

«Աշնակ» 220 կՎ ենթակայանի վերակառուցում ծրագրով 2016 թվականին կնքվել է ենթակայանի վերակառուցման գլխավոր կապալառուի և վերահսկող խորհրդատուի պայմանագրեր, վերակառուցման աշխատանքների ավարտ նախատեսվելով 24 ամիս:

Պահուստային կարգավարական կառավարման կենտրոն (ՊԿԿԿ)-ի մասով ՎԶՄԲ-ի և ԱԶԲ-ի հետ քննարկվում է բաղադրիչն այս ծրագրի ծավալներից հանելու և ԱԶԲ-ի ծրագրի շրջանակներում SCADA-ի հետ մեկ պայմանագրով իրականացնելու տարբերակը:

Երևանի ԶԷԿ-ի 220 կՎ ենթակայանի վերակառուցման ծրագրով 2016 թվականի հուլիսի 14-ին կնքվել է գլխավոր կապալառուի պայմանագիր, վերակառուցման աշխատանքների ավարտ նախատեսվելով 17 ամիս: 2017 թվականին նախատեսվում է կնքել վերահսկող խորհրդատուի պայմանագիր:

Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Էլեկտրաէներգիայի հաղորդման ցանցի վերակառուցման» ծրագիրը (37 մլն ԱՄՆ դոլար), որի շրջանակներում նախատեսվում է ընդլայնել Կարգավարական կառավարման ավտոմատացված համակարգը (SCADA), ինչպես նաև վերակառուցել 220 կՎ «Ագարակ-2» և «Շինուհայր» ենթակայանները:

Իրականացված միջազգային մրցույթի արդյունքում կնքվել են ծրագրի «Կարգավարական կառավարման ու տվյալների հավաքագրման (SCADA)/էներգիայի կառավարման (EMS)

համակարգերի ընդլայնման և արդիականացման աշխատանքների վերահսկողություն և կառավարում» և «Ենթակայանների վերակառուցման աշխատանքների վերահսկողություն և կառավարում» խորհրդատվական ծառայությունների, ինչպես նաև 220 կՎ «Ագարակ-2» և «Շինուհայր» ենթակայանների վերակառուցման գլխավոր կապալառուի պայմանագրեր: Կարգավորման կառավարման ավտոմատացված համակարգի (SCADA) ընդլայնման բաղադրիչով իրականացվում են գլխավոր կապալառուի ընտրության պայմանագրային բանակցություններ:

Ռուսաստանի Դաշնության աջակցությամբ իրականացվող Հայկական ատոմային էլեկտրակայանի 2-րդ էներգաբլոկի շահագործման ժամկետի երկարաձգման ծրագիրը (300 մլն ԱՄՆ դոլար, որից 270 մլն ԱՄՆ դոլար վարկ և 30 մլն ԱՄՆ դոլար դրամաշնորհ), որի շրջանակներում նախատեսվում է երկարացնել Հայկական ԱԷԿ-ի № 2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետը: ՀԱԷԿ-ի շահագործման լրացուցիչ ժամկետում անվտանգ շահագործումը կապահովվի ՀՀ-ում սպառման համար արտադրվող էլեկտրական էներգիայի շուրջ 40%-ը, ինչպես նաև այն կտա լրացուցիչ ժամանակ՝ ՀՀ-ում նոր միջուկային էներգաբլոկի կառուցման ծրագրի համար շարունակելու բանակցություններն այլ ներդրողների հետ: Իրականացվում են ժամկետի երկարաձգման աշխատանքները:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող ներդրումներն առավելագույնս նպաստում են էներգամատակարարման հուսալիության և անվտանգության բարձրացմանը, տեխնիկական և առևտրային կորուստների նվազեցմանը, էլեկտրաէներգիայի մատակարարման անջատումների քանակի կրճատմանը և շահագործման ծախսերի իջեցմանը:

Այսպես.

2016 թվականին արտադրվել է 7315,2 մլն կՎտժ էլեկտրաէներգիա, ինչը 2015 թվականի համեմատ պակաս է 6,2 %-ով: «ՀԷՑ» ՓԲԸ մուտք գործած էլեկտրաէներգիայի քանակը կազմել է 6040,34 մլն կՎտժ: Վերջինիս կողմից սպառողներին առաքվել է 5453,56 մլն կՎտժ էլեկտրաէներգիա:

2016 թվականի ընթացքում էլեկտրաէներգիայի ներհոսքը Հայաստանի Հանրապետություն կազմել է 264,18 մլն կՎտժ՝ նախորդ տարվա 173,65 մլն կՎտժ-ի դիմաց: 2016 թվականի ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունից արտահանվել է 1220,39 մլն կՎտժ էլեկտրաէներգիա՝ նախորդ տարվա 1422,6 մլն կՎտժ-ի դիմաց:

Հայաստանի էներգետիկ անվտանգության և անկախության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովման խնդրում վերջին տարիներին կարևորվում են նաև վերականգնվող էներգաաղբյուրների օգտագործումը և էներգախնայողությունը:

Էներգախնայողության ուղղությամբ.

Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվել է Էներգախնայողության ծրագիրը

Էներգախնայողության ծրագրի դրամաշնորհի համաձայնագիրը կնքվել է 2012թ. ապրիլի 20-ին: Ծրագրի նպատակն է եղել՝ կրճատել հանրային շենքերի և համայնքային լուսավորության էներգասպառումը: Ծրագիրը ավարտվել է 30.06.2016թ.: Ծրագրի շրջանակներում կատարվել են ջերմամեկուսացման, ջեռուցման համակարգերի արդիականացման, լուսավորության ներդրումներ:

Վերականգնվող էներգետիկայի ուղղությամբ 2015 թվականին մեկնարկել են.

Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող արդյունաբերական մասշտաբի արևային էներգիայի ծրագրի նախապատրաստման դրամաշնորհի ծրագիրը, որի նպատակն է օժանդակել Հայաստանի Հանրապետությանը՝ արդյունաբերական մասշտաբի արևային էներգիայի նախատեսվող ծրագրի նախապատրաստման հարցում:

Ծրագրի ֆինանսավորումը կազմում է 2.5 մլն ԱՄՆ դոլար, որը ներառում է 0.5 մլն ԱՄՆ դոլար ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորումը, 2 մլն ԱՄՆ դոլար ՀԲ/ՎԷԸԾ դրամաշնորհը:

2015թ. և 2016թ. ընթացքում իրականացվել են արևային ներուժի գնահատման և տեղանքների ընտրության աշխատանքներ, Հայաստանի Հանրապետության Արևային ռեսուրսների քարտեզագրման, Արևային ֆոտովոլտային կայանների կառուցման տեխնիկատնտեսագիտական հիմնավորման, Արևային ռեսուրսի չափիչ կայանների մատակարարման և տեղակայման, ինչպես նաև ծրագրի կառավարման աշխատանքները:

Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երկրաջերմային հետախուզական հորատման դրամաշնորհային ծրագիրը, որի նպատակն է Հայաստանում հայտնի հավանական երկրաջերմային տեղանքներից մեկում՝ Կարկառում, հետախուզական հորատման միջոցով՝ էլեկտրաէներգիայի արտադրության համար բավարար ռեսուրսի առկայության և որակի հաստատումը և մասնավոր հատվածին երկրաջերմային էլեկտրակայանի կառուցման գործում ներգրավումը:

Ծրագրի ֆինանսավորումը կազմում է 10.69 մլն ԱՄՆ դոլար, որը ներառում է 2.14 մլն ԱՄՆ դոլար ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորումը, 8.55 մլն ԱՄՆ դոլար ՀԲ/ՎԷԸԾ դրամաշնորհը:

2015 և 2016 թվականների ընթացքում իրականացվել են ճանապարհի տեղանքին մոտեցման ու հորատման հարթակի կառուցման, անհրաժեշտ ջրամատակարարման նախագծման և շինարարության, երկու նեղ հորատանցքերի հորատման, կարոտաժի և փորձարկման, հորատման աշխատանքների տեխնիկական հսկողության, հեղինակային վերահսկողության, ինչպես նաև ծրագրի աուդիտի և կառավարման աշխատանքները:

Գազիֆիկացման ուղղությամբ.

Հայաստանի Հանրապետությունում՝ Իրանի հետ սահմանամերձ բնակավայրերի (Մեղրի և Ագարակ համայնքների) գազի բաշխման ցանցի կառուցման ծրագրի (2 մլն ԱՄՆ

դուլար), շրջանակներում 2016թ. ավարտվել է Մեղրի և Ագարակ համայնքների գազաֆիկացման աշխատանքները:

Բնական պաշարների ոլորտի զարգացումն ընթացել է միայն ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ՝ համապատասխան հաստատված ծրագրերի իրագործման միջոցով:

15.1.3. Հիմնական խնդիրները

Էներգետիկ համակարգի հիմնական խնդիրները շարունակվելու են կապված լինել բնագավառի զարգացման՝ ներդրումային, ֆինանսական և այլ ծրագրերի մշակմամբ, բարոյապես ու ֆիզիկապես մաշված առանձին օբյեկտների ու կառույցների հրատապ վերակառուցման ու արդիականացման գործում առկա վարկերի արդյունավետ օգտագործման և հնարավոր նոր վարկերի ձեռքբերման, սեփական վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների և արտադրական հզորությունների ողջամիտ օգտագործման, ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների հետագա կատարելագործման, էլեկտրաէներգետիկական շուկայի շարունակական ազատականացման և տարածաշրջանային էներգահամակարգերի հետ ինտեգրման գործընթացի ակտիվացման հետ (ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի «Էներգետիկ ենթակառուցվածքներ և բնական պաշարներ» բաժին):

Վերը նշված խնդիրների լուծումը կապահովի հուսալի և անվտանգ էլեկտրաէներգիայի մատակարարում, որն էլ իր հերթին կխթանի երկրի տնտեսական կայուն զարգացումը:

2018-2020թթ. միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի բնագավառի առաջնահերթ լուծում պահանջող խնդիրների շարքում դասվում են.

- «Լավվար», «Նոյեմբերյան» 110 կՎ էլեկտրահաղորդման օղային գծերի վերականգնումը,
- «Երևանի ԶԷԿ-ի», «Աշնակ», «Ագարակ-2», «Շինուհայր», «Հաղթանակ» 220 կՎ և «Չարենցավան-3», «Վանաձոր-1» 110 կՎ ենթակայանների վերակառուցումը,
- Այրումում՝ 500/400/220 կՎ բարձր լարման հաստատուն հոսանքի 350 ՄՎտ հզորությամբ փոխակերպիչ կայանի և կայանից մինչև վրացական սահման շուրջ 8 կմ երկարությամբ 500 կՎ օղային գծի կառուցումը,
- Դմաշենում՝ մեկ ավտոտրանսֆորմատորով նոր 400/220կՎ ենթակայանի և Դմաշենից մինչև Այրում ենթակայան երկշղթա հենարաններով 400 կՎ միաշղթա օղային գծի կառուցումը,
- էլեկտրաէներգետիկ համակարգի պահուստային կարգավարական կառավարման կենտրոնի կառուցումը,
- SCADA համակարգի երկրորդ փուլի իրականացումը,
- Հայկական ԱԷԿ-ի N 2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը,

- Վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործմանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը,
- Կարկառ տեղամասում երկրաջերմային աղբյուրների հետախուզական հորատման աշխատանքների իրականացումը,
- Ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման ծառայությունների իրականացումը,
- ՀՀ տարածքում ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայությունների իրականացումը,
- ՀՀ չգազաֆիկացված համայնքներում արևային ջրափաթացուցիչ համակարգերի տեղադրումը և համայնքների գազաֆիկացումը:

Միջնաժամկետ հատվածում բնական պաշարների ուղղությամբ կիրականացվեն.

- ՀՀ տարածքում ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական գրանցում, հաշվառում, ստացված արդյունքների վերլուծություն և ընդհանրացում, հանքավայրերի և օգտակար հանածոների պաշարների հաշվառում, օգտակար հանածոների հանքավայրերի պաշարների մասին տեղեկանքների տրամադրում, ուսումնասիրության և հանքարդյունահանման նպատակով ընդերքի տեղամասերի վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրում և քարտագրամների կազմում, երկրաբանական հաշվետվությունների հավաքում և կենտրոնացված պահպանում, ֆոնդային նյութերի տրամադրում, օրենսդրական ակտերի նախագծերի մշակում:

Էներգետիկայի և ընդերքօգտագործման ոլորտների խնդիրներն ունեն առավել ընդհանրական բնույթ և դրանց սպասվելիք արդյունքները ներկայումս հնարավոր չէ գնահատել թվային արտահայտությամբ:

15.2. ՈԼՈՐՏԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

15.2.1. Նպատակները

2018-2020թթ. միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

- 1) էլեկտրաէներգետիկական համակարգի անվտանգության և հուսալիության աստիճանի բարձրացումը,
- 2) ատոմային էներգետիկայի զարգացումը, մասնավորապես նոր միջուկային էներգաբլոկի կառուցումը և ՀԱԷԿ-ի N 2 էներգաբլոկի անվտանգության աստիճանի բարձրացումն ու շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացումը,
- 3) էներգառեսուրսների մատակարարման տարատեսականացումը և տարածաշրջանային ինտեգրումը,
- 4) ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված էներգատեղակայանքների վերակառուցումը/ վերազինումը կամ դրանց կոնսերվացումն ու ապամոնտաժումը,

5) վերականգնվող էներգառեսուրսների արդյունավետ օգտագործման և էներգախնայողության ապահովումը:

Էներգետիկայի ոլորտի նպատակներն անմիջականորեն բխում են Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի, Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկ անվտանգության ապահովման հայեցակարգի, ՀՀ էներգետիկ համակարգի երկարաժամկետ (մինչև 2036թ.) զարգացման ուղիները փաստաթղթի, ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի դրույթներից:

Ընդերքօգտագործման ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունը միտված կլինի հետևյալ միջոցառումների իրականացմանը՝

- աջակցություն ոչ մետաղական հանքանյութերի վերամշակման ոլորտի զարգացման նպատակով առավել շահութաբեր, տնտեսության համար կարևոր նշանակություն ունեցող և էներգախնայող արտադրատեսակների արտադրման համար ընտրված արտադրատեսակների արտադրության կազմակերպմանը.

- օգտակար հանածոների արդյունահանման և վերամշակման ընթացքում բարձր արդյունավետություն ապահովող տեխնոլոգիաների կիրառության խթանում, ինչն ընդերքի բարձր արտադրողական և համալիր օգտագործման հնարավորություն կընձեռի՝ շրջակա միջավայրի վրա ունենալով նվազագույն բացասական ազդեցություն.

- ընդերքօգտագործման ոլորտում արդյունավետության բարձրացման, տեղեկատվության թափանցիկությունն ու հասանելիությունը և օտարերկրյա ներդրումները խթանելու համար կիրականացվի օգտակար հանածոների հանքավայրերի և երևակումների անձնագրերի (քարտեզներ և երկրաբանական փաստագրման առաջնային նյութեր) թվայնացում, իսկ թվայնացված տեղեկությունը կիրապարակվի համապատասխան կայքում:

15.2.2. Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1.	Էլեկտրաէներգիա արտադրող հզորությունների ստեղծում և վերագինում			1. ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի «Էներգետիկ ենթակառուցվածքներ և բնական պաշարներ» բաժին, 2. ՀՀ Նախագահի 2013թ. հոկտեմբերի 23-ի թիվ 182-ՆԿ
2.	Վերականգնվող էներգետիկայի միջոցառումների իրականացում			
3.	Հայկական ԱԷԿ-ի N 2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում			

		կարգադրությամբ հաստատված՝ Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկ անվտանգության ապահովման հայեցակարգ, 2. ՀՀ կառավարության 2014թ. մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի» «11.4 էներգետիկա» բաժին
4.	ՀՀ տարածքում ընդերքի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների պետական գրանցում, դրանց արդյունքում ստացված տեղեկատվության հաշվառում, պահպանում և տրամադրում	Համաձայն «Ընդերքի մասին» ՀՀ օրենսգրքի դրույթների
5.	Ռադիոակտիվ թափոնների փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասազերծում և թաղում	ՀՀ կառավարության 2017թ. հունիսի 19-ի N 646-Ա որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիր
6	Հանրապետությունում գազամատակարարման ցանցի ընդլայնում	Մարզերի սոցիալ տնտեսական զարգացման ծրագրեր
7	Զգազաֆիկացված համայնքներում արևային ջրատաքացուցիչ համակարգերի տեղադրում	ՀՀ կառավարության 2017 թվականի մարտի 30-ի 01/29.7/[400049]-17 N 13 արձանագրային որոշում

15.3 ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՅՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

15.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների ոլորտներում գոյություն ունեցող ծրագրերն անմիջականորեն նպաստում են բնագավառների ընդհանուր նպատակների ու գերակայությունների իրականացմանը, որոնք էլ ուղղակիորեն բխում են կառավարության որդեգրած քաղաքականությունից:

1. Ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման ծառայություններ

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ ռադիոակտիվ թափոնների կենտրոնացված փոխադրում, ուսումնասիրում, պահպանում, վնասազերծում և թաղում՝ մարդկանց և շրջակա միջավայրի իրենցնող ճառագայթման վնասակար ազդեցությունից պաշտպանելու համար:

Ծրագիրն իրականացվում է «Ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծում» ՓԲԸ-ի կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվում է հատկացնել 34,876.3 հազար ՀՀ դրամ:

2. Ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայություն

Ծրագրի շրջանակներում կշարունակվի երկրաբանական ֆոնդի գործունեության արդյունավետության բարձրացումը՝ նպատակաուղղված նրա հիմնական գործառույթների իրականացման ապահովմանը:

Ծառայությունը մատուցվում է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվում է հատկացնել 16,925.3 հազար ՀՀ դրամ:

Միաժամանակ էներգետիկայի ոլորտում նախատեսվում են շարունակել և իրականացնել արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային վարկային և դրամաշնորհային միջոցներով հետևյալ ծրագրերը.

1. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է բարելավել հաղորդիչ ցանցի հուսալիության բարձրացումը, թողունակության մեծացումը և նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի կորուստները: Ծրագրի շրջանակներում կառուցվում են Հրազդան ԶԷԿ-ից մինչ Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած Նորադուզ-Լիճք-Վարդենիս-Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օղային գծերի շուրջ 230 կմ հատվածը: Նշված գիծը միացնում է էլեկտրահամակարգի երկու հիմնական էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանները (Հրազդան ԶԷԿ, Որոտան կասկադ):

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ-ին նախատեսվում է 6,225.0 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,533.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,691.3 մլն դրամ:

2. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագիր

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման շրջանակներում նախատեսվում է փոխարինել «Հաղթանակ» 220 կՎ, «Չարենցավան-3» և «Վանաձոր-1» 110 կՎ ենթակայանների 30 և ավելի տարիներ շահագործման մեջ գտնվող ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված սարքավորումները:

Վերականգնման արդյունքում կբարձրանա ենթակայանների, ինչպես նաև էներգահամակարգի աշխատանքի հուսալիությունը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ.-ին նախատեսվում է 2018թ. 8,229.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 6,642.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,586.8 մլն դրամ, 2019թ. 8,170.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 5,813.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,357.2 մլն դրամ:

3. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգիայի հաղորդման ցանցի վերակառուցման շրջանակներում 220 կՎ «Ագարակ-2» և «Շինուհայր» ենթակայանների վերակառուցման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նպաստել էներգետիկ անվտանգության և սպառողների էլեկտրամատակարարման հուսալիության բարձրացմանը, էներգետիկայի բնագավառում տարածաշրջանային փոխշահավետ համագործակցության զարգացմանը: Ծրագրի շրջանակներում վերակառուցվում են 220կՎ «Ագարակ-2» և «Շինուհայր» ենթակայանները:

Նախորդ տարիների ընթացքում Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ 220 կՎ «Շինուհայր» ենթակայանը մասնակիորեն վերակառուցվել է: Ենթակայանում փոխարինվել են առաջնային լարման 220 կՎ լարման սարքվածքները, սակայն երկրորդային շղթաները, ռելեական պաշտպանության և ավտոմատիկայի սարքվածքները հնացած են և չեն բավարարում հուսալի և անվտանգ էլեկտրաէներգիայի հաղորդման պահանջները:

«Ագարակ-2» ենթակայանում, որն անմիջականորեն կապված է իրանական 230 կՎ լարման ցանցի հետ, նախատեսվում է տեղադրել լրացուցիչ 220/110 կՎ ավտոտրանսֆորմատոր, որն էներգահամակարգի տվյալ հատվածում կապ կստեղծի 220 և 110 կՎ լարման էլեկտրահաղորդման գծերի միջև և հնարավորություն կտա 110 կՎ «Ագարակ-1» ենթակայանից սնվող սպառողներին ապահովել էլեկտրաէներգիայի պահուստային սնուցմամբ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ.-ին նախատեսվում է 2018թ. 4,761.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,820.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 940.5 մլն դրամ, 2019թ. 1,010.6 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 835.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 175.5 մլն դրամ, 2020թ. 2,108.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,814.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 293.5 մլն դրամ:

4. Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգիայի հաղորդման ցանցի վերակառուցման շրջանակներում կարգավորման կառավարման ավտոմատացված համակարգի (SCADA) ընդլայնման ծրագիր

Համակարգում արդեն իսկ ներդրված SCADA համակարգը լիարժեք գործող ու արդյունավետ դառնալու համար անհրաժեշտ է ընդլայնել և արդիականացնել համակարգը:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է լրացուցիչ տեղադրել շուրջ 200 կմ օպտիկամանրաթելքային մալուխ, զգալիորեն ավելացնել SCADA համակարգից օգտվողների քանակը, արդիականացնել գոյություն ունեցող ծրագրային փաթեթը և ստեղծել հարևան երկրների SCADA համակարգերի հետ տվյալների միջսերվերային փոխանակման հնարավորություն:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 1,741.7 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 1,354.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 387.0 մլն դրամ, 2019թ. 4,898.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,296.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 602.3 մլն դրամ:

5. Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կովկասյան էլեկտրահաղորդման ցանց I» Հայաստան-Վրաստան հաղորդիչ գիծ/ենթակայանների ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է միացնել հայկական և վրացական էներգահամակարգերը՝ վրացական սահմանին մոտ՝ Այրումում (Հայաստան) տեղակայվող 500/400/220 կՎ բարձր լարման հաստատուն հոսանքի փոխակերպիչ կայանով (վերջնական հզորությունը 1050 ՄՎտ): Վրացական կողմից միացումը կլինի «Մառնեուլի» ենթակայանից 500 կՎ գծի միջոցով, հայկական կողմից միացումը կլինի Հրազդանից 400 կՎ գծի միջոցով (առաջին փուլում՝ «Ալավերդի» 220 կՎ գոյություն ունեցող գծի միջոցով):

Էլեկտրահաղորդման գծի կառուցմամբ զգալիորեն կխթանվի էներգետիկայի բնագավառում տարածաշրջանային փոխշահավետ համագործակցության զարգացումը, ինչպես նաև կստեղծվի նախապայման՝ ԱՊՀ երկրների էլեկտրաէներգետիկական համակարգի հետ զուգահեռ աշխատանք կազմակերպելու համար:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 5,946.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,563.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,382.8 մլն դրամ, 2019թ. 8,708.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 7,160.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,548.2 մլն դրամ, 2020թ. 30,120.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 24,829.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 5,290.7 մլն դրամ:

6. ՌԴ աջակցությամբ իրականացվող Հայկական ԱԷԿ-ի N 2 էներգաբլոկի շահագործման ժամկետի երկարացման ծրագիր

Հայկական ատոմային էլեկտրակայանի (ՀԱԷԿ) գործող էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետը՝ համաձայն ՀՀ ԿԱ միջուկային անվտանգության կարգավորման պետական կոմիտեի կողմից տրամադրված շահագործման լիցենզիայի ավարտվում է 2016թ.:

ՀԱԷԿ-ի անվտանգ շահագործումն ապահովելու և լրացուցիչ ժամկետում շահագործման լիցենզիա ստանալու համար անհրաժեշտ է իրականացնել ՀԱԷԿ-ի 2-րդ էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացման ծրագրում նշված աշխատանքները՝ ամբողջ ծավալով և համապատասխան ժամկետներում:

ՀԱԷԿ-ի շահագործման լրացուցիչ ժամկետում անվտանգ շահագործումը կապահովի ՀՀ-ում սպառման համար արտադրվող էլեկտրական էներգիայի շուրջ 40%-ը, ինչպես նաև այն կտա լրացուցիչ ժամանակ ՀՀ-ում նոր միջուկային էներգաբլոկի կառուցման ծրագրի համար շարունակել բանակցությունները այլ ներդրողների հետ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 62,495.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 58,708.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 3,787.4 մլն դրամ, 2019թ. 46,360.3 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 43,812.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 2,548.1 մլն դրամ:

7. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրահաղորդման ցանցի բարելավման շրջանակներում Երևանի ՋԷԿ-ի ենթակայանի վերակառուցման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է՝ բարձրացնել էլեկտրահաղորդման ցանցի հուսալիությունը, բարելավել համակարգի կառավարումը և աջակցել բավարար էլեկտրամատակարարում ապահովելուն ուղղված ջանքերին:

Ծրագրի շրջանակներում վերակառուցվում է 30 և ավելի տարիներ շահագործման մեջ գտնվող Երևանի ՋԷԿ-ի ենթակայանը, որի հիմնանորոգմամբ կկրճատվի Երևանի ՋԷԿ-ի 220/110/35 կՎ ենթակայանի սարքավորումների խափանումների հաճախականությունը: Նախատեսվում է նաև Երևանի ՋԷԿ-ի հիմնանորոգման աշխատանքների տեխնիկական վերահսկման աջակցություն:

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսված է նաև համակցված ցիկլով նոր էներգաբլոկի ծրագրի նախապատրաստման աշխատանքներ: Էլեկտրաէներգետիկ համակարգին պահանջվում է գազով էլեկտրաէներգիայի արտադրության նոր հզորություն՝ մատակարարման կարողության ճեղքվածքը մինչև 2020թ. կանխելու համար: ՀՀ կառավարությունը նախատեսում է կառուցել նոր ՀՅԷ՝ մասնավոր հատվածի ներգրավմամբ, ինչը կպահանջի մի շարք նախապատրաստական գործողություններ: Այն կներառի տեխնիկատնտեսական ուսումնասիրություն, բնապահպանական և սոցիալական ազդեցության գնահատում, գործառնությունների խորհրդատվություն և նոր ՀՅԷ համար պահանջվող այլ տեխնիկական աջակցություն:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 2,946.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 2,394.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 551.6 մլն դրամ, 2019թ. 3,672.2 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,120.7 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 551.5 մլն դրամ, 2020թ. 4,470.5 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,725.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 745.0 մլն դրամ:

8. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրահաղորդման ցանցի բարելավման շրջանակներում «Աշնակ» ենթակայանի վերակառուցման և էլեկտրաէներգետիկական համակարգի կառավարման բարելավման ծրագիր:

Աշնակ 220/110/10 կՎ ենթակայանը կարևոր նշանակություն ունի Հայաստանի արևմտյան և հյուսիս-արևմտյան հատվածների սպառողներին հուսալի էլեկտրաէներգիա մատակարարելու տեսանկյունից: Ծրագրով նախատեսվում է վերոհիշյալ ենթակայանի վերակառուցումն ու համակարգի կառավարման բարելավման աշխատանքներ, որոնց արդյունքում կկրճատվեն սարքավորումների տեխնիկական պատճառներով առաջացող խափանումները և կբարելավվի էլեկտրահաղորդման ցանցի հուսալիությունը:

Նախատեսված է նաև պահուստային կարգավարական կենտրոնի հիմնում, որը կնպաստի էլեկտրաէներգետիկական համակարգի կառավարման բարելավմանը, ինչպես նաև անհրաժեշտ

մեքենաների և սարքավորումների ձեռքբերում էլեկտրահաղորդման ցանցի պահպանության համար:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 6,136.1 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,908.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1,227.2 մլն դրամ, 2019թ. 5,162.1 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 4,301.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 860.8 մլն դրամ, 2020թ. 3,889.9 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 3,241.6 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 648.3 մլն դրամ:

9. Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի (ՀԲ) աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգետիկական ոլորտի ֆինանսական առողջացման ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է աջակցել Հայաստանում էլեկտրաէներգիայի մատակարարման համարժեքության և հուսալիության պահպանման ջանքերին՝ էլեկտրաէներգիա արտադրող/ բաշխող ընկերությունների ֆինանսական վիճակը բարելավելու միջոցով: Վարկից մասհանումները կկատարվեն 2016-2021թթ ընթացքում՝ ծրագրով նախատեսված արդյունքային ցուցանիշների կատարմանը զուգընթաց: Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը կնպաստի էներգետիկայի ոլորտի ընկերությունների ֆինանսական վիճակի բարելավմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 403.4 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 403.4 մլն դրամ, 2019թ. 393.8 մլն դրամ, այդ թվում վարկային միջոցներ՝ 393.8 մլն դրամ:

10. ՌԴ աջակցությամբ իրականացվող Հայկական ԱԷԿ-ի N2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագիրն ուղղված է համանուն վարկային ծրագրի գծով իրականացվող աշխատանքների պայմանագրային կանխավճարների ֆինանսավորմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է 2018թ. 7,889.7 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 7,576.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 313.4 մլն դրամ, 2019թ. 4,130.3 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 3,920.0 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 210.3 մլն դրամ:

11. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող երկրաջերմային հետախուզական հորատման դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի միջոցները կուղղվեն Քարքար տեղամասում երկրաջերմային աղբյուրների հորատման համար, որից հետո ներդրողներին կառաջարկվի ամբողջական հետազոտված տեղամաս երկրաջերմային էլեկտրակայանի կառուցման համար:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ-ին նախատեսվում է 101.6 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 81.3 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 20.3 մլն դրամ, 2019թ. 70.5 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 56.4 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 14.1 մլն դրամ:

12. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Դրամաշնորհ արդյունաբերական մասշտաբի արևային էներգիայի ծրագրի նախապատրաստման համար» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել արտադրական մասշտաբի արեգակնային ֆոտոէլեկտրական կայանների զարգացման ծրագրի նախապատրաստական աշխատանքները: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել արևային էներգիայի ռեսուրսի գնահատում, արևային ՖՎ պանելների գնում, թեստավորում և արևային էներգիայի ռեսուրսի գնահատման սարքավորումների գնում: Նախապես ընտրված տեղանքներում կիրականացվեն արեգակնային ճառագայթման չափումներ ու եղանակային պայմանների գրանցումներ, ինչպես և իրագործելիության նախնական ուսումնասիրություններ:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018թ-ին նախատեսվում է 199.4 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 159.5 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 39.9 մլն դրամ:

13. Եվրոպական միության Հարևանության Ներդրումային գործիքի աջակցությամբ իրականացվող «Կովկասյան էլեկտրահաղորդման ցանց I (Հայաստան-Վրաստան հաղորդիչ գիծ/ենթակայաններ)» դրամաշնորհային ծրագիր

Ծրագիրն ուղղված է համանուն վարկային ծրագրի գծով աշխատանքների իրականացման նպատակով համաֆինանսավորման տրամադրմանը:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թթ-ին նախատեսվում է 2018թ. 1,543.9 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,235.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 308.7 մլն դրամ, 2019թ. 2,169.9 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,735.9 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 434.0 մլն դրամ, 2020թ. 1,339.0 մլն դրամ, այդ թվում դրամաշնորհային միջոցներ՝ 1,071.2 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 267.7 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 16. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՅԼ ՈԼՈՐՏՆԵՐ

16.1 ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը.

Հայաստանի Հանրապետությունում կայուն տնտեսական աճի ապահովման քաղաքականության համատեքստում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության (ՓՄՁ) զարգացումն է կոչված ապահովելու երկրի տնտեսական աճի կայունությունը՝ տնտեսությանը հաղորդելով նորարարական ուղղվածություն և ճկունություն:

Դրա հետ մեկտեղ ՓՄՁ-ն իր առանձնահատկություններով և զարգացմամբ ընձեռած հնարավորություններով այն անկյունաքարն է, որը նշանակալի ազդեցություն ունի երկրի տնտեսական զարգացման վրա՝ ապահովելով զգալի սոցիալ-տնտեսական արդյունք և տարածքային համաչափ զարգացում:

Կարևորելով ՓՄՁ-ի դերը երկրի տնտեսության զարգացման, նոր աշխատատեղերի ստեղծման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, հասարակության միջին խավի ձևավորման, երկրում սոցիալական և քաղաքական կայունության ապահովման գործում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը շարունակական քայլեր է ձեռնարկում՝ ուղղված ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցության և դրա զարգացման ուղղությամբ համապատասխան ծրագրերի իրականացմանը:

Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2016 թվականին հետևողական աշխատանք է իրականացվել ՀՀ-ում ՓՄՁ-ի զարգացման քաղաքականության ու ռազմավարության, ՓՄՁ ոլորտի զարգացմանն ուղղված ծրագրերի մշակման, ինչպես նաև ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությամբ համապատասխան ծրագրերի իրականացման ուղղությամբ: Մասնավորապես իրականացվել է «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2016 թվականի ծրագիրը, որի իրականացման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 152.6 մլն դրամ: Բացի այդ, միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ համագործակցության շրջանակներում ներգրավվել է լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ: Ընդ որում սույն ծրագրով նախատեսված ծրագրային ուղղությունների (միջոցառումների) գերակշիռ մասը (շուրջ 90 տոկոսը) նպատակաուղղվել է ՀՀ մարզերում՝ առավելապես սահմանամերձ և հեռավոր բնակավայրերում սկսնակ ու գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցության ցուցաբերմանը և, ընդհանուր առմամբ, ՀՀ մարզերում և տարածաշրջաններում տնտեսական ու գործարար ակտիվության բարձրացմանը:

«Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2016 թվականի ծրագրի իրականացման շրջանակներում ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության

ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել 4300 սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտի. ընդ որում՝ աջակցություն ստացած ՓՄՁ-ի սուբյեկտների 4%-ը գործում են Երևան քաղաքում, իսկ 96%-ը՝ ՀՀ մարզերում, առավելապես հեռավոր և սահմանամերձ գյուղական և քաղաքային համայնքներում:

Միաժամանակ, 2016 թվականին միջազգային և օտարերկյա դոնոր կազմակերպություններից ֆինանսական միջոցների ներգրավման հաշվին ընդլայնվել են ՓՄՁ ոլորտի հեռանկարային զարգացմանն ու այդ նպատակով իրականացվող պետական աջակցությանն ուղղված ծրագրային ուղղությունների (միջոցառումների) շրջանակները:

Ընդհանուր առմամբ «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2016 թվականի ծրագրի շրջանակներում նախատեսված ծրագրային ուղղությունները (միջոցառումները) ուղղվել են ՀՀ մարզերում նոր ՓՄՁ-ի սուբյեկտների և նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտների մրցունակության բարձրացմանը, ցածր տնտեսական ակտիվությամբ առանձնացող տարածաշրջաններում ձեռնարկատիրական գործունեության զարգացմանը, երկրի համախառը ներքին արդյունքում, ինչպես նաև այլ մակրոտնտեսական ցուցանիշներում ՓՄՁ սուբյեկտների տեսակարար կշռի հետագա ավելացմանը:

Տնտեսական զարգացման և ռազմավարական կարևորության տեսանկյունից ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցության տարեկան ծրագրերը հիմնված են ՀՀ կառավարության որդեգրած տնտեսական քաղաքականության հիմնարար սկզբունքների վրա և նպաստում են երկրի, հատկապես նրա հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերի տնտեսական զարգացմանը և անհամամասնությունների հաղթահարմանը, ինչը ներկայումս ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության ռազմավարական և գերակա ուղղություններից մեկն է:

Ընդհանուր առմամբ ՓՄՁ ոլորտի զարգացմանը նպատակաուղղված պետական քաղաքականությունը կնպաստի ՓՄՁ սուբյեկտների թվաքանակի ավելացմանը՝ դրա հաշվին նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, որն էլ իր հերթին կնպաստի երկրում հասարակության միջին խավի ձևավորմանը:

Ստորև ներկայացվում է «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2016 թվականի ծրագրի իրականացման համատեքստում ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակի տեսքով:

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>

1.	ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցության ենթակառուցվածքների պահպանում և ամրապնդում	Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիցներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը ՀՀ պետական բյուջեի հաշվին կատարվել է մասնակիորեն (մասնավորապես՝ ապահովվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի պահպանման ծախսերը), մասամբ՝ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
2.	ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար ուսուցողական աջակցություն (կարողությունների զարգացում)	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ ՓՄՁ սուբյեկտներ (սկսնակ գործարարներ)	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
3.	ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
4.	ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է վարկային երաշխավորությունների տրամադրման մասով՝ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի միավորված դրամագլխի ամորտիզացումների հաշվին, իսկ սեփական կապիտալի ֆինանսավորման և ուղղակի վարկավորման մասով՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրված միջոցների հաշվին:
5.	Տեղական տնտեսական զարգացում և ոլորտային աջակցություն	ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող և ՓՄՁ սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
6.	Կանանց ձեռներեցությանն աջակցություն	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

7.	Տեղական արտադրանքի արտահանմանն աջակցություն և ՓՄՁ սուբյեկտների միջազգային համագործակցության ընդլայնման ապահովում	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:
8.	Միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների հետ ՓՄՁ ոլորտի զարգացման համատեղ (համաֆինանսավորման սկզբունքով) ծրագրերի մշակում և իրականացում	Երևանի և ՀՀ մարզերի սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներ	Տվյալ միջոցառման (ծառայության) փոխհատուցումը կատարվել է միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների (այդ թվում՝ համաֆինանսավորման տարբերակով) հաշվին՝ վերջիններիս հետ համագործակցության շրջանակներում:

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

ՓՄՁ ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են ՓՄՁ ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության ծրագրերի (գործարար ծրագրերի ու նախաձեռնությունների) արդյունավետ և նպատակային իրականացմամբ, ինչպես նաև ՓՄՁ ոլորտի զարգացմանը նպատակաուղղված համապատասխան ենթակառուցվածքների պահպանմամբ և ամրապնդմամբ:

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության 2015 և 2016 թվականների ծրագրերի իրականացումն ապահովվել է ինչպես ՀՀ 2015 և 2016 թվականների պետական բյուջեների, այնպես էլ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի միավորված դրամազլխի ու այլ եկամուտների և միջազգային ու օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների միջոցների հաշվին: Մասնավորապես՝

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության 2015 և 2016 թվականների ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ 2015 և 2016 թվականների պետական բյուջեներից հատկացվել է համապատասխանաբար 152.3 մլն դրամ և 152.6 մլն դրամ, որի հաշվին սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել համապատասխանաբար 13243 և 4300 ՓՄՁ սուբյեկտի: Բացի այդ, վերոհիշյալ ծրագրերի իրականացման շրջանակներում միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ համագործակցության շրջանակներում ներգրավվել է լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ:

Վերջին երկու տարիների (2015–2016թթ.) ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումները ինչպես ֆիզիկական (ոչ ֆինանսական), այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների կտրվածքով զգալիորեն տարբերվում են նախորդ տարիների, մասնավորապես 2009-2014 թթ. ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումներից, որը հիմնականում պայմանավորված է համաշխարհային ֆինանսատնտեսական

ճգնաժամի բացասական ազդեցությամբ ՀՀ ֆինանսական և տնտեսական զարգացումների, այդ թվում նաև ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումների վրա:

➤ 2015-2016թթ. ՀՀ 2015-2016թթ. պետական բյուջեներից ֆինանսական հատկացումները կազմել են 304.9 մլն դրամ, որի հաշվին ֆինանսական և տեխնիկական աջակցության ուղղություններով աջակցություն է ցուցաբերվել 17543 սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին;

Ստորև ներկայացվում է վերջին երկու տարիների (2015–2016 թթ.) ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումները ինչպես ֆիզիկական (ոչ ֆինանսական), այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների կտրվածքով:

2015 թվականի ընթացքում ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումները պայմանավորվել են ՓՄՁ ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության հետևյալ ծրագրերի (ծրագրային միջոցառումների) իրականացմամբ:

1. «ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցության ենթակառուցվածքների պահպանում և ամրապնդում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում:

- աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի նյութատեխնիկական ապահովվածության մակարդակի բարձրացման, վերջինիս մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիցների մասնագիտական հմտությունների զարգացման ուղղությամբ;

- «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2015 թվականի ծրագրով նախատեսված ծրագրային միջոցառումների (ուղղությունների) ընդլայնման և լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման նպատակով Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ը շարունակել է համատեղ ծրագրեր մշակել և իրականացնել մի շարք միջազգային կազմակերպությունների (ծրագրերի) հետ, ինչպես նաև համագործակցություն է հաստատել նոր կազմակերպությունների (ծրագրերի) հետ;

- աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի ներքին կարողությունների զարգացման ուղղությամբ: Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիցները մասնակցել են Հայաստանի Հանրապետությունում և արտերկրներում կազմակերպված մի շարք դասընթացների, համաժողովների և հանդիպումների:

2. «ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար ուսուցողական աջակցություն (կարողությունների զարգացում) ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում՝

- սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցության մասով աջակցություն է տրամադրվել ՀՀ Գեղարքունիքի, ՀՀ Տավուշի, ՀՀ Շիրակի, ՀՀ Լոռու, ՀՀ Վայոց Ձորի, ՀՀ Արարատի, ՀՀ Արմավիրի, ՀՀ Սյունիքի, ՀՀ Արագածոտնի, ՀՀ Կոտայքի մարզերում և Երևան քաղաքի 403 սկսնակ գործարարի,

- *ՓՄՁ սուբյեկտներին ուսուցողական աջակցության մասով* աջակցություն է տրամադրվել 407 ՓՄՁ սուբյեկտների,

- սիրիահայերին և փախստականներին աջակցության մասով Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից սիրիահայ գործարարներին աջակցություն է տրամադրվել ուսուցողական, խորհրդատվական, տեղեկատվական և ֆինանսական միջոցների հասանելիության ապահովման ուղղությամբ:

3. «ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում իրավաօրենսդրական ակտերի և դրանցում տեղի ունեցած փոփոխություններին ՓՄՁ սուբյեկտներին իրազեկման, հաշվապահական հաշվառման, մաքսային ձևակերպումների ու հաշվետվությունների ներկայացման և այլ ուղղություններով շուրջ **5100** սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին անհատական, խմբային հանդիպումների և հեռահաղորդակցության միջոցով տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն է տրամադրվել **11857** անգամ:

4. «ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

- **«ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական աջակցություն (վարկային երաշխավորությունների տրամադրում)»** ծրագրային միջոցառման շրջանակներում հաշվետու ժամանակահատվածում **117.6** մլն դրամի վարկային երաշխավորություն է տրամադրվել ՀՀ Արարատի, Գեղարքունիքի, Արմավիրի, Արագածոտնի մարզերում և Երևանում գործող **6** ՓՄՁ սուբյեկտի՝ ապահովելով **171** մլն դրամի վարկային փաթեթ:

- **«Սկսնակ գործարարներին ֆինանսական աջակցություն (վարկային երաշխավորությունների տրամադրում)»** ծրագրային միջոցառման շրջանակներում ֆինանսական աջակցություն են ստացել «Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրին մասնակցած և առավել իրատեսական գործարար ծրագրեր ներկայացրած **169** սկսնակ գործարար: Ստացված վարկի ընդհանուր գումարը կազմել է 683.5 մլն դրամ, Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի երաշխավորությունը՝ **701.7** մլն դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում սկսնակ գործարարներին տրամադրված երաշխավորության միջին գումարը կազմել է 4.1 մլն դրամ, վարկային միջոցների միջին գումարը՝ 4.0 մլն դրամ:

- **«Գործարար նախաձեռնություններին աջակցություն»** նոր փորձնական ծրագրի շրջանակներում ՀՀ Արարատի մարզում գործող 1 ՓՄՁ սուբյեկտի տրամադրվել է **5.5** մլն դրամ գումարի երաշխավորություն՝ ապահովելով **5** մլն դրամի վարկային փաթեթ:

- **«ՓՄՁ սուբյեկտներին ուղղակի վարկավորում և սեփական կապիտալի ֆինանսավորում»** ծրագրային միջոցառման շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ն 2015 թվականի ընթացքում շարունակել է ֆինանսավորել ՀՀ տնտեսության համար ռազմավարական նշանակություն ունեցող ճյուղերում գործունեություն ծավալող տնտեսվարողներին: Ծրագրերի վերլուծության արդյունքում 2015 թվականի ընթացքում տրամադրվել է թվով **49** վարկ, այդ թվում՝ վարկավորվել է թվով **43** իրավաբանական անձ և **6** անհատ ձեռնարկատեր: 2015 թվականի ընթացքում վարկավորման ծավալը նախատեսված 3 մլրդ դրամի փոխարեն կազմել է շուրջ **4.5** մլրդ դրամ, որը նպաստել է նոր արտադրության կազմակերպմանը և զարգացմանը, արտահանման խթանմանը, ինչպես նաև նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը կամ գործող աշխատատեղերի պահպանմանը՝ ոչ միայն մոտակա, այլ նաև երկրի հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերում: Նպատակ ունենալով նպաստել ՀՀ-ում տարածաշրջանների համաչափ զարգացմանը՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ն վարկային քաղաքականություն մշակելիս և իրականացնելիս նախապատվությունը տվել է այն ծրագրերին, որոնց նախաձեռնողները գործունեություն են ծավալում ՀՀ մարզերում, ինչի արդյունքում ՀՀ մարզերի տնտեսվարողներին 2015 թվականին տրամադրված վարկերը կազմում են շուրջ 67%:

2015 թվականին շարունակվել է նաև արտահանման ուղղվածություն ունեցող մշակող արդյունաբերության ոլորտի կազմակերպություններին «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից տրամադրվող **վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորումը** Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի հետ համագործակցության շրջանակներում: Նշված համագործակցության արդյունքում 2015 թվականի ընթացքում տրամադրված վարկերից թվով **17** վարկերի (ընդհանուր գումարը կազմում է շուրջ **2,1** մլրդ դրամ) տոկոսադրույքների երեք տոկոսային կետին համարժեք գումարը վարկի առաջին երկու տարվա ընթացքում սուբսիդավորվում է:

Միևնույն ժամանակ, գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացման նպատակով մատչելի ու արտոնյալ պայմաններով գյուղատնտեսական տեխնիկայի ֆինանսական վարձակալությամբ տրամադրման գործընթացը շարունակելու նպատակով «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից 2015 թվականին գյուղացիական համայնքներին և գյուղացիական (ֆերմերային) տնտեսություններին շուրջ **100** մլն դրամ արժողությամբ գյուղատնտեսական տեխնիկաներ (կոմբայներ, տրակտորներ և հարակից սարքավորումներ) տրամադրվել է լիզինգով:

«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ն ֆինանսավորումը իրականացրել է ՀՀ ֆինանսների նախարարությունից ներգրավված վարկային միջոցների մնացորդի, ինչպես նաև իրականացված բանակցությունների արդյունքում Եվրոպական Ներդրումային Բանկից ներգրավված շուրջ **1.9** մլրդ դրամ վարկային միջոցների հաշվին:

5. «Տեղական տնտեսական զարգացում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում համայնքների տնտեսական ներուժի բացահայտման ուղղությամբ «Մրցակցային առավելությունների մասնակցային գնահատում» է իրականացվել 10 համայնքային խմբերում (կլաստեր), որտեղ ընդգրկվել են 35 համայնքներ:

Նշյալ ժամանակահատվածում ավարտի են հասցվել 13 ենթակառուցվածքային ծրագրեր: Բացահայտված են 179 տնտեսական նախաձեռնություններ:

6. «Ոլորտային քիզնեսներին աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից 40 հոգու տրամադրվել է 92 աջակցություն՝ տեխնոլոգիական դասընթացի, անհատական խորհրդատվությունների և դրամաշնորհի տրամադրման տեսքով: Մշակվել է 3 օրինակելի գործարար մոդել/ուղեցույց՝ պանրագործության, ջերմոցային տնտեսության և հյուրատների կառավարման ուղղությամբ:

7. «Կանանց ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ՝ Ասիական Զարգացման Բանկի տեխնիկական աջակցության շրջանակներում իրականացվող «Կանանց ձեռներեցության զարգացում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է «Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն» 4 ծրագիր՝ Երևանում, ՀՀ Վայոց Ձորի մարզի Եղեգնաձոր, ՀՀ Արարատի մարզի Արտաշատ և ՀՀ Սյունիքի մարզի Կապան քաղաքներում:

8. «Տեղական արտադրանքի արտահանմանն աջակցություն և ՓՄՁ սուբյեկտների միջազգային համագործակցության ընդլայնման ապահովում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում «Հայաստանում ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի հաղորդակցման կենտրոնի գործունեության ապահովում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ Հայաստանում ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի (ՁԵՑ) գործունեության շրջանակներում աջակցություն է տրամադրվել 225 ՓՄՁ սուբյեկտների, այդ թվում՝ 23 ՓՄՁ սուբյեկտների գործարար նկարագրեր տեղադրվել են ՁԵՑ-ում, 28 ՓՄՁ սուբյեկտների կողմից ստացված հարցումներ տեղադրվել են ՁԵՑ-ում, 24 ՓՄՁ սուբյեկտների կողմից ուղարկվել են 79 հետաքրքրության առաջարկներ և ստացված կոնտակտները ներկայացվել են տեղական ընկերություններին, Հայաստանյան 44 ՓՄՁ սուբյեկտների նկատմամբ ստացվել են 88 հետաքրքրության առաջարկներ և ներկայացվել են նշված ընկերությունների տվյալները, 45 ՓՄՁ սուբյեկտներ մասնակցել են ՁԵՑ-ի վերաբերյալ տեղեկատվական միջոցառումներին:

Մշակվել և գործարարների շրջանակներում է տարածվել Հայաստանում ՁԵՑ-ի հաղորդակցման կենտրոնի էլեկտրոնային նորությունների ամսական տեղեկաթերթի 16 նոր համար:

Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի աջակցությամբ 18 ընկերություններ մասնակցել են «Made in Armenia» ցուցահանդեսին:

ՓՄՁ միջազգայնացմանն աջակցության այլ միջոցառումների շրջանակներում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի աջակցությամբ մասնակցել են 34 ՓՄՁ սուբյեկտներ:

9. «Միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների հետ ՓՄՁ ոլորտի զարգացման համալսել (համաֆինանսավորման սկզբունքով) ծրագրերի մշակում և իրականացում» ծրագրով նախատեսված ծրագրային ուղղությունների ընդլայնման և լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման նպատակով հաշվետու ժամանակահատվածում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ը շարունակել է համատեղ ծրագրեր մշակել և իրականացնել մի շարք միջազգային և օտարերկրյա կազմակերպությունների հետ: Մասնավորապես՝ ԱՄՆ ՄԶԳ ֆինանսավորմամբ իրականացվող «Գործընկերություն՝ հանուն գյուղական համայնքների բարգավաճման» ծրագիր, «Տեղական արտադրանքի զարգացում և տեղական ապրանքանիշերի առաջնորդ» Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ/ՃՄՀԳ համատեղ ծրագիր, «Ձեռնարկատիրական աշխատանք Հայաստանի երիտասարդության համար» ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպության (UNIDO)/Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի համատեղ ծրագիր:

2016 թվականի ընթացքում ՓՄՁ ոլորտի զարգացման միտումները պայմանավորվել են ՓՄՁ ոլորտի զարգացման և պետական աջակցության հետևյալ ծրագրերի (ծրագրային միջոցառումների) իրականացմամբ.

1. «ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ենթակառուցվածքների պահպանում և ամրապնդում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից հաշվետու ժամանակահատվածում.

- աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի նյութատեխնիկական ապահովվածության մակարդակի բարձրացման, մարզային մասնաճյուղերի աշխատակիցների մասնագիտական հմտությունների զարգացման ուղղությամբ.

- աշխատանքներ են տարվել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ/ՃՄՀԳ համատեղ ծրագրի միջոցներով Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կենտրոնական գրասենյակի և մարզային մասնաճյուղերի տեխնիկական հնարավորությունների զարգացման նպատակով համակարգչային և գրասենյակային տեխնիկայի ձեռք բերման ուղղությամբ.

- ՓՄՁ պետական աջակցության ծրագրային ուղղություններով նախատեսված միջոցառումների ընդլայնման և լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման նպատակով Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ը շարունակել է համատեղ ծրագրեր մշակել և իրականացնել մի շարք միջազգային կազմակերպությունների հետ, ինչպես նաև համագործակցություն է հաստատել նոր կազմակերպությունների հետ.

- Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի մարզային մասնաճյուղերի և կենտրոնական գրասենյակի աշխատակիցները մասնակցել են Հայաստանի Հանրապետությունում և արտերկրներում կազմակերպված դասընթացների, համաժողովների և հանդիպումների:

2. «ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին գործարար ուսուցողական աջակցություն (կարողությունների զարգացում)» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում՝

- սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցության մասով իրականացվել է 10 ծրագիր՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Սևան, ՀՀ Տավուշի մարզի Իջևան և Դիլիջան, ՀՀ Շիրակի մարզի Գյումրի, ՀՀ Լոռու մարզի Վանաձոր, ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Եղեգնաձոր, ՀՀ Արարատի մարզի Արտաշատ, ՀՀ Արագածոտնի մարզի Աշտարակ, ՀՀ Կոտայքի մարզի Չարենցավան քաղաքներում, ինչպես նաև ՀՀ Լոռու մարզի Օձուն գյուղում: Ծրագրին մասնակցելու համար դիմել են 307 սկսնակ գործարարներ: Հարցազրույցների արդյունքում ընտրվել է 152-ը: Ծրագրի դասընթացային փուլին մասնակցելու արդյունքում 152 մասնակիցներից 127-ը կազմել և ներկայացրել են գործարար ծրագրեր:

Ընդհանուր առմամբ, 2016 թվականի ընթացքում «Սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրի արդյունքում գրանցվել է 22 ՓՄՁ սուբյեկտ: Գրանցված ՓՄՁ սուբյեկտներից բոլորը գրանցվել են որպես անհատ ձեռնարկատերեր և ապահովում են 25 աշխատատեղ, որից 22-ը հանդիսանում են ինքնազբաղված, իսկ 3-ը ստեղծել են հավելյալ 2 աշխատատեղ: Պետական գրանցում ստացած սկսնակ գործարարների բաշխվածքն ըստ գործունեության ոլորտների հետևյալն է. արտադրության ոլորտում՝ 45%, ծառայությունների ոլորտում՝ 50%, առևտրի ոլորտում՝ 5%:

- ՓՄՁ սուբյեկտներին ուսուցողական աջակցության մասով աջակցություն է տրամադրվել 126 ՓՄՁ սուբյեկտների:

Սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին այլ ուսուցողական աջակցություն.

Գերմանական միջազգային համագործակցություն ընկերության (ԳՄՀԸ) «Մասնավոր հատվածի զարգացում Հարավային Կովկասում» ծրագրի շրջանակներում 2016 թվականին մեկնարկել է «Ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացում ՄԿՈՒ (մասնագիտական կրթություն և ուսուցում) ոլորտում» պիլոտային ծրագիրը, որի նպատակն է աջակցել ՄԿՈՒ քոլեջներին ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացմանն ուղղված մոդուլային ծրագրի մշակման և իրականացման գործընթացներում: Ծրագրի շրջանակներում ՓՄՁ ԶԱԿ-ի փորձագետների կողմից մշակվել է «Ձեռնարկատիրական հմտություններ» մոդուլ և փորձարկվել չորս ՄԿՈՒ հաստատություններում: Մասնավորապես, Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի փորձագետները իրականացրել են «Ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացում» թեմայով դասընթացավարների վերապատրաստման դասընթաց CEFE մեթոդաբանությամբ ՄԿՈՒ քոլեջների ուցուցիչների և ՄԿՈՒ ԶԱԿ-ի փորձագետների համար, որից հետո ՄԿՈՒ քոլեջներից

վերապատրաստում անցած ուցուցիչների հետ մոդուլը փորձարկվել է 4 քոլեջներում՝ Վայոց Ձորի Տարածաշրջանային պետական քոլեջ, Տավուշի Տարածաշրջանային պետական քոլեջ, Հայաստանի Ազգային պոլիտեխնիկական քոլեջ, Երևանի Ինֆորմատիկայի պետական քոլեջ: Հիմնվելով միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների պահանջների, տրամադրված ամանակահատվածի և մասնագիտական գիտելիքների վրա՝ Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի փորձագետները մշակել են միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների համար «Ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացում և գործարար ծրագրի կազմում» ուսումնական մոդուլ: Ընդհանուր առմամբ 4 քոլեջներից դիմորդների թիվը կազմել է 112, որոնցից հարցազրույցների արդյունքում ընտրվել և մասնակցել են ծրագրին 58 ուսանող:

Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ/ՃՄՀԳ համատեղ ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի և գործարար ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների փորձագետների կարողությունների զարգացման նպատակով ս.թ.նոյեմբերի 1-11-ը Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի և ուսուցողական գործարար ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների 20 աշխատակիցներ անցել են դասընթացավարների վերապատրաստման (TOT) մասնագիտական դասընթաց «Գիտելիքահենք տնտեսության կառուցում՝ ձեռնարկությունների ձևավորման ճանապարհով (CEFE) մեթոդաբանության կիրառում» թեմայով: Դասընթացի նպատակն էր զարգացնել փորձագետների հմտությունները, վերապատրաստել և ներգրավել «Սկսնակ գործարարներ ի ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրի գործընթացին:

3. «ՓՄՁ սուբյեկտներին գործարար տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում իրավաօրենսդրական ակտերի և դրանցում տեղի ունեցած փոփոխություններին ՓՄՁ սուբյեկտներին իրազեկման, հաշվապահական հաշվառման, մաքսային ձևակերպումների ու հաշվետվությունների ներկայացման և այլ ուղղություններով շուրջ 4300 սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներին (այդ թվում՝ 64 սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտների Հաշվապահական կենտրոնում գործող կազմակերպությունների մասնագետների կողմից) անհատական, խմբային հանդիպումների և հեռահաղորդակցության միջոցով ներվել տեղեկատվական և խորհրդատվական աջակցություն է տրամադրվել 8417 անգամ:

4. «ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի կողմից իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

- «ՓՄՁ սուբյեկտներին ֆինանսական աջակցություն (վարկային երաշխավորությունների տրամադրում)»

2016 թվականի ընթացքում «Վարկերի դիմաց Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ հիմնադրամի կողմից երաշխավորությունների տրամադրում» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ Արարատի մարզում

գործող «ՍՄԱԶՈՆԻՏ» ՍՊԸ-ին տրամադրվել է **14.9** մլն դրամ գումարի երաշխավորություն՝ ապահովելով 14.9 մլն դրամի վարկային փաթեթ: Տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքը կազմել է **13%**, վարկային պարտավորության երաշխիքով ապահովվածությունը կազմել է 63.45%: Վարկային երաշխավորությունը տրամադրվել է ՓՄՁ ներդրումներ ՈԻՎԿ-ի միջոցով:

- **«Սկսնակ գործարարներին ֆինանսական աջակցություն (վարկային երաշխավորությունների տրամադրում)»** ծրագրային միջոցառման շրջանակներում ֆինանսական աջակցություն են ստացել **17** սկսնակ գործարար: Ստացված վարկերի ընդհանուր գումարը կազմել է 69.4 մլն դրամ, Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի երաշխավորությունը՝ **71.3** մլն դրամ:

Ծրագրի շրջանակներում սկսնակ գործարարներին տրամադրված երաշխավորության միջին գումարը կազմել է **4.2** մլն դրամ, վարկային միջոցների միջին գումարը՝ **4.1** մլն դրամ:

Ընդհանուր առմամբ, ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն ծրագրի շրջանակներում աջակցություն են ստացել **18** սկսնակ և գործող ՓՄՁ սուբյեկտներ:

- **«ՓՄՁ սուբյեկտներին ուղղակի վարկավորում և սեփական կապիտալի ֆինանսավորում»** ծրագրային միջոցառման շրջանակներում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈԻՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից 2016թ-ի ընթացքում տրամադրվել է թվով **42** վարկ, այդ թվում՝ վարկավորվել է թվով **32** իրավաբանական անձ և **8** անհատ ձեռնարկատեր: 2016 թվականի ընթացքում վարկավորման ծավալը կազմել է շուրջ **2,44** մլրդ դրամ:

«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈԻՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից 2016 թվականին ձեռք է բերվել թվով **1 կոմբայն** շուրջ **27,5** մլն դրամ գումարի չափով և 10 տարի մարման ժակկետով, ֆինանսական վարձակալությամբ է տրամադրվել թվով 1 գյուղական համայնքի, 12 % տարեկան տոկոսադրույքով (ներառյալ գույքի ապահովագրման ծախսերը):

«ՓՄՁ ներդրումներ» ՈԻՎԿ ՓԲԸ-ն ֆինանսավորումն իրականացրել է Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարությունից ներգրավված վարկային միջոցների մնացորդի, ինչպես նաև համագործակցության շրջանակներում Եվրոպական Ներդրումային Բանկից ներգրավված շուրջ **600** մլն դրամ վարկային միջոցների հաշվին:

5. «Տեղական տնտեսական զարգացում և ոլորտային բիզնեսներին աջակցություն»

Ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում համայնքների տնտեսական ներուժի բացահայտման ուղղությամբ «Մրցակցային առավելությունների մասնակցային գնահատում» է իրականացվել **5** համայնքային խմբերում (կլաստեր), որտեղ ընդգրկվել են **19** համայնքներ: Բացահայտվել են տնտեսական և ենթակառուցվածքային 82 նախաձեռնություններ:

Իրականացվել է 10 ենթակառուցվածքային ծրագիր, 2017 թվականի իրականացման համար հաստատվել է ենթակառուցվածքային 5 ծրագիր: «Մրցակցային առավելությունների մաս-

նակցային գնահատում» է իրականացվել 5 համայնքային խմբերում (կլաստեր), բացահայտվել են տնտեսական և ենթակառուցվածքային 82 նախաձեռնություններ: Դրամաշնորհ են ստացել 10 ձեռնարկատերեր:

Մշակվել և տպագրվել են 1 տեխնոլոգիական և 2 գործարար ուղեցույցներ:

6. «Կանանց ձեռներեցությանն աջակցություն» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ՝ Ասիական Զարգացման Բանկի տեխնիկական աջակցության շրջանակներում իրականացվող «Կանանց ձեռներեցության զարգացում» ծրագրի շրջանակներում մեկնարկել է «Գործարար կանանց ուղղորդում» ծրագիրը: Մարտի 15-16-ը Աղվերանում կազմակերպվել է մենթորության երկօրյա դասընթաց/խորհրդատվություն Երևանում և ՀՀ մարզերում գործող 16 կին ձեռներեցների համար, որոնցից 7-ը՝ փորձառու գործարար կանայք էին, իսկ մյուս 9-ը՝ սկսնակներ:

Ս.թ. հունիսի 29-ին կայացել է «Լավագույն կին գործարար» ՀՀ վարչապետի 2016 թվականի մրցանակաբաշխության հանդիսավոր արարողությունը: ՀՀ փոխվարչապետը պատվոգրեր է հանձնել «Լավագույն կին գործարար» մրցանակաբաշխության 6 անվանակարգերով («Լավագույն կին գործատու», «Լավագույն կին նորարար», «Կին գործարարի լավագույն ապրանքանիշ», «Լավագույն երիտասարդ կին գործարար», «Լավագույն սկսնակ կին գործարար» և «Լավագույն արտահանող կին գործարար») հաղթած 12 կին-գործարարների: Այս տարի խրախուսական մրցանակ է շնորհել նաև ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը և Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ը՝ առաջին անգամ մրցանակներ շնորհելով Արցախի 2 լավագույն կին գործարարներին: Խրախուսական պատվոգրեր, նվերներ և մրցանակներ են հանձնվել 26 կին գործարարների նաև միջազգային մի շարք կազմակերպությունների կողմից:

Մրցանակաբաշխության ավարտից հետո կազմակերպվել է տեղեկատվական/ խորհրդատվական բնույթի միջոցառում՝ «Կին գործարարների մարտահրավերները» խորագրով, որին մասնակցել են 40 կին գործարար: Գերմանիայի միջազգային համագործակցության կազմակերպության (GIZ) աջակցությամբ կազմակերպված քննարկման ընթացքում մասնակիցները բարձրաձայնել են բոլոր առկա խնդիրները և խոչընդոտները, որոնց բախվում են գործունեության ընթացքում, ինչպես նաև առաջարկություններ են արվել այդ խնդիրների լուծման համար գործարար աջակցման նոր գործիքներ և մեխանիզմներ ստեղծելու ուղղությամբ:

7. «Տեղական արտադրանքի արտահանմանն աջակցություն և ՓՄՁ սուբյեկտների միջազգային համագործակցության ընդլայնման ապահովում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ հաշվետու ժամանակահատվածում «Հայաստանում ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի հաղորդակցման կենտրոնի գործունեության ապահովում» ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ Հայաստանում ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի (ՁԵՑ) գործունեության շրջանակներում աջակցություն է տրամադրվել 190 ՓՄՁ սուբյեկտների, այդ թվում՝ 23 ՓՄՁ սուբյեկտների գործարար նկարագրեր տեղադրվել են ՁԵՑ-ում, 82-ը՝ ԵՄ

արտահանման գործիքների վերաբերյալ կազմակերպված հանդիպումների մասնակիցներն են, 75 ՓՄՁ սուբյեկտների տրամադրվել են տարբեր տեսակի աջակցություններ: այդ թվում՝ տեղադրվել են հարցումներ ՁԵՑ-ում, ուղարկվել են հետաքրքրության առաջարկներ և ստացված կոնտակտները ներկայացվել են տեղական ընկերություններին, ստացվել են հետաքրքրության առաջարկներ և ներկայացվել են նշված ընկերությունների տվյալները, մասնակցել են բիզնեսի միջազգայնացման տեղեկատվական միջոցառումներին, մասնակցել են «Շինարարություն և ինտերիեր», ինչպես նաև «Արտադրված է Հայաստանում 2016» և «Ռուսաստան-Հայաստան-Իրան 2016» ցուցահանդեսների շրջանակներում կազմակերպված գործարար հանդիպումներին, ստացել են անհատական խորհրդատվություն, ինչպես նաև 8 հայկական ընկերություններ համագործակցության համաձայնագրեր են կնքել Ձեռնարկությունների Եվրոպական Ցանցի անդամ երկրներում գործող ընկերությունների հետ:

Մշակվել և գործարարների շրջանակներում է տարածվել Հայաստանում ՁԵՑ-ի հաղորդակցման կենտրոնի էլեկտրոնային նորությունների ամսական տեղեկաթերթի 12 նոր համար, ինչպես նաև «Միջազգային գործարար համագործակցության միջոցառումներ» խորագրով տեղեկաթերթի 4 համար, որն իր մեջ ներառում է տեղեկատվություն արտերկրներում տեղի ունեցող միջոցառումների մասին:

8. «Միջազգային և օտարերկրյա դոնոր կազմակերպությունների հետ ՓՄՁ-ի զարգացման համատեղ (համաֆինանսավորման սկզբունքով) ծրագրերի մշակում և իրականացում» ծրագրային ուղղությունների ընդլայնման և լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման նպատակով 2016 թվականի հաշվետու ժամանակահատվածում Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ը շարունակել է համատեղ ծրագրեր մշակել և իրականացնել մի շարք միջազգային և օտարերկրյա կազմակերպությունների հետ:

Հիմնական խնդիրները

ՓՄՁ-ի ոլորտի հիմնախնդիրներն են.

- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների ձեռնարկատիրական գործունեության խթանման համապատասխան ենթակառուցվածքների և մեխանիզմների թուլություն,
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների կողմից ֆինանսական (վարկային) միջոցների ձեռքբերման հետ կապված դժվարություններ՝ պայմանավորված դրանց կարճաժամկետայնությամբ և այլընտրանքային ֆինանսավորման (վարկավորման) աղբյուրների բացակայությամբ, ինչը լուրջ խնդիր է հանդիսանում հատկապես արտադրության ոլորտում (մասնավորապես արտադրության գիտատար ճյուղերում գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտների համար),
- սկսնակ գործարարների համար ձեռնարկատիրական գործունեություն սկսելու հետ կապված գործարար հմտությունների և ֆինանսական միջոցների պակաս,

- գործարար տեղեկատվության և խորհրդատվության ստացման ու կադրերի մասնագիտական ուսուցման հարցերում առկա դժվարություններ,
- ՓՄՁ-ի սուբյեկտների գործունեության միջազգայնացման, վերջիններիս կողմից թողարկվող արտադրանքի (մատուցվող ծառայությունների) արտահանման հնարավորությունների պակաս:

16.1.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում Նպատակները

ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման ռազմավարական նպատակներն են՝

- 1) պետական ուղղակի աջակցության գործիքների միջոցով երկրում ՓՄՁ-ի զարգացման խթանումը.
- 2) ՓՄՁ-ի զարգացման ճանապարհով երկրի, հատկապես նրա հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերի տնտեսական զարգացմանը և անհամամասնությունների հաղթահարմանը նպաստելը.
- 3) ՓՄՁ-ի զարգացման միջոցով երկրի տնտեսության բազմազանեցմանը նպաստելը և զբաղվածության ու ինքնազբաղվածության մակարդակի բարձրացման ապահովումը.
- 4) ՓՄՁ-ի սուբյեկտների պետական աջակցությանը նպատակաուղղված շրջանակների բազմազանեցումը, ինչպես նաև ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ցուցաբերվելիք պետական աջակցության նպատակայնության ու հասցեականության ապահովումը:

Գերակայությունները

ՓՄՁ-ի ոլորտի միջնաժամկետ կտրվածքով (2018-2020թթ.) գերակայություններն են.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018թ.	2019թ.	2020թ.	
1	ՓՄՁ պետական ուղղակի աջակցության գործիքների միջոցով երկրում ՓՄՁ զարգացման խթանում՝ նպաստելով երկրի, հատկապես նրա հեռավոր և սահմանամերձ բնակավայրերի տնտեսական զարգացմանը և անհամամասնությունների հաղթահարմանը, տնտեսության բազմազանեցմանը և ապահովելով բնակչության զբաղվածության ու ինքնազբաղվածության մակարդակի բարձրացումը, ինչպես նաև ՓՄՁ սուբյեկտների պետական աջակցությանը նպատակաուղղված շրջանակների բազմազանեցումը (ՓՄՁ սուբյեկտներին ցուցաբերվելիք պետական աջակցության նպատակայնության ու հասցեականության ապահովում)			Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N442-Ն որոշման հավելված), ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N1060-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագիր, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի դեկտեմբերի 26-ի N 1313-Ն որոշման 13-րդ կետի 1-ին ենթակետի համաձայն՝ ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարի կողմից հաստատվող «Պետական աջակցություն Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ հիմնադրամի կանոնադրական հիմ-նախնդիրների իրականացմանը» 2017 թվականի, «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2018 թվականի և 2019 թվականի ծրագրեր

16.1.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2018-2020թթ. ՓՄՁ-ի սուբյեկտների աջակցության ծրագրային միջոցառումներն ուղղված կլինեն ՀՀ մարզերում նոր ՓՄՁ-ի սուբյեկտների և նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, գործող ՓՄՁ-ի սուբյեկտների մրցունակության բարձրացմանը, ցածր տնտեսական ակտիվությամբ առանձնացող տարածաշրջաններում ձեռնարկատիրական գործունեության զարգացմանը, երկրի ՀՆԱ-ում, ինչպես նաև այլ մակրոտնտեսական ցուցանիշներում ՓՄՁ-ի սուբյեկտների տեսակարար կշռի հետագա ավելացմանը:

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ՓՄՁ-ի ոլորտում ծախսային ծրագրերի (պարտավորությունների) իրականացումը մեծապես կնպաստի ՓՄՁ-ի ոլորտի գերակայությունների և ՓՄՁ-ի ոլորտի զարգացման ու պետական աջակցության ծրագրային նպատակների և գերակայությունների իրականացմանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել շուրջ 152.6 մլն դրամ, որը կուղղվի ծրագիրն իրականացնող անձնակազմի և փորձագետների (Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի աշխատողների) վարձատրությանը:

Միաժամանակ տեխնիկական աջակցության բնույթի ծրագրային միջոցառումները նախատեսվում է իրականացնել Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ-ի եկամուտների, ազատ դրամական միջոցների, խնայողությունների, ինչպես նաև միջազգային ու օտարերկրյա կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

Բացի այդ, ծրագրով նախատեսված «ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին ֆինանսական և ներդրումային աջակցություն» ծրագրային միջոցառումը վարկային երաշխավորությունների տրամադրման մասով կիրականացվի ձևավորված դրամագլխի հաշվին, իսկ կապիտալի ֆինանսավորումը և ուղղակի վարկավորումը՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ի գործունեության շրջանակներում:

16.2 «ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ» ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.2.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Համաձայն Միավորված ազգերի կազմակերպության Զբոսաշրջության Համաշխարհային կազմակերպության (այսուհետ՝ ՄԱԿԶՀԿ) կանխատեսումների՝ 2030 թվականին համաշխարհային զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կհասնի 1.8 միլիարդի:

2016 թվականին միջազգային զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կազմել է 1 միլիարդ 235 միլիոն՝ 46 միլիոնով կամ 3.9 տոկոսով ավել քան 2015 թվականին: Վերջին հինգ տարիներին համաշխարհային զբոսաշրջային այցելությունների միջին տարեկան աճը կազմել է շուրջ 4.5 տոկոս:

2016 թվականին ներքին զբոսաշրջային այցելությունները համաշխարհային մակարդակով կազմել են շուրջ 5-6 միլիարդ:

Զբոսաշրջությունը աշխատանքով է ապահովում մոտավորապես 250 մլն մարդ ամբողջ աշխարհում՝ յուրաքանչյուր տասնմեկերորդ աշխատողը զբաղված է զբոսաշրջության ոլորտում: 2020 թվականին համաշխարհային եկամուտները զբոսաշրջությունից կկազմեն մոտ 2 տրլն.դոլար:

Վիճակագրական տվյալները փաստում են, որ զբոսաշրջության մասնաբաժինը ներդրումների ընդհանուր ծավալում կազմում է մոտ 7%, համաշխարհային սպառողական ծախսերի 11%, բոլոր հարկային մուտքերի 5% և համաշխարհային ծառայությունների առևտրի մեկ երրորդը:

Զբոսաշրջության կայուն զարգացումը նպաստում է կայուն տնտեսական զարգացմանը, շրջակա միջավայրի պահպանությանը, աղքատության հաղթահարմանը, պատմամշակութային ժառանգության և ավանդույթների պահպանությանն ու զարգացմանը, մշակութային արժեքների փոխադարձ արժևորմանը և այլն:

Զբոսաշրջությունը Հայաստանում, վերջին տարիներին, շնորհիվ զբոսաշրջության ոլորտում վարվող նպատակային պետական քաղաքականության, ինչպես նաև շահագրգիռ կողմերի՝ պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնավոր հատվածի և բնակչության համագործակցության, արձանագրում է այցելուների թվի կայուն և դինամիկ աճ: Վերջին հինգ տարիներին Հայաստան ներգնա զբոսաշրջային այցելությունների միջին տարեկան աճը կազմել է շուրջ 7.0 տոկոս:

2016 թվականին Հայաստան ներգնա զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կազմել է շուրջ 1միլիոն 259 հազար՝ 5.7 տոկոսով ավել, քան 2015 թվականին:

2016 թվականին այցելությունների աճը հիմնականում ապահովվել է ՌԴ-ից, Իրանից, ԱՄԷ-ից, Չինաստանից, Խորվաթիայից, Չեխիայից, Դանիայից, Գերմանիայից, Ինդոնեզիայից, Կոլումբիայից, Նիդերլանդներից, Օմանից, Ֆիլիպիններից, Իսպանիայից, Թուրքիայից Հայաստան այցելությունների աճով:

Զբոսաշրջության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացման շրջանակներում 2005 թվականից Հայաստանում գործողության մեջ է դրվել «Հյուրանոցային ծառայություններ մատուցելու կարգն ու պայմանները սահմանելու, հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման կարգերը և որակավորման ընթացակարգը հաստատելու մասին»

(10.06.2004թ. N 946-Ն) ՀՀ կառավարության որոշումը, որի համաձայն ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարությունը հանդիսանալով ՀՀ կառավարության լիազորված մարմինը իրականացնում է:

Հայաստանում հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորում:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակին կարագրության ամփոփադյունակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման գործընթացի իրականացում	ՀՀ տարածքում գործող հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Զբոսաշրջության ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման գործընթացների և պետական քաղաքականության արդյունավետ և նպատակային իրականացմամբ, զբոսաշրջության ոլորտի զարգացմանը ուղղված համապատասխան ենթակառուցվածքների ստեղծմամբ և զարգացմամբ:

2000 թվականից ի վեր Հայաստանում իրականացվում են զբոսաշրջության զարգացման պետական տարեկան ծրագրեր, որոնք հիմնականում ուղղվել են մարքեթինգային քաղաքականության իրականացմանը, մասնավորապես Հայաստանի, որպես զբոսաշրջության համար գրավիչ և բարենպաստ երկրի նկարագրի ձևավորմանը և շարունակական կատարելագործմանը:

2008-2016 թվականներին Հայաստանի զբոսաշրջային գրավչությունները ներկայացվել են 55-ից ավելի միջազգային հեղինակավոր ցուցահանդեսներում, տարեկան տպագրական և տեսանյութերի *հազարավոր* օրինակներ տարածվել պահանջարկի շուկաներում, *հարյուրավոր* մասնագիտացած լրագրողների և տուրօպերատորների համար կազմակերպվել են ճանաչողական այցեր Հայաստան՝ արդյունքում 2008 թվականին գրանցվել է 558.443 միջազգային այցելու, որոնց թիվը տարեկան դինամիկ աճելով 2016 թվականին հասել է 1.259.188 սահմանագիծը 2015 թվականի համեմատ աճելով 12.6%:

Միջազգային այցելությունների դինամիկան սկսած 2008 թվականից հետևյալն է.

Տարիներ	Ժամանած զբոսաշրջիկների քանակը	աճը %
2008	558.443	2008/2007- 9.4%
2009	575.281	2009/2008- 3.0%
2010	683.979	2010/2009- 18.9%
2011	757.935	2011/2010- 10.3%
2012	843.330	2012/2011- 11.3%
2013	1.084.188	2013/2012- 12.6%

2014	1.203.746	2014/2013- 11.3%
2015	1.192.000	2015/2014- -1.0%
2016	1.259.657	2016/2015- 5.7%
2017	1.320.000 կանխատեսում	2017/2016- 5.0%

Համաձայն վիճակագրական տվյալների 2008-2013 թթ. տարեկան միջին աճը կազմել է 10,9%, իսկ 2014–2016թթ.՝ 5.3%: Այս տարբերությունը բացատրվում է համաշխարհային քաղաքական փոփոխություններով, տարադրամի կտրուկ տատանումներով:

Համեմատելով 2015-2016թթ. զարգացման միտումները նախորդող 2008-2013թթ. միտումների հետ պետք է նշել 2015 թվականը, որի ընթացքում ներգնա զբոսաշրջային այցելությունների քանակի նվազումը հիմնականում պայմանավորվել է Ռուսաստանի Դաշնությունից և Վրաստանից այցելությունների նվազմամբ՝ համապատասխանաբար 6 և 11 %-ով (ընդհանուր շուրջ 60000-ով):

Զբոսաշրջության ոլորտում հիմնական ֆինանսական ցուցանիշն են ներգնա ժամանումների քանակը և դրանից ստացվող եկամուտները՝ Հայաստան ժամանած յուրաքանչյուր զբոսաշրջիկ միջինը ծախսում է մոտ 800 ԱՄՆ դոլար:

Ներքին զբոսաշրջային այցելություններ

2015 թվականին ներքին զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կազմել է շուրջ 872 հազար՝ 1.4 տոկոսով ավելի, քան 2014 թվականին: 2015 թվականին 2014 թվականի համեմատ պակաս են իրացվել սոցիալական փաթեթով հանգստի իրականացումը:

2016 թվականին ներքին զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կազմել է 979.968, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ ցուցանիշը աճել է 12.4%-ով: Ներքին զբոսաշրջության աճին էապես նպաստել և նպաստում է նաև սոցիալական փաթեթի հանգստի ապահովման ծառայությունը, թեկուզև այն կազմում է ներքին զբոսաշրջային այցելությունների ընդամենը 10-15%-ը:

2016 թվականին ներքին զբոսաշրջությունից ստացված համախառն եկամուտը փորձագիտական գնահատականներով կազմել է շուրջ 245 մլն ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ (մեկ ներքին զբոսաշրջիկի կատարած միջին ծախսը մեկ այցելության ընթացքում գնահատվում է շուրջ 250 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ):

Ենթակառուցվածքներ. հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ

Ըստ պաշտոնական վիճակագրական տվյալների 2008 թվականին միջազգային զբոսաշրջիկ են ընդունել 49 հյուրանոց, իսկ 2013-ին՝ 77 հյուրանոց:

2016 թվականին ՀՀ տարածքում գործել են ավելի քան 440 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ (հյուրանոց, մոթել, հյուրանոցատիպ հանգրվան, առողջարան, պանսիոն, հանգստյան կամ մասնագիտացված տուն, զբոսաշրջային բնակատեղի (hostel), ճամբար), որոնց

հյուրանոցային համարների և ննջատեղերի ընդհանուր քանակը կազմում է համապատասխանաբար շուրջ 14000 և 28000: Նշված հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների շուրջ 40%-ը գտնվում է Երևանում, իսկ 60%-ը՝ ՀՀ մարզերում: Բացի նշված հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներից Հայաստանում (հիմնականում գյուղական համայնքներում) գործում են շուրջ 250 զբոսաշրջային տներ (B&B):

2013-2016 թվականներին Հայաստանում բացվել են ավելի քան 25 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ (այդ թվում նաև միջազգային հեղինակավոր հյուրանոցային խմբերին դասվող)՝ ապահովելով շուրջ 2000 հյուրանոցային համար:

Հյուրանոցաշինության զարգացումը բացատրվում է աճող պահանջարկով, ինչը նաև խթանում է Հայաստանի միջազգային հյուրանոցային ցանցերի ներգրավումը:

Եթե համեմատել 2000 թվականի հետ, 2000 թվականը ընդունելով որպես մեկնարկային զբոսաշրջության վիճակագրության համար, ապա Հայաստանում գործում էր 3-4 հյուրանոց՝ միայն Երևան քաղաքում, ընդ որում դեռ չէին գործում զբոսաշրջային տները:

2015-2016թթ. ընթացքում զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման միտումները նույնպես հիմնականում բացահայտվել են ոլորտի զարգացման պետական տարեկան ծրագրի իրականացման արդյունքում:

Հայաստանի զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացվել է հեղինակավոր մի շարք միջազգային ցուցահանդեսներում՝ 2015 թ-ին՝ 7, իսկ 2016թ-ին՝ 3:

Ազգային ավանդական միջոցառումների կազմակերպման շրջանակներում 2015 թ-ին ՀՀ Լոռու, Վայոց Ձորի, Սյունիքի և Տավուշի մարզերում կազմակերպվել են թվով 5 փառատոներ, իսկ 2016 թ-ին՝ 4:

- **Թվականին**
- Հայկական զբոսաշրջային արդյունքի միջազգային և ներքին շուկաներում խթանման նպատակով.

Գովազդատեղեկատվական համակարգի կատարելագործման՝ տպագիր և էլեկտրոնային գովազդատեղեկատվական նյութերի ստեղծման շրջանակներում

- Կատարվել են նախապատրաստական աշխատանքներ Հայաստանը և Երևանը ներկայացնող բրոշյուրների և քարտեզների տպագրության համար՝ հրատարակվելու է 20.000 հատ բրոշյուր և 20.000 հատ քարտեզ 6 լեզուներով:
- Տպագրվել է 3000 օրինակ Ջերմուկ քաղաքի ֆոտոալբոմը անգլերեն և իսպաներեն լեզուներով:
- բազմացվել է 1000 օրինակ Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացնող «Հայաստան՝ Նոյի երկիր» վավերագրական ֆիլմը

Էլեկտրոնային մարքեթինգի ապահովման շրջանակներում

- Մշակվել են ՀՀ մարզերում 40 քայլարշավային երթուղիներ և տեղադրվել են www.wikiloc.com միջազգային կայքում՝ նպատակ ունենալով Հայաստանում խթանելու արկածային զբոսաշրջությունը և ներգրավելու նոր զբոսաշրջիկներ:
- Համացանցով, սոցիալական ցանցերով Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի ներկայացման նպատակով նկարահանվել է 10 րոպե տևողությամբ տեսահոլովակ:
- Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել զբոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնների գործունեությանը՝ Գառնիում, Գորիսում, Դիլիջանում, Ծաղկաձորում և Սևանում, որոնք զբոսաշրջիկներին տրամադրել են բազմաբնույթ տեղեկատվություն տարածաշրջանների վերաբերյալ:
- Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել Համահայկական աշխարհագրական ասոցիացիային՝ «Բացահայտիր Հայաստանը» և «Երևան» հեռուստածրագրերի պատրաստման և հեռարձակման համար՝ 2 հեռուստածրագրերի հեռարձակումը 24 անգամ
- Թիրախային շուկայում Հայաստանի խթանում. Հայաստանը միջազգային զբոսաշրջային ուղեցույցերի շարքում հանրաճանաչ իտալական ULISSE MAGAZINE (Alitalia) ամսագրում տպագրվել է ՀՀ զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացնող հոդված: Իտալական ULISSE MAGAZINE (Alitalia) ամսագրի ընթերցողների քանակը հասնում է 2.500.000-ի:
- Հայաստանը և հայկական զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացվել է հետևյալ միջազգային հեղինակավոր զբոսաշրջային ցուցահանդեսներում.
- «Fitur'2015»-ին՝ Իսպանիայի Մադրիդ քաղաքում,
- «ITB'2015»-ին՝ Գերմանիայի Բեռլին քաղաքում
- «MITT'2015»-ին՝ ՌԴ Մոսկվա քաղաքում,
- «TopResa'2015»-ին՝ Ֆրանսիայի Փարիզ քաղաքում,
- «TTG Incontri-2015»-ին՝ Իտալիայի Ռիմինի քաղաքում,
- «WorldTravelMarket 2015»-ին՝ Մեծ Բրիտանիայի Լոնդոն քաղաքում,
- «TT Warsaw 2015»-ին՝ Լեհաստանի Վարշավա քաղաքում:
- Ցուցահանդեսների շրջանակներում, կազմակերպվել է Հայաստանի զբոսաշրջության ոլորտի համար 3 շնորհանդես (RoadShow), ներկայացնելով հայկական մշակույթը, ուսեստները, զբոսաշրջային գրավչությունը:
- Կազմակերպվել են օտարերկրյա լրագրողների և զբոսաշրջության ոլորտի մասնագետների և պոտենցիալ ներդրողների Հայաստան ճանաչողական այցեր.
- իրականացվել է թվով 14 իսրայելյան ճամփորդական լրագրողների ճանաչողական այցը Հայաստան: Այցի արդյունքում իսրայելական Globes, Maariv, Nana10, Mako ամսագրերում տպագրվել են թվով 4 հոդված:

- իրականացվել է թվով 20 ռուսաստանյան լրագրողների, զբոսաշրջության ոլորտի մասնագետների և պոտենցիալ ներդրողների ճանաչողական այցը Հայաստան: Այցի արդյունքում 3000 տպաքանակ ունեցող reSPUBLICA ամսագրում տպագրվել է հոդված ՀՀ զբոսաշրջային արդյունքի վերաբերյալ:

- իրականացվել է իտալական RAI պետական հեռուստառադիոընկերության ներկայացուցիչների ճանաչողական 7-օրյա շրջայցը Հայաստան: Այցի արդյունքում հավաքագրված ողջ տեղեկատվության հիման վրա նկարահանվել և ցուցադրվել է վավերագրական ֆիլմ:

- իրականացվել է ավստրիացի և գերմանացի 4 լրագրողների ճանաչողական այցը Հայաստան: Արդյունքում պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել տպագրել առնվազն 1-ական հոդված ավստրիական DerStandart օրաթերթում և գերմանական Tagespiegel, NeueWestfälischeZeitung, Osnabrücker Zeitung, Die Zeit օրաթերթերում, Deutschlandfunk ռադիո ընկերությամբ, Augsburger Allgemeine մարզային թերթում, Tageszeitung München պարբերականում, WochenblattBayern թերթում:

- իրականացվել է ռուսաստանյան ամենահայտնի և խոշոր զբոսաշրջային գործակալությունների ցանցի ներկայացուցիչների Հայաստան ճանաչողական այց: Այցի նպատակն էր Հայաստանում կազմակերպել զբոսաշրջության զարգացմանը նվիրված միջազգային համաժողով, քննարկել Հայաստանի հետ համագործակցության հնարավոր տարբերակները, իրականացնել փորձի փոխանակում: Այցին մասնակցել են Сеть офисов продаж «Горячие туры» ցանցի տնօրենների կազմը՝ շուրջ 130 հոգի:

2. Ավանդական տոնակատարությունների և փառատոների կազմակերպման շրջանակներում.

1). ՀՀ Լոռու մարզի Ախթալա քաղաքում կայացել է հինգերորդ «Հայոց ավանդական տոնածիսական ուտեստների մրցույթ փառատոնը», որին մասնակցել է շուրջ 6000 մարդ Հայաստանից, Վրաստանից, Ռուսաստանից, Ֆրանսիայից, Գերմանիայից, Իտալիայից, Բուլղարիայից և այլ երկրներից::

2).ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքում կայացել է «Գինու» ամենամյա փառատոնը, որին մասնակցել են նաև ԼՂՀ ներկայացուցիչներ: Փառատոնին մասնակցել են 11 գործարանային և 60 ընտանեկան արտադրության գինեգործներ՝ իրենց առանձին տաղավարներով: Փառատոնին ընդհանուր առմամբ ներկա են եղել ավելի քան 25000 այցելու:

3). ՀՀ Սյունիքի մարզի Գորիս քաղաքում 2 փուլով կազմակերպվել է ամենամյա «Սյունյաց ավանդույթներ» փառատոնը, որի առաջին փուլը մեկնարկել է ԼՂՀ-ում, Ամարասի վանքի շրջակայքում, այնուհետև փառատոնի հիմնական փուլը անցկացվել է Գորիս քաղաքում:

Փառատոնը հյուրընկալել է մոտ 4000 այցելու, այդ թվում բազմաթիվ արտասահմանյան զբոսաշրջիկների:

4). ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքում իրականացվել է «Մշակութային վերածնունդ» փառատոնը, որին մասնակիցները ներկայացել են ավելի քան 25 տաղավարներով՝ ՀՀ մարզերից և ԼՂՀ-ից: Փառատոնին մասնակցել են ավելի քան 2600 այցելու:

5). ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Խաչիկ համայնքում կայացել է «Գաթայի» փառատոնը, որի մասնակիցները ներկայացել են 20 տաղավարով:

- Հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման գործընթացի շրջանակներում իրականացված որակավորման գործընթացի շրջանակներում որակավորման կարգ է շնորհվել 4 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներին:
- «Մարդկային ռեսուրսների զարգացում» միջոցառման շրջանակներում.

Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել զբոսավարների միջազգային ուսումնական կենտրոնին, որը անցկացրել է միջազգային դասընթաց, որին մասնակցել են 10 զբոսավար՝ 4-ը Հայաստանից, 6-ը Իրանից: Մեկնարկել է Հայաստանում սկսնակ զբոսավարների պատրաստման 6 ամսյա դասընթացը: Հայաստանի Զբոսավարների Գիլդիան մասնակցել է Մոսկվայում տեղի ունեցած Զբոսավարների ասոցիացիաների եվրոպական ֆեդերացիայի 17-րդ համաժողովին:

«Զբոսաշրջային տների (B&B) համակարգի և մարդկային ռեսուրսների զարգացում» միջոցառման շրջանակներում կազմակերպվել են սեմինարներ ՀՀ Լոռու մարզի Ալավերդի քաղաքի 20 բնակիչների մասնակցությամբ: Տեղի 10 զբոսաշրջային տների ներկայացուցիչներին տրամադրվել է մասնագիտական խորհրդատվություն: Տպագրվել է ՀՀ Լոռու մարզի հյուրատների ցանկը ներկայացնող բուկլետներ՝ 3000 օրինակ:

- «ՀՀ մրցունակ և շարունակական օդային փոխադրումների ծառայությունների մատուցման ծրագրի խթանում» միջոցառման շրջանակներում ապահովվել է մասնակցությունը 3 համաժողովների.

- 1) Մեծ Բրիտանիայի Միացյալ Թագավորության Աբերդին քաղաքում «Եվրոպայի ուղիների զարգացում» խորագրով (RoutesEurope 2015) համաժողովին:
- 2) Վրաստանի մայրաքաղաք Թբիլիսիում տեղի ունեցած «RoutesSilkRoad 2015» համաժողովին:
- 3) Հարավաֆրիկյան Հանրապետության Դուրբան քաղաքում «Համաշխարհային ուղիների զարգացում» խորագրով 21-րդ համաժողովին (WorldRoutes 2015):

- Միջազգային համագործակցության իրականացման շրջանակներում.

1. Իրանի Իսլամական Հանրապետության (ԻԻՀ) Թեհրան քաղաքում կայացել է ՀՀ և ԻԻՀ միջև զբոսաշրջության բնագավառում համագործակցության տեխնիկական հանձնաժողովի երրորդ նիստը:
2. կազմակերպվել է հանդիպում-քննարկում ԻԻՀ մշակութային ժառանգության, ձեռարկեստի և զբոսաշրջության կազմակերպության ղեկավարի և զբոսաշրջության ոլորտի ներկայացուցիչների հետ:
3. ստորագրվել է «ՀՀ կառավարության և ՉԺՀ կառավարության միջև զբոսաշրջության բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագիրը:
4. մասնակցություն է ապահովվել ՉԺՀ Սիան քաղաքում կայացել է ՄԱԿ Զբոսաշրջության Համաշխարհային Կազմակերպության (ՄԱԿ ԶՀԿ) «Մեծ Մետաքսի Ճանապարհ» ծրագրի 7-րդ միջազգային հանդիպմանը, որի արդյունքում կազմակերպվել է ՉԺՀ Զբոսաշրջության ազգային ադմինիստրացիայի և չինական զբոսաշրջային օպերատորների ներկայացուցիչներից կազմված պատվիրակության այցը Հայաստան:
5. մասնակցություն է ապահովվել ՉԺՀ Պեկին քաղաքում առևտրատնտեսական հարցերով հայ-չինական համատեղ հանձնաժողովի ութերորդ նիստի աշխատանքներին, որի շրջանակներում հանդիպումներ են կայացել նաև Չինաստանի զբոսաշրջության ազգային ադմինիստրացիայի նախագահի և Չինաստանի քաղաքացիական ավիացիայի նախագահի տեղակալ հետ:
6. մասնակցություն է ապահովվել Խորվաթիայի Հանրապետության Ռովին քաղաքում ՄԱԿ ԶՀԿ Գործադիր Խորհրդի 100-րդ հոբելյանական նստաշրջանի աշխատանքներին, որի օրակարգում ներառված էր «Prevention of Promotion of Conflict Zones as Tourism destination and Using Tourism for Illegal Purposes» («Կոնֆլիկտային տարածքներում զբոսաշրջային քարոզչությունը արգելելու վերաբերյալ»)՝ հակադարաբաղյան բանաձևի նախագծի վերաբերյալ ՄԱԿ ԶՀԿ Զբոսաշրջության էթիկայի համաշխարհային հանձնաժողովի կարծիքի քննարկումը: Արդյունքում հայկական կողմի ջանքերով ադրբեջանական կողմի ներկայացրած բանաձևի ընդունումը կանխվել է: ՄԱԿ ԶՀԿ Գործադիր Խորհուրդը բանաձևը չի ընդունել: ՄԱԿ ԶՀԿ Գործադիր Խորհուրդը չի ընդունել որոշում՝ հարցը ներկայացնել ՄԱԿ ԶՀԿ Գլխավոր ասամբլեայի քննարկմանը: ՄԱԿ ԶՀԿ Գործադիր Խորհուրդը որոշել է ընդունել ի գիտություն ՄԱԿ ԶՀԿ Զբոսաշրջության էթիկայի համաշխարհային հանձնաժողովի կարծիքը:
7. մասնակցություն է ապահովվել Կոլումբիայի Հանրապետության Մեդելին քաղաքում հայկական պատվիրակությունը մասնակցել է ՄԱԿ ԶՀԿ Գլխավոր ասամբլեայի 21-րդ նստաշրջանի և դրա շրջանակներում նաև ՄԱԿ ԶՀԿ Գործադիր Խորհրդի 101-րդ, 102-րդ և ՄԱԿ ԶՀԿ Եվրոպական հանձնաժողովի 58-րդ նստաշրջանների աշխատանքներին, որի

շրջանակներում պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների համաժողովը 2016 թվականին անցկացնել Հայաստանում, որին կմասնակցի նաև ՄԱԿ ԶՀԿ Գլխավոր քարտուղարը:

8. ապահովվել է մասնակցությունը Բելառուսի Հանրապետության Մինսկ քաղաքում ԱՊՀ անդամ-պետությունների Զբոսաշրջության խորհրդի նիստին, որի ընթացքում քննարկվել են ԱՊՀ տարածքում զբոսաշրջության զարգացման և համագործակցության վերաբերյալ արդիական հարցեր:
9. ՄԱԿ ԶՀԿ և Գերմանական միջազգային համագործակցության ընկերության հետ համագործակցությամբ ապահովվել է ՄԱԿ ԶՀԿ փորձագետների Հայաստան այցը, որի շրջանակներում կայացել են մի շարք հանդիպումներ և քննարկումներ՝ Հայաստանում զբոսաշրջության ոլորտի օրենսդրության արդիականացման և զբոսաշրջության վիճակագրության բարելավման շրջանակներում:

2016 թվականին

2016 թվականին թիրախավորված շուկաներում իրականացվել են մի շարք միջոցառումներ:

1) Միջազգային հեղինակավոր զբոսաշրջային ցուցահանդեսներում Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի ներկայացում. ծրագրային միջոցառման ուղղությամբ զբոսաշրջային ընկերությունների մասնակցությամբ Հայաստանի զբոսաշրջային գրավչությունները ներկայացվել են Բեռլինի «ITB'2016», Մոսկվայի «MITT'2016» և Լոնդոնի «WorldTravelMarket 2016» ցուցահանդեսներում:

2) Օտարերկրյա լրագրողների և զբոսաշրջության ոլորտի մասնագետների և պոտենցիալ ներդրողների Հայաստան ճանաչողական այցերի կազմակերպում միջոցառման շրջանակներում իրականացվել է հոլանդական և վրացական լրագրողների և ոլորտի մասնագետների ճանաչողական այցեր Հայաստան: Այցերի արդյունքում տպագրվել են հոդվածներ ՀՀ զբոսաշրջային արդյունքի վերաբերյալ:

3) Մշակվել են ՀՀ մարզերում 40 քայլարշավային երթուղիներ և տեղադրվել են www.wikiloc.com միջազգային կայքում՝ նպատակ ունենալով Հայաստանում խթանելու արկածային զբոսաշրջությունը և ներգրավելու նոր զբոսաշրջիկներ:

4) Ավանդական տոնակատարությունների և փառատոների կազմակերպման ապահովում միջոցառման շրջանակներում կազմակերպվել է «Սյունյաց ավանդույթներ» ամենամյա փառատոնը՝ «ԹՈՒԹ» խորագրով, Դիլիջան քաղաքում՝ «Մշակութային վերածնունդ» փառատոնը, Վայոց ձորի մարզի Խաչիկ գյուղում անցկացվել է «Գաթայի» փառատոնը:

5) Զբոսաշրջության բնագավառում Միջազգային համագործակցության շրջանակներում.

Կազմակերպվել է ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների 38-րդ նստաշրջան

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2016թ. հուլիսի 14-ի նիստի N 27 արձանագրային որոշման և այդ որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության և ՄԱԿ ԶՀԿ միջև կնքված համաձայնագրի՝ 2016թ. հոկտեմբերի 1-ից 4-ը Երևանում տեղի է ունեցել ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների 38-րդ նստաշրջանը:

Նստաշրջանին մասնակցել են ՄԱԿ ԶՀԿ գլխավոր քարտուղարը, գործադիր տնօրենը, ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների խորհրդի նախագահը, Ճամայկայի զբոսաշրջության նախարարը, ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների ծրագրի տնօրենը, աֆիլացված անդամներ ավելի քան 20 երկրներից՝ ընդհանուր թվով շուրջ 150 մասնակից:

Միջոցառման շրջանակներում ՄԱԿ ԶՀԿ գլխավոր քարտուղարը հանդիպումներ է ունեցել ՀՀ Նախագահի և ՀՀ վարչապետի հետ:

Բացի մամուլի տարբեր միջոցներով լուսաբանումից, նստաշրջանն ուղիղ հեռարձակմամբ ներկայացվեց նաև ՄԱԿ ԶՀԿ կայքէջով (www.unwto.org) և լայն արձագանք ստացավ թե հայաստանյան լրատվական միջոցների կողմից և թե սոցիալական ցանցերում:

ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների 38-րդ նստաշրջանի՝ Երևանում կազմակերպումը, ինչպես և նախատեսված էր, իր նպաստն ունեցավ միջազգային շուկայում Հայաստանի՝ որպես զբոսաշրջության համար բարենպաստ և գրավիչ երկրի նկարագրի, միջազգային կապերի ամրապնդման ու զարգացման, ինչպես նաև ակտիվ և արդյունավետ միջազգային համագործակցության իրականացման և գործարար կապերի հաստատման ու զարգացման գործում:

1) Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել «Եվրոդիպ»-ի (Eurhodip) 23-րդ համաժողովի կազմակերպմանը.

Պետական աջակցություն է ցուցաբերվել Հայկական տուրիզմի ինստիտուտին զբոսաշրջության բնագավառում մասնագիտացված եվրոպական կրթական հաստատությունները միավորող «Եվրոդիպ»-ի 23-րդ համաժողովի պատշաճ իրականացման համար:

2016 թվականի հոկտեմբերի 13-16-ը Երևան քաղաքում անցկացվել է «Եվրոդիպ»-ի 23-րդ համաժողովը՝ «Տուրիստական կրթություն, ուղիներ դեպի նոր նշանակետեր» խորագրով:

20 երկրի 40 պատվիրակ (Ֆրանսիայից, Իսպանիայից, Գերմանիայից, Իրանից, Սենեգալից, ՌԴ-ից, Իտալիայից, Սլովենիայից, Ուկրաինայից և այլ երկրներից), այդ թվում՝ «Եվրոդիպի» տնօրենների խորհրդի նախագահը մասնակցել են համաժողովի աշխատանքներին:

Համաժողովը բաղկացած էր 4 սեսիաներից, որի շրջանակներում կայացել են լայնածավալ քննարկումներ: Համաժողովի ժամանակ կայացել է նաև «Մասնագիտական կրթություն և ուսուցում հյուրընկալության և տուրիզմի վերաբերյալ» ձեռնարկի (անգլերեն և հայերեն լեզուներով) շնորհանդեսը:

Համաժողովի վերաբերյալ տեղեկատվությունը հրապարակվել է «Եվրոդիպ»-ի պաշտոնական ինտերնետային կայքում, առկա են համաժողովի վերաբերյալ մամուլի հրապարակումներ, կազմակերպվել են «Եվրոդիպ»-ի անդամների և Հայաստանի կրթական հաստատությունների միջև հանդիպումներ, կոնտակտների փոխանակում, արվել են առաջարկություններ զբոսաշրջության ոլորտում մարդկային ռեսուրսների զարգացման գործընթացի բարելավման ուղղությամբ: Հյուրընկալության և զբոսաշրջային կրթության ասոցիացիան՝ «Եվրոդիպը», ոլորտի ամենահեղինակավոր ցանցերից մեկն է աշխարհում, գործում է Եվրամիության հովանու ներքո: Կառույցին անդամակցում են շուրջ 40 երկիր և 100-ից ավելի կրթական հաստատություններ, որտեղ սովորում են ավելի քան 150 000 ուսանողներ:

2) Զբոսաշրջության միջազգային օրվա առթիվ միջոցառման կազմակերպում

Զբոսաշրջության միջազգային օրվա առթիվ միջոցառման պատշաճ կազմակերպում ապահովելու նպատակով Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կողմից հայտարարված մրցույթում հաղթող է ճանաչվել «Մեդիա Օնիքս» ՍՊԸ, որի հետ կնքվել է պայմանագիր:

Զբոսաշրջության միջազգային օրվա առթիվ միջոցառումն կայացել է 2016 թվականի հոկտեմբերի 1-ին Երևանում «Ռեդիսոն Բյու Հոթել» հյուրանոցում:

Միջոցառմանը մասնակցել են շուրջ 300 հյուրեր: Ներկայացուցչական պատվիրակությամբ հանդիսությանը մասնակցել են Միավորված Ազգերի Կազմակերպության Զբոսաշրջության Համաշխարհային կազմակերպության անդամները, պաշտոնատար անձիք, զբոսաշրջության ինդուստրիայի, մշակույթի, լրատվության, քաղաքական, հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ և այլն:

Զբոսաշրջության միջազգային օրվա այս տարվա տոնակատարությունը առավել գործնական և իրադարձային էր, քանի, որ միջոցառմանը հրավիրված էին նաև 2016 թվականի հոկտեմբերի 1-ից 4-ը Երևանում անցկացվող ՄԱԿ ԶՀԿ աֆիլացված անդամների 38-րդ նստաշրջանի մասնակիցները՝ ավելի քան 20 երկրներից:

Միջոցառմանը ներկայացվել է նաև հայկական խոհանոցը և մշակույթը:

3) Պետական աջակցություն փառատոների կազմակերպմանը

4) 2016 թվականին իրականացվել են հետևյալ փառատոները

ա) «ՀՀ Սյունիքի մարզի Գորիս քաղաքում «Թուֆ» խորագրով «Սյունյաց ավանդույթներ» փառատոնը

բ) ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքում պատմամշակութային վերածննդին նպաստող փառատոնը

գ) ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Խաչիկի համայնքում «Գյուղական ավանդույթներ» փառատոնը

5) Պետական աջակցություն «Հայ զբոսավարների գիլդիային»

Երևանի Զբոսավարների միջազգային ուսումնական կենտրոնում 2016 թվականի մարտի 31-ից ապրիլի 12-ը կայացել են «HOT (Hands On **T**ourist **G**uiding **C**ourse)» և «TtT (TraintheTrainer)» դասընթացներ:

2016 թվականի մարտի 31-ից ապրիլի 6-ը անցկացվել է HOT-ի դասընթացներ, որին մասնակցել են 2 անձ Թայլանդից, 1 անձ Հայաստանից, 1 անձ Բահրեյնից և 1 անձ Ղազախստանից:

- թվականի ապրիլի 8-ին մեկնարկել է TtT դասընթացներ, որին մասնակցել են 2 անձ Թայլանդից, 2 անձ Հայաստանից, 1 անձ Ղազախստանից և 8 անձ Իրանից:
- բոլոր մասնակիցները ստացել են WFTGA սերտիֆիկատներ:

6) **Հայաստանում կրոնական և ուխտագնացության զբոսաշրջության զարգացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման շրջանակներում՝** Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի և մասնավոր հատվածի ու միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչների (մասնավորապես Սմիթսոնյան ինստիտուտի) միջև կայացած հանդիպումների արդյունքում առաջարկվել է ստեղծել դեպի Հայաստան ուխտագնացության երթուղիներ, որոնք առնչվում են Սուրբ Թադեոս, Սուրբ Բարդուղիմեոս, Սուրբ Թովմաս առաքյալների Հայաստանում քրիստոնեության քարոզչության, ինչպես նաև Հոռմի Սրբազան Քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապի 2016 թվականի հունիսի 24-26-ը Հայաստան կատարած պատմական այցի հետ:

Հայաստանի՝ որպես ուխտագնացության երկրի զարգացման հեռանկարը հաշվի առնելով նախատեսվում է մարքեթինգային նյութերի՝ բրոշյուրների մշակում և տարածում, ինտերնետային կայքերում տեղեկատվության գետեղում, զբոսաշրջային կազմակերպությունների կողմից առաջարկվող փաթեթներում նշյալ երթուղիների ներառում:

2015-2016 թթ-ի ծրագրային միջոցառումների իրականացումը նպաստել է միջազգային շուկայում Հայաստանի մրցունակության բարձրացմանը, Հայաստանի նկատմամբ միջազգային շուկայի պահանջարկի ավելացմանը: Այդպիսով, զբոսաշրջային այցելությունների թվի դինամիկ աճին և ստեղծված պահանջարկով պայմանավորված ու բարենպաստ ներդրումային միջավայրի պայմաններում զգալի առաջընթաց է արձանագրվում զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների ձևավորման գործընթացում: Մասնավորապես, 2015-2016թթ. ավելացել են հյուրանոցային տնտեսության, սննդի ու ժամանցի օբյեկտների քանակը: Բնության հատուկ պահպանվող տարածքները, պատմամշակութային հուշարձանները, ազգային ավանդական միջոցառումները, խոհանոցն առավել ակտիվորեն ներգրավվում են զբոսաշրջային փաթեթներում՝ նպաստելով դրանց վերածննդին ու կայուն զարգացմանը:

Մի շարք միջոցառումներ կազմակերպված 2015-2016 թթ. չեն իրականացվել 2008-2013 թթ.-ին, ինչը դրական փոփոխություն է (օրինակ՝ մարքեթինգային միջոցառումների իրականացումը,

զբոսավարների միջազգային դպրոցի գործունեությունը՝ ոչ ֆինանսական), ինչը ազդում է ժամանումների քանակի վրա, Հայաստանի ճանաչելիության աստիճանի բարձրացմանը և այլ:

Հիմնական խնդիրները

Համաձայն «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի զբոսաշրջությունը հռչակված է որպես տնտեսության գերակա ճյուղ, որի հիմնախնդիրն է ամրապնդել և բարձրացնել համաշխարհային շուկայում Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակությունը՝ ապահովելով ներգնա և ներքին զբոսաշրջության և զբոսաշրջությունից ստացվող եկամուտների շարունակական աճ, նպաստելով աշխատատեղերի քանակի աճին (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ծրագրի 196 կետ):

Զբոսաշրջային կենտրոնների հայտարարումը և զարգացումը, նոր զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների ստեղծումը, զբոսաշրջության այլընտրանքային ձևերի զարգացումը հանդիսանում են այն խնդիրները, որոնց լուծմանն ուղղված են լինելու առաջարկվող ծրագրային միջոցառումները (ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ծրագրի 197, 198 կետեր):

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հաստատված և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի 2016 թվականի հոկտեմբերի 21-ի ԱԺՌ-243-Ն որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի զբոսաշրջության ոլորտի հիմնական խնդիրներն են.

- ամրապնդել և շարունակական բարձրացնել Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակությունը,
- դիվերսիֆիկացնել հայկական զբոսաշրջային արդյունքը, ձևավորել նոր, մրցունակ զբոսաշրջային արդյունքներ,
- համաշխարհային շուկայում ամրապնդել, զարգացնել և խթանել Հայաստանի նկարագիրը՝ որպես կայուն, ապահով, ձեռնարկատիրության, ներդրումների և զբոսաշրջության համար բարենպաստ ու գրավիչ երկիր,
- բարելավել Հայաստանի հասանելիությունը՝ տրանսպորտային հասանելիության և մուտքի-ելքի մատչելիության բարձրացման միջոցով,
- բարելավել և զարգացնել ենթակառուցվածքները,
- բարելավել զբոսաշրջային կենտրոնների և զբոսաշրջային գրավչության օբյեկտների կառավարումը:

Միաժամանակ հաշվի առնելով համաշխարհային զբոսաշրջության զարգացման միտումները և նախորդ տարիներին Հայաստանում զբոսաշրջության զարգացման պետական

ծրագրերի իրականացման արդյունքների վերլուծությունը՝ շարունակում են արդիական մնալ և լուծում պահանջող մի շարք խնդիրներ՝

1) ապահովել զբոսաշրջության ոլորտում արդյունավետ մարքեթինգային քաղաքականության իրականացում՝ միջազգային զբոսաշրջային շուկայում պատշաճ ներկայացնել Հայաստանը և հայկական զբոսաշրջային արդյունքը: Այս բնագավառում կապահովվի Հայաստանի մասնակցությունը հանրահայտ զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին՝ առնվազն տարեկան 3-5 ցուցահանդեսի, յուրաքանչյուրին առնվազն 5-8 զբոսաշրջային օպերատորների մասնակցությամբ, յուրաքանչյուր ցուցահանդեսի շրջանակներում յուրաքանչյուրի կողմից առնվազն 5 պայմանավորվածության ձեռքբերում, ինչի արդյունքում կապահանվի Հայաստան միջազգային զբոսաշրջիկների աճի դինամիկան (այս մասով մոտ 5%): Ցուցահանդեսների շրջանակներում կկազմակերպվեն մարքեթինգային միջոցառումներ և շնորհանդեսներ:

Տպագրելով տարեկան մի քանի հազար գովազդային նյութեր, ստեղծելով և վերարտադրելով Հայաստանի զբոսաշրջային արդյունքը գովազդող տեսանյութեր, հաղորդաշարեր, կատարելագործվում է գովազդատեղեկատվական համակարգը՝ զբոսաշրջիկին տրամադրելով պատշաճ որակի բազմալեզու նյութեր (յուրաքանչյուր տարի մի քանի րոպե տևողությամբ ֆիլմերի պատրաստում և ներկայացում www.armenia.travel կայքում, սոցիալական ցանցերում, միջազգային միջոցառումներում և լրատվամիջոցներով, շուրջ 45 վարկյան տևողությամբ տեսագովազդների մշակում և ներկայացում: Մի քանի լեզուներով գովազդային փաթեթների մշակում և տպագրում այդ թվում առնվազն. 3000 բրոշյուր, 1000 թղթապանակ, 10000 քարտեզ (բոլոր մարզերի վերաբերյալ), 20000 տեղեկատվական թերթիկ 1 էջի վրա, էլեկտրոնային բրոշյուրներ), որոնք առավել գրավիչ են դարձնում հայկական զբոսաշրջային արդյունքը: Գովազդային նյութերը, այդ թվում նաև առցանց, հազարավոր հավանական զբոսաշրջիկների ուշադրություն են գրավում, որոնց մի մասը հետագայում այցելում են Հայաստան (հստակ նշել այդ զբոսաշրջիկների թիվը հնարավոր չէ):

2) ապահովել հայրենական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակությունը միջազգային զբոսաշրջային շուկայում՝

- 2013 թ-ի նոյեմբերի 21-ի ՀՀ կառավարության նիստի N48 արձանագրային որոշմամբ հավանության է արժանացել «Համաշխարհային զբոսաշրջային շուկայում ՀՀ մրցունակության բարելավմանն ուղղված միջոցառումների ծրագիրը, որի ընդունումը և ծրագրի համատեղ և արդյունավետ իրականացումը կնպաստի «Համաշխարհային զբոսաշրջության և

ճամփորդության մրցունակության զեկույցում» ՀՀ դիրքի բարելավմանը և զբոսաշրջության մրցունակության համաթվով Հայաստանը կարող է կրկին առաջընթաց արձանագրել:

3) ապահովել Հայաստանի ինտեգրումը համաշխարհային զբոսաշրջային շուկա, ակտիվ և արդյունավետ միջազգային համագործակցությունը: Հայաստանի անդամակցությունը ՄԱԿ Զբոսաշրջության Համաշխարհային կազմակերպությանը ենթադրում է ակտիվ մասնակցություն վերջինիս կողմից իրականացվող ծրագրերին և կազմակերպվող միջոցառումներին՝ Գլխավոր ասամբլեաներ, մի շարք հանձնաժողովներ, տարբեր այլ միջոցառումներ: Ենթադրվում է նաև ակտիվ մասնակցությունը մի շարք այլ միջազգային և տարածաշրջանային կազմակերպությունների զբոսաշրջային ոլորտի միջոցառումներին, ինչպես նաև զարգացման ծրագրերին /ԱՊՀ, ՍԾՏՀ և այլ/: Այս միջոցառման քանակական արտահայտումը կարելի է տալ նշված միջոցառումներին մասնակցության ապահովմամբ՝ տարեկան մոտ 4 միջոցառման:

Արդյունավետ օգտագործելով Հայաստանի զբոսաշրջային ներուժը, իրականացնելով ակտիվ մաքթեինգային քաղաքականություն, ակտիվորեն զարգացնելով և կատարելագործելով ոլորտի գովազդատեղեկատվական ապահովման համակարգը, ամրապնդելով նյութական բազան, կրճատելով ոլորտում մասնագետ կադրերի պակասը և ձեռք բերելով զբոսաշրջության զարգացման համար անհրաժեշտ աջակցություն ոչ պետական այլ աղբյուրներից՝ կապահովվեն ներգնա և ներքին զբոսաշրջիկների թվաքանակի տարեկան աճ միջինը 5%-ի չափով, կստեղծվեն պայմաններ Հայաստանի ամբողջ տարածքում մշակութային և բնական ժառանգության պահպանման և վերականգնման համար, մարզերում և համայնքներում կստեղծվեն զբոսաշրջության և հանգստի կենտրոններ:

16.2.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

2018-2020 թթ. ծրագրային միջոցառումների շրջանակներում.

- կապահովվի զբոսաշրջության ոլորտի գովազդատեղեկատվական նյութերի տարածումը,
- կապահովվի միջազգային կարևորագույն զբոսաշրջային տոնավաճառներին և ցուցահանդեսներին Հայաստանի մասնակցությունը,
- կկազմակերպվեն փառատոներ և տոնակատարություններ,
- կկազմակերպվեն Հայաստան օտարերկրյա լրագրողների, զբոսաշրջային օպերատորների և պոտենցիալ ներդրողների այցելություններ,
- կիրականացվեն մարդկային ռեսուրսների զարգացմանն ուղղված միջոցառումներ,
- կակտիվանա միջազգային համագործակցությունը:

Արդյունքում՝ միջոցառումների իրականացման նպատակն է նպաստել՝

Հայաստան զբոսաշրջային այցելությունների ավելացմանը՝ մինչև 2020 թվականը հասցնելով տարեկան 2.5 մլն,

Հայաստանի կայուն և համաչափ տարածքային տնտեսական զարգացմանը, ազգային եկամտի ավելացմանը,

բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը, պատմամշակութային ժառանգության պահպանությանը, զարգացմանը և պատշաճ ներկայացմանն ու խթանմանը,

Հայաստանի և հայ ժողովրդի համաշխարհային ճանաչելիության բարձրացմանը,

Հայաստան սփյուռք կապերի ու հայապահպանության ամրապնդմանն ու զարգացմանը,

Հայաստանի, որպես գրավիչ զբոսաշրջային երկրի նկարագրի ձևավորմանը,

համամարդկային արժեքների պահպանությանը, զարգացմանը, խթանմանը, միջազգային համերաշխության և խաղաղության ամրապնդմանը և այդ գործընթացներում Հայաստանի դերի բարձրացմանը:

Գերակայությունները

2018-2020 թվականներին զբոսաշրջության ոլորտի գերակայություններն ուղղված կլինեն «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանված զբոսաշրջության ոլորտի հիմնական գերակա ուղղությունների՝ ներգնա և ներքին զբոսաշրջության զարգացմանը:

Զբոսաշրջության ոլորտի գերակայությունները հիմնավորվում են ոլորտի պետական քաղաքականության և ռազմավարության ուղղվածությամբ, պետական զարգացման տարեկան ծրագրերի ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ցուցանիշների գծով նախատեսվող զարգացման միտումներով, որը համահունչ է ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերին և համապատասխան որոշումներին՝ ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հաստատված և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի 2016 թվականի հոկտեմբերի 21-ի ԱԺՈ-243-Ն որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիր, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր, ուր ամրագրված են ընդհանուր տնտեսական և սոցիալական խնդիրները և նպատակները:

Ելնելով նշվածից և ուսումնասիրելով զբոսաշրջության ոլորտում ներկա իրավիճակը 2018-2020թթ. գերակայությունները ուղղված կլինեն.

1. միջազգային զբոսաշրջային շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության ապահովմանը և Հայաստանի շարունակական ինտեգրմանը միջազգային զբոսաշրջային շուկա:

Համաձայն ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության ռազմավարական ծրագրի՝ մշակված համահունչ ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերին և համապատասխան որոշումներով, մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի՝ զբոսաշրջության ոլորտում նախատեսվում են զարգացման հետևյալ ցուցանիշները.

Հայաստան միջազգային այցելությունների քանակը կաճի և համապատասխան կկազմի 2018-ին՝ 1.7, 2019-ին՝ 2.1 և 2020-ին՝ 2.5 մլն միջազգային զբոսաշրջիկ, իսկ նրանց կողմից կատարված ծախսերը համապատասխանաբար կկազմեն 2018-ին՝ մոտ 1.3, 2019-ին մոտ 1.68 և 2020-ին մոտ 2.0 մլրդ. ԱՄՆ դոլար (յուրաքանչյուր զբոսաշրջիկի ծախսը ընդունելով 800 ԱՄՆ դոլար):

2. Ոլորտում զարգացման գործընթացները խթան կհանդիսանան Հայաստանի համայնքներում զբոսաշրջության զարգացման և հանգստի կենտրոնների ձևավորման և զարգացման, Հայաստանի ամբողջ տարածքում մշակութային և բնական ժառանգության պահպանման և վերականգնման համար:

Ըստ կանխատեսումների 2018թ-ին զբոսաշրջության ոլորտի աշխատատեղերի բաժնեմասը ընդհանուր զբաղվածության մեջ կկազմի մոտ 1.90%, 2019-ին մոտ 1.92%, 2020-ին մոտ 1.94 %:

Գերակա ուղղությունները նաև ուղղված կլինեն զբոսաշրջային այլ ենթակառուցվածքների բարելավմանն ու զարգացմանը, զբոսաշրջային ռեսուրսների գնահատմանը և գույքագրմանը, զբոսաշրջային նոր ռեսուրսների և գրավչությունների բացահայտմանը, զբոսաշրջային նոր, գրավիչ և մրցունակ փաթեթների ձևավորմանը:

Գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին ³¹
	2018	2019	2020	
1	Միջազգային զբոսաշրջային շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության ապահովում և Հայաստանի շարունակական ինտեգրում միջազգային զբոսաշրջային շուկա			ՀՀ կառավարության որոշմամբ հաստատվող զբոսաշրջության զարգացման տարեկան ծրագրեր, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հաստատված և ՀՀ Ազգային ժողովի 2016 թվականի հոկտեմբերի 21-ի ԱԺՈ-243-Ն որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի Զբոսաշրջության մասը, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442 -Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի 9.2 կետ

2	Հայաստանի ամբողջ տարածքում մշակութային և բնական ժառանգության պահպանում և վերականգնում, Հայաստանի մարզերում զբոսաշրջության և հանգստի կենտրոնների ձևավորում	ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հաստատված և ՀՀ Ազգային ժողովի 2016 թվականի հոկտեմբերի 21-ի ԱԺՈ-243-Ն որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի Զբոսաշրջության մասը, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր՝ 198 կետ, ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 13-ին արձանագրային որոշմամբ հաստատված Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ
3	Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգից բխող միջոցառումների իրականացում՝ ուղղված զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների բարելավմանն ու զարգացմանը, զբոսաշրջային ռեսուրսների գնահատմանը և գույքագրմանը, նոր զբոսաշրջային ռեսուրսների և գրավչությունների բացահայտմանը և ձևավորմանը, զբոսաշրջային նոր, գրավիչ և մրցունակ փաթեթների ձևավորմանը, մարդկային ռեսուրսների զարգացմանն ու ոլորտում որակյալ հետազոտությունների իրականացման ապահովմանը	ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 13-ին արձանագրային որոշմամբ հաստատված Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ՝ մշակված համահունչ ՀՀ կառավարության ծրագրերին
4	Զբոսաշրջության ոլորտում որակի համակարգի կատարելագործումը և շահագործումը	2018-2020թթ. կշարունակվի հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների որակավորման գործընթացը, ինչը կապահովի ոլորտում մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացում: Համահունչ է ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի N 442-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ 2014-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի 197 կետին

16.2.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Զբոսաշրջության ոլորտի ծախսային ծրագրերի իրականացման նպատակն է ՀՀ-ում զբոսաշրջության կայուն զարգացումը՝ զբոսաշրջային ծառայությունների որակի բարձրացման, ժամանակակից բարձրարդյունավետ ու մրցունակ զբոսաշրջային արդյունքի ձևավորման ու միջազգային զբոսաշրջային շուկա արտահանման միջոցով: Մասնավորապես, Հայաստանը դարձնել միջազգային շուկայում հաճախելի երկրներից մեկը, Հայաստանի, որպես ներդրումների համար ապահով, զբոսաշրջության համար գրավիչ և ապահով երկրի նկարագրի շարունակական ձևավորումն ու ամրապնդումը համաշխարհային զբոսաշրջային շուկայում:

«Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիրը» (այսուհետ՝ Ծրագիր) տարեկան ծրագիրը յուրաքանչյուր տարի մինչև 2017 թվականը հաստատվել է ՀՀ կառավարության որոշմամբ, 2017 թվականի Ծրագիրը հաստատվել է ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության Զբոսաշրջության պետական կոմիտեի նախագահի հրամանով, որի 2018-2020թթ. Ծրագրային միջոցառումները հիմնականում ուղղված կլինեն միջազգային ներգնա և ներքին

զբոսաշրջիկների թվաքանակի կայուն աճի ապահովմանը, մասնավորապես հայկական զբոսաշրջային արդյունքի դիվերսիֆիկացման և մրցունակության ապահովմանը, Հայաստանի ինտեգրմանը համաշխարհային զբոսաշրջային շուկա:

Նախորդ տարիներին Ծրագրի իրականացումն արդեն իսկ ապահովել է որոշակի արդյունքներ, ինչը նաև շարունակական բնույթ է կրելու 2018-2020թթ.՝ նպաստել ՀՀ կայուն տնտեսական զարգացմանը, աշխատատեղերի ստեղծմանը, համայնքների համաչափ տնտեսական զարգացմանը, պետական բյուջե մուտքերի և բնակչության եկամուտների ավելացմանը:

2018-2020թթ. Հայաստանում զբոսաշրջության զարգացման տարեկան ծրագրեր իրականացումը հիմնականում կլուծի հետևյալ խնդիրները.

1) կիրականացվի զբոսաշրջության բնագավառում ակտիվ և արդյունավետ մարքեթինգային քաղաքականություն՝ հայրենական զբոսաշրջային արդյունքը պատշաճ կներկայացվի միջազգային զբոսաշրջային շուկայում,

2) կզարգանա միջազգային համագործակցությունը՝ կկատարվեն իրավապայմանագրային պարտավորությունները,

3) կապահովվի հայրենական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակությունը համաշխարհային զբոսաշրջային շուկայում,

4) զբոսաշրջությունը համաչափ կզարգանա ՀՀ մարզերում, ներգրավելով համայնքների տեղի բնակչությունը:

Զբոսաշրջության ոլորտում մարքեթինգային քաղաքականության իրականացման՝ Հայաստանի, որպես ներդրումների համար կայուն և ապահով, զբոսաշրջության համար բարենպաստ և գրավիչ երկիր նկարագրի ձևավորման և միջազգային շուկայում այդ նկարագրի արդյունավետ ներկայացման նպատակով 2001 թվականին հիմնադրվել է «Զբոսաշրջության զարգացման հայկական գործակալություն» փակ բաժնետիրական ընկերությունը, որը 2001 թվականից մինչև 2010 թվականը իրականացրել է հետևյալ գործառույթները՝ միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին Հայաստանի մասնակցության ապահովումը, գովազդային և տեղեկատվական նյութերի մշակումը, տպագրումը և տարածումը, օտարերկրյա լրագրողների և զբոսաշրջային օպերատորների ճանաչողական այցերի կազմակերպումը, ավանդական տոնակատարությունների կազմակերպումն ու անցկացումը: «Զբոսաշրջության զարգացման հայկական գործակալություն» ՓԲԸ-ի լուծարման արդյունքում 2010 թվականից զբոսաշրջության ոլորտում մարքեթինգային քաղաքականությունը իրականացնում է «Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամը», որը 2014 թ-ին լուծարվել է և ստեղծվել է «Հայաստանի զարգացման հիմնադրամը»:

Վերջինս զբոսաշրջության ոլորտում իրականացնում է հետևյալ հիմնական գործառույթները.

- 1) համաշխարհային, տարածաշրջանային և ներքին շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի պատշաճ ներկայացում և խթանում,
- 2) աջակցություն միջազգային և ներքին շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության բարձրացմանը:

ՀՀ կառավարության 2013 թվականի նոյեմբերի 21-ին ՀՀ կառավարության հավանությանն է արժանացել Համաշխարհային զբոսաշրջային շուկայում Հայաստանի Հանրապետության մրցունակության բարելավմանն ուղղված միջոցառումների ծրագիրը, որի շրջանակներում, ի թիվս այլ միջոցառումների նախատեսված է.

- Զբոսաշրջության զարգացմանն ուղղված ծրագրային միջոցառումների, ինչպես նաև պետական մասնավոր համագործակցության շրջանակներում պետական համաֆինանսավորման ընդլայնում:

Ներկայացվող ծախսային պարտավորությունները հաստատված են «ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքով:

Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիրը կազմված է ենթածրագրերից, որոնցից յուրաքանչյուրը հանդիսանում է առանձին ուղղություն և ինքնուրույն ծրագիր.

1. Մարքեթինգ և խթանում

2018-2020թթ. կշարունակվի միջազգային շուկայում Հայաստանի՝ որպես զբոսաշրջության համար բարենպաստ և գրավիչ երկրի նկարագրի ամրապնդումը, շարունակական բնույթ կրի միջազգային և ներքին շուկայում հայկական զբոսաշրջային արդյունքի ճանաչելիության և գրավչության աստիճանի բարձրացումը:

Ենթածրագրի շրջանակներում կշարունակվի գովազդատեղեկատվական նյութերի մշակումը, թարմացումը, տպագրումն ու տարածումը: Կապահովվի էլեկտրոնային մարքեթինգ, գովազդատեղեկատվական նյութերի տպաքանակի ավելացում, հրատարակման լեզուների և տարածման աշխարհագրության ընդլայնում, ինչը կապահովի ազգային մակարդակով Հայաստանի զբոսաշրջային արդյունքի միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին, տոնավաճառներին, համաժողովներին և ոլորտի մի շարք այլ միջոցառումներին ներկայացումը և գովազդումը: Ենթածրագրի շրջանակներում մշակվող գովազդատեղեկատվական նյութերը՝ տեղեկատվական թերթիկները, պրակները, պաստառները, քարտեզները, գովազդային սկավառակները, տեսահոլովակները, տեսաֆիլմերը պարունակում են երկրի մասին բավարար և ճշգրիտ տեղեկատվություն և տրամադրվում են զբոսաշրջիկներին մինչ Հայաստան ժամանելը, ինչպես նաև Հայաստանում գտնվելու ընթացքում, դուրսացնում են նրանց շրջագայությունը: Նշված տեղեկատվությունը հասանելի կլինի www.armenia.travel կայքում և սոցիալական ցանցերում:

Թիրախային շուկաներում կկազմակերպվեն Հայաստանի տարին կամ օրերը, ներգրավելով և համագործակցելով այդ երկրներում ՀՀ դեսպանատների հետ:

Կկազմակերպվեն թիրախային շուկաներից լրագրողների, զբոսաշրջության մասնագետների ճանաչողական այցեր, կիրականացվեն մարքեթինգային և խթանման միջոցառումներ:

Կապահովվի մասնակցությունը հեղինակավոր զբոսաշրջային ցուցահանդեսներին:

Պետական աջակցություն կցուցաբերվի զբոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնների գործունեության ապահովմանը: 2018-2020թթ. կընդլայնվի տեղեկատվական կենտրոնների աշխարհագրությունն ուղղված տեղեկատվական կենտրոնների ցանցի ստեղծմանը: Համակարգը կազմված կլինի Երևանի և մարզերում գործող կենտրոններից, որոնց կցուցաբերվի ֆինանսական և խորհրդատվական աջակցություն:

2. Հայկական զբոսաշրջային արդյունքի դիվերսիֆիկացում, փաթեթավորում և խթանում

2018-2020թթ. կշարունակվեն միջոցառումներն ուղղված հայկական զբոսաշրջային արդյունքի դիվերսիֆիկացմանը, փաթեթավորմանը և խթանմանը, այդ թվում նոր, մրցունակ զբոսաշրջային արդյունքների ձևավորմանը, զբոսաշրջության ապակենտրոնացմանը դեպի հանրապետության մարզեր, պատմամշակութային ժառանգության պահպանությանը, զարգացմանը և պատշաճ ներկայացմանն ու խթանմանը, զբոսաշրջության այլընտրանքային ձևերի զարգացմանը, ավանդական տոնակատարությունների կազմակերպմանը:

Համայնքներում զբոսաշրջության զարգացմանը, համաչափ տարածքային տնտեսական զարգացմանը, հայկական զբոսաշրջային արդյունքի դիվերսիֆիկացմանն ու մրցունակության բարձրացմանը նպաստելու նպատակով պետություն-մասնավոր համագործակցության շրջանակներում 2018-2020թթ. կշարունակվեն ավանդական փառատոների և տոնակատարությունների կազմակերպումը, ինչը կապահովի համայնքների զբոսաշրջային ներուժի, տեղական ուտեստների, արհեստագործական և այլ արտադրանքների ներկայացումը և ճանաչելիության բարձրացումը: Կապահովվի նաև փառատոների ինստիտուցիոնալացումը, ներքին ու միջազգային շուկայում ավանդական և ամենամյա, ճանաչելի ու գրավիչ դառնալը:

Ամենամյա փառատոները և տոնակատարությունները, որոնք ունեն ազգային, մշակութային բնույթ գրավում են բազում զբոսաշրջիկների, նպաստում են տարածքային տնտեսական համաչափ զարգացմանը, Հայաստանում զբոսաշրջային սեզոնի երկարաձգմանը, համայնքներում զբոսաշրջության զարգացմանը և համայնքների բնակիչների ներգրավմանը զբոսաշրջային գործընթացներում:

2018-2020թթ. Հայաստանի տարբեր մարզերում կազմակերպված փառատոները խթան կհանդիսանան ՀՀ մարզերում մշակութային կյանքի ակտիվացմանը և զբոսաշրջության զարգացմանը:

1. Մարդկային ռեսուրսների զարգացում

2018-2020 թվականներին կշարունակվեն միջոցառումների իրականացումն ուղղված զբոսաշրջության ոլորտը բարձրակարգ կադրերով ապահովմանը:

Այս բնագավառում պետական աջակցություն կցուցաբերվի 2014 թվականին հիմնադրված զբոսավարների միջազգային ուսումնական կենտրոնի գործունեությանը՝ կկազմակերպվեն միջազգային և տեղական դասընթացներ:

Զբոսաշրջության բնագավառում միջազգային համագործակցության ապահովում

«Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի 6-րդ կետով զբոսաշրջության բնագավառում միջազգային համագործակցության զարգացման ապահովումը սահմանված է որպես պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունք, իսկ նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով միջազգային կապերի զարգացմանը և միջազգային ինտեգրմանը նպաստող համակարգի ստեղծումը՝ որպես պետական քաղաքականության հիմնական նպատակ:

Պայմանավորված զբոսաշրջության ոլորտում իրավապայմանագրային դաշտի ընդլայնմամբ և նախատեսված պարտավորությունների իրականացմամբ, ինչպես նաև միջազգային համագործակցության ակտիվացմամբ՝ 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է իրականացնել ծրագրային միջոցառումներ, ինչն արդիական է տվյալ ժամանակահատվածում:

Միջազգային համագործակցությունն էապես նպաստում է նաև ոլորտի մասնագետների վերապատրաստման գործընթացին, իսկ մարդկային ռեսուրսների զարգացումը թե՛ «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով և թե՛ Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգով սահմանված է որպես պետական քաղաքականության հիմնական խնդիր:

Միջազգային համագործակցության շրջանակներում 2017-2019թթ.

- կկազմակերպվեն միջազգային հանդիպումներ և ընդունելություններ,
- կկատարվեն երկկողմ իրավապայմանագրային պարտավորություններ,
- կապահովվի պետական և մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչների մասնակցությունը ՄԱԿ-ի Զբոսաշրջության համաշխարհային կազմակերպության, այլ միջազգային կազմակերպությունների ու գործընկերների կողմից կազմակերպվող ծրագրերին, համաժողովներին, աշխատանքային հանդիպումներին, վերապատրաստումներին:

Կկազմակերպվեն միջազգային նշանակություն ունեցող գիտաժողովներ, կոնֆերանսներ, որոնք խթան կհանդիսանան բարձրացնելու հետաքրքրությունը Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի հանդեպ:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվել է հատկացնել 2018-2020թթ.՝ յուրաքանչյուր տարի 100.0 ական մլն դրամ:

16.3 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԿՈՂՄԻՑ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՂ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.3.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

I. Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր

Սույն ծրագիրը մշակվել է ապահովելու երկարաժամկետ հեռանկարում նպաստելու տնտեսական աճի նոր շարժիչ ուղորտների ձևավորումը՝ կազմակերպությունների, արտահանման պոտենցիալ ունեցող ուղորտների և բիզնես միջավայրի արդիականացման և միջազգային մրցունակության բարձրացմանն ուղղված նախաձեռնությունների իրականացման: Միջոցառումներն ուղղված են տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը, արտահանման ներուժի բացահայտմանը, արտահանման ներուժ ունեցող կազմակերպությունների կարողությունների զարգացմանը, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավմանը, համապատասխան ենթակառույցների ձևավորմանը, կրթության որակի և մատչելիության բարձրացմանը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Գործարար համաժողովներին (ֆորումների), ինչպես նաև այլ համանման միջոցառումներին մասնակցություն և (կամ) կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետություն, արդյունաբերական ոլորտի ընկերություններ	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
2.	Մշակող արդյունաբերության ոլորտների ընկերություններին օժանդակության ցուցաբերում՝ ֆինանսական գործիքների կիրառմամբ		Կատարվում է ա/ արտադրական գործունեության վարկավորման սուբսիդավորում, բ/ օտարերկրյա պետությունում սերտիֆիկացման և դեղերի գրանցման համաֆինանսավորում:
3.	Հայկական ապրանքների՝ նպատակային շուկաներում առաջնորդ, հայկական ապրանքների ներկայացում, շուկայական տեղեկատվության ապահովում		Կատարվում է ա/ օտարերկրյա պետությունում հայկական արտադրանքի վերաբերյալ գովազդի և հասարակական կարծիքի ձևավորման (PR) միջոցառումների կազմակերպում և իրականացում, բ/ ցուցահանդեսների կազմակերպում և մասնակցության ապահովումը և գ/ գործարար կապերի հաստատում
4.	Ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում		Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:

5.	Արտահանման բնագավառում ծագող խնդիրների և դրանց լուծմանն ուղղված հետազոտության իրականացում		Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:

II. Պետական աջակցություն Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման ծրագիր

Սույն ծրագրի մշակումը պայմանավորված է Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի (այսուհետ՝ ՀՀ) գործունեության շարունակական, Հայաստանի գիտելիքահեն տնտեսության զարգացման և համաշխարհային զարգացումների գործընթացում համահայկական ներուժի համախմբմամբ տնտեսական բեկումնային առաջընթացի ապահովման անհրաժեշտությամբ:

Ծրագրային միջոցառումների իրականացման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նաև ՀՀ կառավարության կողմից գերակա ընտրված արդյունաբերության և զբոսաշրջության ոլորտների զարգացման, ինչպես նաև ներդրումների ներգրավմանն ուղղված ՀՀ ծրագրերի իրականացմամբ՝ հաշվի առնելով տնտեսության զարգացման, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավման, համապատասխան ենթակառուցվածքների գնահատման, դրանց զարգացմանը խթանող միջոցառումների և հանրային իրազեկման ապահովման խնդիրների իրականացմամբ:

ՀՀ կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 18-ի N 1523-Ն որոշման համաձայն՝ ստեղծվել է Հայաստանի զարգացման հիմնադրամը, որը պետք է ապահովի Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր, ինչպես նաև լուսաբանվածության և շահառուների հետ շարունակական աշխատանքների իրականացումը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Գործարար համաժողովների (ֆորումների), ինչպես նաև այլ համանման միջոցառումների մասնակցություն և (կամ) կազմակերպում	Հայաստանի Հանրապետություն, արդյունաբերական ոլորտի ընկերություններ	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
2.	Արդյունաբերության ոլորտի ընկերությունների վարկավորման սուբսիդավորման և սերտիֆիկացման համաֆինանսավորման ցուցաբերում		Կատարվում է ա/ վարկավորման տոկոսագումարի մասնակի սուբսիդավորում՝ 3 տոկոսի չափով, բ/ համաֆինանսավորում՝ սերտիֆիկացման ծառայությունների ուղղակի կատարված ծախսերի 50 տոկոսի չափով:

3.	«Շուկայական տեղեկատվության ապահովում, հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնորդման գործունեության իրականացում, հայկական ապրանքների ներկայացում»		Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
4.	Ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում		Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
5.	Արդյունաբերության ոլորտում հետազոտության իրականացում.		Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:
6.	Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ներգրավում և Հայաստանի ներդրումային միժավարի բարելավում	Հայաստանի Հանրապետություն	Մատուցված ծառայությունների փոխհատուցումն ամբողջությամբ կատարվում է ՀՀ պետական բյուջեից:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

1. Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր.

Համաձայն ԱՎԾ ցուցանիշների 2015 թվականին արդյունաբերական կազմակերպությունների կողմից թողարկվել է (համադրելի գներով) 1351.8 մլրդ դրամի արտադրանք, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 5.2%-ով: Իրացված արտադրանքից արտահանվել է 527.3 մլրդ դրամի արտադրանք (շուրջ 39%-ը):

Ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականի ընթացքում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

1. «Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ոլորտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումների իրականացում, այդ թվում՝ ազատ տնտեսական գոտում, սփյուռքահայերի տեղեկատվական բազայի ստեղծում» ծրագրով կազմակերպվել են 12 շնորհանդեսներ և/կամ ֆորումներ:

2. Արդյունաբերության ոլորտի ընկերություններին վարկավորման սուբսիդավորման և սերտիֆիկացման համաֆինանսավորման ցուցաբերում.

1) «Արտադրական գործունեության վարկավորման սուբսիդավորում» ենթածրագրի շրջանակներում 2015թ. սուբսիդավորվել է 16 ընկերություն:

2) «Արտերկրում սերտիֆիկացման և դեղերի գրանցման համաֆինանսավորում» ենթածրագրով 2015թ. բավարարվել է 12 կազմակերպությունների հայտեր:

3. Շուկայական տեղեկատվության ապահովում, հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնորդման գործունեության իրականացում, հայկական ապրանքների ներկայացում.

1) «Արտերկրում հայկական արտադրանքի վերաբերյալ գովազդի և հասարակական կարծիքի ձևավորման (PR) միջոցառումների մասնակցություն» ենթածրագրի շրջանակներում 2015թվականին իրականացվել է 8 միջոցառում:

2) «Միջազգային ցուցահանդեսներին մասնակցության ապահովում» ենթածրագրով 2015 թվականին 16 միջազգային ցուցահանդեսների մասնակցություն համար հայկական ընկերություններին տրամադրվել է աջակցություն:

3) «Արտահանմանն օժանդակող կառույցների ներկայացուցիչների և դիստրիբյուտորների այցելություններ Հայաստան և/կամ արտերկիր, գործարար կապերի հաստատում» ենթածրագրով 2015 թվականին Հայաստան և/կամ արտերկիր են այցելել 140 ներկայացուցիչներ:

4. «Ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում» ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականին կազմակերպվել են հետևյալ դասընթացները.

- Կազմակերպվել է Դեղագործության և բիոտեխնոլոգիաների ոլորտի համար «Դեղերի անվտանգություն» և «Գլոբալ կարգավորման պահանջներ» հեռահար վերապատրաստման դասընթացները:

Նշված դասընթացներին 2014-2015թ. մասնակցել են 100 անձ, որից «Դեղերի անվտանգություն» դասընթացի թվով 55 մասնակիցներից համապատասխան սերտիֆիկատներ են ստացել 45-ը, իսկ «Գլոբալ կարգավորման պահանջներ» դասընթացի թվով 45 մասնակիցներից՝ 36-ը:

- 2015թ. հուլիսի 22-24-ը Գերմանիայի Միջազգային Համագործակցության Ընկերություն (GIZ) Հայաստանյան գրասենյակի «ԵՄ թիրախային նախաձեռնություն Հայաստանի համար» ծրագրի շրջանակներում Հիմնադրամի հետ համատեղ կազմակերպվել է ուսուցողական դասընթաց՝ «Սթարթափներ. Բիզնես մոդելի մշակումը և առաջարկային փաթեթի պատրաստումը ներդրողների համար» թեմայով:

- 2015թ. հոկտեմբերի 26-30-ը անց են կացվել մի շարք դասընթացներ՝ մասնագիտական սեմինարներ և վարպետության դասեր (ոսկերիչ/դիզայներ, Ֆրանսիա):

- 2015թ. սեպտեմբերի 22-24-ը CBI-ի ծրագրերի ղեկավարի և ներկայացուցչի հետ կազմակերպվել են հանդիպումներ թվով 5 գինեգործական կազմակերպությունների հետ, որոնք ընդգրկված են CBI-ի հնգամյա աջակցության ծրագրում, ինչպես նաև քննարկվել են Հիմնադրամի հետ հետագա համագործակցության ծրագրերը:

- 2015թ. սեպտեմբերի 23-ին անցկացվել է «Մասնագիտական ցուցահանդեսներին գինու ներկայացման հմտությունների զարգացում» խորագրով վերապատրաստման դասընթաց, որը վարվել է Երևանի Գինու ակադեմիայի դասախոսների կողմից:

- Suze la Rousse գինու համալսարանի, Rhône-Alpes դեպարտամենտի և Գինու Ակադեմիայի հետ համգործակցությամբ, մասնագիտական վերապատրաստման ծրագրերի շրջանակներում 12 մասնագետ 10-օրյա դասընթացներին են մասնակցել Suze la Rousse-ի համալսարանում:
- «Հայաստանի արտահանման ուղղվածություն ունեցող ոլորտների մրցունակության բարձրացում՝ իրացման արդիականացման և մուտք դեպի շուկա ապահովելով» UNIDO ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել թեթև արդյունաբերության ոլորտի դասընթաց:

5. «Արտահանմանն ուղղված արտադրատեսակների արտադրության ներուժի բացահայտմանն ուղղված հետազոտության իրականացում» ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է «ՀՀ սննդի և խմիչքների արդյունաբերության արտադրանքի դեպի Ռուսաստանի Դաշնություն արտահանման հնարավորությունների և առկա խնդիրների ուսումնասիրություն և վերլուծություն» շուկայի ուսումնասիրություն «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված պահանջներին համապատասխան մրցույթի միջոցով, որով ուսումնասիրվել և բացահայտվել է Հայաստանի Հանրապետության Եվրասիական տնտեսական միությանը անդամակցելուց հետո Ռուսաստանի Դաշնություն շուկա հայկական սննդի և խմիչքների ոլորտների արտադրանքների արտահանման հնարավորությունները, առկա խնդիրները և ներկայացվել մուտքի ապահովմանն ուղղված առաջարկներ:

Համաձայն ՀՀ ԱՎԾ ցուցանիշների՝ 2016 թվականին արդյունաբերական կազմակերպությունների կողմից թողարկվել է (համադրելի գներով) 1433.1 մլրդ դրամի արտադրանք, ինչը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել է 6.7%-ով: Իրացված արտադրանքից արտահանվել է 607 մլրդ դրամի ապրանքներ (շուրջ 42.4%-ը):

2016 թվականի ընթացքում ծրագրի իրականացման շրջանակներում շուրջ 550 արդյունաբերական կազմակերպություններ ստացել են պետական աջակցություն տարբեր ուղղություններով, ինչը դրական է ազդել այդ ընկերությունների արտահանման և արտադրության ծավալների աճի վրա: Ծրագրի շրջանակներում կազմակերպվել են նաև մի շարք ֆորումներ, համաժողովներ, շնորհանդեսներ, գործարար հանդիպումներ, դիստրիբյուտորների այցեր և այլ միջոցառումներ, մասնավորապես՝

❖ **գործարար համաժողովների (ֆորումների), շնորհանդեսների, ինչպես նաև այլ համանման միջոցառումների մասնակցություն և (կամ) կազմակերպում.** կազմակերպվել կամ մասնակցություն է եղել թվով 12 գործարար համաժողովների/նիստերի, որոնց մասնակցել են տարբեր երկրներից ավելի քան 800 գործարարներ:

Միջոցառումների մասնակիցների ոլորտներն են՝ բանկային և ներդրումային, վերգետնյա տրանսպորտային միջոցների, արտահանման վարկային ապահովագրության, ցողունային բջիջների հետազոտության, բիզնես խորհրդատվության, փոքր հիդրոէլեկտրակայանների սարքավորումների, էլեկտրաէներգիայի, քաղցրավենիքի արտադրության, երկաթուղային և

օդային բեռնափոխադրումներ և այլն: Տեղի են ունեցել ավելի քան 550 երկուստեք հանդիպումներ, որոնց արդյունքում շարունակվել են հետագա համագործակցության վերաբերյալ բանակցություններ:

❖ **արդյունաբերության ոլորտի ընկերություններին օժանդակության ցուցաբերում՝ ֆինանսական գործիքների կիրառմամբ.**

ա. արտադրական գործունեության վարկավորման մասնակի սուբսիդավորում. Սուբսիդավորվել է 12 կազմակերպություն, որոնց վարկային պորտֆելը կազմել է 1.15 մլրդ ՀՀ դրամ: Վարկերի սուբսիդավորման գումարը կկազմի շուրջ 66 մլն ՀՀ դրամ: Սուբսիդավորված ընկերությունների տարեկան արտահանումը կազմում է շուրջ 14.4 մլրդ ՀՀ դրամ, վարկային ծրագրերի շրջանակներում կանխատեսվում է 190 նոր աշխատատեղի ստեղծում:

բ. օտարերկրյա պետությունում սերտիֆիկացման և դեղերի գրանցման համաֆինանսավորում. Բավարարվել է 8 կազմակերպության 12 հայտ, որի արդյունքում համաֆինանսավորվել է սերտիֆիկատների ստացման համար շուրջ 14.7 մլն ՀՀ դրամ: Սերտիֆիկատների միջոցով արտահանման կանխատեսվող ծավալը կազմում է շուրջ 7.5 մլրդ:

❖ **հայկական ապրանքների նպատակային շուկաներում առաջնորդ, հայկական ապրանքների ներկայացում, շուկայական տեղեկատվության ապահովում.**

ա. օտարերկրյա պետությունում և (կամ) Հայաստանում հայկական արտադրանքի վերաբերյալ գովազդի և հասարակական կարծիքի ձևավորման (PR) միջոցառումների կազմակերպում և իրականացում. Կազմակերպվել է թվով երեք միջոցառում թեթև արդյունաբերության, խմիչքների և սննդարդյունաբերության ոլորտներում՝ Հայաստանում, ՌԴ-ում և Ֆրանսիայում:

բ. ցուցահանդեսների կազմակերպում և մասնակցության ապահովում. Կազմակերպվել և (կամ) մասնակցություն է եղել 17 միջազգային ոլորտային ցուցահանդեսին՝ մասնավոր հատվածի շուրջ 570 կազմակերպությունների մասնակցությամբ: Ըստ Հիմնադրամին աշխատանքային կարգով տրամադրված տեղեկատվության՝ ձեռք է բերվել և (կամ) ստորագրվել ավելի քան 80 պայմանագիր (պայմանավորվածություն)՝ ավելի քան 1.57 մլրդ ՀՀ դրամի չափով արտադրանքի արտահանման:

գ. գործարար կապերի հաստատում. Կազմակերպվել են միջոցառումներ, որին մասնակցել են ավելի քան 80 դիստրիբյուտորներ/ գործընկերներ (ԵԱՏՄ երկրներից, Իրաքից, ԻԻՀ-ից, Շվեդիայից, ԱՄՆ-ից և այլն):

❖ **ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում.**

Ենթածրագրի շրջանակներում իրականացվել է մշակող արդյունաբերության ոլորտների ընկերությունների և ազատ ունկնդիրների կարողությունների զարգացում. կազմակերպվել է «Ապրանքի

առաջնման կարողությունների զարգացում» թեմայով դասընթաց, որին մասնակցել են արդյունաբերության տարբեր ոլորտների 18 կազմակերպությունների շուրջ 25 ներկայացուցիչ:

II. Պետական աջակցություն Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման ծրագիր

Ներկայումս լիարժեք իրականացվում են ներդրումների ներգրավման, արդյունաբերության ոլորտներում նախատեսված ծրագրերը, ինչպես նաև ծրագրերի իրականացումն ապահովող միջոցառումների պլանավորումը, կազմակերպումը, գործարկումը և ծրագրային միջոցառումների հանրային իրազեկման աշխատանքները:

Հիմնական խնդիրները

I. Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր.

Ելնելով տնտեսության մրցունակության բարձրացման և շարունակական տնտեսական աճի նպաստելուն ապահովման հրամայականներից՝ ՀՀ կառավարությունը նախաձեռնել է ակտիվ արդյունաբերական քաղաքականության իրականացում, որը միտված է տնտեսության արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը՝ արտահանման ներուժի բացահայտման և արդյունավետ իրագործման ճանապարհով:

Արդյունաբերական քաղաքականության ուղղակի թիրախը արդյունաբերության ճյուղերի և համալիրների զարգացումն է:

Ծրագրի իրականացման խնդիրները բխում են սույն հայտի 1.1 կետում ներկայացված ՀՀ օրենքներով, որոշումներով և ծրագրերով սահմանված դրույթների պահանջներից: Ստորև ներկայացված են արդյունաբերական քաղաքականության հիմնական թիրախները և իրականացվող քաղաքականության արդյունքում անկնաւիղ արդյունքները միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում:

	Ցուցիչ	2010թ.	2015թ.	2020թ.
Տնտեսության արտահանելի հատվածի մեծացում	Ապրանքների արտահանման և ՀՆԱ հարաբերակցությունը	11%	16%	19%
	Ընդհանուր արտահանման ծավալը, մլն ԱՄՆ դոլար	1,011	1,800-2,100	2,800-3,300
Տնտեսության արտահանելի հատվածի դիվերսիֆիկացում	Ապրանքների արտահանման ծավալն, առանց մետաղական հանքահումքային արտադրանքի և ադամանդի, մլն ԱՄՆ դոլար	385	700-900	1,300-1,500
Հայկական ապրանքների մրցունակության բարձրացում	Վերամշակող արդյունաբերության արտադրողականության (մեկ աշխատողի հաշվով ավելացված արժեք) իրական աճ, %		5%	4%

Բացի այդ, մասնավորապես անհրաժեշտ լուծել հետևյալ խնդիրները.

- Համագործակցել մասնավոր հատվածի հետ՝ ոլորտային զարգացման ռազմավարությունների իրականացման նպատակով,
- Նպաստել արտահանման ներուժ ունեցող ընկերությունների ռազմավարությունների և գործառնությունների կատարելագործմանը,
- Բացահայտել արտահանման ներուժ ունեցող նոր ոլորտները և նպաստել այդ ոլորտներում արտահանման կարողությունների ձևավորմանը և զարգացմանը,
- Աջակցել Հայաստանում ավելացված արժեքի ստեղծման հնարավորությունների ընդլայնմանը
- Ներգրավել միջազգային ընկերություններ,
- Ուղղորդել և ձևակերպել խնդիրներ գործարար միջավայրի բարեփոխումների համար.
- Նպաստել գործարարների աջակցման կառույցների կարողությունների զարգացմանը:

II. Պետական աջակցություն Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման ծրագիր

Սույն ծրագրի իրականացման խնդիրներից է Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագրի, Հայաստան ներդրումների ներգրավման ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի բնականոն աշխատանքների ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումը, որով ապահովվելու է Հիմնադրամի աշխատակիցների վարձատրությունը և վարչական ծախսերի փոխհատուցումը:

16.3.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

I. Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր

Ծրագրի հիմնական նպատակն է ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ սահմանված երկարաժամկետ հեռանկարում նպաստել տնտեսական աճի նոր շարժիչ ուղորտների ձևավորումը, վերամշակող արդյունաբերության ճյուղերի և համալիրների զարգացմանը, արտահանման զարգացման ներուժ ունեցող ոլորտների հավասարակշռված և փուլային միջոցառումների իրականացմանը, ինչպես նաև արդյունաբերության ոլորտի մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացմանը: Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը կնպաստի 2018-2020 թվականներին ՀՆԱ-ում արդյունաբերության արտադրանքի ծավալների առաջանցիկ աճին:

Մասնավորապես ակնկալվում է հետևյալ նպատակների իրականացում.

1) Նպաստել ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ սահմանված ոլորտային ռազմավարությունների գործողությունների ծրագրերով նախատեսված միջոցառումների իրականացմանը:

2) Պետական աջակցության գործիքների միջոցով խթանել արդյունաբերական արտադրանքի արտահանման ծավալների ավելացմանը:

3) Նպաստել արտահանելի հատվածի ընդլայնմանը, մասնավորապես, արտահանման տեսականու և շուկաների դիվերսիֆիկացմանը:

4) Աջակցել տեղական արտադրանքի ներկայացվածությանն արտաքին շուկաներում:

5) Նպաստել ՀՀ մարզային քաղաքների տնտեսական զարգացման տեմպերի արագացմանը և ներդրումային ակտիվության բարձրացմանը:

Ծրագրի իրականացումը նախատեսում է հետևյալ արդյունքները՝

1) տնտեսության արտահանելի հատվածի մեծացում և դիվերսիֆիկացում.

2) հայկական ապրանքների մրցունակության բարձրացում.

3) գիտատեխնիկական, մտավոր և կադրային ներուժի պահպանման ու զարգացման պայմանների ձևավորում, երիտասարդ կադրերի պատրաստումն աջակցության ցուցաբերում:

4) պետական և մասնավոր հատվածների փոխշահավետ համագործակցություն:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1.	Արտահանվող ապրանքների ծավալների ավելացման նպատում, արտահանելի նոր ապրանքատեսակների բացահայտում, այդ թվում՝ նպատակային շուկաներում հայկական ապրանքների առաջնության միջոցով, ներդրումների ներգրավման աջակցություն, ֆինանսական մատչելի միջոցների ապահովում՝ արտադրական գործունեության վարկավորման սուբսիդավորման միջոցով, Հանրաճանաչ միջազգային արդյունաբերական ոլորտի կազմակերպությունների ներգրավման և մուտքի ապահովման միջոցառումների իրականացման աջակցություն, այդ թվում՝ ազատ տնտեսական գոտում, արդյունաբերական արտադրանքի որակական մակարդակի և մրցունակության բարձրացում, մարդկային ռեսուրսների կարողությունների զարգացում և վերապատրաստման միջոցառումների իրականացում, հետազոտական աշխատանքների ապահովում:			ՀՀ կառավարության կողմից 2011 թվականի դեկտեմբերի 15-ի նիստի N 49 արձանագրության 9-րդ կետով հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությունը:

II. Պետական աջակցություն Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման ծրագրի

Ծրագրի հիմնական նպատակն է Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագրի, Հայաստան ներդրումների ներգրավման ծրագրերի իրականացման, ինչպես նաև Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի բնականոն աշխատանքների ապահովման

ուղղված միջոցառումների իրականացման համար Հիմնադրամը համալրել որակյալ մասնագետներով ծրագրային միջոցառումների իրականացումն ապահովելու նպատակով:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2017	2018	2019	
1	Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագրի, ինչպես նաև Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի բնականոն աշխատանքների ապահովման ուղղված միջոցառումների իրականացման			ՀՀ կառավարության 27.05.2014թ. «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիրը և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշումը ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 442-Ն որոշմամբ հաստատված 4-րդ գլխի 8-րդ և 9-րդ կետերը

16.3.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

I. Պետական աջակցություն ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման ծրագիր

ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված արդյունաբերության ոլորտի ռազմավարությունը ներառում է արդյունաբերական քաղաքականության իրականացմանը հիմնական կենտրոնացման ոլորտների նախորոշումը և համապատասխան ոլորտային ռազմավարությունների իրականացումը:

ՀՀ կառավարության կողմից արդեն իսկ գերակա հայտարարված ուղղությունների հետ միջոլորտային փոխազդեցությունները (սիներգիա) նպաստելու են նախաձեռնությունների ազդեցության մեծացմանը: Այդ առումով, արդյունաբերական ռազմավարության ոլորտային կիզակետերի ընտրության ժամանակ այն դիտվում է որպես կարևոր գործոններից մեկը: Սույն ռազմավարության ոլորտային հերթականությունների սահմանման համար առանցքային նշանակություն ունեն ՀՀ կառավարության կողմից գերակա սահմանված հետևյալ ոլորտները, որոնցում հաստատվել են ոլորտային զարգացման ռազմավարությունները կամ իրականացվում են առանցքային նախագծեր.

- Տեղեկատվական և հաղորդակցության տեխնոլոգիաներ,
- Զբոսաշրջություն,
- Առողջապահություն,
- Կրթություն,
- Գյուղատնտեսություն:

Ռազմավարությունը ենթադրում է պետական և մասնավոր հատվածների, ինչպես նաև տնտեսության տարբեր ոլորտներում նախաձեռնությունների համակարգված և ներդաշնակ գործունեություն:

Ռազմավարության իրականացման հիմնական կառույցներն ու խորհրդակցական մարմիններն են.

- ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարությունը,
- Ոլորտի ընկերությունների շահերը ներկայացնող կառույցներ,
- Հայաստանի զարգացման հիմնադրամ,

Ռազմավարությամբ նախանշված արտահանման տեսանկյունից առավել հեռանկարային համարվող ոլորտներից՝ դեղագործություն և բիոտեխնոլոգիաներ, ճշգրիտ ճարտարագիտություն, կոնյակագործություն և գինեգործություն, թեթև արդյունաբերություն (տեքստիլ և կոշիկ), ոսկեգործություն, ադամանդագործություն և ժամագործություն, պահածոների, հյուսվածքների և ջրերի արտադրություն ոլորտներ: Նշված ոլորտներում քաղաքականության մշակման և իրականացման համար ձևավորվել են ոլորտային խորհուրդներ, ինչպես նաև ոլորտային խորհուրդների քարտուղարություններ՝ պետական և մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչների ներգրավմամբ:

2018-2020թթ. միջնաժամկետ հատվածում ի թիվս այլ միջոցառումների յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է իրականացնել նաև հետևյալ միջոցառումները.

1. Գործարար համաժողովների (ֆորումների), շնորհանդեսների, ինչպես նաև այլ համանման միջոցառումների մասնակցություն և (կամ) կազմակերպում ենթաձրագրի շրջանակներում նախատեսված միջոցառումները նպատակաուղղված են օտարերկրյա պետությունում և (կամ) Հայաստանում օտարերկրյա ու հայկական ընկերությունների, պոտենցիալ ներդրողների, սփյուռքահայ գործարարների, պաշտոնական պատվիրակությունների մասնակցությամբ Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության, նրա առանձին ոլորտների և կազմակերպությունների զարգացման հնարավորությունների, ներդրումային ծրագրերի ներկայացմանը և քննարկմանը: Ենթաձրագրի շրջանակներում ակնկալվում է մասնակցել և (կամ) կազմակերպել առնվազն 5 շնորհանդես և (կամ) համաժողով և (կամ) այլ համանման միջոցառումներ: Ակնկալվում է մշակող արդյունաբերության ոլորտների տնտեսվարող սուբյեկտներին ցուցաբերել աջակցություն՝ օտարերկրյա պետությունում մասնակցության համար, կատարված ծախսերի փոխհատուցում (համաֆինանսավորում)՝ մինչև 50 տոկոսի չափով՝ ըստ տնտեսվարող սուբյեկտի կողմից ներկայացված հայտի.

2. արդյունաբերության ոլորտի ընկերություններին օժանդակության ցուցաբերում՝ ֆինանսական գործիքների կիրառմամբ՝

ա. արտադրական գործունեության վարկավորման մասնակի սուբսիդավորում ենթաձրագիրը նախատեսում է արտահանման ուղղվածություն ունեցող մշակող

արդյունաբերության ոլորտների, ինչպես նաև պաշտպանական և ազգային անվտանգության կարիքների համար արտադրություն և (կամ) ճարտարագիտական ծառայություններ իրականացնող կազմակերպություններին «ՓՄՁ ներդրումներ» ունիվերսալ վարկային կազմակերպություն» փակ բաժնետիրական ընկերության կողմից տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների մասնակի սուբսիդավորում: Սուբսիդավորվելու է վարկի տոկոսադրույքի երեք տոկոսային կետին համարժեք գումարը: Ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է վարկի տոկոսադրույքի սուբսիդավորման աջակցություն տրամադրել առնվազն 10 սուբյեկտի,

բ. օտարերկրյա պետությունում սերտիֆիկացման և դեղերի գրանցման համաֆինանսավորում ենթածրագրի շրջանակում նախատեսվում է մշակող արդյունաբերության ոլորտներում արտադրվող ապրանքների համար արտահանվող երկրի համապատասխանության գնահատման մարմնի կողմից ներմուծման և (կամ) իրացման համապատասխանության սերտիֆիկատների, Մաքսային միության համապատասխանության հայտարարագրերի կամ այլ համարժեք փաստաթղթի (փաստաթղթերի), օտարերկրյա պետությունում դեղերի գրանցման և այլ համարժեք փաստաթղթերի ստացման ու դրանց վերագրանցման, ՀՀ-ում կենսահամարժեքության փորձաքննության համար կատարված ծախսերի մասով պետական աջակցության ցուցաբերում՝ ծախսերի համաֆինանսավորման 50 տոկոսի չափով: Ընդհանուր առմամբ, ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է աջակցություն տրամադրել կազմակերպություններին առնվազն 12 հայտի համար.

3. հայկական ապրանքների՝ նպատակային շուկաներում առաջնորդ, հայկական ապրանքների ներկայացում, շուկայական տեղեկատվության ապահովում.

ա. օտարերկրյա պետությունում և (կամ) Հայաստանում հայկական արտադրանքի վերաբերյալ գովազդի և հասարակական կարծիքի ձևավորման (PR) միջոցառումների կազմակերպում և իրականացում ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է գովազդային արշավների կազմակերպում, այդ թվում՝ հայկական արտադրանքի վերաբերյալ բուկլետների և կատալոգների հրատարակում, էլեկտրոնային ռեսուրսների պատվիրում, արտահանման շուկաների վերաբերյալ տեղեկատվական նյութերի ձեռքբերում և տրամադրում ընկերություններին, հայկական բրենդների ձևավորման, օտարերկրյա պետությունում և (կամ) Հայաստանում հայկական արտադրանքի համոտեսների, շնորհանդեսների, մրցույթների ու նորաձևության ցուցադրությունների, «ԷՔՍՊՈ» միջազգային ցուցահանդեսներում Հայաստանի Հանրապետության մասնակցության աշխատանքների կազմակերպման և (կամ) իրականացման, ինչպես նաև այլ նմանատիպ միջոցառումների մասնակցության և (կամ) կազմակերպմանն աջակցություն: Ընդհանուր առմամբ, ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է նպատակային շուկաներում և (կամ) Հայաստանի Հանրապետությունում տեղական արտադրանքի առաջնորդման առնվազն 5 միջոցառման կազմակերպում և (կամ) իրականացում,

բ. ցուցահանդեսների կազմակերպում և մասնակցության ապահովում ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է թիրախային շուկաներում և Հայաստանում մշակող արդյունաբերության ոլորտների կազմակերպություններին ցուցահանդեսներին մասնակցության աջակցության տրամադրում: Օտարերկրյա պետությունում կամ Հայաստանում ցուցահանդեսներին մասնակցությունը և (կամ) կազմակերպումը կարող են լինել հետևյալ ձևաչափերով՝ միասնական հայկական տաղավարով մասնակցություն. այս դեպքում մասնակցության կազմակերպումն իրականացվում է միասնական տաղավարի սկզբունքով, որի վարձակալության, կառուցապատման, ձևավորման և դրա հետ կապված տպագրական նյութերի, կահույքի և սարքավորումների վարձակալության, մասնակիցների գրանցման ծախսերն իրականացվում են ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի հիմնադրամի կողմից: Առանց միասնական տաղավարի մասնակցություն. այս դեպքում տաղավարների ձեռքբերման, կազմակերպչական աշխատանքների իրականացման և մասնակիցների ծախսերի շուրջ 50 տոկոսն իրականացվում է համաֆինանսավորման սկզբունքով: Անհատական մասնակցություն. այս դեպքում ընկերությունները, նախապես համաձայնեցնելով հիմնադրամի հետ, մասնակցում են ցուցահանդեսներին՝ ներկայացնելով և հիմնավորելով ծախսերը, ստանում են փոխհատուցում՝ շուրջ 50 տոկոսի չափով: Ընդհանուր առմամբ, ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է աջակցել ընկերություններին՝ առնվազն 10 ցուցահանդեսի մասնակցելու նպատակով: Ցուցահանդեսների կազմակերպման և (կամ) մասնակցության աջակցության տրամադրման կարգը սահմանում է հիմնադրամը,

գ. գործարար կապերի հաստատում ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է աջակցության տրամադրում՝ ՀՀ օտարերկրյա գործարարների, դիստրիբյուտորների, մասնագետների, շահագրգիռ կառույցների ներկայացուցիչների գործարար այցելության, տեղական արտադրողների օտարերկրյա պետություն գործնական այցելությունների կազմակերպման նպատակով: Սույն միջոցառումը կնպաստի աշխատանքային կապերի ստեղծմանը և հնարավոր արտահանման գործընկերների ձեռքբերմանը: Ընդհանուր առմամբ, ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է աջակցել (կազմակերպել) արտահանմանն օժանդակող կառույցների, դիստրիբյուտորների առնվազն 60 ներկայացուցչի այցելությանը Հայաստանի Հանրապետություն և (կամ) տեղական արտադրողների այցելությանը օտարերկրյա պետություն: Ակնկալվում է արդյունաբերական ոլորտի տնտեսվարող սուբյեկտներին ցուցաբերել աջակցություն՝ կատարված ծախսերի փոխհատուցում (համաֆինանսավորում)՝ մինչև 50 տոկոսի չափով:

4. Ուսումնական դասընթացների մշակման, կազմակերպման և իրականացման ֆինանսավորում ենթածրագրի շրջանակներում նախատեսվում է մշակող արդյունաբերության ոլորտների ընկերությունների և ազատ ունկնդիրների կարողությունների զարգացում:

Մասնավորապես՝ նախատեսվում է արդիական տեխնոլոգիաների ու նեղ մասնագիտացված ուղղություններով Հայաստանում և (կամ) օտարերկրյա պետությունում ուսուցման ու վերապատրաստման կազմակերպում և անհատական խորհրդատվության տրամադրում՝ ներգրավելով որակավորված մասնագետներ պետական, մասնավոր, գիտական շրջանակներից, այդ թվում՝ օտարերկրյա պետությունից: Ընդ որում՝ դասընթացների իրականացման անհրաժեշտությունը որոշվում է ոլորտի ներկայացուցիչների հետ համաձայնեցված և (կամ) շուկայի պահանջարկի ուսումնասիրությունների հիման վրա: Սույն միջոցառումը կարող է ներառել արտադրության կազմակերպման, մարքեթինգի, մտավոր սեփականության իրավունքի, ֆինանսական հոսքերի կառավարման, ապահովագրության, անձնակազմի կառավարման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև մշակող արդյունաբերության ոլորտների արհեստագործական և այլ մասնագիտական դասընթացների իրականացում: Ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է ապահովել առնվազն 3 դասընթացի կազմակերպում:

5. Արտահանման բնագավառում ծագող խնդիրների և դրանց լուծմանն ուղղված հետազոտության իրականացում ենթածրագրի շրջանակներում ակնկալվում է իրականացնել առնվազն 1 հետազոտություն:

Վերոնշյալ միջոցառումների շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ հաստատված սահմանամերձ համայնքներում գործունեություն իրականացնող կազմակերպություններին աջակցությունը տրամադրվում է հետևյալ սկզբունքներով՝

1) Վերոնշյալ միջոցառումների 1-ին կետի, 2-րդ կետի «բ» ենթակետի, 3-րդ կետի «բ» (առանց միասնական տաղավարի և անհատական մասնակցություն) և «գ» ենթակետերի մասով ծախսերի փոխհատուցում և (կամ) համաֆինանսավորում՝ մինչև 75 տոկոսի չափով:

2) 2-րդ կետի «ա» պարբերության մասով տոկոսադրույքի մասնակի սուբսիդավորում՝ յոթ տոկոսային կետին համարժեք գումարի չափով:

6. Արտահանման աջակցման խորհրդի որոշումների հիման վրա ՀՀ ռեզիդենտ տնտեսվարող սուբյեկտներին աջակցության տրամադրում:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 440.0-ական մլն դրամ:

II. Պետական աջակցություն Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման ծրագիր

Ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվում է նպաստել ՀՀ տնտեսական զարգացմանը և աջակցել ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող բարեփոխումներին, ինչպես նաև աջակցել ընտրված ոլորտներում միջոցառումների իրականացմանը:

Ակնկալվող արդյունքները, մասնավորապես, ներառում են՝

- պետական-մասնավոր համագործակցության խթանման և նախատեսվող միջոցառումների իրականացման միջոցով նպաստել Հայաստանի տնտեսության զարգացմանը՝ արդյունաբերական ոլորտի արտահանման ծավալների ավելցմանը, ներդրումների ծավալների ավելացմանը,
- գերակա ծրագրերի իրականացման միջոցով նպաստել ընտրված թիրախային ոլորտների զարգացմանը,
- ապահովել ՀՀ կողմից իրականացվող միջոցառումների վերաբերյալ հանրային լայն իրազեկում տեղական և միջազգային շուկաներում,
- ապահովել Հայաստանի առաջնության քաղաքականություն և բարձրացնել Հայաստանի մասին միջազգային իրազեկվածության աստիճանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 356.1 –ական մլն դրամ:

16.4 ՍՏԱՆԴԱՐՏԱՑՄԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.4.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ փակ բաժնետիրական ընկերությունը «Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն, իրեն վերապահված իրավասությունների շրջանակներում, իրականացնում է հետևյալ ծառայությունները՝

- ընդունում եւ գործողության մեջ է դնում ազգային ստանդարտները,
- ստանդարտացման ազգային համակարգի ստանդարտներով սահմանում է ստանդարտացման աշխատանքների կատարման կազմակերպամեթոդական եւ ընդհանուր տեխնիկական կանոնները, ընթացակարգերը, ինչպես նաև միջազգային, տարածաշրջանային ստանդարտների եւ այլ պետությունների ազգային ստանդարտների կիրառման կարգը ազգային ստանդարտների կարգավիճակով՝ ստանդարտացման ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պարտավորություններին համապատասխան,
- կազմակերպում է միջազգային եւ տարածաշրջանային ստանդարտների փորձաքննություն,
- ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետությունը ստանդարտացման միջազգային կազմակերպություններում,
- մասնակցում է միջազգային եւ տարածաշրջանային ստանդարտացման աշխատանքներին,
- ստեղծում է ստանդարտացման տեխնիկական հանձնաժողովներ եւ համակարգում դրանց գործունեությունը,
- ստեղծում եւ վարում է ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի ազգային ֆոնդը,

- իրականացնում է ազգային, միջազգային, տարածաշրջանային ստանդարտների, ստանդարտացման բնագավառի կանոնների եւ ուղեցույցների, դրանց փոփոխությունների գրանցումը (հաշվառումը) եւ պատասխանատվություն է կրում դրանց պահպանման համար:

Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ ՓԲ ընկերությանը ամրագրված ծառայությունները ֆինանսավորվում են «Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն և Հայաստանի Հանրապետության ամենամյա բյուջեի մասին ՀՀ օրենքի 04 բաժնի, 01 խմբի, 01 դասի 03. Ստանդարտների մշակման ծառայություններ, որով ծառայությունները խմբավորվում են՝

1. Ազգային ստանդարտների մշակում,

2. Ստանդարտացման միջազգային (ISO, IEC, ITU), եվրոպական (CEN) և միջպետական (ԱՊՀ ՍՀՄ ՄՊԽ) ստանդարտացման կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում,

3. Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարում և տեղեկատվական սպասարկում:

Նշված ծառայությունների գծով շահառուներ են հանդիսանում ՀՀ պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ՀՀ տարածքում և օտարերկրյա պետություններում արտադրանքների արտադրությամբ, աշխատանքների կատարմամբ և ծառայությունների մատուցմամբ զբաղվող իրավաբանական անձինք, անհատ ձեռնարկատերերը, հասարակական կազմակերպությունները, գիտահետազոտական կազմակերպությունները, սպառողները, ինչպես նաև ցանկացած ֆիզիկական անձիք (այսուհետ՝ ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր):

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը³²</u>
1.	Ազգային ստանդարտների մշակում	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ
2.	Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ
...	Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման աշխատանքների կազմակերպում: Էլեկտրոնային թվային տեղեկատվական որոնման ավտոմատացված համակարգի (ստանդարտների էլեկտրոնային կատալոգ) և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի	Ստանդարտացման ոլորտի շահագրգիռ կողմեր	Ամբողջությամբ

Էլեկտրոնային գրադարանի հիմնում, ինչպես նաև ստանդարտների առ-ցանց էլեկտրոնային վաճառքի մեխանիզմների ներդրում		

Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

2015 և 2016 թվականներին Ստանդարտների ազգային ինստիտուտի պետական բյուջեից ֆինանսավորումը կազմել է 14.3 մլն դրամ:

Ազգային ստանդարտների մշակման աշխատանքների շրջանակում 2015 և 2016 թվականներին մշակվել են համապատասխանաբար՝ 60 ական ազգային ստանդարտների նախագծեր:

Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցության և աշխատանքների կազմակերպման շրջանակներում իրականացվել են Միջազգային (ԻՍՕ) թվով 82 հատ և միջպետական (ԳՕՍՏ) թվով 430 հատ ստանդարտների նախագծերի փորձաքննություն, Միջազգային (208 հատ) և միջպետական (907 հատ) ստանդարտների նախագծերի էլեկտրոնային քվեարկություն, ԱՊՀ երկրների ստանդարտացման միջպետական խորհրդի, ստանդարտացման միջազգային կազմակերպության (ԻՍՕ) և Ստանդարտացման եվրոպական կոմիտեի (ՍԵՆ) հետ աշխատանքների կազմակերպում:

Ստանդարտների ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման աշխատանքների շրջանակներում իրականացվել են. Ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի ֆոնդի համալրում և հաշվառում (թվով 2755 հատ), Ընդունված ազգային ստանդարտների գրանցում (թվով 644 հատ), ՀՀ-ում գործող ազգային ստանդարտների ֆոնդի վարում, ՀՀ կազմակերպությունների տեղեկատվական սպասարկում պետական կառավարման մարմիններին և կազմակերպություններին, «Ստանդարտ» տեղեկատվական-որոնման ավտոմատացված համակարգի համալրում և վարում, ՀՀ-ում գործող ստանդարտների ամբողջ տեքստի տվյալների բազայի (էլեկտրոնային տարբերակների) ստեղծում, հաշվառում և պահում, Ստանդարտների ազգային ֆոնդում առկա թվով 503 ազգային ստանդարտների թղթային և էլեկտրոնային տարբերակների արդիականացում (համալրում նոր փոփոխություններով), ԱՀԿ անդամ երկրների տեղեկատվական (հարցման) կենտրոններին համապատասխան հարցումների տրամադրում, Ազգային ստանդարտների կատալոգի, թվով 4 եռամսյակային տեղեկատվի և 12 տեղեկատվական թերթիկների նախապատրաստում և հրատարակում:

Հիմնական խնդիրները

Ոլորտում հիմնական խնդիրը շարունակում է մնալ ազգային ստանդարտների մշակման հարցը տնտեսության գերակայող ճյուղերում՝ ռազմաարդյունաբերություն, շինարարություն, էներգետիկա, օդանավակառուցություն և էներգաարդյունավետություն, տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ և կապի միջոցներ, համապատասխանության գնահատում, սննդաարդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն, առողջապահություն և այլն: Այս

խնդրի գծով կատարված է զգալի աշխատանք, մասնավորապես տնտեսության ճյուղերի համար ՀՀ ազգային ստանդարտների գործող ֆոնդում առկա են շուրջ վեց հազար ազգային ստանդարտներ, որոնք հիմնականում ազգային ստանդարտի կարգավիճակով ընդունված միջազգային և տարածաշրջանային (եվրոպական և միջպետական) ստանդարտներ են:

Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության հետ կապված նախատեսվում է շուրջ 1200 միջպետական ստանդարտների ներդրման աշխատանքների իրականացում, որոնց կամավոր սկզբունքով կիրառման արդյունքում ապահովվում է Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների կատարումը:

16.4.2 Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

Նպատակները

Ազգային ստանդարտների մշակման ծրագրի նպատակն է աջակցել հայրենական արտադրանքի արտանահման ծավալների ավելացմանը, հայրենական արտադրողներին հնարավորություն տալ ապահովել տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված պահանջները, արտադրել միջազգային շուկայում մրցունակ արտադրանք, ներդնել նորագույն տեխնոլոգիաներ և կիրառել միջազգային լավագույն փորձը՝ տարաբնույթ տնտեսական զարգացումը խթանող խնդիրների հանգուցալուծման համար:

Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցության և աշխատանքների կազմակերպման ծրագրի նպատակն է հայրենական արտադրողների շահերի պաշտպանումը միջազգային և տարածաշրջանային շուկաներում և արտադրանքի մրցունակության բարձրացումը:

Ստանդարտների ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման ծրագրի նպատակն է ունենալ միջազգային, եվրոպական, միջպետական և այլ պետությունների, ինչպես նաև ազգային ստանդարտների արդիականացված ֆոնդ և պատշաճ և հավաստի տեղեկատվություն տրամադրել ձեռներեցներին, բիզնեսի ներկայացուցիչներին և պետական կառավարման մարմիններին գործող ստանդարտների վերաբերյալ:

Գերակայությունները.

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1	Ազգային ստանդարտների մշակում			«Ստանդարտացման մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի I կետ: ՀՀ ստանդարտացման ամենամյա ծրագիր: Առևտրի Համաշխարհային
2	Ստանդարտացման միջազգային, եվրոպական և միջպետական կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում			

3	Ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի ազգային ֆոնդի վարում և տեղեկատվական սպասարկում	կազմակերպության «Առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների մասին» համաձայնագրի պահանջներ

16.4.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ոլորտի ծախսային ծրագրերն են՝

- 1) «Ազգային ստանդարտների մշակում»,
- 2) «Միջպետական և եվրոպական ստանդարտացման կազմակերպությունների հետ համագործակցություն և աշխատանքների կազմակերպում»,
- 3) «Ստանդարտացման ազգային ֆոնդի վարման և տեղեկատվական սպասարկման աշխատանքների կազմակերպում»:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 14.1–ական մլն դրամ:

16.5 ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻ ԵՎ ՉԱՓԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ՈՒ ՆՈՐՄԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.5.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.

ՀՀ տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման վերահսկողության իրականացումը նպաստում է «Համապատասխանության գնահատման մասին», «Տեխնիկական կանոնակարգման մասին» և «Չափումների միասնականության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքների արդյունավետ կիրառմանը, ապահովվելով ՀՀ-ում արտադրվող, ներմուծվող և իրացվող արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների համապատասխանությունը տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջներին և չափագիտական կանոններին ու նորմերին:

Միաժամանակ վերոհիշյալ աշխատանքներն ապահովվում են մարդու կյանքի, առողջության, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց և պետական գույքի, ոչ պարենային արտադրանքների, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) անվտանգությունը, տեխնիկական կանոնակարգերով և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված պահանջների խախտումների կանխարգելումը և վերացումը, սպառողների իրավունքների, շրջակա միջավայրի, կենդանիների և բույսերի կյանքի և առողջության, ձեռնարկատիրական և արտադրական գործունեության վնասակար ազդեցությունից ու սպառողներին թյուրիմացության մեջ գցող գործոններից պաշտպանությունը:

Իրականացվող աշխատանքներն ապահովում են նաև պետական չափագիտական վերահսկողության ոլորտում չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանումը, խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և վերացումը, չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	Հայաստանի Հանրապետության տարածքում տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների, չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանման նկատմամբ պետական վերահսկողության և թանկարժեք մետաղների հսկողության իրականացման շրջանակում փորձանմուշների ձեռքբերում և համապատասխան հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաներում փորձարկումների իրականացում	ՀՀ տարածքում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություն մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտները, ինչպես նաև բոլոր սպառողները	Ամբողջությամբ

Հիմնական խնդիրները

Ծրագրի հիմնախնդիրներն են.

- Ոչ պարենային արտադրանքների, ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների՝ բացառությամբ հանրային սննդի կազմակերպություններում մատուցվող ծառայությունների) անվտանգության ապահովումը:
- Տեխնիկական կանոնակարգերով և ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերով սահմանված պահանջների խախտումների կանխարգելումը և վերացումը:
- Պետական չափագիտական վերահսկողության ոլորտում չափագիտական կանոնների ու նորմերի պահպանումը, խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և վերացումը, չափումների ոչ հավաստի արդյունքների բացասական հետևանքներից սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:
- թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի հարգորոշման և հարգադրոշման, թանկարժեք մետաղների, թանկարժեք մետաղներից պատրաստված իրերի մասնագիտացված, այդ թվում՝ մանրածախ առուվաճառքի և դրանցով գործարքների իրականացման պայմանների պահպանման ոլորտներում խախտումների բացահայտումը և դրանց կանխարգելումը և վերացումը, սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

16.5.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում **Նպատակները**

Ծրագրի իրականացման նպատակն է ՀՀ-ում արտադրանք արտադրող, ներմուծող, իրացնող և ծառայություններ մատուցող տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված պահանջների և չափագիտական կանոնների ու նորմերի համապատասխանության ապահովումը՝ պետական վերասկողություն իրականացման միջոցով:

Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1	Արտադրանքի և ծառայությունների անվտանգության ապահովում, պետության և սպառողների շահերի պաշտպանություն:			«Տեխնիկական կանոնակարգման մասին», «Ստանդարտացման մասին», «Թանկարժեք մետաղների մասին», «Չափումների միասնականության ապահովման մասին», «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին», «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքներով և ՀՀ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքով և այլ իրավական ակտերով

16.5.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվել է յուրաքանչյուր տարի 15.0-ական մլն դրամ: Նշված գումարը կուղղվի «Փորձանմուշների ձեռքբերման ծախսեր»-ի, «Փորձանմուշների փորձարկման ծախսեր»-ի և «Շարժական լաբորատորիայի համար անհրաժեշտ նյութեր փորձանմուշների փորձարկման և Շարժական լաբորատորիայի համար անհրաժեշտ ծախսեր»-ի միջոցառումների իրականացմանը:

16.6 ՀՀ ՀԱՎԱՏԱՐՄԱԳՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ ԵՎ ՀԱՎԱՏԱՐՄԱԳՐՄԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿԱՅԱՑՈՒՄ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.6.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Հավատարմագրման ոլորտը հանդիսանալով որակի ենթակառուցվածքի համակարգի բաղկացուցիչ մաս՝ էական ազդեցություն ունի Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման վրա: Հավատարմագրումը հանրային շահերը ներկայացնող ծառայություն է և նպաստում է առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացմանը, համապատասխանության գնահատման գործունեության արդյունքների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացմանը, նախադրյալներ է ստեղծում շուկա մուտք գործող ապրանքների և ծառայությունների բարձր որակի ապահովման համար:

«Հավատարմագրման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, Հայաստանի Հանրապետությունում համապատասխանության գնահատման մարմիններին հավատարմագրման ծառայություններ մատուցող միակ մարմինը «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ն է, որը ստեղծվելով ՀՀ կառավարության 2012թ. հուլիսի 19-ի N 890-Ն որոշմամբ՝ իր գործունեությունը սկսել է 2012թ. դեկտեմբերից: Իրեն վերապահված իրավասությունների շրջանակներում «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ը ապահովում է հավատարմագրման գործընթացի իրականացումը, մասնավորապես՝ ընդունում, գրանցում է հավատարմագրման հայտը, իրականացնում է հավատարմագրմանը հավակնող համապատասխանության գնահատման գործունեություն իրականացնող ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց (համապատասխանության գնահատման մարմինների, այսուհետ՝ ՀԳՄ) կողմից ներկայացված հավատարմագրման փաստաթղթերի փորձաքննություն, համապատասխանության գնահատում՝ ըստ ՀԳՄ-ի գտնվելու վայրի, կազմակերպում է տեխնիկական կոմիտեների աշխատանքը, հրավիրում է հավատարմագրման խորհրդի նիստը, որի արդյունքում ընդունվում է որոշում ՀԳՄ-ին հավատարմագրելու, հավատարմագրումը մերժելու, հավատարմագրման ոլորտը ընդլայնելու, կրճատելու, հավատարմագրման վկայագրի գործողությունը կասեցնելու, վերականգնելու, դադարեցնելու վերաբերյալ: Ձևակերպում, գրանցում է հավատարմագրման վկայագիրը, ապահովում է հավատարմագրված ՀԳՄ-ների պարբերական գնահատման իրականացումը, վարում է հավատարմագրված ՀԳՄ-ների և հավատարմագրման գործընթացում ընդգրկված գնահատողների ու փորձագետների, սերտիֆիկացման մարմինների և փորձարկման լաբորատորիաների և Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգերի համաձայն տրված համապատասխանության սերտիֆիկատների և հայտարարագրերի միասնական ռեեստրները և այլն:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն	Շահառուների շրջանակի նկարագրություն	Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը
1.	ՀՀ հավատարմագրման համակարգի բարեփոխում և Հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացում	Հայաստանի Հանրապետություն, Հավատարմագրման ազգային մարմին, համապատասխանության գնահատման մարմիններ, ՀՀ տարածքում ապրանքներ ու ծառայություններ արտադրողները, իրացնողները և ներմուծողները, սպառողները	Ֆինանսական միջոցների հատկացումը կարող է իրականացվել ՀՀ պետական բյուջեից, վարկային միջոցներից, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Հավատարմագրման ոլորտի վերջին տարիների զարգացման միտումները պայմանավորված են Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության միջև Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագրի շուրջ վարվելիք բանակցությունների մեկնարկի

ապահովումով: Անհրաժեշտություն էր առաջացել իրականացնել բարեփոխումներ որակի ենթակառուցվածքների բնագավառում, ՀՀ օրենսդրական դաշտը մոտարկել ԵՄ օրենսդրական դաշտին և ապահովել հավատարմագրման ազգային մարմնի գործունեությունը միջազգային ու եվրոպական պահանջներին համապատասխան:

2015 թվականին իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

1. ՀՍՀ ԻՍՕ/ԻԷԿ 17011 ստանդարտի պահանջներին համապատասխան կառավարման համակարգ ներդնելու նպատակով ՀԱՄ-ը մշակել և ներդրել է կառավարման համակարգի մի շարք ընթացակարգեր և ձևաչափեր (թվով 22 հատ):

2. «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ի կողմից առաջարկություններ է ներկայացվել հավատարմագրման ոլորտին առնչվող հետևյալ օրենսդրական և իրավական ակտերի մշակման, փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու վերաբերյալ,

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն կարծիք է ուղարկվել Մաքսային միության հետևյալ տեխնիկական կանոնակարգերի վերաբերյալ՝

ՄՄ ՏԿ 032/2013 Գերձնշմամբ աշխատող սարքավորումների անվտանգության մասին,

ՄՄ ՏԿ 026/2012 Փոքրածավալ նավերի անվտանգության մասին,

ՄՄ ՏԿ 001/2011 Երկաթուղային շարժակազմի անվտանգության մասին,

ՄՄ ՏԿ 002/2011 Արագընթաց երկաթուղային տրանսպորտի անվտանգության մասին,

ՄՄ ՏԿ 003/2011 Երկաթուղային տրանսպորտի ենթակառուցվածքների անվտանգության մասին:

Մասնակցություն է ապահովվել Մոսկվայում կազմակերպված ԵԱՏՄ պայմանագրի շրջանակներում կազմակերպված խորհրդակցությունների աշխատանքներին, ինչպես նաև Մաքսային միությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության շրջանակներում կազմակերպված կլոր սեղանների և կոնֆերանսի աշխատանքներին:

3. Հավատարմագրման ազգային մարմնի կողմից կազմակերպվել են վերապատրաստման դասընթացներ, որին փորձարկման, արտադրանքի սերտիֆիկացման ներկայացուցիչներ և ստացել վկայագրեր:

4. Գործարկվել է սերտիֆիկացման մարմինների և փորձարկման լաբորատորիաների և Մաքսային միության տեխնիկական կոնոնակարգերի համաձայն տրված համապատասխանության սերտիֆիկատների և հայտարարագրերի միասնական ռեեստրները, որում ներառվել է 716 համապատասխանության հայտարարագիր և 17 համապատասխանության սերտիֆիկատ:

6. Վարվել է ՀՀ տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխան համապատասխանության սերտիֆիկատների և համապատասխանության հայտարարագրերի ռեեստրը, որում

ներառվել են 648 համապատասխանության հայտարարագիր և 164 համապատասխանության սերտիֆիկատ:

7. Վարվել է հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների ռեեստրը, որում ներառվել են 14 արտադրանքի սերտիֆիկացման մարմին, 41 փորձարկման լաբորատորիա, 2 կառավարման համակարգերի սերտիֆիկացման մարմին, 2 տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմին և 1 ֆիզիկական անձանց սերտիֆիկացման մարմին:

2015 թվականին «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ի կողմից հավատարմագրվել են 15 փորձարկման լաբորատորիա, 5 սերտիֆիկացման մարմին և 3 տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմին:

❖ թվականին իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները.

1. Հաշվետու ժամանակաշրջանում իրականացվել է ՀՍՀ ԻՍՕ/ԻԷԿ 17011 ստանդարտի պահանջներին համապատասխան ՀԱՄ-ում ներդրված կառավարման համակարգի փաստաթղթերի մոնիթորինգ և արդիականացում:

2. «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ի ներկայացուցիչները մասնակցել են Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի (ԵՏՀ) տեխնիկական կարգավորման, սանիտարական, անասնաբուժական և բուսասանիտարական միջոցառումների իրականացման խորհրդատվական կոմիտեին կից տեխնիկական կարգավորման և համապատասխանության գնահատման ենթակոմիտեների, Միջպետական Խորհրդի (ՄՊԽ) հավատարմագրման հարցերով գիտատեխնիկական հանձնաժողովների, հավատարմագրման տարածաշրջանային կազմակերպության ստեղծման հարցերով աշխատանքային խմբերի, ՀՀ-ԵՄ նոր շրջանակային համաձայնագրի բանակցությունների Առևտրի տեխնիկական խոչընդոտներ ենթախմբի նիստերի, չգրանցված, կեղծ, անորակ ապրանքի դեմ պայքարին վերաբերող միջազգային կոնֆերանսի և Հավատարմագրման Եվրոպական Համագործակցության (EA) գազաթնաժողովների աշխատանքներին:

3. 2016 թվականի նոյեմբերի 24-ին Շվեդիայում կայացած գազաթնաժողովում միաձայն որոշմամբ ընդունվել է «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ը (ARMNAB) Հավատարմագրման Եվրոպական Համագործակցության (EA)-ի ասոցացված անդամ դառնալու վերաբերյալ որոշումը և ստորագրվել է անդամակցության համաձայնագիրը:

4. Մշակվել և սահմանված կարգով ներկայացվել է համապատասխան օրենսդրական ակտերում փոփոխությունների կատարելու վերաբերյալ նախագծեր: Ապահովվել է մասնակցությունը Սանկտ-Պետերբուրգ քաղաքում անցկացված «Ռուսաստանի Դաշնության հավատարմագրման համակարգի խնդիրները և զարգացման հեռանկարները» ծրագրի շրջանակներում կազմակերպված միջազգային կոնֆերանսին Մոսկվայում անցկացված «Համապատասխանության գնահատման տիպային սխեմաների մշակման աշխատանքային խմբի» նիստի

աշխատանքներին, «Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ ՏՀ 21 «Համապատասխանության գնահատում և կառավարման համակարգեր» ստանդարտացման տեխնիկական հանձնաժողովի աշխատանքներին, ինչպես նաև Մաքսային միությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության շրջանակներում կազմակերպված կլոր սեղաններին, տեսակոնֆերանսներին:

5. ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարությունում կազմակերպվել են մի շարք հանդիպումներ ՀՀ-ում հավատարմագրված փորձարկման լաբորատորիաների հետ, որտեղ քննարկվել և առաջարկություններ են ներկայացվել փորձարկման լաբորատորիաների միջլաբորատոր համեմատություններին մասնակցության և չափման միջոցների/փորձարկման սարքավորումների տրամաչափարկման գործընթացի իրականացման հնարավորության վերաբերյալ, ինչպես նաև ներկայացվել է փորձարկման լաբորատորիաների կողմից էլեկտրոնային հսկման Lims համակարգի կիրառման առավելություններն ու արդյունավետությունը:

6. Հավատարմագրման ազգային մարմնի կողմից կազմակերպվել են վերապատրաստման դասընթացներ՝ «Համապատասխանության գնահատում, հավատարմագրման (ԵԱՏՄ) պահանջներ, ՀՍ ԻՍՕ/ԻԷԿ 17025-2005 ստանդարտի հիմնական պահանջները» թեմայով վերապատրաստման դասընթացներ: Դասընթացներին մասնակցել են 22 կազմակերպություններից ընդհանուր թվով 60 ներկայացուցիչներ և ստացել են վկայագրեր:

8. Մշակվել է «SS համակարգի մշակում, այդ թվում էլեկտրոնային համակարգի միջոցով համապատասխանության գնահատման մարմինների հավատարմագրման գործընթացի կազմակերպում» տեխնիկական առաջադրանքը (ToR):

9. Իրականացվել է սերտիֆիկացման մարմինների և փորձարկման լաբորատորիաների (կենտրոնների) միասնական ռեեստրի արտաքին և փոխադարձ առևտրի միասնական տեղեկատվական համակարգի ստեղծմանն ուղղված աշխատանքներ:

10. Ստեղծվել է ենթահամակարգ, որը կիրականացնի ԵԱՏՄ ռուսերեն սերտիֆիկատների, հայտարարագրերի, սերտիֆիկացման մարմինների և լաբորատորիաների տվյալների փոխանակում էլեկտրոնային փոստի միջոցով:

11. Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունների իրականացման նպատակով Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգերի համաձայն տրված համապատասխանության սերտիֆիկատների և հայտարարագրերի միասնական ռեեստրներում ներառվել են 3558 համապատասխանության հայտարարագիր, 201 համապատասխանության սերտիֆիկատ: Իսկ Փորձարկման լաբորատորիաների (կենտրոնների) և սերտիֆիկացման մարմինների Մաքսային միության միասնական ռեեստրում ներառվել են 4 փորձարկման լաբորատորիա և 3 սերտիֆիկացման մարմին:

Վարվել է ՀՀ տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխան համապատասխանության սերտիֆիկատների և համապատասխանության հայտարարագրերի ռեեստրը, որում ներառվել են 483 համապատասխանության հայտարարագիր և 127 համապատասխանության սերտիֆիկատ: Իսկ Հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների ազգային ռեեստրում ներառվել են 4 փորձարկման լաբորատորիա և 1 տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմին:

2016 թվականին «Հավատարմագրման ազգային մարմին» ՊՈԱԿ-ի կողմից հավատարմագրվել են 6 փորձարկման լաբորատորիա, 3 սերտիֆիկացման մարմին և 1 տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմին:

Հիմնական խնդիրները

Հավատարմագրման ոլորտի կարևոր խնդիրներից են՝

- միջազգային չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում,
- հավատարմագրման աշխատանքների արդյունքների՝ հավատարմագրման վկայագրերի և հաշվետվությունների, համապատասխանության սերտիֆիկատների, փորձարկման արձանագրությունների փոխճանաչում,
- արտաքին և ներքին առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացում, ապրանքների մրցունակության բարձրացում և միջազգային շուկայում ինտեգրման նախապայմանների ստեղծում,
- համապատասխանության գործընթացում ընդգրկված փորձագետների մասնագիտական ուսուցման առկա դժվարությունները:

Նշված խնդիրների իրականացումը կապված է ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության բնագավառի գերակա խնդրի հետ և ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված ընդհանուր տնտեսական խնդիրների և նպատակների հետ:

16.6.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում Նպատակները

Ծրագրի իրականացման հիմնական նպատակը միջազգային և եվրոպական, ինչպես նաև Մաքսային միության անդամ-երկրների հավատարմագրման համակարգերին ինտեգրումն է, այդ թվում՝ հավատարմագրման արդյունքների բազմակողմ և երկկողմ ճանաչման (ԲՃՀ, ԵՃՀ) համաձայնագրերում հավատարմագրման մարմնի մասնակցությունը, ինչը կվերացնի առևտրային խոչընդոտները, կապահովի ապրանքների ազատ տեղաշարժը, կբացառի նույն ապրանքի կրկնական փորձարկման և կրկնական սերտիֆիկացման անհրաժեշտությունը և կնպաստի տնտեսության զարգացմանը:

2.2. Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1	Միջազգային, եվրոպական չափանիշներին համապատասխան հավատարմագրման ազգային համակարգի ձևավորում: Միջազգային ստանդարտների պահանջներին համապատասխան համապատասխանության գնահատման մարմինների հավատարմագրում: Հավատարմագրված համապատասխանության գնահատման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացում:			«Հավատարմագրման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՀ կառավարության 2016 թվականի հոկտեմբերի 18-ի N 1060-Ա որոշմամբ հաստատված կառավարության ծրագիր, ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության բնագավառի գերակայող ուղղությունները և ՀՀ կառավարության ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված ընդհանուր տնտեսական խնդիրները և նպատակները, ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության որակի ենթակառուցվածքի բարեփոխման ռազմավարությանը հավանություն տալու մասին» 2010 թվականի դեկտեմբերի 16-ի N1693-Ն որոշում

16.6.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է ապահովել ՀՀ-ում հավատարմագրման ազգային մարմնի կայացման գործընթացի արդյունավետ իրագործումը, Հավատարմագրման ազգային մարմնի կարողությունների զարգացումը:

Ներկայումս ՀՀ-ում գործում են հավատարմագրված 41 փորձարկման լաբորատորիա, 1 տրամաչափարկման լաբորատորիա, 18 սերտիֆիկացման մարմիններ և 5 տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմիններ:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվել է հատկացնել 2018-2020թթ.՝ յուրաքանչյուր տարի 13.9 –ական մլն դրամ:

16.7 ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.7.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության առջև դրված խնդիրների լուծման և գործառույթների իրականացման գործընթացում առանցքային դեր ունեն մակրո և միկրո մակարդակներում բազմապրոֆիլ տնտեսական, ոլորտային և ճյուղային հետազոտությունների և վերլուծությունների իրականացումը, որը թույլ կտա բացահայտել արտահանման խթանման, ներմուծման փոխարինման, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավման հնարավորություններն ու առկա խոչընդոտները, բարձրացնել տեղական և օտարերկրյա ներդրողների/գործարարների գործարար որոշումների կայացման արդյունավետությունը, ինչպես նաև գնահատել ներդրումային ծրագրերի իրատեսականությունը:

Կարևորվում է նաև կառուցվածքային տեղաշարժերի բացահայտմանն ուղղված մշտադիտարկման իրականացումը: Հայաստանի տնտեսությունը, լինելով փոքր և բաց տնտեսություն, անմիջականորեն կրում է համաշխարհային տնտեսությունում տեղի ունեցող փոփոխությունների ազդեցությունները, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում գնահատել տնտեսության վրա արտաքին/ներքին գործոնների ազդեցությունները, բացահայտել և կանխատեսել ոլորտային կարճաժամկետ/ միջնաժամկետ/ երկարաժամկետ միտումները:

Տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնի ստեղծման անհրաժեշտությունը խիստ կարևորվեց Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի ղեկավարությամբ Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարությունում 2013 թվականի դեկտեմբերի 13-ին տեղի ունեցած խորհրդակցության ընթացքում և ՀՀ նախագահի կողմից հանձնարարվեց ստեղծել այնպիսի կենտրոն³³, որի աշխատանքի արդյունքն ավելի գործնական նշանակություն կունենա, հանդես կգա խորքային ու մանրակրկիտ վերլուծությամբ:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետության կողմից ծառ. փոխհատուցման ծավալը</u>
•	Մակրո և միկրո մակարդակներում խորքային հետազոտությունների և վերլուծությունների իրականացում ուղղված արտահանման խթանման և ներմուծման փոխարինման հնարավորությունների և առկա խոչընդոտների բացահայտմանը, ազդեցության գնահատմանը	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ
•	Արտահանման կառուցվածքում որակական տեղաշարժերի գնահատմանն ուղղված մշտադիտարկման իրականացում	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ
•	Հետազոտությունների և վերլուծությունների իրականացում ուղղված գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավման հնարավոր ուղիների և մարտահրավերների բացահայտմանը, ազդեցության գնահատմանը	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ
•	Ներդրումային ծրագրերի իրատեսականության գնահատում, դրանց ուժեղ/թույլ կողմերի բացահայտում	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ
•	Տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերի բացահայտմանն ուղղված մշտադիտարկման իրականացում	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ
•	Տնտեսության, ինչպես նաև դրա առանձին ճյուղերի զարգացման կարճաժամկետ/միջնաժամկետ/ երկա-	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետա-	Ամբողջությամբ

³³ <http://www.president.am/hy/press-release/item/2013/12/13/President-Serzh-Sargsyan-meeting-in-the-Ministry-of-Economy/>

	րաժամկետ միտումների բացահայտում և կանխատեսումների իրականացում	զոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	
•	Տնտեսության վրա արտաքին/ներքին գործոնների ազդեցության գնահատում	ՀՀ կառավարություն, պետական կառավարման մարմիններ, հետազոտական շրջանակներ, մասնավոր հատված	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնն իր աշխատանքները սկսել է 2015թ. հունվարի 1-ից: Ծրագրի շրջանակներում ձեռք են բերվել տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնի աշխատանքների համար անհրաժեշտ համապատասխան գույք և համակարգչային տեխնիկա, կատարվել է կենտրոնի ադմինիստրատիվ աշխատակիցների վարձատրություն:

2015թ.-ին իրականացրել է յոթ հետազոտական և վերլուծական աշխատանքներ.

5. «2015 թվականի ՀՀ ՀՆԱ հավելածի կանխատեսում»

A. «Էլեկտրաէներգիայի սակագնի բարձրացման ազդեցության գնահատում»-

B. «Հայաստանի Հանրապետությունում չդիտարկվող (չհասշակավոր) տնտեսության գնահատում» :

C. «ՀՀ տնտեսության ճյուղերի և ենթաճյուղերի գործոնային վերլուծություն»

D. «ՀՀ տնտեսության առանձին ճյուղերի 2015թ. միտումները և 2016թ. կանխատեսումները»:

E. «Հայ-ռուսական տնտեսական փոխհարաբերության ազդեցության ուղիները Հայաստանի տնտեսության վրա» :

F. «ՀՀ պոտենցիալ ՀՆԱ-ի և ՀՆԱ-ի ճեղքի ոչ կառուցվածքային մեթոդներով գնահատում»:

2016թ.-ին իրականացրել է հետազոտական և վերլուծական աշխատանքներ հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝ տնտեսության զարգացման միտումների բացահայտում և մակրոտնտեսական կանխատեսումների պարբերական իրականացում, ազդեցության գնահատման էկոնոմետրիկ մոդելների կառուցում, տնտեսական դիվերսիֆիկացվածության գնահատում, առևտրաշրջանառության, մասնավորապես արտահանման կառուցվածքի խորքային հետազոտության իրականացում, ինչպես նաև կատարվել է վիճակագրական տվյալների բազայի կատարելագործում և պարբերական թարմացում: Հետազոտական աշխատանքներն են՝ «ՀՀ արտահանում, արդի վիճակ, զարգացման հեռանկարներ» տնտեսական զեկույց, «Դիվերսիֆիկացված տնտեսության կառուցվածքի գնահատում», «2016թ. ՀՀ ՀՆԱ հավելածի կանխատեսում», «Մենաշնորհով պայմանավորված «մեռյալ բեռի» գնահատում»:

Հիմնական խնդիրները

- Մակրո և միկրո մակարդակներում բազմապրոֆիլ տնտեսական հետազոտությունների և վերլուծությունների իրականացում ուղղված՝

1.1 Արտահանման խթանման և ներմուծման փոխարինման հնարավորությունների բացահայտմանը, իրացմանը և խոչընդոտների ազդեցության զսպմանը

1.2 Գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավման հնարավորությունների և առկա խոչընդոտների բացահայտմանը, ինչպես նաև տեղական և օտարերկրյա ներդրողների/գործարարների գործարար որոշումների կայացման արդյունավետության բարձրացմանը ,

1.3 Ներդրումային ծրագրերի իրատեսականության գնահատմանը, դրանց թերությունների/առավելությունների բացահայտմանը, ինչպես նաև դրանց իրականացմանը խոչընդոտող խնդիրների բացահայտմանը :

2. Տնտեսության ոլորտային, ճյուղային վերլուծությունների և հետազոտությունների իրականացում, կառուցվածքային տեղաշարժերի բացահայտմանն ուղղված մշտադիտարկում, տնտեսության վրա արտաքին/ներքին գործոնների ազդեցության գնահատում, ոլորտային կարճաժամկետ/միջնաժամկետ/երկարաժամկետ միտումների բացահայտում և կանխատեսումների իրականացում:

16.7.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Նպատակները

Ծրագրի նպատակն է մակրո և միկրո մակարդակներում բազմապրոֆիլ տնտեսական, ոլորտային, ճյուղային հետազոտությունների, վերլուծությունների և մշտադիտարկումների իրականացման միջոցով բացահայտել ՀՀ արտահանման խթանման, ներմուծման փոխարինման, գործարար և ներդրումային միջավայրի բարելավման հնարավորություններն ու առկա խոչընդոտները, նախանշել բարելավման արդյունավետ ուղիները:

Գերակայությունները

	Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
	2018	2019	2020	
1	Կենտրոնի կողմից 2017-2020թթ. կատարված աշխատանքների մոնիտորինգի իրականացում			ՀՀ կառավարության 2016թ. հոկտեմբերի 18-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի մասին» N1060-Ա որոշում, ՀՀ կառավարության 2014 թվականի մարտի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թվականների հեռանկարային զարգացման» ռազմավարական ծրագիրը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2008 թվականի հոկտեմբերի 30-ի N1207-ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N442-Ն որոշում, ՀՀ կառավարության 2016թ. դեկտեմբերի 22-ի N1389-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության կանոնադրություն
2	Կատարված մոնիտորինգի հիման վրա 2017-2020թթ. և տարեկան աշխատանքային ծրագրերի ճշգրտում և վերջինիս իրականացում			
3	Կենտրոնի մասնագետների ունակությունների և գիտելիքների խորացում՝ համապատասխան պարբերաբար իրականացվող վերապատրաստումների միջոցով			
4	Տնտեսական հետազոտությունների և մշտադիտարկումների իրականացում, գիտականորեն հիմնավորված մեթոդական և ռեսուրս-սային ձևավորված հենքի կատարելագործում, արդյունքների հրապարակայնության ապահովում			

16.7.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Տնտեսական հետազոտությունների կենտրոնը ստեղծվել է ի կատարումն Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի ղեկավարությամբ Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարությունում 2013 թվականի դեկտեմբերի 13-ին տեղի ունեցած խորհրդակցության ընթացքում ՀՀ Նախագահի կողմից տրված հանձնարարականի: 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում կիրականացվեն տարբեր հետազոտական և վերլուծական աշխատանքներ

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 27.4–ական մլն դրամ:

16.8 «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԱՌՈՒՄԸ ՏՀԶԿ ՕՈՒՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԻՆԴԵՔՍԻ ՎԱՐԿԱՆԻՇՈՒՄ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.8.1. Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (ՕՈՒՆ) համար Հայաստանի տնտեսության գրավչությունը բարձրացնելը Հայաստանի կառավարության տնտեսական քաղաքականության ներկա օրակարգի կարևորագույն առաջնահերթություններից է: Խոսքը գնում է ոչ միայն ՕՈՒՆ ներհոսքն ավելացնելու, այլ նաև՝ դրանցից սպասվող արդյունքները երաշխավորելու մեխանիզմների զարգացման մասին: ՕՈՒՆ իրենց հետ բերում են նոր և առաջավոր տեխնոլոգիաների, կառավարչական ունակությունների և գիտելիքների ներգրավմանը, բիզնես միջավայրի բարելավմանը, առողջ ներքին մրցակցային դաշտի և աշխատատեղերի ստեղծմանը նպաստող հնարավորություններ: Ավելին, հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության նպատակը՝ դարձնել տնտեսությունը ավելի արտահանելի, ՕՈՒՆ-ը կնպաստեն միջազգային շուկայում մրցունակ ապրանքների արտադրությանը և, հետևաբար, կընդլայնվեն արտահանման հնարավորությունները:

ՀՀ ներդրումային դաշտը համարվում է ԱՊՀ երկրներում ամենաբացերից մեկը: Հայաստանի Հանրապետությունը ներդրումների նկատմամբ հայտարարել և իրականացնում է «բաց դռների» քաղաքականություն, ինչը նշանակում է ներդրումների համար աշխարհագրական կամ ոլորտային սահմանափակումների բացակայություն, գույքի և շահույթի ազատ և անսահմանափակ ռեպատրիացիա, սահմանափակումների բացակայություն՝ աշխատակազմի հավաքագրման համար, օտարերկրյա արժույթի ազատ փոխարկում և այլն:

Օտարերկրյա ներդրողները գործում են ընդհանուր օրենսդրությանը համապատասխան (ինչպես տեղական ընկերությունները), ինչն ապահովում է նրանց նկատմամբ ոչ խտրական վերաբերմունք: Հայաստանում օտարերկրյա ներդրումներն ամբողջությամբ պաշտպանված են, ներդրողներն օգտվում են մի շարք երաշխիքներից և առավելություններից:

Այնուամենայնիվ, ներկայումս կա ՀՀ ներդրումային միջավայրի առավելությունները հեղինակային կազմակերպությունների կողմից գնահատելու և այդ մասին միջազգային հանրությանը իրազեկելու խնդիր:

Ներկայումս աշխատանքները տարվում են մի քանի ուղղությամբ: Առաջին, օրենսդրական դաշտի կատարելագործում՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով օտարերկրյա ներդրողների պաշտպանության մեխանիզմի ներդրմանը: Նպատակ ունենալով բարելավել Հայաստանում ներդրումային միջավայրը և ներգրավել նոր ներդրումներ՝ մշակել ենք «Օտարերկրյա ներդրումների մասին» ՀՀ օրենքի նոր խմբագրությունը: Նոր օրենքով օտարերկրյա ներդրողների համար ամրագրվում են ազգային և առավել բարենպաստության ռեժիմները, հստակեցվում են երաշխիքները, վեճերի լուծման վերաբերյալ դրույթները: Պետական խոշոր ծրագրերի արդյունավետ իրականացման, ենթակառուցվածքների զարգացման, ինչպես նաև հանրային ծառայությունների որակի բարձրացման նպատակով իրականացվում են ՊՄԳ զարգացման հայեցակարգի և համապատասխան օրենսդրության մշակման աշխատանքներ: Գործարար միջավայրի զարգացման նպատակով ձգտում ենք վերացնել պետական կառույցների կարգավորող գործառույթներով պայմանավորված վարչարարությունը, բարելավել բիզնես միավորներին մատուցվող ծառայություններ որակը: Երկրորդ, ներդրումային ծրագրերի հավաքագրում, դրանց առաջմղում: Երրորդ, օտարերկրյա ներդրողների համար աջակցության նոր մեխանիզմների մշակում, ինչպես նաև գործող առևտրային ռեժիմների պահպանում և նորերի ձեռքբերում: Եվ, չորրորդ, Հայաստանի ներդրումային ճանաչելիության բարձրացմանն ուղղված աշխատանքներ: Օտարերկրյա ներդրողների համար ՀՀ ներդրումային հնարավորությունները ներկայացնելու նպատակով ռազմավարական համագործակցություն է հաստատվել աուդիտորական և խորհրդատվական հեղինակավոր ընկերությունների հետ, մասնավորապես՝ Քեյ Փի Էմ Ջի, Գրանտ Թորնթոն, Միջազգային ֆինանսական կորպորացիա խորհրդատվական խումբ ընկերությունների հետ, աշխատանք է տարվում նաև ՀՀ դիվանագիտական կորպուսի ակտիվ մասնակցությունը ապահովելու համար:

Սակայն միջազգային գործարար համայնքի տեսանկյունից որևէ երկրում ներդրում կատարելու որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ է միջազգային հեղինակավոր վարկանիշում երկրի դիրքը: Հայաստանը շարունակաբար հաջողություններ է արձանագրում ՀԲ «Գործարարությամբ զբաղվելը» վարկանիշում, որը սակայն գրեթե չի արտացոլում Հայաստանի ներդրումային քաղաքականության և միջավայրի բարեփոխումները և օտարերկրյա ներդրումների համար ստեղծված նպաստավոր պայմանները: Այս առումով Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀՀԿ) ՕՌԻՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսը միջազգային ասպարեզում գրեթե միակ վարկանիշն է, որը գնահատում է ՕՌԻՆ

կանոնակարգող իրավական դաշտը և կարող է կարևոր ազդակ հանդիսանալ օտարերկրյա ներդրողների համար:

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը³⁴</u>
1.	Ներդրումային միջավայրի բարելավմանն և ներդրումների ներգրավմանն ուղղված քաղաքականության մշակում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
2.	Ներդրումների և ներդրողների պաշտպանությանն ուղղված քաղաքականության մշակում և կատարելագործում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
3.	Ազատ տնտեսական գոտիների ձևավորման նպատակով համապատասխան քաղաքականության մշակում և վերանայում, օրենսդրական դաշտի բարելավում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
4.	ՀՀ-ում պետական-մասնավոր գործընկերության գործիքի ներդրման և կիրառման արդյունավետության բարձրացմանն նպաստելը և այդ գործիքի միջոցով ենթակառուցվածքների զարգացումն ապահովելը	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
5.	ՀՀ-ում պետական-մասնավոր գործընկերության գործիքի ներդրման և կիրառման արդյունավետության բարձրացմանն նպաստելը և այդ գործիքի միջոցով ենթակառուցվածքների զարգացումն ապահովելը	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից
6.	Ներդրումային ծրագրերի իրականացմանն ուղղված աջակցության գործիքակազմի մշակում	Տնտեսավարող սուբյեկտներ, պետական մարմիններ	ՀՀ պետական բյուջեից, ինչպես նաև այլ աղբյուրներից

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

2015 թվականի հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում իրականացված օտարերկրյա ներդրումների զուտ հոսքերը կազմել են 258.8 մլն ԱՄՆ դոլար: ՕՈՒՆ-ի զուտ հոսքերը 2015 թվականին կազմել են 147.4 մլն ԱՄՆ դոլար:

2015 թվականի հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում կատարված օտարերկրյա ներդրումները հիմնականում իրականացվել են՝ Արգենտինայից (98.5 մլն ԱՄՆ դոլար), Շվեյցարիայից (90.2 մլն ԱՄՆ դոլար), Ռուսաստանից (66.9 մլն ԱՄՆ դոլար),

³⁴ Նշվում է, թե տվյալ ծառայության փոխհատուցումը պետական բյուջեի հաշվին երաշխավորվում է ամբողջ ծավալով, թե որոշակի սահմաններում:

Լյուքսեմբուրգից (59.5 մլն ԱՄՆ դոլար Գերմանիայից (56.2 մլն ԱՄՆ դոլար), Արաբական Միացյալ Էմիրություններից (25.4 մլն ԱՄՆ դոլար) և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներից (23.8 մլն ԱՄՆ դոլար):

Վերոնշյալ ներդրումները գլխավորապես ուղղվել են տնտեսության հետևյալ ոլորտներ՝ հանքագործական արդյունաբերություն (134.9 մլն ԱՄՆ դոլար), էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարում (106.8 մլն ԱՄՆ դոլար), փոխադրումներ և պահեստային տնտեսություն (72.8 մլն ԱՄՆ դոլար), մանրածախ և մեծածախ առևտուր՝ (33.7 մլն ԱՄՆ դոլար) և գյուղատնտեսություն, անտառային տնտեսություն և ձկնորսություն (26.2 մլն ԱՄՆ դոլար):

2016 թվականին օտարերկրյա ներդրումների զուտ հոսքերի ծավալը կազմել է 169.8 միլիոն ԱՄՆ դոլար, որից ՕՈԻՆ են եղել 130.5 միլիոն ԱՄՆ դոլարը:

2016 թվականի հունվար-դեկտեմբեր ամիսների ընթացքում ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում կատարված օտարերկրյա ներդրումները հիմնականում իրականացվել են՝ Լյուքսեմբուրգից (100.7 մլն ԱՄՆ դոլար), Կիպրոսից (92.2 մլն ԱՄՆ դոլար), Միացյալ Թագավորությունից (70.3 մլն ԱՄՆ դոլար), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներից (25.0 մլն ԱՄՆ դոլար) և Ջերսիից (21.1 մլն ԱՄՆ դոլար):

2016 թվականի հունվար-դեկտեմբեր ամիսների ընթացքում կատարված օտարերկրյա ներդրումների զուտ հոսքերը գլխավորապես ուղղվել են տնտեսության հետևյալ ոլորտներ՝ էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարում (84.0 մլն ԱՄՆ դոլար), կացության կազմակերպում (67.7 մլն ԱՄՆ դոլար), շինարարություն (19.6 մլն ԱՄՆ դոլար), անշարժ գույքի հետ կապված գործունեություն (18.9 մլն ԱՄՆ դոլար) և տեղեկատվություն և կապ (18.6 մլն ԱՄՆ դոլար):

2017 թվականին հունվար-մարտ ամիսների ընթացքում ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում օտարերկրյա ներդրումների զուտ հոսքերի ծավալը կազմել է -15.5 միլիոն ԱՄՆ դոլար, որից ՕՈԻՆ ծավալը՝ 40.6 միլիոն ԱՄՆ դոլար

Վերոնշյալ ներդրումները հիմնականում կատարվել են Կիպրոսից (15.5 մլն ԱՄՆ դոլար), Ջերսիից (11.9 մլն ԱՄՆ դոլար), Կանադայից (6.5 մլն ԱՄՆ դոլար), Լիբանանից (4.1 մլն ԱՄՆ դոլար) և Միացյալ Թագավորությունից (3.7 մլն ԱՄՆ դոլար):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում օտարերկրյա ներդրումների զուտ հոսքերը գլխավորապես ուղղվել են տնտեսության հետևյալ ոլորտներ՝ տեղեկատվություն և կապ (16.1 մլն ԱՄՆ դոլար), ջրամատակարարում, կոյուղի, թափոնների կառավարում (4.2 մլն ԱՄՆ դոլար), մշակող արդյունաբերություն (4.0 մլն ԱՄՆ դոլար) և էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարում (1.2 մլն ԱՄՆ դոլար):

2017 թվականի մարտի վերջի դրությամբ ՀՀ տնտեսության իրական հատվածում կատարված օտարերկրյա ներդրումների համախառն հոսքերը կազմել են 13 439 մլն ԱՄՆ դոլար, որից ուղղակի ներդրում է եղել 7 484 մլն ԱՄՆ դոլարը:

Ըստ համախառն հոսքերի՝ առաջինը Ռուսաստանն է (4 919 մլն ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում են Գերմանիան (1 416 մլն ԱՄՆ դոլար), Ֆրանսիան (1 045 մլն ԱՄՆ դոլար), Կիպրոսը (975 մլն ԱՄՆ դոլար), Կանադան (631 մլն ԱՄՆ դոլար) և Արգենտինան (615 մլն ԱՄՆ դոլար):

Հիմնական խնդիրները

Օտարերկրյա ներդրումների ներգրավումը Հայաստանի տնտեսության իրական հատված ՀՀ կառավարության տնտեսական աճի օրակարգի կարևորագույն հենասյուներից մեկն է: Ներդրումների ներգրավման հարցում խիստ կարևոր է երկրի ներդրումային հեղինակությունը ձևավորելը և ներդրողներին ժամանակին և հստակ հաղորդագրություններ փոխանցելը, որին մեծապես նպաստում է հեղինակավոր միջազգային վարկանիշերում երկրի ներառումը:

Հայաստանը շարունակաբար հաջողություններ է արձանագրում ՀԲ «Գործարարությամբ զբաղվելը» վարկանիշում, որը սակայն գրեթե չի արտացոլում Հայաստանի ներդրումային քաղաքականության և միջավայրի բարեփոխումները և օտարերկրյա ներդրումների համար ստեղծված նպաստավոր պայմանները: Ավելին, ներկայումս Հայաստանում չկա որևէ չափելի ինդիկատոր, որը թույլ կտա գնահատել ՀՀ ներդրումային քաղաքականության բարեփոխումների արդյունավետությունը:

Այս առումով Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀՀԿ) ՕՈԻՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսը միջազգային ասպարեզում գրեթե միակ վարկանիշն է, որը գնահատում է ՕՈԻՆ կանոնակարգող իրավական դաշտը և կարող է կարևոր ազդակ հանդիսանալ օտարերկրյա ներդրողների համար:

Ուսումնասիրելով ՕՈԻՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի հաշվարկման մեթոդաբանությունը և վերլուծելով վարկանիշում Հայաստանի ընդգրկվելու դեպքում զբաղեցրած հավանական դիրքը՝ գտնում ենք, որ Հայաստանը կարող է ապահովել լավ արդյունք և բավականին բարձր դիրք վարկանիշում՝ նախնական գնահատականներով շրջանցելով Ռուսաստանը, Թուրքիան և Եվրոպական մի շարք երկրներ: Վերոնշյալ կարծիքը պայմանավորված է հետևյալ փաստերով.

- ՀՀ-ում ներդրումների նկատմամբ իրականացնում է «բաց դռների» քաղաքականություն, որը ենթադրում է ներդրումների մուտքի, գործունեության և ելքի նկատմամբ սահմանափակումների բացակայություն,

- Հայաստանում օտարերկրյա ներդրողները գործում են ընդհանուր օրենսդրությանը համապատասխան (ինչպես տեղական ընկերությունները), ինչն ապահովում է նրանց նկատմամբ ոչ խտրական վերաբերմունք (այսինքն չկա որևէ սահմանապակում/պարտադիր պահանջ

օտարերկրյա ներդրումների իրականացման ձևերի, օտարերկրյա ներդրողի շահույթի տնօրինման, օտարերկրյա ներդրումների իրականացման ընթացքում՝ որևէ մարմինների հետ նախնական համաձայնեցման, աշխատուժի ներգրավման, աշխարհագրական տեղակայման և այլնի նկատմամբ)

,- ներկայումս Հայաստանն ունի ներդրումների խրախուսման և փոխադարձ պաշտպանության երկկողմ համաձայնագրեր 41 երկրի հետ, համաձայնագրերը բանակցության փուլում են ևս մի շարք երկրի հետ, ինչպես նաև այլն, որ ներկայումս իրականացվում են ներդրումային քաղաքականության և միջավայրի մի շարք բարեփոխումներ, մասնավորապես.

- Համաշխարհային բանկի անդամ Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի հետ համատեղ իրականացվում է Հայաստանում ներդրումային միջավայրի բարեփոխումների ծրագիրը (2014-2017թթ.), որի շրջանակներում նախատեսվում է վերանայել և ուժեղացնել «Օտարերկրյա ներդրումների մասին» ՀՀ օրենքը, բարելավել «Ազատ տնտեսական գոտիների մասին» ՀՀ օրենքը և մշակել Հայաստանի Հանրապետության «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» օրենքը,

- 2017 թվականի մայիսին հաջողությամբ ավարտվել է Հայաստանի և Ֆրանսիայի միջև ԵՄ Թվինինգ ծրագիրը՝ «Ներդրումների խթանման և ներդրումային քաղաքականության ինստիտուցիոնալ համակարգի հզորացում Հայաստանում»: Ծրագրի հիմնական նպատակն էր օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (ՕՈՒՆ) խթանման միջոցով աջակցել Հայաստանում տնտեսական աճին, աշխատատեղերի ստեղծմանը, ինչպես նաև նորամուծությունների և տեխնոլոգիաների փոխանցմանը,

- ՏՀԶԿ հետ համատեղ իրականացվում է բարեփոխումների ծրագիր շինարարական նյութերի և ագրոքիզնեսի ոլորտներում: Ներկայումս մեկնարկել է բարեփոխումների իրականացման փուլը:

- Ինդեքսի հաշվարկն իրականացվում է ՏՀԶԿ փորձագետների կողմից ՕՈՒՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի հաշվարկի 2010թ. մեթոդաբանությամբ՝ պետության ազգային օրենսդրության, կառավարության կողմից ստորագրված ներդրումներին առնչվող միջազգային համաձայնագրերի, կառավարության պարզաբանումների, ինչպես նաև այլ հասանելի նյութերի (օրինակ՝ առևտրային քաղաքականության ԱՀԿ ուսումնասիրություններ, երկրի ներդրումային միջավայրի վերաբերյալ հեղինակավոր միջազգային կառույցների հաշվետվություններ և այլ) վերլուծության արդյունքում (ՏՀԶԿ փորձագետների առաքելություն Հայաստան չի ակնկալվում):

- ՕՈՒՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի հաշվարկելու և վարկանիշում ներառվելու համար անհրաժեշտ է 20.000 եվրո: Նշյալ գումարը փոխանցվում է ՏՀԶԿ միայն մեկ անգամ՝ վարկանիշում առաջին անգամ ներառվելու համար, իսկ ինդեքսի վերահաշվարկման և

հետագա թարմացման աշխատանքները կատարվում են անվճար: Գործընթացի ընդհանուր տևողությունն է շուրջ մեկ ամիս:

Հակիրճ տեղեկատվություն մեթոդաբանության վերաբերյալ

- ՕՈՒՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի հաշվարկման ընթացքում դիտարկվում են հետևյալ չորս խումբ գործոնները՝

- օտարերկրյա սեփականությանն առնչվող սահմանափակումներ.
- նախնական հավանության/հաստատման պահանջներ.

1. օտարերկրյա աշխատուժի նկատմամբ սահմանափակումներ.

2. արտասահմանյան ընկերությունների գործունեության այլ սահմանափակումներ:

Վերոնշյալ գործոնները հաշվարկվում են տնտեսության 22 ոլորտի համար: Երկրի ինդեքսը վերոնշյալ յուրաքանչյուր ոլորտի համար վերոնշյալ գործոնների կիրառմամբ ստացված միջին արդյունքն է: Ընդ որում և ոլորտի, և երկրի համար հաշվարկված արդյունքի արժեքը կհայտնվի Օ-ից (լավագույն արդյունք) 1 (վատագույն արդյունք) միջակայքում:

**16.8.2. Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում
Նպատակները**

Կառավարությունը նախատեսում է զգալիորեն բարձրացնել օտարերկրյա ներդրումներ/ՀՆԱ հարաբերությունը: Այդ նպատակով ներդրումային քաղաքականությունն իրականացվելու է մի քանի հիմնական ուղղություններով, որոնցից են ներդրողների պաշտպանության և երաշխիքների տրամադրման ինստիտուտների ամրապնդումը և ընդհանուր ներդրումային միջավայրի բարելավման քաղաքականությունից դեպի «թիրախավորված» ռազմավարության քաղաքականության անցումը:

Վերոնշյալ նպատակադրմանը հասնելու համար ներկայումս իրականացվող և ապագայում նախատեսված աշխատանքների արդյունավետության գնահատման և դրանց արդյունքները հեղինակավոր վարկանիշում արտացոլման համար ՀՀ կառավարության 2017-2022 թվականների ծրագրով նախատեսված է մինչև 2019 թվականի ավարտն ապահովել Հայաստանի ներառումը ՏՀԶԿ ՕՈՒՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի վարկանիշում:

Գերակայությունները

ՀՀ կառավարության 2017-2022 թվականների ծրագրով նախատեսված է մինչև 2019 թվականի ավարտն ապահովել Հայաստանի ներառումը ՏՀԶԿ ՕՈՒՆ կարգավորումների սահմանափակման ինդեքսի վարկանիշում:

16.8.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

16.8.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ծրագրի շրանակներում նախատեսվում է ներառել Հայաստանը միջազգային վարկանիշում, որի համար ՏՀԶԿ փորձագետներն իրականացնում են հեռակա վերլուծություն, որի համար վճարվում է միայն մեկ անգամ՝ վարկանիշում ներառվելուց: Վարկանիշում ՀՀ դիրքի վերահաշվարկման և թարմացման հետագա աշխատանքները կատարվում են անվճար: Վարկանիշում ներառվելը հնարավորություն կտա արտացոլել Հայաստանի ներդրումային քաղաքականության և միջավայրի բարեփոխումները և օտարերկրյա ներդրումների համար ստեղծված նպաստավոր պայմանները, ունենալ չափելի ինդիկատոր, որը թույլ կտա գնահատել ՀՀ ներդրումային քաղաքականության բարեփոխումների արդյունավետությունը: Վերոնշյալը կարող է կարևոր ազդակ հանդիսանալ օտարերկրյա ներդրողների համար, ինչը կհանգեցնի ՀՀ տնտեսության իրական հատված օտարերկրյա ներդրումների հոսքի ավելացմամբ:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 2018թ.՝ 10.8 մլն դրամ:

16.9 ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՆԵՐՔՈ ԳՈՐԾՈՂ ՏԵՍԶԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.9.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Ներկայացվող ծրագրի հիմքում ընկած է Հայաստանի Հանրապետությունում տեսչական բարեփոխումների իրականացումը, որը ամրագրված է «Հայաստանում տեսչական բարեփոխումների հայեցակարգին հավանություն տալու և տեսչական բարեփոխումների իրականացման գործողությունների ծրագիրը հաստատելու, տեսչական բարեփոխումների համակարգման խորհուրդ ստեղծելու» ՀՀ կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 17-ի թիվ 1135-Ն որոշմամբ, «Հայաստանում տեսչական համակարգի օպտիմալացման հայեցակարգին և գործողությունների համառոտ ծրագրին հավանություն տալու մասին» 2014 թվականի սեպտեմբերի 25 N 29.6/[212280]-14 (40) արձանագրային որոշմամբ, ինչպես նաև 2015 թվականի հունվարի 9-ին ուժի մեջ մտած «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-254-Ն):

Տեսչական բարեփոխումների իրականացման նպատակով՝ ՀՀ վարչապետի նախագահությամբ ստեղծվել է տեսչական բարեփոխումների համակարգման խորհուրդ (այսուհետ՝ խորհուրդ) և քարտուղարություն (ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության տեսչական բարեփոխումների խումբ), 2016 թվականի ՀՀ կառավարության 905-Ն որոշմամբ տեսչական բարեփոխումների խումբը տեղափոխվել է ՀՀ կառավարության աշխատակազմ: Բոլոր շահագրգիռ կողմերի մասնակցությունը բարեփոխումների գործընթացում ապահովելու նպատակով ընտրվել է պետություն-մասնավոր հատված երկխոսության սկզբունքը՝ տեսչական բարեփոխումների համակարգման խորհրդում ընդգրկելով ՀՀ կառավարության անդամներ,

ներկայացուցիչներ ՀՀ նախագահի աշխատակազմից, ՀՀ կենտրոնական բանկից, Ազգային ժողովից, գործարար միջավայրի և սպառողների շահերի պաշտպանության մի շարք հասարակական կազմակերպություններից:

ՀՀ կառավարության աշխատակազմի տեսչական բարեփոխումների խումբը կոչված է կազմակերպելու և օժանդակելու տեսչական բարեփոխումների ներդրման գործընթացին՝ պատասխանատու է ստուգում իրականացնող մարմիններում ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի մշակման և ներդրման, ոլորտային մեթոդաբանությունների և ստուգաթերթերի մշակման, պետություն – մասնավոր հատված երկխոսության կազմակերպման և հետադարձ կապի ապահովման, բարեփոխումների մոնիտորինգի և գնահատման, հանրային կապերի, տեսչությունների օպտիմալացման, տեսուչների վերապատրաստման ծրագրերի կազմակերպման, էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգի ներդրման, տեսչական մարմինների որակի ապահովման ստորաբաժանումների աշխատանքների համակարգման և տեսչական բարեփոխումներին առնչվող այլ գործառույթների համար: «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկման ընթացքին հետևելու նպատակով ՀՀ վարչապետի 2015 թվականի փետրվարի 9-ի N 90-Ա որոշմամբ ստեղծվել է նաև միջգերատեսչական հանձնաժողով՝ ՀՀ կառավարության աշխատակազմի ղեկավար նախարարի նախագահությամբ:

Տեսչական գործընթացը գործադիր իշխանության կողմից կիրառվող գործիք է՝ ուղղված օրենքների և այլ իրավական ակտերի պահանջների կատարման նկատմամբ պետական հսկողության ապահովմանը: Պետական հսկողությունը, որը պետությունից, ինչպես նաև տնտեսվարող սուբյեկտներից բավական մեծ ռեսուրսներ ու ջանքեր է կլանում, ուղղված է հասարակության և նրա յուրաքանչյուր անդամի իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությանը, անվտանգության ապահովմանը: Այն կոչված է աջակցել տնտեսվարող սուբյեկտներին՝ գործելու օրենսդրության շրջանակներում և հանրությանը զերծ պահելու վտանգավոր սննդամթերքից, վարակիչ հիվանդություններից, վնասակար արտադրանքից և նմանատիպ այլ վտանգներից: Տեսչական ստուգումների ոչ ճիշտ կազմակերպումը և ոչ պատշաճ իրականացումը կարող են լուրջ հետևանքներ ունենալ պետության օրինական շահերի պաշտպանության, տնտեսվարող սուբյեկտների բնականոն գործունեության և քաղաքացիների կյանքի, առողջության և բարեկեցության համար:

Հայաստանում ընթացող տեսչական բարեփոխումների այս փուլում նախատեսվում է ավարտին հասցնել գործող տեսչական համակարգի օպտիմալացման ծրագիրը, աջակցել նորաստեղծ տեսչական մարմինների բնականոն գործունեությանը, ներդնել և համակարգել տեսչական մարմինների որակի ստորաբաժանումների աշխատանքները, շարունակել ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի կատարելագործումը, իրականացնել նոր ձևավորված տեսչական մարմինների տեսուչների վերապատրաստման ծրագրերը, ներդնել տեսչական

մարմիններում տվյալների փոխանակման միասնական տեղեկատվական համակարգ, ինչպես նաև «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված այլ քայլեր, որի նպատակն է առավել արդյունավետ տեսչական համակարգի ձևավորումը բոլոր շահառուների տեսանկյունից.

1. Սպառողների համար՝ անվտանգության ապահովում,

2. Տնտեսավարող սուբյեկտների համար՝ կանխատեսելի գործարար միջավայրի ապահովում, զերծ ավելորդ բյուրոկրատիայից և անհարկի ճնշումներից՝ տեսուչ-տնտեսավարող սուբյեկտ հարաբերությունների նոր հարթակում,

3. Պետության համար՝ ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործում, անվտանգության ապահովման առավելագույն մակարդակի պայմաններում:

Մի շարք զարգացած և զարգացող երկրներում նմանատիպ խնդիրների լուծման համար կիրառվող գործիքները հիմնականում ներառում են օրենսդրական դաշտի շարունակական վերանայումն ու փոփոխությունները, կառուցվածքային և կառավարման համակարգի բարեփոխումները, այդ համակարգերի գործարկումն ու միասնական համակարգումը, տեղեկատվական համակարգերի բարելավումը, կադրային փոփոխություններն ու մասնագետների որակավորման բարձրացումը: Վերոնշյալ ուղղություններով կատարվել են հետևյալ առավել կարևոր աշխատանքները.

Ուղեցույցեր

5. ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի մեթոդաբանության մշակման մեթոդական ուղեցույցը,

6. ստուգաթերթերի մշակման մեթոդական ուղեցույցը,

7. ստուգումների տարեկան ծրագրի օրինակելի ձևը և լրացման ուղեցույցը,

8. նախորդ տարվա ընթացքում անցկացված ստուգումների և ուսումնասիրությունների հաշվետվության օրինակելի ձևը և լրացման ուղեցույցը:

Ընդհանուր առմամբ ՀՀ կառավարության կողմից ***հաստատվել են 16 ոլորտային մեթոդաբանություններ և շուրջ 153 ստուգաթերթեր: (2011-2017թթ ընթացքում ստուգաթերթերը ենթարկվել են բազմաթիվ փոփոխությունների, որոնք հաստատվել են ՀՀ կառավարության կողմից):***

Օրենքներ

9. «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ

10. «Շուկայի վերահսկողության մասին» և «Ոչ պարենային արտադրանքի ընդհանուր անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքների նախագծերի փաթեթ

11. «Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենք

12. «Տեսչական մարմինների մասին», «Քաղաքացիական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին», «ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու և «Աշխատանքի պետական տեսչության մասին» ՀՀ օրենքն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին», «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքների նախագծի փաթեթ

13. «Ստուգումների մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծ

14. Տարբեր տեսչությունների վերահսկողության ոլորտների օրենքների և իրավական ակտերի փոփոխություններ: (համապատասխանեցում ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգին ներկայացվող պահանջներին)

Այլ փաստաթղթեր

15. Տվյալների էլեկտրոնային փոխանակման կենտրոնացված համակարգի մշակման տեխնիկական պայմաններ

16. Ստուգումների իրականացման միասնական ձեռնարկի նախագիծ

17. Անցումային փուլում՝ 2011 թվականին փոփոխություններ են կատարվել «ՀՀ-ում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքում: Օրենքի փոփոխությունների ընդունմամբ՝ ռիսկի գնահատման վրա հիմնված ստուգումների վերաբերյալ մեթոդաբանության կիրառումը և ստուգաթերթերի առկայությունը ստուգում իրականացնող մարմինների համար դարձել է պարտադիր պահանջ: Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի միջոցով ստուգում իրականացնող մարմինները ստուգումները նպատակադրում են դեպի այն ոլորտները և վերահսկման օբյեկտները, որոնք առավել ռիսկային են:

18. Ստուգում իրականացնող մարմինը վարում է տվյալների բազա, որը ներառում է տեղեկատվություն իր վերահսկման ոլորտում գործող բոլոր տնտեսավարող սուբյեկտների և ռիսկայնության աստիճանը որոշող չափանիշներով վերջիններիս տրված գնահատականի վերաբերյալ:

19. Սահմանվել է, որ ստուգում իրականացնող մարմինները, համաձայն ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված մեթոդաբանության, տնտեսավարող սուբյեկտներին դասակարգում են ռիսկայնության երեք խմբերից մեկում՝ բարձր, միջին կամ ցածր: Բարձր ռիսկայնության խմբում ընդգրկված տնտեսավարող սուբյեկտները կարող են ստուգվել տարին մեկ անգամ, միջին ռիսկայնության խմբում ընդգրկվածները՝ 3 տարին մեկ անգամ և ցածր ռիսկայնության խմբում ընդգրկվածները՝ 5 տարին մեկ անգամ:

20. Սահմանվել է նաև, որ ստուգում իրականացնող պետական մարմինները պարտավոր են մինչև ստուգումներին նախորդող տարվա դեկտեմբերի 1-ը հաստատել և էլեկտրոնային կայքում հրապարակել ստուգումների տարեկան ծրագիրը, բացառությամբ հարկային մարմնի, որը ստուգումների տարեկան ծրագիրը հաստատում է մինչև յուրաքանչյուր տարվա հունիսի 1-ը՝

ծրագրի հաստատման տարվա հուլիսի 1-ից մինչև ծրագրի հաստատմանը հաջորդող տարվա հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար, ինչպես նաև նախորդ տարում իրականացված ստուգումների վերաբերյալ մանրամասն հաշվետվություն՝ մինչև հաջորդող տարվա հունվարի 20-ը:

21. Տեսչական բարեփոխումների անցումային շրջանը տնտեսավարող սուբյեկտների համար հնարավորինս թեթևացնելու նպատակով ՀՀ կառավարության կողմից մի քանի անգամ սահմանվել են ստուգումների անցկացման արգելք՝ բացառությամբ որոշակի ռիսկային ոլորտների և օրենքով սահմանված հատուկ դեպքերի:

22. 2017 թվականի դրությամբ բոլոր ստուգում իրականացնող մարմիններում ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի մեթոդաբանությունները, ինչպես նաև ոլորտային ստուգաթերթերը հաստատվել են ՀՀ կառավարության կողմից:

Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի լիարժեք կիրառման հիմնական խնդիրը ժամանակակից տեղեկատվական համակարգի բացակայությունն է, ինչի միջոցով պետք է կատարվի ռիսկի գնահատումը և ռիսկի կառավարումը տեսչությունների կողմից, որը բարեփոխումների 2018-2020թթ առաջնահերթություններից է:

Հայաստանում գործող տեսչական համակարգում ստուգումներն իրականացվում են «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն: Ստուգում իրականացնող մարմինների նպատակն է ստուգել տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից ծավալված փաստացի գործունեության համապատասխանությունը գործող օրենքների և այլ իրավական ակտերի պահանջներին, այդպիսով հանրությանը զերծ պահելով դրանց անհամապատասխանության արդյունքում հնարավոր վտանգներից, վտանգավոր սննդամթերքից, վարակիչ հիվանդություններից, վտանգավոր աշխատանքից, որը իրականացվում էր 18 տարբեր պետական մարմինների կողմից:

Հայաստանում գործում է տեսչությունների չորս մակարդակ.

1. Տարբեր նախարարությունների աշխատակազմերում գործող տեսչություններ,
2. ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտե,
3. Նախարարության պետական կառավարման ոլորտում գործող առանձին պետական մարմին՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայություն:

4. Բարեփոխումների արդյունքում ձևավորված տեսչական մարմիններ

Իրականացվող բարեփոխումները հնարավորություն կտան վերահսկողական ռեսուրսը ուղղել բացառապես այն ոլորտները, որտեղ հանրության համար կարող են առաջանալ վտանգներ, այսինքն տեսչական ռեսուրսն ուղղվելու է բացառապես անվտանգության ապահովմանը: Հաշվի առնելով սահմանափակ ռեսուրսները՝ արդյունավետ տեսչական

համակարգ կարելի է ստեղծել համադրելով վերահսկման ենթակա ոլորտների օպտիմալ քանակն ու ռիսկի գնահատման վրա հիմնված ստուգումների համակարգը:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Տեսչական համակարգի օպտիմալացում և բարեփոխումների մոնիթորինգի անցկացում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, Տնտեսավարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
2.	Տեսչական մարմինների ձևավորում և տեսչական մարմինների որակի ապահովման ստորաբաժանումների աշխատանքների համակարգում	Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ, Տնտեսավարող սուբյեկտներ	Ամբողջությամբ
3.	3.1 Տեսուչների վերապատրաստման ծրագրերի իրականացում, 3.2 միասնական էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգի ներդրում		Ամբողջությամբ
4.	Ռիսկի վրա ներդրված համակարգի կատարելագործում (մեթոդաբանությունների, ստուգաթերթերի վերանայում և թարմացում)	Սպառողներ, Տնտեսավարող սուբյեկտներ, Ստուգում իրականացնող պետական մարմիններ	Ամբողջությամբ

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Վերջին երկու տարիների ընթացքում տեսչական բարեփոխումների աշխատանքները հիմնականում ուղղված են եղել տեսչական մարմինների օպտիմալացման իրավական հիմքերի ապահովմանը, օպտիմալացման կազմակերպման, ինչպես նաև ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի կիրարկման ապահովմանը:

Հիմնական խնդիրները

ՀՀ կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 17-ի թիվ 1135-Ն որոշմամբ սահմանված ոլորտային խնդիրներն ընդհանուր առմամբ լուծվել են իրականացվող տեսչական բարեփոխումների ընթացքում, սակայն բարեփոխումների շարունակականությունը ապահովելու, արդյունավետ և արդիական տեսչական համակարգ ձևավորելու համար, ՀՀ կառավարությունը ձեռնամուխ է եղել իրականացնել տեսչական համակարգի և ստուգումների օպտիմալացման ծրագիր, որը սահմանված է ՀՀ կառավարության 2014թ. սեպտեմբերի 25-ի թիվ 40-59 արձանագրային որոշմամբ:

ՀՀ տեսչական համակարգի օպտիմալացման հայեցակարգում և տեսչական համակարգի օպտիմալացման գործողությունների համառոտ ծրագրում սահմանվել են տեսչական համակարգի առկա հիմնական խնդիրները. այդ թվում՝

- ✓ Տեսչական և քաղաքականություն մշակող մարմինների շահերի բախումները, դրանից բխող բացասական ազդեցությամբ,
- ✓ Տեսչություններում առկա ոչ արդյունավետ կառավարման համակարգերը,
- ✓ Ռեսուրսների ոչ օպտիմալ օգտագործումը,
- ✓ Տեսչական մարմինների գործառույթների համընկնում և կրկնորդումների առկայություն
- ✓ Արդյունավետ բողոքարկման մեխանիզմների բացակայությունը,
- ✓ Գործընթացների կարգավորման բացերը և կարգավորման թերի մեխանիզմները,
- ✓ Տեսչությունների գործառույթների, վերահսկման գործիքների ու մեթոդների ոչ արդիականությունը,
- ✓ Տնտեսվարող սուբյեկտի նկատմամբ տեսուչների կանխակալ մոտեցումը,

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածի համար առավել արդիական խնդիրներ

- ✓ ***Տեսուչների մասնագիտական ցածր պատրաստվածությունը,***
- ✓ ***Տնտեսվարող սուբյեկտների իրազեկվածության ցածր մակարդակը,***
- ✓ ***Տեղեկատվության հավաքագրման, մշակման միասնական բազայի, ինչպես նաև տեղեկատվության փոխանակման միասնական համակարգի բացակայությունը,***
- ✓ ***Նորաստեղծ տեսչական մարմինների որակի ապահովման ստորաբաժանումների ներդրում և աշխատանքների համակարգումը,***
- ✓ ***Նորաստեղծ տեսչական մարմինների լիարժեք գործարկում և բանականոն աշխատանքի ապահովումը,***
- ✓ ***Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի շարունակական կարարելագործումը,***
- ✓ ***Վերահսկողության ենթակա ոլորտների կարգավորումների կանոնակարգումը:***

Առկա խնդիրները լուրջ խոչընդոտ են հանդիսանում պատշաճ հսկողության իրականացման, հասարակության և նրա յուրաքանչյուր անդամի իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության և պետական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման համար:

16.9.2 Ծրագրի նպատակները և գերակայությունները

Նպատակները

Այս փուլում տեսչական բարեփոխումների նպատակը վերհանված հիմնական խնդիրների լուծումն է, որի արդյունքում նախատեսվում է ավարտին հասցնել տեսչական մարմինների օպտիմալացումը, աջակցել նորաստեղծ տեսչական մարմինների լիարժեք գործարկմանն ու բնականոն աշխատանքի ապահովմանը:

Ծրագրի նպատակն է տեսչական գործընթացի ընդհանուր արդյունավետության բարձրացումը, որը ֆինակալ նպատակ չի հետապնդում, այսինքն ստուգում իրականացնող մարմինների արդյունավետությունը չի չափվելու գանձված տուգանքների քանակով ու մեծությամբ:

Ընդհանուր առմամբ ծրագրի նպատակն է՝

1. Պետության համար՝ ռեսուրսների առավել օպտիմալ և արդյունավետ օգտագործում,
2. Գործարարների համար՝ առավել ազատ և ճնշումներից զերծ միջավայրի ապահովում,
3. Սպառողների համար՝ անվտանգության ապահովում:

Գերակայությունները

Գերակա ուղղություն				Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով
	2018	2019	2020	
1	1.1 Տեսչական համակարգի օպտիմալացման ավարտ: 1.2 Նորաստեղծ տեսչական մարմինների լիարժեք գործարկում և բնականոն աշխատանքի ապահովումը: 1.3 Որակի ապահովման ստորաբաժանումների աշխատանքի համակարգում: 1.4 Միասնական տեղեկատվական համակարգի նախնական	1.1 Նորաստեղծ տեսչական մարմիններ բնականոն աշխատանքի ապահովումը: 1.2 Որակի ապահովման ստորաբաժանումների աշխատանքի համակարգում: 1.3 Միասնական տեղեկատվական համակարգի լիարժեք գործարկում: 1.4 Տեսուչների վերապատրաստում:	1.1 Նորաստեղծ տեսչական մարմիններ բնականոն աշխատանքի ապահովումը: 1.2 Որակի ապահովման ստորաբաժանումների աշխատանքի համակարգում: 1.3 Միասնական տեղեկատվական համակարգի բնականոն աշխատանքի ապահովում: 1.4 Տեսուչների վերապատրաստում:	«Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-254-Ն, ուժի մեջ է 09.01.2015թ., ՀՀ կառավարության 2014թ. սեպտեմբերի 25-ի թիվ 40-59 արձանագրային որոշում:

	գործարկում:			
	1.5 Տեսուչների վերապատրաստում:			
2	1.1 Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի կատարելագործում՝ ոլորտային օրենքների և այլ իրավական ակտերի վերանայում և թարմացում (այդ թվում՝ մեթոդաբանությունների, ստուգաթերթերի վերանայում և թարմացում): 2.2 Վերահսկողության ենթակա ոլորտների կարգավորումների կանոնակարգումը: 2.3 Տեսչական մարմինների կողմից անցկացված ստուգումների մոնիթորինգ: 2.4 Հանրային իրազեկում:	1.1 Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի կատարելագործում՝ ոլորտային օրենքների և այլ իրավական ակտերի վերանայում և թարմացում (այդ թվում՝ մեթոդաբանությունների, ստուգաթերթերի վերանայում և թարմացում): 2.2 Վերահսկողության ենթակա ոլորտների կարգավորումների կանոնակարգումը: 2.3 Տեսչական մարմինների կողմից անցկացված ստուգումների մոնիթորինգ: 2.4 Հանրային իրազեկում:	1.1 Ռիսկի վրա հիմնված ստուգումների համակարգի կատարելագործում՝ ոլորտային օրենքների և այլ իրավական ակտերի վերանայում և թարմացում (այդ թվում՝ մեթոդաբանությունների, ստուգաթերթերի վերանայում և թարմացում): 2.2 Վերահսկողության ենթակա ոլորտների կարգավորումների կանոնակարգումը: 2.3 Տեսչական մարմինների կողմից անցկացված ստուգումների մոնիթորինգ: 2.4 Հանրային իրազեկում:	«Տեսչական մարմինների մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-254-Ն, ուժի մեջ է 09.01.2015թ., ՀՀ կառավարության 2014թ. սեպտեմբերի 25-ի թիվ 40-59 արձանագրային որոշում:

16.9.3 ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում նախատեսվող ծրագիրը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեով Տեսչական բարեփոխումների իրականացման 2017 թվականի նախատեսված ծրագրի շարունակությունը, որի նպատակն է տեսչական համակարգի զարգացման պետական աջակցության ծրագրային նպատակների իրականացումը:

Ծրագրով նախատեսվող ֆինանսավորումը ամբողջովին ուղղված է քարտուղարության աշխատակիցների վարձատրությանը:

Ծրագրի իրականացման համար 2016-2018թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվել է հատկացնել 14.0 -ական մլն դրամ:

16.10. «ՀԻՂՐՈՇԵՐԼՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԵՐԵՎՈՒՅԹՆԵՐԻ ՎՐԱ ԱԿՏԻՎ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.10.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը.

ՀՀ ԱԽՆ «Հիդրոոդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայության» /այսուհետ՝ Հիդրոմետ ծառայություն/ գործունեությունն ուղղված է հիդրոոդերևութաբանական երևույթների և պրոցեսների դիտարկումների պետական ցանցում մոնիտորինգի իրականացմանը, կլիմայի ներկա և ապագա վիճակի վերաբերյալ պետական իշխանության մարմիններին, ազգաբնակչությանը, տնտեսության տարբեր ճյուղերին հիդրոոդերևութաբանական փաստացի պայմանների և դրանց սպասվող փոփոխությունների մասին տեղեկատվության ապահովմամբ՝ անբարենպաստ հիդրոոդերևութաբանական պայմաններից բնակչությանը և տնտեսությունը պաշտպանելու, մարդկանց կյանքին, առողջությանը և սեփականությանը սպառնացող վտանգի և հնարավոր վնասի նվազեցման, շրջակա միջավայրի վրա մարդու բացասական ազդեցության կանխարգելման միջոցառումների իրականացման նպատակով, ինչպես նաև ՀՀ տարածքում մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության աշխատանքների ու ռադիոլոկացիոն դիտարկումների կազմակերպմանն ու իրականացմանը:

Հիդրոմետ ծառայության կողմից կատարվող աշխատանքներն իրականացվում են հիմք ընդունելով ՀՀ Կառավարության որոշումներով հաստատված Հիդրոմետ ծառայության կողմից կատարման ենթակա երկարաժամկետ ծրագրերը, Համաշխարհային Օդերևութաբանական Կազմակերպության (ՀՕԿ) ստանդարտները և միջազգային համաձայնագրերը, ՀՀ հիդրոոդերևութաբանական անվտանգության հայեցակարգը, մթնոլորտի և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության հայեցակարգը, դիտարկումների պետական ցանցի օբյեկտների գործունեությունը կարգավորող նորմատիվ իրավական և այլ ակտեր:

Կարևորվում է միջազգային հիդրոոդերևութաբանական ցանցի հետ ՀՀ պետական հիդրոոդերևութաբանական ծառայության գործունեության միասնականացումը, ՀՕԿ Կոնվենցիայի և ԱՊՀ անդամ պետությունների միջև ստորագրված միջպետական համաձայնագրերի շրջանակներում միջազգային կազմակերպությունների և այլ երկրների ազգային հիդրոոդերևութաբանական ծառայությունների հետ համագործակցության կազմակերպումը և այդ համաձայնագրերի շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունների կատարումը:

Վտանգավոր երևույթների կանխատեսման համար մեծ նշանակություն ունեն դիտակայաններից սահմանված ժամկետներում ստացվող տվյալները, որոնք օգտագործվում են

բնակչությանը և տնտեսությանը բնության անբարենպաստ ազդեցություններից պաշտպանելու, երկրի կայուն զարգացումն ապահովելու խնդիրների լուծման համար: ՀՀ տարածքում լուրջ վտանգ են ներկայացնում ցրտահարությունները, կարկտահարությունները, ջրհեղեղները, երաշտները, ուժեղ քամիները և այլ վտանգավոր երևույթները: Ձմեռային ամիսներին Արարատյան դաշտավայրում հաճախակի դիտվող ջերմային ինվերսիաները բերում են մթնոլորտային օդի աղտոտիչների ցրման բնական պրոցեսների խախտմանը և, որպես հետևանք, բնակչության աշխատանքային ու կենցաղային պայմանների վատթարացմանը: Բուքերի պատճառով խախտվող տրանսպորտային հաղորդակցությունը վտանգի տակ է դնում երկրի ռազմական և քաղաքացիական պաշտպանունակությունը: Ձյունաշատ ձմեռների պատճառով երկրի առանձին, հատկապես լեռնային, շրջաններում ստեղծվում են սելավավտանգ իրավիճակներ, որոնք մեծ վնաս են պատճառում բնակավայրերին և տրանսպորտի աշխատանքին: Լեռնային շրջաններում դիտվող ջինջառները վնասում են էլեկտրահաղորդման ու կապի գծերը: Զգալի վնաս են պատճառում նաև ուժեղ քամիները, վարարումները:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

Վերջին տարիներին ոլորտի զարգացման էական միտումներ, ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ ֆինանսական ցուցանիշների շրջանակներում, չեն արձանագրվել: 2015թ. համակարգի պահպանման ծախսերի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները կազմել են 914.6 մլն դրամ, 2016թ՝ 886.8 մլն դրամ, իսկ 2017թ. համակարգի պահպանման համար բյուջետային հատկացումները կազմել են 1,161.3 մլն դրամ, որը պայմանավորված է «Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը «Հայաստանի հիդրոօդերևութաբանության և մոնիտորինգի պետական ծառայություն» ՊՈԱԿ-ին միացմամբ:

ՀՕԿ-ի կամավոր համագործակցության ծրագրի շրջանակներում, ՀՕԿ-ի միջնորդությամբ և Կլիմայական դիտարկումների գլոբալ համակարգի (GCOS) քարտուղարության կողմից 2014-2016թթ. հատկացվել են 1350 հատ ռադիոզոնդ և 1000 հատ փուչիկ:

ՀՕԿ-ի աջակցությամբ 2015թ. Միավորված ազգերի զարգացման ծրագրի /ՄԱԶԾ/ շրջանակներում հիդրոմետ ծառայությանը տրամադրվել են գերմանական արտադրության 290 հատ տարբեր ջերմաչափեր, 5 հատ ձյան խտության կշռային ձյունաչափեր, 5 հատ հողի սառեցվածության խորության որոշման սառցաչափեր, 3 հատ անձրևագրիչներ, 2 հատ քամու արագության և ուղղության տվիչներ:

2015թ. դեկտեմբերին ձեռք են բերվել համակարգիչներ, հիդրոլոգիական մոնիտորինգի ցանցում «Реки режим» ծրագրային փաթեթի լիարժեք ներդրման համար: 2016 թվականին անցկացվել են ծրագրի ուսուցման համապատասխան դասընթացներ:

Ձևավորվել է ներպետական համակարգչային ցանց՝ հանրապետության տարածքում տեղակայված հիդրոօդերևութաբանական կայաններից տեղեկատվության ստացման

օպերատիվության բարձրացման, կապի ծախսերի նվազեցման և հուսալի կապի հաստատման նպատակով՝ 3G/GPRS կապի միջոցով:

2015թ. ընթացքում ՊՈԱԿ-ի աշխատանքներն իրականացվել են երկու ռադիոլոկացիոն և 435 հակակարկտային կայանքներով, որոնցից Արարատի մարզում՝ 67, Արագածոտնի մարզում՝ 65, Արմավիրի մարզում՝ 172, Լոռու մարզում՝ 33, Շիրակի մարզում՝ 60, Կոտայքի մարզում՝ 19, Վայոց Ձորի մարզում՝ 6 և Տավուշի մարզում՝ 13: Վերոնշյալ կայանքների շարքում են թվով 10 շարժական կայանքներ, որոնցով իրականացվում են նաև գիտափորձարարական աշխատանքներ:

2015թ. ՊՈԱԿ-ի պաշտպանության տակ գտնվող 34800 հա գյուղատնտեսական նշանակության մշակվող հողատարածքներում ակտիվ ներգործության են ենթարկվել 661 կարկտավտանգավոր ամպեր, որի արդյունքում կատարվել է 2094960 կրակոց: Արագածոտնի և Լոռու ռադիոլոկացիոն կայանների տվյալների համաձայն կարկտահարության դեպքերի ընդհանուր թիվը ՊՈԱԿ-ի կողմից չպաշտպանվող տարածքներում կազմել է 111:

2016թ. ընթացքում ակտիվ ներգործության ենթարկված կարկտաբեր ամպերի քանակը կազմել է 762, որոնց վրա իրականացվել է 1823654 կրակոց, արդյունքում՝ կարկտահարության դեպքերը չպաշտպանվող տարածքներում եղել են 166, իսկ պաշտպանվող տարածքներում 78:

Հիմնական խնդիրները.

Ոլորտի հիմնական խնդիրները նպատակաուղղված են հիդրոոդերևութաբանական ստորաբաժանումների, կայանների և դիտակետերի աշխատանքների ավտոմատացմանը, համակարգիչների և այլ կարգի նորագույն տեխնիկական միջոցների ներդրման ճանապարհով դիտարկումների ծրագրային համակարգերը միջազգային չափանիշների մակարդակին և ՀՕԿ-ի կողմից ընդունված ստանդարտներին մոտեցնելուն, գործող սարքավորումների անխափան շահագործմանը, որն իր հերթին հնարավորություն կտա բարելավել հիդրոոդերևութաբանական սպասարկման որակը:

Որպեսզի պետությունը կարողանա առավելագույնս կատարել իր հիմնական պարտավորությունները քաղաքացիների կյանքի, առողջության և ունեցվածքի պահպանության, պետության և տնտեսության կայուն զարգացման հարցերում, այն պետք է ունենա զարգացած և պարբերաբար արդիականացվող, դիտարկումների համաշխարհային ցանցում ինտեգրված հիդրոոդերևութաբանական ենթակառուց, որը պետք է հնարավորություն ունենա ՀՕԿ-ի կոնվենցիայի շրջանակներում, որին Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է 1992թ., օգտվելու հարևան և այլ երկրների հիդրոոդերևութաբանական և կլիմայական տվյալներից, ինչի համար անհրաժեշտ է տեղեկատվության հավաքման, մշակման, պահպանման և փոխանակման միջազգային ստանդարտներին համապատասխանող համակարգ:

- Համակարգն ունի տեխնիկական վերազինման և արդիականացման խնդիր, քանի որ դիտարկումների պետական ցանցում ներկայումս շահագործվող մասնագիտական գործիքներն ու սարքավորումները բարոյապես և ֆիզիկապես մաշված են միջինը 60-70%-ով: Պետական հիդրոոգերնութաբանական ծառայության վերազինումը հնարավորություն կտա կտրուկ բարելավել պետական իշխանության մարմիններին, ազգաբնակչությանը, տնտեսության տարբեր ճյուղերին հիդրոոգերնութաբանական փաստացի պայմանների և դրանց սպասվող փոփոխությունների, կլիմայի ներկա և ապագա վիճակի վերաբերյալ տեղեկատվությամբ ապահովումը՝ վտանգավոր և անբարենպաստ հիդրոոգերնութաբանական պայմաններից սպառնացող հնարավոր վնասի նվազեցման և շրջակա միջավայրի վրա մարդու բացասական ազդեցության կանխարգելման միջոցառումների իրականացման նպատակով:

- Աերոլոգիական ռադիոզոնդերի և փուչիկների ձեռքբերման նպատակով պարբերաբար հատկացվել են Համաշխարհային օդերնութաբանական կազմակերպության կողմից, որպես օգնություն և ոչ մի երաշխիք չկա, որ այդ օգնությունները կտրամադրվեն և հետագա տարիներին, իսկ աերոլոգիական աշխատանքների կարևորությունը հատկապես մեծ է ինքնաթիռների թռիչքների անվտանգության և քաղաքացիական ավիացիայի սպասարկման գործում:

- Գյումրիի Հիդրոոգերնութաբանական դիտարանի անավարտ շենքը համակարգի հաշվեկշռում դեռևս 1994 թվականից հաշվառվում է որպես անավարտ շինարարություն, իսկ դրա շինարարությունը սկսվել է դեռևս 1989թ.: Նշված շենքի ավարտուն տեսքի բերելու ուղղությամբ մշտապես տարվել է լուրջ կազմակերպչական աշխատանք՝ ընդհուպ մինչև ՀՀ տարածքում գործող միջազգային կազմակերպություններին և ներկայացուցչություններին ընդգրկելու ուղղությամբ, բայց անարդյունք: Դրա հետևանքով կիսակառույց շինությունը կարող է քանդվել, թալանվել և շարքից դուրս գալ:

- Գյուղատնտեսության ոլորտի ռիսկերի մեղմման գործընթացում կարևորվում է՝ մթնոլորտային վտանգավոր երևույթների դեմ պայքարի, մասնավորապես պաշտպանվող տարածքների ընդլայնումը, հակակարկտային միջոցառումների իրականացման արդյունավետության բարձրացումը, հակակարկտային պաշտպանության այլ միջոցների ներդրման աջակցությունը (<< 2013-2025թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր, կետ 232): Հաշվի առնելով այն փաստը, որ մթնոլորտային վտանգավոր երևույթներից տնտեսությանը ամենամեծ վնասը հասցնում է կարկտահարությունը, խիստ անհրաժեշտ է շեշտակի զարգացնել տվյալ ուղղությունը:

Անհրաժեշտ է Շիրակի մարզում ստեղծել հակակարկտային ռադիոլոկացիոն կայան իր անհրաժեշտ շինություններով, ապահովելով համապատասխան կադրերով, իսկ Արմավիրի,

Արարատի, Լոռու և Արագածոտնի հակակարկտային կայանները վերազինել՝ շենք-շինությունները, կոմունիկացիաները վերանորոգել:

Հանրապետությունում գործող Լոռու և Արագածոտնի մարզերում տեղակայված ռադիոլուկացիոն կայանների խափանման դեպքում հնարավոր չէ կատարել կարկտավտան-գավոր պրոցեսների վրա ակտիվ ներգործություն, ինչը կբերի կարկտահարության:

Նշված կայանները ֆիզիկապես մաշված են, սպառել են իրենց աշխատանքային ռեսուրսը և ունեն կապիտալ վերանորոգման կարիք: Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ է ձեռք բերել նոր ռադիոլուկացիոն կայաններ, որոնց առկայության դեպքում կընդլայնվեն դիտարկվող տարածքները և կբարձրանա տրամադրված տեղակատվության որակը:

Պետք է ձեռք բերել անհրաժեշտ քանակության տրանսպորտային և տեխնիկական անվտանգության միջոցներ, ռադիոլուկացիոն կայանների և հակակարկտային կայանքների տարբեր հանգույցներ ու պահեստամասեր, գույք, այլ ապրանքներ և նյութեր:

Մթնոլորտային երևույթների կառավարման մեթոդաբանությունը բարելավելու ուղղությամբ գիտափորձարարական աշխատանքների իրականացման համար անհրաժեշտ է ձեռք բերել տարբեր սարքեր, սարքավորումներ, չափիչ գործիքներ և այլ հատուկ միջոցներ:

Հակակարկտային կայանքների գազի ձեռքբերման համար վճարումներն իրականացվում են պաշտպանական տարածքում ընդգրկված համայնքների և կայանքների սեփականատերերի հաշվին: Գազի դիմաց վճարումների հարցում հաճախակի լինում են թերացումներ, կուտակվում են պարտքեր, որի պատճառով գազ վաճառող կազմակերպությունները հաճախ հրաժարվում են մատակարարումներից, ինչի հետևանքով ձգձգվում է գազագլանանոթների լիցքավորումը՝ վտանգելով համակարգի անխափան գործունեությունը:

2017թ. մարտի 17-ին ՀՀ ԱԻ նախարարությունում կայացած հակակարկտային պաշտպանության զարգացման վերաբերյալ միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի հանդիպման ժամանակ որոշում է կայացվել նախապատվություն տալ և պետական միջոցներն ուղղել նոր ռադիոլուկացիոն կայանների ձեռքբերմանը, հրթիռային հակակարկտային պաշտպանության համակարգի ու ցանցային պաշտպանության եղանակի ներդրմանը, որն ամրագրված է նաև ՀՀ Նախագահի 17.10.2009 թվականի ՆԿ-161-Ն կարգադրությամբ հաստատված հայեցակարգում:

2017թ. մարտի 27-ին ՌԴ “АНТИГРАД” գիտա-արտադրական կենտրոնի և ՀՀ ԱԻՆ Հիդրոմետ ծառայության միջև կնքվել է պայմանագիր: Պայմանագրի համաձայն՝ կենտրոնի կողմից կմշակվի ՀՀ տարածքում հակակարկտային պաշտպանության ավտոմատացված հրթիռային եղանակի ներդրման ծրագիր: Ներկայումս ընթանում են համալիր ուսումնասիրության գիտահետազոտական աշխատանքներ:

ՀՀ կառավարության 2017 թվականի մարտի 23-ի նիստի ընթացքում ՀՀ վարչապետի N29.6/[398554]-17(12) հանձնարարականի համաձայն ՀՀ արտակարգ իրավիճակների և գյուղատնտեսության նախարարությունները համատեղ պետք է ներկայացնեն ՀՀ տարածքի առավել խոցելի վայրերում հակակարկտային մեխանիզմների գործարկման պիլոտային ծրագրերը, որոնք կկազմվեն «АНТИГРАД» գիտա-արտադրական կենտրոնի կողմից մշակվող ծրագրի հիման վրա:

16.10.2 ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ և ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

Նպատակները

Համաձայն «Հիդրոոդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի կողմից կատարման ենթակա պետական նշանակության աշխատանքների ծրագրի, որը հիմնված է «Հիդրոոդերևութաբանական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների վրա, համակարգի գործունեությունն ուղղված է հիդրոոդերևութաբանական երևույթների և պրոցեսների դիտարկումների պետական ցանցում իրականացվող հիդրոոդերևութաբանական երևույթների մոնիտորինգի արդյունքում ստացվող տեղեկատվությամբ հասարակության, պետական իշխանության մարմինների, իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց պահանջմունքների բավարարմանը, ինչպես նաև մթնոլորտային երևույթների կառավարմանը, ռադիոլոկացիոն և արբանյակային դիտարկումների իրականացմանը, կարկտահարությունից գյուղատնտեսական մշակաբույսերի պաշտպանությանը և պաշտպանվող տարածքների շեշտակի ավելացմանը, ցածր ամպամածությունների և մառախուղների ցրման, երկարատև տեղումների դեմ պայքարի իրականացման ուղղությամբ փորձարարական աշխատանքների կատարմանը, ամպերի ամպրոպային ակտիվացման թուլացմանը, մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության նոր մեթոդների մշակման, կատարելագործման և դրանց ներդրման նպատակով գիտափորձարարական աշխատանքների շարունակական կատարմանը:

Գերակայությունները

Համակարգն իր առջև դրված խնդիրներն իրականացնում է համաձայն ՀՀ ԱԻ նախարարի 2016թ. փետրվարի 04-ի թիվ 75-Ն հրամանով հաստատված կազմակերպության կանոնադրությամբ ամրագրված խնդիրների և ՀՀ Կառավարության որոշումներով հաստատվող կազմակերպության կողմից կատարման ենթակա պետական նշանակության հիդրոոդերևութաբանական աշխատանքների եռամյա ծրագրերով նախատեսված գործառույթների:

Հիդրոմետ ծառայության համար կարևորվող գերակայություններն են.

Հիդրոոդերևութաբանական պետական ցանցի կայանների ու դիտակետերի համալրումը ժամանակակից սարքերով և արժավորումներով, վերազինումը նորագույն տեխնիկայով, համակարգիչների ներդնումը և կիրառումը, հիդրոոդերևութաբանական տվյալների բանկի ստեղծումը, վերստուգիչ սարքերի չափաբերման և ստուգաճշտման ապահովումը,

կարկուտի դեմ պայքարի աշխատանքների իրականացումը, առավել արդյունավետ եղանակների ներդնումը և զարգացումը:

Առավել արդյունավետ հակակարկտային պաշտպանության եղանակների ներդնման նպատակով իրականացվել են ուսումնասիրություններ և քննարկումներ, որի արդյունքում մշակվել են նոր ռազմավարական մոտեցումներ, մասնավորապես՝ հոթիռային եղանակի կիրառման, նոր ռադիոլոկացիոն կայանների տեղադրման և հակակարկտային կենտրոնների ստեղծման վերաբերյալ, որն ամրագրված է նաև ՀՀ Նախագահի 17.10.2009 թվականի ՆԿ-161-Ն կարգադրությամբ հաստատված հայեցակարգում: Հոթիռային եղանակի ներդրման արդյունքում անհրաժեշտ է ՀՀ տարածքում կամայականորեն տեղակայված գազագեներատորային հակակարկտային կայանքները վերազինել և տեղակայել սահմանամերձ գոտիներում, ինչը կկանխարգելի հանրապետության տարածք ներթափանցող մթնոլորտային ճակատային գործընթացների հետագա զարգացումը: Արդյունքում, կնվազի լրացուցիչ գազագեներատորային հակակարկտային կայանքների ձեռքբերման անհրաժեշտությունը, իսկ սահմանամերձ գոտիներում պաշտպանության տակ կընդգրկվեն ավելի մեծ գյուղատնտեսական տարածքներ, ինչը թույլ կտա զգալիորեն նվազեցնել կարկտահարության հետևանքով գյուղատնտեսությանը պատճառվող վնասը:

16.10.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՅՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

ՀՀ ԱԻՆ «Հիդրոոդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայության» ՊՈԱԿ-ը հանրապետության տարածքում իրականացնում է հիդրոոդերևութաբանական երևույթների, ջրային օբյեկտների հիդրոլոգիական բնութագրերի ուսումնասիրություն, ֆոնային ռադիոակտիվության վերաբերյալ դիտարկումների կատարում, շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության աշխատանքների ու ռադիոլոկացիոն դիտարկումների կազմակերպում և իրականացում, այդ ոլորտների վերաբերյալ փաստացի և սպասվող փոփոխությունների, ինչպես նաև դրանց հնարավոր հետևանքների մասին անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովում:

Ծառայության օպերատիվ արտադրական և ֆինանսատնտեսական գործունեությունն ուղղված է կանոնադրական պարտականությունների կատարմանը:

Հանրապետության տարածքում մթնոլորտում և գետնի մակերևույթին տեղի ունեցող ֆիզիկական երևույթների ուսումնասիրման նպատակով ներկայումս գործում են 44 օդերևութաբանական (այդ թվում 6 բարձր լեռնային դժվարամատչելի) և 3 մասնագիտացված կայաններ, որոնք գտնվում են տարբեր կլիմայական գոտիներում, սկսած ծովի մակարդակից 450մ (Բագրատաշեն) մինչև 3200մ (Արագած) բարձրության վրա: Դիտակայանների ցանցը հանդիսանում է հիդրոօդերևութաբանական դիտակայանների համաշխարհային ցանցի անբաժանելի մասը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվում է հատկացնել 833.0 մլն դրամ:

16.11 «ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳՄԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.11.1 ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

«Տեխնիկական անվտանգության ազգային կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ) գործունեության նպատակը «Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքով (այսուհետ՝ օրենք) սահմանված կարգով տեխնաժին վթարների կանխարգելմանը, դրանց հետևանքների վերացմանը, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցմանը, ինչպես նաև բնակչությանը և շրջակա միջավայրի պաշտպանությանը ուղղված գործառնություններն են:

ՊՈԱԿ-ի իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ:

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ			
N	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Կանոնակարգերի մշակում՝ տեխնաժին վթարների կանխարգելում, դրանց հետևանքների վերացում, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցում, ինչպես նաև բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն:	ՀՀ տարածքում գործող, ռեեստրում գրանցված 15954 արտադրական վտանգավոր օբյեկտները շահագործող 3860-ից ավել կազմակերպություններ	Ամբողջական

Կանոնակարգերի մշակումը հնարավորություն կտա՝ առնվազն նվազագույնի հասցնել տեխնածին վթարների քանակը և դրանց հետևանքով տեղի ունեցած տեխնածին վթարների մահացու կամ ծանր ելքով դեպքերի կրճատումը:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

ՊՈԱԿ-ը Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածով նախատեսված մատուցված ծառայություններից ստացված միջոցների հաշվին ստեղծել է նոր աշխատատեղեր, ձեռք են բերվել նորագույն լաբորատոր սարքավորումներ, որոնց օգտագործումը զգալիորեն բարձրացրել է փորձաքննությունների որակը:

2016թ. մշակվել և սահմանված կարգով հաստատման են ներկայացվել տեխնիկական անվտանգության պահանջներ սահմանող «Կարուսելների (զվարճահարմարանքների) անվտանգության մասին» տեխնիկական կանոնակարգը:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 13.04.2006 թվականի «Տեխնածին վթարների, մահացու կամ ծանր ելքով արտադրական դժբախտ դեպքերի տեխնիկական քննության և հաշվառման կարգը սահմանելու մասին» 488-Ն որոշման՝ 2015 թվականին հաշվառվել և տեխնիկական քննության է ենթարկվել տեխնածին վթարի 19 դեպք՝ 6 մահացու, 13 ծանր ելքով և 1 վնասվածքով, 2016 թվականին՝ տեխնածին վթարի 11 դեպք՝ 4 մահացու, 8 ծանր ելքով:

Հիմնական խնդիրները

Չնայած ՊՈԱԿ-ի կողմից վերջին տարիների ընթացքում մշակվել են նոր կանոնակարգեր, այնուամենայնիվ, դեռևս կան բնագավառաներ, որոնց գծով անվտանգ շահագործման կանոնակարգերը չեն մշակվել, ինչը դժվարեցնում է այդ ոլորտներում արտադրական վտանգավոր օբյեկտների տեխնիկական փորձաքննության իրականացումը: Դրանց մշակումը ակնկալվում է հետագա տարիների ընթացքում:

16.11.2 ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ և ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

Նպատակները

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ՊՈԱԿ-ի գործունեության հիմնական նպատակը՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում շահագործող (շահագործման նպատակով նախապատրաստվող, կոնսերվացվող, ապամոնտաժվող) արտադրական վտանգավոր օբյեկտներում տեխնիկական անվտանգության ապահովման գործառնությունների կազմակերպումն ու իրականացումն է, տեխնիկական անվտանգության պահանջներ սահմանող տեխնիկական

կանոնակարգերի, ուսումնամեթոդական ծրագրերի մշակումը, ոլորտի մասնագետների, փորձագետների և մասնագետ կադրերի ուսուցման և որակավորման գծով աշխատանքների կազմակերպումը, տեխնաձին վթարի յուրաքանչյուր դեպքի, մահացու կամ ծանր ելքով արտադրական դժբախտ դեպքերի տեխնիկական քննության ենթարկումն է:

Նշված նպատակները բխում են «Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի և ՀՀ կառավարության 29 դեկտեմբերի 2005թ. N 2334-Ն որոշման պահանջներից:

Գերակայությունները

«Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» 24 հոկտեմբերի 2005թ. ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան Կանոնակարգերի մշակում:

16.11.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ (ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

«Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգման ծառայություն» ծրագիրը կատարելու պահանջով, 2017թ. պետական բյուջեից ՊՈԱԿ-ին հատկացվել է 38.6 մլն դրամ, որը հնարավորություն է ընձեռնել մշակել և ՀՀ կառավարության հաստատմանը ներկայացնել «Մեքենաների և մեխանիզմների անվտանգությանը ներկայացվող պահանջների» և «Վերելակների և դրանց շահագործման անվտանգության պահանջների» տեխնիկական կանոնակարգերը:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվում է հատկացնել 38.6 մլն դրամ:

16.12 «ՍԵՅՍՄԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.12.1 ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ.

2015-2016 թվականներին ոլորտի զարգացման միտումներն ակնհայտ են, քանի որ կա որոշակի առաջընթաց բոլոր ուղղություններով: Հատկապես կարևորվում է աշխատանքները դիտարկումների ցանցի արդիականացման ուղղությամբ, սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման՝ Երևան, Գյումրի, Վանաձոր և այլ քաղաքների տարածքների սեյսմիկ ռիսկի հիմնական բաղադրիչների գնահատումը և սեյսմիկ վտանգի քարտեզագրման աշխատանքները:

Վերջին երկու տարիների ծրագրի զարգացման միտումները

2015-2016 թվականներին արդիականացվել է ՀՀ ԱԻՆ ՍՊԾ հիդրոերկրադինամիկական ցանցի յոթ կայան՝ ժամանակակից ավտոմատ թվային նոր սարքավորումներով: Սարքերն ստացվել են Միացյալ ազգերի զարգացման ծրագրի (ՄԱԶԾ) ֆինանսական օժանդակությամբ: «Մեծամոր», «Արտաշատ», «Կարճաղբյուր», «Եղեգնաձոր», «Քուչակ», «Սևան» և «Ձորաղբյուր» արդիականացված կայաններից ստացվող ստորգետնյա ջրի մակարդակի, հորատանցքի մթնոլորտային ճնշման և ջրի ջերմաստիճանի տվյալները համալրում են սեյսմիկ վտանգի գնահատման տվյալների բազան:

2016թ-ին ՀՀ ԱԻՆ ՍՊԾ-ը անհատույց ստացել է գրունտի ուժեղ շարժումների գրանցման թվային սարքավորումներ (աքսելերոգրաֆներ)՝ Շվեյցարիայի դաշնային տեխնոլոգիական ինստիտուտի (ՇԴՏԻ) Շվեյցարիայի սեյսմոլոգիական ծառայության կողմից: Ժամանակակից սարքերի ձեռքբերումը կարևոր քայլ է ՀՀ ԱԻՆ ՍՊԾ ազգային դիտացանցի գրունտի ուժեղ շարժումների ցանցի արդիականացման համար: Ներկա դրությամբ ՀՀ տարածքում գործում է 6 թվային և 12 անալոգային գրունտի ուժեղ շարժումների կայան: Վերջիններս ֆիզիկապես և բարոյապես հնացած են: Ստացված ժամանակակից թվային սեյսմիկ սարքերով կփոխարինվեն մինչ այժմ ՀՀ տարածքում գործող ՀՀ սեյսմիկ մոնիտորինգի ազգային դիտացանցի կարևոր բաղկացուցիչ մաս կազմող բոլոր անալոգային կայանները: Արդիականացված ցանցը զգալիորեն կբարձրացնի սեյսմիկ վտանգի մոնիտորինգի մակարդակը Հայաստանում և կնպաստի սեյսմիկ վտանգի գնահատման հուսալիության բարձրացմանը:

2015-2016 թվականներին լայնածավալ աշխատանքներ են իրականացվել Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանի (ԳԵԴ) վերագործարկման ուղղությամբ: Արդիականացվել են ԳԵԴ-ի թունելում տեղադրված սարքավորումները:

2015-2016 թվականներին ստեղծվել է նորագույն և հավաստի տվյալների բազա ՀՀ տարածքի տեկտոնիկայի, սեյսմաբանության, ինժեներային սեյսմաբանության ոլորտներում, որը առավել հիմնավորված հիմք կլինի ՀՀ տարածքի սեյսմիկ շրջանացման հավանականային նոր քարտեզի կազմման ժամանակ, միաժամանակ, կիրառելով քարտեզների կազմման առաջադեմ տեխնոլոգիաներ, գնահատման մեթոդական միասնական մոտեցումներ ու սեյսմաշրջանացման միջազգային ստանդարտներ:

Ոլորտի զարգացման միտումները 2018-2020 թվականներին անհրաժեշտ է ուղղել դիտարկումների ցանցի մագնիսաչափական կայանների արդիականացմանը, Երևանի տարածքում սեյսմիկ պաշտպանության տեսակետից հատուկ և կարևոր նշանակության օբյեկտների սեյսմիկ խոցելիության գնահատմանը, ՀՀ մարզերի և բնակավայրերի սեյսմիկ ռիսկի գնահատման ու ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ աշխատանքներ կատարելու և ՀՀ կառավարությանը առաջարկներ ներկայացնելուն:

Հիմնական խնդիրները.

Ոլորտի հիմնական խնդիրները հետևյալն են.

1. Արդիականացնել ժամանակակից թվային չափիչ սարքավորումներով՝ ՍՊԾ ազգային դիտացանցի երկրամագնիսաչափական (ընդհանուր թվով 8) դիտակայանները:

2. Ուսուցանել հասարակության տարբեր շերտերին՝ տիրապետելու սեյսմիկ պաշտպանության գործնական խնդիրներին և պատրաստ լինելու դրանք անհրաժեշտության դեպքում կիրառելու:

3. Կազմել ՀՀ բոլոր խոշոր քաղաքների սեյսմիկ ռիսկի քարտեզներ:

4. Գնահատել Երևան քաղաքում գոյություն ունեցող թվով 5 հատուկ և թվով 25 կարևոր նշանակության օբյեկտների սեյսմիկ խոցելիության աստիճանը և մշակել առաջարկություններ սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման նպատակով:

5. Իրականացնել ՀՀ մարզերի և բնակավայրերի սեյսմիկ ռիսկի գնահատման ու ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ աշխատանքներ:

16.12.2 ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ և ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

Նպատակները

Ծրագրի նպատակն է դիտարկումների ցանցի վերազինման, զարգացման, ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրման ճանապարհով հասնել սեյսմիկ վտանգի և ռիսկի հուսալի մոնիթորինգի ու գնահատման: Առաջադեմ տեխնոլոգիաների, սեյսմիկ վտանգի գնահատման մեթոդական միասնական մոտեցումների միջոցով, ինչպես նաև մանրամասն և ժամանակակից պահանջներով կգնահատվի ՀՀ տարածքի և առանձին օբյեկտների տարածքների սեյսմիկ վտանգը և սեյսմիկ ռիսկը, կձեռնարկվեն գործուն քայլեր սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման ուղղությամբ:

Գերակայությունները

- Վերազինել դիտարկումների ցանցը, այդ թվում՝ երկրամագնիսաչափական կայանների սարքավորումները փոխարինելով ժամանակակից սարքավորումներով:
- Իրականացնել ՀՀ տարածում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման միջոցառումներ, ուժեղ երկրաշարժի վերաբերյալ գործողությունների և վարքականոնների ուսուցում:
- Իրականացնել Երևանի տարածքում սեյսմիկ պաշտպանության տեսակետից հատուկ և կարևոր նշանակության օբյեկտների սեյսմիկ խոցելիության գնահատում:
- Սեյսմիկ ռիսկի գնահատում:

**16.12.3 ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎԵԼԻՔ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ
(ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ)**

Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Ներկայումս ՍՊԾ համակարգի ՊՈԱԿ-ները կատարում են իրենց ծրագրային պարտավորությունները, որոնք ուղղված են ընդհանուր նպատակների իրականացմանը:

ՀՀ պետական բյուջեից հատկացված գումարները օգտագործվում են ՍՊԾ համակարգի ՊՈԱԿ-ների կողմից իրականացվող հետևյալ աշխատանքների համար.

1. ՀՀ տարածքի սեյսմիկ մոնիթորինգի ապահովում.

ՀՀ և ԱՀ տարածքների համար շուրջօրյա ռեժիմով իրականացնում են դիտարկումներ ազգային դիտացանցի կայաններում: Ստացվում, մշակվում և համալրվում է տվյալների բազան: Ապահովվում է ՀՀ տարածքի և տարածաշրջանի սեյսմիկ ռեժիմի գնահատումը, տեղի ունեցած երկրաշարժերի գրանցումը, մշակումը և, ըստ հաստատված ժամանակացույցի, օպերատիվ հաղորդագրությունների ուղարկումը:

2. ՀՀ տարածքի սեյսմիկ վտանգի և ռիսկի գնահատում.

Սելսմոլոգիական, երկրաֆիզիկական, երկրադինամիկական և երկրաքիմիական տվյալների հիման վրա իրականացվում է ՀՀ և ԱՀ տարածքների ընթացիկ սեյսմիկ վտանգի գնահատում:

Իրականացվել է ՀՀ և ԱՀ տարածքների թվով 1658 օբյեկտների՝ շենքերի և շինությունների (դպրոց, մանկապարտեզ, եկեղեցի, բազմաբնակարան բնակելի և արտադրական շենքեր, առանձին բնակարաններ, առանձնատներ և այլն) տեխնիկական վիճակի և սեյսմիկ խոցելիության մակարդակի (աստիճանի) գնահատման աշխատանքներ: Սեյսմիկ ռիսկի վերաբերյալ տվյալների բազայի ստեղծման աշխատանքների շրջանակներում իրականացվել է ավելի քան 10020 բազմաբնակարան բնակելի շենքերի տվյալների բազայի հավաքագրում:

Կազմվել է ՀՀ կենսաապահովման մագիստրալային գծերի (գազամատակարարում, էլեկտրամատակարարում, ջրամատակարարում, հեռախոսային կապ, ավտոճանապարհներ և երկաթուղային գծեր) սեյսմիկ ռիսկի սխեմատիկ քարտեզը: Կատարվել են աշխատանքներ ՀՀ և ԱՀ տարածքներում սողանքներով և փլուզումներով արտահայտված տեղամասերի համատեղված քարտեզի ստեղծման ուղղությամբ:

ՀՀ մարզերի և համայնքների ղեկավարների կողմից ՀՀ ԱԻՆ ներկայացվել և ընդունվել է հաշվառման զարգացման ծրագրերում սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման միջոցառումների իրականացման 278 հայտ:

3. ՍՊԾ-ի միջազգային գործունեությունը.

Իրականացվում է համագործակցություն միջազգային բազմաթիվ կազմակերպությունների հետ (EMSC, JICA, DASE, SED at ETH Zurich, ADRC, IUGG, USGS, ISDR, OECD, CTBTO, UNDP և այլն): ՍՊԾ-ի մասնագետները մասնակցում են սեյսմիկ ոլորտին առնչվող միջազգային

համաժողովներին: ՍՊԾ-ում կազմակերպվում են ոլորտին առնչվող քննարկումներ, միջազգային կազմակերպությունների մասնագետների հետ համատեղ, այդ թվում՝ ֆրանսիացի, իտալացի, ճապոնացի, ռուս և այլն:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսվում է հատկացնել 571.0 մլն դրամ:

16.15 ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

16.15.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

16.15.1.1. Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը (ՀՀ ԱՎԾ), որպես հանրային շահին ուղղված գործառույթներ իրականացնող պետական մարմին, պատասխանատու է տնտեսության և հասարակության մեջ տեղի ունեցող երևույթների, գործընթացների և դրանց արդյունքների վերաբերյալ վիճակագրական տեղեկատվության համակարգի կազմակերպման, պետական ու տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, միջազգային և հասարակական կազմակերպություններին, զանգվածային լրատվամիջոցներին ինչպես նաև հանրությանը վիճակագրական ամփոփ տեղեկատվությամբ ապահովման համար:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքի դրույթների՝ ՀՀ տարածքում պետական վիճակագրության մարմինների կողմից մատուցվող ծառայությունների համար օրենսդրական հիմք են հանդիսանում ՀՀ օրենքով հաստատված «Պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագիրը» և պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագիրը:

Վիճակագրության ոլորտի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները հիմնականում ուղղվում են.

սոցիալ-տնտեսական գործընթացների, բնակչության և նրա կենսագործունեության ոլորտների վերաբերյալ վիճակագրական տվյալների հավաքագրման, մշակման, կուտակման, ամփոփման, պահպանման, փոխանակման և տրամադրման (հրապարակման) ծառայությունների իրականացմանը,

վիճակագրական տարեգրքերի, ժողովածուների, տեղեկագրերի, մամուլի հաղորդագրությունների և «ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցների հրապարակմանը:

Ոլորտի շահառուներն են՝ վիճակագրական տեղեկատվության սպառողները՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, միջազգային և հասարակական կազմակերպությունները, զանգվածային լրատվամիջոցները, հանրությունը և այլն:

16.15.1.2. Վերջին տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

ա) ՀՀ ԱՎԾ 2016 թվականի գործունեությունն ըստ «2016 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրի»

«2016 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված 429 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1921) վիճակագրական աշխատանքները կատարվել են սահմանված ժամկետներում և պարբերականությամբ:

Ծրագրով նախատեսված տեղեկատվահրատարակչական գործունեության մասով 2016 թվականին ՀՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել են 160 անուն՝ ընդհանուր առմամբ 6.374 տպաքանակով և մոտ 0.9 մլն. էջ ընդհանուր ծավալով վիճակագրական նյութեր, ներառյալ «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցը (հայերեն և ռուսերեն): Ծրագրով նախատեսված և հրապարակված 22 անուն վիճակագրական ժողովածուները հրապարակվել են ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ: Միաժամանակ, համաձայն Ծրագրի, հրապարակվել են 18 անուն վիճակագրական տեղեկագրեր (ամսական, եռամսյակային, տարեկան պարբերականությամբ՝ 68):

Համաձայն Ծրագրի, հրապարակվել են 17 մամուլի հաղորդագրություններ՝ (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 43) և ՀՀ ԱՎԾ աշխատակազմի 10 մարզային և Երևան քաղաքի գործակալությունների կողմից պատրաստվել են 1 անուն վիճակագրական զեկույցներ:

2016 թվականի ընթացքում միջազգային համագործակցության շրջանակում ՀՀ ԱՎԾ կողմից հրապարակվել է 6 մամուլի հաղորդագրություն և էլեկտրոնային փոստով պատասխանվել 232 հարցումների:

Ընդհանուր առմամբ, 2014-2016 թվականների ընթացքում ԱՎԾ կողմից կատարված աշխատանքների գծով արդյունքային ծավալները մնացել են համեմատաբար կայուն մակարդակին:

ԱՎԾ կողմից 2014-2016 թվականներին իրականացված աշխատանքների ամփոփ նկարագիրը.

Աշխատանքների անվանումները	2014թ.		2015թ.		2016թ.		Նախորդ տարվա նկատմամբ փաստացի աճը, կամ նվազումը (տոկոսով)	
	Պլան	Փաստ	Պլան	Փաստ	Պլան	Փաստ	2015թ.	2016թ.
Վիճակագրական աշխատանքներ (հրապարակումների թիվը)	1865	1883	1882	1890	1921	1921	0.4	1.6

Վիճակագրական հետազոտություններ (հետազոտությունների թիվը)	3	3	4	4	7	8	33.3	100.0
Վիճակագրական ժողովածուներ (ժողովածուների թիվը)	21	21	19	19	22	22	-9.5	15.8
Վիճակագրական տեղեկագրեր (տեղեկագրերի թիվը)	68	68	68	68	68	68	0.0	0.0
Տեղեկատվական զեկույցներ (զեկույցների թիվը)	24	24	24	24	24	24	0.0	0.0
Մամուլի հաղորդագրություններ (հաղորդագրությունների թիվը)	36	36	32	38	33	43	5.6	13.2

**բ) ՀՀ ԱՎԾ 2017 թվականի զարգացման միտումներն ըստ
«2017 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրի»**

«2017 թվականի պետական վիճակագրական աշխատանքների ծրագրում» ներառված են 446 ծածկագրերով (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 1920) վիճակագրական աշխատանքներ:

Նախատեսված է իրականացնել 6 վիճակագրական հետազոտություն, որից 5-ը՝ ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ:

Ծրագրով նախատեսված է հրապարակել 21 վիճակագրական ժողովածու՝ ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորմամբ: Միաժամանակ, համաձայն Ծրագրի, կիրառարակվեն 18 անուն վիճակագրական տեղեկագրեր (ամսական, եռամսյակային, տարեկան պարբերականությամբ՝ 68), 11 մամուլի հաղորդագրություններ (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 34) և «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը» տեղեկատվական ամսական զեկույցը (պարբերականությունը հաշվի առած՝ 24):

16.15.1.3. Հիմնական խնդիրները

«Պետական վիճակագրության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հոդված 4-ի դրույթներով սահմանված՝ վիճակագրության ոլորտի հիմնախնդիրներն են.

✧ հազարամյակի զարգացման հռչակագրով սահմանված նպատակները բնութագրող ցուցանիշների մշտադիտարկմանն օժանդակություն,

✧ ՀՀԴԾ ցուցանիշների մշտադիտարկմանն օժանդակություն,

✧ ազգային հաշիվների համակարգի բարելավում,

✧ չհաշվառված տնտեսության գնահատման մեթոդաբանության կատարելագործում,

✧ բնապահպանության ոլորտի վիճակագրության բարելավում, ինչպես նաև ամբողջականացում, արդիականացում,

✧ վարչական ռեգիստրների ստեղծում և կատարելագործում,

✧ ֆինանսական վիճակագրությունում «ֆինանսական հաշվի» վիճակագրական տվյալների համապատասխանության ապահովում,

✧ վիճակագրական տեղեկատվության մատչելիության, թափանցիկության մակարդակի էլ ավելի բարձրացում,

✧ 2020 թվականի մարդահամարի անցկացում:

16.15.2. Վիճակագրության ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում

16.15.2.1. Նպատակները

Վիճակագրության ոլորտի հիմնական նպատակն է. հանրապետության սոցիալ-տնտեսական գործընթացների, բնակչության և նրա կենսագործունեության ոլորտների վերաբերյալ տվյալների հավաքագրումը, մշակումը, կուտակումը, ամփոփումը, պահպանումը, ինչպես նաև փոխանակումը և վիճակագրական տեղեկատվության տարածումը:

Համաձայն «Պետական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 11-ի դրույթների՝ ՀՀ ԱՎԾ-ն, պետական վիճակագրության իրագործման բնագավառում իր գործունեությունն իրականացնում է հիմք ընդունելով ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից հաստատվող պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրերով սահմանված հիմնական ուղղությունները և ՀՀ վիճակագրության պետական խորհրդի կողմից հաստատվող պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված միջոցառումները:

Տարեկան Ծրագիրը ներառում է երկրի տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական իրավիճակի դիտարկման համար անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկատվության ցանկը (հավաքագրման աղբյուրները, ներկայացման և աշխատանքի կատարման (ցուցանիշի մշակման) ժամկետները և հրապարակումները, որտեղ պետք է տեղադրվեն վերջիններս)՝ հաշվի առնելով առկա ռեսուրսների սահմանափակումները, վիճակագրական տեղեկություններ տրամադրողների վրա դրվող պարտականությունների ծավալը և ծախսերի արդյունավետությունը:

Ծրագրով նախատեսված գործունեության ուղղություններն ու միջոցառումները պետք է հաշվի առնեն երկրի ցուցանիշների համադրելիությունը միջազգային վիճակագրական չափանիշներին, երկարաժամկետ միջակայքում միտումները բացահայտելու տեսանկյունով ապահովեն դրանց հնարավոր կայուն պարբերականությունը և տարեկան կտրվածքով պետական վիճակագրությանը հատկացվող ռեսուրսների հետ համաչափությունը:

Հիմք ընդունելով ՀՀ օրենսդրությամբ ՀՀ ԱՎԾ-ի համար սահմանված վերոհիշյալ հիմնական նպատակներն ու խնդիրները, Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարությամբ, Հազարամյակի զարգացման հռչակագրով սահմանված նպատակները, «Հայաստանի Հանրապետության 2016-2018 թվականների պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքը, և դրանց հիման վրա մշակվող պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերը.

2018-2020 թվականներին ՀՀ ԱՎԾ ռազմավարական նպատակներ են՝

- վիճակագրության միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանման համատեքստում վիճակագրության կառուցողական վերափոխման գործընթացների շարունակում՝ վիճակագրական մեթոդաբանության շարունակական կատարելագործման, միջազգային չափանիշների հետ դրա ներդաշնակեցման ու միասնականացման միջոցով,
- Վարչական ռեգիստրների կիրառման շրջանակների ընդլայնում,
- Տարածքային վիճակագրության համակարգի ձևավորմանն օժանդակություն և կատարելագործում,
- Վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) համար պաշտոնական կայքից ժամանակի իրական ռեժիմով ամփոփ տեղեկատվության տարածման եղանակների կատարելագործում,
- ՀՀ 2020 թվականի մարդահամարի նախապատրաստական աշխատանքների կազմակերպում:

16.15.2.2.Գերակայությունները

ՀՀ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսային ծրագրով ՀՀ վիճակագրության ոլորտի գերակայությունների համար հիմք են հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետության պետական վիճակագրական աշխատանքների եռամյա ծրագրերը: 2018-2020 թվականների գերակայություններն են.

- վիճակագրության միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանման համատեքստում՝ շարունակել վիճակագրական հարաբերությունները կարգավորող օրենսդրական համապատասխան փոփոխությունների իրականացման աշխատանքները,
- վիճակագրական տվյալների որակի և թափանցիկության ապահովման նպատակով շարունակել տեղեկատվության տարածման միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների ներդրման ու կիրառման աշխատանքները (մասնավորապես՝ ըստ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի մշակած Տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտի), որոնք ենթադրում են նաև Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքէջի անխափան շահագործում և տեղեկատվության կազմի ու որակի, ինչպես նաև մեթոդաբանական տվյալների պարբերական արդիականացում,

- վիճակագրության մեթոդաբանության զարգացմանը զուգընթաց՝ շարունակել ներկայումս գործող վիճակագրական դիտարկման փաստաթղթերում արտացոլված ցուցանիշների կազմի ու բովանդակության վերանայման, վիճակագրական դիտարկման փաստաթղթերի միասնականացման աշխատանքները՝ նպատակ ունենալով նվազագույնի հասցնել տեղեկատվության որակի, ամբողջականության և արժանահավատության վրա վերջինիս հնարավոր բացասական ազդեցությունները, ինչպես նաև հնարավորին չափ նվազեցնել վիճակագրական տեղեկություններ տրամադրողների ծանրաբեռնվածությունը,

- համալրել, արդիանականացնել և ամբողջականացնել (նվազագույնը՝ ամենամյա պարբերականությամբ) բիզնես-ռեգիստրի տվյալների բազան (իրավաբանական անձանց և անհատ ձեռնարկատերերի մասով) և որպես դրա հետևանք՝ աստիճանական անցում կատարել տեղեկատվության հավաքագրման ընտրանքային եղանակների կիրառմանն ու ընդլայնմանը,

- համալրել, արդիանականացնել և ամբողջականացնել (նվազագույնը՝ ամենամյա պարբերականությամբ) բիզնես-ռեգիստրի տվյալների բազան (իրավաբանական անձանց և անհատ ձեռնարկատերերի մասով) և որպես դրա հետևանք՝ աստիճանական անցում կատարել տեղեկատվության հավաքագրման ընտրանքային եղանակների կիրառմանն ու ընդլայնմանը,

- Հայաստանի Հանրապետությունում 2014 թվականին իրականացված գյուղատնտեսական համատարած հաշվառման արդյունքների հիման վրա ձևավորել գյուղատնտեսությամբ զբաղվող տնտեսավարող միավորների վիճակագրական ռեգիստր,

- շարունակել տեխնիկատնտեսական և սոցիալական տեղեկատվության դասակարգմանն ու կոդավորման միասնական համակարգի մաս կազմող ազգային դասակարգիչների մշակմանն ու ներդրման, ինչպես նաև պետական վիճակագրությունում արդեն իսկ ներդրված ու կիրառվող դասակարգիչների կատարելագործման աշխատանքները,

- ընդլայնել վարչական ռեգիստրների միջոցով տեղեկատվության հավաքագրման մեխանիզմի կիրառումը՝ հաշվի առնելով պետական վիճակագրական աշխատանքների տարեկան ծրագրերով սահմանված համապատասխան աշխատանքների իրականացման ապահովումը,

- տեղական (համայնքային) վարչական ռեգիստրների (ներառյալ համայնքների անձնագրերի) ներդրմանը և վարմանը զուգընթաց, կատարելագործել և ընդլայնել տարածքային վիճակագրության վարման համար անհրաժեշտ ցուցանիշների կազմն ու բովանդակությունը,

- ընդլայնել սեռային կտրվածքով վարվող վիճակագրական ցուցանիշների համակազմը,

- ցուցանիշների մշակման յուրաժամանակության ապահովման, ինչպես նաև աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման նպատակներով տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրմամբ և կիրառմամբ իրականացնել միջոցառումներ տեղեկատվության էլեկտրոնային հավաքագրման ուղղությամբ,

- սպառողների պահանջների և կարիքների ավելի խորն ուսումնասիրման և վիճակագրության համապատասխան իրավական դաշտի ու տվյալների տարածման կատարելագործման միջոցով նպաստել վիճակագրական տեղեկատվության նկատմամբ վստահության աճին,

- շարունակել երկրի տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական վիճակը բնութագրող վիճակագրական տեղեկատվություն պարունակող, ինչպես նաև ոլորտային ու տարածքային առանձնահատկությունները բնութագրող վիճակագրական հրապարակումների (տեղեկագրերի, ժողովածուների և այլն) թողարկումը, ինչպես նաև կատարելագործել դրանց կազմը, բովանդակությունն ու թեմատիկ ընդգրկումը՝ վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) պահանջարկի առավել ամբողջական բավարարման նպատակով,

- կատարելագործել վիճակագրական տեղեկատվության սպառողների (օգտագործողների) համար Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքից ժամանակի իրական ռեժիմով ամփոփ տեղեկատվության տարածման եղանակները:

16.15.3. Ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը

2018-2020 թվականներին ոլորտին (առանց կառավարման ապարատի ծախսերի) նախատեսվում է ուղղել 2018 թվականին՝ **1,278.7** մլն դրամ, 2019-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարի՝ **1,272.1** մլն դրամ (*ՀՀ 2017-2019 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով 2018-2019 թվականներին նախատեսվել էին՝ 731.1 և 721.7 մլն դրամ*):

Ծախսերը 2018 թվականին 2017 թվականի հաստատվածի նկատմամբ կաճեն՝ 88.6%-ով, իսկ 2019 թվականին 2018 թվականի նկատմամբ կնվազեն 0.5%-ով:

Ոլորտի հատկացումների փոփոխությունները հիմնականում պայմանավորված են՝

- ՀՀ 2020 թվականի մարդահամարի նախապատրաստական աշխատանքների կազմակերպմամբ 2018-2020 թվականներին, յուրաքանչյուր տարի՝ 78.7 մլն դրամ:

- Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող 2 դրամաշնորհային ծրագրերի նախատեսմամբ 2018 թվականին՝ 566.1 մլն դրամ, իսկ 2019-2020 թվականներին յուրաքանչյուր տարի՝ 560.1 մլն դրամ:

16.15.4. Արտաքին ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրեր

2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում դրամաշնորհային միջոցներով իրականացվող ծրագրերն են՝

- Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող վիճակագրական համակարգի զարգացման համար ազգային ռազմավարական ծրագրի իրականացման դրամաշնորհային ծրագիր:

Ծրագրի նպատակն է՝ բարելավել վիճակագրական համակարգը և աջակցել ազգային ռազմավարական ծրագրի իրականացմանը նախանշված կոնկրետ ուղղություններով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018-2020 թվականներին նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի՝ 560.1 մլն դրամ, այդ թվում. դրամաշնորհային միջոցներ՝ 448.1 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 112.0 մլն դրամ:

- Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտության ընդլայնման դրամաշնորհային ծրագիր:

Ծրագրի նպատակն է՝ օժանդակել, հզորացնել Հայաստանում կենսապայմանների մշտադիտարկումը՝ տնային տնտեսությունների և անհատական հետազոտական տվյալների բարելավման միջոցով, որը հավաքագրվում է ՀՀ ԱՎԾ միջոցով:

Նշված ծրագրի շրջանակներում 2018 թվականին նախատեսվում է 6.0 մլն դրամ, այդ թվում. դրամաշնորհային միջոցներ՝ 4.8 մլն դրամ, ՀՀ համաֆինանսավորում՝ 1.2 մլն դրամ:

16.16. «ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ԱՆՕԹԵՎԱՆ ՄՆԱՑԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ» ԾՐԱԳԻՐ

16.16.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

16.16.1.1 Ծրագրի ընդհանուր նկարագիրը

Պետական քաղաքականության առաջնահերթ խնդիրներից է Սպիտակի երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային ապահովմանն ուղղված պետական աջակցության ծրագրի շարունակական և լիարժեք իրագործումը: Երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային խնդիրների լուծմանն ուղղված պետական քաղաքականությունը ձևավորվել է «Աղետի գոտու վերականգնման համալիր ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենքով (15.08.2001թ. N ՀՕ-203) և ՀՀ կառավարության 2008 թվականի հունիսի 12-ի նիստի N23 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած աղետի գոտու բնակավայրերում երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային խնդիրների լուծման հայեցակարգով:

16.16.1.2 Վերջին տարիների զարգացման միտումները ոլորտում

2015–2016 թվականներին շարունակվել են ծրագրի շահառու հանդիսացող անձանց բնակարանային պայմանների բարելավմանն ուղղված ծրագրերը: Այսպես՝ ՀՀ 2015 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից նշված նպատակով հատկացված 105.0 մլն դրամի շրջանակներում լուծվել է ծրագրի շահառու ճանաչված՝ ՀՀ Լոռու մարզի Վանաձոր քաղաքի ու մարզի գյուղական բնակավայրերի թվով 27 ընտանիքի և ՀՀ Շիրակի մարզի գյուղական բնակավայրերի թվով 2 ընտանիքի բնակարանային ապահովման խնդիր: 2016 թվականին ծրագրի գծով շուրջ 1,821.1 մլն դրամ փաստացի ֆինանսավորման շրջանակներում լուծվել է երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած՝ ՀՀ Շիրակի մարզի Գյումրի քաղաքում ու Ախուրյան համայնքում և ՀՀ Լոռու մարզի Սպիտակ քաղաքում ծրագրի շահառու ճանաչված թվով 287 ընտանիքի բնակարանային ապահովման խնդիր, որոնցից 187 ընտանիքինը բնակարանի գնման վկայագրերի միջոցով բնակարան (բնակելի տուն) ձեռք բերելու նպատակով ֆինանսական աջակցության և ուղղակի ֆինանսական աջակցության տրամադրմամբ, իսկ 100 ընտանիքինը՝ Ախուրյան համայնքում կառուցված 3 բազմաբնակարան շենքերից բնակարանների հատկացմամբ:

9.1.3 Ոլորտի հիմնական խնդիրները

«Երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային ապահովում» ծրագիր

2009-2016 թվականներին ընթացքում պետական աջակցությամբ իրականացվող բնակապահովման ծրագրի շահառու ճանաչված 5381 ընտանիքից 4728 ընտանիքի բնակարանային խնդիր

լուծվել է բնակարանի հատկացմամբ կամ ֆինանսական աջակցության տրամադրմամբ՝ շուրջ 64.0 մլրդ դրամ միջոցների հաշվին: ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով Գյումրի քաղաքում ծրագրի ավարտի և այլ բնակավայրերում ծրագրի շարունակական իրականացման համար նախատեսված 560.0 մլն դրամ միջոցների հաշվին մինչև տարեվերջ իր լուծումը կստանա մոտ 100 ընտանիքի բնակարանային խնդիր: Արդյունքում, դեռևս լուծման կարիք կունենա ՀՀ Լոռու, Շիրակի և Արագածոտնի մարզերի գյուղական բնակավայրերում ծրագրի շահառու ճանաչված, սակայն ծրագրի շրջանակներում բնակարանային պայմանները դեռևս չբարելավված մոտ 550 ընտանիքի բնակարանային խնդիր:

16.16.2. ԾՐԱԳՐԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ

16.16.2.1 Նպատակները

Այս ուղղությամբ պետական քաղաքականության նպատակն է բարելավել երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային պայմանները: Նշված նպատակին հասնելու համար ՀՀ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ հատվածում բնակարանային պայմանների բարելավման ուղղությամբ զարգացումներն ուղղվելու են ՀՀ Լոռու մարզի գյուղական բնակավայրերում երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային խնդիրների լուծման նպատակով պետական աջակցությամբ իրականացվող բնակապահովման ծրագրի շահառու ճանաչված, սակայն ծրագրի շրջանակներում բնակարանային պայմանները չբարելավված ընտանիքների բնակապահովման խնդրի լուծմանը:

16.16.2.2 Գերակայությունները

ՀՀ Լոռու մարզի գյուղական բնակավայրերում երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային խնդիրների լուծման նպատակով պետական աջակցությամբ իրականացվող բնակապահովման ծրագրի շահառու ճանաչված, սակայն ծրագրի շրջանակներում բնակարանային պայմանները չբարելավված ընտանիքների բնակապահովման խնդրի լուծում	- «Աղետի գոտու վերականգնման համալիր ծրագիրը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենք (15.08.2001թ. N ՀՕ-203) - ՀՀ կառավարության 2008 թվականի հունիսի 12-ի N 23 արձանագրային որոշմամբ հավանության արժանացած աղետի գոտու բնակավայրերում երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային խնդիրների լուծման հայեցակարգ

16.16.3. ՄԺԾԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱՀԱՏՎԱԾՈՒՄ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

16.16.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները

«Երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային ապահովում» ծրագրի գծով 2018-2020 թվականներին մոտ 1.4 մլրդ դրամի շրջանակներում (տարեկան 460.0 մլն դրամ) նախատեսվում է լուծել ՀՀ Լոռու մարզի ծրագրի շահառու հանդիսացող, սակայն ծրագրի շրջանակներում բնակարանային պայմանները դեռևս չբարելավված այն ընտանիքների բնակարանային խնդիրները, որոնց հողամասերում ծրագրի շրջանակներում կառուցապատումն իրականացնող ընկերության կողմից արդեն իսկ սկսվել են այդ ընտանիքների համար բնակելի տան շինարարական աշխատանքները, սակայն ավարտին չեն հասցվել, որպես առաջնահերթություն դիտարկելով ավելի բարձր պատրաստվածության աստիճան ունեցող բնակելի տների սեփականատերերի (ծրագրի շահառուների) բնակարանային խնդիրների լուծումը:

ԳԼՈՒԽ 17. ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

17.1. Իրավիճակի նկարագրությունը և հիմնական խնդիրները

17.1.1 Ոլորտի ընդհանուր նկարագիրը

2017 թվականի ընթացքում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը (այսուհետ՝ Վարչություն) շարունակում է իրականացնել պետական գույքի կառավարման, մասնավորեցման և պետական մասնակցությամբ ընկերությունների գործունեության կարգավորման ու լուծարման բնագավառներում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որդեգրած քաղաքականությունը՝ առաջնորդվելով «Պետական գույքի կառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, «Պետական գույքի մասնավորեցման (սեփականաշնորհման) մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, պետական գույքի մասնավորեցման ծրագրերի մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2017 թվականի հունվարի 12-ի N 122-Ն որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2017 թվականի գործունեության միջոցառումների ծրագրով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության այլ օրենքներով և իրավական ակտերով:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը կանոնադրությամբ իրեն վերապահված գործառույթներն իրականացնում է <<Հայաստանի Հանրապետության 2017 թվականի պետական բյուջեի մասին>> ՀՀ օրենքի համաձայն:

<< կառավարության 2004 թվականի նոյեմբերի 18-ի N 1844-Ն որոշման համաձայն 2016 թվականին իրականացվել է 2015 թվականի արդյունքների հիման վրա՝ 194 պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպության, իսկ 2015 թվականին 2014 թվականի տարեկան արդյունքների հիման վրա՝ 352 պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպության և 2016 թվականի 1-ին կիսամյակի արդյունքների հիման վրա՝ 195 առևտրային կազմակերպության, իսկ 2015 թվականի 1-ին կիսամյակի արդյունքների հիման վրա՝ 307 առևտրային կազմակերպության ֆինանսատնտեսական վիճակի դիտարկումներ և վերլուծություններ:

Վերլուծության ժամանակ ուսումնասիրվել են նաև հավատարմագրային կառավարման, կոնցեսիոն, վարձակալական կամ պետություն-մասնավոր հատված համագործակցության այլ պայմանագրերի հիման վրա գործող առևտրային կազմակերպությունների 2015 թվականի տարեկան աուդիտի եզրակացությունները:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից մշակվել և շրջանառության մեջ են դրվել պետական գույքի տնօրինման վերաբերյալ ՀՀ կառավարության թվով 55 որոշման նախագիծ, որից 39-ը՝ ընդունվել է ՀՀ կառավարության կողմից, 3-ը՝ ներկայացվել է ՀՀ կառավարության քննարկմանը, 6-ը՝ գտնվում է շրջանառության մեջ, 7-ը՝ հանվել է շրջանառությունից:

17.1.2. Վերջին երկու տարիների ոլորտի զարգացման միտումները

2016 թվականի ընթացքում պետական գույքի հաշվառման բազայում հաշվառվել է պետական սեփականություն հանդիսացող 8548 միավոր անշարժ գույք (ընդհանուր մակերեսը՝ 8002045.57 քառ. մետր, նկուղ՝ 561450.66 քառ. մետր, կիսանկուղ՝ 64130.05 քառ. մետր), այդ թվում 14-ը՝ այլ երկրներում (ընդհանուր մակերեսը՝ 6885.97 քառ. մետր), 3-ը՝ ԼՂՀ-ում (ընդհանուր մակերեսը՝ 1922.04 քառ. մետր):

2016 թվականի ընթացքում ՀՀ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին>> ՀՀ օրենքով պահանջվող շենք-շինությունների հատակագծերի կազմման նպատակով Վարչությունը լիցենզավորված կազմակերպությանը պատվիրել և իրականացրել է 100000 քառ.մետր մակերեսով շենք, շինությունների և 90 հա հողամասի չափագրում:

Հաշվետու ժամանակահատվածում 83 միավոր անշարժ գույքի նկատմամբ իրականացվել է պետության սեփականության իրավունքի պետական գրանցում:

2016 թվականի ընթացքում Վարչությունում ստեղծված գույքի հանձնման-ընդունման հանձնաժողովի կողմից Վարչության հաշվեկշիռ է ընդունվել 469 միավոր անշարժ գույք:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2006 թվականի հուլիսի 26-ի N 346-Ն որոշման Վարչության հաշվեկշիռ ընդունված հանրակրթական դպրոցների և այլ ՊՈԱԿ-ների անշարժ գույքի ընդհանուր թիվը կազմել է 402 միավոր, որից 100-ը՝ հանդիսանում է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության, 279-ը՝ ՀՀ մարզպետարանների, 7-ը՝ Երևանի քաղաքապետարանի ենթակայության գույք, 16-ը՝ այլ ՊՈԱԿ-ների:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության հաշվեկշիռ է ընդունվել 67 միավոր այլ տիպի անշարժ գույք, որից՝ 17 բնակարան, 45 տարածք և 5 հողամաս:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության հաշվեկշիռ է ընդունվել 3716 միավոր շարժական գույք, որից 467-ը՝ տրանսպորտային միջոց, 3249-ը՝ այլ տիպի շարժական գույք:

Հաշվետու ժամանակահատվածում Վարչության հաշվեկշիռից հանվել է 226 միավոր անշարժ գույք, որից՝ 101-ը՝ բնակարան, մնացած 125-ը՝ այլ տիպի անշարժ գույք: Վարչության հաշվեկշիռից հանվել է 1142 միավոր շարժական գույք, որից՝ 167-ը տրանսպորտային միջոց, 975-ը՝ այլ տիպի գույք և 249-ը՝ լուծարումից հետո մնացած գույք:

Պետական գույքի մասնավորեցումը և օտարումը

Պետական գույքի մասնավորեցման ներկայումս վարվող քաղաքականության հիմնական նպատակներն են՝

առևտրային կազմակերպությունների՝ պետությանը սեփականության իրավունքով պատկանող բաժնետոմսերի (բաժնեմասի) մասնավորեցման միջոցով դրանց գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և երկրում մրցակցային միջավայրի բարելավմանը նպաստելը,

պետական գույքի մասնավորեցման այն ձևերի լայնորեն կիրառումը, որոնք նպաստում են մասնավորեցվող առևտրային կազմակերպություններում ներդրումների ներգրավմանն ու աշխատատեղերի պահպանմանը կամ ավելացմանը:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից մշակվել է 3 և ընդունվել է մասնավորեցման մասին մեկ ՀՀ կառավարության որոշում:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից նախապատրաստվել և շրջանառության մեջ է դրվել պետական անշարժ գույքի օտարման մասին ՀՀ կառավարության որոշման 11 նախագիծ, որից 10-ը՝ ընդունվել է ՀՀ կառավարության կողմից, 1-ը՝ գտնվում է շրջանառության մեջ: Նշված նախագծերով օտարման է ներկայացվել 37 միավոր անշարժ գույք. ըստ օտարման ձևերի՝ 5-ը՝ ուղղակի վաճառքի ձևով, 31-ը՝ մրցույթով, 1-ը՝ աճուրդով:

2016 թվականի ընթացքում Վարչության կողմից մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է 1988-1992թթ. Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթած և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ստացած անձանց կողմից զբաղեցրած բնակելի տարածքների սեփականաշնորհման վերաբերյալ ՀՀ կառավարության 5 որոշում (21 ընտանիքին պատկանող բնակելի մակերեսների վերաբերյալ):

Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ կառավարության 2011 թվականի մարտի 24-ի N 305-Ն որոշման համաձայն Վարչության կողմից մշակվել և ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է տեղաբնակ քաղաքացիներին բնակելի տարածք նվիրելու մասին ՀՀ կառավարության 7 որոշում (47 ընտանիքին պատկանող բնակելի մակերեսների վերաբերյալ):

2016 թվականի ընթացքում աճուրդով վաճառքի է ներկայացվել 1378 լոտ, որից 569-ը՝ տրանսպորտային միջոց, 42-ը՝ լուծարման ընթացքում գտնվող ընկերությունների գույք, 765-ը՝ այլ շարժական գույք, 1-ը՝ մասնավորեցման ենթակա գույք, 1-ը՝ անշարժ գույք: Վաճառքի ներկայացված լոտերից վաճառվել է 761 լոտ, որից՝ 298-ը՝ տրանսպորտային միջոց, 451-ը՝ այլ շարժական գույք, 12-ը՝ լուծարման ընթացքում գտնվող ընկերությունների գույք:

Վաճառված տրանսպորտային միջոցների կատարման տոկոսը 2015 թվականի համեմատ աճել է 35%-ով և կազմում է 56.9%:

2016 թվականի ընթացքում Վարչությունը կնքել է 339 պայմանագիր, որից 21-ը՝ պետական գույքի օտարման, 3-ը՝ գույքի անհատույց օտարման, 3-ը՝ պետական գույքի մասնավորեցման, 13-ը՝ ոչ բնակելի տարածքի նվիրաբերության, 98-ը՝ բնակելի տարածքի նվիրատվության, 14-ը՝ պետական սեփականություն հանդիսացող շենք, շինությունների տանիքներին ու

ձեղնահարկերում կապի սարքավորումների տեղակայման և սպասարկման, 14-ը՝ ոչ բնակելի տարածքի վարձակալության, 130-ը՝ ոչ բնակելի տարածքի անհատույց օգտագործման, 8-ը՝ ոչ բնակելի տարածքի նվիրատվության, 2-ը՝ բնակելի տարածքի վարձակալության, 9-ը՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի, 3-ը՝ բաժնետոմսերի առուվաճառքի, 13-ը՝ համայնքներին սեփականության իրավունքով պատկանող հողամասերի նվիրատվության, 1-ը՝ հողամասի նվիրաբերության, 1-ը՝ հողամասի անհատույց օգտագործման, 5-ը՝ ՍՊԸ-ի բաժնեմասի տարածամկետ վճարման պայմանով առուվաճառքի մասին, 1-ը՝ գույքային ներդրման:

Պետական գույքի մասնավորեցումից, օտարումից և վարձակալությունից ստացված միջոցները

2016 թվականի ընթացքում պետական գույքի օտարումից ստացված միջոցները կազմել են 6,868,616.1 հազ. դրամ, որից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 4,142,474.6 հազ. դրամ, Վարչության արտաբյուջե՝ 16,026.4 հազ. դրամ, իսկ համապատասխան համայնքային բյուջեներ՝ 2,710,115.1 հազ. դրամ:

Պետական գույքի մասնավորեցումից ստացված միջոցները կազմել են 62,954.3 հազ. դրամ, որից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 61,433.0 հազ. դրամ, իսկ համապատասխան համայնքային բյուջեներ՝ 1,521.3 հազ. դրամ:

պետական գույքի վարձակալությունից ՀՀ պետական բյուջե է մուտքագրվել 227,790.4 հազ. դրամ, նախատեսված 192,400.0 հազ. դրամի փոխարեն (նախատեսվածից 18.4%-ով ավելի):

ՀՀ պետական սեփականություն հանդիսացող շենքերի և շինությունների տանիքներին ու ձեղնահարկերում կապի սարքավորումների տեղակայման և սպասարկման պայմանագրերից փաստացի մուտքագրվել է 89,494.1 հազ. դրամ, որից ՀՀ պետական բյուջե է փոխանցվել 18,575.2 հազ. դրամ, համապատասխան ՊՈԱԿ-ների բյուջեներ՝ 67,545.1 հազ. դրամ, իսկ այլ կառավարչական հիմնարկների արտաբյուջեներ՝ 3,373.8 հազ. դրամ: 2015 թվականին փաստացի մուտքագրվել է 61,871.4 հազ. դրամ: 2015 թվականի հետ համեմատ՝ ստացված միջոցները ավելացել են 27,622.7 հազ. դրամով (հավելաճը կազմել է 44.6%):

Պետական սեփականություն համարվող հողերի կադաստրային արժեքի վճարումից մուտքերը կազմել են 38,577.7 հազ. դրամ:

Պայմանագրային պարտավորությունների կատարումը

Վարչության գործառույթների շարքում կարևորվում է մասնավորեցման և օտարման պայմանագրերով գնորդների կողմից ստանձնած պարտավորությունների կատարման նկատմամբ վերահսկողության իրականացումը:

Պետական գույքի մասնավորեցման և օտարման պայմանագրերով 2016 թվականի ընթացքում ներդրումային և սոցիալական երաշխիքների ապահովման պարտավորություններ են ստանձնել թվով 17 գնորդներ, որը նախորդ տարվա 39-ի համեմատ 56.4%-ով նվազել է: 14

գնորդների կողմից պայմանագրերով ստանձնած ներդրումային պարտավորությունները կազմել են 400,811.0 հազ. դրամ՝ նախորդ տարվա նախատեսված 1,156,628.5 հազ. դրամի դիմաց, այսինքն՝ 65.4%-ով նվազել է, ինչպես նաև մեկ գնորդի կողմից նախատեսվել է կատարել 370.5 հազ. ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի ներդրումներ, որը նախորդ տարվա նախատեսված 9,180.0 հազ. ԱՄՆ դոլարի համեմատ 96%-ով նվազել է: Իսկ սոցիալական երաշխիքների ապահովման մասով թվով 5 գնորդի կողմից նախատեսվել է ստեղծել 66 աշխատատեղ, որը նախորդ տարվա համար նախատեսված 62 աշխատատեղի համեմատ աճել է 6.4%-ով :

Անհատույց օգտագործման պայմանագրերով 2016 թվականի ընթացքում պարտավորություններ են ստանձնել 24 գնորդ, որից 5 գնորդ ստանձնել է ներդրումային պարտավորություններ նախատեսված՝ 95,134.9 հազ. դրամի, փոխարենը կատարվել է՝ 159,545.1 հազ. դրամի ներդրում, իսկ 19 գնորդ ստանձնել են գործարար ծրագրերով նախատեսված պարտավորություններ, որոնք կատարված են (բարեգործական, կրթական, մշակութային, սպորտային և այլն):

Նվիրաբերության պայմանագրերով 2016 թվականի ընթացքում պարտավորություններ են ստանձնել 4 գնորդ, որից՝ 1 գնորդ ստանձնել է ներդրումային պարտավորություն նախատեսված՝ 11,600.0 հազ. դրամի, սակայն կատարել է 25,669.5 հազ. դրամի ներդրում, իսկ 3 գնորդ ստանձնել են այլ տիպի պարտավորություններ, որից՝ 2-ը կատարել են, իսկ 1 գնորդի հաշվետվության ներկայացման համար դեռևս առկա է ժամկետ:

Վարձակալության պայմանագրերով 2016 թվականի ընթացքում պարտավորություններ են ստանձնել 3 գնորդ, որից 1 գնորդ ստանձնել է ներդրումային պարտավորություն նախատեսված 1,000.0 հազ. ԱՄՆ դոլարի, սակայն չի կատարել և հաշվարկվել է՝ 60,0 հազ. ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամի տուգանք, գործը գտնվում է դատական վարույթում, իսկ 2 գնորդ ստանձնել են այլ տիպի պարտավորություններ, 1 գնորդ կատարել է (դասընթացների կազմակերպում), իսկ 1 գնորդ ներկայացրել է փաստաթղթեր, որոնք գտնվում են ուսումնասիրման փուլում (զեղչերի կիրառում և այլն):

17. 1.3. Հիմնական խնդիրները

Պետական գույքի կառավարման և մասնավորեցման ներկայումս վարվող քաղաքականության հիմնական խնդիրներն են՝

1. պետական գույքի կառավարման միասնական քաղաքականության իրականացումը՝ <<Պետական գույքի կառավարման մասին>> ՀՀ օրենքով սահմանված սկզբունքներին համապատասխան (օրենքը ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2014 թվականի նոյեմբերի 20-ին, ՀՕ-158-Ն),

2. պետական գույքի ռազմավարական, ծրագրային կառավարման շարունակումը եռամյա ծրագրերին համապատասխան՝ պետության գույքային իրավունքների և շահերի համակարգված՝

ամբողջական իրացման նպատակով, օրենքից բխող նորմատիվ իրավական ակտերի մշակումը, ինչպես նաև գործող իրավական ակտերի լրամշակումը՝ պետական գույքի կառավարման ոլորտում նոր մոտեցումների ամրագրման նպատակով,

3. պետական գույքի ամբողջական հաշվառման իրագործում, դասակարգում, հաշվառման գրանցամատյանների վարումը, հաշվառման համակարգի արդիականացումը, սահմանված կարգով սեփականության իրավունքների պետական գրանցման ապահովումը,

4. պետական գույքի օգտագործման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով փոփոխվելու են պետական կառավարչական հիմնարկներին և պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններին ամրացված գույքը մինչև մեկ տարի և մեկ տարվանից ավելի ժամկետով վարձակալության տրամադրման գործընթացները՝ նվազեցնելով վարչարարությունը և պարզեցնելով գույքի վարձակալության տրամադրման գործընթացը,

5. պետական գույքի օտարման գործընթացի կանոնակարգումը, որը նախատեսում է՝ ելնելով գույքի գնահատված արժեքի չափից ՀՀ կառավարության որոշմամբ կամ ներքին իրավական ակտով օտարման պրակտիկայի կիրառումը,

6. հիսուն և ավելի տոկոս պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների գործադիր տնօրենների, կառավարիչների, պետության լիազոր ներկայացուցիչների աշխատանքի խրախուսման այնպիսի ձևերի ու մեխանիզմների ներդրումը, որոնք կախվածության մեջ կղնեն առևտրային կազմակերպությունների գործարար ծրագրերի իրականացման համար պատասխանատու անձանց վարձատրությունը այդ ծրագրերի իրականացման արդյունքներից,

7. պետական ու պետական մասնակցությամբ բաժնետիրական ընկերությունների լուծարման և դրանց գույքի տնօրինման, ինչպես նաև սնանկացման ու ֆինանսական առողջացման ծրագրերի հիմնավորումը,

8. պետական գույքի մասնավորեցման նոր՝ 2017-2020 թվականների ծրագրի շրջանակներում միասնական քաղաքականության իրականացումը, առևտրային կազմակերպությունների պետական բաժնեմասի մասնավորեցման միջոցով դրանց գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը և մրցակցային միջավայրի բարելավմանը նպաստելը,

17.2. Ոլորտի նպատակները և գերակայությունները ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում

17.2.1 Նպատակները

ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում, պետական գույքի կառավարման ոլորտի հիմնական նպատակներն են՝

1. պետական գույքի կառավարման միասնական քաղաքականության վարումը,

2. պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսեր (բաժնեմասեր) ունեցող իրավաբանական անձանց մրցունակության բարձրացումը, դրանց գործունեության

ֆինանսատնտեսական ցուցանիշների բարելավումը, պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների շահութաբերության բարձրացումը,

4. պետական գույքի մասնավորեցման և օտարման միասնական քաղաքականության իրականացումը,

5. պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների և պետական սեփականություն հանդիսացող բաժնետոմսերով (բաժնեմասերով) առևտրային կազմակերպությունների լուծարման գործընթացի կանոնակարգումը,

6. պետական գույքի հաշվառման համակարգի կատարելագործումը,

7. պետական ակտիվների օգտագործումը տնտեսության իրական հատվածում ներդրումներ ներգրավելու համար:

17.2.2 Գերակայությունները

«Պետական գույքի կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի ընդունմամբ սահմանվել են հետևյալ գերակայությունները՝

պետական գույքի կառավարման ոլորտում պետության կողմից լիազորված մարմնի իրավասությունները,

պետական գույքի կառավարման սկզբունքներն ու նպատակները, որոնք ուղղված են պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը,

պետական գույքի կառավարման իրականացումը ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված եռամյա ծրագրերի հիման վրա,

հաշվառման բազայում պետական գույքի ամբողջական ընդգրկումը, պետական գույքի հաշվառման համակարգի ընդլայնումը և կատարելագործումը,

պետական գույքի օտարման նպատակների և պայմանների սահմանումը,

հանրակացարանային բնակելի տարածքների նվիրատվության և անհատույց սեփականաշնորհման գործընթացները,

պետական և պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների կառավարման առանձնահատկությունները, ֆինանսատնտեսական վերլուծությունների հիման վրա կազմակերպությունների վերաբերյալ համապատասխան առաջարկությունների ներկայացումը, կազմակերպությունների վերակազմակերպման պայմանները և այլն:

17.3. ՄԺԾԾ Ժամանակահատվածում ոլորտում իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

17.3.1. Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Պետական գույքի կառավարման ոլորտում 2018-2020թթ. նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծրագրերը՝

- **Աճուրդների կազմակերպման և անցկացման աշխատանքներ.**

Վարչության «Աճուրդի կենտրոն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը իրականացնում է պետական կառավարչական հիմնարկներին ամրացված, պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների սեփականությունը հանդիսացող և դրանց ամրագրված գույքի մասնավորեցման և օտարման գործընթացի կազմակերպում և անցկացում, որը կրերի ավելի թափանցիկ աճուրդների անցկացում, իր հետ բերելով բյուջետային մուտքեր:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 30.8 մլն դրամ:

2. «Պետական գույքի հաշվառման, գույքագրման, ուսումնասիրությունների և գնահատման աշխատանքների իրականացում».

Վարչության «Պետական գույքի գույքագրման, հաշվառման եւ գնահատման Գործակալություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը իրականացնում է պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի գույքագրման աշխատանքների կազմակերպումը, պետական գույքի հաշվառումը, պետական գույքի արժեքի որոշման շխատանքների իրականացումը, ՀՀ պետական գույքի հաշվառման ռեեստրի վարումը:

Միաժամանակ համաձայն ՀՀ կառավարության 31.03.2016թ. թիվ 340-Ն որոշման՝ ՀՀ ԿԱ պետական գույքի կառավարման վարչության աշխատակազմին է ամրացվել Երևան քաղաքի Կառավարական թիվ 2 և 3 շենքերը և որոնց սպասարկման աշխատանքները, իրականացվելու է «Պետական գույքի գույքագրման, հաշվառման և գնահատման Գործակալություն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 253.6 մլն դրամ:

ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ

**ԳԼՈՒԽ 18. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ,
ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ**

18.1. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

18.1.1 Ռազմական կարիքների բավարարում (ԳԱՂՏՆԻ)

18.1.2 Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայությունների կազմակերպում

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի իրավիճակի նկարագրությունը

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների (այսուհետ՝ ԱՄՆ) պետդեպարտամենտի և ՀՀ պաշտպանության նախարարության համագործակցության արդյունքում ստեղծվել է ՀՀ պաշտպանության նախարարության մարդասիրական ականազերծման կենտրոնը (այսուհետ՝ Կենտրոն):

Ստեղծումից հետո Կենտրոնն զբաղվել է ՀՀ տարածքում ականապատված տարածքների ականազերծմամբ: Մինչև 2007 թվականը Կենտրոնն աջակցություն է ստացել ինչպես ԱՄՆ պետդեպարտամենտից, այնպես էլ՝ հումանիտար ականազերծման ֆինանսավորման համար հատկացվող միջազգային այլ հիմնադրամներից: Տրամադրված աջակցությունն ուղղվել է տեխնիկական միջոցների արդիականացմանն ու անձնակազմի վերապատրաստմանը: Բացի ականազերծման աշխատանքներ իրականացնելուց՝ Կենտրոնն ունեցել է նաև Հանրապետության տարածքում ականավտանգ տարածքների ուսումնասիրման, քարտեզագրման և տվյալների բազա ստեղծելու խնդիր:

ՀՀ Տավուշի, Գեղարքունիքի, Վայոց Ձորի և Սյունիքի մարզերի 42 համայնքներում առ այսօր առկա են պատերազմից մնացած ականներով և պատերազմի պայթուցիկ մնացորդներով (ՊՊՄ) վարակված տարածքներ /47 մլն.քառ. մետր ընդհանուր մակերեսով/, որոնք վտանգ են սպառնում ազգաբնակչության, առավելապես՝ երեխաների կյանքին և առողջությանը, խանգարում են նրանց ազատ տեղաշարժին, խոչընդոտում են տնտեսության և ենթակառուցվածքների զարգացմանը:

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի նպատակները

ՀՀ կառավարության գերակա խնդրների շարքում ընդգրկված է ՀՀ տարածքի հումանիտար ականազերծման գործընթացի և ժամկետանց ու կիրարկման ոչ-ենթակա զինամթերքի և ռազմական տեխնիկայի ուտիլիզացման նախապատրաստական աշխատանքների իրականացումը, որի լուծման ուղղությամբ պետք է իրականացվեն հետևյալ քայլերը՝ ականային

վտանգի ենթակա տարածքների՝ միջազգային չափորոշիչներին համապատասխան, ուսումնասիրում և տեխնիկական հետախուզության ու քարտեզագրման աշխատանքների իրականացում, ականազերծման գործընթացի տեղեկատվական բազայի ստեղծում (IMSMA), ճշգրտված ականապատված տարածքների ականազերծման նախապատրաստական աշխատանքների իրականացում, ուտիլիզացիայի ենթակա ռազմամթերքի համապարփակ հաշվառում և համակարգում՝ ըստ ուտիլիզացման նախատեսվող տեխնոլոգիաների, ուտիլիզացման աշխատանքային ծրագրի մշակում, գործընթացի օրենսդրական ապահովում:

Ականապատված տարածքներում ականազերծման համակարգված գործողությունների շարունակական իրականացումը կապահովի Հանրապետության տարածքում չպայթած ականների քանակի նվազեցում: Ականների վտանգները կանխելու համար և բնակչությանը ականապատված տարածքներից դուրս բերելու նպատակով Հայաստանի ականազերծման ռազմավարությունը նախատեսում է ականապատված տարածքների մաքրում, ականների դիսկերի ուսուցում՝ բնակչության անվտանգության երաշխավորման նպատակով, աղքատության նվազեցման և սահմանային գոտիների զարգացման համար, որոնք խոչընդոտում են ազգային անվտանգությանը, ինչպես նաև երկրի ընդհանուր զարգացմանը:

Արդյունքում կունենանք իրազեկված և ականային վտանգից պաշտպանված քաղաքացիներ, ականազերծման աշխատանքների արդյունավետությունը կբարձրանա, ականային վտանգի ռիսկը կհասցվի նվազագույնի, հակաականային գործունեության ազգային ծրագրի մշակմամբ կսահմանվեն ոլորտի ռազմավարական խնդիրներն ու նպատակները, կալանավորվեն իրականացվելիք աշխատանքները և կհստակեցվեն ֆինանսական միջոցների հատկացումները:

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոնի զարգացման միտումները և գերակայությունները

2018-2020 թվականներին նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները.

- ա) Աականային վտանգի իրազեկման (ԱՎԻ) և ականներից տուժածների բնագավառում՝
 - իրազեկման համակարգի և մեթոդաբանության մշակման միջազգային փորձի ուսումնասիրում, ականային վտանգի իրազեկման պաստառների, դիդակտիկ նյութերի մատուցման ձևերի ընտրություն,
 - թիրախային խմբերի տարանջատում և ըստ դրա՝ իրազեկման ձևի ընտրում,
 - ականների/ՊՊՄ-ների պայթյուններից տուժած անձանց տվյալների բազայի համալրում և վերլուծում,
 - ԱՎԻ կադրերի պատրաստման դասընթացների կազմակերպում և պատրաստի կադրերի վերապատրաստում ՀՀ 4 մարզերում,

- դասընթացներն ավարտած կադրերի ներգրավմամբ ԱՎԻ քարոզչության իրականացում,

- պաստառների և այլ դիդակտիկ նյութերի պատրաստում և տարածում,

- ականների/ՊՊՄ-ների պայթյուններից տուժած անձանց մասնագիտական վերապատրաստման դասընթացների կազմակերպում:

- բ) Վտանգավոր տարածքների/ՎՏ/ նշագրման բնագավառում՝

- մշտական և ժամանակավոր նշագրման համակարգերի կառուցում, տեղադրում, մոնիտորինգ և վերականգնում,

- տեղակայված, տեղադրված համակարգերի հանձնում տեղական համայնքներին,

- նշագրման համակարգերից օգտվելու և դրանց պահպանման կանոնների իրազեկման դասընթացների, սեմինարների կազմակերպում համայնքներում,

- Նշագրման համակարգերից օգտվելու և դրանց պահպանման կանոնների իրազեկման դասընթացների և սեմինարների կազմակերպում համայնքներում,

- Տեղակայված և տեղադրված համակարգերի հանձնում տեղական համայնքներին, փաստաթղթավորում,

- Տեղադրված համակարգերի պահպանման մոնիթորինգ:

- գ) Տեխնիկական հետազոտության բնագավառում՝

- Հաստատված և կասկածելի վտանգավոր տարածքների կրճատում:

- դ) Ուսումնական բազայի հագեցման բնագավառում՝

- ուսումնական ականների ձեռքբերում,

- ուսումնական կենտրոնի համար գույքի, կազմ.տեխնիկայի, համալրող նյութերի ձեռքբերում:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական կենտրոն ծրագրի 2018-2020 թվականների ծախսերը հիմնականում պահպանվել են 2017 թվականի հաստատված բյուջի մակարդակով:

18.2. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՐԿԱՐԱՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ԿԱԼԱՆԱՎԱՅՐԵՐ

Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված հատկացումները կուղղվեն գոյություն ունեցող 7 ծրագրերի իրականացմանը: Նշված ծրագրերը մշակվել են 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի

Հանրապետության պետական միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի մշակման մշտապես գործող բարձրագույն խորհրդի կողմից սահմանված կողմնորոշիչ չափաքանակների ու աշխատանքները համակարգող մշտապես գործող խմբի կողմից արված առաջարկությունների ու դիտողությունների հիման վրա և կիրականացվեն պետական կառավարման 5 մարմինների միջոցով (տես Աղյուսակ 18.2.4.):

18.2.1 Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում, ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանում, ՀՀ անձնագրերի բլանկների տպագրում և պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում

Ոստիկանության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

«Ոստիկանության մասին», «Ոստիկանության զորքերի մասին» ՀՀ օրենքներով ամրագրված հիմնախնդիրներին համահունչ ոստիկանությունը պարտավոր է ապահովել՝ մարդու անվտանգությունը, նրանց իրավունքներն ու ազատությունները, հանցագործությունների նախականիտումը, խափանումը, հայտնաբերումը և բացահայտումը, քրեական գործերով նախնական քննությունը, հասարակական կարգի պահպանությունը և հասարակական անվտանգությունը, ճանապարհային երթևեկության անվտանգությունը, սեփականության բոլոր ձևերի հավասար պաշտպանությունը, զենքի պահպանման և օգտագործման նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացումը, անձնագրային ռեժիմի պահպանումը, օրենքով նախատեսված սահմաններում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրենց իրավունքներն ու օրինական շահերը պաշտպանելիս օգնություն ցույց տալը և այլն:

Նշված հիմնախնդիրների և ոստիկանության կանոնադրական գործառույթների համակարգված իրագործումը յուրաքանչյուր տարի ապահովվում է՝ «Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում», «Արտագերատեսչական պահպանություն», «Պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում», «Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց», «ՀՀ քաղաքացու անձնագրերի բլանկների տպագրություն», ինչպես նաև մասնագիտական կրթության ծախսային ծրագրերով:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության բյուջետային քաղաքականությանը համահունչ ոստիկանության բյուջետային հայտերը ներկայացվում են նաև ծրագրային դասակարգմամբ՝ հիմնված ծրագրային բյուջետավորման սկզբունքների վրա: Նպատակը՝ բյուջետային միջոցների դիմաց մատուցվող ծառայությունների և դրա արդյունքների հստակ ցուցահանելն է, գործունեության թափանցիկության և հաշվետվողականության պատշաճ մակարդակն ապահովելը:

Նշված նպատակին և ծրագրային բյուջետավորման հիմնական սկզբունքներին համապատասխան ՀՀ ոստիկանության բյուջետային ծախսերը տարանջատվում են միմյանցից զատ, այսինքն՝ բյուջետային առանձին հատկացումներով ապահովված 16 քաղաքականության միջոցառումից (ծառայությունից), որոնք ֆունկցիոնալ համապատասխանությամբ խմբավորված են հարաբերականորեն ինքնուրույն և ամբողջական հետևյալ 7 ծրագրում.

1) «Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված ծառայություններ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն»,

2) «Հասարակական կարգի պահպանություն, անվտանգության ապահովում և հանցագործությունների դեմ պայքար»,

3) «Պետական պահպանություն»,

4) «Ճանապարհային անվտանգության ապահովում»,

5) «Անձնագրերի և վիզաների տրամադրում և գրանցում»,

6) «Կրթական ծառայություններ»,

7) «Ոստիկանության համակարգի աշխատողների առողջության պահպանում»:

Հասարակական հարաբերությունների զարգացման արդի պայմաններում ոստիկանության գործունեության հետագա բարելավման հիմնական կողմնորոշիչն է հանդիսանալու ժողովրդավարական հասարակարգերում ձևավորված չափանիշներին համապատասխանող ոստիկանություն ունենալու, հասարակության և պետության պահանջի շարունակական իրագործումը:

Օրենսդրական և վարչարարական բարեփոխումների արդյունքում արդեն իսկ ապահովվել է ոստիկանության միասնական համակարգի արդիականացման և հետագա զարգացման մի շարք կարևորագույն նախադրյալներ: Այդուհանդերձ, ոստիկանության կարողությունների հետագա կատարելագործման և հասարակության պահանջներին համապատասխանության ապահովման տեսանկյունից առաջիկա տարիներին նախատեսվում է էապես ընդլայնել և խորացնել համակարգային բարեփոխումները, թե օրենսդրական և վարչարարական նոր փոփոխություններ նախաձեռնելու և, թե գործնական կիրառության նոր գործիքներ եւ մեթոդներ ներդնելու միջոցով, հիմնական նպատակ ունենալով ըստ ամենայնի ապահովել Օրենքի գերակայության սկզբունքը, բարելավել գործունեության թափանցիկությունը, էլ ավելի ամրապնդել ոստիկանության նկատմամբ հասարակության վստահությունը:

Միջնաժամկետ հեռանկարում նախատեսվում է առկա ուժերի և միջոցների կառավարման արդյունավետությունը բարձրացնելու, շահառուներին մատուցվող ծառայությունների որակը բարելավելու, համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերը կրճատելու միջոցով էապես նպաստել հասարակական կարգի և անվտանգության, հանցավորության դեմ պայքարի, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության արդյունավետության հետագա

բարձրացմանը, հասարակության առջև հաշվետվողականության բարելավմանը, ոստիկանության նկատմամբ հասարակության վստահության էլ ավելի ամրապնդմանը:

Ոստիկանության համակարգի նպատակները

- անձի կյանքի և առողջության, իրավունքների, ազատությունների ու օրինական շահերի պաշտպանությունը հանցավոր և հակաիրավական այլ գործողություններից,
- հասարակության և պետության շահերի պաշտպանությունը,
- հանցագործությունների ու վարչական իրավախախտումների նախականիումը, կանխումը և խափանումը,
- հանցագործությունների կանխարգելմանը, հասարակական կարգի ու անվտանգության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- հանցագործությունների հայտնաբերումը և բացահայտումը,
- անչափահասների հանցավորության խմբավորմանը հակազդելու, ոստիկանության տեսադաշտում գտնվող անչափահասների հետ տարվող կանխարգելիչ դաստիարակչական աշխատանքների բարելավումը,
- քաղաքացիների անձնագրավորման, փաստաթղթավորման և հաշվառման գործընթացի կատարելագործումը,
- Հայաստանի Հանրապետությունում ավտոճանապարհային երթևեկության վթարայնության նվազեցման, կանխարգելիչ միջոցառումների արդյունավետության բարձրացումը,
- ոստիկանական գործունեության իրավական դաշտի կատարելագործումը,
- հանցավորության դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային ոստիկանական և այլ կառույցների հետ փոխհամագործակցության ակտիվացումը,
- Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության զորքերի պարտադիր ժամկետային զինծառայողների և պայմանագրային զինծառայողների տեսակարար կշռի փոփոխման միջոցով արդյունավետության բարձրացումը,
- Քաղաքացիական հատուկ ծառայության համակարգի անցման խորացումը և կատարելագործումը,
- Պետավտոհամարանիշներով ապահովումը:

Ոստիկանության ոլորտում զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

Հասարակական հարաբերությունների զարգացման ներկայիս մակարդակը և հակաիրավական երևույթներին հակազդելու՝ հասարակության ավանդաբար մեծ սպասելիքները ոստիկանությունից, հարկադրում են ունենալ այնպիսի լիազորություններով ոստիկանություն, որը ունակ կլինի համարժեք արձագանքել հանցավորության գլոբալիզացիայից բխող սպառնալիքներին, հակաիրավական ոտնձգություններից պաշտպանել մարդուն ու հասարակությանը, իր

գործունեության սկզբունքներով համապատասխանել ժողովրդավարական արժեքային համակարգին:

Նշված նպատակադրումների իրականացմանն ուղղված միջոցառումները հանդիսանալու են ոստիկանության գործունեության ոլորտում առաջիկա տարիներին նախատեսվող բոլոր բարեփոխումների հիմքը: Այսպես.

1) ՀՀ ոստիկանության կազմակերպարավական ձևը և կառուցվածքային փոփոխությունները. ՀՀ Սահմանադրության 159-րդ հոդվածի համաձայն՝ ոստիկանությունը կամ պետական մարմնի կարգավիճակով պետք է ներառվի որևէ նախարարության կազմում կամ ունենա նշված հոդվածով նախատեսված՝ վարչապետին ենթակա պետական մարմնի կարգավիճակ:

Նախընտրելի է համարվում ոստիկանությունը սահմանել որպես վարչապետին ենթակա պետական մարմին: Այս մոդելը ենթադրում է ոստիկանության բնագավառի քաղաքականության մշակում վարչապետի կողմից, ոստիկանության պետի հաշվետվությունն ու պատասխանատվությունը վարչապետի առջև: Մոդելը նախընտրելի է այնքանով, որ հնարավորություն կտա ՀՀ ոստիկանությանը նոր սահմանադրական կարգավիճակին անցում կատարել սահուն՝ առանց կառուցվածքային և գործառության զգալի փոփոխությունների ու ժամանակի անհարկի կորստի: Բացի այդ, առաջարկվող կարգավիճակի պարագայում ոստիկանության քաղաքական չեզոքությունը կլինի առավել երաշխավորված:

Կառուցվածքային փոփոխություններն ընթանալու են հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝

1.1 ոստիկանության զորքերի ապառազմականացում: Այս նպատակով նախատեսվում է ոստիկանության զորքերի կազմակերպման և գործունեության կարգը կանոնակարգել բացառապես ոստիկանական օրենսդրական ակտերով (ներկայումս այն կարգավորվում է ռազմաիրավական օրենսդրական ակտերով) և ուժը կորցրած ճանաչել «Ոստիկանության զորքերի մասին» ՀՀ օրենքը: Հրաժարվել «ոստիկանության զորքեր» հասկացությունից և վերակազմակերպված տվյալ ստորաբաժանումը օգտագործել օրենքով նախատեսված հետևյալ բացառիկ դեպքերում՝ զանգվածային անկարգությունները կանխելիս ու խափանելիս, հակաահաբեկչական միջոցառումներ իրականացնելիս, ռազմական և արտակարգ դրության իրավական ռեժիմն ապահովելիս, տարերային աղետների կամ տեխնածին վթարների ժամանակ որոնողական-փրկարարական աշխատանքներին աջակցելիս:

1.2 համանման գործառույթներ իրականացնող կենտրոնական ապարատի ստորաբաժանումների միավորում՝ ստեղծելով դեպարտամենտներ: Համանման գործառույթներ իրականացնող կենտրոնական ապարատի ստորաբաժանումների միավորումը կբարձրացնի

ստորաբաժանումների կառավարման արդյունավետությունը և պատասխանատվությունը, կօպտիմալացվի դրանց թվակազմը:

1.3 շուրջօրյա ռեժիմով գործող պարեկային նոր ծառայության ստեղծում: Պարեկային շարժական ծառայությունը բեռնաթափելու է համայնքային ոստիկանության և օպերատիվ-հետախուզական ստորաբաժանումների աշխատանքը, բարձրացնելու է բնակավայրերում իրավախախտումների կանխարգելման արդյունավետությունը՝ հնարավորություն տալով օպերատիվ արձագանքել իրավախախտումների դեպքերին (հաշված ռուպեների ընթացքում): Պարեկային շարժական ծառայությունը բնակավայրերում փոխարինելու է ճանապարհային ոստիկանության ստորաբաժանումներին, ընդ որում՝ ճանապարհային երթևեկության կանոնների պահպանման նկատմամբ հսկողությունը հանդիսանալու է նրա հիմնական գործառույթներից մեկը:

Պարեկի կողմից ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումներ կատարելու համար վարչական վարույթ սկսելը կամ տեղում վարչական ակտ կազմելը հանդիսանալու է պարեկի իրավունքը և ոչ թե պարտականությունը (ներկայումս այն Ճանապարհային ոստիկանության պարտականությունն է): Պարեկի կողմից վարչական ներգործության միջոցներ կիրառելը կարող է պարտականություն դառնալ մասնավորապես՝ տրանսպորտային միջոցներ վարելու իրավունք չունեցող կամ տրանսպորտային միջոցներ վարելու իրավունքից զրկված անձանց կողմից տրանսպորտային միջոցներ վարելու, տրանսպորտային միջոցը ոչ սթափ վարելու, առանց հաշվառման համարանիշի, կեղծված կամ փոխարինված հաշվառման համարանիշով վարելու դեպքերում, ինչպես նաև ճանապարհային երթևեկության կանոնների այն խախտումների համար, որոնք առաջացրել են վթարային իրավիճակներ:

2) Հասարակական վստահություն և քաղաքացիներից աջակցություն ստանալու գործունեության արդյունավետության բարձրացում. Ոստիկանությունն իր գործունեության ընթացքում ապահովելու է հասարակական վստահության շարունակական բարձրացումը և քաղաքացիներից աջակցությունը: Ոստիկանության ծառայողների գործողությունները քաղաքացիների համար պետք է լինեն հիմնավորված և հասկանալի: Այս նպատակով իրականացվելու են հետևյալ հիմնական միջոցառումները.

2.1 ոստիկանության ծառայողի կողմից քաղաքացու պատիվը, արժանապատվությունը, բարի համբավը վիրավորանքի և զրպարտության միջոցով արատավորող և դատարանի կողմից իրականությանը չհամապատասխանող ճանաչված տեղեկություններ հրապարակվելու դեպքերում, այդպիսիք հերքվելու են այն ձևով, ինչպես դրանք հրապարակվել են:

2.2 Ոստիկանությունը մշտապես իրականացնելու է իր գործունեության վերաբերյալ հասարակական կարծիքի, ինչպես նաև քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների և ոստիկանության միջև համագործակցության մշտադիտարկում: Մշտադիտարկման արդյունքները

պարբերաբար ներկայացվելու են Կառավարությանը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին և քաղաքացիներին զանգվածային լրատվության միջոցների, այդ թվում՝ համացանցի միջոցով:

2.3 Օրենքով սահմանվելու է, որ հասարակական կարծիքը հանդիսանում է ոստիկանության գործունեության պաշտոնական գնահատման հիմնական չափորոշիչներից մեկը:

2.4 Հաշվի առնելով միջազգային և տեղական փորձը՝ ոստիկանությունը և նրա տարածքային մարմինները վերանայելու են կից գործող հանրային խորհուրդների հետ համագործակցության մեխանիզմները, որոնցով ապահովվելու է ՀՀ քաղաքացիների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, իրավապաշտպան, կրոնական, ձեռնարկատերերի և հասարակական այլ միավորումների շահերի համաձայնեցումը, ոստիկանության գործունեության նկատմամբ հասարակական վերահսկողություն իրականացումը:

3) Ժամանակակից տեղեկատվական համակարգերի և տեխնոլոգիաների օգտագործում. Ժամանակակից տեղեկատվական համակարգերը և տեխնոլոգիաները լայնորեն պետք է կիրառվեն ոստիկանության գործառույթներն իրականացնելիս, մասնավորապես հասարակական կարգը պահպանելիս և հասարակական անվտանգությունն ապահովելիս, հանցագործությունները, վարչական իրավախախտումները հայտնաբերելիս, կանխելիս, խափանելիս, պատահարների հանգամանքները պարզելիս: Իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարող ոստիկանության ծառայողների գործողությունները վերահսկելու նպատակով ոստիկանությունն իրավունք է ունենալու ստեղծել և օգտագործել տեխնիկական միջոցներ, ընդ որում դրանց օգտագործումը և կիրառման մեթոդները չպետք է ոստիկանության մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը, նրա հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները, սպանան մարդու կյանքին և առողջությանը կամ շրջակա միջավայրին: ՀՀ կառավարությունը ձեռնարկելու է հետևյալ միջոցառումները՝

3.1 ՀՀ ոստիկանությունում 2016 թվականին ներդրված օպերատիվ տեղեկատվական թվայնացված համակարգի (այն իրենից ենթադրում է օպերատիվ-հետախուզական տեղեկությունների միասնական բազա, որը հնարավորություն է տալու սեղմ ժամկետում նույնականացնել օպերատիվ հետաքրքրություն ներկայացնող անձանց կամ կատարել օպերատիվ-հետախուզական վերլուծություններ) կատարելագործում, և ՀՀ ոստիկանության տարածքային բոլոր ստորաբաժանումներում նշված համակարգի հասանելիության ապահովում:

3.2 պարեկային ծառայողների համազգեստին ամրացվող շարժական տեսաձայնագրող սարքերի ձեռքբերում և օգտագործում:

3.3 էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառության համակարգի ներդնում ոստիկանությունում:

3.4 ոստիկանության կողմից վարվող շտեմարանների միասնական համակարգի ստեղծում, որը հնարավորություն կտա սեղմ ժամկետում անձին ստուգել դատվածության, տրանսպորտային միջոցների, վարչական պատասխանատվության ենթարկված անձանց, հետախուզվողների, տուժողների շտեմարաններով:

3.5 օրվա, ամսվա, կիսամյակի, տարեկան կտրվածքով տարածում ունեցող հանցագործությունների դեպքի վայրերի երկչափ (2D) «էլեկտրոնային քարտեզ»-ի ստեղծում՝ դեպքի հանգամանքների հակիրճ նկարագրությամբ, կատարման տեղանքի, ժամի, օրվա, եղանակի, սեզոնայնության վերաբերյալ վերլուծություններ կատարելու հնարավորությամբ, որը թույլ կտա ճիշտ տեղաբաշխել և կառավարել ոստիկանության ուժերն ու միջոցներն ինչպես Երևան քաղաքում, այնպես էլ մարզերում, ձեռնարկել հանցագործությունների կատարմանը նպաստող պայմանների վերացմանն ուղղված գործողություններ:

4) ՀՀ Ոստիկանության պրոֆիլակտիկ գործունեության արդյունավետության բարձրացում. Հասարակությունում ընթացող հանցածին գործընթացներին հակազդումը, հանցավորության բացասական հետևանքների վերացումը, հանցավորություն ծնող պատճառների ու պայմանների չեզոքացումը ենթադրում են տնտեսական, սոցիալ-հոգեբանական, իրավական, հոգեբանամանկավարժական, կազմակերպչական, տեխնիկական բնույթի գործողություններ ու համակարգված գործակցություն, որը կարող է ապահովվել միայն հանցավորության հակազդման (կանխարգելման) ազգային ծրագրերի իրականացմամբ:

Այս նպատակով ՀՀ Կառավարությունը ՀՀ ոստիկանության և մյուս իրավապահ մարմինների միջոցով նախաձեռնելու է՝

4.1 հանցավորության հակազդման (կանխարգելման) երկարաժամկետ կամ կարճաժամկետ ազգային ծրագրերի մշակումը՝ դրանցում ներգրավելով ՀՀ պետական մարմիններին, քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտներին և բնակչությանը:

4.2 պրոֆիլակտիկ գործունեության բնագավառում ոստիկանության լիազորությունների օրենսդրական ամրագրումը:

4.3 համագործակցության խթանումը ՀՀ ոստիկանության և պրոբացիոն ծառայության միջև, դատական ակտի պահանջների կատարումը չարամտորեն խախտող պրոբացիայի շահառուների նկատմամբ դատարանի որոշմամբ օրենքով նախատեսված լրացուցիչ սահմանափակումներ կիրառելու համար պրոբացիոն ծառայությանը դիմելը:

4.4 տուժողներին արագ օգնության հասնելու, անհետաձգելի բժշկական օգնություն ցուցաբերելու, իրավախախտումները կանխելու ու խափանելու, «տաք հետքերով» իրավախախտներին հայտնաբերելու նպատակով հատուկ մասնագիտացված ստորաբաժանման՝ պարեկային նոր ծառայության ստեղծում:

4.5 փոխգործակցության խորացումը համայնքային ոստիկանության և համայնքի բնակիչների միջև, համայնքային ոստիկանության հենակետերի շարունակական հիմնադրումը, համայնքներում ոստիկանության աշխատանքների կազմակերպումը բնակիչների կարիքներին համահունչ:

4.6 Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում ՀՀ ոստիկանության մարզային վարչությունների կազմում թվային տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ շահագործվող օպերատիվ կառավարման կենտրոնների ստեղծումը, որոնք թույլ են տալու իրավախախտումների և հանրորեն վտանգավոր դեպքերի վերաբերյալ ողջ տեղեկատվությունը կուտակել մեկ կենտրոնում, ապահովել դրանց օպերատիվ արձագանքումը, ճիշտ և արդյունավետ կառավարել ոստիկանության ուժերը և միջոցները:

5) Հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների և պատահարների մասին դիմումների և հաղորդումների գրանցման, հաշվառման ընթացակարգերի վերանայում և նորմատիվ կանոնակարգում.

Հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների և պատահարների մասին հաղորդումների գրանցման և հաշվառման ընթացակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում նորմատիվ կանոնակարգում չունի և իրականացվում է գերատեսչական ներքին հրամաններով: Այս հանգամանքը և բացասաբար է անդրադառնում հանցագործություններից և իրավախախտումներից տուժած քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանության վրա, և թուլացնում է ոստիկանության գործունեության նկատմամբ հասարակական վերահսկողությունը: Իներցիայի ուժով դեռևս շարունակվում է պահպանվել խորհրդային տարիներից մնացած՝ իրավախախտումները ըստ դրանց ստացման աղբյուրների տարբեր գրանցամատյաններում հաշվառելու պրակտիկան:

Ոստիկանությունում ավանդաբար գրանցվում են նաև հիվանդանոցային բոլոր ահազանգերը՝ անկախ հանցագործության կամ ուղղակի դժբախտ պատահարի հետևանքով անձին վնաս պատճառված լինելու հանգամանքից: Այս իրողությունը խախտում է բժշկական կազմակերպություններ բուժօգնության դիմած անձանց բժշկական գաղտնիքի՝ նույնն է թե մասնավոր կյանքի գաղտնիության իրավունքը, ինչը երաշխավորված է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով:

ՀՀ կառավարությունը.

5.1 ընդունելու է հանցագործությունների, վարչական իրավախախտումների և պատահարների մասին դիմումների և հաղորդումների գրանցման, հաշվառման գործընթացը կանոնակարգող նորմատիվ ակտ: Նշված ակտի ընդունմամբ.

5.1.1 բացառվելու է իրավախախտումների և պատահարների դեպքերը տարբեր գրանցամատյաններում գրանցելու պրակտիկան.

5.1.2 երաշխավորվելու է հանցագործությունների և իրավախախտումների մասին էլեկտրոնային եղանակով հաղորդումներ ներկայացնելու քաղաքացիների և կազմակերպությունների իրավունքը:

5.2 հանդես է գալու քաղաքացիների բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների անձեռնմխելիությունը երաշխավորող օրենսդրական նախաձեռնությամբ՝ հստակ սահմանելով բժշկական կազմակերպությունների կողմից այդ տեղեկությունները իրավապահ մարմիններին պարտադիր տրամադրելու դեպքերը:

6) Պարտապան ֆիզիկական անձանց հետախուզման ընթացակարգերի վերանայում.

Դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայությունից և դատարաններից խուսափող պարտապան հետախուզվողների հայտնաբերման աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացման անհրաժեշտություն ունի: Կառավարության կողմից ձեռնարկվում են այնպիսի կազմակերպական և իրավաստեղծ միջոցառումներ, որոնց արդյունքում ոստիկաններն այլևս չեն այցելի հետախուզվող պարտապան ֆիզիկական անձանց բնակարաններ (առավել ևս, որ այդ այցելությունները հայտնի չափով կրում են ձևական բնույթ և սահմանափակվում են բացատրական աշխատանքով) և հետախուզման մասին պատշաճ ծանուցված պարտապանների նկատմամբ չեն կիրառի անձնական ազատությունը սահմանափակող հարկադրանքի միջոցներ, սակայն այդ անձինք հարկադրված կլինեն ներկայանալ հետախուզում նախաձեռնած մարմին:

Հիշյալ խնդիրը լուծելու համար անհրաժեշտ է՝

6.1 օրենքով իրավունք վերապահել ոստիկանությանը պարտապան ֆիզիկական անձանց տվյալները ՀՀ սահմանային էլեկտրոնային կառավարման տեղեկատվական (այսուհետ՝ ՍԷԿՏ) համակարգ մուտքագրելու և նրանց ելքը սահմանափակելու համար:

6.2 օրենքով իրավունք վերապահել ոստիկանությանը և վարչական այլ մարմիններին՝ ժամանակավորապես, մինչև հետախուզման դադարեցումը մերժել հանրային որոշ ծառայությունների մատուցումը պարտապան ֆիզիկական անձանց:

6.3 քաղաքացիներին հնարավորություն ընձեռել ԴԱՀԿ ծառայության sms ծանուցումների գրանցման շտեմարանում գրանցվելուց հետո ծանուցվել ոչ միայն իր վերաբերյալ հարուցվող կատարողական վարույթներով կիրառված արգելանքների, այլև իր նկատմամբ հետախուզում հայտարարված լինելու մասին:

6.4 ստեղծել էլեկտրոնային հարթակ պարտապան հետախուզվողների վերաբերյալ, որում մուտքագրելով հանրային ծառայության համարանիշը, քաղաքացին կկարողանա ստուգել ՍԷԿՏ համակարգում իր նկատմամբ սահմանափակում կիրառված լինելու հանգամանքը: Հետախուզման մասին ծանուցումները թույլ կտան քաղաքացիներին հանրապետության սահմանը հատելիս սահմանային անցման կետերում խուսափել անհարմար իրավիճակներից:

6.5 հետախուզումը հայտարարելու և հետախուզումը դադարեցնելու վերաբերյալ տեղեկությունները իրավասու վարչական մարմինների միջև փոխանակել էլեկտրոնային եղանակով, ինչը քաղաքացիներին կազատի հետախուզումը դադարեցված լինելու հանգամանքն ապացուցելու բեռից և այլ անհարմարություններից:

7) ՀՀ ոստիկանության ծառայողների համար լրացուցիչ սոցիալական երաշխիքների նախատեսում. Ոստիկանության ծառայողների սոցիալական վիճակի բարելավումը ՀՀ Կառավարության օրակարգային հիմնախնդիրներից է: Ոստիկանությունում ծառայության գրավչությունը բարձրացնելու և երկարաժամկետ հեռանկարում հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը հաջողությամբ իրագործելու նպատակով նախատեսվում է ոստիկանության արտաբյուջետային ֆոնդերից որոշակի միջոցներ հատկացնել՝

7.1 ծառայողական բնակարաններ ձեռք բերելու և հաստատված նորմատիվների համաձայն կարիքավոր համարվող ոստիկանության ծառայողների ընտանիքների օգտագործմանը հանձնելու նպատակով:

7.2 ոստիկանության առանձին ստորաբաժանումների ծառայողների անձնական սեփականություն հանդիսացող տրանսպորտային միջոցները և բջջային հեռախոսները ծառայողական նպատակներով օգտագործելու դիմաց մասնակի փոխհատուցումներ վճարելու համար:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում ծրագրի 2018-2020 թվականներին ծախսերը հիմնականում պահպանվել են 2017 թվականի հաստատված բյուջեի մակարդակով:

ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանություն ծրագրով նախատեսվում է բյուջետային հատկացումների շրջանակներում իրականացնել ՀՀ կառավարության 2004 թվականի ապրիլի 29-ի՝ N 1008-Ն որոշման N 1 հավելվածով հաստատված օբյեկտների պահպանությունը:

ՀՀ անձնագրերի բլանկների տպագրություն ծրագրով 2018-2020 թվականներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի ժամանակահատվածում, յուրաքանչյուր տարի ըստ կանխատեսումների, նախատեսվում է ձեռք բերել 500,0 հազար հատ սովորական նմուշի անձնագրի բլանկներ և 30,283 հատ կենսաչափական կողմնորոշիչներ պարունակող էլեկտրոնային անձնագրի բլանկներ:

Պետավտոհամարանիշների ձեռքբերում ծրագրով ծախսերը պահպանվել են ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով նախատեսված մակարդակը: 2018-2020 թվականներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի ժամանակահատվածում, յուրաքանչյուր տարի ըստ կանխատեսումների, ձեռքբերվող քանակը կկազմի 53934 զույգ պետավտոհամարանիշ:

18.2.2 Ազգային անվտանգության ապահովում և պետական պահպանության ապահովում

Ազգային անվտանգության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայությունը, գործելով ՀՀ օրենդրական դաշտի պահանջների սահմաններում, ինչպես նաև 2001 թվականի դեկտեմբերի 28-ին ընդունված՝ «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ օրենքով, կատարում է բազմաբնույթ ծառայություններ, ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն) իրավասության սահմաններում, մասնավորապես, ՀՀ ինքնիշխանության, պետական սահմանների անձեռնմխելիության, տարածքային ամբողջականության, սահմանադրական կարգի, քաղաքացիների իրավունքների, ազատության և օրինական շահերի ապահովումը, Հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդումը, անվտանգության ապահովման և ամրապնդման, պետական պահպանության, տնտեսական, գիտատեխնիկական և պաշտպանական ներուժի հզորացման նպատակով համապատասխան տեղեկատվությունների հավաքումը, ռազմարդյունաբերական, տնտեսական, ատոմային էներգետիկայի, տրանսպորտի, կապի, էկոնոմիկայի, ֆինանսների և արդյունաբերական, ռազմավարական օբյեկտների, առաջնային գիտական մշակումների ոլորտներում անվտանգության ապահովումը, ահաբեկչության, կոռուպցիայի և կաշառակերության դեմ պայքարը, օտարերկրյա պետությունների հատուկ ծառայությունների ու կազմակերպությունների, ինչպես նաև առանձին անձանց հետախուզական և այլ քայքայիչ գործունեության բացահայտումը, կանխումն ու խափանումը: 2017 թվականի հունվարի 1-ից Հայ-վրացական սահմանի անցողականության բարձրացման նպատակով ավելացվել են հսկիչ-անցագրային կետերի քանակը, որը կնպաստի բեռների և մարդկանց փաստաթղթերի ձևակերպման ժամանակի խնայողությանը:

«Հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա անձանց անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան՝ 2005 թվականից ՀՀ պետական բյուջեում ընդգրկվել է «Պետական պահպանության ապահովում» ծրագիրը: Այդ Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է պետական պահպանություն՝ պետական պահպանության օբյեկտների անվտանգության ապահովման և պետական օբյեկտների պաշտպանության ոլորտի գործառույթ, որն իրականացվում է իրավական, կազմակերպական, պահպանական, ռեժիմային, օպերատիվ-հետախուզական, տեխնիկական և այլ միջոցառումների համակցմամբ:

Ազգային անվտանգության համակարգի նպատակները

- Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգի ապահովում,
- պետական սահմանների պահպանություն, սահմանային գոտու անձեռնմխելիություն,
- օտարերկրյա հատուկ ծառայությունների գործունեության կանխում,
- պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաների անվտանգության ապահովում,

- պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաններին հատուկ կապով ապահովում,
- պահպանվող օբյեկտներին սպառնացող վտանգի կանխատեսում և բացահայտում,
- պահպանվող օբյեկտներին սպառնացող վտանգի կանխարգելման համար համալիր միջոցառումների իրականացում,
- պահպանման ենթակա օբյեկտների անվտանգության ապահովումը նրանց մշտական կամ ժամանակավոր գտնվելու վայրում,
- ահաբեկչության դեմ պայքարին մասնակցություն,
- սահմանված անցագրային ռեժիմի պահպանում,
- համակարգի անձնակազմի հետ տարվող աշխատանքների և ծառայողների մասնագիտական պատրաստականության կատարելագործում նրանց իրավական և սոցիալական պաշտպանվածության ապահովում:

Ազգային անվտանգության համակարգի զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

- սննդամթերքի, հանդերձանքի, նորագույն հատուկ տեխնիկայի, սարքավորումների, զենքի և զինամթերքի ձեռքբերման շարունակական գործընթացի ապահովումը:
- տնտեսության ոլորտում կատարվող հանցագործությունների, այդ թվում՝ կոռուպցիայի տարբեր դրսևորումների և տնտեսության զարգացմանը խոչընդոտող այլ երևույթների ժամանակին հայտնաբերման ու բացահայտման աշխատանքների ակտիվացումը,
- օպերատիվ գործունեության արդյունավետության բարձրացումը,
- պետական սահմանի շուրջօրյա հսկում և պահպանում, այդ թվում նաև էլեկտրոնային համակարգերով և ծառայողական կենդանիներով (շներ, ձիեր և այլն),
- հետախուզական միջոցառումների անցկացում,
- հակահետախուզության ոլորտի ընդլայնում, օտարերկրյա հատուկ ծառայությունների կողմից օգտագործվող գործակալական ցանցի բացահայտում,
- ռազմական հակահետախուզական աշխատանքների իրականացում, հավանական հակառակորդի կողմից ռազմական ուսնձգությունների կանխում,
- ռադիո-հակահետախուզության անցկացում,
- գաղտնի տեղեկատվության հրապարակման կասեցում,
- միջուկային անվտանգության ապահովման աշխատանքների իրականացում,
- մաքսանենգության դեմ պայքարի ապահովում,
- ահաբեկչության դեմ պայքարի գործընթացի կազմակերպում և անցկացում,
- նյութատեխնիկական բազայի բարելավման շարունակական գործընթացի ապահովում,
- օրենքով վերապահված այլ գործողությունների իրականացում:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

Ազգային անվտանգության ապահովում և պետական պահպանության ապահովում
ծրագրերի 2018-2020 թվականներին ծախսերը հիմնականում պահպանվել են 2017 թվականի հաստատված բյուջեի մակարդակով:

18.2.3 Կալանավայրեր

Քրեակատարողական համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական ծառայությունը բաղկացած է Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական վարչությունից և Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության թվով 12 քրեակատարողական հիմնարկներից:

Ծառայությունը կազմակերպում է քրեական պատիժների կատարման կապակցությամբ դատարանների՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների և որոշումների կատարումը, կալանավորվածներին կալանքի տակ պահելը, ինչպես նաև դատապարտյալների և կալանավորվածների փոխադրումներին աջակցելը, քրեակատարողական հիմնարկներում օրինականության, այնտեղ պահվող անձանց, ինչպես նաև դրանց տարածքում գտնվող անձնակազմի և քաղաքացիների անվտանգությունն ապահովելը, դատապարտյալների և կալանավորվածների կյանքի և առողջության պահպանման, անհատական, կրթական և մշակութային զարգացման պայմանների ապահովումը, դատապարտյալների և կալանավորվածների սոցիալիզացիաներական վերականգնումը, աջակցությունն իրավապահ մարմիններին՝ հանցագործությունների կանխարգելման և բացահայտման աշխատանքներում, ենթակա կառուցվածքային ստորաբաժանումների, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկների գործունեության համակարգումը:

2009 թվականին ընդունված քրեակատարողական ծառայության 2009-2016 թվականների զարգացման հայեցակարգի շրջանակներում քրեակատարողական ծառայությունում ՀՀ Արմավիրի մարզում՝ 2006-2016 թվականների ընթացքում իրականացված 9,289.5 մլն դրամի շինարարական աշխատանքների արդյունքում, 2016 թվականից ամբողջությամբ շահագործման է հանձնվել 1200 ազատազրկվածների պահման համար նախատեսված «Արմավիր» ՔԿ հիմնարկը, որտեղ ներկայումս պահվում են 630 ազատազրկվածներ: «Արմավիր» ՔԿ-ի հիմնարկում պահվող ազատազրկվածների թիվ 2017-2018 թվականների ընթացքում կհասցվի սահմանված լրակազմի սահմանաչափին:

ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հունիսի 26-ի N 728 որոշման համաձայն «Հայաստանի վերականգնվող էներգետիկայի և էներգոխնայողության հիմնադրամի» կողմից ՔԿ հիմնարկներում իրականացվել է շուրջ 2,280,144,6 հազար դրամի ներդրումներ, որի շնորհիվ բարելավվել է կալանավայրերում պահվող ազատազրկվածների կոմունալ-կենցաղային և ջեռուցման խնդիրները:

Ծառայության պահպանման նպատակով ոչ առաջնահերթ ծախսային ուղղությունները մատնանշվում են՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ տվյալ ուղղություններով կատարվող ծախսերն ավելացնելու անհրաժեշտությամբ հանդերձ՝ դրանք, այնուամենայնիվ, մյուս ուղղությունների համեմատ փոքր կարևորություն ունեն: Ոչ առաջնահերթ ծախսային ուղղություններն են.

1. գրասենյակային պարագաներ և նյութեր,
2. գույք և սարքավորումներ,
3. գործուղումներ և ծառայողական շրջագայություններ:

Քրեակատարողական համակարգի նպատակները

2018-2020թթ. ընթացքում քրեակատարողական ծառայության հիմնական նպատակները շարունակվելու են լինել՝

- օրենսդրական դաշտի կատարելագործում և ծառայողական գործունեության թափանցիկության ապահովում, կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցում.

- միջազգային չափանիշներին համապատասխան քրեակատարողական հիմնարկների կառուցում և վերակառուցում, գերծանրաբեռնվածության նվազեցմանն ուղղված այլ միջոցառումների իրականացում.

- որակյալ բժշկական ծառայության ներդնում (այդ թվում՝ հոգեբուժական ծառայությունների կատարելագործում).

- անազատության մեջ պահվող անձանց զբաղվածության, ինչպես նաև նրանց վերասոցիալականացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում.

- որակյալ սննդի ապահովման քաղաքականության մշակում և իրականացում.

- պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման արդյունավետ չափորոշիչների և կառուցակարգերի ներդնում.

- ցմահ ազատազրկման դատապարտված անձանց պատժի կրման պայմանների բարելավում.

- քրեակատարողական ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների շարունակական կատարելագործում.

- քրեակատարողական ծառայողների սոցիալական պայմանների բարելավում.

- քրեակատարողական ծառայությունում էլեկտրոնային-ավտոմատացված համակարգերի մշակում և ներդնում.

- անվտանգության և պահպանության ինժեներատեխնիկական արդի համակարգերով վերազինում.

- միջազգային համագործակցության ընդլայնմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում՝ քրեական պատիժների կատարման ոլորտի միջազգային առաջադեմ փորձի ներդնման նպատակով.

- խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի դրսևորումների հարցերով բողոքարկման մեխանիզմների կատարելագործում:

18.2.4 ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայություն

Փրկարար ծառայության համակարգում իրավիճակի նկարագրություն

Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայությունը (այսուհետ՝ Փրկարար ծառայություն) ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ոլորտում գործող պետական մարմին է, իր 11 տարածքային փրկարարական վարչություններով, մշակում և իրականացնում է արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության և քաղաքացիական պաշտպանության բնագավառներում ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը: Նրա լիազորությունները սահմանվում են «Փրկարար ծառայության մասին», «Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին», «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» և «Հրդեհային անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքներով և այլ իրավական ակտերով:

Վերջին տարիներին կառուցվածքային բարեփոխումները թերևս առավել չափով իրենց ազդեցություններն ունեցան փրկարար ծառայության վրա: Նախ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր արտակարգ իրավիճակների վարչության կազմում վերակազմավորվեց հրշեջ ծառայությունը, այնուհետև՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր արտակարգ իրավիճակների վարչությունը վերակազմավորվեց ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության կազմում, հետագայում վերանվանվեց Հայաստանի փրկարար ծառայության, 2008 թվականին վերակազմավորվել է ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կազմում՝ Փրկարար ծառայության, 2015 թվականին վերակազմավորվել է ՀՀ տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարության կազմում՝ Փրկարար ծառայության, իսկ ներկայումս ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կազմում՝ Փրկարար ծառայության:

Համակարգի ստեղծումը համընկել է անկախ պետականության ձեռքբերման հետ, հետևաբար անցումային շրջանի բոլոր դժվարություններն ուղղակիորեն ազդել են փրկարար ծառայության ձևավորման և զարգացման վրա: 2005 թվականի սեպտեմբերի 1-ից ուժի մեջ է մտել «Փրկարար ծառայության մասին» ՀՀ օրենքն՝ առավել հստակեցնելով նրա դերը և տեղը պետական գործառույթների բնագավառում: 2016 թվականին ՀՀ ԱԻՆ փրկարար ծառայության

ստորաբաժանումների և օպերատիվ խմբերի կողմից արտակարգ դեպքերի, պատահարների հետևանքների վերացման նպատակով իրականացվել են 20130 ելք, որից հրդեհների մարման նպատակով՝ 6050 ելք, փրկարարական աշխատանքների իրականացման նպատակով՝ 16098 ելք:

Վերջին տարիների ընթացքում մեծածավալ ներդրումներ են կատարվել Փրկարար ծառայության համակարգի զարգացման ուղղությամբ՝ ձեռք են բերվել ստացիոնար գերկարճալիք ռադիոկայաններ, շարժական գերկարճալիք ռադիոկայաններ, դյուրակիր գերկարճալիք ռադիոկայաններ, ստացիոնար կարճալիք ռադիոկայաններ, սնման սարքեր, նոր հաճախականություն, մոտորանավակ, օպերատիվ ծառայության և հրշեջ փրկարարական մեքենաներ:

2011 թվականի սեպտեմբերից փրկարար ծառայության ճգնաժամային կառավարման կենտրոնում հիմնվեց նոր «911» ծառայություն, ինչի արդյունքում բարձրացվեց բնակչության պաշտպանվածության աստիճանը տարաբնույթ արտակարգ իրավիճակներում: «911» ծառայության աշխարհագրության զարգացման և ընդլայնման ուղղությամբ մեծածավալ աշխատանքներ են իրականացվել և ավարտին են հասցվել ՓԾ մարզային փրկարարական վարչություններում և ԼՂՀ ԿԱ արտակարգ իրավիճակների պետական ծառայությունում ՃԿԿ ստեղծման գործընթացները: Ահազանգերի կենտրոնացման և համակարգված արձագանքումների իրականացման եղանակով շտապօգնության և մարդուն հրատապ օգնության ցուցաբերման բնագավառում մատուցվող ծառայությունների արդյունավետության և որակի բարձրացման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումների շնորհիվ «911» հեռախոսահամարը արդեն գործում է ապակենտրոնացված յուրաքանչյուր մարզում՝ ահազանգման կենտրոնների սպասարկման տարածքներին համապատասխան: 2016 թվականին ՃԿԱԿ «911» ծառայության կենտրոնական ահազանգման կենտրոնի կողմից սպասարկվել է 23922 ահազանգ բժշկական և հոգեբանական խորհրդատվության գծով սպասարկվել է համապատասխանաբար 3708 և 328 ահազանգ:

«SOS SYSTEMS» հակահրդեհային ինքնաշխատ ազդարարման համակարգի միջոցով ստացվել է 4460 ահազանգ, որոնք սահմանված կարգով սպասարկվել են:

«Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» և «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքներին համապատասխան՝ համակարգի փրկարարական ստորաբաժանումների կողմից իրականացվում են հրամանատարաշտաբային ուսումնավարժություններ, շտաբային ուսումնավարժություններ, շտաբային վարժանքներ, հատուկ տակտիկական ուսումնավարժություններ, համայնքային և օբյեկտային համալիր ուսումնասիրություններ:

Փրկարար ծառայության համակարգում ստեղծվել է Քաղպաշտպանության հավաքական ուժերի կենտրոնը:

ՀՀ ԱԻՆ փրկարար ծառայության քաղաքացիական պաշտպանության վարչության Քաղպաշտպանության հավաքական ուժերի կենտրոնում ստեղծվել են ՀՀ Տավուշի մարզի

սահմանամերձ համայնքների հատուկ օբյեկտների պահպանության 2 ջոկատների 10 հենակետեր:

Հատուկ օբյեկտների պահպանության 2 ջոկատների կողմից իրականացվում են՝

7) Հատուկ օբյեկտների պահպանությունը (ջրամբարներ, ջրաղբյուրներ, կապտածներ, կամուրջներ),

8) պահակային ծառայության կազմակերպում ու իրականացում,

9) մասնակցություն հակադեսանտային և հակադիվերսիոն միջոցառումների իրականացմանը,

10) ստեղծված իրավիճակի մասին հավաստի տեղեկությունների հայթայթման նպատակով ՔՊ հետախուզության անցկացում՝ ՔՊ ղեկավար կազմի կողմից հիմնավորված որոշումներ ընդունելու համար,

11) պաշտպանիչ մատույցների և դիրքերի կառուցման աշխատանքների կատարում,

12) ականապատ տարածքների հայտնաբերում, արգելանշանների տեղադրում (ականազերծման միջոցառումների իրականացում) և տարածքի հսկողության կազմակերպում,

13) ավերված, խարխված և այրվող շինություններից, փլատակներից տուժածների որոնում, հայտնաբերում, հանման և տեղափոխման կազմակերպում ու իրականացում,

14) վթարների և խոցման օջախներում տուժածներին առաջին բժշկական օգնության ցուցաբերումը,

15) բնակչության տարահանման միջոցառումներին աջակցումը,

Նախատեսվում է ստեղծել ևս նման 10 հենակետեր՝ 6-ը ՀՀ Տավուշի մարզում, 4-ը՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզում:

Որպես փրկարար ծառայություն՝ համակարգի հիմնական բնորոշիչը պետք է լինի փրկարարական կազմավորումների մշտական մարտական պատրաստականությունը, որոնց և ուղղվում են զարգացման հիմնական ուղղությունները:

Փրկարար ծառայությունը համագործակցում է միջազգային կազմակերպությունների հետ՝ իրականացնելով փորձի փոխանակում, փոխադարձ այցելություններ, համատեղ միջոցառումների կազմակերպում, ինչպես նաև արտերկրում կազմակերպված միջոցառումներին փրկարար ծառայության ներկայացուցիչների մասնակցություն: Համագործակցությունն իրականացվում է հետևյալ ուղղություններով՝

- Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գրասենյակի (JICA) հետ,
- Ճապոնիայի կառավարության հետ,
- ՄԱԿ-ի գրասենյակի հետ,
- Համաշխարհային բանկի հետ,
- Ասիական զարգացման բանկի հետ,

- Եվրոպական Հանձնաժողովի քաղաքացիական պաշտպանության և մարդասիրական օգնության գործառնությունների գլխավոր վարչության հետ,
- ՆԱՏՕ-Հայաստան անհատական գործընկերության ծրագրի շրջանակներում,
- ԱՊՀ տարերային և տեխնաժին բնույթի աղետների միջպետական խորհրդի շրջանակներում,
- ՀԱՊԿ շրջանակներում,
- Սևծովյան տնտեսական համագործակցության շրջանակներում,
- Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալության (IAEA) հետ,
- Միջուկային զենքի փորձարկման համապարփակ արգելման համաձայնագրի կազմակերպության (CTBTO),
- Քաղաքացիական պաշտպանության միջազգային կազմակերպության (ICDO) հետ
- Քիմիական զենքի արգելման կազմակերպության հետ,
- Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի հետ,
- Կենսաբանական ոլորտում ներգրավման համագործակցային ծրագրի (DTRA) շրջանակներում և այլն:

Փրկարար ծառայության համակարգի նպատակները

Փրկարար ծառայությունն իրականացնում է արտակարգ իրավիճակների կանխման, հնարավոր հետևանքների նվազեցման և վերացման, քաղաքացիական պաշտպանության գործառնություններ, արտակարգ իրավիճակներում և ռազմական դրության (պատերազմի) ժամանակ բնակչության և տնտեսության օբյեկտների (տարածքների) պաշտպանության, ինչպես նաև փրկարարական, վթարային փրկարարական, անհետաձգելի վթարավերականգնողական, հրդեհաշիջման և այլ աշխատանքներ:

Համակարգի գերագույն նպատակը մարդկանց և տարածքների պաշտպանությունն է արտակարգ իրավիճակներում: Դրան հասնելու առաջնահերթ պայմաններից մեկը փրկարար ծառայության ստորաբաժանումների կառավարելիության ապահովումն է:

Փրկարար ծառայության համակարգի զարգացման հիմնական գերակայություններն են.

Համակարգը երկրորդական խնդիրներ չունի, քանի որ գործունեությունը կապված է մարդու կյանքի և առողջության պաշտպանության հետ: Համակարգի առաջ դրված գերակա խնդիրներից կարևորագույնը Հանրապետության ողջ տարածքում փրկարարական աշխատանքների կազմակերպման հնարավորության ներդրումն է:

Ծախսերի մակարդակի վրա ազդող գործոնները

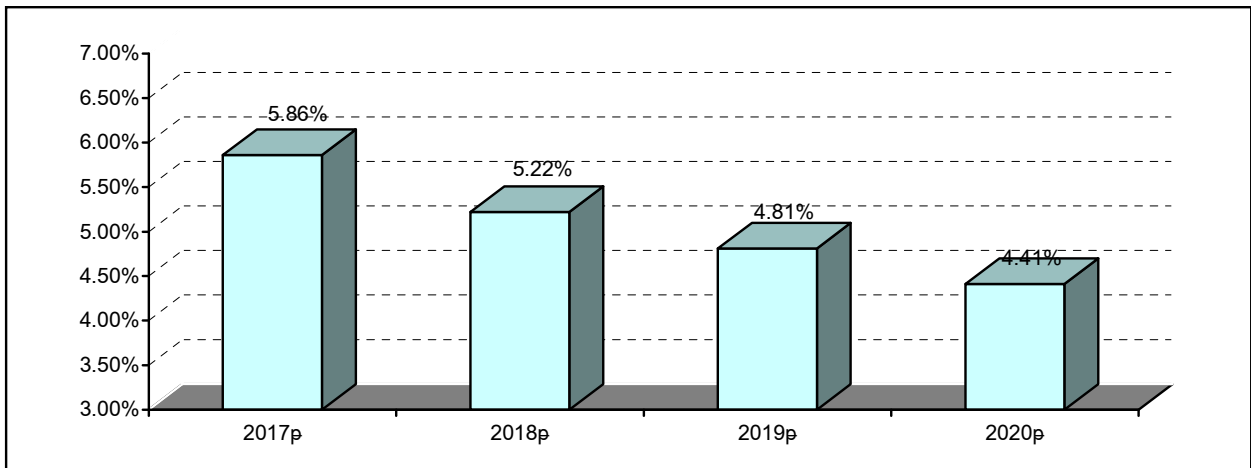
ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության փրկարար ծառայության համակարգի ստորաբաժանումների պահպանում ծրագրի 2018-2020 թվականներին ծախսերը հիմնականում պահպանվել են 2017 թվականի հաստատված բյուջեի մակարդակով:

18.2.5 Գոյություն ունեցող ծախսային պարտավորությունները

2018-2020 թվականների հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների միջնաժամկետ ծրագրով՝ հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ պետական բյուջեի ընդհանուր ծախսերում կկազմի համապատասխանաբար՝ 5.22%, 4.81% և 4.41%:

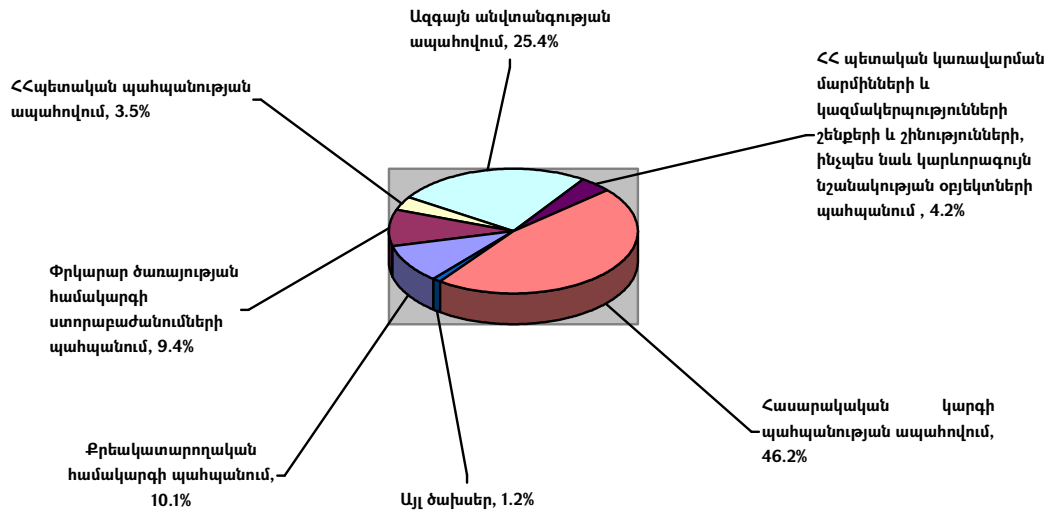
2018-2020 թվականներին հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների միջնաժամկետ ծրագրով՝ հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտների պետական ծախսերի տեսակարար կշիռը ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի մեջ ունի հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 18.2.1. Պետական բյուջեի ծախսերը հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում (%՝ բյուջեի ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

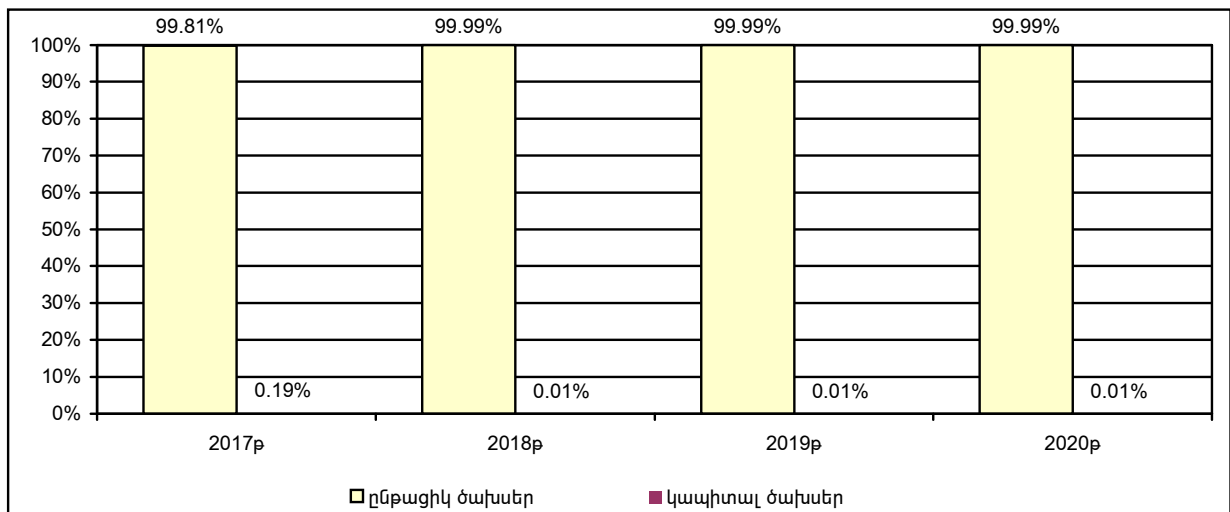
2018-2020 թվականներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներին յուրաքանչյուր տարում նախատեսվում է ուղղել 78,906.9 մլն դրամ:

Գծանկար 18.2.2. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում ըստ ծրագրերի ծախսերի բաշխումը 2018-2020 թվականներին

Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում ծախսերի տարանջատումն ըստ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ունի հետևյալ պատկերը.

Գծանկար 18.2.3. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում պետական ծախսերի կառուցվածքը՝ ըստ տնտեսագիտական նշանակության (%)՝ ոլորտի պետական ընդհանուր ծախսերի նկատմամբ)

2016-2020 թվականների Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում բյուջետային հատկացումներն, ըստ առանձին խմբերի, ծրագրերի և ընթացիկ ու ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի, ներկայացված են Աղյուսակ 18.2.4 - ում:

Աղյուսակ 18.2.4. Հասարակական կարգի և անվտանգության, փրկարար ծառայության ու կալանավայրերի ոլորտներում բյուջետային հատկացումները 2016-2020 թվականների՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի, ըստ ծրագրերի, կատարող պետական մարմինների և ընթացիկ ու ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի (մլն դրամ)

Բաժին, Խումբ, Դաս	Ծախսերի գործառական դասակարգման խմբերի ծրագրերի անվանումները	2016թ.	2017թ.	2018թ.	2019թ.	2020թ.
		փաստ	ծրագիր	Կանխատեսում		
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ այդ թվում՝	79,142.4	79,649.5	78,906.9	78,906.9	78,906.9
	- ընթացիկ ծխսեր	78,301.8	79,498.0	78,899.4	78,899.4	78,899.4
	-կապիտալ ծախսեր	840.6	151.5	7.5	7.5	7.5
03.01.01	Հասարակական կարգի պահպանության ապահովում, այդ թվում՝	38,840.7	36,413.0	36,427.6	36,427.6	36,427.6
	- ընթացիկ ծախսեր	38,610.0	36,413.0	36,427.6	36,427.6	36,427.6
	- կապիտալ ծախսեր	230.7	0	0	0	0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	38,840.7	36,413.0	36,427.6	36,427.6	36,427.6
03.01.01	ՀՀ պետական կառավարման մարմինների և կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների, ինչպես նաև կարևորագույն նշանակության օբյեկտների պահպանություն	3,456.9	3,262.1	3,262.1	3,262.1	3,262.1
	- ընթացիկ ծախսեր	3,456.9	3,262.1	3,262.1	3,262.1	3,262.1
	- կապիտալ ծախսեր	0	0	0	0	0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	3,456.9	3,262.1	3,262.1	3,262.1	3,262.1
03.05.01	Քրեակատարողական համակարգի պահպանում, այդ թվում՝	8,484.5	8,527.8	7,967.1	7,967.1	7,967.1
	- ընթացիկ ծախսեր	8,264.8	8,527.8	7,967.1	7,967.1	7,967.1
	- կապիտալ ծախսեր	219.7	0	0	0	0
	ՀՀ արդարադատության նախարարություն	8,484.5	8,527.8	7,967.1	7,967.1	7,967.1
03.01.01	Պետավտոհամարանիշնե րի ձեռքբերում, այդ թվում՝	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
	- ընթացիկ ծախսեր	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
	- կապիտալ ծախսեր	0	0	0	0	0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	236.2	236.2	236.2	236.2	236.2
03.01.01	ՀՀ անձնագրերի բլանկների տպագրություն	0	797.3	744.9	744.9	744.9
	- ընթացիկ ծախսեր	0	797.3	744.9	744.9	744.9
	- կապիտալ ծախսեր	0	0	0	0	0
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանություն	0	797.3	744.9	744.9	744.9
03.02.01	Փրկարար ծառայության համակարգի ստորաբաժանումների պահպանում, այդ թվում՝	7,411.7	7,430.3	7,430.3	7,430.3	7,430.3
	- ընթացիկ ծախսեր	7,379.9	7,430.3	7,430.3	7,430.3	7,430.3

	- կապիտալ ծախսեր	31.8	0	0	0	0
	ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	7,411.7	7,430.3	7,430.3	7,430.3	7,430.3
03.01.02	Ազգային անվտանգության ապահովում, այդ թվում՝	17,998.7	20,217.0	20,073.0	20,073.0	20,073.0
	- ընթացիկ ծախսեր	17,666.3	20,065.5	20,065.5	20,065.5	20,065.5
	- կապիտալ ծախսեր	332.4	151.5	7.5	7.5	7.5
	ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայություն	17,998.7	20,217.0	20,073.0	20,073.0	20,073.0
03.01.03	Պետական պահպանության ապահովում, այդ թվում՝	2,713.7	2,765.8	2,765.8	2,765.8	2,765.8
	- ընթացիկ ծախսեր	2,687.7	2,765.8	2,765.8	2,765.8	2,765.8
	- կապիտալ ծախսեր	26.0	0	0	0	0
	ՀՀ պետական պահպանության ծառայություն	2,713.7	2,765.8	2,765.8	2,765.8	2,765.8

ԳԼՈՒԽ 19. 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԾԱԽՍԵՐԸ

19.1. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման հիմնադրույթները

Տնտեսությունում պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտության հիմնավորման կենտրոնական տարրն է հանդիսանում պետական միջամտություն պահանջող ոլորտների սահմանումը և դրանով պայմանավորված մասնավոր ու պետական ներդրումների միջև ընտրությունը, որը և հիմք է հանդիսանում պետական ներդրումային ծրագրերի ծավալների և գերակա ուղղությունների որոշման համար:

Հայաստանում տեղի ունեցած տնտեսական և կառուցվածքային բարեփոխումների արդյունքում պետության դերը և մասնակցության աստիճանը տնտեսության մեջ զգալիորեն կրճատվել է: Նշված կրճատումը պայմանավորում է նաև պետական ներդրումային քաղաքականության գերակայությունների և հիմնական ուղղությունների սահմանման և դրանց պետության փոփոխվող տնտեսական դերին համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը: Դրա հիմքն է կազմում կառավարության հստակ պատկերացումը տնտեսական զարգացման ներկա փուլում պետության տնտեսական դերակատարության մասին, որն իր արտահայտությունն է գտնում պետության տնտեսական զարգացման ռազմավարական հիմնարար փաստաթղթերում:

Այդ առումով պետական երկարաժամկետ և միջնաժամկետ ներդրումային քաղաքականության հիմնական ուղղությունները, գերակայությունները և ծավալային սահմանափակումները պետք է որոշվեն՝ ելնելով ծրագրման գործողությունների հետևյալ հաջորդականությունից.

- տնտեսությունում պետության դերի վերաբերյալ հասարակությունում ձևավորված քաղաքական կոնսենսուսի բացահայտում և հստակեցում,

- այդ կոնսենսուսի հիման վրա ձևավորված պետական ներդրումային ծրագրերի հիմնական ուղղությունների, գերակա ոլորտների, ֆինանսավորման ցանկալի ծավալների (ներառյալ ներքին և փոխառու ու դրամաշնորհային բնույթի արտաքին ռեսուրսներից ֆինանսավորումը)՝ երկարաժամկետ բնույթի սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավարական պետական փաստաթղթերում արտահայտում,

- երկարաժամկետ ռազմավարական ծրագրերի հիման վրա որոշակի պարբերությամբ ձևավորված և դրանց դրույթները ըստ ծավալների և ժամկետների մանրամասնող և հստակեցնող պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի մշակում:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերում առաջին բյուջետային տարվա համար նախատեսված պետական ծախսերի շրջանակը հիմք է հանդիսանում տարեկան պետական բյուջեների կազման համար, ներառյալ ներդրումային ծրագրերի մանրամասնումը, այսպիսով՝

ապահովելով պետական ծախսերի երկարաժամկետ գերակայությունների, միջնաժամկետ կանխատեսումների և կարճաժամկետ իրականացման սկզբունքների համակցումը, ինչպես նաև զարգացման ծրագրերի վրա հիմնված ծախսային քաղաքականության ապահովումը:

Ժամանակակից պետության դերը ներդրումային քաղաքականության ոլորտում պայմանավորված է և ուղղակի բխում է դրա ընդհանուր տնտեսական դերի գնահատականից: Պետությունը կայուն սոցիալական և տնտեսական զարգացման ապահովման նպատակով պետք է իրականացնի գործառույթների երկու լայն շրջանակ՝

- սոցիալական և տնտեսական զարգացմանը նպաստող հանրային բարիքների մատակարարում,

- տնտեսական և սոցիալական արդարության ապահովում, որը նպատակաուղղված է բնակչության սոցիալապես անապահով և աղքատ խավերին հիմնարար բարիքներից օգտվելու հնարավորություններ ընձեռելուն՝ համապատասխան ֆինանսական օժանդակություն տրամադրելով և/կամ համապատասխան ապրանքների և ծառայությունների մատչելիությունն ապահովելով:

Ելնելով պետության մասնակցության վերը նշված հիմնական շրջանակներից, ներդրումային ծրագրերի միջոցով պետական մասնակցության նպատակահարմարության պարզաբանման առումով շրջանակներից յուրաքանչյուրի մասով անհրաժեշտ է պատասխաններ ձևավորել հետևյալ հարցադրումներին.

- Ո՞րն է պետության ներկայիս և նախատեսվող դերը նշված ոլորտում (կարգավորում, հասարակական ծառայությունների մատուցում, ենթակառուցվածքների պահպանում և զարգացում, ծառայությունների մատչելիության ապահովում, աղքատների և անապահով խավերի պաշտպանություն և այլն):

- Ինչպե՞ս է իրագործվում պետության մասնակցությունը նշված ոլորտում և մասնակցության ինչպիսի՞ փոփոխություններ են նախատեսվում միջնաժամկետ հեռանկարում (հանրային ծառայությունների ուղղակի մատուցում պետական սեփականության հիման վրա և պետական հատվածի կողմից, ոչ պետական կառույցների հետ համագործակցելով՝ մատուցվող ծառայությունների դիմաց ոչ պետական կազմակերպությունների պետական ֆինանսավորմամբ, բնակչության որոշակի խավերի միջև ֆինանսական ռեսուրսների ուղղակի բախշմամբ և այլն): Պետության ոլորտային մասնակցության ձևերի և բնույթի փոփոխությունը պայմանավորված է սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավարական փաստաթղթերով, որոնց դրույթները հետագայում մանրամասնվում և հստակեցվում են պետական ծախսային միջնաժամկետ ծրագրերում:

- Անհրաժեշտ են արդյո՞ք պետական ներդրումային ծրագրերը և պետական սեփականությունը տվյալ ոլորտում պետության արդյունավետ մասնակցության համար: Այս հարցադրման պատասխանը պայմանավորված է սոցիալական և տնտեսական զարգացման ռազմավա-

րությամբ, որը սահմանում է այն ոլորտները, որտեղ պետական մասնակցության ձևերը ենթակա են փոփոխման և սահմանում է նշված փոփոխությունների իրականացման ռազմավարությունը:

Անհրաժեշտության մասին որոշումները զարգացման ռազմավարությամբ սահմանված ոլորտներում պետական ներդրումների և պետական սեփականության վերաբերյալ կարող են չհամընկնել, այսինքն՝ պետական ներդրումային ծրագրերը, ելնելով տվյալ ոլորտում միջամտության անհրաժեշտությունից, կարող են ուղղվել նաև ոչ պետական հատված:

Պետական մասնակցության և պետական ներդրումային ծրագրերի կարիք ունեցող ոլորտների բացահայտման և մակրոտնտեսական՝ ներառյալ բյուջետային շրջանակի երկարաժամկետ կանխատեսման հիման վրա սահմանվում են պետական ներդրումային ծրագրերի գծով ծախսերի չափերը և միջոլորտային գերակայությունները:

Միջոլորտային գերակայությունների սահմանումից հետո պետական ներդրումային ծրագրերի մեջ ընդգրկված ամեն մի ոլորտի համար ընտրվում են պետական ներդրումային ծրագրերի իրականացման տարբերակները, որոնք ընդհանուր առմամբ կարող են ունենալ հետևյալ դրսևորումները՝

- Պետական ներդրումային ծրագրերը ուղղված են տվյալ ոլորտում պետական սեփականության պահպանմանը կամ զարգացմանը: Այդ դեպքում խնդիր է դրվում պահպանել կամ ավելացնել պետական սեփականության հաշվեկշռային արժեքը և/կամ հասնել այդ սեփականությունը բնութագրող որոշակի որակական ցուցանիշների նախատեսված արժեքների: Նմանօրինակ ծրագրերը նաև պետք է համապատասխան որոշումներ պարունակեն ներդրումների օբյեկտ հանդիսացող պետական սեփականության հետագա ճակատագրի, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի արդյունքում առաջացած նոր պետական գույքի շահագործման համար անհրաժեշտ ընթացիկ և հետագա կապիտալ ծախսերի մասին:

- Նշված ծրագրերի հաջող իրականացման կարևոր պայման է հանդիսանում տվյալ ոլորտի պետական սեփականության գույքագրումը և պահպանման ու զարգացման ներոլորտային գերակայությունների սահմանումը, որը պետք է իրականացվի՝ ելնելով տվյալ ոլորտում պետական սեփականության առկայության անհրաժեշտության մասին կայացրած որոշումներից, ինչպես նաև ներոլորտային պետական ներդրումների ընդհանուր ծավալային սահմանափակումներից, որոնք մանրամասնեցվում են պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրերում և տարեկան բյուջեներում:

- Պետական ներդրումային ծրագրերը ուղղված են ոչ պետական սեփականության պահպանմանը: Նշված ծրագրերի անհրաժեշտությունը կարող է պայմանավորված լինել կենսական կարևորություն ունեցող և կոլեկտիվ օգտագործման առարկա հանդիսացող ոչ պետական միջոցների պահպանմանը կամ վերականգնմանը, եթե կանխավ հայտնի է ներդրումային մասնավոր ռեսուրսների բացակայության կամ խիստ սահմանափակ լինելու մասին

(ներհամայնքային ոռոգման ցանցեր, համայնքային նշանակության ճանապարհներ և այլն):

- Եթե գոյություն ունի այլընտրանք նոր պետական սեփականության ձեռք բերման կամ կառուցման ու եղած շուկայի հնարավորությունների օգտագործման միջև, ապա ընտրությունը պետք է կատարվի՝ ելնելով տնտեսական արդյունավետության հայտանիշներից (Օրինակ. պետական կառավարման բնագավառի ներդրումային ծրագրերի շրջանակներում այդպիսի այլընտրանք կարող են լինել շենքերի շինարարությունը կամ վերականգնումը և վարձակալությունը, ավտոտրանսպորտի ձեռքբերումը և պահպանումը և դրա վարձակալությունը և այլն):

- Նշված փուլի արդյունքում պետական ներդրումային ծրագրերի մեջ ընդգրկված ոլորտների համար պետք է որոշվեն պետական ներդրումային ծրագրերի հնարավոր տեսակները՝ նշելով այն ենթաոլորտները, որտեղ դրանք կարող են կիրառվել, և համապատասխան ենթաոլորտային սահմանափակումները:

19.2. 2014-2017 թվականների հիմնական զարգացումները

2014-2016 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը տատանվել են ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2.7-3.3%-ի սահմաններում՝ կազմելով տարեկան միջինը 3.1%: Միննույն ժամանակ, բյուջեի ծախսերի³⁵ ընդհանուր կառուցվածքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի մասնաբաժինը տատանվել է 10.8-11.9%-ի շրջանակներում՝ կազմելով միջինը 11.4%:

Աղյուսակ 19.1 ՀՀ պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2014-2017թթ ծախսերը

	2014 թ	2015 թ	2016 թ	2017 թ
	Փաստացի ³⁶			Բյուջե
Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	129,218.8	159,633.1	168,771.1	98,595.2
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	10.8%	11.6%	11.8%	7.2%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	2.7%	3.2%	3.3%	1.8%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	61,721.7	47,922.0	37,490.1	37,804.9
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	47.8%	30.0%	22.2%	38.3%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	5.1%	3.5%	2.6%	2.8%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	1.3%	1.0%	0.7%	0.7%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսեր³⁷				
մլն դրամ	67,497.1	111,711.1	131,281.0	60,790.3
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	52.2%	70.0%	77.8%	61.7%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	5.6%	8.1%	9.2%	4.5%
%՝ ՀՆԱ – ի նկատմամբ	1.4%	2.2%	2.6%	1.1%

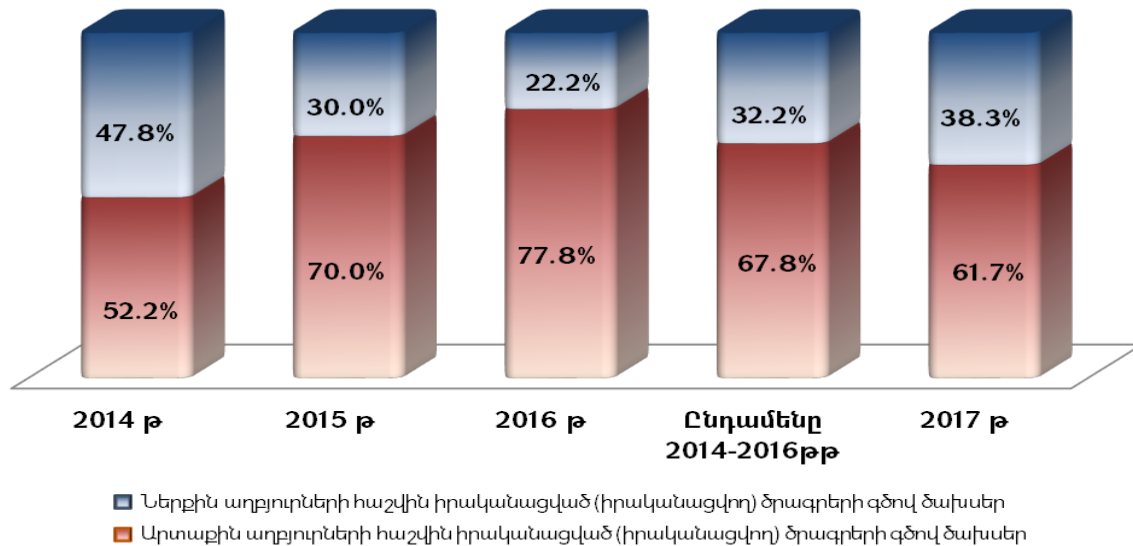
³⁵ Ընդամենը ծախսերի ցուցանիշներում հաշվի առնված չեն ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքերը:

³⁶ Ցուցանիշների համադրելիությունն ապահովելու նպատակով սույն գլխում փաստացի ցուցանիշները ներկայացված են առանց արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացված ծախսերի:

³⁷ Սույն գլխում արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված (իրականացվող) ծրագրերի գծով ծախսերում ներառված են նաև ՀՀ կառավարության համաֆինանսավորման գումարները:

Ֆինանսավորման աղբյուրների առումով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքում 2014-2016 թվականների միջնաժամկետ ժամանակահատվածում գերակշռել են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացված ծրագրերի գծով ծախսերը՝ կազմելով 67.8%, ինչն այդ ժամանակահատվածում ցուցաբերել է աճման միտում:

Գծապատկեր 19.1 ՀՀ 2014-2017թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 2014-2016 թվականների զարգացումների ներքո պատկերն այլ է 2017 թվականի ծրագրավորված ցուցանիշներում: Մասնավորապես. ՀՀ 2017 թվականի պետական բյուջեով ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը նախորդ տարիների համեմատ նվազել են՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 1.8%-ը (2014-2016 թվականների տարեկան միջին 3.1%-ի դիմաց), իսկ բյուջեի ծախսերի ընդհանուր կառուցվածքում՝ 7.2% (2014-2016 թվականների տարեկան միջին 11.4%-ի դիմաց): Նշված նվազումը հիմնականում պայմանավորված է կառավարության պարտքի կայունության խնդրով և պետական բյուջեի դեֆիցիտի սահմանափակումներով, որի արդյունքում նվազել են արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող վարկային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսերը՝ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի կառուցվածքում կազմելով 61.7% (2014-2016 թվականների 67.8%-ի դիմաց):

Ոլորտների միջև ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի բաշխման և ծրագրերի առաջնահերթությունների վերաբերյալ որոշումների կայացման գործընթացում ՀՀ կառավարությունը առաջնորդվել է պետական քաղաքականության գերակայություններով՝ դրանք արտացոլելով պետական ծախսերի, մասնավորապես ներդրումային ծրագրերում: Գործառական դասակարգման կառուցվածքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2014-2016 թվականների ընդամենը

փաստացի ծախսերի 52.1%-ը կազմել են տնտեսական ծառայությունների³⁸ գծով ծրագրերը, իսկ 2017 թվականին այդ ցուցանիշը կազմում է 57.7%: Հաջորդ խոշոր խումբը, դա ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների³⁹ գծով ծախսերն են, որոնք կազմել են ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2014-2016 թվականների ընդամենը փաստացի ծախսերի 33.2%-ը, իսկ 2017 թվականին այդ ցուցանիշը կազմել է 31.2%: Սոցիալական ծառայությունների⁴⁰ գծով ներդրումային ծրագրերը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2014-2016 թվականների ընդամենը փաստացի ծախսերի մեջ կազմել են 9.4%-ը, իսկ 2017 թվականին այդ ցուցանիշը կազմել է 11.1%:

Գծապատկեր 19.2 ՀՀ պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2014-2017թթ ծախսերի շրջանակն ու կառուցվածքն ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի (մլն դրամ)

19.3. Պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման փուլում առանցքային դեր է վերագրվել ծախսերի անհրաժեշտությունը պայմանավորող գործոնների տարանջատմանը, որոնք, ըստ էության, ազդել են ինչպես առանձին ծրագրերի՝ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով

³⁸ Տնտեսական ծառայություններում ներառված են բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման «Տնտեսական հարաբերություններ», «Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն», «Բնակարանային շինարարություն և կոմունալ ծառայություններ» բաժիններում ընդգրկված ծրագրերը:

³⁹ Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններում ներառված են բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման «Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ», «Պաշտպանություն» և «Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դատական գործունեություն» բաժիններում ընդգրկված ծրագրերը:

⁴⁰ Սոցիալական ծառայություններում ներառված են բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման «Առողջապահություն», «Հանգիստ, մշակույթ և կրոն», «Կրթություն» և «Սոցիալական պաշտպանություն» բաժիններում ընդգրկված ծրագրերը:

ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրում ընդգրկելու վերաբերյալ որոշումների կայացման, այնպես էլ, որոշ դեպքերում, միջծրագրային առաջնահերթությունների սահմանման պարագայում:

Ծրագիրը մշակելիս ՀՀ կառավարությունն առանձին ուղղություններով ներդրումների վերաբերյալ որոշումների կայացման ընթացքում տարանջատել է հետևյալ գործոնները, որոնք պայմանավորում են ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի անհրաժեշտությունը՝

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց չկատարումը հանգեցրել է (և/կամ հանգեցնելու է) հետաձգված ծախսերի կուտակմանը, ինչն, իր հերթին, ավելացնում է ընթացիկ ծախսերի վրա ճնշումը.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց անհրաժեշտությունը պայմանավորված է համապատասխան ծառայությունների նկատմամբ պահանջարկի աճով.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր, որոնց նպատակը մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումն է.

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր այն ոլորտներում, որտեղ մասնավոր ներդրումների ծավալներն անբավարար են (թեև այդ ոլորտների ծառայություններին ավելի շատ բնորոշ են «մասնավոր» բարիքների հատկություններ):

19.4 Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրման սկզբունքները

2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրելիս ՀՀ կառավարությունը, հաշվի առնելով մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային շրջանակներից բխող ընդհանուր սահմանափակումները, առաջնորդվել է հետևյալ սկզբունքներով.

- կառավարության քաղաքականության նպատակներին և գերակայություններին համապատասխանություն,

- հանրային ակտիվների չվերականգնման պարագայում՝ մատուցվող ծառայությունների ծավալների (և/կամ որակի) անկման վտանգի հաղթահարում,

- անվտանգության, ռազմավարական նշանակության և տարածաշրջանային մրցունակությանը նպաստող խոչընդոտների լուծում,

- մասնավոր հատվածի զարգացմանը (ներդրումների ներգրավմանը) նպաստում և տնտեսական աճի խթանում,

- տարածքային կտրվածքով անհամամասնությունների մեղմում և համապատասխան ծառայությունների մատչելիության ավելացում,

- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի առանձին ծրագրերի նպատակների և արդյունքների որոշակիություն, հստակություն և հիմնավորվածություն:

19.5. 2018-2020 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

2018–2020 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը կանխատեսվում են 908.4 մլրդ դրամի չափով, իսկ ըստ տարիների 2018 թվականին՝ 220.3 մլրդ դրամ, 2019 թվականին՝ 305.3 մլրդ դրամ և 2020 թվականին՝ 382.8 մլրդ դրամ: 2018–2020 թվականների ՄԺԾ-ով ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ՀՆԱ-ի նկատմամբ կազմելու են տարեկան միջինը 4.8%՝ ընդ որում այս ցուցանիշի ամենաբարձր նիշը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կանխատեսվում է 2020 թվականին՝ 5.5%:

Աղյուսակ 19.2 ՀՀ 2017-2020 թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը՝ ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

	2017 թ	2018 թ	2019 թ	2020 թ	Ընդամենը 2018- 2020թթ
	Բյուջե	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾ			
Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր					
մլն դրամ	98,595.2	220,346.7	305,253.3	382,779.3	908,379.3
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	7.2%	14.6%	18.6%	21.4%	18.4%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	1.8%	3.8%	4.8%	5.5%	4.8%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող (իրականացվելիք) ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	37,804.9	51,684.5	126,498.5	130,203.4	308,386.4
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	38.3%	23.5%	41.4%	34.0%	33.9%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	2.78%	3.4%	7.7%	7.3%	6.2%
%՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	0.7%	0.9%	2.0%	1.9%	1.6%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող (իրականացվելիք) ծրագրերի գծով ծախսեր					
մլն դրամ	60,790.3	168,662.2	178,754.8	252,575.9	599,992.9
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	61.7%	76.5%	58.6%	66.0%	66.1%
%՝ պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	4.5%	11.2%	10.9%	14.1%	12.1%
%՝ ՀՆԱ – ի նկատմամբ	1.1%	2.9%	2.8%	3.6%	3.1%

Կառավարության գործունեության ծրագրով հարկաբյուջետային քաղաքականության և ֆինանսների բնագավառում կառավարության հանձնառություններից է հանդիսանում մինչև 2022 թվականի ավարտը նախագծել բյուջետային շրջանակ՝ միջնաժամկետ ժամանակահատվածի համար, որը կնախատեսի կապիտալ ծախսերի աստիճանական ավելացում՝ հնարավորինս չափավորելով ընթացիկ ծախսերը և առավելապես կարևորելով դրանց արդյունավետությունը՝ սոցիալական կարիքների ապահովման տեսակետից խնդիրներ չառաջացնելու նպատակադրմամբ: Կառավարությունը, միջնաժամկետ ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական

ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը ծրագրելիս, նախատեսում է վերադառնալ պետական ֆինանսների ոսկե կանոնին՝ ներգրավվող փոխառու միջոցներն ուղղելով ներդրումային և զարգացման ծրագրերին: Ծրագրային ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ բոլոր 3 տարիներին կդրսևորի աճման միտում և կգերազանցի դեֆիցիտ/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշին: Ընդ որում, ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշի աճին զուգընթաց դեֆիցիտի և ընթացիկ ծախսերի ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարաբերակցության ցուցանիշները կդրսևորեն նվազման միտում:

Ինչպես ծրագրային ժամանակահատվածին նախորդող տարիներին (2014-2017թթ), այնպես էլ 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքում կգերակշռեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվելիք ծրագրերը:

Գծապատկեր 19.3 ՀՀ 2018-2020թթ պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների (մլն դրամ)

Ծրագրելով նման մակարդակի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր արտաքին աղբյուրների ներգրավմամբ՝ կառավարությունը հաշվի է առել նաև այն հանգամանքը, որ մի շարք ոլորտներում մասնավոր հատվածի ներգրավումը դեռևս ցածր է և պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը պետք է հանդիսանան մասնավոր ներդրումներին փոխլրացնող ու խթանող՝ ուղղված կայուն զարգացման բավարար հիմքների ստեղծմանը և որակապես նոր տնտեսության ձևավորմանը:

19.6. 2018-2020 թվականների պետական ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ըստ ոլորտների

Եռամյա կտրվածքով նախատեսված հատկացումներից, ըստ ծառայությունների խոշորացված խմբերի, հիմնական մասը՝ 75.3%-ն ուղղվելու է տնտեսական ծառայությունների, 18.7%-ը՝ ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների և 6.0%-ը՝ սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրերի իրականացմանը:

19.6.1. Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններ

Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայություններին ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2018-2020 թվականների ծախսերը կկազմեն 169.8 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 18.7%-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 0.9%: Ծախսերի ֆինանսավորման աղբյուրներում հիմնական մասը՝ 62.9%-ը կազմելու են ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Գծապատկեր 19.5 Ընդհանուր նշանակության պետական ծառայությունների 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների (մլն դրամ)

19.6.2. Սոցիալական ծառայություններ

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2018-2020 թվականների ծախսերի շրջանակով (եռամյա կտրվածքով) սոցիալական ծառայությունների գծով հատկացումները կազմում են 54.6 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 6.0%-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 0.29%: Ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների՝ ծրագրային ժամանակահատվածում կգերակշռեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը՝ կազմելով այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 75.9%:

Գծապատկեր 19.6 Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների (մլն դրամ)

Սոցիալական ծառայությունների գծով ներդրորտային բաշխումը (եռամյա կտրվածքով) ունի հետևյալ պատկերը՝ կրթության ոլորտին ուղղվող ծախսերը կկազմեն 40.0 մլրդ դրամ (կամ սոցիալական ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումների 73.2%-ը), առողջապահության ոլորտին հատկացումները՝ 5.3 մլրդ դրամ (9.7%), սոցիալական պաշտպանության ոլորտին մասհանումները՝ 5.4 մլրդ դրամ (9.9%), իսկ Հանգստի և մշակույթի ոլորտին շուրջ 3.9 մլրդ դրամ (7.2%):

Գծապատկեր 19.7 Սոցիալական ծառայությունների բնագավառում 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ներդրորտային կառուցվածքը

19.6.2.1 Կրթություն

Կրթության ոլորտը, հանդիսանալով պետական քաղաքականության գերակայություններից մեկը, 2018-2020 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում ինչպես ընթացիկ, այնպես էլ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի առումով գտնվում է առաջնահերթությունների շարքում: Այս ուղղությամբ 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 40.0 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 73.2%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 4.4%-ը: Կրթության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 0.21%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 22.4%-ը ֆինանսավորվելու է ներքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.8 Կրթության ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

Կրթության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հիմնական նպատակը պետական սեփականություն հանդիսացող ակտիվների պահպանման և վերականգնման ճանապարհով հանրակրթական հաստատությունների բնականոն, հուսալի և անվտանգ գործունեության ապահովումն ու որակյալ ծառայությունների մատուցումն է: Կառավարության գործունեության ծրագրով հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավման, ապահով և անվտանգ միջավայրի ստեղծման նպատակով ՀՀ կառա-

վարությունը նախատեսել է 2017-2022 թվականների ընթացքում իրականացնել շենքերի հիմնանորոգում, սեյսմակայունացում, անհրաժեշտության դեպքում, նոր դպրոցական շենքերի ու շինությունների կառուցում՝ հաշվի առնելով նաև կրթության նորացող մեթոդաբանությունը, անվտանգության և համընդհանուր մատչելիության չափանիշները: Այս համատեքստում ոլորտի առանցքային ծրագրերն են.

- ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության ծրագիրը, որը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ծրագրավորվել է 7.5 մլրդ դրամի չափով կամ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 18.8%-ը,

- Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դպրոցների սեյսմիկ պաշտպանության ծրագիրը, որը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ծրագրավորվել է 23.1 մլրդ դրամի չափով կամ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 57.7%-ը,

- Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կրթության բարելավման ծրագիրը, որը միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ծրագրավորվել է 8.0 մլրդ դրամի չափով կամ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 19.9%-ը:

19.6.2.2 Առողջապահություն

Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության գերակա ուղղություններից է հանդիսանում է նաև առողջապահության ոլորտը: Այս ոլորտի գծով 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 5.3 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 9.7%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 0.6%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում առողջապահության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 99.3%-ը ֆինանսավորվելու է արտաքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.3 Առողջապահության ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Առողջապահության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	3,234.7	2,025.4	11.6	5,271.7
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	1.5%	0.7%	0.0%	0.6%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.06%	0.03%	0.00%	0.03%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	11.6	11.6	11.6	34.8
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	0.4%	0.6%	100.0%	0.7%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	3,223.1	2,013.8	0.0	5,236.9

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	99.6%	99.4%	0.0%	99.3%

Առողջապահության ոլորտում պետական ծախսային քաղաքականության առանցքային ուղղություններն են լինելու մարզերում հիվանդանոցային ծառայությունների մատչելիության մեծացումն ու որակի բարելավումը, ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, վաղ հայտնաբերման ու կառավարման նպատակով առողջապահական համակարգերի հնարավորությունների զարգացումը՝ ուղղված Հայաստանում հեմատոլոգիական և օնկոլոգիական ծառայությունների արդյունավետության բարձրացմանը:

19.6.2.3 Սոցիալական պաշտպանություն

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի գծով 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 5.4 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 9.9%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 0.6%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում այս ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 95.3%-ը ֆինանսավորվելու է արտաքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.4 Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	2,839.6	2,504.8	85.7	5,430.1
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	1.3%	0.8%	0.0%	0.6%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	85.7	85.7	85.7	257.1
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	3.0%	3.4%	100.0%	4.7%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	2,753.9	2,419.1	0.0	5,173.0
%՝ ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	97.0%	96.6%	0.0%	95.3%

Ոլորտի գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ուղղված կլինեն՝
- հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովմանը,

- սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների տրամադրման բարելավմանը, սոցիալական պաշտպանության նպաստներ վճարող և ծառայություններ տրամադրող մարմինների վերլուծական, մշտադիտարկման և գնահատման գործառույթների հզորացմանը:

19.6.2.4 Մշակույթ և հանգիստ

Մշակույթի և հանգստի ոլորտի գծով 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 3.9 մլրդ դրամ (սոցիալական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 7.2%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 0.4%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում մշակույթի և հանգստի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ամբողջությամբ ֆինանսավորվելու են ներքին աղբյուրների հաշվին:

Աղյուսակ 19.5 Մշակույթի և հանգստի ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Մշակույթի և հանգստի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	2,844.6	535.0	535.0	3,914.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	1.3%	0.2%	0.1%	0.4%

Ոլորտի գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ուղղված կլինեն՝

- ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Զերմուկ համայնքում 2018 թվականին հանգստի ոլորտի ենթակառուցվածքների արդիականացմանն ու ստեղծմանը՝ ինչը կնպաստի համայնքի զարգացմանն ու տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորմանը,
- մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգմանն ու շինարարությանը,
- պատմամշակութային հուշարձանների ամրակայմանը, նորոգմանը և վերականգնմանը:

19.6.3. Տնտեսական ծառայություններ

Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով 2018-2020 թվականների ծախսերի շրջանակով (եռամյա կտրվածքով) տնտեսական ծառայությունների գծով հատկացումները կազմում են 684.0 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի 75.3%-ը: Այս ծառայությունների գծով ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումները ծրագրային ժամանակահատվածում տարեկան կտրվածքով կազմելու են միջինը ՀՆԱ-ի 3.6%-ը: Ծախսերի զգալի մասը՝ 72.5%-ը կկազմեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Գծապատկեր 19.9 Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Տնտեսական ծառայությունների գծով հատկացումների հիմնական մասը՝ 66.9%-ը կազմելու են տրանսպորտի, ջրային տնտեսության և էներգետիկայի ոլորտներում իրականացվելիք ծախսերը: Տնտեսական ծառայությունների գծով ներդրությամբ բաշխումը (եռամյա կտրվածքով) ունի հետևյալ պատկերը՝ տրանսպորտի ոլորտին ուղղվող ծախսերը կկազմեն 241.0 մլրդ դրամ (կամ տնտեսական ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի հատկացումների 35.2%-ը), ջրային տնտեսության ոլորտին հատկացումները՝ 121.7 մլրդ դրամ (17.8%), էներգետիկայի ոլորտին մասհանումները՝ 95.0 մլրդ դրամ (13.9%), շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտին՝ 23.0 մլրդ դրամ (3.4%), գյուղատնտեսության և անտառտնտեսության ոլորտին՝ 6.6 մլրդ դրամ (1.0%) և տնտեսական այլ ծառայություններին (բնագավառներին)՝ 42.6 մլրդ դրամ (6.2%):

Միևնույն ժամանակ, կառավարությունը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի եռամյա ծրագրում 2019-2020 թվականներին առանձնացրել է չբաշխված (ըստ ոլորտների չբաշխված) բաղադրիչ: Դա պայմանավորված է հետևյալ հանգամանքներով.

- Որոշ ոլորտներում պահանջվող ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծավալների ճշգրիտ գնահատականը պահանջում է լրացուցիչ ուսումնասիրություններ,

- Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի չբաշխված բաղադրիչը որոշակիորեն մեծացնում է հարկաբյուջետային քաղաքականության դիսկրեցիոնության աստիճանը՝

հնարավորություն տալով ավելի ադեկվատ արձագանքել մակրոտնտեսական զարգացումներին:

Գծապատկեր 19.10 Տնտեսական ծառայությունների բնագավառում 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ներդրության լառուցվածքը (մլն դրամ)

19.6.3.1 Տրանսպորտ

Երկրի տնտեսական աճի բարձր տեմպերի, ազգային անվտանգության և պաշտպանունակության ապահովման, բնակչության կենսապայմանների բարձրացման, ինչպես նաև համաշխարհային տնտեսությանը Հայաստանի ինտեգրման և մրցունակության համար որպես անհրաժեշտ պայման դիտարկվում է տրանսպորտի կայուն և արդյունավետ զարգացումը:

Տրանսպորտի ոլորտի գծով 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 241.0 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 35.2%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 26.5%-ը: Տրանսպորտի ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 1.3%-ը: Ընդ որում, ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 89.4%-ը կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

Գծապատկեր 19.11 Տրանսպորտի ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Այս ոլորտում 2018-2020 թվականների պետական ներդրումները կուղղվեն երկու հիմնական ուղղություններով՝ ճանապարհային տնտեսությանը և Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցմանը:

Գծապատկեր 19.12 Տրանսպորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը (մլն դրամ)

Ճանապարհային տնտեսությանն ուղղվող 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 233.8 մլրդ դրամ (տրանսպորտի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրային հատկացումների 97.0%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 25.7%-ը: Ճանապարհային տնտեսությունում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 1.2%-ը: Այս ուղղությամբ ծախսերի 89.1%-ը կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում:

Ճանապարհային տնտեսությունում արտաքին աղբյուրների ներգրավմամբ՝

- կշարունակվի միջազգային չափանիշներին համապատասխան «Հյուսիս-հարավ» առաջին արագընթաց ճանապարհի կառուցումը, որը կունենա տարածաշրջանային նշանակություն,

- կշարունակվի ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն» անցման կետի կամուրջի վերակառուցման ծրագիրը,

- կվերականգնվի միջպետական նշանակության «Մ-6 Վանաձոր-Ալավերդի-Վրաստանի սահման» ճանապարհը,

- կբարելավվի Երևանի քաղաքային տրանսպորտի ենթակառուցվածքը և ծառայությունները, ինչի արդյունքում կթեթևանա Երևան քաղաքի տրանսպորտային ծանրաբեռնվածությունը,

- կվերակառուցվեն և կարդիականացվեն Գյումրի քաղաքում հիմնական ճանապարհները և հանրային լուսավորության համակարգը,

- կվերականգնվեն կենսական նշանակության ճանապարհային ցանցի ընտրված հատվածները:

Ճանապարհային տնտեսությունում ներքին աղբյուրների հաշվին՝

- կհիմնանորոգվեն պետական նշանակության ճանապարհների հրատապ հիմնանորոգման կարգ ունեցող ճանապարհահատվածները և տրանսպորտային օբյեկտները,

- 2018 թվականին կվերականգնվեն և կարդիականացվեն Ջերմուկ համայնքի ճանապարհային ենթակառուցվածքները՝ ինչը կնպաստի համայնքի զարգացմանն ու տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորմանը:

Երևանի մետրոպոլիտենի ենթակառուցվածքների վերականգնման և բարելավման 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 7.2 մլրդ դրամ: Ծախսերն ամբողջությամբ կազմելու են արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերը:

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	3,694.1	1,127.3	2,404.6	7,226.0
% ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	1.7%	0.4%	0.6%	0.8%

19.6.3.2 Ջրային տնտեսություն

Ջրային տնտեսության ոլորտի գծով 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կազմում է 121.7 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 17.8%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 13.4%-ը: Ջրային տնտեսության ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կազմելու են ՀՆԱ-ի 0.64%-ը: Ծրագրային ժամանակահատվածում ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին:

Այս ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածի համար ծրագրավորված ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի 62.4%-ը կուղղվի ոռոգման համակարգերում ներդրումների իրականացմանը, իսկ 37.6%-ը՝ խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերի վերականգնմանը և բարելավմանը:

Գծապատկեր 19.13 Ջրային տնտեսության 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը (մլն դրամ)

Ոռոգման համակարգերում ներդրումներն ուղղված կլինեն.

- ոռոգման համակարգերի սպասարկման տարածքում ընդգրկված և լրացուցիչ ոռոգելի

հողերի ջրամատակարարման համար անհրաժեշտ ջրի քանակի ապահովման հնարավորությունների ստեղծմանը՝ նոր ջրամբարների կառուցմամբ,

- մեխանիկական ոռոգումից ինքնահոս ոռոգման անցմանը, ինչը կնվազեցնի ոռոգման կախվածությունը հոսանքատար մեխանիկական ոռոգումից և կդարձնի ոռոգումը տնտեսապես շահավետ ու կայուն,

- առկա համակարգերի վերականգմանն ու արդիականացմանը:

Կառավարությունը, իր քաղաքականության շրջանակներում, ոռոգման համակարգը դիտելով որպես գերակա ուղղություն՝ դա պայմանավորում է երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման և պարենային անվտանգության առումով գյուղատնտեսության կարևոր նշանակությամբ, որի հետագա աճը կարող է էապես վտանգվել՝ պայմանավորված ոռոգման համակարգի հիմնախնդիրներով: Ոռոգման համակարգում կատարվող պետական ներդրումների առաջնային նպատակը տնտեսական աճի խոչընդոտների վերացումն ու գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների աճն է:

Ոռոգման համակարգերում պետական ներդրումների իրականացման համար 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը կկազմեն 75.9 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 8.4%-ը:

Խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերում ներդրումներն ուղղված կլինեն Երևան քաղաքի, ինչպես նաև մարզերի քաղաքային և գյուղական բնակավայրերի կայուն, հուսալի և անվտանգ ջրամատակարարմանն ու ջրահեռացմանը, ջրամատակարարման տևողության աստիճանական ավելացմանը, մատակարարվող խմելու ջրի որակի ապահովմանը, գյուղական բնակավայրերում կենտրոնացված ջրամատակարարման սպասարկման ընդգրկվածության ավելացմանը, ծառայությունների որակի բարձրացմանը:

Խմելու ջրի ջրամատակարարման ու ջրահեռացման համակարգերում պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 45.8 մլրդ դրամ կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 5.0%-ը:

19.6.3.3 Էներգետիկա

Էներգետիկայի ոլորտում միջնաժամկետ ժամանակահատվածի պետական ներդրումներն ամբողջությամբ կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որոնց 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ծրագրավորված մակարդակը կկազմի 95.0 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 13.9%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական

ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 10.5%-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.5%-ը:

Աղյուսակ 19.6 Էներգետիկայի ոլորտի 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018-2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Էներգետիկայի ոլորտի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	28,699.6	28,309.2	38,031.8	95,040.6
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	13.0%	9.3%	9.9%	13.0%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.50%	0.45%	0.55%	0.50%

Էներգետիկան ունի ռազմավարական նշանակություն երկրի անկախության, անվտանգության և տնտեսության կայուն զարգացման համար: Էներգետիկ համակարգը դիտվում է որպես տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքի հիմնական մասերից մեկը:

Ոլորտի գծով ծրագրերն ուղղված կլինեն երկրի էներգետիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը, Հայկական ԱԷԿ-ի N2 էներգաբլոկի շահագործման նախագծային ժամկետի երկարացմանը, էներգահամակարգի առողջացմանն ու վերազինմանը՝ բարձրացնելով էլեկտրաէներգիայի որակական ցուցանիշները և մատակարարման հուսալիությունը, էլեկտրահաղորդման օղային գծերի կառուցմանը, որոնք կստղծեն նաև էլեկտրաէներգիայի տարանցիկ մատակարարման և արտահանման հնարավորություններ:

19.6.3.4 Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն (Բնապահպանություն)

Այս ոլորտում 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 23.0 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 3.4%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 2.5%-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.12%-ը: Այս ուղղությամբ ծախսերի 86.2%-ը կիրականացվեն արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում:

Գծապատկեր 19.14 Շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտի 2018-2020թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Շրջակա միջավայրի պաշտպանության ոլորտում պետական ներդրումներն ուղղված կլինեն կառավարության գործունեության ծրագրի համաձայն՝

- «Արփա-Սևան» N 2 թունելի առանձին վթարային հատվածների հիմնանորոգմանը, որի արդյունքում հնարավորություն կընձեռնվի բարձրացնել թունելի թողունակությունը 13 մ3/վ-ից մինչև 20 մ3/վ, Արփա և Եղեգիս գետերի հոսքը առավելագույնս տեղափոխել Սևանա լիճ՝ հանգեցնելով լճի մակարդակի առավել առաջանցիկ տեմպերով բարձրացման և դրանով պայմանավորված նաև լճի ջրային ռեսուրսի կուտակային տնտեսական պոտենցիալի օգտագործման հնարավորությունների մեծացման,

- Երևան քաղաքի, ՀՀ Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերի կոշտ թափոնների վերամշակման և կառավարման բարելավման ծրագրերի իրականացմանը,

- Կովկասի պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագրի իրականացմանը, որի նպատակն է բարելավել ՀՀ Սյունիքի մարզի հարավային հատվածի բնական պաշարների և պահպանվող տարածքների կառավարումը, ինչպես նաև պահպանվող տարածքների բուֆերային գոտու հարակից համայնքների սոցիալ-տնտեսական վիճակը:

19.6.3.5 Գյուղատնտեսություն և անտառային տնտեսություն

Գյուղատնտեսության և անտառտնտեսության ոլորտում 2018-2020 թվականների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրավորվել են 6.6 մլրդ դրամ (տնտեսական

ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 1.0%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 0.7%-ը: Այս ոլորտում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը ծրագրային ժամանակահատվածում միջին տարեկան կտրվածքով կկազմեն ՀՆԱ-ի 0.03%-ը: Այս ուղղությամբ ծախսերի 62.2%-ը կիրականացվեն ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում:

Գծապատկեր 19.15 Գյուղատնտեսության և անտառտնտեսության ոլորտի 2018-2020թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կառուցվածքն ըստ ֆինանսավորման աղբյուրների

Ոլորտի գծով պետական ներդրումներն ուղղված կլինեն՝

- Սերմնաբուծության մասնագիտացված տնտեսությունների զարգացմանը, որի նպատակն է հողօգտագործողներին հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի տեղական սերմնացուններով ապահովելու պահանջարկը բավարարելու նպատակով զարգացնել տեղական սերմնաբուծությունը՝ վերազինելով գյուղատնտեսական սարքավորումներով,

- Կարտոֆիլի կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության խթանմանը, որի շրջանակներում նախատեսվում է հիմնել կենսատեխնոլոգիական եղանակով վիրուսազերծ տնկանյութի արտադրության լաբորատորիա և աէրոպոնիկ եղանակով տնկանյութի բազմացման համակարգ՝ տնկանյութի արտադրության կազմակերպման համար աէրոպոնիկ վիրուսազերծ մոդել ներդնելու համար,

- Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության ծրագրի

իրականացմանը՝ աջակցելով անասնապահական ուղղվածություն ունեցող համայնքներին արոտօգտագործման/անասնապահական առավել մրցունակ և կայուն համակարգերի ստեղծման հարցում,

- Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցության ծրագրի իրականացմանը, որի նպատակն է նվազեցնել գյուղական աղքատությունը Հայաստանում, ինչպես նաև ստեղծել ավելի բարեկարգ սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցվածքներ՝ գյուղատնտեսության արդյունավետության բարձրացմանը զուգահեռաբար գյուղում ստեղծելով կյանքի համար հարմարավետ պայմաններ յուրաքանչյուրի լիարժեք ինքնադրսևորման համար, այն գիտակցումով, որ չի կարող լինել զարգացող գյուղատնտեսություն՝ առանց հարմարավետ գյուղի,

- Անտառվերականգնմանն ու անտառշինությանը, որի շրջանակներում նախատեսվում է անտառմշակույթների և անտառպլանտացիաների հիմնադրման աշխատանքներ իրականացնել շուրջ 2600.0 հա տարածքում:

19.6.3.6 Տնտեսական այլ ծառայություններ

Տնտեսական այլ ծառայություններում պետական ներդրումներն ուղղված կլինեն՝

- Երկրի տարածքային զարգացման մարտահրավերների լուծմանն ու տարածքների սոցիալ-տնտեսական զարգացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմանը, կիրառելով տարածքային համաչափ զարգացման գործիքակազմը՝ տարածքային զարգացման հիմնադրամը, որը կնպաստի տարածքներում բնակչության նյութական ու ոչ նյութական բարեկեցության աճին՝ սոցիալական ու տնտեսական ենթակառուցվածքների ու հանրային ծառայությունների որակի ու հասանելիության բարձրացման միջոցով և կօժանդակի տարածքների ինստիտուցիոնալ և ֆինանսական կարողությունների հզորացմանը,

- տեղական տնտեսության և ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրի իրականացմանը, որը կնպաստի առանձին տարածքներում զբոսաշրջության դերի/ներդրման ավելացմանը տեղական տնտեսության մեջ՝ կիրառելով համապարփակ մոտեցում, ինչն իր հերթին կբերի ենթակառուցվածքներում ներդրումների ներգրվմանը, քաղաքային վերածնմանը, պատմամշակութային ժառանգության վերականգնմանը, հմտությունների զարգացմանը, զբոսաշրջային արդյունքի զարգացմանն ու դիվերսիֆիկացմանը, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների ներգրավմանը,

- տեղական միջհամայնքային ենթածրագրերի նախագծման, ընտրության և իրականացման աշխատանքներում ՀՀ խոշորացված համայնքներում տեղական և տարածքային ինքնակառավարման մարմիններին օժանդակության տրամադրմանը,

- Երևանի քաղաքային լուսավորության ծրագրի իրականացմանը՝ արդիականացնելով

քաղաքային լուսավորության համակարգը բարեկարգված ենթակառուցվածքների, նոր էներգաարդյունավետ լուսադիոդային լամպերի և փողոցների լուսավորության վերահսկման կենտրոնի ներդրման միջոցով,

- Ջերմուկ համայնքի քաղաքային լուսավորության վերականգնմանն ու արդիականացմանը՝ ինչը կնպաստի համայնքի զարգացմանն ու տարածքային զարգացման աճի բևեռի ձևավորմանը,

- Բնակարանային շինարարության ծրագրի շրջանակներում Ապարանի Բաղրամյան 43 հասցեում գտնվող վթարային շենքի փոխարեն նոր շենքի կառուցմանը,

- միջազգային և եվրոպական ստանդարտներին ներդաշնակ քաղաքաշինական նորմատիվատեխնիկական 8 փաստաթղթերի՝ շինարարական նորմերի և ձեռնարկների մշակմանը (տեղայնացմանը),

- միկրոռեզիդենսյալ մակարդակի տարածական պլանավորման փաստաթղթերի մշակման միջոցով ՀՀ Արագածոտնի, Արարատի, Արմավիրի, Լոռու, Կոտայքի և Սյունիքի մարզերի համայնքների գլխավոր հատակագծերի և գոտևորման նախագծերի բազայի համալրմանը:

Նշված ուղղություններով պետական ներդրումները 2018-2020 թվականներին կկազմեն 42.6 մլրդ դրամ (տնտեսական ծառայությունների գծով ծրագրային հատկացումների 6.2%-ը) կամ նույն ժամանակահատվածի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդհանուր ծախսերի 4.7%-ը, իսկ միջին տարեկան կտրվածքով՝ ՀՆԱ-ի 0.22%-ը:

Աղյուսակ 19.7 Տնտեսական այլ ծառայությունների 2018-2020 թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շրջանակը

	2018թ	2019թ	2020թ	Ընդամենը 2018- 2020թթ
	ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ			
Տնտեսական այլ ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր				
մլն դրամ	10,404.2	10,329.3	21,875.2	42,608.7
%՝ ընդամենը ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի նկատմամբ	4.7%	3.4%	5.7%	4.7%
%՝ ՀՆԱ նկատմամբ	0.18%	0.16%	0.31%	0.22%
Ներքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	658.7	454.0	437.0	1,549.7
%՝ տնտեսական այլ ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	6.3%	4.4%	2.0%	3.6%
Արտաքին աղբյուրների հաշվին իրականացվող ծրագրերի գծով ծախսեր				
մլն դրամ	9,745.5	9,875.3	21,438.2	41,059.0
%՝ տնտեսական այլ ծառայությունների ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ընդամենը ծախսերի նկատմամբ	93.7%	95.6%	98.0%	96.4%

ԳԼՈՒԽ 20. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2018-2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ներածություն

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարական ծրագիրը ներկայացնում է ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ փոխառու միջոցների ներգրավման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկերի կառավարման ռազմավարությունը: Այն հրապարակվում է տարեկան պարբերականությամբ և նպաստում է կառավարության պարտքի կանխատեսելի և թափանցիկ կառավարման ապահովմանը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը պարզաբանում է պարտք ներգրավելու քաղաքականությունը՝ ներառելով կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշները, բացահայտում է կառավարության պարտքի կառավարման հետ կապված ռիսկերը, ինչպես նաև նախանշում է այն սկզբունքները, նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները, որոնց ներքո կառավարությունը չի վտանգի հարկաբյուջետային քաղաքականության կայունությունը:

Պարտքի կառավարումը նշանակալի տեղ ունի պետական հատվածի ֆինանսների կառավարման գործընթացում և առանձնակի ուշադրության է արժանանում հատկապես միջին և ցածր եկամուտ ունեցող երկրներում, որտեղ ռեսուրսների սահմանափակության պայմաններում կառավարությունը տնտեսական աճին նպաստող հարկաբյուջետային քաղաքականություն իրականացնելու համար պարտադրված է պարտք ներգրավել:

ՀՀ կառավարության պարտքի ցանկալի պորտֆելի ձևավորման նպատակով ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից իրականացվում են ծախսերի և ռիսկերի վերլուծություններ՝ կիրառելով նաև Համաշխարհային բանկի և Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից մշակված մոտեցումները: Վերլուծությունները հնարավորություն են ընձեռում գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի ցուցանիշները և դրանց վրա հնարավոր շոկերի ազդեցությունները: Ռազմավարությունը կազմելիս հաշվի են առնվել նաև ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման այնպիսի սահմանափակումներ, ինչպիսիք են ներքին շուկայի կարողությունը կամ արտաքին արտոնյալ վարկերից օգտվելու հնարավորությունների կրճատումը:

Ընդհանուր առմամբ ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը ներկայացնում է ծախսերի և ռիսկերի համադրման հնարավոր տարբերակներից նախընտրելին, որն այլ կերպ անվանվում է հիմնական հնարավոր սցենար, և որի ընտրության հիմքում ընկած է ընդունելի ծախսերով ֆինանսական կարիքի բավարարումը և պարտքի կայունությունը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները և ընդգրկման շրջանակը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է 2008թ. ընդունված «Պետական պարտքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթներին համապատասխան:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակը կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումն է՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: Սահմանվել են կառավարության պարտքի կառավարման հետևյալ նպատակները՝ ա) կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը, բ) պետական պարտքի կառավարման և դրամավարկային քաղաքականությունների համակարգումը: Այլ կերպ ասած, պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակը պարտքի պորտֆելի այնպիսի կառուցվածքի ձևավորումն է, որի պայմաններում նվազեցվում է սպասարկման ծախսերը՝ էականորեն չմեծացնելով ռիսկերը:

Ռազմավարությունն ընդգրկում է միայն ՀՀ կառավարության պարտքը (ներառյալ ՀՀ կառավարության կողմից տրամադրված երաշխիքները), և կատարված վերլուծությունները չեն ներառում ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքը, քանի որ վերջինս ստանձնվում է ՀՀ կենտրոնական բանկի անունից և կողմից, ինչպես նաև «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն Կենտրոնական բանկի պարտքի կառավարման նպատակները սահմանվում են «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում 2016թ. տարեսկզբից մինչև 2017թ-ի հունիս ամիսն արձանագրված զարգացումները

- ՀՀ կառավարության պարտք / նախորդ տարվա ՀՆԱ ցուցանիշը 2016թ. տարեվերջին կազմել է 52.2%՝ առաջին անգամ գերազանցելով <<Պետական պարտքի մասին>> ՀՀ օրենքով սահմանված հարկաբյուջետային սահմանափակում նախատեսող 50% շեմը: Արդյունքում, 2017թ. ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը ծրագրավորվել է՝ հաշվի առնելով <<Պետական պարտքի մասին>> ՀՀ օրենքով սահմանված հարկաբյուջետային սահմանափակումը (եթե ՀՀ կառավարության պարտքի հարաբերակցությունը գերազանցում է նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի 50%-ը, ապա առաջիկա տարվա ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի նախորդ 3 տարիների անվանական ՀՆԱ-ների միջին ցուցանիշի 3%-ը):
- ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման արդյունքում մինչև մարտի ամիսին ժամկետի ուղենշային ցուցանիշը գտնվել է ռազմավարությամբ սահմանված 8-11 տարի միջակայքում՝ 2016թ. տարեվերջին կազմելով 9.3 տարի:

- Դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին (առանց մուրհակների) 2016թ. նախատեսված 42.0 մլրդ դրամի դիմաց փաստացի կազմել է 171.0 մլրդ դրամ: Դա պայմանավորված է եղել ֆինանսական հոսքերի հարթեցման ու ռիսկերի կառավարման նպատակով իրականացված գանձապետական պարտատոմսերի լրացուցիչ տեղաբաշխումներով:
- 2017թ. ապրիլի 13-ին ՀՀ կառավարության թիվ 381-Ն որոշմամբ նոր խմբագրությամբ հաստատվեց պետական գանձապետական կարճաժամկետ պարտատոմսերի, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսերի թողարկման, տեղաբաշխման, հետգնման, շրջանառության և մարման կարգը, խնայողական արժեկտրոնային պարտատոմսերի թողարկման, տեղաբաշխման, հետգնման և մարման կարգը, ինչպես նաև գանձապետական պահառուի գործունեության կարգը: Դրա նպատակն է զարգացնել պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային շուկան, մանրածախ շուկան և կիրառել պարտատոմսերի առցանց վաճառքի համակարգ:
- Պետական գանձապետական պարտատոմսերի աճուրդային համակարգը ՀՀ կենտրոնական բանկից տեղափոխվել է «Նասդաք ՕԷՄԷՔՍ Արմենիա» ԲԲԸ, որը հնարավորություն է ընձեռել գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային տեղաբաշխումն իրականացնել ժամանակակից ծրագրային լուծումներով և պարտքի կառավարման գործիքներով գործարքներ իրականացնելու հնարավորություններով օժտված առևտրային հարթակի միջոցով: Պարտատոմսերով գործարքներն իրականացվում են (T+n) սկզբունքով՝ առանձնացնելով գործարքի իրականացման օրն աճուրդի օրից, ինչը պետական պարտատոմսերի առաջնային շուկայի մասնակիցներին հնարավորություն է տալիս առավել արդյունավետ կառավարել իրենց դրամական միջոցները:
- Ներդրվել է Գանձապետական պահառուի միջոցով պետական գանձապետական պարտատոմսերի մանրածախ վաճառքի առցանց համակարգը, որը կնպաստի մանրածախ վաճառքի ներդրողների շրջանակի ընդլայնմանը և ներդրման ծավալների ավելացմանը:
- 2017թ. հունիսի 8-ին առաջին անգամ հաջողությամբ տեղաբաշխվեցին 30 տարի մարման ժամկետով տեղական արժույթով պետական գանձապետական երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր:
- ՀՀ կառավարությունը շարունակել է արտոնյալ պայմաններով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությունը: Հայաստանի Հանրապետության և Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի փոխհամաձայնեցման արդյունքում նոր կնքված արտաքին վարկերի միջին արտոնյալության աստիճանի ցուցանիշ է սահմանվել 30%-ը: 2016 թվականին նոր կնքված արտաքին վարկերի արտոնյալության միջին մակարդակը կազմել է 33.0%:

- 2016թ. տեղաբաշխվել են 319.5 միլիարդ դրամի անվանական արժեքով պետական գանձապետական պարտատոմսեր, որից մուտքը կազմել է 300.3 միլիարդ դրամ: Մարվել ու հետ են գնվել ընդամենը 129.3 միլիարդ դրամի պարտատոմսեր, և վճարվել է 42.0 միլիարդ դրամ տոկոսագումար:
- 2016թ. ստացվել են 570.9 մլն ԱՄՆ դոլարի արտաքին վարկեր, իսկ այդ ընթացքում մարվել են 71.1 մլն ԱՄՆ դոլարի արտաքին վարկեր և վճարվել է 53.0 մլն ԱՄՆ դոլար տոկոսագումար: Արտարժութային պետական պարտատոմսերի գծով վճարվել է 65.8 մլն ԱՄՆ դոլար տոկոսագումար:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2018-2020թթ. ռազմավարությունը

Մակրոտնտեսական ենթադրությունները և հիմնական ռիսկերի գործոնները

Պարտքի ռազմավարության մշակման ժամանակ կիրառվող մակրոտնտեսական ցուցանիշները պետք է համադրելի լինեն հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակման ժամանակ կանխատեսվող մակրոտնտեսական շրջանակի հետ: Այդ պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի ռազմավարության հիմքում ընկած են 2018-2020թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հետ համահունչ մակրոտնտեսական կանխատեսումներ:

Մակրոտնտեսական իրատեսական կանխատեսումների մուտքագրումը պարտքի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության ժամանակ առանցքային նշանակություն ունի, քանի որ դրանց շեղումները կարող են էականորեն փոխել ռիսկերի ցուցանիշների մակարդակը և ուղղվածությունը: Այլ կերպ ասած, ինչպես շուկայական փոփոխականների, այնպես էլ մակրոտնտեսական ցուցանիշների տատանումները կարող են նշանակալի ազդեցություն ունենալ ՀՀ կառավարության պարտքի ռիսկի ցուցանիշների վրա: Այսպես, կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ-ի կամ պետական բյուջեի պակասուրդի աճի արդյունքում ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշները կվատթարանան:

2018-2020թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած ցուցանիշները արտացոլված են ստորև ներկայացվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 1. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած ցուցանիշները 2018-2020թթ. (մլրդ դրամ)

	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՆԱ (անվանական)	5,785.6	6,341.1	6,974.3
Պետական բյուջեի եկամուտներ	1,353.5	1,489.6	1,643.8
Պետական բյուջեի առաջնային ծախսեր	1,373.7	1,495.2	1,614.2

2018-2020թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած են մակրոտնտեսական իրավիճակի որոշակի բարելավման և դրամավարկային մեղմ պայմանների պահպանման վերաբերյալ ենթադրություններ, սակայն արտաքին տնտեսական միջավայրից բխող շոկերի ի հայտ գալը որոշակի ռիսկեր կարող է առաջացնել ռազմավարությամբ նախատեսվող նպատակադրումների ապահովման տեսակետից:

Նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները

- ՀՀ կառավարության պարտք / նախորդ տարվա ՀՆԱ հարաբերակցությունը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ չի գերազանցի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսված 60 տոկոս սահմանային շեմը: Կանխատեսվում է, որ 2018-2020թթ. ընթացքում յուրաքանչյուր տարվա վերջին ՀՀ կառավարության պարտք / նախորդ տարվա ՀՆԱ ցուցանիշը գերազանցելու է 50%-ը, ուստի, համաձայն «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ կետի, 2018թ-ից սկսած յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չի գերազանցի ՀՀ ՀՆԱ-ի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3 տոկոսը:

Աղյուսակ 2. ՀՀ կառավարության պարտքի ցուցանիշները 2017-2020թթ.

	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք (մլրդ դրամ)	2,802	3,160	3,391	3,559
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	51.8	54.6	53.5	51.0
% նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի նկատմամբ	51.5	59.0	58.6	56.1

- Միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում, շուկայի մասնակիցների կազմի ու կառուցվածքի նպատակաուղղված փոփոխության և թվաքանակի էական մեծացման պայմաններում, կաճի պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու միջոցների տեսակարար կշիռը: Այն միտված կլինի նվազեցնել փոխարժեքի ռիսկը, ինչպես նաև հիմքեր կստեղծի ֆինանսական շուկայում նոր գործիքների (լողացող, ինդեքսավորվող, նպատակային և այլն) կիրառման ու շուկայի հետագա զարգացման համար: Կենսաթոշակային և ապահովագրական բարեփոխումների ընթացքով պայմանավորված հնարավոր կլինի ավելացնել ներքին աղբյուրներից դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը:

- Որպես ներքին պետական պարտքի կառավարման նպատակադրում՝ կշարունակվի դիտարկվել պարտատոմսերի իրացվելիության բարձրացումը՝ մեծացնելով շրջանառության մեջ գտնվող պարտատոմսերի ծավալը:
- Կիրականացվի ֆինանսական միջոցների որոշակի կուտակում և բուֆերի առկայության ապահովում՝ օգտվելով ֆինանսական շուկաներում բարենպաստ զարգացումներից: Ներքին և արտաքին շուկաներում անցանկալի գործընթացների դեպքում այն թույլ կտա ՀՀ պետական բյուջեի կատարումն իրականացնել առանց ցնցումների, ինչպես նաև հարկ եղած դեպքում ճշգրտել պետական գանձապետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը:
- Հարկաբյուջետային կանոնների վերանայման շրջանակներում, միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան, կվերանայվի նաև պարտքային գործառնությունները կարգավորող օրենսդրությունը:
- Պարտքի արդյունավետ կառավարման կարևորագույն գործոններից է թափանցիկության ու հասարակության հետ մշտական հաղորդակցության ապահովումը: Այդ նպատակով կառավարությունը կշարունակի ներդրողների ու հանրության հետ բաց ու հրապարակային աշխատանքները և պարտքի վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը:
- Սույն ռազմավարությամբ նախատեսվել է 2020թ. մարվող եվրապարտատոմսերը վերաֆինանսավորելու նպատակով կանխատեսվող ժամանակահատվածում իրականացնել նոր եվրապարտատոմսերի տեղաբաշխում: Բացի այդ, միջնաժամկետ հատվածում, հնարավոր արտաքին տնտեսական միջավայրի բացասական փոփոխության ազդեցության արդյունքում հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացման մեծ ռիսկերի առաջացման դեպքերում, կդիտարկվի լրացուցիչ եվրապարտատոմսերի թողարկման իրականացման նպատակահարմարությունը:
- ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կշարունակի պետական գանձապետական պարտատոմսերի հետգնումների, փոխանակումների իրականացումը՝ նպատակ ունենալով հարթեցնել պարտքի մարման գրաֆիկը և նվազեցնել վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև բարձրացնել տեղաբաշխվող պարտատոմսերի իրացվելիությունը և նպաստել երկրորդային շուկայի զարգացմանը:
- Կառավարությունը կշարունակի ջանքերը պետական պարտատոմսերի փոխանակումների էլեկտրոնային համակարգի ներդրման ուղղությամբ:
- Կարևորելով պետական պարտատոմսերի մանրածախ շուկայի զարգացումը՝ քայլեր կձեռնարկվեն խնայողական պարտատոմսերի ներդրողների շրջանակը մեծացնելու և ժամկետայնությունը երկարացնելու ուղղությամբ: Այս առումով, կառավարության

նկատմամբ վստահության ամրապնդման ուղղությամբ քայլերին զուգահեռ, կիրականացվեն գովազդային աշխատանքներ պոստենցիալ ներդրողների շրջանում:

- Համագործակցությունն արտաքին վարկատուների հետ կշարունակվի և կխորացվի՝ նախապատվությունը տալով արտոնյալ պայմաններով և ազատ փոխարկելի արժույթով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությանը:
- Անհրաժեշտության դեպքում, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրաված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:
- ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում ջանքեր կգործադրի պահպանել ԱՄՀ-ի հետ համաձայնեցված արտաքին նոր վարկերի արտոնյալության 30% միջին մակարդակի հենանիշը:
- ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման միջնաժամկետ ռազմավարական ծրագիրը կառանձնացվի միջնաժամկետ ծախսային ծրագրից՝ յուրաքանչյուր տարվա ավարտին հաստատվելով որպես առանձին փաստաթուղթ: Մակրոտնտեսական միջավայրի և հարկաբյուջետային քաղաքականության էական փոփոխության դեպքում, ըստ անհրաժեշտության, այն տարվա ընթացքում կվերանայվի:

Ուղենշային ցուցանիշները

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի արդյունավետ կառավարման նպատակով անհրաժեշտ է բացահայտել և գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ռիսկերը: Այդ պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը սահմանում է պարտքի պորտֆելի ռիսկերի ուղենշային ցուցանիշներ, որոնց նպատակն է որոշակի սահմանափակումների միջոցով պահպանել փոխարժեքի, տոկոսադրույքի և վերաֆինանսավորման ռիսկերը վերահսկելիության շրջանակներում: Ուղենշային ցուցանիշները սահմանվել են՝ հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման միջավայրին բնորոշ առանձնահատկություններն ու սահմանափակումները:

Աղյուսակ 3. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի 2018-2020թթ. ուղենշային ցուցանիշները

Ուղենիշ	
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	
Մինչև մարում միջին ժամկետը	8 – 11 տարի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին)	առավելագույնը 20%

Տոկոսադրույքի ռիսկ	
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%
Փոխարժեքի ռիսկ	
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 20%

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը

2018-2020թթ. համար պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին կանխատեսվում է հետևյալը.

Աղյուսակ 4. Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին 2017-2020թթ (մլրդ դրամ)

	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին որից՝	174.5	231.8	227.3	167.6
Ներքին փոխառու զուտ միջոցներ (առանց մուրհակների)	45.0	47.0	48.0	50.0
կշիռը, (%)	25.8	20.3	21.1	29.8
Արտաքին փոխառու զուտ միջոցներ	129.5	184.8	179.3	117.6
կշիռը, (%)	74.2	79.7	78.9	70.2

Ներքին փոխառու միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը նախատեսելիս հաշվի են առնվել միջազգային ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների նվազման միտումները և Հայաստանի մակրոմիջավայրի բարելավումը: Այս պայմաններում, միջնաժամկետ հատվածում կանխատեսվել է պետական գանձապետական պարտատոմսերի տոկոսադրույքների նվազում, սակայն նոր թողարկումների կառուցվածքն ըստ ժամկետայնության սահմանվել է այնպես, որ էականորեն չմեծանա վերաֆինանսավորման ռիսկը:

ՀՀ կառավարության առկա պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը

Կառավարության պարտքի ծախսերը բնութագրելու համար կիրառվել են հետևյալ ցուցանիշները՝ ա) պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը, բ) տոկոսավճարի կշիռը պետական բյուջեի եկամուտների մեջ և գ) տոկոսավճարի կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ:

2016թ. վերջի դրությամբ առկա ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը (պարտքի տոկոսավճարի հարաբերությունը նախորդ տարվա վերջի դրությամբ պարտքի մնացորդին) կազմել է 4.4%: ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը, արտաքին արտոնյալ վարկերի մեծ տեսակարար կշիռ ունենալու արդյունքում, կազմել է 2.9%: Այս տոկոսադրույքն ապագայում միտված է աճելու, որովհետև միջազգային կազմակերպությունների կողմից կրճատվում է Հայաստանին տրամադրվող արտոնյալ վարկերի ծավալը: Ներքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը կազմել է 13.1%, որը 2014թ. տարեվերջին արձանագրված փոխարժեքի շուկի ազդեցության արդյունքում 2016թ. սկզբին գտնվելով դեռևս բարձր մակարդակի վրա՝ տարվա ընթացքում աստիճանաբար նվազել է:

ՀՀ կառավարությունը 2016թ. ընթացքում պարտքի գծով վճարել է 98.3 մլրդ դրամ տոկոսավճար, որը կազմել է պետական բյուջեի եկամուտների 8.4%-ը և ՀՆԱ-ի 1.9%-ը:

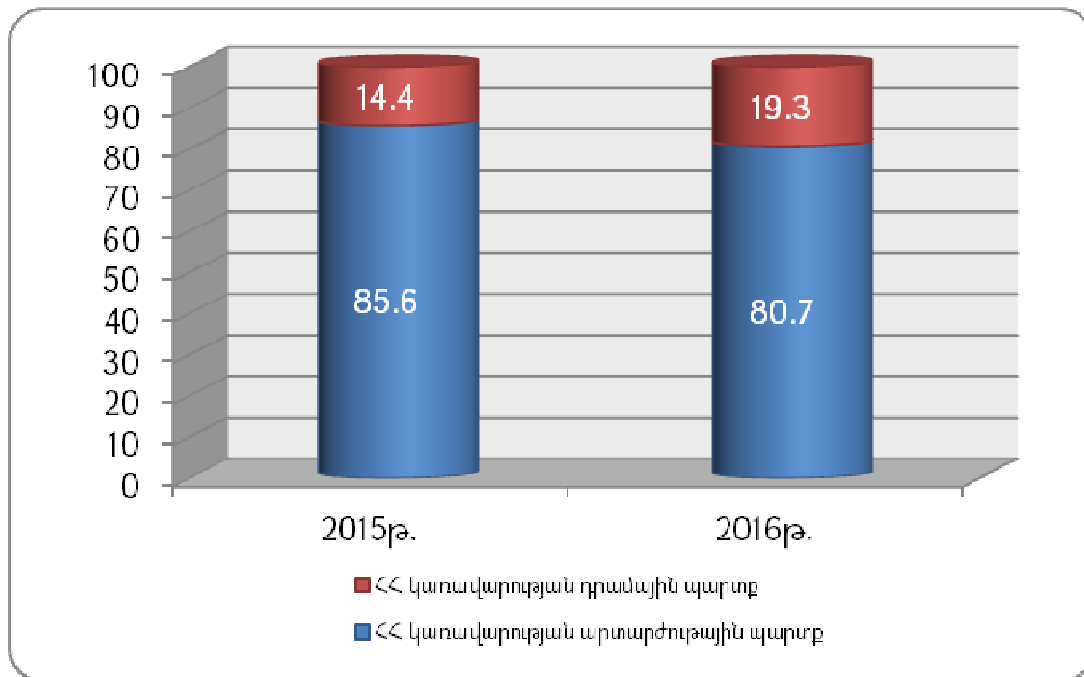
Երկու ցուցանիշներն էլ արտահայտում են ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի չափավոր մակարդակ, սակայն երկուսն էլ միջնաժամկետ հատվածում դանդաղորեն աճում են:

Պետական պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդիրը լուծելու տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի ռիսկերի կառավարումը: Ռիսկերի կառավարման նպատակը չնախատեսված կորուստներից խուսափումն ու գործառնությունների անընդհատության ապահովումն է:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելում շուկայական ռիսկերից ամենաէականը փոխարժեքի ռիսկն է: Փոխարժեքի ռիսկը հիմնականում չափվում է հետևյալ երկու ցուցանիշներով՝ ա) արտարժույթով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և բ) արտարժույթով կարճաժամկետ ընթացիկ պարտքի (մարումների և տոկոսագումարների) կշիռը միջազգային պահուստների մեջ:

ՀՀ կառավարության պարտքի ներկայիս պորտֆելը կրում է փոխարժեքի մեծ ռիսկ, քանի որ 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ պարտքի գերակշիռ մասը՝ 80.7%-ը ներգրավված է արտարժույթով (նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 4.9 տոկոսային կետով):

Գծապատկեր 1. ՀՀ կառավարության արտարժույթային և դրամային պարտքերի հարաբերակցությունը 2015-2016թթ.

ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի պորտֆելի արտարժույթային կառուցվածքը ներկայացված է ստորև.

Գծապատկեր 2. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի արտարժույթային կառուցվածքը 2016թ. տարեվերջին

Աջ գծապատկերը ցույց է տալիս պարտքի պորտֆելի արտարժույթային կառուցվածքը՝ SDR-ի համապատասխան արտարժույթների կշիռներով բաշխմամբ:

Արտարժութային պարտքի մեծ կշիռը հետևանք է պարտքի պորտֆելում երկկողմ և բազմակողմ վարկատուների կողմից տրամադրված փոխառությունների գերակայության, որոնք սովորաբար երկարաժամկետ, արտոնյալ ժամկետով և ֆիքսված տոկոսադրույքով փոխառություններ են: 2016թ. կարճաժամկետ արտարժութային ընթացիկ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ նվազել է՝ 2015թ. 23.2%-ի դիմաց կազմելով 10.7%:

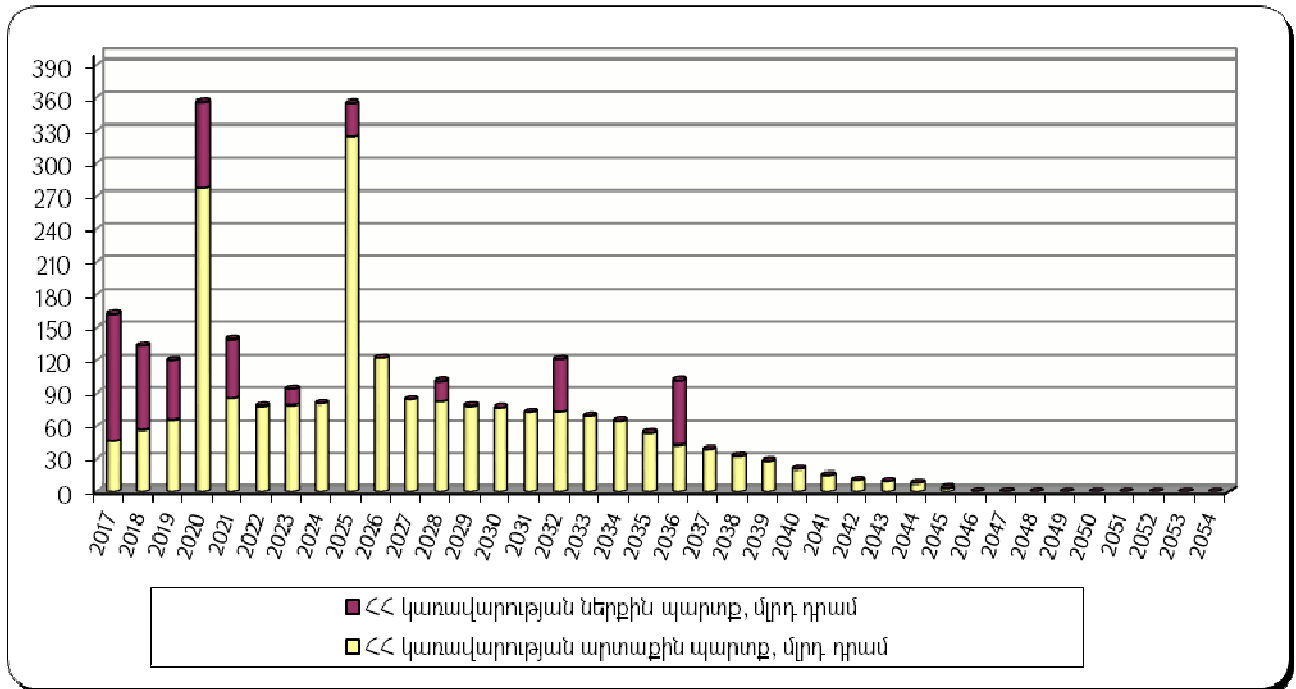
Կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է հիմնականում երեք ցուցանիշներով՝ ա) մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը, բ) մինչև մարում միջին ժամկետը և գ) կառավարության պարտքի պորտֆելի մարման գրաֆիկը:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելը կրում է վերաֆինանսավորման ցածր ռիսկ, քանի որ 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը կազմում է 6.2%: Ընդ որում ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մեկ տարվա ընթացքում մարման կշիռը կազմել է ընդամենը 2.2%, իսկ ներքին պարտքի կշիռը՝ 21.1%: Դա նշանակում է, որ վերաֆինանսավորման ռիսկը համեմատաբար բարձր է ներքին պարտքի համար:

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կազմել է 9.3 տարի, որն արդյունք է արտաքին երկարաժամկետ վարկերի մեծ տեսակարար կշռի: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը կազմել է 10.1 տարի, իսկ ներքին պարտքինը՝ 6.0 տարի: Այս ցուցանիշը հաստատում է ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկի չափավոր լինելը:

Վերաֆինանսավորման ռիսկն առավել պատկերավոր է ներկայացված մարման գրաֆիկի միջոցով, որտեղ 2020թ. և 2025թ. մարման մեծ ծավալները պայմանավորված են թողարկված երկու եվրապարտատոմսերի մարումներով, որոնք համապատասխանաբար կազմում են տվյալ տարում մարվող պարտքի 68.0%-ը և 68.2%-ը:

Գծապատկեր 3. Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկը 31.12.2016թ. դրությամբ

2016թ. տարեվերջին ձևավորված կառավարության արտաքին պարտքի մարումները սփռված են մինչև 2054թ., իսկ ներքին պարտքինը՝ մինչև 2036թ.:

Կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկը գնահատվում է հիմնականում երեք ցուցանիշներով՝ ա) ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, բ) հաջորդ տարի վերաֆիքսվող պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, գ) մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը:

ՀՀ կառավարության պարտքի 87.5%-ը ֆիքսված տոկոսադրույքով է, ընդ որում արտաքին պարտքի 84.2%-ն է ֆիքսված տոկոսադրույքով, իսկ ներքին պարտքն՝ ամբողջությամբ: Այս պարագայում լողացող տոկոսադրույքով պարտքի տոկոսադրույքների աճը չի կարող հանգեցնել ծախսերի նշանակալի աճի:

Այնուամենայնիվ, ՀՀ կառավարության պարտքի 18.5%-ը ենթակա է վերաֆիքսման 2017թ-ին և պարունակում է չափավոր տոկոսադրույքի ռիսկ:

Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2016թ. վերջին կազմել է 7.8 տարի, որը ևս հաստատում է պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկի չափավոր մակարդակը: Այս ցուցանիշն ավելի փոքր է, քան մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը, քանի որ պարտքի 12.5%-ը լողացող տոկոսադրույքով է, որը ևս ենթակա է վերաֆիքսման 2017թ. ընթացքում:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պարտքի առկա պորտֆելը ամենաշատը կրում է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությունը: Վերաֆինանսավորման տեսակետից ռիսկեր կան ներքին պարտքի մարման

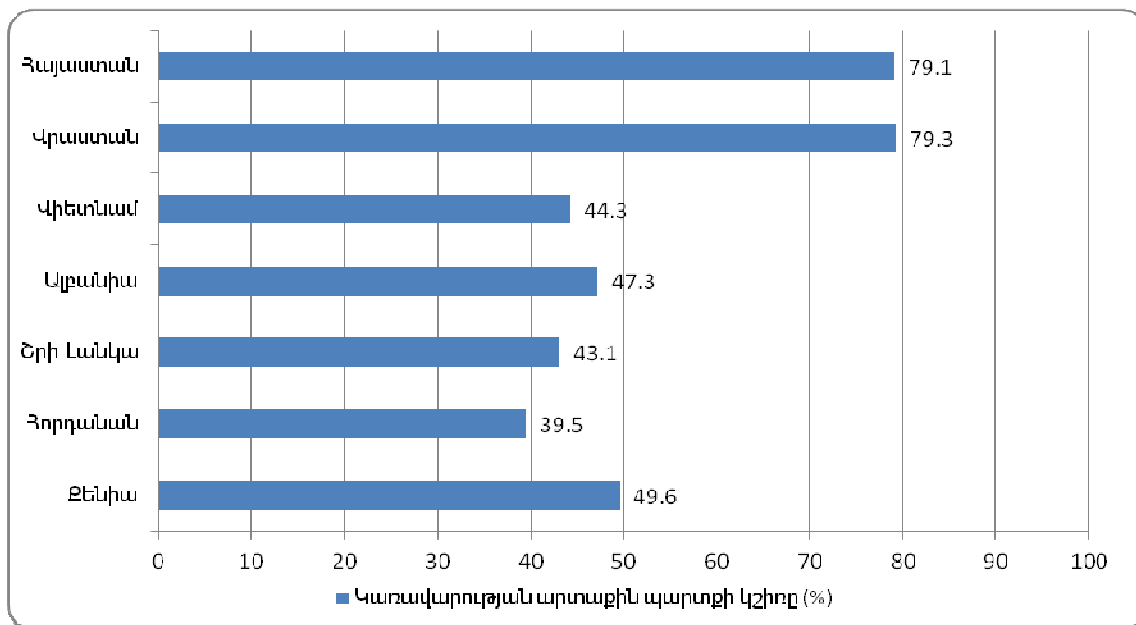
գրաֆիկով պայմանավորված, որտեղ ներքին պարտքի մարումների 44.9%-ը կենտրոնացված է առաջիկա երեք տարիներին:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության ընտրությունը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական ռիսկերը, հատկապես պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը, նվազեցնելու նպատակով որպես նպատակադրում դիտարկվում է կառավարության պարտքի մեջ ներքին պարտքի մասնաբաժնի ավելացումը:

Ի տարբերություն համադրելի միջազգային վարկանիշ ունեցող շատ երկրների՝ ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը բավականին բարձր է:

Գծապատկեր 4 Համադրելի միջազգային վարկանիշ ունեցող երկրների կառավարությունների արտաքին պարտքի ծավալները 2016թ. տարեվերջի դրությամբ

ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը ներքինով փոխարինելու դեպքում կաճեն պարտքի սպասարկման ծախսերը: Ավելին, որոշակիորեն կմեծանա նաև վերաֆինանսավորման ռիսկը, քանի որ ներքին պարտքի գործիքները ժամկետայնության տեսակետից հիմնականում զիջում են արտաքին վարկերին: Սակայն, վերաֆինանսավորման ռիսկը հնարավոր կլինի մեղմել պարտքի կառավարման տարբեր գործիքների կիրառման միջոցով, քանի որ այն գտնվում է չափավոր մակարդակում:

Ընտրված ռազմավարության ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը

Կանխատեսված մակրոտնտեսական միջավայրի պայմաններում ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսի ցուցանիշները որոշակի աճ կարձանագրեն կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում:

Աղյուսակ 5. ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ցուցանիշների կանխատեսումները

	2017թ. պետքյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը (%)	4.57	4.88	4.64	5.19
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի եկամուտներ(%)	9.9	10.1	9.8	10.7
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի ծախսեր (%)	8.8	9.1	8.9	9.8
Տոկոսավճար / ՀՆԱ (%)	2.2	2.4	2.3	2.5

Ընդհանուր առմամբ, կանխատեսվող ժամանակահատվածում տեղի կունենա ՀՆԱ-ի առաջանցիկ աճ պարտքի ծավալի աճի նկատմամբ՝ հանգեցնելով ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազմանը, որը 2020թ. տարեվերջին կանխատեսվում է 51.0%: ՀՀ կառավարության պարտքի միջին տոկոսադրույքը կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 5.19%: Կանխատեսվող տոկոսավճարների մակարդակը 2020թ. կլինի ՀՆԱ-ի 2.5%-ը՝ կանխատեսվող ժամանակահատվածի սկզբի նկատմամբ արձանագրելով որոշակի աճ: Ծախսերի այսպիսի սահմանափակ աճը պայմանավորված է կանխատեսվող ժամանակահատվածում ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մեջ բազմակողմ ներդրողներից ներգրավված պարտքի գերակայությամբ:

Ռիսկերի կառավարման տեսակետից կարևորվում են վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի, փոխարժեքի ու գործառնական ռիսկերը:

Փոխարժեքի ռիսկ

Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կգտնվի սահմանված ուղենշային տիրույթում՝ ժամանակահատվածի վերջում հասնելով 21.2%-ի:

Աղյուսակ 6. ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի և արտարժույթով ներգրավված պարտքի տեսակարար կշիռներն ընդամենը պարտքում

	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Ներքին պարտք / Ընդամենը պարտք (%)	21.5	20.7	20.7	21.2
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտք / Ընդամենը պարտք (%)	79.9	80.6	80.4	79.9

2020թ. վերջին արտարժույթային պարտքի տեսակարար կշիռը միջնաժամկետ հատվածում նվազում է՝ կազմելով 79.9%:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը առաջիկա տարիներին դեռևս կմնա որպես ռիսկի հիմնական գործոն:

Աղյուսակ 7. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2017-2020թթ.

	<i>(տոկոս)</i>			
	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
USD	51.5	54.8	56.1	58.5
SDR	33.7	29.2	26.2	22.7
EUR	8.7	11.1	13.3	15.0
JPY	5.4	4.4	3.9	3.4
AED	0.1	0.1	0.1	0.1
CNY	0.5	0.4	0.4	0.4

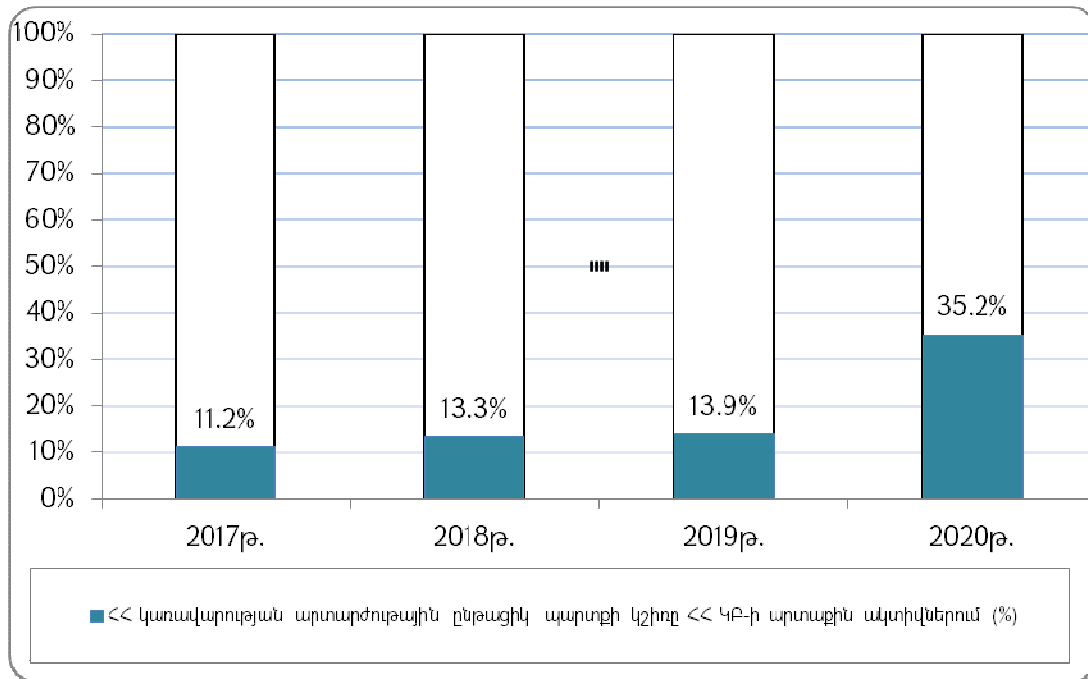
Եթե SDR-ի փոխարժեքը, որը կազմված է հինգ արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 41.73%, EUR – 30.93%, GBP – 8.09%, JPY – 8.33% և CNY – 10.92%, ապա ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը ստանում է հետևյալ տեսքը՝

Աղյուսակ 8. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2017-2020թթ. SDR-ի տարանջատմամբ

	<i>(տոկոս)</i>			
	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
USD	65.6	66.9	67.0	67.9
EUR	19.1	20.2	21.4	22.0
GBP	2.7	2.4	2.1	1.8
JPY	8.2	6.8	6.1	5.3
AED	0.1	0.1	0.1	0.1
CNY	4.2	3.6	3.3	2.8

Փոխարժեքի դիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից ապագայում չի բացառվում, որ օգտագործվեն հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժույթային սվոփներ):

Գծապատկեր 5. ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին ակտիվներում 2017-2020թթ.

ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին ակտիվներում ցուցանիշը 2020թ. էապես աճելու է՝ պայմանավորված 500 մլն ԱՄՆ դոլար եվրապարտատոմսերի մարմամբ, որի բաժինը կազմում է 18.1 տոկոսային կետ:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է՝ պայմանավորված առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի մարումների ծավալներով և միջազգային ու ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր բացասական զարգացումներով: Պարտքի տեղաբաշխումների կազմակերպման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը ջանում է հարթեցնել մարումների գրաֆիկը և մեղմել վերաֆինանսավորման ռիսկը: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ, ինչպես նաև ուղենշային պարտատոմսերի մարման օրերին իրականացվում են գանձապետական պարտատոմսերի տեղաբաշխումներ:

Աղյուսակ 9. ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշները 2017-2020թթ.

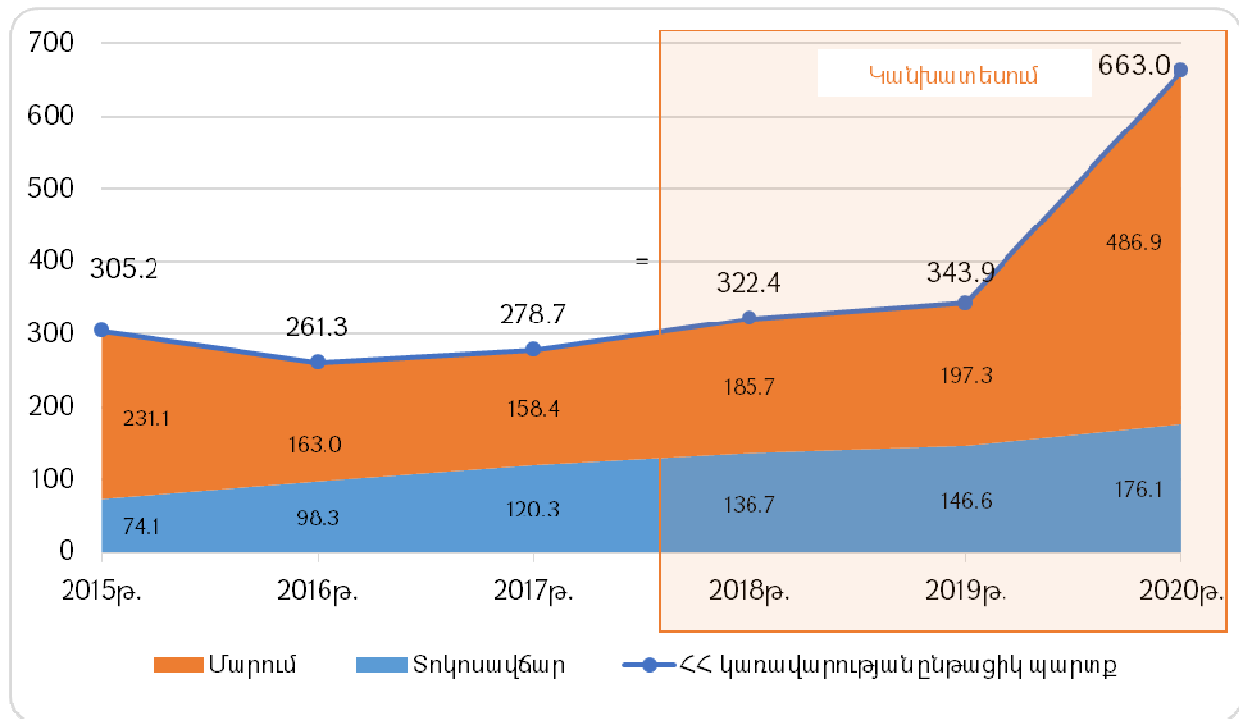
	2017թ. կանխ.	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	9.1	8.6	8.0	8.3
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	9.5	8.8	8.1	8.4
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	7.4	7.7	7.6	8.1
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	5.2	5.4	13.4	6.9
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	2.6	3.3	11.7	4.6
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	14.7	13.4	19.9	15.5

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2020թ. վերջին կնվազի մինչև 8.3 տարի: Սա հիմնականում բացատրվում է 2020թ. և 2025թ. մարվող և մեծ կշիռ ունեցող եվրապարտատոմսերի մարման ժամկետի մոտենալով: Մյուս կողմից տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց Հայաստանն ըստ Համաշխարհային Բանկի դասակարգման տեղափոխվեց միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքը, ինչի հետևանքով միջազգային վարկատու կազմակերպությունները և օտարերկրյա պետություններն սկսեցին աստիճանաբար խստացնել վարկավորման պայմանները՝ նվազեցնելով տրամադրվող արտոնյալ վարկային միջոցների ծավալները: Այնուամենայնիվ, մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը կանխատեսվող ժամանակահատվածում էական փոփոխություն չի կրի և կմնա սահմանված ուղենշային միջակայքում: Այս տեսակետից, վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է չափավոր:

Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշը 2020թ. տարեվերջին կկազմի 6.9%, ընդ որում մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքում կկազմի 4.6%, իսկ մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքում՝ 15.5%:

Ստորև ներկայացվում է նաև ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ցուցանիշը, որն իրենից ներկայացնում է տարվա ընթացքում մարումների և տոկոսավճարների հանրագումարը:

Գծապատկեր 6. ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքը 2015-2020թթ. (մլրդ դրամ)

ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում աճում է՝ ավելի քան կրկնապատկվելով 2020թ.:

Աղյուսակ 10. ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքն ըստ գործիքակազմի

(մլրդ դրամ)

	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքն ըստ գործիքակազմի, որից՝	278.7	322.4	343.9	663.0
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	85.6	113.7	133.1	176.6
տոկոսավճար	37.6	46.0	50.8	55.6
մարում	48.0	67.7	82.3	121.0
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	161.9	176.9	179.0	193.3
տոկոսավճար	51.5	58.9	64.0	69.3
մարում	110.4	118.0	115.0	124.0
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	31.3	31.8	31.8	293.1
տոկոսավճար	31.3	31.8	31.8	51.2
մարում	-	-	-	241.9

ՀՀ կառավարությունը պարտքի և կանխիկ հոսքերի կառավարման գործիքների կիրառմամբ վերահսկում է վերաֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Ավելի մեծ ուշադրություն պետք է դարձնել տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերին, քանի որ շուկայական պայմաններով ներգրավվող փոխառու միջոցների կշիռը գնալով աճում է: Տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել կառավարության պարտքի այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների փոփոխությունը հնարավորինս քիչ ազդեցություն կունենա կանխատեսվող տոկոսագումարների մակարդակի վրա: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները կանխատեսվող ժամանակահատվածում մի փոքր վատթարանում են, սակայն մնում են կառավարելի:

Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը 2020թ. տարեվերջին նվազում է մինչև 79.6%: Չնայած ՀՀ կառավարության կողմից կանխատեսվող ժամանակահատվածում թողարկվելու է նախորդ տարիների համեմատ ավելի շատ ֆիքսված տոկոսադրույքով ներքին պարտք, շրջանառության մեջ գտնվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ծավալի կշիռը դեռևս նշանակալի չի լինելու: Մյուս կողմից, բազմակողմ վարկատուներն ավելի շատ լողացող տոկոսադրույքով նոր վարկեր են տրամադրելու, որի արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը նվազելու է:

Աղյուսակ 11. ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2017-2020թթ.

(տոկոս)				
	2017թ. պետքություն ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք, այդ թվում՝	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	84.3	83.6	81.3	79.6
Լողացող տոկոսադրույքով	15.7	16.4	18.7	20.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտք այդ թվում	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	80.0	79.3	76.4	74.1
Լողացող տոկոսադրույքով	20.0	20.7	23.6	25.9
ՀՀ կառավարության ներքին պարտք այդ թվում	100.0	100.0	100.0	100.0
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	100.0	100.0	100.0	100.0
Լողացող տոկոսադրույքով	0.0	0.0	0.0	0.0

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը ևս նվազում է՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով 6.4 տարի: Լողացող տոկոսադրույքով պարտքի կշռի աճի արդյունքում մեծանում է մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի մասնաբաժինը՝ 2020թ. կազմելով 26.7%:

Աղյուսակ 12. ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները 2017-2020թթ.

	2017թ. կանխ.	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.3	6.8	6.2	6.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.3	6.6	5.8	5.9
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.4	7.7	7.6	8.1
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	20.8	21.5	31.8	26.7
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	22.4	23.6	34.9	29.8
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	14.7	13.4	19.9	15.5

Գործառնական ռիսկ

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու, պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և անթերի իրականացնելու համար: Գործառնական ռիսկը նվազեցնելու նպատակով կմշակվեն նաև հիմնական գործառույթները նկարագրող ընթացակարգեր, որտեղ հստակորեն կսահմանվեն պարտքի կառավարմամբ զբաղվող ստորաբաժանումների տեղեկատվական հոսքերն ու իրականացվելիք աշխատանքները:

Զգայունության վերլուծություններ

Մինչ այժմ կատարված ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը հիմնված է եղել կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա և իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմնական սցենար: Ստորև ներկայացվում է շուկայական փոփոխականների նկատմամբ կիրառված տարբեր շոկերի արդյունքում ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների շեղման չափը հիմնական սցենարի արդյունքներից:

Փոխարժեք

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը պարունակում է փոխարժեքի էական ռիսկեր: Կիրառելով 30% շոկ՝ 2018թ-ին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ, ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2020թ. տարեվերջին հասնում է 61.6%-ի, որը 10.6 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից:

Կանխատեսումային փոխարժեքների համեմատությամբ ՀՀ դրամի նկատմամբ USD-ի, EUR-ի, JPY-ի, GBP-ի, AED-ի փոխարժեքների 1% շեղումը 2018-2020թթ. ընթացքում կփոփոխի ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը միջին հաշվով տարեկան 27.5 մլրդ դրամով: Վերոհիշյալ արժույթներից յուրաքանչյուրի փոխարժեքի 1% շեղման ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի վրա կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 13. ՀՀ դրամի նկատմամբ փոխարժեքների 1%-ի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի վրա (մլրդ դրամ)

	2018թ.	2019թ.	2020թ.
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	25.5	27.3	29.6
այդ թվում			
USD	17.1	18.3	20.1
EUR	5.1	5.8	6.5
GBP	0.6	0.6	0.5
JPY	1.7	1.7	1.6
AED	0.03	0.02	0.02
CNY	0.9	0.9	0.8
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխությունը (%)	0.8	0.8	0.8
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխության կշիռը ՀՆԱ-ում (%)	0.4	0.4	0.4

Տոկոսադրույք

Վերլուծելով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների 250 բազիսային կետի և ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների 500 բազիսային կետի չափով աճի շոկային սցենարը՝ պարզ է դառնում, որ տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա մնում է չափավոր: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2020թ. տարեվերջին հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշի նկատմամբ ավելանալով 0.7 տոկոսային կետով՝ կազմում է 51.7%: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս պարագայում կարող է ավելանալ 0.4 տոկոսային կետով:

Զուգահեռաբար ենթադրվել է նաև էական՝ 500 բազիսային կետի չափով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների և 1000 բազիսային կետի չափով ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների նկատմամբ շոկային սցենար, որի տեղի ունենալու հավանականությունը համեմատաբար ցածր է: Տոկոսադրույքների նման շոկը ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը բազային սցենարի նկատմամբ կավելացնի 1.7 տոկոսային կետով՝ 2020թ. տարեվերջին հասցնելով 52.7%-ի: ՀՀ կառավարության պարտքի սպասարկման տեսակետից այսպիսի էական շոկը 2020թ. տարեվերջին Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը կարող է ավելացնել 0.8 տոկոսային կետով:

Ստորև ներկայացվում է նաև լողացող տոկոսադրույքով պարտքի մեկ տոկոսային կետով աճի և ներքին տոկոսադրույքների մեկ տոկոսային կետով աճի ազդեցությունները:

Լողացող տոկոսադրույքների՝ 6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի լիբորի և 6-ամսյա եվրիբորի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2018-2020թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան 5.2 մլրդ դրամով: Մասնավորապես, լողացող տոկոսադրույքներից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա կանխատեսվող ժամանակաշրջանում կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 14. Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարների վրա

	2018թ.	2019թ.	2020թ.
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	4.2	5.2	6.3
այդ թվում			
6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի Libor	3.9	4.7	5.5
6-ամսյա Euribor	0.3	0.5	0.8
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	9.1	10.2	11.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.3	0.4	0.4

Ներքին պարտքի շուկայում, միջնաժամկետ հատվածի սկզբում, եկամտաբերության կորի մեկ տոկոսային կետով աճը 2018-2020թթ. ընթացքում կավելացնի պարտքի տոկոսավճարները տարեկան միջինը 2.1 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 15. Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսադրույքի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի վրա

	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	0.7	2.0	3.6
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	1.1	3.1	5.1
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.1	0.1	0.2

Զգայունության վերլուծությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա փոխարժեքի շուկի ազդեցությունը շատ ավելի մեծ է, քան տոկոսադրույքի շուկի ազդեցությունը: Դա պայմանավորված է ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելում արտարժույթային պարտքի մեծ տեսակարար կշռով և ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի գերակայությամբ:

Եզրակացություններ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ պարտքի պորտֆելն ամենաշատը ենթակա է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությանը: Այդ իսկ պատճառով, ՀՀ կառավարությունն առաջնային է համարում պետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը: 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում նախատեսվում է ավելացնել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կշիռը՝ 2020թ. այն հասցնելով մինչև 29.8%:

Կարևոր է նշել, որ միայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում իրականացվող միջոցառումները բավարար չեն ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի շուկան էականորեն զարգացնելու համար: Ներքին պարտքի շուկայի զարգացման և ներդրողների բազայի ընդլայնման նախապայմաններից է նաև ֆինանսական շուկայի այլ հատվածներում (կենսաթոշակային, ապահովագրական և այլն) բարեփոխումների ամբողջական իրականացումը:

ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցմանն ուղղված գործողությունները՝ կիրառելով իրացվելիության կառավարման այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են կանխիկի բուֆերի ձևավորումը, հետգնումների ու փոխանակումների իրականացումը:

ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող 2015-2016թթ. փաստացի, 2017թ. պետական բյուջեի ծրագրային և 2018-2020թթ. կանխատեսումային ցուցանիշները

Աղյուսակ 16. ՀՀ կառավարության պարտքի հիմնական ցուցանիշները 2015-2020թթ (մլրդ դրամ)

	2015թ. փաստ.	2016թ. փաստ.	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Կառավարության պարտք	2,225.9	2,631.4	2,802	3,160	3,391	3,559
% նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի նկատմամբ	46.1	52.2	51.5	59.0	58.6	56.1
Ըստ ռեզիդենտության						
կառավարության ներքին պարտք	368.4	550.0	601.8	653.2	703.5	753.8
կառավարության արտաքին պարտք	1,857.5	2,081.4	2,200.5	2,507.1	2,687.2	2,805.6
Ըստ գործիքակազմի						
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	1,420.4	1,635.7	1,761.7	2,056.3	2,235.6	2,353.2
ներքին վարկեր և փոխառություններ	-	-	-	-	-	-
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	320.8	508.3	561.9	612.2	663.6	717.1
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	483.8	484.0	475.4	483.9	483.9	483.8
արտաքին երաշխիքներ	-	-	-	3.6	3.6	3.6
ներքին երաշխիքներ	1.0	3.4	3.3	4.4	4.1	1.7
Կառավարության պարտքի տոկոսավճար	74.1	98.3	120.3	136.7	146.6	176.1
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի ծախսեր (%)	5.3	6.8	8.8	9.1	8.9	9.8
Տոկոսավճար / պետական բյուջեի սեփական (առանց դրամաշնորհների) եկամուտներ (%)	6.5	8.6	10.2	10.3	10.0	10.8
Տոկոսավճար / ՀՆԱ (%)	1.5	1.9	2.2	2.4	2.3	2.5

Աղյուսակ 17. Պետական պարտատոմսերի ցուցանիշները 2015-2020թթ.

	2015թ. փաստ.	2016թ. փաստ.	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	320.8	508.3	561.9	612.2	663.6	717.1
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	6.4	10.0	10.4	10.6	10.5	10.3
ըստ մարման մնացած օրերի						
Մինչև 1 տարի	54.7	116.2	90.1	88.6	98.8	117.4
1-5 տարի	149.0	223.9	250.3	268.1	319.1	326.0
5-ից ավելի տարի	117.1	168.3	221.5	255.5	245.7	273.7
Միջին տոկոսադրույք (%)	14.0	13.2	13.7	12.9	12.4	11.9
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	5.7	6.1	6.5	6.2	6.3	6.4
Արտարժույթային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	1,000.1	1,000.1	1,000.1	1,000.1	1,000.1	1,000.0
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	9.6	9.5	8.8	8.4	7.6	6.9
Միջին տոկոսադրույք (%)	6.9	6.9	6.9	6.9	6.9	7.8
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	7.0	6.0	5.0	4.0	3.0	6.6

Աղյուսակ 18. ՀՀ կառավարության վարկերի և փոխառությունների ցուցանիշները 2015-2020թթ.

(մլն ԱՄՆ դոլար)

	2015թ. փաստ.	2016թ. փաստ.	2017թ. պետքյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Կառավարության վարկեր և փոխառություններ, մլն ԱՄՆ դոլար	2,936.2	3,380.0	3,706.1	4,250.1	4,620.6	4,863.6
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	28.2	32.2	32.6	35.5	35.3	33.7
Ըստ ռեզիդենտության						
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	2,936.2	3,380.0	3,706.1	4,250.1	4,620.6	4,863.6
ներքին վարկեր և փոխառություններ	-	-	-	-	-	-
Ըստ վարկատուի						
միջազգային ֆինանսական կառույցներից	2,489.2	2,831.4	3,130.9	3,298.6	3,506.3	3,670.8
օտարերկրյա պետություններից	423.9	526.1	552.6	930.3	1,094.8	1,174.9
առևտրային բանկերից	23.2	22.4	22.5	21.1	19.5	17.9
Միջին տոկոսադրույք (%)	1.6	1.8	2.3	2.5	2.5	2.5
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	11.6	11.2	10.6	9.8	9.1	8.6

2018-2020թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով կանխատեսումները կատարվել են հետևյալ ենթադրությունների հիման վրա.

- 1SDR=1.357USD, 1EUR=1.066USD, 1JPY=0.009USD, 1AED=0.272USD, 1CNY=0.145USD (աղբյուր՝ ՀՀ կենտրոնական բանկ),
- ԱՄՆ դոլարի 6-ամսյա LIBOR՝ 2.5%, 6-ամսյա EURIBOR՝ 0.5%:

Հավելված N 1

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

ՀՀ 2018-2020թթ ՄԺԾԾ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԱՌԿԱ ՌԻՍԿԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սույնով ներկայացվում է ՄԺԾԾ (այսուհետ՝ ՄԺԾԾ) կանխատեսումներում, մասնավորապես, մակրոտնտեսական, հարկաբյուջետային կանխատեսումներում, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման բնագավառում առկա ռիսկերի համառոտագիրը: Առավել մանրամասն տեսքով նյութը ներկայացված է սույն ծրագրի 2-րդ և 20-րդ գլուխների համապատասխան մասերում:

1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐՈՒՄ

1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներ իրականացնելիս ի հայտ են գալիս հանգամանքներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից⁴¹, նոր երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի հարթ իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի մեծությունից: ՀՆԱ-ի գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է նախաճանաչամային և ետճանաչամային 12 տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ-ի կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա: Մասնավորապես, ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները նախաճանաչամային 2003-2008թթ. ժամանակահատվածի համար եղել են 7.1-9.0 տոկոսային կետ, իսկ ետճանաչամային 2010-2016թթ. համար 1.0-2.0 տոկոսային կետ: Այս պարագայում, հաշվի առնելով կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ-ի ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ-ի կանխատեսված մակարդակից 1.2 տոկոսային կետով ավելի ցածր մակարդակի ձևավորումը 2018 թվականին, 1.6 տոկոսային կետով ցածր 2019 թվականին և 2.0 տոկոսային կետով ցածր 2020 թվականին:

⁴¹Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

2. Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են արտաքին գործոններից (օրինակ, ներքին տնտեսության գնաճը՝ միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի համաշխարհային գների հնարավոր փոփոխությունները):

Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ է ԵՏՄ անդամ պետությունների տնտեսական զարգացումները: Միաժամանակ, ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը կարող է փոփոխվել նոր պետությունների ԵՏՄ-ին անդամակցությունից:

2.1. Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Գնաճի ցուցանիշի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ՀՀ ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի նպատակային ցուցանիշի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը:

ՀՀ ԿԲ-ի կողմից միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում է գնաճի կայունացում նպատակային ցուցանիշի շուրջ: Հարկ է նկատել, որ 2016 թվականի տարեսկզբից ՀՀ սպառողական շուկայում արձանագրվել է գնանկումային միջավայր, սակայն ՀՀ ԿԲ կողմից իրականացվող հետևողական դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում միջնաժամկետ հորիզոնում գնաճի ցուցանիշը աստիճանաբար կմոտենա նպատակային կենտրոնական արժեքին: Կանխատեսված ցուցանիշից գնաճի շեղման ռիսկերը միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում են հավասարակշռված՝ գնաճի կենտրոնական արժեքից **դեպի ներքև՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (այսինքն՝ գնաճի ներքին սահմանը 2.5 տոկոս է) և **դեպի վերև շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը 5.5 տոկոս է):

Գնաճի շեղման ռիսկը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ պետական բյուջեի և՛ եկամտային, և՛ ծախսային կատարողականների վրա՝ անուղղակի հարկերի, ինչպես նաև ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի ուղղությամբ: Գնանկումային պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն և ընդհակառակը:

Արդյունքում, գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2018, 2019 և 2020 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 1.9, 2.0 և 2.3 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2. Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

ՀՀ ԿԲ-ն և ՀՀ ՖՆ-ն փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում և մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, ընդ որում, յուրաքանչյուր տարվա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակ: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն ներմուծումից ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրվող հարկային եկամուտների վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 5.0 տոկոսը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի առավելագույնը 5 տոկոս արժեզրկումը:

Արդյունքում, փոխարժեքի 5 տոկոսով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում, այլ հավասար պայմաններում, 2018, 2019 և 2020 թվականներին կարելի է ապահովել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 11.7, 12.4 և 13.9 մլրդ ՀՀ դրամ լրացուցիչ մուտք:

2.3. Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ ունեն պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2015 թվականից Հայաստանը ԵՏՄ անդամ պետություն է հանդիսանում, գնահատականներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը հանվել է ընդհանուր հարկային եկամուտներից, որպեսզի ավելի ճշգրիտ լինեն ներքին տնտեսությունից եկող ռիսկերը: Հետճգնաժամային տարիներին ՄԺԾԾ-ում ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը սահմանվում է 8.7-17.6%-ի միջակայքում, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2018, 2019 և 2020 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 8.7, 13.0 և 17.6% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 13.2, 21.7 և 31.8 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով վերը նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** գնահատականները, միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի ազդեցության քանակական ամփոփ գնահատականները ներկայացվում են ստորև.

Աղյուսակ 1. Հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների ռիսկերի ազդեցությունը⁴²

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ ՀՀ դրամ		
	2018	2019	2020
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 1.2-2.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-5.6	-7.9	-11.0
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-1.9	-2.0	-2.3
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	11.7	12.4	13.9
4. Ներմուծման 8.7-17.6 տոկոսով նվազման ռիսկ	-13.2	-21.7	-31.8
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	-11.8	-21.9	-33.7

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 11.8 մլրդ ՀՀ դրամ 2018 թվականին, 21.9 մլրդ ՀՀ դրամ 2019 թվականին և 33.7 մլրդ ՀՀ դրամ 2020 թվականին:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների աճի վրա ազդող գործոնների աճերի 1% փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

Աղյուսակ 2. Հարկային եկամուտների զգայունությունը հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ, տոկոս

	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժեք	Ներմուծում
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.26	0.09	0.18	0.08

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում ՀՆԱ-ի և փոխարժեքի փոփոխությունները:

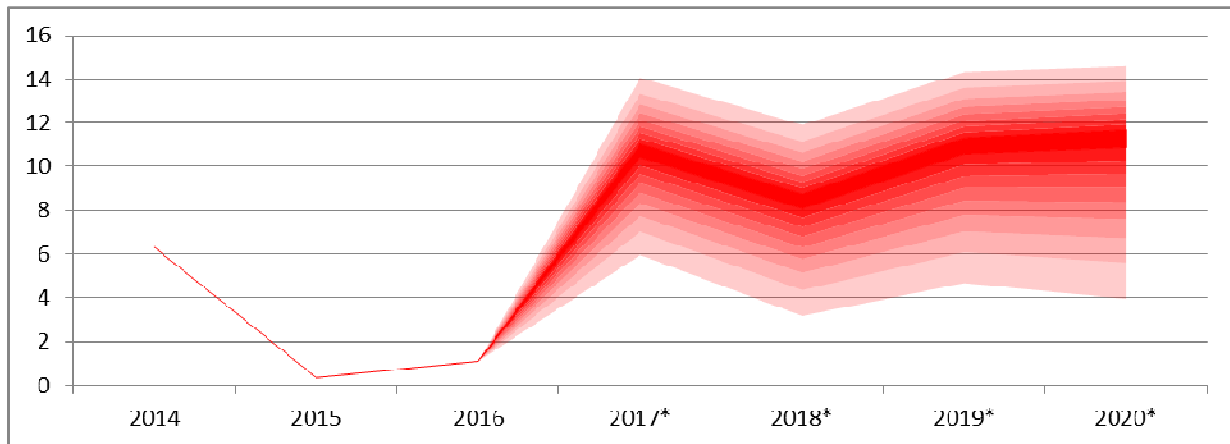
Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականներն իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 8 և Աղյուսակ 9)⁴³: Հավանականային բաշխման գրաֆիկի

⁴²ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

⁴³Հարկային եկամուտների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատականը կառուցվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ռիսկերի գնահատման համակարգի ներքո կառուցված մոդելի հիման վրա:

կառուցման ժամանակ օգտագործվել է աղյուսակ 7-ում գնահատված ամբողջական ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում ի հայտ եկող բացասական ռիսկերը:

Գծապատկեր 1. Հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը⁴⁴, տոկոս

Կանխատեսումների բաշխման հավանականություններն առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 3. Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը

Հարկային եկամուտների աճի միջակայքը	Հարկային եկամուտների աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը		
	2018	2019	2020
4-8 տոկոս	0.43	0.24	0.24
8-12 տոկոս	0.43	0.50	0.46
12-16 տոկոս	0.04	0.21	0.22

Աղյուսակ 9-ի առաջին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները՝ նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Ակնհայտ է, որ 2018-2020 թվականների համար վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 8-12% միջակայքում հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 8-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 9-ում՝ հոծ նշումով):

Ներդիր 2	
Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցումը	

⁴⁴Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է Ներդիր 2-ում:

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը ներկայացնող գծապատկերները ցույց են տալիս տնտեսության զարգացման ապագա ընթացքի վերաբերյալ կառավարության գնահատականները՝ տնտեսական աճի ծրագրային ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման կանխատեսվող ընթացքը:

Կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ բոլոր կանխատեսումները ինչ-որ չափով անորոշ են: Կարևոր է հաշվի առնել ոչ միայն կոնկրետ կանխատեսված արժեքները, այլ նաև բոլոր այն վերոնշյալ ռիսկերը, որոնց արդյունքում կարող են շեղումներ առաջանալ իրական ՀՆԱ-ի կանխատեսումների և հարկերի կանխատեսումների կենտրոնական արժեքներից: Հիմնվելով միայն կետային կանխատեսումների վրա հնարավոր չէ բավարար չափով տեղեկատվություն ներկայացնել դրանց հետ կապված անորոշությունների և դրանց աղբյուրների վերաբերյալ: Այդ պատճառով կարևորվում է որոշակի վստահության միջակայքի կառուցման խնդիրը, որը թույլ կտա գնահատել իրադարձությունների զարգացման հավանական ընթացքը: Իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման ներկայացված գծապատկերները հիմնվում են Անգլիայի բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանության վրա և հաշվի է առնում կանխատեսումների հավանականային բաշխման ասիմետրիկության առկայությունը:

Հայաստանի համար իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի աճի կանխատեսումների բաշխման գծապատկերները կառուցվել են երեք չափորոշիչների հիման վրա.

1. կենտրոնական արժեքները, 2. անորոշության չափը (դիսպերսիան), որը ստանալու համար հիմք են հանդիսացել փաստացի պատմական շարքերի կանխատեսումային սխալները և 3. ռիսկերի հարաբերական հաշվեկշիռը՝ անհամաչափության գործակցի գնահատման նպատակով:

Ունենալով կանխատեսված կենտրոնական արժեքները, անորոշության չափը (ցրվածքը) և ռիսկերի հաշվեկշիռը՝ կառուցվել են իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկները 2018-2020 թվականների համար (տես՝ Գծապատկերներ 7 և 8):

ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսման գծապատկերներում կենտրոնական մուգ (կարմիր) ավելի նեղ միջակայքը ներառում է նաև կանխատեսման կենտրոնական սցենարը (կանխատեսված արժեքները): Որքան հավանականային կանխատեսումները հեռանում են կենտրոնական սցենարից, այնքան ավելի ցածր է դառնում դրանց իրագործման հավանականությունը, ինչը գծապատկերում արտահայտվում է ավելի թույլ գունավորմամբ: Ներկայացված բաշխումը սիմետրիկ չէ, քանի որ ապագայի համար առկա են տնտեսական աճի և հարկերի կենտրոնական կանխատեսումից ավելի ցածր մակարդակների ձևավորման ռիսկեր:

2.3.2. Պետական բյուջեի վրա կանխատեսված մակրոտնտեսական ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության ընդհանուր գնահատականը և դրանց մեղմման հնարավորությունները

Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին (հարկային եկամուտների պլանավորված մակարդակից փաստացի ցածր մակարդակ, արտաքին ֆինանսական միջոցների չստացում), որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման:

Աղյուսակ 4. ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցությունը⁴⁵.
(Ֆինանսավորման պահանջ՝ պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում), մլրդ ՀՀ դրամ

Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող ռիսկեր	2018	2019	2020
1. Կանխատեսածից 1.2-2.0%-ով ավելի ցածր ՀՆԱ ձևավորում	-5.6	-7.9	-11.0

⁴⁵Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա:

2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի դիսկ	3.8	5.1	6.1
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5%-ով արժեզրկման դիսկ	4.8	4.7	3.0
4. Ներմուծման 8.7-17.6%-ով նվազման դիսկ	-13.2	-21.7	-31.8
5. Արտաքին ֆինանսական միջոցների չստացման դիսկեր	-8.9	-9.6	-13.3
Ընդամենը	-19.0	-29.4	-47.1

Աղյուսակ 10-ում ցույց են տրված գնահատված լրացուցիչ դիսկերը, որոնք կհանգեցնեն լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: Ակնհայտորեն երևում է, որ գնաճի և փոխարժեքի գնահատված տատանումների հետևանքով կնվազի նախատեսված ֆինանսավորման պահանջը և համապատասխանաբար կփոփոխվեն նաև պետական բյուջեի ծախսերը՝ նվազման ուղղությամբ: Հարկ է առանձնացնել փոխարժեքի առավելագույնը 5%-ով արժեզրկման դիսկի ազդեցության գնահատականը: Եթե այս դիսկի առարկայացման պայմաններում միջնաժամկետում առաջանում է միջինում լրացուցիչ շուրջ 12.5 մլրդ ՀՀ դրամ հարկային եկամուտ (Աղյուսակ 7), ապա նույն դիսկի ազդեցությամբ առաջանում են նաև լրացուցիչ ծախսեր (ապրանքների և ծառայությունների գծով): Արդյունքում, այս դիսկի ընդհանուր ազդեցությունը պետական բյուջեի վրա գնահատվում է դրական, որի դիսկը միջնաժամկետում նվազում է մինչև 2020 թվականին 3.0 մլրդ ՀՀ դրամի չափով (ֆինանսավորման պահանջի նվազում):

Հաշվի առնելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող մակարդակից վերոնշյալ հնարավոր շեղումների դիսկերի գնահատականները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2018-2020 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 19.0 - 47.0 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.3-0.7%-ը: Ընդ որում՝ ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը լինելու է սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը:

Այս պարագայում 2018-2020 թվականների համար լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավման պայմաններում ՀՀ կառավարության պարտքի նախորդ տարվա ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը գերազանցում է 50% շեմը⁴⁶, ինչը նշանակում է, որ պետական բյուջեի պակասուրդը պետք է սահմանափակվի վերջին երեք տարիների ՀՆԱ-ի միջին մակարդակի 3%-ով: Հետևաբար, միջնաժամկետ ֆինանսավորման պահանջի դիսկերի նյութականացման պարագայում հնարավոր չի լինի այն չեզոքացնել լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավմամբ, այլ անհրաժեշտ կլինի նաև իրականացնել ծախսերի կասեցում՝ օրենսդրությամբ ՀՀ կառավարությանը վերապահված իրավասությունների շրջանակներում:

⁴⁶Համաձայն «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի, եթե կառավարության պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50 տոկոսը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3 տոկոսը:

Ընդ որում, 2018-2020 թվականներին ֆինանսական հնարավոր պահանջն ամբողջությամբ պետք է չեզոքացվի ծախսերի կասեցմամբ՝ առավելագույնը 2018 թվականին նախատեսված ծախսերի ընդհանուր ծավալի 5%-ի կամ շուրջ 75.5 մլրդ ՀՀ դրամի (ՀՆԱ-ի շուրջ 1.3%-ը)⁴⁷ չափով, իսկ հետագա տարիներին աստիճանաբար հնարավոր կլինի այն բավարարել նաև պակասուրդի հաշվին:

2. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՈՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

Կառավարության պետական պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդիրը լուծելու տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի ռիսկերի կառավարումը: Այս առումով առաջնային նշանակություն են ստանում վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի, փոխարժեքի ու գործառնական ռիսկերի կառավարումը:

Փոխարժեքի ռիսկ

Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կգտնվի սահմանված ուղենշային տիրույթում՝ ժամանակահատվածի վերջում հասնելով 21.2%-ի:

Աղյուսակ 5 ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի և արտարժույթով ներգրավված պարտքի տեսակարար կշիռներն ընդամենը պարտքում

	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
Ներքին պարտք / Ընդամենը պարտք (%)	21.5	20.7	20.7	21.2
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտք / Ընդամենը պարտք (%)	79.9	80.6	80.4	79.9

2020թ. վերջին արտարժույթային պարտքի տեսակարար կշիռը միջնաժամկետ հատվածում նվազում է՝ կազմելով 79.9%:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը առաջիկա տարիներին դեռևս կմնա որպես ռիսկի հիմնական գործոն:

Աղյուսակ 6. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2017-2020թթ.

	<i>(տոկոս)</i>			
	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
USD	51.5	54.8	56.1	58.5
SDR	33.7	29.2	26.2	22.7

⁴⁷ Հակաճգնաժամային միջոցառումների շրջանակներում 2009 թվականին հնարավոր է եղել կասեցնել բյուջեով ծրագրավորված ծախսերի ընդհանուր գումարի մոտ 5 տոկոսը (ոչ գերակա համարվող ծախսեր):

EUR	8.7	11.1	13.3	15.0
JPY	5.4	4.4	3.9	3.4
AED	0.1	0.1	0.1	0.1
CNY	0.5	0.4	0.4	0.4

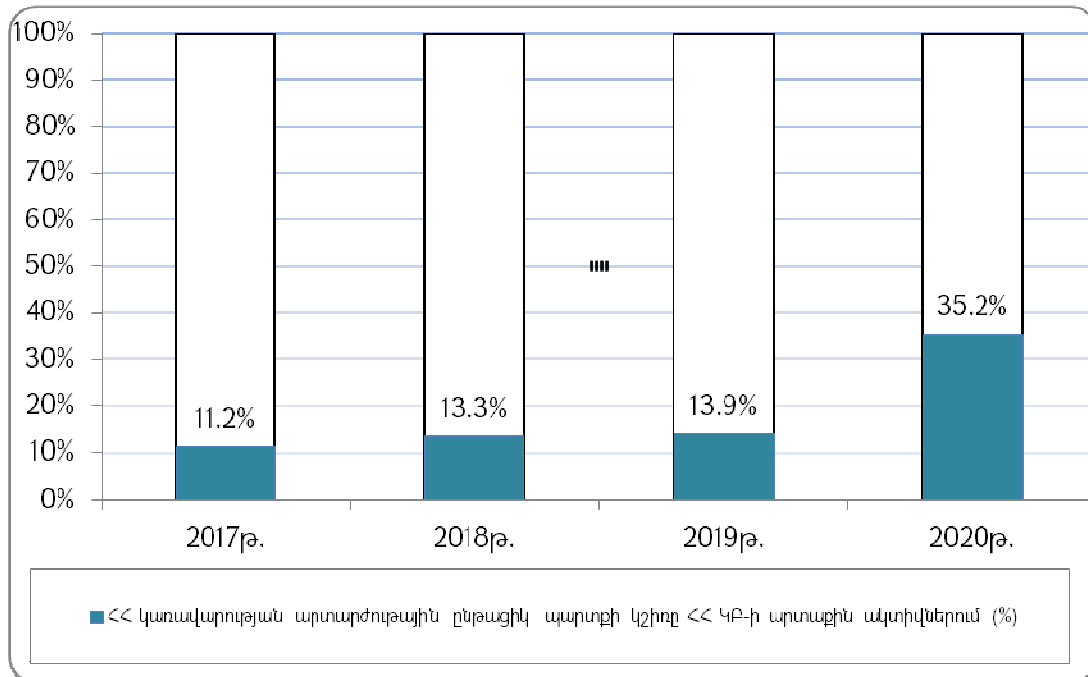
Եթե SDR-ի փոխարժեքը, որը կազմված է հինգ արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 41.73%, EUR – 30.93%, GBP – 8.09%, JPY – 8.33% և CNY – 10.92%, ապա ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը ստանում է հետևյալ տեսքը՝

Աղյուսակ 7. ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի կառուցվածքը 2017-2020թթ. SDR-ի տարանջատմամբ

	<i>(տոկոս)</i>			
	2017թ. պետքյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
USD	65.6	66.9	67.0	67.9
EUR	19.1	20.2	21.4	22.0
GBP	2.7	2.4	2.1	1.8
JPY	8.2	6.8	6.1	5.3
AED	0.1	0.1	0.1	0.1
CNY	4.2	3.6	3.3	2.8

Փոխարժեքի ռիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից ապագայում չի բացառվում, որ օգտագործվեն հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժույթային սվոփներ):

Գծապատկեր 2. ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին ակտիվներում 2017-2020թթ.

ՀՀ կառավարության արտարժույթային ընթացիկ պարտքի կշիռը ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին ակտիվներում ցուցանիշը 2020թ. էապես աճելու է՝ պայմանավորված 500 մլն ԱՄՆ դոլար եվրապարտատոմսերի մարմամբ, որի բաժինը կազմում է 18.1 տոկոսային կետ:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է՝ պայմանավորված առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի մարումների ծավալներով և միջազգային ու ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր բացասական զարգացումներով: Պարտքի տեղաբաշխումների կազմակերպման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը ջանում է հարթեցնել մարումների գրաֆիկը և մեղմել վերաֆինանսավորման ռիսկը: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ, ինչպես նաև ուղենշային պարտատոմսերի մարման օրերին իրականացվում են գանձապետական պարտատոմսերի տեղաբաշխումներ:

Աղյուսակ 8. ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշները 2017-2020թթ.

	2017թ. կանխ.	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	9.1	8.6	8.0	8.3

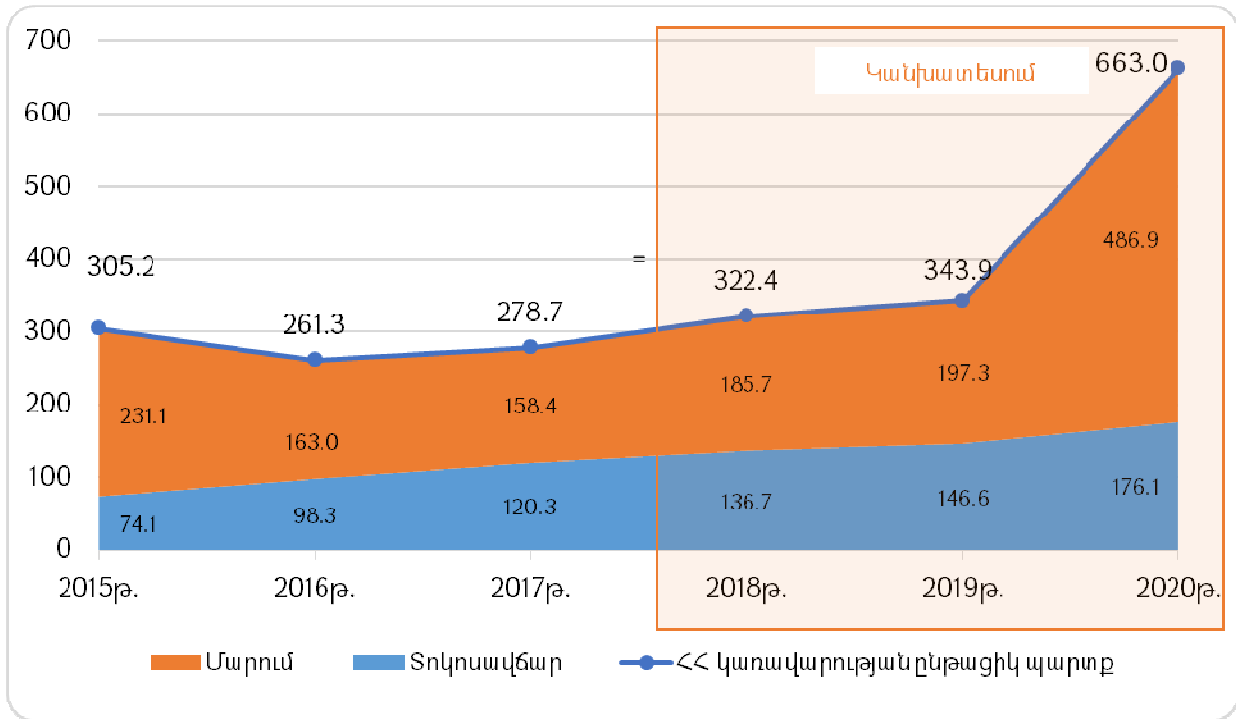
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	9.5	8.8	8.1	8.4
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	7.4	7.7	7.6	8.1
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	5.2	5.4	13.4	6.9
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	2.6	3.3	11.7	4.6
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	14.7	13.4	19.9	15.5

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2020թ. վերջին կնվազի մինչև 8.3 տարի: Սա հիմնականում բացատրվում է 2020թ. և 2025թ. մարվող և մեծ կշիռ ունեցող եվրապարտատոմսերի մարման ժամկետի մոտենալով: Մյուս կողմից տնտեսության վերականգնմանը զուգընթաց Հայաստանն ըստ Համաշխարհային Բանկի դասակարգման տեղափոխվեց միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքը, ինչի հետևանքով միջազգային վարկատու կազմակերպությունները և օտարերկրյա պետություններն սկսեցին աստիճանաբար խստացնել վարկավորման պայմանները՝ նվազեցնելով տրամադրվող արտոնյալ վարկային միջոցների ծավալները: Այնուամենայնիվ, մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը կանխատեսվող ժամանակահատվածում էական փոփոխություն չի կրի և կմնա սահմանված ուղենշային միջակայքում: Այս տեսակետից, վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է չափավոր:

Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշը 2020թ. տարեվերջին կկազմի 6.9%, ընդ որում մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքում կկազմի 4.6%, իսկ մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքում՝ 15.5%:

Ստորև ներկայացվում է նաև ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ցուցանիշը, որն իրենից ներկայացնում է տարվա ընթացքում մարումների և տոկոսավճարների հանրագումարը:

Գծապատկեր 3. ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքը 2015-2020թթ. (մլրդ դրամ)

ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքի ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում աճում է՝ ավելի քան կրկնապատկվելով 2020թ.:

Աղյուսակ 10. ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքն ըստ գործիքակազմի
(մլրդ. դրամ)

	2017թ. պետրյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ընթացիկ պարտքն ըստ գործիքակազմի, որից՝	278.7	322.4	343.9	663.0
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	85.6	113.7	133.1	176.6
տոկոսավճար	37.6	46.0	50.8	55.6
մարում	48.0	67.7	82.3	121.0
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	161.9	176.9	179.0	193.3
տոկոսավճար	51.5	58.9	64.0	69.3
մարում	110.4	118.0	115.0	124.0
արտարժույթային պետական պարտատոմսեր	31.3	31.8	31.8	293.1
տոկոսավճար	31.3	31.8	31.8	51.2
մարում	-	-	-	241.9

ՀՀ կառավարությունը պարտքի և կանխիկ հոսքերի կառավարման գործիքների կիրառմամբ վերահսկում է վերաֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Ավելի մեծ ուշադրություն պետք է դարձնել տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերին, քանի որ շուկայական պայմաններով ներգրավվող փոխառու միջոցների կշիռը գնալով աճում է: Տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել կառավարության պարտքի այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների փոփոխությունը հնարավորինս քիչ ազդեցություն կունենա կանխատեսվող տոկոսագումարների մակարդակի վրա: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները կանխատեսվող ժամանակահատվածում մի փոքր վատթարանում են, սակայն մնում են կառավարելի:

Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը 2020թ. տարեվերջին նվազում է մինչև 79.6%: Չնայած ՀՀ կառավարության կողմից կանխատեսվող ժամանակահատվածում թողարկվելու է նախորդ տարիների համեմատ ավելի շատ ֆիքսված տոկոսադրույքով ներքին պարտք, շրջանառության մեջ գտնվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ծավալի կշիռը դեռևս նշանակալի չի լինելու: Մյուս կողմից, բազմակողմ վարկատուներն ավելի շատ լողացող տոկոսադրույքով նոր վարկեր են տրամադրելու, որի արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը նվազելու է:

Աղյուսակ 10. ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2017-2020թթ.

(տոկոս)				
	2017թ. պետբյուջեի ծրագիր	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք,	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում՝				
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	84.3	83.6	81.3	79.6
Լողացող տոկոսադրույքով	15.7	16.4	18.7	20.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում				
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	80.0	79.3	76.4	74.1
Լողացող տոկոսադրույքով	20.0	20.7	23.6	25.9
ՀՀ կառավարության ներքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում				
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	100.0	100.0	100.0	100.0
Լողացող տոկոսադրույքով	0.0	0.0	0.0	0.0

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը ևս նվազում է՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով 6.4 տարի: Լողացող տոկոսադրույքով

պարտքի կշռի աճի արդյունքում մեծանում է մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի մասնաբաժինը՝ 2020թ. կազմելով 26.7%:

Աղյուսակ 11. ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները 2017-2020թթ.

	2017թ. կանխ.	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.3	6.8	6.2	6.4
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.3	6.6	5.8	5.9
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	7.4	7.7	7.6	8.1
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	20.8	21.5	31.8	26.7
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	22.4	23.6	34.9	29.8
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	14.7	13.4	19.9	15.5

Գործառնական ռիսկ

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու, պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և անթերի իրականացնելու համար: Գործառնական ռիսկը նվազեցնելու նպատակով կմշակվեն նաև հիմնական գործառույթները նկարագրող ընթացակարգեր, որտեղ հստակորեն կսահմանվեն պարտքի կառավարմամբ զբաղվող ստորաբաժանումների տեղեկատվական հոսքերն ու իրականացվելիք աշխատանքները:

Զգայունության վերլուծություններ

Մինչ այժմ կատարված ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը հիմնված է եղել կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա և իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմնական սցենար: Ստորև ներկայացվում է շուկայական փոփոխականների նկատմամբ կիրառված տարբեր շոկերի արդյունքում ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների շեղման չափը հիմնական սցենարի արդյունքներից:

Փոխարժեք

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը պարունակում է փոխարժեքի էական ռիսկեր: Կիրառելով 30% շոկ՝ 2018թ-ին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ, ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2020թ. տարեվերջին հասնում է 61.6%-ի, որը 10.6 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից:

Կանխատեսումային փոխարժեքների համեմատությամբ ՀՀ դրամի նկատմամբ USD-ի, EUR-ի, JPY-ի, GBP-ի, AED-ի փոխարժեքների 1% շեղումը 2018-2020թթ. ընթացքում կփոփոխի ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը միջին հաշվով տարեկան 27.5 մլրդ դրամով: Վերոհիշյալ արժույթներից յուրաքանչյուրի փոխարժեքի 1% շեղման ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի վրա կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 12. ՀՀ դրամի նկատմամբ փոխարժեքների 1%-ի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի վրա (մլրդ դրամ)

	2018թ.	2019թ.	2020թ.
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	25.5	27.3	29.6
այդ թվում			
USD	17.1	18.3	20.1
EUR	5.1	5.8	6.5
GBP	0.6	0.6	0.5
JPY	1.7	1.7	1.6
AED	0.03	0.02	0.02
CNY	0.9	0.9	0.8
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխությունը (%)	0.8	0.8	0.8
ՀՀ կառավարության արտարժույթային պարտքի փոփոխության կշիռը ՀՆԱ-ում (%)	0.4	0.4	0.4

Վերլուծելով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների 250 բազիսային կետի և ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների 500 բազիսային կետի չափով աճի շոկային սցենարը՝ պարզ է դառնում, որ տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա մնում է չափավոր: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2020թ. տարեվերջին հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշի նկատմամբ ավելանալով 0.7 տոկոսային կետով՝ կազմում է 51.7%: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս պարագայում կարող է ավելանալ 0.4 տոկոսային կետով:

Զուգահեռաբար ենթադրվել է նաև էական՝ 500 բազիսային կետի չափով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների և 1000 բազիսային կետի չափով ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների նկատմամբ շոկային սցենար, որի տեղի ունենալու հավանականությունը համեմատաբար ցածր է: Տոկոսադրույքների նման շոկը ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը բազային սցենարի նկատմամբ կավելացնի 1.7 տոկոսային կետով՝ 2020թ. տարեվերջին հասցնելով 52.7%-ի: ՀՀ կառավարության պարտքի սպասարկման տեսակետից այսպիսի էական շոկը 2020թ. տարեվերջին Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը կարող է ավելացնել 0.8 տոկոսային կետով:

Ստորև ներկայացվում է նաև լողացող տոկոսադրույքով պարտքի մեկ տոկոսային կետով աճի և ներքին տոկոսադրույքների մեկ տոկոսային կետով աճի ազդեցությունները:

Լողացող տոկոսադրույքների՝ 6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի լիբորի և 6-ամսյա եվրիբորի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2018-2020թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան 5.2 մլրդ դրամով: Մասնավորապես, լողացող տոկոսադրույքներից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա կանխատեսվող ժամանակաշրջանում կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 13. Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարների վրա

	2018թ.	2019թ.	2020թ.
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	4.2	5.2	6.3
այդ թվում			
6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի Libor	3.9	4.7	5.5
6-ամսյա Euribor	0.3	0.5	0.8
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	9.1	10.2	11.4

ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.3	0.4	0.4

Ներքին պարտքի շուկայում, միջնաժամկետ հատվածի սկզբում, եկամտաբերության կորի մեկ տոկոսային կետով աճը 2018-2020թթ. ընթացքում կավելացնի պարտքի տոկոսավճարները տարեկան միջինը 2.1 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 14. Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսադրույքի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի վրա

	2018թ. կանխ.	2019թ. կանխ.	2020թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	0.7	2.0	3.6
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	1.1	3.1	5.1
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.1	0.1	0.2

Զգայունության վերլուծությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա փոխարժեքի շուկի ազդեցությունը շատ ավելի մեծ է, քան տոկոսադրույքի շուկի ազդեցությունը: Դա պայմանավորված է ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելում արտարժույթային պարտքի մեծ տեսակարար կշռով և ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի գերակայությամբ:

Եզրակացություններ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ պարտքի պորտֆելն ամենաշատը ենթակա է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությանը: Այդ իսկ պատճառով, ՀՀ կառավարությունն առաջնային է համարում պետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը: 2018-2020թթ. ժամանակահատվածում նախատեսվում է ավելացնել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կշիռը՝ 2020թ. այն հասցնելով մինչև 29.8%:

Կարևոր է նշել, որ միայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում իրականացվող միջոցառումները բավարար չեն ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի շուկան էականորեն զարգացնելու համար: Ներքին պարտքի շուկայի զարգացման և ներդրողների բազայի ընդլայնման նախապայմաններից է նաև ֆինանսական շուկայի այլ հատվածներում (կենսաթոշակային, ապահովագրական և այլն) բարեփոխումների ամբողջական իրականացումը:

ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցմանն ուղղված գործողությունները՝ կիրառելով իրացվելիության կառավարման այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են կանխիկի բուֆերի ձևավորումը, հետգնումների ու փոխանակումների իրականացումը:

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության կանխատեսումներում առկա ռիսկը.

Սույն ծրագրով բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից ցածր մակարդակի ձևավորման պարագայում՝ առաջացած ֆինանսական ճեղքվածքը լրացնելու նպատակով օրենքով սահմանված կարգով ողջամիտ չափով փոխառու և դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուր հանդիսացող այլ միջոցների ներգրավման հնարավորության դեպքում 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են գերազանցել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերը: Դրան հակառակ, բյուջետային եկամուտների գծով մուտքերի ծրագրվածից բարձր մակարդակի ձևավորման և/կամ ծախսերում տնտեսումների կամ թերակատարումների առաջացման պարագայում՝ 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծությունները կարող են պակաս լինել սույն ծրագրով կանխատեսվող դեֆիցիտի չափերից:

Բացի այդ, անկախ 2018-2020թթ. համար կանխատեսվող պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրների առկայության հանգամանքից, պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության վրա կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մակրոկանխատեսումներում պարունակված ռիսկերով պայմանավորված պետական պարտք/անվանական ՀՆԱ հարաբերության մեծությունը: Մասնավորապես, խոսքը գնում է այնպիսի հանգամանքների մասին, որոնց առկայությամբ պետական բյուջեի դեֆիցիտի մեծության նկատմամբ գործողության մեջ կդրվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ մասի պահանջը՝ այն է.

«Եթե կառավարության պարտքը տվյալ տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ գերազանցում է Հայաստանի Հանրապետության նախորդ տարվա համախառն ներքին արդյունքի 50%-ը, ապա հաջորդ տարվա պետական բյուջեի դեֆիցիտը չպետք է գերազանցի Հայաստանի Հանրապետության համախառն ներքին արդյունքի վերջին երեք տարիների ծավալների միջին ցուցանիշի 3%-ը:»:

**ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ (ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ, ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ ԵՎ ԶՐԱՅԻՆ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ) ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ ԳՈՐԾՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ
ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ**

1. Ներածություն

Ենթակառուցվածքային ոլորտներում, մասնավորապես, էներգետիկայի, տրանսպորտի և ջրային տնտեսության ոլորտների թվով քսանմեկ կազմակերպությունների (Ընկերություններ) գործունեությանն առնչվող հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատականը:

2. Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման նպատակը

Հարկաբյուջետային ռիսկերի այս գնահատման նպատակն է ֆինանսական վիճակի վերլուծության միջոցով գնահատել Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը, որը կարող է հանգեցնել պետական բյուջեից Ընկերություններին չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, Ընկերությունների կողմից պետական բյուջե կանխատեսված շահութաբաժինների, ստացված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարման և մայր գումարների չմարման, ինչպես նաև Ընկերությունների գծով պայմանական պարտավորություններ առաջացնող անորոշ ապագա իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականությունը:

2.1 Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման մեթոդաբանություն

Ընկերությունների կողմից ներկայացված ֆինանսական հաշվետվությունների հիման վրա հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառվել է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) կողմից հրապարակված՝ «Կորպորատիվ հատվածից առաջացող ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման ուղեցույց»-ում (այսուհետ՝ ԱՄՀ ուղեցույց) ներկայացված մեթոդաբանությունը, որի համաձայն Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակը կանխատեսելու համար հաշվարկվել է սնանկացման կանխատեսման Է. Ալթմանի «Z-միավոր» կոչվող հսկիչ ցուցանիշը⁴⁸, որը միջազգայնորեն կիրառվում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականության կանխատեսման նպատակով:

⁴⁸ Է. Ալթմանի «Z-միավոր» կոչվող ցուցանիշը միջազգայնորեն կիրառվում է կորպորացիաների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը կանխատեսելու նպատակով: Այն իրենից ներկայացնում է գործակիցներով կշռված՝ գործունեության հինգ կամ չորս ընդհանուր հարաբերակցությունների գծային գուգակցում: Գործակիցները հաշվարկվել են ֆինանսական ծանր վիճակում գտնվող ընկերությունների միջազգայնորեն որոշված ընտրանքի հիման վրա:

Զուգահեռաբար Ընկերությունների ֆինանսական հուսալիության մասին լրացուցիչ տեղեկատվության ստացման, ինչպես նաև «Z-միավոր»-ի ստուգաճշտման համար կիրառվել են լրացուցիչ ֆինանսական գործակիցներ (շահութաբերություն, իրացվելիություն, վճարունակություն), որոնք արտացոլում են կապը Ընկերությունների ֆինանսական հաշվետվությունների տարբեր հոդվածների միջև:

3. Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ

Էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկված պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (Ընկերություններ) գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

1. Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման արդյունքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

2. Ընկերություններին սուբսիդիաների չնախատեսված գումարների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

3. Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

4. ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

2016թ. ընթացքում (այսուհետ՝ հաշվետու ժամանակաշրջան) Էներգետիկայի ոլորտի (այսուհետ՝ ոլորտ) թվով ութ Ընկերությունների հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 107.2 մլրդ դրամ՝ 2015թ. (այսուհետ՝ նախորդ ժամանակաշրջան) 108.4 մլրդ դրամի դիմաց կամ 1.2 մլրդ դրամով պակաս (1.1%): Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 107.0 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 109.5 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ պակաս 2.5 մլրդ դրամով (2.3%):

Ընկերությունների հանրագումարային 107.2 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 107.0 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում Հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 288.3 մլն դրամ, իսկ կուտակված զուտ վնասը՝ նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել է 2.2 մլրդ դրամով (46%), (տես աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1. Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների

հանրագումարային զուտ շահույթը (վնասը) ըստ տարիների.

հազ.դրամ

	2014թ.	2015թ.	2016թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.

Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը			
հարկումից հետո			
		(9,435,787.0)	(4,842,068.0)
1	«Հայկական ատոմակայան» ՓԲԸ	(7,040,221.0)	(1,053,738.0)
2	«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	(10,337.0)	1,559,905.0
3	«Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն (ՋԷԿ)» ՓԲԸ	(2,403,561.0)	(5,371,764.0)
4	«Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	4,194.0	1,424.0
5	«Էներգակարգաբերում» ՓԲԸ	2,854.0	3,916.0
6	«Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ	(558.0)	3,868.0
7	«Հայատոմ» ՓԲԸ	7,128.0	7,010.0
8	«Անալիտիկ» ՓԲԸ	4,714.0	7,311.0
			6,681.0

Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ Ընկերությունների հանրագումարային սեփական կապիտալի դիրքը Ընկերություններից մի քանիսի շարունակական կուտակային վնասների մեղմման արդյունքում նվազել է 1.7 մլրդ դրամով (2.1%): Ընդ որում Ընկերությունների հանրագումարային պարտավորությունները 3/1 հարաբերակցությամբ գերազանցում են սեփական կապիտալի հանրագումարային մեծությանը (տես աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 2. Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային հաշվապահական հաշվեկշիռը 2014թ., 2015թ. 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ.

հազ.դրամ

Հաշվեկշռային հոդվածներ	Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ 8 ընկերություններ		
	2014թ.	2015թ.	2016թ.
1. Ընդամենը ակտիվներ	325,823,991.0	349,822,008.8	351,416,729.2
- Ընթացիկ ակտիվներ	55,536,861.0	79,706,830.4	70,518,744.3
- Ոչ ընթացիկ ակտիվներ	270,287,130.0	270,115,178.4	280,897,984.9
2. Ընդամենը պարտավորություններ	251,249,699.0	262,562,754.6	265,885,178.2
- Ընթացիկ պարտավորություններ	85,164,710.0	85,420,247.9	56,696,779.5
- Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	166,084,989.0	177,142,506.7	209,188,398.7
3. Սեփական կապիտալ (զուտ ակտիվներ)	74,574,292.0	87,259,254.2	85,531,551.0

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության

կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել: Ընդ որում «Երևանի ԶԷԿ», «Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» և «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողներից:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ այդ Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում որոշ Ընկերությունների ֆինանսական կատարողականի փոքր-ինչ բարելավման արդյունքում ստացված շահութաբաժինները կազմել են 935.9 մլն դրամ՝ էապես գերազանցելով բյուջեով նախատեսված համապատասխան գումարը:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 3-ում:

Աղյուսակ 3. Էներգետիկայի ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները.

Ցուցանիշ	2014թ.	2015թ.	2016թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	0.9	1.0	1.0	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(9.5)	(4.6)	(2.6)	8%
Արագ գործակից	0.3	0.6	0.6	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	86.5	151.1	73.6	60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.3	0.7	0.3	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	9.9	7.4	7.4	Առավելագույնը 1
Z- միավոր	0.01	0.61	1.14	Ապահով գոտի՝ $Z > 2.6$, Գորշ գոտի՝ $1.1 < Z < 2.6$, Ծանր գոտի՝ $Z < 1.1$

Ինչպես երևում է աղյուսակ 3-ից սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին (գործակիցը՝ $Z = 1.14$, գտնվում է սահմանված գորշ (միջին) գոտում՝ $1.1 < Z < 2.6$):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից չորսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին:

Զուտ շահույթի մարժան բնութագրում է բիզնեսի գործառնական արդյունավետությունը: Չնայած հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ այս ցուցանիշը ցուցաբերել է դրական դինամիկա, այնուամենայնիվ այն բացասական մեծություն է, որը ոլորտի որոշ Ընկերությունների վնասով աշխատելու արդյունք է:

Արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ մնացել է անփոփոխ և կազմել 0.6, դեռևս ցածր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից (առնվազն 1), որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ կարող են արագ իրացվելի ընթացիկ ակտիվների հաշվին մարել ընթացիկ պարտավորությունների ընդամենը 60 տոկոսը:

Դեբիտորական պարտքերի վերադարձելիության միջին ժամակաշրջանի ցուցանիշը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի ցուցանիշի նկատմամբ նվազել է ավելի քան երկու անգամ, բայց այն սահմանային նորմայից շեղվել է մոտ 14 օրով, (հաշվետու տարում նախորդ տարվա նկատմամբ առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերը նվազել են 22.9 մլրդ դրամով կամ 52.1%-ով): Այսինքն ոլորտի որոշ Ընկերությունների դեբիտորական պարտքերի կուտակումը չնայած ունի նվազման դինամիկա, այնուամենայնիվ այն դեռևս բարելավելու կարիք ունի:

Վերաֆինանսավորման գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ մնացել է անփոփոխ և կազմել 7.4, դեռևս բավականին բարձր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից, որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ ի վիճակի չեն գործառնություններից ստացվող իրենց դրամական հոսքերի հաշվին կատարել իրենց ընթացիկ պարտավորությունները:

Հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից չորսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում ոլորտի որոշ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է բարձր:

Ինչ վերաբերում է Ընկերությունների ֆիսկալ ռիսկերի նյութականացման ազդեցության քանակական գնահատմանը, ապա այն նույնպես բարձր է համարվում⁴⁹:

⁴⁹ Հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ընդհանուր պարտավորությունների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ կազմում է 5.2 տոկոս՝ ԱՄՀ-ի կողմից կիրառվող մոտեցման համաձայն, եթե Ընկերության ընդհանուր պարտավորությունների մեծությունը ՀՆԱ-ի 0.5 տոկոսից փոքր է, ապա ֆիսկալ ռիսկի նյութականացման ազդեցությունը համարվում է ցածր, եթե ընդհանուր պարտավորությունների մեծությունը գտնվում է ՀՆԱ-ի 0.5 տոկոսից մինչև 1 տոկոսի միջակայքում, ապա ֆիսկալ ռիսկի նյութականացման ազդեցությունը համարվում է միջին և, եթե ընդհանուր պարտավորությունների մեծությունը ՀՆԱ-ի 1 տոկոսից մեծ է, ապա ֆիսկալ ռիսկերի նյութականացման ազդեցությունը համարվում է բարձր (Մասնավոր Ընկերությունների դեպքում ընդհանուր պարտավորությունների փոխարեն կիրառվում են պետության կողմից տրամադրված կամ երաշխավորված պարտավորությունները):

3.1 Մասնավոր ընկերություններ

Էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկվող մասնավոր ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

Մասնավոր ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերը բնութագրվում են հետևյալ ուղղություններով.

1. ՀՀ պետական բյուջեից մասնավոր Ընկերություններին չնախատեսված փոխառությունների տրամադրում կամ սեփական կապիտալի համալրում,

2. Մասնավոր Ընկերություններին սուբսիդիաների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

3. ՀՀ պետական բյուջեից մասնավոր Ընկերություններին տրամադրված վարկերի դիմաց տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանի ընթացքում Էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկվող մասնավոր ընկերությունների (թվով 5) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ ավելացել են 640.3 մլն դրամով և կազմել շուրջ 446.0 մլրդ դրամ: Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 395.8 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 408.8 մլրդ դրամի դիմաց՝ նվազելով 12.9 մլրդ դրամով (3.2%-ով):

Ընկերությունների 446.0 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 397.8 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում Հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 48.2 մլրդ դրամ, որից զուտ շահույթը 27.9 մլրդ դրամ (տես աղյուսակ 4):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ Ընկերությունների հանրագումարային սեփական կապիտալի դիրքը դինամիկ կերպով բարելավվել է, արդյունքում ավելանալով 27.1 մլրդ դրամով (9.7%): Ընդ որում «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի և «Հրազդան ԶԷԿ» ԲԲԸ-ի մոտ զուտ ակտիվներն աճել են համապատասխանաբար՝ 62.2 և 56.4 տոկոսային կետերով:

Աղյուսակ 4. Էներգետիկայի ոլորտի մասնավոր ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթն

հազ.դրամ

Մասնավոր ընկերություններ	2014թ.	2015թ.	2016թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
	24,406,393.0	10,878,228.0	27,896,985.0
1. «Հրազդան ԶԷԿ» ԲԲԸ	2,164,780.0	701,845.0	2,619,185.0
2. «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲԸ	34,974,000.0	(10,749,000.0)	1,666,000.0

2.1 «Տրանսգազ» ՍՊԸ	(54,940.0)	25,675.0	(15,506.0)
3. «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ	(2,055,460.0)	(81,953.0)	327,282.0
4. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	(10,676,927.0)	21,007,336.0	23,284,518.0

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել: Ընդ որում «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» և «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողներից:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ այդ Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 5-ում:

Աղյուսակ 5. Էներգետիկայի ոլորտի մասնավոր ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները.

Ցուցանիշ	2014թ.	2015թ.	2016թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.2	1.1	1.1	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	5.8	2.5	6.3	8%
Արագ գործակից	0.5	0.5	0.4	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	82.1	96.1	75.2	60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.2	0.1	0.1	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	2.7	1.4	1.4	Առավելագույնը 1
Z միավոր	(0.57)	(0.35)	0.03	Ապահով գոտի՝ $Z > 2.6$, Գորշ գոտի՝ $1.1 < Z < 2.6$, Ծանր գոտի՝ $Z < 1.1$

Ինչպես երևում է աղյուսակ 5-ից սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին (գործակիցը՝ $Z < 1.1$, գտնվում է սահմանված ծանր գոտում):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից չորսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին:

Զուտ շահույթի մարժան բնութագրում է բիզնեսի գործառնական արդյունավետությունը: Չնայած հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ այս ցուցանիշը ցուցաբերել է դրական դինամիկա, բայց դեռևս 1.7 տոկոսային կետով պակաս է պրակտիկայում կիրառվող նվազագույն նորմայից:

Արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել է 0.1-ով և կազմել 0.4, ցածր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից, որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ արագ իրացվելի ընթացիկ ակտիվների հաշվին կարող են մարել ընթացիկ պարտավորությունների ընդամենը 40 տոկոսը:

Դեբիտորական պարտքերի վերադարձելիության միջին ժամակաշրջանի ցուցանիշը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի ցուցանիշի նկատմամբ չնայած ցուցաբերել է նվազման դինամիկա, այնուամենայնիվ այն սահմանային նորմայից բարձր է:

Վերաֆինանսավորման գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ մնացել է անփոփոխ և կազմել 1.4, դեռևս բարձր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից, որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ ի վիճակի չեն գործառնություններից ստացվող իրենց դրամական հոսքերի հաշվին կատարել իրենց ընթացիկ պարտավորությունները:

Հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից չորսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է բարձր:

Միաժամանակ բյուջետային վարկավորման արդյունքում Ընկերությունների կողմից պետությանը վճարման ենթակա ընդհանուր գումարի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ կազմում է 0.7 տոկոս, կարելի է եզրակացնել, որ ֆիսկալ դիսկերի նյութականացման ազդեցությունը քանակական գնահատման տեսանկյունից միջին է (տես տողատակի 2 ծանոթագրությունը):

3.2 Էներգետիկայի ոլորտում Ընկերությունների գծով պայմանական պարտավորություններ առաջացնող անորոշ ապագա իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականությունը:

Էներգետիկայի ոլորտում պայմանական պարտավորությունների⁵⁰ նույնականացման, գնահատման և քանակական սահմանման համար ուսումնասիրությունն իրականացվել է համապատասխան իրավական և կարգավորող շրջանակի ու փաստաթղթերի հիման վրա:

Որպես պոտենցիալ պայմանական պարտավորություններ դիտարկվող իրադարձությունները բաժանվել են երկու տիպի. չափելի (ողջամտորեն գնահատված) և ոչ չափելի: Պոտենցիալ պայմանական պարտավորությունների գնահատման ընդհանուր մոտեցումը ներկայացված է ստորև բերված աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.2.1 Պայմանական պարտավորությունների ճանաչումը և հրապարակումը

Իրադարձությունների հավանականությունը և չափելիությունը	Բարձր հավանականությամբ իրադարձություններ (հավանականությունը բարձր է 60%-ից)	Միջին հավանականությամբ իրադարձություններ (հավանականությունը կազմում է 40-60%)	Ցածր հավանականությամբ իրադարձություններ (հավանականությունը 40%-ից ցածր է)
Վնասները չափելի են	Գրանցում ֆինանսական հաշվետվություններում և պայմանական պարտավորության բնույթի հրապարակում	Պայմանական պարտավորության բնույթի և գումարի հրապարակում	Չի հրապարակվում
Վնասները ողջամտորեն չափելի չեն	Պայմանական պարտավորության բնույթի և գումարի հրապարակում	Չի հրապարակվում	Պայմանական պարտավորության բնույթի և գումարի հրապարակում

Այն իրադարձությունները, որոնց մասով գերակշռում են քաղաքական/հանրային կառավարման գործառնական ռիսկերի բաղադրիչները կամ որոնք կարգավորվում են օրենսդրությամբ (այսպես կոչված՝ Էնդոգեն), դասակարգվում են որպես ոչ չափելի: Իրադարձությունների այս տեսակների ռիսկերի դասակարգումը կատարվում է հիմնվելով որակական գնահատման վրա, մինչդեռ չափելի իրադարձությունները ենթակա են քանակական գնահատման:

Նույնականացվել են հետևյալ ոլորտին հատուկ պայմանական պարտավորություններն, այսինքն՝ պայմանական պարտավորությունների հանգեցնող իրադարձությունները, որոնք կարող

⁵⁰ Համաձայն ԱՄՀ ուղեցույցի՝ պայմանական ֆիսկալ ռիսկը հանձնառություն է, որի կատարման ժամկետը և գումարը պայմանավորված է հատուկ, անորոշ ապագա իրադարձությունով, այն դեռևս պարտավորություն չի հանդիսանում և կարող է երբեք այդպիսին չհանդիսանալ, եթե նշված հատուկ պայմանական իրադարձությունը տեղի չունենա: Բացահայտ ֆիսկալ ռիսկը իրավական կամ պայմանագրային ֆինանսական սխեմայի շրջանակներում ստանձնած պարտավորություն է, որն առաջացնում է տնտեսական արժեքով վճարումներ կատարելու պահանջներ: Թաքնված ֆիսկալ ռիսկը կառավարության հանձնառություն է, որն արտացոլում է հանրության և/կամ շուկայի ակնկալիքները, այլ ոչ թե որևէ իրավական կամ պայմանագրային համաձայնություն:

են տեղի ունենալ էներգետիկական ոլորտի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի, ինչպես նաև իրավական և կարգավորող շրջանակների պատճառով:

3. Պայմանական պարտավորություններ, որոնք առաջանում են էներգետիկայի ոլորտում պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերություններից:

Այս պայմանական պարտավորությունները կարող են առաջանալ պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունների սեփական կապիտալի համալրման կամ այդ ընկերությունների հետ իրավական վեճերի հետևանքով:

Անկախ սեփականության կարգավիճակից, էներգետիկ ոլորտի ընկերությունների տնտեսական գործառնությունները, մասնավորապես, սակագնային քաղաքականությունը հիմնված է ամբողջական ծախսածածկման սկզբունքների վրա:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունների սակագների սուբսիդավորման համար սեփական կապիտալի համալրումներ ապրիորի չեն նախատեսվում:

Այսպիսով, էներգետիկ շուկայի ներկայիս իրավական և կարգավորող շրջանակում սեփական կապիտալ համալրումների հավանականությունն աննշան է: Ավելին, քանի որ նման տիպի պայմանական պարտավորությունների առաջացման ռիսկն ունի քաղաքական բնույթ (էնդոգեն), ապա այն հնարավոր չէ պատշաճ կերպով չափել:

Ինչ վերաբերվում է իրավական վեճերին, ապա այստեղ առկա է դատական վճռով պետական բյուջեից փոխհատուցումներ կատարելու պոտենցիալ ռիսկ:

Այս առումով հարկ է նշել, որ էներգետիկ ոլորտի պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունները պատմականորեն ներգրավված չեն եղել այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ ընկերության ֆինանսական վիճակի վրա: Չնայած այս մասով ռիսկը չափելի է, սակայն հավանականությունը ծայրահեղ ցածր է:

Պետական սեփականություն հանդիսացող ընկերությունների հետ կապված պայմանական պարտավորությունների գնահատման արդյունքների ամփոփումը ներկայացված է ստորև:

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող իրադարձություն	Չափելիություն	Ֆիսկալ ռիսկի տեսակ	Հավանականություն	Հրապարակում
Սեփական կապիտալի համալրումներ պետական բյուջեից	Չափելի չէ	Էնդոգեն (քաղաքական ռիսկ)	Ցածր	Ոչ
Իրավական վեճեր	Չափելի է	Էկզոգեն	Ցածր	Ոչ

4. Կարգավորվող սակագներից առաջացող պայմանական պարտավորություններ:

Պայմանական այս պարտավորությունը կարող է առաջանալ, երբ կարգավորվող սակագինն անբավարար է և նվազեցնում է կարգավորվող ընկերության շահութաբերությունը (դրա հետևանքով կարող է նաև իրավական վեճ առաջանալ):

Սակագները սահմանում է անկախ մարմինը՝ Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը (ՀԾԿՀ), ելնելով ամբողջական ծախսաձևական սկզբունքից: Էներգետիկ ոլորտում պետական ֆինանսական միջամտություններ կամ սուբսիդիավորումներ չեն կատարվում (բացառությամբ ելնելով սոցիալական կարիքների բավարարման քաղաքականությունից):

Այդպիսով, Էներգետիկական ոլորտի սակագների փոխհատուցման նպատակով կառավարության կողմից սուբսիդիաների տրամադրման հավանականությունը կախված է քաղաքականության վերաբերյալ կառավարության որոշումներից և չի կարող պատշաճ կերպով չափվել:

Ինչ վերաբերվում է կարգավորվող անբավարար սակագներից բխող իրավական վեճերին, ապա սակագների սահմանման մասին ՀԾԿՀ-ի որոշումները ենթակա չեն դատական կարգով փոփոխման՝ համաձայն «Հանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին» ՀՀ օրենքի:

Բացի այդ ՀԾԿՀ-ի այլ իրավական ակտերը ենթակա են բողոքարկման դատական կարգով և դատարանի վճռով կարող են վճարվել համապատասխան փոխհատուցումներ: Միաժամանակ, պայմանական պարտավորությունների տվյալ տեսակը դիտարկվում է որպես «ցածր հավանականություն» ունեցող, հետևաբար լրացուցիչ քանակական վերլուծություն անհրաժեշտ չէ:

Էներգետիկ ոլորտի կարգավորման հետ կապված պայմանական պարտավորությունների գնահատման արդյունքների ամփոփումը ներկայացված է ստորև:

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող իրադարձություն	Չափելիություն	Ֆիսկալ ռիսկի տեսակ	Հավանականություն	Հրապարակում
Կարգավորվող ընկերությունների սուբսիդավորում	Չափելի չէ	Էներգետիկ (քաղաքական ռիսկ)	Ցածր	Ոչ
Կարգավորվող ընկերությունների և ՀԾԿՀ-ի միջև իրավական վեճեր	Չափելի է	Էկզոգեն	Ցածր	Ոչ

3. «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքով (Օրենք) սահմանված՝ էլեկտրաէներգիա արտադրող օբյեկտների որոշակի տեսակների (փոքր ՀԷԿ-եր, արևային, հողմային, երկրաջերմային և վերականգնվող էներգիայի այլ աղբյուրներով աշխատող կայաններ) կողմից արտադրված էլեկտրաէներգիան գնելու հետ կապված իրավական պարտավորություններից բխող պայմանական պարտավորություններ:

Օրենքի 59-րդ հոդվածով սահմանվում է պետության իրավական պարտավորությունը՝ գնելու էլեկտրաէներգիա արտադրող օբյեկտների որոշակի տեսակների (փոքր ՀԷԿ-եր, արևային,

հողմային, երկրաջերմային և վերականգնվող էներգիայի այլ աղբյուրներով աշխատող կայաններ) կողմից արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան: Այս իրավական պարտավորության նյութականացումը թույլ չտալու նպատակով, նման կայանների կողմից արտադրվող էլեկտրաէներգիան չի ներառվում կարգավարման (սահմանափակման) ծածկույթում, ինչը նշանակում է, որ արտադրված ամբողջ էլեկտրաէներգիան ավտոմատ կերպով մատակարարվում է բաշխման ցանց: Համապատասխան պայմաններ են սահմանված նաև բաշխման ցանցի լիցենզավորման պայմաններում: Այդպիսով, այս պայմանական պարտավորության առաջանալու դիսկը չափազանց ցածր է:

Էներգետիկական ոլորտի կարգավորման հետ կապված պայմանական պարտավորությունների գնահատման արդյունքների ամփոփումը ներկայացված է ստորև:

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող իրադարձություն	Չափելիություն	Ֆիսկալ ռիսկի տեսակ	Հավանականություն	Հրապարակում
Օրենքով սահմանված իրավական պարտավորությունների խախտում	Չափելի չէ	Էնդոգեն (քաղաքական ռիսկ)	Ցածր	Ոչ

4. Միջազգային ֆինանսական հաստատությունների (ՄՖՀ) հետ կնքվող վարկային համաձայնագրերից առաջացող պայմանական պարտավորություններ:

Պայմանական պարտավորությունների տվյալ տեսակը պայմանավորվում է ՄՖՀ-ների կողմից տրամադրված վարկային միջոցների վաղաժամկետ վերադարձի (այսպես կոչված՝ վարկի հետ վերադարձի արագացում), ինչպես նաև վարկի շրջանակներում տրամադրված կանխավճարների հետգանձման դրույթներով, եթե Վարկառու (պետությունը) չի ապահովում վարկային համաձայնագրերի դրույթների կատարումը: Այս առումով ֆիսկալ ռիսկեր կարող են առաջանալ էներգետիկայի ոլորտի զարգացման ուղղված վարկային միջոցներով ֆինանսավորվող ծրագրերի իրականացման ընթացքում: Այդ համատեքստում ուսումնասիրվել են ներկայում ընթացքի մեջ գտնվող էներգետիկայի ոլորտի վարկային համաձայնագրեր (թվով 9 ծրագիր):

Ուսումնասիրված վարկային համաձայնագրերից (ՎՀ) որոշներում վարկերի վաղաժամ հետվճարման (հետվերադարձի արագացման) կամ հետգանձման դրույթներ նախատեսված չեն: Որոշ այլ ՎՀ-ներում նման դրույթներ առկա են և կապված են Վարկառուի կողմից պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման հետ:

Հաշվի առնելով, որ պատմականորեն ՎՀ-ով ամրագրված պարտավորությունների խախտման հետևանքով էներգետիկայի ոլորտի զարգացման ուղղված վարկերի վաղաժամ հետվճարում կամ հետգանձում երբեք չի ամրագրվել, պայմանական պարտավորություն առաջացնող տվյալ իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականությունը շատ ցածր է: Ավելին, այդ բոլոր

իրադարձություններն ունեն էնդոգեն բնույթ, հետևաբար դրանց հավանականությունը չի կարող պատշաճ կերպով չափվել:

ՎՀ-երի հետ կապված պայմանական պարտավորությունների գնահատման արդյունքների ամփոփումը ներկայացված է ստորև:

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող իրադարձություն	Չափելիություն	Ֆիսկալ ռիսկի տեսակ	Հավանականություն	Հրապարակում
Զարգացման վարկերի վաղաժամ հետվճարում կամ հետգանձում	Չափելի չէ	Էնդոգեն (քաղաքական ռիսկ)	Ցածր	Ոչ

6. Էներգետիկայի ոլորտում պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի գնման պայմանագրերի շրջանակներում առաջացող պայմանական պարտավորություններ

Էներգետիկայի ոլորտի պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի օտարման վերաբերյալ պայմանագրերում, եթե առկա են այնպիսի դրույթներ, որոնցով ստանձնած պարտավորությունների չկատարումը ենթադրում է վաճառողի (պետության) կողմից ֆինանսական փոխհատուցման պահանջ, ապա դա նույնպես դիտարկվում է, որպես պայմանագրերից բխող պայմանական պարտավորություններ:

Այդ համատեքստում ուսումնասիրվել են Էներգետիկայի ոլորտի պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի օտարման վերաբերյալ որոշ պայմանագրեր (թվով 5 պայմանագիր), որի արդյունքում միայն մեկի գծով է առկա պայմանական պարտավորություններ ենթադրող դրույթներ՝ Գնորդի կողմից հետգնման իրավունքների իրացման, ինչպես նաև Վաճառողի կողմից փոխհատուցումների վճարման առումներով, որոնք և՛ չափելի են և՛ ոչ չափելի:

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող ոչ չափելի իրադարձություններն ունեն էնդոգեն բնույթ և դրանց տեղի ունենալու հավանականությունը շատ ցածր է, իսկ չափելի իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականության հաշվարկվարկման արդյունքում կարելի է եզրակացնել, որ դրանց տեղի ունենալու հավանականությունը նույնպես շատ ցածր է և դրանց արտացոլումը պետական բյուջեի հատկացումներում նպատակահարմար չէ (առուվաճառքի պայմանագրի հետ կապված պայմանական պարտավորությունների գնահատման ամփոփումը ներկայացված է ստորև):

Պայմանական պարտավորություններ առաջացնող իրադարձություն	Չափելիություն	Ֆիսկալ ռիսկի տեսակ	Հավանականություն	Հրապարակում

Գնորդի կողմից հետզնման իրավունքների իրացում, ինչպես նաև Վաճառողի կողմից փոխհատուցումների վճարում	Չափելի չէ	Էնդոգեն (քաղաքական ոլիսկ)	Ցածր	Ոչ
Գնորդի կողմից հետզնման իրավունքների իրացում, ինչպես նաև Վաճառողի կողմից փոխհատուցումների վճարում	Չափելի է	Էկզոգեն	Ցածր	Ոչ

5. Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ.

Տրանսպորտի ոլորտի դիտանցման ենթարկվող պետական մասնակցությամբ ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

1. Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման արդյունքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

2. Ընկերություններին սուբսիդիաների չնախատեսված գումարների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

3. Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

4. ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում տրանսպորտի ոլորտի երեք պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (այսուհետ՝ Ընկերություններ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 7.8 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 7.6 մլրդ դրամի դիմաց կամ 0.2 մլրդ դրամով ավել (2.5%): Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 7.6 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 5.2 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ ավել 2.4 մլրդ դրամով (46.1%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների 7.8 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 7.6 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում շահույթը կազմել է 0.2 մլրդ դրամ, իսկ զուտ շահույթը՝ 1.4 մլրդ դրամ (տես աղյուսակ 6):

Աղյուսակ 6. Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը (վնասը) ըստ տարիների.

հազ.դրամ

		2014թ. Փաստ.	2015թ. Փաստ.	2016թ. Փաստ.
N	Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը հարկումից հետո	627,541.5	648,399.0	1,458,739.0
1	«Հայաէրոնավիգացիա» ՓԲԸ	1,037,333.0	356,942.0	839,269.0
2	«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ	(415,069.5)	304,568.0	622,110.0
3	«Հայավտոկայարան» ՓԲԸ	5,278.0	(13,111.0)	(2,640.0)

Հաշվետու ժամանակաշրջանում վնաս արձանագրվել է միայն «Հայավտոկայարան» ՓԲԸ գծով, որի սեփական կապիտալը փոքր է կանոնադրական կապիտալից, այսինքն ունի կուտակված հաշվեկշռային մեծ վնասներ:

Աղյուսակ 7. Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային հաշվապահական հաշվեկշիռը.

հազ. դրամ

Հաշվեկշռային հոդվածներ	Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ		
	2014թ.	2015թ.	2016թ.
1. Ընդամենը ակտիվներ	23,848,364.9	24,904,561.5	25,060,333.0
- Ընթացիկ ակտիվներ	3,086,864.1	4,090,264.3	4,295,004.0
- Ոչ ընթացիկ ակտիվներ	20,761,500.8	20,814,297.2	20,765,329.0
2. Ընդամենը պարտավորություններ	15,398,766.0	16,002,219.2	15,023,710.0
- Ընթացիկ պարտավորություններ	2,271,812.0	1,382,699.0	1,046,648.0
- Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	13,126,954.0	14,619,520.2	13,977,062.0
3. Սեփական կապիտալ (զուտ ակտիվներ)	8,449,598.9	8,902,342.3	10,036,623.0

Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ Ընկերությունների հանրագումարային սեփական կապիտալն ավելացել է 1.1 մլրդ դրամով (12.4%):

«Հայավտոկայարան» ՓԲԸ շարունակական կուտակային վնասների արդյունքում Ընկերությունների հանրագումարային պարտավորությունները մոտ տասներեք անգամ զիջում են սեփական կապիտալի հանրագումարային մեծությանը:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության 25.05.2017թ. N575-Ա որոշմամբ հավանության է արժանացել «Պետական գույքի մասնավորեցման 2017-2020 թվականների ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որի մասնավորեցման ցանկում ընդգրկված է նաև «Հայավտոկայարան» ՓԲԸ:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել:

Հարկ է նաև նշել, որ «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ-ին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվող սուբսիդիայի հաշվարկներում ներառված են նաև միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրերի շրջանակներում այս ընկերությանը ենթավարկային պայմանագրերով տրամադրված վարկերի մայր գումարների մարումները:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ իրենց ֆինանսական վիճակի վրա:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ՀՀ պետական բյուջե շահութաբաժիններ վճարվել է միայն «Հայաէրոնավիգացիա» ՓԲԸ-ի կողմից՝ 133.3 մլն դրամ, կանխատեսված 186.0 մլն դրամի փոխարեն:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 8-ում:

Աղյուսակ 8. Տրանսպորտի ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները.

Ցուցանիշ	2014թ.	2015թ.	2016թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.1	1.5	1.0	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	7.8	8.8	19.4	8%
Արագ գործակից	0.8	2.3	3.4	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	61.8	47.8	41.3	60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.1	0.04	0.03	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	1.24	0.57	0.37	Առավելագույնը 1
Z միավոր	0.5	0.9	1.3	Ապահով գոտի՝ $Z > 2.6$, Գորշ գոտի՝ $1.1 < Z < 2.6$, Ծանր գոտի՝ $Z < 1.1$

Ինչպես երևում է աղյուսակից սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին (գործակիցը՝ $Z=1.3$, գտնվում է սահմանված գորշ (միջին) գոտում՝ $1.1 < Z < 2.6$):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցները ապահովել են միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին:

Հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցները ապահովել են միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է միջին: Ինչ վերաբերում է Ընկերությունների ֆիսկալ ռիսկերի նյութականացման ազդեցության քանակական գնահատմանը, ապա այն համարվում է ցածր⁵¹:

5. Ոռոգման ոլորտ.

Ոռոգման ոլորտի (ոլորտ) դիտանցման ենթարկված պետական մասնակցությամբ երեք ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

1. Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման արդյունքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

2. Ընկերություններին սուբսիդիաների չնախատեսված գումարների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

3. Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

4. ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում երեք պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (Ընկերություններ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 2.9 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 2.66 մլրդ դրամի դիմաց կամ 0.24 մլրդ դրամով ավել (9.0%): Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային

⁵¹ Դիտարկել 48-րդ ծանոթագրությունը հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ընդհանուր պարտավորությունների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ կազմում է 0.3 տոկոս:

ծախսերը կազմել են 6.66 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 7.22 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ պակաս 0.56 մլրդ դրամով (7.8%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների հանրագումարային 2.9 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 6.66 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում վնասը կազմել է 3.76 մլրդ դրամ, իսկ կուտակված զուտ վնասը նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել է 0.8 մլրդ դրամով (17.8%), (տես աղյուսակ 9):

Աղյուսակ 9. Ոռոգման ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթը (վնասը) ըստ տարիների.

հազ.դրամ

		2014թ.	2015թ.	2016թ.
		Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
	Ոռոգման ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը հարկումից հետո	(4,053,585.0)	(4,595,893.0)	(3,779,565.0)
1	«Սևան-Հրազդանյան-Ջրառ» ՓԲԸ	(2,364,798.0)	(3,210,763.0)	(2,125,020.0)
2	«Ախուրյան-Արաքս-Ջրառ» ՓԲԸ	(1,676,202.0)	(1,374,520.0)	(1,643,120.0)
3	«Մելիորացիա» ՓԲԸ	(12,585.0)	(10,610.0)	(11,425.0)

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ոլորտի մասով արձանագրված վնասի առաջացման պատճառները հիմնականում պայմանավորված են ՀԾԿՀ-ի կողմից դեռևս 2009թ. և 2010թ. հաստատված սակագներով, որոնց հաշվարկների մեջ ներառված չեն ամորտիզացիոն մասհանումները:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ ընկերության ֆինանսական վիճակի վրա:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության ՀՀ կառավարության 03.11.2016թ. N1207-Ա որոշմամբ «Ախուրյան-Արաքս-ջրառ և «Սևան-Հրազդանյան-ջրառ» փակ բաժնետիրական ընկերությունները վերակազմակերպվել են «Ջրառ» փակ բաժնետիրական ընկերության, որի նպատակն է բարձրացնել վերջիններիս ծախսերի կրճատման, ինչպես նաև ոռոգման համակարգին տրամադրվող պետական ֆինանսական աջակցության արդյունավետությունը: Ընդ որում ՀՀ կառավարության 25.08.2016թ. N33 արձանագրային որոշմանը կից հավելվածով

հավանության արժանացած «Ոռոգման ոլորտի ֆինանսական կայունության բարելավման ռազմավարությամբ» 2019թ. «Ջրառ» ընկերության պարտքերի վերակառուցման դեպքում կդադարեցվի պետության կողմից սուբսիդավորումը:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 9-ում:

Աղյուսակ 9. Ոռոգման ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները.

Ցուցանիշ	2014թ.	2015թ.	2016թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	0.4	0.4	0.4	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(411.4)	(382.5)	(224.8)	8%
Արագ գործակից	0.4	0.5	0.2	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	156	335	40.1	Առնվազն 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	(0.1)	0.4	0.8	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	(1)	21.0	44.3	Առավելագույնը 1
Z միավոր	51.6	35.0	59.6	Ապահով գոտի՝ $Z > 2.6$, Գորշ գոտի՝ $1.1 < Z < 2.6$, Ծանր գոտի՝ $Z < 1.1$

Ինչպես երևում է աղյուսակ 9-ից սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի բավականին ցածր հավանականության մասին (գործակիցը՝ $Z = 59.6$, գտնվում է սահմանված ապահով գոտում՝ $Z > 2.6$):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից հինգը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին:

Հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցները վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է միջին:

Ինչ վերաբերում է Ընկերությունների ֆիսկալ ռիսկերի նյութականացման ազդեցության քանակական գնահատմանը, ապա այն համարվում է ցածր⁵²:

6. Պեղական-մասնավոր գործընկերություն (ՊՄԳ)

Տրանսպորտի և ջրային տնտեսության ոլորտներում ՊՄԳ սխեմայի ներքո գործում են «Հա-րավկովկասյան երկաթուղի» և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ները:

6.1 «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ

ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N83-Ա որոշման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության, «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի և «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի միջև 13.02.2008թ. կնքվել է «Հայկական երկաթուղու համակարգը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ փոխանցելու մասին» կոնցեսիոն

Հաշվետու ժամանակաշրջանում «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդամենը եկամուտները կազմել են 19.1 մլրդ դրամ նախորդ ժամանակաշրջանի 21.1 մլրդ դրամի դիմաց կամ պակաս 9.4%-ով (2.0 մլրդ դրամով), որը հիմնականում պայմանավորված է բեռնափոխադրումների, ուղևորափոխադրումների և այլ մատուցվող ծառայությունների ծավալների նվազման հետ:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերության ծախսերը կազմել են 19.0 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 21.1 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ պակաս 2.1 մլրդ դրամով (9.9%):

Ընկերության 19.1 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 19.0 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում Հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 0.1 մլրդ դրամ, իսկ զուտ շահույթը՝ 62.5 մլրդ դրամ:

Ընկերության հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 10-ում:

Աղյուսակ 10. «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի ֆինանսական ցուցանիշները

Ցուցանիշ	2014թ.	2015թ.	2016թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Զուտ շահույթ հարկումից հետո (հազ. դրամ)	641,313.0	49,459.0	62,521.0	
Ընդամենը պարտավորություններ (հազ. դրամ)	4,492,117.	4,542,612.0	4,337,346.	

⁵² Դիտարկել 48-րդ ծանոթագրությունը հաշվի առնելով, որ Ընկերությունների ընդհանուր պարտավորությունների տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ կազմում է 0.02 տոկոս:

	0		0	
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.0	1.0	1.0	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	2.9	0.2	0.3	8%
Արագ գործակից	1.1	0.7	0.8	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	37.3	21.7	21.3	60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0	0	0	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	(1.0)	(1.6)	1.0	Առավելագույնը 1
Z միավոր	23.2	22.7	23.8	Ապահով գոտի՝ $Z > 2.6$, Գորշ գոտի՝ $1.1 < Z < 2.6$, Ծանր գոտի $Z < 1.1$

Ինչպես երևում է աղյուսակ 10-ից սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի շատ ցածր հավանականության մասին (գործակիցը՝ $Z=23.8$, գտնվում է սահմանված ապահով գոտում՝ $Z > 2.6$):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից եկուսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին:

Զուտ շահույթի մարժան 7.7 տոկոսային կետով պակաս է պրակտիկայում կիրառվող նվազագույն նորմայից, արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակշրջանում նախորդ ժամանակշրջանի նկատմամբ աճել է 0.1-ով և կազմել 0.3, այսինքն Ընկերությունը կարող է առանց պաշարների մեծության, արագ իրացվելի ընթացիկ ակտիվների հաշվին մարել ընթացիկ պարտավորությունների ընդամենը 30 տոկոսը:

Հաշվի առնելով, որ սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից երկուսը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է ցածր:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունը չունի ՀՀ պետական բյուջեի նկատմամբ ենթավարկային պայմանագրերով նախատեսված վարկային պարտավորություններ:

Ընկերությունը ներգրավված չի այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ ընկերության ֆինանսական վիճակի վրա:

Հարկ է նաև նշել, որ կոնցեսիոն պայմանագրով նախատեսված է, որ կոնցեսիոնտը սուբսիդավորում է (մասնակի փոխհատուցում է) համաձայնեցված ծավալներով և ուղղություններով ուղևորափոխադրումների կոնցեսիոնների (Ընկերության) տարեկան վնասը կոնցեսիոնների կողմից անկախ աուդիտորի կողմից այդ վնասների հաստատված հաշվարկների ներկայացման պարագայում:

Սուբսիդիայի համաձայնեցված չափը կազմում է 2015թ. 25%, 2016թ. մինչև 2038թ. 30 տոկոս (2014թ. 328.8 մլն դրամ, 2015թ. համար 312.8 մլն դրամ, 2016թ. 312.8 մլն դրամ, իսկ 2017թ. նախատեսվել է 324.0 մլն դրամ:

Միաժամանակ կոնցեսիոն պայմանագրով նախատեսված է նաև, որ կոնցեսիոնտերը կոնցեսիոնտին պետք է վճարի տարեկան կոնցեսիոն վճար՝ համախառն հասույթի 2%-ի չափով (2014թ. 351.6 մլն դրամ, 2015թ. 344.1 մլն դրամ, 2016թ. 312.8 մլն դրամ, իսկ 2017թ. ենթադրվում է 301.7 մլն դրամ): Հետևաբար հաշվի առնելով, որ ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվող սուբսիդիայի և Ընկերության կողմից վճարվող կոնցեսիոն վճարի չափերը գրեթե համեմատելի են, ուստի Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջեի վճարվող կոնցեսիոն վճարի չվճարման ռիսկը գնահատվում է բավականին ցածր:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը, ինչպես նաև Ընկերության ֆինանսատնտեսական գործունեության վերլուծության արդյունքները՝ ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերությանը չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների (այդ թվում լրացուցիչ) տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, ինչպես նաև Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջե վճարվող կոնցեսիոն վճարի չվճարման ռիսկը գնահատվում է բավականին ցածր:

6.2 «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ

21.11.2016թ. ՀՀ կառավարության և «Վեոլիա Օ Կոմպանի Ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) միջև կնքվել է «Երևան Ջուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի վարձակալության պայմանագիր՝ 15 տարի ժամկետով (Վարձակալական պայմանագիր):

Վարձակալական պայմանագրի 9-րդ հոդվածի համաձայն Ընկերության կողմից մատուցվող ջրամատակարարման և կեղտաջրերի հեռացման ծառայությունների սակագները կարգավորվում և հաստատվում են Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից:

Միաժամանակ Վարձակալության պայմանագրի 8-րդ հոդվածի համաձայն Ընկերությունը պարտավոր է յուրաքանչյուր կիսամյակ վճարել վարձակալության վճար՝ համաձայն նախատեսված վարձակալության վճարի վճարման ժամանակացույցի: Վարձակալության վճարի ամբողջական գումարը կազմում է 89.7 մլրդ ՀՀ դրամ, որից 2017-2020թթ. յուրաքանչյուր տարի համապատասխանաբար՝ 1.7 մլրդ դրամ, 2.1 մլրդ դրամ, 2.9 մլրդ դրամ և 3,7 մլրդ դրամ:

Հարկ է նաև նշել, որ Ընկերությունն ապահովել է Վարձակալական պայմանագրով սահմանված վարձակալական վճարի կիսամյակային առաջին վճարումը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 14.08.2014թ. N883-Ն որոշման համաձայն ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերությանը սուբսիդավորում չհատկացնելու հանգամանքը և այն, որ Ընկերության դեմ դատական վարույթում գտնվող էական իրավական հայցերի բացակայությունը՝ ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերությանը չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, ինչպես նաև Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջե վճարվող վարձակալական վճարի չվճարման ռիսկը գնահատվում է բավականին ցածր:

6.3 Վարձակալական պայմանագրից բխող պայմանական պարտավորություններ առաջացնող անորոշ ապագա իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականությունը.

Վարձակալական պայմանագրով նախատեսվում են ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների մատուցման, վարձակալական վճարների վճարման մակարդակների, պարտադիր կապիտալ աշխատանքների ծրագրի և հիմնական կատարողական ցուցանիշների (ՀԿՑ) մակարդակների և դրանց չիրագործման դիմաց վճարվելիք տույժերի հետ կապված ռիսկեր: Նշված օգուտներն ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ կլինեն արդյունավետ գործողություններ, վերահսկողություն և համագործակցություն Ընկերության հետ ՀՀ էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարության Զրային տնտեսության պետական կոմիտեի (ՋՏՊԿ) կողմից, ինչպես նաև բարձր մակարդակի համագործակցություն ջրային ոլորտում ներգրավված տարբեր պետական մարմինների միջև (ինչպիսիք են՝ ՋՏՊԿ-ն, ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը (ԲՆ) և Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը (ՀԾԿՀ)):

Վարձակալական պայմանագրի հետևյալ հատուկ ռիսկերում առկա են փոխհատուցման հետ կապված, ռիսկի ցածր մակարդակ ունեցող պայմանական պարտավորությունները:

3. Վարձակալական պայմանագրի գործողության դադարեցում ՋՏՊԿ-ի կողմից՝ «նպատակահարմարությունից ելնելով»:

Համաձայն Վարձակալական պայմանագրի Հոդված 3.8.3-ի, ՋՏՊԿ-ն պարտավորություն ունի փոխհատուցելու պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման արդյունքում Ընկերության կրած փաստացի վնասները (ներառյալ բաց թողնված շահույթները), եթե պայմանագիրը դադարեցվում

է «նպատակահարմարությունից ելնելով»: Դա կարող է տեղի ունենալ այն դեպքում, եթե ՀՀ կառավարությունը Ընկերության վարձակալության պայմանագիրը փոխարինի մեկ այլ սխեմայով՝ Ընկերության համար սահմանված սպասարկման տարածքի մասով, որը կարող է ընդգրկել այլ մասնավոր օպերատոր կամ ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների մատուցում պետության կողմից:

Սակայն կանխատեսելի ապագայում նման սխեմայի կիրառման հեռանկարը փոքր է՝ և՛ կառավարության, և՛ մասնավոր օպերատորի համար մեծ ծախսերի պատճառով:

Այդպիսով, հաջորդ միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ԶՏՊԿ-ի կողմից պայմանագիրը «նպատակահարմարությունից ելնելով» դադարեցնելու հավանականությունը շատ փոքր է: Հետևաբար, սույն Հոդվածի շրջանակներում պայմանական պարտավորությունների առաջացման հավանականությունը շատ ցածր է:

2. Կիրառվող օրենսդրությունը՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենքներն ու իրավական ուժ ունեցող իրավական այլ ակտերն են՝ այնպես ինչպես դրանք կարող են ընդունվել ու փոփոխվել ժամանակ առ ժամանակ (օրենսդրական փոփոխություններ):

Սա ներառում է նոր կիրառելի օրենքներ և գոյություն ունեցող օրենքի կիրառման կամ մեկնաբանման ձևի փոփոխություն: Նման ռիսկի տեղի ունենալու հավանականությունը հնարավոր չէ գնահատել կամ քանակապես սահմանել, քանի որ անհայտ է, թե ջրային ոլորտի հետ կապված ինչ ծավալի իրավական փոփոխություններ կամ օրենքների մեկնաբանման ձևի փոփոխություններ տեղի կունենան:

Այդպիսով, ներկայումս սույն Հոդվածի շրջանակներում պայմանական պարտավորությունների առաջացման հավանականությունը ցածր է:

Հաջորդ միջնաժամկետ ժամանակահատվածի ընթացքում հավանական է, որ ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը փոփոխություններ կատարի բնապահպանական իրավական ակտերում, սակայն քիչ հավանական է, որ ներկայումս նախատեսվող իրավական փոփոխությունների մասով Ընկերության զուտ հավելյալ ծախսերը գերազանցեն այն շեմը, որից հետո Ընկերությունը կարող է ֆինանսական փոխհատուցում պահանջել Վարձակալական պայմանագրի Հոդված 3.8.7-ի շրջանակներում: Այդպիսով, սույն Հոդվածի շրջանակներում պայմանական պարտավորությունների առաջացման հավանականությունը շատ ցածր է:

Ապագայում այս պայմանական պարտավորության կառավարումն ապահովելու նպատակով ԶՏՊԿ, ՀՀ ԲՆ և ՀԾԿՀ կհամագործակցեն՝ նման ցանկացած փոփոխություններից բխող փոխհատուցման պարտավորությունների հետ կապված ռիսկերը կառավարելու և նվազագույնին հասցնելու նպատակով, եթե կամ երբ դրանք ի հայտ գան: ԶՏՊԿ-ն, ԲՆ-ն և ՀԾԿՀ-ն վստահ են, որ կարող են նման փոփոխություններից բխող ցանկացած ծախսերի գնահատում և սակագների վերաբանակցում իրականացնել մինչև սահմանված 120-օրյա ժամկետի ավարտը, այնպես որ քիչ

հավանական է, որ ՋՏՊԿ-ն ստիպված կլինի որևէ փոխհատուցում վճարել բնապահպանական օրենքների ապագա ցանկացած փոփոխությունների դիմաց:

3. Փոխանցվող գույքի ամբողջական ցանկերը չհանձնելը (Վարձակալական պայմանագրի Հոդված 6.3.2):

Հոդված 6.3.2-ի շրջանակներում ՋՏՊԿ-ն պարտավորվում է ֆինանսական փոխհատուցում վճարել Ընկերությանը, եթե համաձայնեցված վերջնաժամկետներում վերջինիս չի հանձնում պայմանագրի հավելվածում ներառված գույքը՝ համաձայն ՀՀ կառավարության 2017թ.-ի ապրիլի 6-ի N399 որոշման:

Նշված դրույթի ի հայտ գալու հավանականությունը բավականին փոքր է, Ընկերությունը փոխհատուցում չի կարող պահանջել նշված Հոդված 6.3.2-ի շրջանակներում, քանի որ իր հայտի նախապատրաստման ժամանակ ընկերությունն արդեն տեղյակ է եղել փոխանցման ենթակա գույքի վիճակի մասին: Հետևաբար, սույն Հոդվածի շրջանակներում պայմանական պարտավորությունների առաջացման հավանականությունը շատ ցածր է:

- Միջազգային ֆինանսական հաստատությունների (ՄՖՀ) հետ կնքվող վարկային համաձայնագրերից (ՎՀ) առաջացող պայմանական պարտավորություններ:

Ջրամատակարարման և ջրահեռացման ոլորտի մասով ներկայումս առկա են ՄՖՀ-երի կողմից տրամադրված թվով 8 միավոր վարկեր: Այդ պայմանագրերի վերլուծության արդյունքում նույնականացվել են հետևյալ հնարավոր իրադարձությունները, որոնք կարող են հանգեցնել պայմանական պարտավորությունների առաջացմանը.

- ՎՀ-երով կամ լրացուցիչ համաձայնագրերով ստանձնած պարտավորությունների խախտում կամ պարտավորությունների կատարումը կանխող հանգամանքների բացահայտում,
- ՎՀ-ի գործողության լրիվ կամ մասնակի դադարում,
- Վարկառուի կողմից ապատեղեկատվության, կեղծ երաշխիքների կամ հայտարարությունների տրամադրում,
- Վարկի նպատակային օգտագործման խախտումներ,
- Վարկառուի անվճարունակության կամ դեֆոլտի մասին վկայող հանգամանքների բացահայտում:

ՄՖՀ-ների հետ կնքված բոլոր պայմանագրերի մասով նման իրադարձություններ երբեք տեղի չեն ունեցել և ՀՀ կառավարության կողմից դրանց առաջացումը հավանական չէ: Այդպիսով, պայմանական պարտավորություններ առաջացնող նման իրադարձությունների տեղի ունենալու հավանականությունը ցածր է: Ավելին, վերջիններս ունեն էնդոգեն բնույթ, ինչի պատճառով հնարավոր չէ կատարել որևէ պայմանական պարտավորության քանակական գնահատում:

Ներկայում վարկային համաձայնագրերը վերանայվում են, որպեսզի համապատասխանեցվեն վերջին փոփոխություններն, ինչպիսիք են՝ միասնական օպերատորի («Վեոլիա Ջուր»

ՓԲԸ) գործունեության մեկնարկը, ԾԻԳ-ի նոր կազմակերպումը և այլն: Նշված վերանայումները պայմանական պարտավորությունների մասով փոփոխությունների չեն հանգեցնի:

- Ամփոփում և եզրակացություն:

Ընկերության հետ կնքված պայմանագրի և խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ոլորտում ՄՖՀ-ների հետ կնքված վարկային համաձայնագրերի գնահատումը ցույց է տալիս, որ ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում պայմանական պարտավորությունների առաջացման և, անհրաժեշտությունից բխող բյուջետային ներարկումների ազդեցության հավանականությունը փոքր է: Ապագայում նման իրադարձության տեղի չունենալն ապահովելու նպատակով ՋՏՊԿ-ի և Ընկերության միջև պահանջվում են արդյունավետ գործողություններ, վերահսկողություն և համագործակցություն, ինչպես նաև բարձր մակարդակի համագործակցություն ջրային ոլորտը կարգավորող օրենսդրության ապագա ցանկացած փոփոխությունների իրականացման գործում ներգրավվող տարբեր պետական մարմինների միջև (ինչպիսիք են՝ ՋՏՊԿ-ն, ԲՆ-ն և ՀԾԿՀ-ն):